

302.000
60. 1926-27.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI:

Dr. KOVÁCS DEZSŐ

3419

LX. ÉVFOLYAM.
1926. SZEPT.
1. SZÁM.

KIADJA AZ ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁR-
EGYESÜLET. BUDAPEST,
VIII, ESZTERHÁZY-UTCA 14.

KIADÓHIVATAL BUDAPEST.
II, TOLDY FERENC-UTCA 9,

TARTALOMMUTATÓ.

ÉRTEKEZÉSEK:

Dr. Ember István: A nemzeti történettanítás kérdéséhez. — *Gáspár Pál:* Amerika iskolái. — *Pintér Lajos:* A latin nyelvi olvasmányok tárgyalása. — *Dr. Bárány László:* Milyen új, felsőfokú biológiai tankönyveket várunk?

FIGYELŐ:

Dr. Jámbor György: Újabban megjelent közérdekű rendeletek. — *Dr. Banner Benedek:* Nyomtatványok a tandíjkezeléshez. — *Dr. Jámbor György:* Bejáró leánytanulókra vonatkozó miniszteri rendeletek.

KÖNYVSZEMLE:

Pintér Jenő: A magyar középiskolák igazgatásának kézikönyve (*Dr. Jámbor György*). — *Gombocz Endre:* Rendszerezés növénytan. — *Princz Gyula:* Magyarország kirajza (*Dr. Bárány László*). — *Dr. Osváth Gedeon:* Petőfi aszói ifjúsága (*k.*) — *Klíma Lajos:* Vad idők liliumai (—cs) — *Marczell Ágoston:* A magyar sors (*k.*) — *Hogyan bírálunk a Tankönyvvizsgáló Bizottságban?* (*Madzsar Imre*.)

EGYESÜLETI ÉLET.

A főtktár levelesládájából. (*Édes Jenő.*)

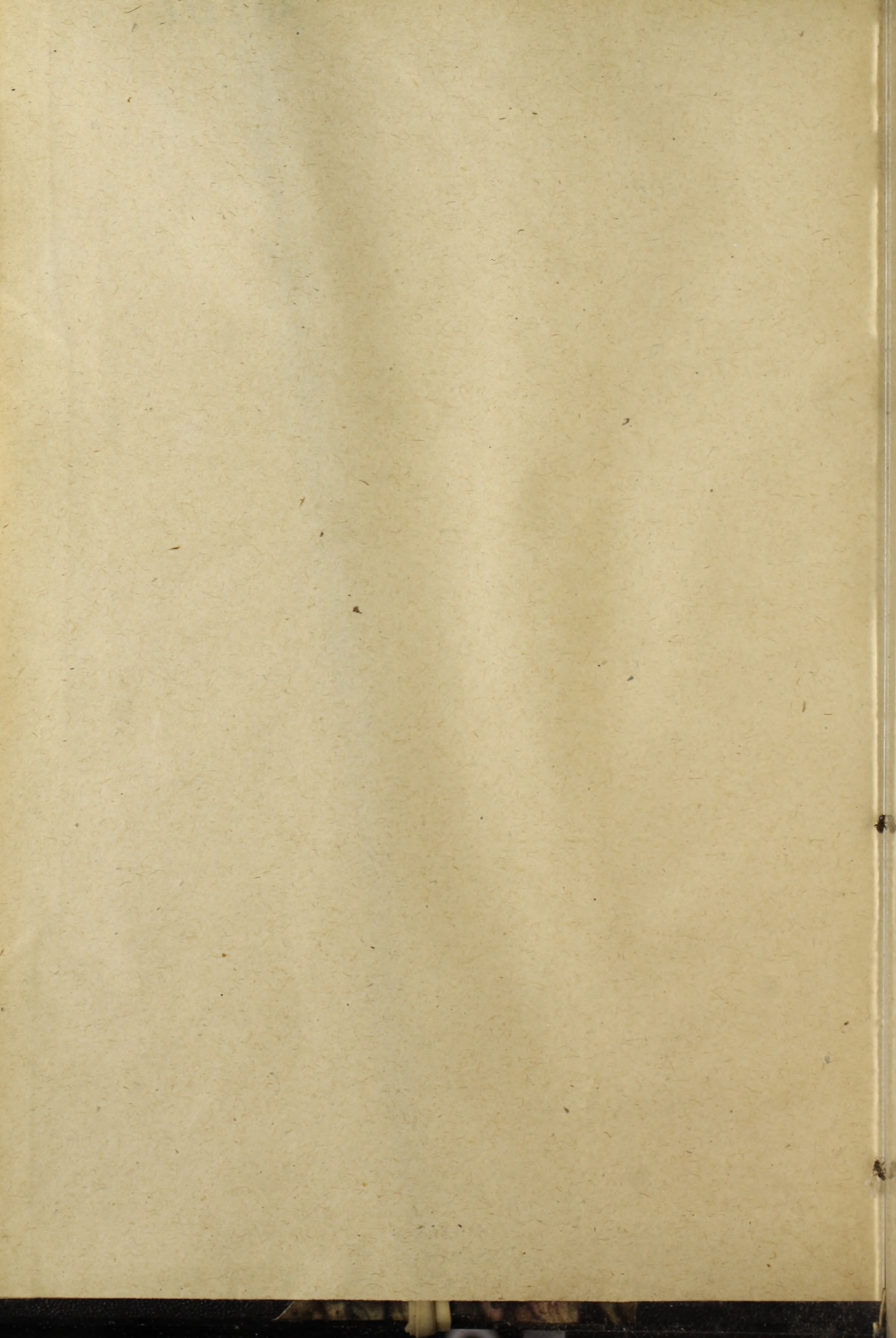
HIREK.

HIVATALOS NYUGTÁZÁS.

302.000

MTA

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

SZERKESZTETTE
DR. KOVÁCS DEZSŐ.

LX. ÉVFOLYAM.

NYOMATOTT BUDAPESTEN
A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA 350 ÉVES JUBILÁRIS ESZTENDEJÉBEN
1577—1927.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

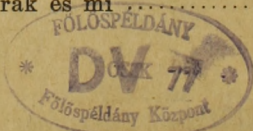
Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny LX. évfolyamának tartalommutatója.

I. Értekezések, cikkek.

	Oldal
<i>Dr. Ember István:</i> A nemzeti történettanítás kérdéséhez	1
<i>Gáspár Pál:</i> Amerika iskolái	5
<i>Pintér Lajos:</i> A latin nyelvi olvasmányok tárgyalása	15
<i>Dr. Bárány László:</i> Milyen új felsőfokú biológiai tankönyveket várunk?	18
<i>Dr. Kardeván Károly:</i> Középiskoláink élete az 1926/27. évi értesítők tükrében	41
<i>Dr. Méhes Gyula:</i> A természetrajz tanítása ethológiai alapon	56
<i>Pázmán József:</i> A Felvidék középiskolái a cseh uralom alatt	148
<i>Dr. Jámbor György:</i> A világháború óta jellegzetes mozzanatok a német középiskolákban	155
<i>Nagy L. József:</i> Bepillantás a norvég középiskolákba	159
<i>K. D.:</i> Az elszakított magyarság közoktatásügye	181
<i>Kemény Ferenc:</i> Iskola, irodalom, társadalom	183
<i>Dr. Balogh Béla:</i> Az antropológia újabb eredményei és törekvései	192
<i>Dr. Jámbor György:</i> Svájce iskolaügye	198
<i>Dr. Csengő Nándor:</i> Természettudományok az új középiskolában	213
<i>N.: Klebelsberg Kuno gróf</i>	253
<i>Dr. Madai Gyula:</i> Nehéz idők	254
<i>Dr. Kardeván Károly:</i> Az elszakított Felvidék középiskolái	258
<i>Gulyás Sándor:</i> A rajz a középiskolában	264
<i>Vietorisz József:</i> A középiskolai énektanítás	269
<i>Dr. Madai Gyula:</i> A felelősség kérdése	297
<i>Dr. Fallenbüchl Ferenc:</i> A francia nyelv a gimnáziumban ..	300
<i>Dr. Böhm Dezső:</i> A német Schullandheim-mozgalom	304

II. Figyelő

<i>Dr. Jámbor György:</i> Újabbban megjelent közérdekű rendeletek ..	22
<i>Dr. Banner Benedek:</i> Nyomtatványok a tandíjkezeléshez	25
<i>Dr. Jámbor György:</i> Bejáró leánytanulókra vonatkozó miniszeri rendeletek	26
<i>Irsik József:</i> Tanári érdekeink a KANSz-ban	61
<i>Dr. Nagy Pál:</i> A bírák és mi	65

A Miskolci Tanári Kör szózata a középiskolai tanárság egyeteméhez	122
<i>W. R.</i> : A bizalom kérdése	130
Miniszteri kihallgatáson	132
Emlékiratunk	132
<i>Dr. Kaufmann György</i> : A középiskolai tanárság státuskülséről	137
<i>drn.</i> : A leányközépiskolákról és leánykollégiumokról szóló törvényjavaslat nemzetgyűlési tárgyalása	216
<i>Dr. Jámor György</i> : Újabb rendeletek, melyek a H. K.-ben nem jelentek meg	218, 328
<i>Klebelsberg Kuno</i> gróf a középiskolai tanári munka fontosságáról	274
<i>Dr. Jámor György</i> : Iskolai szünetek	274
— Az érettségi vizsgálati utasítást kiegészítő újabb rendeletek	277
<i>Stolpá Károly</i> : A dijoni egyetem 1926. évi szünidei tanfolyama	281
A képviselőház a tanárok helyzetéről	307
<i>Fehér Jenő</i> : Megjegyzések az új természetrajzi könyvünk képeihez	321
<i>Porcsalmy Zoltán</i> : Tanuljunk-e görögöt?	324
A leányközépiskolák fájának megállapítása	327
<i>Gáspár Pál</i> : Pillanatképek az amerikai iskolából	331

III. Egyesületi élet.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület LX. közgyűlése ..	
<i>Dr. Madai Gyula</i> elnöki megnyitóbeszéde	77
<i>Édes Jenő</i> főtitkári jelentése	86
<i>Németh József</i> pénztári jelentése	96
<i>Dr. Fínály Gábor</i> jelentése	98
<i>Édes Jenő</i> : A közgyűlés jegyzőkönyve	101
<i>Halász Viktor</i> előadása a szeniumos rendszerről	105
<i>Dr. Nagy Pál</i> : igazgatósági és választmányi ülések jegyzőkönyvei	98, 137, 282, 333
<i>Édes Jenő</i> : A főtitkár levelesládájából	36, 67, 227, 396, 335
Vidéki körök működése:	
Debreceni Kör	141, 232, 284, 334
Miskolci Kör	143
Győrkerületi Tanári Kör	145, 233

Hírek.

Kinevezések, áthelyezések, megbízások, kitüntetések	39, 70, 236, 339
Tanárok Háza	160
Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Egyesület	38, 161

	Oldal
Segélyzõalap	162
Gyászrovat	73, 163, 237, 286, 340
Nyilvánossági jogok	237, 289 340

Könyvszemle.

<i>Dr. Jám bor György</i> : Pintér Jenő: A magyar középiskolák igazgatásának kézikönyve	27
<i>Dr. Bárány László</i> : Gombocz Endre dr.: Rendszeres növénytan	31
— <i>Princez Gyula</i> : Magyarország földrajza I.	32
<i>k.</i> : <i>Dr. Osváth Gedeon</i> : Petőfi aszódi ifjúsága	33
<i>Cs.</i> : <i>Klima Lajos</i> : Vad idők liliomai	33
<i>K.</i> : <i>Marczell Ágoston</i> : A magyar sors	33
<i>Madzsar Imre</i> : <i>Dr. Takáts György</i> : Hogyan bírálunk a Tankönyvügyi Bizottságban	33
<i>D. J.</i> : <i>Dr. Viszota Gyula</i> : Gróf Széchenyi István Naplói I. ..	169
<i>K. D.</i> : <i>Dr. Gál János</i> : Jókai élete és írói jelleme	171
<i>k.</i> : <i>Pintér Jenő</i> : A Budapesti tankerület 7. sz. értesítője	172
<i>T. Barthos—Kurucz</i> : Történelmi Atlasz	173
— <i>Juventus</i>	174
<i>Dr. Augusztinovics Elemér</i> : Erdélyi Lajos: Magyar nyelvi tanulmányok	175
<i>Lám Frigyes</i> : <i>Dr. Birkás Géza</i> : A francia irodalom története ..	177
<i>Dr. Bárány László</i> : <i>Ch. Sarolea</i> : Szovjet Oroszország	178
<i>Balanyi György</i> : <i>Dr. Fináczy Ernő</i> : A középiskolai nevelés története	240
<i>Szidarovszky János</i> : <i>Stolz-Schmalz</i> : Lateinische Grammatik ..	242
<i>G. M.</i> : <i>Esto vir</i>	247
<i>Réz</i> : <i>Dr. Loisch János</i> : A Szepesség	247
<i>Méhes</i> : <i>Dr. Jávorka Sándor</i> : A magyar flóra kis határozója ..	249
<i>Dr. Kopp Tibor</i> : <i>Fekete-Várnai</i> : Széchenyi vallomásai és tanításai	251
<i>k.</i> : <i>Dr. Révay József</i> : Szentek legendái	291
<i>N. J.</i> : <i>Magyar Földrajzi Évkönyv</i>	292
<i>Méhes</i> : <i>Hajós Endre</i> : A sikeres méhészkedés feltételei, módjai és eszközei	293
<i>Dr. N.</i> : <i>Jalsoviczky Tibor</i> : Hőseink emlékezete	294
<i>Dr. Lechner Tibor</i> : <i>Balanyi György</i> : Assisi Szent Ferenc élete ..	295
<i>Mende Jenő</i> : <i>Nagy József</i> : Kiváló matematikusok és filozófusok	295
<i>Módi Mihály</i> : <i>Csengery János</i> : Euripides elveszett drámáinak töredékei	343
<i>Gesztli Lajos</i> : <i>Dr. Strömpl Gábor</i> : Térképolvasás	346
<i>Dr. Halmi Bódog</i> : <i>Váry Rezső</i> : Urak és gazdagok	347
— <i>Tiboldi József</i> művei: Népdalok	349
<i>Dr. Bárány László</i> : <i>R. Francè</i> : Összehasonlító biológia	349

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében minden írat ÉDES JENŐ főtitkárhoz küldendő: VI, Felsőerdősor-utca 19. sz. alá.	Szerkeszti: Dr. KOVÁCS DEZSŐ VIII, Üllői-út 70.	Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek NÉMETH JÓZSEF pénztárnok (II, Toldy Ferenc u. 9.) hatáskörébe tartoznak
--	--	---

Előfizetési díj 120.000 kor.

Évi tagdíj 60.000 kor.

ÉRTEKEZÉSEK.

A nemzeti történettanítás kérdéséhez.

A történelem tanításának egyik döntő értékét világnézetet formáló ereje adja. Nagy súllyal esik latba azonban tájékoztató szerepe is elmúlt és jelenné vált szociális életvalóságunk bonyolult egészében. Tájékozódásunk lényegében ismeretlen jelenségeknek ismertekhez viszonyítása. A történeti megismerésben *nemzeti önismeretünk* az a természetes alap, amelyből kiindulva fokozatosan tágíthatjuk *világképünk* horizontjának folyton növekedő átmérőjét. A kozmopolita világnézet, bármily ideális magaslatra emelkedik is, racionális voltánál fogva mindig csak keveseknek lehet hitvallása és ellentétbe kell, hogy kerüljön a belső érzésvilágát ösztönszerűen kiélő tömegek életnyilvánulásával.

Szülőföldünk szeretetéből fakadó élménygazdagságunk, túlemelkedve lokális keretein, természetszerűleg válik egy *szociális értéktér* közösségének tudatává. Megteremtett értékei pedig tradicionális erejüknél fogva, a további együttműködés kimeríthetlen erőforrásaivá lesznek.

Az emberiség életében így jelennek meg a sajátos *nemzeti kultúrák*, mint egyetemes értékeket megvalósító tényezők.

Értékeket céltudatos erőfelfejtés nélkül nem valósíthatunk meg, ez viszont elképzelhetetlen ezeknek az *értékvalóságoknak* mélységes átélése nélkül. Közvetlen élményereje azonban csak *közvetlenül ható* valóságoknak van. A nemzeti történelem így, bármennyire töredékes része is az emberiség egyetemes életének, élménygazdagságánál fogva oly erők kisugárzó középpontjává válik, amelyek egyedül alkalmasak,

hogy szétágazó világképünk megformálásának kiinduló pontjaivá legyenek. A nemzeti történettanítás, így oly értékek összességének tudatos fenntartásában áll, amelyek közvetlen élményerejük révén új értékek alkotására töltenek el életlendülettel, egyben mint cselekvésünket szünet nélkül determináló tényezők is jelennek meg. A nemzeti történettanítás természetszerűen lesz bevezetője a történeti szemlélet kezdeti kialakításának, de elengedhetlen és szükséges befejezője is a történeti tanulmányok során megedzett történeti intellektus végleges kiformálásának.

Amint a geográfiában a közvetlen környezetből kell kiindulnunk, hogy szélesebb összefüggésekhez a szükséges alapvető elemeket megszerezzük, úgy kezdetleges történeti tájékozódásunkban sem lehet más kiinduló pontunk, mint multunk értékeinek összessége, amely jelenünket is szünet nélkül formálja. A geográfiában a honismeret térbeli, a történeti időbeli relációban jelenik meg, mint minden további tájékozódásunk első és elengedhetlen alapja. A kezdeti naiv érdeklődés első kielégítését a mesékben és emlékekben oly gazdag hazai miliő adja meg, amelyből a hősök mind élesebben kidomborodó körvonalaiban lassanként a reális valóság képe kezd kibontakozni. Ennek a naiv érdeklődési foknak átlépése, a spontán heroikus világ-szemlélet megbontása és helyében a valóság körvonalaival megvonása, feladata a középiskolai történettanítás kezdeti stádiumának. Kétségtől egyike legsúlyosabb problémája didaktikai gyakorlatunk egészének. A világpolitikát folytató nagy nemzetek, nehézség nélkül azonosítják történetüket egy-egy szélesebb kultúrkör életfolyamatával. A kis nemzetek és ezek között a magyar is csak sajátos helyzetüknek megismerése után juthatnak el világképük összefüggő megformálásához. A nemzeti önismeretben vagy annak hiányában sokszor a lét vagy nem lét jövőendő útjának irányvonalai bontakoznak ki. Cselekvő és szemlélő a legszorosabb egységbe olvadva jelenik meg így, élesen jutva kifejezésre a nemzeti célokat megvalósító nagy politikusi alakjában. A nemzeti történetre eszmélésben újból hangsúlyozzuk, döntő szava van az érzelmi elemeknek. A létért való harc szünet nélküli folyamatában multunk értékeinek tudata, természetszerűleg növeli bizalmunkat a jövőre és válik így újabb értékalkotás kiinduló pontjává. Mindez kétségtől, a maga teljességében érvényesült eddigi gyakorlatunkban is.

A modern világpolitika végzetes élet-halálharca azonban itt is újjáértékelést tesz szükségessé.

A tisztán a multa irányított történeti szemléletet egy a jövő felé is irányított, kell hogy felváltsa.

A mult értékeinek tudata soha el nem múló érzelmi színezője marad cselekvésünknek, végső célunk azonban nem az ezekbe való passzív elmélyedés, hanem létünk fenntartása és újabb értékek alkotása.

tása. A modern történetdidaktika célkitűzésének, amely végeredményében a történeti gondolkodás kifejlesztésére irányul — ebben áll döntő jelentősége. Ha valahol szembetűnőleg fejeződik ki ennek gyakorlati fontossága, úgy az elsősorban a nemzeti multra eszmélésre áll, ott ahol éppen a nemzeti szempontok egyoldalú érvényesítése vitte eddigi gyakorlatunkat a céltól elforduló irányvonalak felé.

Elmondhatjuk-e vajjon nyugodt lélekkel, hogy eddigi munkásságunk bármily izzó hazaszeretettől volt is áthatva, valóban önismeretünkhöz hozott közelebb, és hogy valóban elvetettük tanítványaink lelkében azokat a csúákat, amelyből az később kisarjadzhat. Nemzeti történetünket sokáig, egy tisztán heroikus szemlélettel képzeltük azonosnak. Így alig léplük túl a naiv érdeklődést kielégítő narratív fokozatot, gazdag szempontokat hagyva kiaknázatlanul.

*

Az 1899. évi reform hármas tagozásban illesztette a tantervbe nemzeti történetünket. Bár felépítésében finom didaktikai érzék nyilvánult meg, mégis gyakorlati alkalmazásában csakhamar fokozódó hiányok váltak érezhetővé. Alsó tagozatában két évre kiterjesztve, mesterségesen nyújtotta ki azt az időt, amely természetszerű átmenetet képvisel a naiv érdeklődés és a tudatosabb tájékozódásra törekvés periódusa között. Oly hosszú időtartamot használt erre a célra, amelynek eredményei nem állhattak arányba a reáfordított munkával. Középső tagozatában (V—VII.), nemzeti történetünk halovány reflexévé vált a nagy világpolitikai áramlatoknak, alig jelentve egyebet, mint jól-rosszul keresztülvitt rekapitulációját az alsófokú narratív tényfelsorolásnak. Felsőfokán, mint „oknyomozó történelem” tényösszefüggéseket adott anélkül, hogy a már kiformált történeti érzék alapján nemzeti kultúránkat tükröztette volna vissza a maga egészében. Joggal tehetjük fel a kérdést, vajjon nem itt volna-e helye, kedvezőbb viszonyok között egy oly koncentrikus stúdium beiktatásának, amely a magyarság lelkét *kifejezésének* minden formájában, célkitűzésében és életakarásában a már befejezett történeti és irodalmi tanulmányok után kifejezésre juttassa. A magyarság jelenének tragikus élet-halál harcában a legkisebb energia felhasználással kell a legnagyobb eredmény elérésére törekednünk. Ezért van szükségünk legtágabb értelemben vett történelmi műveltségünk fokozására. Politikai ítéletünkben és cselekvésünkben oly szempontgazdagság kell, hogy vezessen, amelyet más mint a legteljesebb értelmében felfogott történeti nevelés nem adhat meg.

Történettanításunknak a jövőben is a nemzeti történelem lesz kiinduló pontja. A kezdő fok szellemi nivójának megfelelően nem fogja továbbra sem kiaknázatlanul hagyni a gyermeki lélek erősen kifejeződő érzelmi színezetét. Az új tantervi beosztás lehetővé teszi azonban, már a kezdő fokon is a történeti gondolkodás fejlesztésé-

nek megindítását. A nemzeti hősöknek a gyermeki lélekhez oly közel hozható képe, nemcsak szemléletességénél fogva fog elemi erővel hatni, de megadja a lehetőséget a vele összefonódó történeti valóság szálainak kibontására is. Olyan kapcsolatokat hozhatunk így létre, amely bár nem haladja túl a gyermek szellemi színvonalát mégis kibontakoztatja a történeti élet összefüggésének elemeit. Az újabb történetdidaktikai irodalomban véglegesen kialakult az a felfogás, amely már a tanítás kezdőfokán megveti alapját a történeti érzék kifejlődésének, szemben az eddigi tisztán a fantáziát foglalkoztató gyakorlattal. A középsőfok az új tanterv szerint már a nagy európai áramlatokba kapcsolódás problémáját oldja meg és ezzel a világpolitikai tájékozódás színvonalára emeli, addig csak naiv történeti szemléletünket. Az új tanterv a nemzeti történetet teszi a világtörténeti tanulmányok tengelyévé és ezzel az alsófokon megszerzett primár öneszméletet, a szünet nélküli kapcsolatok, különbségek és hasonlóságok észrevételével önismeretre nevelő történeti érzékké formálja.

A magyarság örök problémája, egy ellenséges miliőbe helyezett, nagy értékeket képviselő népnek heroikus harca létének minden pillanatában. Oly mélységes etikai értéket képvisel ez, amelynél felemelőbbet kevés népnek önmagára eszmélése adhat meg. Problémánk így elsősorban az, mennyiben tudtuk a nagy európai áramlatokat olyan módon közelünkbe engedni, hogy sajátos nemzeti értékeink ennek dacára sem semmisüljenek meg. Az új tanterv ennek a folyamatnak éles hangsúlyozásával új szemléletet adja nemzeti történetünknek, beleágyazva azt az egyetemes történelem széles folyamatába. A régi tantervnek ideirányuló célkitűzése alig nyilvánult meg a valóságban pozitív eredményekben. Tankönyveink megelégedtek egy futólagos áttekintéssel és szemelől tévesztették a tulajdonképeni problémát: szünet nélküli érzetetését részvételünknek a nagy európai kultúrközösség munkájában. Az új tanterv célkitűzésével valóban lehetségessé válik, hogy az utolsó év kultúrtörténete, a már kifejlesztett történeti gondolkodás alapján a magyar lélek értékkermelését adja, nem a pozitívizmus mozaikszerű adathalmazában, hanem élettelenül lüktető valóságában egy nagyra hivatott nép életének. A nagy nemzetek egyetemes szemléletté fokozott mult vizsgálatát mi sem nélkülözhetjük — legkevésbé ma, amikor katasztrófánk beteljesülésének egyik főoka éppen világpolitikai helyzetünk volt. A *feldarabolt és létföltételeitől megfosztott magyarságnak, mindenfelől felül emelkedő problémája új életre ébredésének megalapozása*. Jövendő nemzedékünk csak szempontjainak hatalmas arányú gazdagodásával állhatja meg a végletekig fokozott harcot. Ezért kell nemzeti történet-tanításunk kapcsán mélyenjáró historiai érzéket kifejlesztenünk. Az önmagunkba vetett hitet és bizalmat nem ingathatja meg annak tudata, hogy létföltételeink rajtunk kívül eső tényezőktől is függenek

és hogy ezek megismerése nélkül, tájékozódásunk végzetesen hiányos marad. Históriánk oly értékeknek összessége, amelyek szünet nélkül ható élő valóságok maradnak. Ezeknek a kimeríthetetlen belső erőforrásoknak tudatossá tétele a nemzeti történettanítás igazi feladata.

Dr. Ember István.

Amerika iskolái.

Jóelőre megjegyzem, hogy csakis az Északamerikai Egyesült-Államok iskoláiról szólok és csakis ilyen értelemben használom a rövid „amerikai” jelzőt. Az amerikai iskolákat két módon lehetne bemutatni: az amerikai iskolarendszer ismertetésével, vagy az amerikai iskolák látogatásakor szerzett tapasztalatok leírásával. Az első módszer elméletibb, a második közvetlenebb; az iskolarendszert pedagógiai szakkönyvek bőven leírják: az iskolák valódi állapotának bemutatása a tanulmányozó számára új, érdekes és tanulságos.

Ezen tanulmányomban a második módszert követem és célul az iskolák mai állapotának leírását tűztem ki.

Mindenekelőtt tudni kell, hogy Amerika legtöbbet az iskoláira költ. Ez talán az egyetlen cím, melyre az állam áldoz. Az államsegély ismeretlen fogalom. A kereskedelmi vállalkozás vagy életreképes, vagy nem. Ha igen: fölösleges az államsegély; ha nem, akkor hiábavaló. Iparpártolás, gyársubvencionálás, itthoni értelemben, odaát ismeretlen fogalom. De még az úgynevezett kultúrintézmények számára sincs állami támogatás. A könyvtárak, múzeumok, egyetemek mind a magánosok adományából alapítottak és tartotnak fenn. A színházakról — úgy, amint azok ma működnek — őszintén megmondják ők maguk is, hogy azok szórakozó helyek. Államköltségen pedig nem való szórakozni. A hadseregen kívül egyedül csak egy dologra költenek sokat: az iskolára. Ennek is csak egyetlen típusára: a public school-ra.

Az amerikai iskoláknak három fokozata van: 1. elemi iskola (public school), 2. felső iskola (high school), 3. egyetem.

Az elemi iskola elvégzése Amerika összes államaiban kötelező. Nyolc osztálya van s a gyermek hatéves korában kerül a public schoolba s 14 éves koráig köteles látogatni. A középiskolának megfelelő high school csak az elemi iskola nyolcadik osztályának bizonyítványával vehet fel tanulókat. De azután nem is tart nyolc évig, mint nálunk, hanem csak négyig; úgyhogy az ifjú 18 éves korában — úgymint nálunk — az egyetemre kerül. Négyesztendei egyetemi kurzus után megkapja a „bachelor's diploma”-t, ami nálunk a borostyánkoszorús szigorlatnak felel meg. Aki valamely tudomány doktora akar lenni, annak előbb még egy évi tanulás után el kell nyernie a „master” címet, majd négy évi tanulmány után a doktori címet.

Ez a hivatalos útja annak, hogy valaki a tudományos képesítés legvégére érjen. Ha csak az évek számát tekintjük, később adják meg a dr. címet mint nálunk. Tévedés volna azonban ebből arra következtetni, hogy az amerikai intelligencia tudás dolgában fölötte állana az európainak. Ellenkezőleg! Az intelligens életpályák legtöbbször bőségesen elegendő a baccalaureatus. Az intelligencia értelmi és tudási színvonala a tanult anyag mennyiségétől is függ. Ez pedig sokkal kevesebb, mint nálunk.

A public school.

Miután nagy áttekintésben láttuk már az amerikai iskolarendszert, nézzünk be az egyes iskolafajok munkálkodásába. Először is az elemi iskolába.

Amerikát a demokrácia hazájának szokták nevezni — de helytelenül. A demokrácia politikai műszó s azt jelentené, hogy az államot a nép kormányozza. Nos ez sehol sincs meg, de legkevésbé Amerikában. Akinek volt alkalma Amerikában hosszabb időt tölteni (nem úgy, mint a legtöbb amerikai útirajz-író), az nagyon jól tudja, hogy Amerikát az a néhány szenátor kormányozza, akik a gazdagok és az amerikai értelemben vett arisztokraták bábjai. Politikai értelemben tehát Amerika nem a demokrácia, hanem a plutokrácia hazája. A demokráciának egyik alkotó része az egyenlőség. A jogi, vagy törvényelőtti egyenlőség már Európában is megvan. A vagyonegyenlőségről sehol sem lehet kevesebb komikummal beszélni, mint a Vanderbiltek, a Carnegiek, a Fordok hazájában. Csak a társadalmi egyenlőségről mondhatni, hogy Amerika törekszik rá. Amerikában mindenkinek a „Mister“ címzés jár; a köztársaság elnökének csak úgy, mint a kiszolgáló pincérnek. Az bizonyos, hogy az emberek között olyan különbségtevések, mint nálunk, nincsenek. A munkahelyen, az utcán, a hivatalos fórumokon minden fehér ember egyenlőnek vétetik. Az Amerikán felületesen átutazók ezt az egyenlőséget látják, de nem veszik észre, hogy ez nagyon is centrifugális egyenlőség. Erős a törekvés a társadalmi rétegződés felé. Ahol pedig a jól-szituáltság nyugalma már mérsékelte a business után való loholást, ott megkezdődött a társadalmi különválás. Bárói, grófi, vagy más hasonló címek még nincsenek, de mindezen címeknél is többet jelent az, ha valaki elmondhatja magáról, hogy a „society“ tagja. Tudni való, hogy ez a „society“ az ipari és a kereskedelmi mágnások ős-családjából alakult, amint nálunk a földbirtokosok rendjéből a főnemesség. Csakhogy amott nem szentesíti ezt a rétegződést az állami tekintély. Már a polgárság érzése is hajlik a különbözés felé. A farmert alárendeltnek tekinti a business-man. Még nagyobb az ellentét a fehér ember és a néger között. Az amerikai alkotmány szerint a néger épp olyan polgára az államnak, mint a fehér; ez követelménye

a demokráciának. És miért van az mégis, hogy St.-Louisban, New-Orleansban s általában a déli városokban a négernek nem szabad gyakorolnia választójogát, az utca két gyalogjárója közül csak az egyiket szabad használnia, színházba nem mehet, a mozik közül is csak az úgynevezett néger-mozikat látogathatja. Még New-Yorkban is megtörtént, hogy azt az úrinőt, aki egy, gyermekét karján tartó, néger nőnek ülőhelyet adott a villamoson, az „urak” megbotránkozó megjegyzésekkel illették. Ilyen az a demokrácia — a polgárság érzésében. Ezért mondtam az amerikai demokráciát centrifugálisnak.

Ami ennek a 120 millió embernek a teljes széthullását megakadályozza, az az alkotmány és az iskola. Az alkotmány megadja az egyenlőséghez a jogot, az iskola a társadalmi együttérzés talaját tőri fel termőföldre. És azt lehet mondani, hogy az amerikai iskolának ez a legelsőrangú feladata. Innen van az, hogy az állam — a hadseregen kívül — mássa nem áldoz, mint az iskolára. Innen van az, hogy ezt a látszólag politikai tárgyat kénytelen voltam megemlíteni, ha tiszta képet akarok rajzolni az iskolaügyről. Ebből érthető, hogy a legtöbb állam drákói szigorral hajtja végre az iskolabakényszerítés törvényét; valamint azt is, hogy az amerikai iskola legfőbb célja nem a tanítás, hanem a nevelés.

Ha a gyermek néhány napot mulasztott az iskolában, a szülők azonnal megintik; ha a mulasztás ismétlődik, a gyermeket egyszerűen elveszik a szülőtől és állami internátusba teszik. (Olyan híre van ennek, mint nálunk a javítóintézetnek s ezért irtóznak tőle.)

Minden községnek van állami iskolája. Az épülete nagy, tágas; felszerelése dús; látszik, hogy nem kímélték a pénzt. A tandíj ismeretlen fogalom, ugyancsak az a beíratási díj is. Főtebb mondtam, hogy az iskola főcélja a nevelés. A tanító hatását állandósítani akarják, s innen van az, hogy a napi öt tanítási óra felét délelőttre, felét délutánra tették.

Magániskolát akarki állíthat fel, de a tanítás nyelve nem lehet más, mint az angol és tandíjat szedni nem szabad. Ez az egy mondat rávilágít az amerikai szabadság fogalmára. Mindenki állíthat fel iskolát! A tanulás is szabad: hiszen ingyenes! De ki tartja fenn az iskolát, mikor tandíj nincs? Fenntartják erkölcsi testületek, jogi személyek s legtöbbször az egyházközségek. Az államsegély ismeretlen. A szülő, mint egyházközségi tag, egyházi adójával fenntartja az iskolát, de „tandíjat nem fizet”. Ilyen hatalmas áldozatok árán tartják fenn a vallásos iskolákat.

Igen sok a nemzetiségi iskola is. Ezek tanítási nyelve az angol, tanítási anyaga elő van írva s ezenfelül taníthatják a világnak akár-mely nyelvét. Ime, a kisebbségek önrendelkezési jogának amerikai magyarázata! Ebbe a keretbe kellett beilleszteni odaszakadt magyar testvéreink „magyar” iskoláit is. Angol iskola bizony ez, mert angol

a tanítás nyelve, amerikai a tanítás anyaga. Hogy magyar iskolában voltam, azt csak abból vettem észre, hogy mikor a hivatalos órarend végetért, a tanító magyarul szólalt meg és... magyar nyelvet kezdett tanítani. Néhány iskola magyar jellegét egy kis magyar zászló is jelzi, amelyet a tanteremben helyezett el a lelkes tanító, de csak valahol oldalt, mert a főhelyen minden tanteremben az amerikai lobogó van. Érdemes megemlíteni, hogy a tanítás ideje alatt az iskola-épületen künn kell lennie az amerikai lobogónak. Azzal kezdődik az előadás, hogy a teacher kiadja a parancsot a lobogó kilűzésére s mielőtt a gyermekeket hazaengedné s maga is hazamenne, bevonatja a lobogót, mely előtt minden tanulónak mindennap tisztelegnie kell. (Egy nagy állam így próbál hazaszeretetet kelteni polgárjelöltjeiben.) A legtöbb magyar iskola szórakozással kapcsolja össze a magyar tanítást: magyar színdarabokat, magyar játékokat, énekeket tanítanak. Még így is pusztul a magyarság. Az Amerikában születettek már idegenes kiejtéssel és csak nagyon nehezen beszélnek magyarul. Még egy generáció és a magyarság eltűnt. Még a nevek írásmódja is átalakul. A trentoni temetőben ilyen nevek olvashatók: Joseph Kish, E. Tardosh. Az élők nevét már angolosan ejtik ki s így lett a fehérmegyei Szabóból Széibóu (írni így írják: Sabo). Magyar szempontból szomorú valóság ez az áthasonulás.

Az amerikai iskolának egy másik jellemzője: standardizál. Ez természetes következménye a demokratikus egyenlőségre való törekvésnek. Az iskola célja, hogy egyenlő polgárokat neveljen. Mivel pedig a tömeg alacsony nivójú, azért nem szabad nagy követelményeket támasztani. Az egyenlőség nevében aztán áldozatul esnek a jobb családok gyermekei, akiken az iskola nemhogy javítana, hanem egyenesen ront, mert a szerénység, a tekintélyek tisztelete nem érnyei a tömegnek. Európai látogatónak elviselhetetlen az a légkör, ami egyik-másik iskolában otthonos. Hogy a tanuló a tanítóját egyszerűen Mr. Brown-nak szólítja, azt találhatja valaki demokratikusnak — ha csak olvassa az erről szóló híradást. De aki hallja is a 14–18 éves tanulót beszélgetni a teacherével, az pedagógia-ellenesnek bélyegzi ezt a hangot, melyben nyoma sincs a tiszteletnek s inkább üzletszerű. Általánosítani persze nem szabad s nem is szándékom, mert magam is tapasztaltam ennek az ellenkezőjét is, de az előbbi helyzet fordul elő többször s ahol „európaibb” a hang, az is az illető teachernek személyes varázsa.

Az iskola felszerelése nagyon jó. Bőven el van látva szemléltetési eszközökkel. Most főleg egyet akarok megemlíteni, ami rendkívül praktikus: az amerikai táblarendszer. Mikor az egyik tanterembe léptem, éppen mennyiségtani óra volt s nagy meglepődésemre egy tanulót sem találtam a helyén, hanem — a táblánál. Az osztályterem fala ugyanis köröskörül tábla, melyből minden tanulóra jut

annyi rész, hogy a mennyiségtani feladatot el tudja végezni rajta. A tanító a táblához vezényeli az osztályt (úgy, mint nálunk a torna-tanító a bordás-falhoz), felolvassa a példát s a tanulók, mind egyszerre dolgoznak. A tanító pedig ellenőrzi egyszerre valamennyit. Adott jelre megállítja a munkát s megkezdi az osztályozást. Ilyenkor mindenki leleszi a krétát. Az egyik tanuló hangosan újra kezdi a példa kidolgozását (kréta nélkül) s a többi most az önmagáét figyeli: jó-e vagy nem? A hibák azonnal nyilvánvalókká lesznek s az egész osztály (a jelen esetben 32 tanuló) egyszerre osztályoztatik.

Az osztályozás módjáról is érdemes egy-két szót szólni. Az osztályozási rendszer egységes; a public school-tól az egyetemig ugyanaz a módszer: a százalékos rendszer. Aki egy tantárgyat teljesen jól tud, annak az osztályzata százszázalék, vagyis 100. Ha a tananyagnak csak 60%-át tudja, akkor az érdemjegye 60, de ezzel már ismételni tartozik. Amint osztályozzák az egyes tantárgyakat, úgy értékelik az egyes feleleteket is. Az előbb említett mennyiségtani órán a felfedezett hibák arányában azonnal megkapja a tanító szóbeli ítéletét, pl. 80%, amit a példa fölé krétával azonnal oda is ír mindenki.

Ennek a rendszernek sok előnye van: 1. mindenki egyszerre dolgozik, 2. a tanító mindenkit egyszerre ellenőrizhet, 3. a tanuló önmaga is azonnal látja, hol követett el hibát és 4. tudja feleletének értékét.

Főntebb említettem az iskolabajárás szigorúan kötelező voltát. Nem szabad azonban azt hinni, hogy az Egyesült-Államokban ideális állapotok vannak ezen a téren. Nem a törvénytől függ a nép kulturális állapota, hanem a törvény végrehajtásától. A törvény ugyanaz az egész Egyesült-Államokban; végrehajtása azonban az egyes államoktól függ. Nagyobb városokban jobb a helyzet, mint a farmokon. A gyermek iskolamulasztásának főoka nem a betegség, hanem a munka. Kaliforniában és Oklahama-ban főleg gyapotszedésre használják a gyermekeket. Már az ötéves gyermeket is munkába állítják — a dollárért. Egy ötéves gyermek átlagos napi gyapotszedése 5—10 kg.; a 12 évesé 100 kg. Oklahamában és North-Dakota-ban 20.000 farmer-gyerek minden évben átlag 60 iskolnapot mulaszt, mert az aratásban segít. Coloradoban a cukorrépatermelésben 5000 gyermek van elfoglalva s ezek átlag $9\frac{1}{2}$ hetet mulasztanak az iskolában. Más vidékeken is nagy az iskolamulasztás. Innen van az, hogy a városi lakosság 10%-a, a vidékieknek 20%-a ma is analfabéta.

*

A gyermek 5 órát tölt az iskolában. Ennek az időnek a felét délelőtt 9— $1\frac{1}{2}$ 12-ig, másik felét délután 1— $1\frac{1}{2}$ 4-ig. Ezt az időt csak két 10 perces szünet szakítja meg: egy délelőtt és egy délután. Ennek a megszátásnak kettős célja van: 1. a gyermek kimélése, 2. az egész napnak az iskola számára való lefoglalása. Az iskola munkájáról

legjobb képet nyújtok, ha órarendjét közlöm. Az egyik clevelandi public school nyolcadik (utolsó) osztályában a heti órabeosztás ez: Számítan 5 óra, angol nyelv 6 óra, helyesírás (spelling) naponként $\frac{1}{4}$ óra, történelem 4 óra, olvasás¹ 3 óra, földrajz 2 óra, társadalomtan 1 óra, egészségtan 1 óra, rajz 2 óra.

Ha még megjegyezzük, hogy ez a tanrend a mi középiskoláink negyedik osztályának akar megfelelni (a tanulók korára nézve), akkor tiszta képünk van az amerikai viszonyokról.

A high school.

Megfelel a mi középiskoláink négy felső osztályának. Nagy általánosságban olyan berendezésű, mint a public school. A nivója azonban magasabb, amit az tesz lehetővé, hogy ez az iskola már nem kötelező. High schoolba azon családok gyermekei járnak, amelyek nincsenek rászorulva arra, hogy gyermekeik már ilyen korban kereső pályára menjenek. Maga az iskolázás itt is ingyenes.

A tanítás anyaga kevesebb, mint nálunk. A legjobban megvilágítja ezt annak a magyar fiúnak az esete, aki a budapesti reáliskolai V. osztályáról felmutatott bizonyítványa alapján — mivel jól tudott angolul — azonnal a IV. (azaz utolsó) osztályba vették fel, úgyhogy a fiú a következő évben már az egyetemre mehetett. A high school tantárgyai: 1. nyelvek, 2. tudományok, 3. történelem, 4. matematika, 5. kereskedelem, 6. kézimunka, 7. rajz, 8. ének.

Az angol nyelv mellett mindenkinek még egy nyelvet kell tanulnia, melyet esetleg maga választ. Tanulhatja vagy a latin, vagy a német, vagy a spanyol, vagy a francia nyelvet. Rendesen azt a nyelvet tanítják, amely nyelvterületének megfelel (Texasban, New-Mexicóban stb. spanyol). „Tudományok” (science) néven a természettudományokat nevezik (kémia, fizika, biológia); a matematika címén az algebrát és a geometriát tanítják; kereskedelem címén pedig a könyvelést, gyorsírást és gépírást. Kézimunkát a fiúk és a lányok külön-külön tanulnak; azok fa- és fémmunkákat, ezek főzést és varrást. A többi tantárgyakat, éppen úgy mint a public schoolban, együtt tanulják. A koedukáció káros voltáról egyhangú az ottani pedagógusok nézete. Hallottam eseteket tanároktól, hogy a lánynak ki kellett maradni az iskolából, hogy a klinika szülészeti osztályán töprengjen azon, hogy újszülöttjének melyik osztálytársa az apja. Az egyik new-yorki kereskedelmi iskolában olyan állapotok uralkodtak, hogy a tanári kar jegyzőkönyvben kérte a baj orvoslását. Az eredmény majdnem semmi, mert a törvényt kellene megváltoztatni, ami azonban még idő kérdése.

A fentebb említett tantárgyak címre nézve nagyjában egyeznek

¹ Közhasznú és kedélynemesítő szövegek olvasása. Inkább amolyan általános és népszerű erkölcstannak felel meg.

a mieinkkel. Különös, hogy nem találjuk ott sem a növénytant, sem az állattant. A hiány azonban csak látszólagos, mert e két tárgyat biológia néven tanítják. Más kérdés az, hogy az egyes tárgyakból mit és hogyan tanítanak. Az összehasonlítás ránk nézve előnyös. A történelemben pl. az eseményeknek csak a nevét, igen rövid lefolyását, no és az évszámot tanítják. Az eseményeknek mozaik-szerű összerakása náluk a történelem. A háborúkról (30 éves, török-háborúk stb.) majdnem semmit sem tanítanak, annál többet azonban a békekötésekről, a műveltségi állapotokról. A tankönyvekre nézve meg van állapítva, hogy hány cm² háborús képet szabad közölni. A törekvés az, hogy minél kevesebbet. Oknyomozó történelemről úgy, ahogy nálunk tanítják, odaát szó sincs.

Feltűnő a tantárgyak sorából a filozófiának a hiánya. Az amerikai ezt nem tartja hibának, mert szerinte az iskola feladata, (a high schoolé is), nem az egyetemre, hanem az életre való előkészítés. Az életben pedig — az amerikai életben — nem filozófiára, hanem könyvelésre, gépirásra van szükség: az élet nem filozófálás, hanem business. De másrészt a high schoolban azért nem is tanítható a filozófia, mert a tanuló éretlen rá. A nyolcéves elemi iskola és a fentebb említett tantervű négyéves középiskola nem formálta ki az ifjú agyát arra, hogy a logika és a pszichológia tudományát közölni lehessen velük.

Bizonyára feltűnő, hogy a tantárgyak sorából hiányzik a testgyakorlás. Valóban nincs benne. Ez azonban nem azért van, mintha nem tanítanák, hanem azért, mert azt a rendes órarend keretén kívül tanulják. A test fejlődését nagy figyelemmel kísérik. Minden iskolában hetenkint kétszer van orvosi vizsgálat. Minden tanuló súlyát megméri; szemét, fülét megvizsgálják; szervezetének erőssége szerint osztják be a nekik megfelelő sportág gyakorlataiba. Az iskola naponként ad alkalmat a sport gyakorlására szakszerű vezetők felügyelete alatt. A tornaterem (gymnasium) a legkedveltebb terme az amerikai iskolának.

Nagyon érdekelt engem, mit tanítanak rólunk az amerikai iskolában. Az iskolából már kikerült művelt emberek csak annyit tudnak rólunk, hogy Európában élünk és hogy fővárosunk Budapest. Aki még ezt sem tudja, az sem szégyenli magát, hanem egyszerűen megkérdezi tőlünk. Országunk állapotáról kizárólag az újságokból értesülnek s ezzel a lehető legrosszabbat mondtuk, mert az újságok nagyon zavaros, sőt rosszindulatú forrásból táplálkoznak. A cseh sajtóiroda és néhány kimenekült forradalmár tudósítja az amerikaiakat. Ezek után nem éreztelen az iskola tanításába belenézni. Egy földrajzóra mentem el, hogy magam is meggyőződjem a valóságról. Sajnos, a tanulók tudását s a teacher magyarázatát nem élvezhettem, mert az első félév anyaga Amerika. Európa s a többi világrész csak a második féldőben kerülnek sorra. Hanem ha már itt vagyok, legalább a tankönyvet nézem meg. Egészen elűtő a mieinktől. Hatalmas, 20×30 cm

nagyságú 440 oldalas szép képes könyv; inkább olvasmány, mint tanulni való. 650 kép van benne. Európának két politikai térképét adja: az egyik a világháború előtti, a másik az utáni állapotokat adja. A szemem a mi országunkra tapad: a háború előttin két város van: Budapest és Szegedin; a háború utánin szintén kettő: Budapest és Szeged. Az egyik fejezet világos áttekintésben adja a világháború változtatásait: 1. Felsorolja az újonnan keletkezett országokat, 2. a „győztes” országok nyereségét, 3. a „vesztes” országok veszteségét. Itt ez olvasható:

Czechoslovakia nyert 142.220 km²-t és 13.500.000 lakost. Fiume 26 km² területű és 50.000 lakosú. 1924-ben Itáliába kebelezték. Magyarország területben 231.400 km²-t és több mint 12.000.000 lakost veszített. Magyarország területe most 93.600 km² s lakosainak száma kb. 7.800.000. Már ez a szembeállítás is gondolkodóba ejti a tanulót, de a tanárt is. Okvetlenül kérdi, miért kellett vesztenie ennyit; igazságos-e ez a megcsonkítás? A feleletet megadja a néprajzi térkép. A magyar-lakta területek elég hűen vannak feltüntetve: a Csallóköz, a Mátyusföld, Nyitra, Hont, Gömör, Kassa, Bácska, Nagyvárad, Arad, a Székelyföld magyarnak van feltüntetve s a néprajzi és politikai határoknak jól látszó eltérése valóságos vád a trianoni „béke” ellen az amerikai tankönyvben! Hazánkról szóról-szóra ezt mondja a könyv:

Magyarország. Éppen úgy, mint Ausztria, Magyarország is — a régi kettős monarchia másik tagja — hatalmas területeket veszített északon, keleten és délen. A régi Magyarország területe 325.000 km² volt; nagyobb volt és több lakosa volt, mint a mi középső Atlanti Államainknak együttvéve.¹ A mai Magyarország — mint Ausztria is — kisebb, mint Pennsylvania. Lakosainak legnagyobb része igazi magyar, akik ázsiai eredetűek lévén, sok száz évvel ezelőtt jöttek a mai Magyarországba.

Magyarország tulajdonképen két síkságból áll. A nagyobbik síkság a Duna partján fekszik Budapest alatt és a Tisza mellett, mely a legnagyobb mellékfolyója a Dunának. A Tisza a Kárpátok déli lejtőin ered és Belgrád fölött ömlik a főfolyóba. A kisebbik síkság Budapest és Bécs között terül el a Duna partján.

Van némi szene, de más ércekben szegény. A főfoglalkozás az őstermelés és földművelés. A nagy Alföldön búzát és kukoricát termelnek nagy mértékben. Ezenkívül szőlőt és dohányt termelnek nagyobb mennyiségben.

A gyáriparnak mezőgazdasági jellege van. A malomipar nagyon fejlett Budapesten; többi iparága: sörfőzés, pálinkafőzés, dohánygyártmányok, cukorgyártás és mezőgazdasági gépek gyártása.

¹ Három állam tartozik ide: New-York, New-Yersey és Pensylvania.

Fővárosa Budapest; nagy és szépen épült város. Két része, Buda és Pest, a Duna két partján fekszik. (Fig. 471.)

Nem sok, amit rólunk mond, de legalább tárgyilagos. És ez jól esik nekünk annyi rosszindulatú propaganda közepette.

Utánunk azonnal a csehekről szól s ebben a részben is tárgyilagos. Ha a helyszűke nem korlátozna, nagyon tanulságos volna ennek a közlése is. A könyvet két egyetemi tanár írta.

Az egyetem.

Az iskolarendszer legfelsőbb tagozata úgy, mint nálunk. Képesítés szempontjából két része van: 1. undergraduate, 2. graduate. Az első négy évig tart és kenyérkereső pályákra képesít (mérnök, tanító . . .), az utóbbi tudományos címeket ad. Az első tagozat elvégzése után a „borostyánkoszorús” fokozatot lehet elérni különvizsga esetén. További 2—4 évi tanulmány után a „master of science” és a „doctor of science” cím nyerhető el. Amerikában a dr. cím ritka; a „bachelor” és a „master” címet általában használják.

Az egyetemek legkiválóbbja a washingtoni. A többi egyetem csak akkor nevezhető annak, ha a washingtoni bekebelezi a jelentkezőt az egyetemek közé. Ennek ellenére az egyetemek különböző értékűek, valóságos rangsorba sorozta őket — az élet. Állásba jelentkezés esetén az egyetem bizonyítványát a leendő főnök mérlegeli: ha jóhírű egyetemen végzett, előnyben részesül. Az államtól felállított egyetemen kívül sok a magán-egyetem. (Több mint az állami.) Csak katolikus egyetem van 16. Ezen a téren is megvan a szabadverseny.

A szabadság hazájában is korlátokat emelnek az egyetemre való özőnlés ellen. Az egyik legnagyobb korlát a tandíj. A new-yorki Columbia-egyetemen 352 dollár (25 millió kor.). Ehhez járulnak a vizsgadíjak, a laboratoriumi díjak és sok más címen egyéb díjak. A college-okban való élet sem olcsó. A Fordham University collegiumában egy külön szobában lakó ifjúnak ellátása 870 dollár egy iskolai évben, melyhez még a tandíj s egyéb díjak járulnak. Megkövetelik továbbá mindenkitől az erkölcsi bizonyítványt, melyet a középiskola állított ki; azonkívül volt tanárjának, vagy „más felelős személynek” az ajánló levelét és orvosi bizonyítványt. A középiskola elvégzése után a tanulónak vizsgát kell tennie (megfelel a mi érettségi vizsgánknak) vagy az illető egyetem bizottsága előtt, vagy az illető középiskola tanári kara előtt. Csak a 75%-nál jobb bizonyítvánnyal vehető fel.

Az egyetemre felvett ifjú rendszeren a sportszenvedély áldozata lesz. Joseph Asmuth (a Fordam Universityn a biológia tanára) kalauzolt az egyetemi telepen s arra a kérdésemre, hogy az egyetemi ifjúság szorgalmasan tanul-e, így felelt: A sportolás után megmaradt szabad idejében tanul is. Az amerikai egyetemen a sport a fődolog — az ifjúság szemében. Minden egyetemnek hatalmas és kitűnően fel-

szerelt gymnasium-ja (tornaterem és sporttelep) van. Uszoda, futball-pálya, tennispálya, s az athletika minden ágához szükséges tér minden egyetemen van. Sok ifjú ezek miatt választja egyetemét. Minden egyetemnek van hivatalos sportköre. Az egyetemi szabályok csak azoknak engedik meg a színeken való versenyzést, akik összes vizsgáikat idejében letették és pedig legalább 95%-al.

Hatalmas étkezőhelyiségek állanak rendelkezésre, amelyben egyetemi hallgatók (fizetésért) szolgálják ki kollégáikat. (A munka nem szűgyen.) A főzést is egyetemi hallgatók végzik, mert hisz a szakácsságnak a szabad egyetemen (university extension) tanszéke van. Az ebéd jó és olcsó.

Az egyetemnek hivatalos lelkésze is van, aki mindennap istentiszteletet és ezenkívül hivatalos órát tart.

Jellemző az amerikai viszonyokra, hogy az üzleti felfogás még a tudomány berkeiben is érvényesül. A tudományt épp úgy mérik, mint akármelyik üzletben az árút. Egységes tandíj nincs. Minden kollegium értéke pontokban van kifejezve. Pl. „Hogyan kell tanítani a mennyiségtant a high schoolban?” Értéke 3 pont. „Elemi pszichologia tanítók számára” 4 pont. Minden pont 10 dollárral fizetendő. Aki egy félévre olyan tárgyakat válogatott össze, melyeknek pontszáma 16-ot ad, az tandíj címén 160 dollárt fizet. Az egyes szakokon való vizsgázás előtt az előírt pontszámok hallgatását igazolni kell, így pl. az első mérnöki vizsgához 64 pont, az újságírói szakon 64 pont felmutatása kötelező.

Az amerikai intelligens pályákon működők szellemi színvonala alacsony. A public school, a high school színvonala messze mögötte marad a mienknek. Nem az értelmet fejlesztik ki, hanem a praktikus dolgokra tanítják (hogy kell vasúti jegyet váltani, telefonálni stb.). Az egyetem csak folytatja ezt a szaktudás területén. Aki a tudományt a tudományért akarja megtanulni, annak a kenyérkeresetet biztosító négy évi tanulmány után, lehet csak az igazi tudományok tanulásába merülnie. Nagyon kis túlzással azt lehet mondani, hogy az amerikai baccalaureus van ott, ahol a mi érettségizett diákjaink. Az európai egyetemet végzett emberek, amennyiben le tudják győzni az „amerikai az első az állások betöltésénél” elv cementbástyáját, és bejutnak valami állásba (ami ritkaság), az előhaladásuk — éppen tudásbeli fölényük miatt — igen gyors.

Amerikában is vannak tudósok. Ezek igen nagy fölénybe jutnak európai társaikkal szemben, mert dúsgazdag tudományos intézetekben folytathatják tudományos búvárlataikat. A nemzet óriási tömegeinek szellemi színvonala azonban alacsonyabb, mint a mienk, ami iskola-rendszerében, a műveltségről való felfogásukban leli magyarázatát.

Gáspár Pál.

A latin nyelvi olvasmányok tárgyalása.*

A latin olvasmányok tárgyalására vonatkozó 1218/1925. számú miniszteri rendelet lényege, hogy tartózkodni kell a túlzott grammatizálástól, hogy az írók olvasásától várható nevelőhatás kellően érvényesülhessen. Minthogy e tárgyban sem a rendelet megjelenése előtt, sem utána nem jelent még meg közlemény, mely főként fiatalabb, kezdő tanároknak szolgálhatna útmutatással, alábbiakban óhajtók e tárgyról egyet-mást elmondani.

Hogy említett miniszteri rendelet nem vonatkozhatik osztatlanul az I—VIII. oszt. latin nyelvű olvasmányi anyagára, az a hozzáértő előtt nem lehet kétséges. Bizonyos, hogy más szempontok szerint és más módon tárgyalandó az olvasmányi anyag az alsó (I—II. o.), a középső (III—IV. o.) és a felső (V—VIII. o.) fokon.

A latin nyelvű olvasmányi anyag tárgyalási módját az egyes fokokon kitűzött cél szabja meg. Minthogy az alsó fokon egyetlen lépést sem tehetünk grammatikai ismeretek nélkül, legfőbb cél lévén azoknak elsajátítása, természetes, hogy itt az olvasmány nyújtja az anyagot, melyből induktíve épül fel a grammatika, ezért másként is tárgyaljuk, mint más fokokon. Az e fokon elsajátítandó grammatikai elemek aránytalanul nagy tömege s azok megtanításának meghatározott módja (szöveg alapján induktíve) lehetetlenné teszik a nyelvtani és olvasmányi órák elkülönítését. Az e fokon követendő főbb irányelvek: állandó törekvés helyes kiejtésre, szó szerinti, pontos fordításra (állandóan a szöveghez ragaszkodó magyaros fordításra törekedjünk) s végül a minimumra szabott részleteknek minél gyakrabban történő memorizálása.

A középső fokon (III—IV. o.) az olvasmányi anyag tárgyalása némileg módosul az alsó fokon követett eljárással szemben. Minthogy itt már rendelkezik a tanuló annyi grammatikai ismerettel, (declinatio, coniugatio, a verbo-k) hogy az előforduló szavakat származtatni tudja, a praeparálást — kellő betanítás után — ön maga végzi otthon s a tanár munkája itt legfeljebb szócsoporthoz és kifejezéshez alakítására szorítkozik. Itt a folytonos olvasást az alsó fokon folytatott állandó grammatizálással ellentétben a tanárnak csupán arra irányuló munkája szakítja meg, amellyel a tárgyalásra kiszemelt grammatikai ismeretek alapjául szolgáló esettani vagy mondattani példákra felhívja a tanulók figyelmét. A szövegnek pontos lefordítását követi a szövegváltoztatás művelete, amely itt már szélesebb alapokon nyer alkalmazást. (A mondatot rendszeren függővé tesszük valamely verbum regens-től.) A szövegváltoztatást pótolhatja e fokon a szövegnek kérdések és feleletek alapján való feldolgozása. Itt már érvényesíthető azon elv, hogy a

* Tekintettel a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1218/1925. eln. számú rendeletére.

túlságos grammatizálás ne veszélyeztesse a tartalmi szempont megfelelő érvényesülését. Ezért a nyelvtani órák elkülönítendőek s az olvasmányi órákon kiszemelt, illetőleg megjelölt példákön magyarázandó meg és építendő fel, külön nyelvtani órákon, közös munkával, az illető grammatikai egység, végül az egész grammatika.

A felső fok önkéntelenül két csoportra tagozódik a követendő irányelvek között mutatkozó némi differencia alapján. Míg u. i. az a) csoportban (V—VI. o.) az alsó és középső fokokon megszerzett grammatikai ismereteknek állandó ébrentartása egyfelől, másfelől pedig tudatossá tétele szükséges, ez külön nyelvtani órák hiányában akként történik, hogy a szavak kikérdezése után, — ami e fokon az alsó és középső fokon követett eljárástól annyiban különbözik, hogy itt már egyes szavak helyett terjedelmesebb kifejezéseket kérdezzünk — kezdődő új szöveg fordítása alkalmával az előforduló nehézségek kiküszöbölése grammatikai szempontból való megmagyarázással eszközölhető. Ezen eljárás azonban a már előző órán lefordított szöveg ismételt tárgyalása alkalmával mellőzendő!

A felső fok b) csoportjában (VII—VIII. o.) az olvasmányok tárgyalásánál követendő eljárás az a) csoportéval szemben különbséget mutat a szavak kikérdezésében is, amennyiben a szavak tudásának alaposságáról való meggyőződés s egyben időmegtakarítás céljából is igen ajánlatos ezen eljárásnak akként való végzése, hogy valamely jellegzetes szó kiemelésével kapcsolatban megkérdezzük az egész mondatot, sőt az egész gondolatot, melyben ezen szó helyet foglal. Az új szöveg fordításánál előbukkanó nehézség — e fokon — nem grammatikai rámutatással, hanem latinul történő körülírással hárítandó el. A szövegváltoztatást nem nyelv taniszempont szerint, hanem más szavak és kifejezések alkalmazásával végezzük, tekintettel a szókincs állandó, céltudatos fejlesztésének fontosságára. A kérdések és feleleteknek latin nyelven való alkalmazása akként módosul e fokon, hogy rövidebb kérdésekre hosszabb, kimerítőbb feleletet követelünk, mintegy átmenetül az önálló tartalommondáshoz, amire egyre több és több alkalmat nyújtunk.

Kétségtelenül megállapítható az eddigiekből, hogy az olvasmány tárgyalási módját az egyes fokon kitűzött tanítási cél elérése determinálja. A kezdő fokon az összes olvasmányi órák a grammatikai ismeretek megszerzése szolgálatában állanak és nem különülnek el nyelvtani és olvasási órákra. A középső fokon már megtörténik a differenciálódás annak arányában, amint fogy az elsajátítandó nyelvtani ismeretek tömege s amily mértékben azt az ismereteknek az olvasmányoktól elkülönített közlési módja lehetővé teszi. Amily mértékben kellett csökkennie a grammatizálás szükségének, míg a felső fok b) csoportjánál teljesen meg is szűnt, oly mértékben foglalta el helyét teljesen a kizárólagos olvasás, érthetően és szükségszerűen, mert e fokon már legfőbb cél: a tanulóknak az auktorokba való beolvasztatása.

Érdekes az a fokozatos fejlődés, ami az egyes fokokon felállított követelményekben megállapítható: szókérdezés, szövegváltoztatás, latin beszélgetés, fordítás stb. tekintetében. A szókérdezés az alsó fokon kizárólag egyes szavak jelentésének, a középső fokon szólások és kifejezések, a felső fokon egész mondatok visszaadásában, vagy valamely szó kísérő társainak felidőzésében, esetleg szócsoportok kérdésében áll. A szövegváltoztatást illetően alsó fokon be kell érni az egyes szavak számainak, az igéknek személy- és időbeli változtatásával, a középső fokon a mondatnak valamely verbum regentől való függővé tételével. A felső fokon az eljárás a szövegnek más szavakkal, kifejezésekkel, szerkezetekkel való helyettesítésével végezhető. Az előforduló nehézségek elhárítása a fordítandó új szövegben — alsó fokon — a tanár közvetlen beavatkozásával, magyar nyelven, a középső fokon a megfelelő grammatikai helyre való utalással, a felső fokon pedig latin nyelven történő körülírással történik. A kérdések és feleletek eleinte magyarul, esetleg a legprimitívebben, kérdőszócskák alkalmazásával, majd terjedelmesebb alakban feltett kérdések útján s rövidebb válaszokkal, végül rövidebb, tömörebb kérdésekre adott kimerítőbb, terjedelmesebb feleletekkel, mintegy tartalommondásba átmenően történik.

Mielőtt még a felső fokon egy olvasási órának beosztását, illetőleg lefolyását mutatnók be, nem mulasztjuk el néhány általánosan érvényes elv leszögezését. Valamint bármely új olvasmány megkezdésénél nem mellőzhető a tartalmi rész néhány kiemelkedőbb mozzanatának előzetes közlése által az érdeklődés, a figyelem felkeltése, egyes részeknek, majd az egész olvasmánynak tartalmi szempontból való összefoglalása, azonképen nem hagyható el a szükséges tárgyi ismereteknek megfelelő helyen és időben való biztos és világos közlése sem. Nagyon előnyösen szolgálja a kitűzött célt, bármely fokon — sőt elengedhetetlen — az olvasott szövegnek megfelelő magyar szöveg latinra fordítása, amely eljárásnak a felső fokon már a szó szoros értelmében vett stílusgyakorlatokig kell fejlődnie, az összes tanulók teljes szókincsbeli és grammatikai tudásának igénybe vételével. Még nagyobb fontosságú — főként a felső fokon — az „ex non lectis” fordítás állandó gyakorlása, ami helyes eljárással egyfelől a meglevő szókincs gyarapítására, másfelől a fordítói készségnek a legnagyobb mértékben való fokozására alkalmas, — természetesen, ha a tanulók képességeinek megfelelő szöveg alapján történik.

Álljon itt végezetül a felső fokon egy latin olvasási óra beosztása illetőleg lefolyása, mely mintául szolgálhat, megfelelően lefokozott követelményekkel, bármely fokon. Az első hat perc oly intenzív és céltudatos szókérdezéssel telik, mely nem csupán a szavak és kifejezések biztos tudásáról, hanem az előző órán lefordított szöveg alapos

megértéséről és tökéletes ismeretéről kell, hogy bennünket meggyőzhessen, úgyszólván az előző órán végzett szövegnek ismételt lefordítása esetenként mellőzhető s a szövegnek kérdések és feleletek alapján történő megtárgyalásával helyettesíthető. A következő tizenkét percen át — rendes körülmények között — vagy az előző órán lefordított szöveget fordítjuk újból (műfordításra törekedve), vagy ennek mellőzésével a már jól ismert szöveg alapján latin beszélgetést folytatunk. Ennek végeztével tizenhét percet szánunk az új szöveg megértetésére, helyes lefordítására, a tartalomnak latin nyelven való elmondásával együtt. Végül tizenkét percig tartó „ex non lectis” fordítás után** két percnyi lecke feladással, esetleg útbaigazítással végződik az ötven percig tartó olvasási óra.

Meggyőződésünk, hogy biztos és öntudatos grammatikai ismeretek segítségével az olvasási óráknak fentebbiekben vázolt módján való teljes kihasználásával a felső fokon már elérhetjük a — ha nem is célul kitűzött, de sokaktól annyira óhajtott — „*facultas latine loquendi*”-t.

Pintér Lajos.

Milyen új, felsőfokú biológiai tankönyveket várunk?

Sokat lehetne vitatkozni azon, hogy a középiskola biológiai oktatásában milyen szerepe van a tankönyvnek. Általánosan azt vallják, hogy ezeket a studiumokat nem lehet könyvből megtanulni. A növendék már a magyarázat és szemléltetés alkalmával elsajátíthatja a lecke lényegét és vázlatát. A könyv csak arra szolgál, hogy a már megragadott gondolattartalmakat felfrissíti s kiegészíti a kevésbé fontos részekkel. Ez a vélemény azonban ideális; tehát csupán akkor valósítható meg, ha jó a tanár és jó a növendék. Éppen ezért nem szabad bármilyen könyvvel beérnünk. Ellenkezőleg: úgy pedagógiai, mint szaktudományi szempontból teljesen kifogástalan tankönyveket követelünk, főleg akkor, ha nem alsófokú, leíró, hanem a felsőfokú, magyarázó és okokat kereső biológiai tárgyakról van szó.

Az új Tanterv az állattant és növénytant mindhárom iskola-típusban egy osztállyal emeli s így az állattan a reáliskolában a VII. osztályba kerül. Ez a körülmény azt jelenti, hogy az anyagot magasabb szempontból lehet tárgyalni s többet lehet felölelni, mint eddig. (Tudom, hogy itt s a következőkben is több helyen ellenkezésbe jutok kiváló kartársakkal kik az új Tantervtől az anyag redukcióját várták.)

** Alsó és közép fokon az állandó „ex non lectis” fordításra szánt tizenkét percnyi idő rekapitulációra fordítandó; ez a felső fokon mellőzendő, mert azt pótolja a kérdések és feleletek alapján történő feldolgozás vagy tartalommondás.

A magasabb színvonal általánosságban szabadságot ad az írónak: nem kell szigorúan a leíró és elbeszélő stílushoz alkalmazkodnia. Érettebb növendék kezébe kerül a könyv, írhat elvontabb, magyarázó stílusban. Azért hangsúlyozom ezt, mert az alsófokon lehet a szerző nyelve primitív, elbeszélő, mondhatnám mesélő. Hiszen itt a külső jellemzés, életmód stb. a lényeges. A felső tagozatban azonban a belső szerkezet, életműködések, rendszerezés, fejlődés ismertetése a cél. S ezek megkövetelhetik a tudomány sajátos stílusát.

I. Szóljunk először arról, hogy mit kívánunk az új növénytanoktól? Minthogy az új Tanterv is megköveteli, hogy a botanikát néhány növény részletes leírásával kezdjük tanítani, a szerző jól válassza ki e típusokat. Újítás lesz, hogy helyet kapnak itt spórás növények is. Nem tartom szerencsés gondolatnak. A magam részéről a botanikának ezt az egész bevezető részét elhagynám. Helyette inkább adnám a biológiai tudományok fogalmát, tárgyát és felosztását s utána egy rövid áttekintést a növény részeiről. Igaz, hogy ez főiskolai módszerre emlékeztet, de megfelelő formában nem okozna nehézséget az V—VI. osztályú tanulóknak.

Az új tankönyvnek legproblematisabb része a sejtszövettan lesz. Az eddig használt művek egy-két oldalon végeznek vele, úgy okolván meg eljárásukat, hogy ennek tanítása mikroszkópi demonstrálás nélkül értéktelen s a legtöbb középiskola felszerelésében nincs annyi mikroszkóp, amennyi a sikeres bemutatáshoz feltétlenül szükséges. Ezzel szemben tapasztalataim azt mutatják, hogy másképpen is lehet eredményt elérni. Két mikroszkópom van s ezekkel egy tanítási órán legfeljebb 8—10 készítményt tudok szemléltetni. A vizsgálandó tárgy képét előre felrajzolom. A fiúk ennek s a látott készítménynek alapján mindenről egy-egy vázlatot készítenek füzetükbe. Továbbá növendékeim által tussal rajzolt vázlatos sejt és szövettani táblákkal demonstrálok. S hogy mily eredményt értem el, arra nézve csak azt említem meg, hogy néhány tanítványom közlése szerint, kik olasz egyetem orvosi fakultását hallgatják, hol tudvalevőleg a biológia vizsgálati tárgy, alig kellett valamivel kibővíteniök a középiskolából magukkal vitt sejtszövettani ismereteket.

Ezért merem ajánlani, hogy bővüljön ki a hisztológia. Arról felesleges beszélni, hogy gyakorlati szempontból mennyire fontos ez a fejezet akár ipari, akár orvosi és gyógyszerészeti alkalmazásról van szó.

Nagy körültekintést igényel a fiziológia is. Eddig az volt a helyzet, hogy — különösen a gimnáziumokban, — ahol hiányoztak a szükséges kémiai előismeretek, hogy az élettant vegytannal kezdték. Most ez az akadály megszűnt. Ezért ne beszéljen sokat az író a vegytani alapfogalmakról, csak annyit, amennyi éppen szükséges a táplálkozás megértéséhez.

Nemcsak azért, mert a növénytan és állattan közti asszociáció legkönnyebben az ökológiában valószínűsíthető meg, hanem azért is, mert nagyon érdekli a fiúkat, bővítsük ezt a fejezetet is. Az állatok szerepe a megporzásban, együttélés, élősködés a legvonzóbb részek a fiúk szemében. Nyújtsunk nekik bő anyagot a szerző. Ha túlsókat ad, majd redukálja a szaktanár. Viszont nagy előny, ha az érdeklődő növendék a könyvből kielégítheti tudni vágyását. Legyen a kézi-könyv egyúttal kedves olvasmány is.

A rendszertanra vonatkozó kívánalmakat a Tanterv így foglalja össze: „A természetes rendszer és a növények rokonsági viszonyai, származástani szempontok figyelembe vételével.” Ebből azonban sok nehézség támad. Melyik legyen az a rendszer s meddig menjen a szerző a növényország rendszeres ismertetésében?

A virágtalanok körében elég, ha elmegy az osztályokig. Azonban vigyázzon a gombákra. A VI. osztályos növendék nem fog megelégedni ily felosztással: ehető és mérges gombák.

Más a helyzet a virágosak körében. A régi szerzők úgy jártak el, hogy rendekre tagolták a csoportokat s ezután mindjárt a fajokat tárgyalták. E rendek azonban sokszor önkényesek voltak s nem állták ki a természetes rendszer kritikáját. Így keletkeztek aztán a természetes rendszernek Linnéével való keresztezései. Mások pl. a kétszikűeket felosztották a három ismeretes alosztályra s ezekről rögtön a családokra tértek át. Így aztán oly hatalmas és át nem tekinthető fejezetekre tagolódtak a könyvek, hogy a növendék nem nyerhetett tiszta képet.

Véleményem szerint be kellene vezetni Tuzson rendszerét, mely a hagyományos Engler rendszertől — főleg a virágosak körében — alig tér el s viszont éppen ez az eltérés szól középiskolában való felhasználhatósága mellett. Az egyszikűek vázlatát így gondolnám:

Csoport: Zárva termők.

Osztály: Egyszikűek.

I. Ágazat: Spadiciflorae. Családok: 1. Typhaceae.

2. Palmae.

3. Araceae.

II. Ágazat: Najades. Család: 1. Helobiae.

III. Ágazat: Glumiferae. Család: 1. Gramineae.

2. Cyperaceae.

IV. Ágazat: Lilioorchideae. Család: 1. Juncaceae.

2. Liliaceae.

3. Amaryllidaceae.

4. Iridaceae.

5. Orchideaceae.

Ebből a rendszerezésből a sorozatok maradnának ki.

Az új Tanterv hangsúlyozza a gyakorlati szempontot. Ha tehát valamely fontos gazdasági növényünk oly család tagja, mely egyébként nem érdemelne említést, tegyünk vele kivételt. Azért mondom ezt, mert ismerek egy, különben elég jó növénytant, melynek rendszertanából hiányzik a szőlő.

Teljesen új gondolat a növényföldrajz bevezetése. Az a cél, hogy a növendék ne adatokat kapjon, hanem ismerje meg nagyjában a növényföldrajz egységeit, Magyarország növényföldrajzát s végül a jellemző formációkat.

II. Ezek után térjünk át az állattanra.

Ennek tanításában a tanár helyzete mindig előnyösebb. Az állat fejlettebb szervezeténél, életjelenségeinek szembeszökőbb voltánál s zenzitív intelligenciájánál fogva mindig jobban érdekli a tanítványok legnagyobb százalékát, mint a botanika. A másik előny, hogy könnyebben elsajátítható, főleg a gerincesek, izellábúak és lágytestűek köre. Az egyes csoportok sokkal élesebben válnak el egymástól, az egyedek könnyebben felismerhetők.

Első követelményünk az állattani kézikönyvektől is a sejt és szövettan részletesebb tárgyalása. Ugyancsak többet kérünk a fejlődés-
tanból is. Itt lép aztán előtérbe egy nevezetes és nagyon megfontolandó kérdés: az evolúció és az ember származása. Könyveink nagy része nem érinti ezt a témát. Ezen eljárásukat indokoltá teszi az a pedagógiai alapelv, hogy a középiskola anyaga ne öleljen fel hipotéziseket, főleg olyanokat, melyek a tanuló világnézetének kialakulását káros módon befolyásolhatják. Viszont ezzel szemben kérdezhetjük, hogy szabad-e tájékozatlanul hagynunk a fiút oly fontos dologban, melyet az életben sokszor hall s hozzátehetjük: helytelen megvilágításban hall. Nem helyesebb-e, ha a szerző s a szaktanár, tehát autentikus tényezők, magyarázzák e problémát, mintha a napilapok felületes, vagy célzatos cikkeiből szerzi ismereteit? És gondoljunk arra is, hogy a VIII. osztályú apologetikában s esetleg a filozófiában is előkerül az evolúció. Nem jobb-e, ha ekkorra némi szakszerű ismeretei lesznek?

Mindenesetre nehéz probléma s igen komoly megfontolást igényel.

A szervek és működésük tanításával kapcsolatban nagyon szép volna az összehasonlításnak valami kis helyet juttatni. A VI. és VII. osztályú tanulónak nem okozna nagy nehézséget az összehasonlító szempont.

A biológiai részben legyen kevés törvény és sok példa. Használja fel az író az újabb kutatások idevágó, érdekes eredményeit is.

A szisztematika itt nem ad oly sok gondot. A Tanterv így szól: „...rendjeik tárgyalása típusok alapján, tekintettel a származástani vonatkozásokra“, továbbá „a gyakorlati életben fontos fajokra“.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tankönyvrírónak az állattörzseket osztályokra s rendekre kell tagolni s ezeken belül sorolja fel a családokat, jellemezze őket, aztán pedig néhány szóval közölje a családokba tartozó fajokat. Ha nem is viszi végig ezt az eljárást az összes állatkörökön, de a tagolás még az alsóbbrendű állatok köreiben is terjedjen ki legalább a rendekre. És ami fő: legyen jól áttekinthető.

Ami az állatföldrajzi ismereteket illeti, ezt két pontban le lehet tárgyalni: a) az elterjedést szabályozó tényezők; b) az állatok földrajzi elterjedése.

A biológia oktatásának célja nemcsak a természet megismerése, hanem megszerettetése. Ennek elérésében legfontosabb tényező a tanár egyénisége, lelkesedése, szaktudása és lelkiismeretessége, de igen-igen fontos segítőtárs a jól megírt, érdeklődést keltő és növelő tankönyv.

Ilyeneket szeretnénk kapni!

Dr. Bárány László.

FIGYELŐ.

Újabban megjelent, de a H. K.-ban nem közölt, közérdekű miniszteri rendeletek.

1. Az autonom felekezeti középiskolákban javító vagy ismétlő érettségi vizsgálatra utasított tanulónak más, nem autonom felekezeti középiskolában kért javító vagy ismétlő érettségi vizsgálatára az engedély csak az illetékes egyházi főhatóság véleményének a meghallgatása után adható meg. 39.723/1926.

2. Olyan tanuló, aki a középiskola valamely osztályában javítóvizsgálatra vagy osztályismétlésre utaltatott és anélkül, hogy a javítóvizsgálatot letette volna, vagy az osztályt sikerrel megismételte volna, polgári iskolába lépett át, majd ismét középiskolába kíván átlépni, különbözeti vizsgálat alapján *nem* vehető fel. 34.902/1926.

3. A Rtás 70. §-ának harmadik pontjában foglaltak módosítása:

A tanulóknak nyári hónapokban iskolán kívül álló egyesületeknek való átengedésénél a Kisosztó miniszteri biztosa pedagógiai és fegyelmi szempontok mérlegelésével csak olyan tanulókat adhat ki, akik 16. életévüket betöltötték, jó magaviseletűek és előmenetelükkel biztosítékot nyújtanak arra nézve, hogy reájuk ezen nyári beutalás semmiféle káros következményekkel nem járhat, s akik valamely sportágban kiválóak és további képzésük kívánatos és az orvosi véleményezés alapján megengedhető.

Az ezirányú kérelmek az iskolai igazgatóságok részéről összesítve küldendők közvetlenül a min. biztoshoz évenként június 20-ig. 36.204. 1926.

4. Ismétlőnek azon tanuló tekintendő, aki *ugyanazon* típusú középiskolában másodszor látogatja ugyanazt az osztályt. Az egyik típusban megbukott tanuló tehát átléphet egy másik típusú középiskola ugyanazon osztályába, ahol nem tekinthető ismétlőnek.

Az olyan tanuló is, aki az egyik típusú középiskola valamelyik osztályában másodszor is megbukott, átléphet egy másik típusú középiskola ugyanazon osztályába. Ha azonban az ilyen tanulóknál az ismétlések folytán az illető osztályra vonatkozóan két évet meghaladó túlkorúság mutatkozik, ezek csak mint magántanulók folytathatják tanulmányaikat. A tanári testületek felhivandók, hogy a fenti átlépések alkalmával megkövetelt felvételi vizsgálatok komolyságát mindenkor megőrizték és indokolatlan elnézést ne gyakoroljanak. 34.901/1926.

5. Tantervi különözeti vizsgáltnak csak abban az esetben van helye, ha a tanuló tanulmányait folytatni kívánja. Indokolt esetben pl. valaki technológiára akar menni álcasolt területen szerzett 4. oszt. bizonyítvánnyal stb., a *vk.* külön folyamodványra megengedi, hogy a tanuló tantervi különözeti vizsgálatot tegyen. A vizsgálatról azonban a RTS 139. §-a értelmében külön bizonyítvány nem adható ki és annak eredménye a *különözeti vizsgálat céljának* megjelölésével a miniszteri engedély keltére és számára való hivatkozással, legutolsó bizonyítványára vezetendő rá. 37.994/1926.

6. „Több esetben előfordult, hogy osztályismétlésre utasított tanulóknak a tanulmányi idejükben ily módon bekövetkezett idővesztéséget a RTS. megfelelő rendelkezéseinek félreértése folytán szabályszerű határidő előtt engedélyezett vizsgákkal sikerült pótolniok és ezzel a tanulmányidő betartására vonatkozó rendelkezéseket megkerülték. Ehhez képest szigorú mihezttartás végett közlöm, hogy olyan esetekre, amikor a *tanuló középiskolai tanulmányait szabályszerű időben (korban) kezdte meg* és akár mint rendes, akár mint magántanuló folytatja, a magánvizsg. engedély iránt előterjesztett kérelem csak az 1883. évi XXX. t.-c. 14. §-ában kifejezett azon elv szigorú szemelött tartásával bírálható el, hogy egy év alatt rendes körülmények között csak egy vizsgálat tehető, az ily engedély iránti kérelem tekintetében tehát a RTS. 143. §-ának rendelkezései *nem* alkalmazhatók. Különösen áll ez oly esetekben, amikor a tanuló valamely előző osztály ismétlésére utasított, mert a tanulmányi idejében ily módon bekövetkezett egy évi többlet a túlkorosság tekintetében számításba nem vehető.” 38.196/1926.

7. A pénzkezelési és elszámolási utasítás kiadásával kapcsolatban elrendelte a nm. vk., hogy a tanker. kir. főigazgatónak hivatalos látogatása alkalmával ugyanolyan figyelmet kell tanusítania az intézetek szabályszerű pénz- és vagyonkezelésére, mint amilyen figyemmel köteles az intézetek pedagógiai működését ellenőrizni. Tartozik

meggyőződést szerezni, hogy az intézet pénz- és vagyonkezelése nem hanyagoltatik el; a kötelezőleg előírt számadási könyvek pontosan vezetettek-e és hogy az előfordult bevételi és kiadási tételek idejében a vonatkozó megfelelő számadási könyvbe bevezetettek-e. A könyvek pontos vezetéséről való meggyőződést a kézjeggyével tartozik mindenkor a számadási könyvekben megjelölni, a legutolsó tétel után közvellenül kézjeggyét rávezeti. Számszakilag kötelességei nincsenek a főigazgatónak. 42.107/1926.

8. Az 1925. évi 91.900. sz. r. 2. pontjának kiegészítése (l. H. K. 1926. évf. 4. old.). Ha a természetben kapott lakás külön légszeszorával nincs felszerelve, úgy a fogyasztott légszesz költségei minden egyes hónapban az alábbiak szerint térítendőek meg.

a) Csak világítás esetén egy hónapra . . .	40 köbméter
b) „ főzés „ „ „ . . .	80 „
c) világítás és főzés esetén egy hónapra . .	120 „

veendő a megtérítés alapjául. 7.994/1926.

9. A közalkalmazottakra vonatkozó tandíjkedvezményt méltányossági és viszonyossági okokból az 1926/27. iskolai évvel kezdődő hatállyal kiterjesztette a Budapesti Helyi Érdekű Vasutak R. T. (Bhév.) alkalmazottainak a gyermekeire is. 25.086/1926.

10. A 30.000/1926. számú miniszteri rendelet szerint az ifjúsági vegyes díjakat a postatakarékpénztárnál kell elhelyezni akár folyószámla, akár takarékbetétként. A vkm. 60.796/1926. sz. rendelete megengedi, hogy a vegyes díjak — miként a múltban is — helybeni pénzügyintézetnél helyeztessenek el. 60.796/1926.

11. A rajz a reálgimnáziumok felsőbb osztályaiban is rendes tárgy, s így rendkívüli tárgyként nem tanítható. A legújabb tanterv 46. oldalán a rajznak, mint rendes tárgynak tantervi anyaga után olvasható szöveg sajtóhiba. 59.263/1926.

12. A magánvizsgálati engedélyek megadásánál a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni. Oda kell törekedni, hogy a magánvizsgálatokhoz a könnyű boldogulás reményében tódulók visszaszoríttassanak.

Csak olyan tanulónak adható magánvizsgálati engedély, akik lakóhelyük szerint a tankerület körzetéhez tartoznak. Meg kell akadályozni azt, hogy az ú. n. vándordiákok ad hoc szerzett lakásigazolványokkal a tanügyi hatóságokat félrevezessék. Más tankerületből jövő tanulók kérelmei ügyében az elhagyott tankerületi főigazgatóságok mindenkor meghallgatandók s azok kellően megokolt véleménye figyelembe veendő. Vkm. 60.083/1926.

13. Nem új, de időszerű s másutt nem olvasható: A testnevelő tanár tartozik a játékdélutánok vezetését vállalni s amennyiben ezen elfoglaltsága órátöbbletet eredményez, ezért órátöbbleti díjban részesül.

E szabály alól az esetben tehető-kivétel, ha a tanári karban van a játékdélutánok vezetésére képesített más tanerő s ez a fenti feltételekkel hajlandó a játékdélutánokat vezetni, vagy ezek vezetését a testnevelő tanárral megosztani.

Dr. Jámbor György.

Nyomtatványok a tandíjkezeléshez.

Közlönyünk hasábjain az elmúlt év folyamán többször jelentek meg cikkek, melyek különböző szempontból foglalkoztak a *tandíjkezelés problémájával*. Igen, mert a tandíjkezelés közönséges ügyből problémává növekedett a bürokratikus asszisztencia segítségével. A viszonyok változását messze elmaradva követték a lassan kullogó intézkedések, mégpedig úgy, hogy a körületekintő gondosság hiányában feleslegessé vált dolgok hatályban maradtak s az amúgy is sok pepecselést jelentő munkát csak komplikálják mindmáig. Tudvalevőleg a számadások kiterjednek „átmeneti kamatokra”, „jutalékokra”, szóval olyan dolgokra is, amelyek a fennálló intézkedések szerint a tandíjszámlát nem érintik, ezért a kézhezvett számlakivonatokban sem tüntethetők fel, de a számadások szabályzatában előírt blankettáin máig is szerepelnek.

Miután az életbelépő pengőtandíj belátható időn belül állandónak tekinthető, bizonyára vele egyidejűleg lép majd életbe a mindenre kiterjedő új tandíjszabályzat is. Ezzel kapcsolatosan közlöm az alábbi tervet, amely nézetem szerint országosan egyöntetűvé teszi a kezelés kivételét s ezzel úgy a tandíjkezelők, mint a tandíjszámadásokat kezelő és ellenőrző hatóságok munkáját lényegesen megkönnyíti.

Nyomassa a VKM. számvevőse a tandíjkezelés szükséges összes nyomtatványait az Egyetemi Nyomdában, a tandíj felelős számadói pedig igényeljék azokat minden év szeptember havában (amikor a beiratkozott növendékek létszáma már pontosan megállapítható). Az igénylés a szükségnek megfelelően úgy történjék, hogy a kezelési naplók házi példányai is a megfelelő nyomtatvány felhasználásával készüljenek (pl. a „Részletes kimutatás”, „Felosztási jegyzék”). A nyomtatványok költségeit vonja le a számvevőség az első félévre kiutalt jutalékokból, hiszen azok beszerzése úgyszintén a tandíjkezelők kötelessége és a mai formájában bizonyára költségesebb, mint a nagyban előállított nyomtatvány.

Azt hiszem, hogy azokat az előnyöket, miket ennek megvalósítása jelent (a tandíjkezelő lélekölő rubrikázásoktól szabadul, a számvevőség pedig a különböző nagyságú és beosztású számadások helyett egyöntetű, azért könnyen áttekinthető jegyzékekkel dolgozik a jövőben stb.) részletekbe menő ismertetés tárgyává tenni egészen felesleges.

Dr. Banner Benedek.

Bejáró leánytanulókra vonatkozó miniszteri rendeletek.

A nm. Vkm. 36.344/926. sz. rendelet hatályon kívül helyezte az új Rendtartás 9. §-ának azon intézkedését, hogy leánytanulók fiúközépiskolákban az összes tárgyra nem járhatnak be. Mivel a fenti rendelet értelmében a leánytanulók továbbra is lehetnek ú. n. „bejárók” (az I—VIII. osztályokban minden olyan városban, ahol sem polgári leányiskola, sem leánygimnázium nincs, az V—VIII. osztályban pedig ott, ahol nincs leánygimnázium, de van leánypolgári), s mivel az idevonatkozó rendeletek természetesen sem az új Rendtartásban, sem a Pintér-féle kézikönyvben nem olvashatók, célszerűnek tartom azok közlését.

1. Vkm. 149.620/921. sz. rendelete:

„A beérkezett jelentésekből sajnosan tapasztalom, hogy a főgimnáziumban a bejárási engedélyt nyert leánymagántanulók nem mindegyike használja fel az engedélyt a komoly tanulásra, hanem megokolatlan mulasztásokkal és nem komoly magatartásukkal tanulótsaikkal nem szolgálnak jó példával.

Ez adott helyzetet megjavítani óhajtom a jövőben és elrendelem, hogy a bejárási engedélyt nyert leánymagántanulóktól is követeltessék meg az illető tanórák állandó látogatása, esetleges mulasztás esetén a leánymagántanulók mulasztásait szabályszerű úton igazolni tartoznak, továbbá iskolán kívüli viselkedésükben is az intézet fegyelmi szabályaihoz tartoznak alkalmazkodni. Ezekon kívül magatartásukban, öltözködésükben, hajviselésükben kellő mérsékletet tartsanak.

Mindennek a gyakorlatban való keresztülvitele céljából jelen alkalommal a tanév első fele befejezésekor, a jövőre nézve minden tanév kezdetén, amikor a szülők leányaik részére bejárási engedélyt kérnek, az igazgató hívja össze a szülőket s az illető leánymagántanulókat, a fenti erkölcsfegyelmi kívánalmakat adja elő és velük együtt beszélje meg. Akik ezeknek a követelményeknek nem vetik alá magukat, azok a bejárási engedélyre ne ajánltassanak. Ha akadnának olyanok, akik a fentieket kérvényezés idején megígérik, de később meg nem tartanák, a tanártestület az engedély megvonása iránt a tank. főigazgatóhoz tegyen előterjesztést. Felülfolyamodás esetén az úgy a Vkm.-hez terjesztendő fel.”

2. Vkm. 140.874/923. sz. rendelete:

„A Középiskolai Rendtartás 9. §-át, mely a fiúközépiskolába felvett leánytanulók iskolalátogatását szabályozza, a következő intézkedésekkel egészítem ki:

1. Azokban a fiúközépiskolákban, ahol a leánytanulók a bejárásra engedélyt kaptak, a leányok minden órára a tanárral együtt tartoznak az osztályba bemenni és onnan távozni.

2. A szülők figyelmeztetendők, hogy leányaik az iskola komoly feladataival összhangzó és a divat szélsőségeit mellőző ruhában kötelesek az iskolában megjelenni.

3. A fiúk részére rendezett kirándulásokon a leánytanulók semmire sem vehetnek részt,

4. Az iskolai ünnepélyeken a Rendtartás 9. §-ában előírt női felügyelet mellett a hallgatóság soraiban megjelenhetnek, de semmiféle tényleges szerepet nem vállalhatnak.

5. A közös strandfürdők használata a leánytanulóknak tilos és csak oly helyeken engedhető meg, ahol a fürdő használatára a fiúk részére külön és a lányok részére külön órák tűzhetnek ki."

3. Vkm. 22.568/922. sz. rendelete :

„A fiúgimnáziumba bejáró leánytanulók a 149.620/921. sz. min. rendelet értelmében tartoznak a Rendtartásban előírt erkölcs fegyelmi intézkedésekhez alkalmazkodni és óramulasztásaikat igazolni, ez a körülmény azonban magántanulói minőségükön nem változtat, ennél fogva sem a magaviseletből osztályzatot nem kaphatnak, sem mulasztott óráik bizonyítványaikba be nem jegyeztetnek."

4. Vkm 202.975/921. sz. rendelet :

„A fiúközépiskolákba bejáró leánymagántanulók a tandíjat a rendes tanulók részére előírt módon és határidőben tartoznak fizetni. Ha vizsgálataik rövid elhalasztását megfelelő okokkal igazolják, a befizetett tandíjrészletek a későbbi vizsgálat alkalmával betudandók,"

5. Ennek kiegészítő rendelete a Vkm. 27.678/922. sz. :

„Az 1921. évi 202.975. sz. rendelet csak azokra a főgimnáziumi leánymagántanulókra vonatkozik, akik tandíjmentességért nem folyamodnak.

A tandíjmentességért folyamodók kérvényei a többi fiúmagántanulók ilyenmű kérvényeivel együttesen és egyidejűleg a 12.222/917. sz. min. rendeletben megszabott módon és időben intéztessenek el. Az ekkor elutasított magántanulók azután április hóban utólagosan befizetik a tandíjrészleteket."

Dr. Jámbor György.

KÖNYVSZEMLE.

A magyar középiskolák igazgatásának kézikönyve. A középiskolákra vonatkozó törvények, rendeletek, szolgálati szabályzatok és ügykezelési utasítások magyarázatos gyűjteménye. Közrebocsátotta : *Pintér Jenő* tanker. kir. főigazgató. Budapest, 1926. 496. oldal.

A középiskolák életében egyik legfontosabb tényező az intézet igazgatója. Ha az iskola élén jó, rátermett igazgató áll, úgy, ha némelykor lassan is, de biztosan halad az iskola a tökéletesedés, a fel-

virágoztatás felé. Az ilyen igazgató sok akadályt képes a haladás útjából elhárítani. Az ilyen igazgatóban megvan a lélekformáláshoz szükséges magasabb pedagógiai tudás és invenció, az ilyennek vannak irányító szempontjai, ismeri az iskolai életben szereplő minden egyes tényezőnek (önképzőkör, cserkészlet stb.) mibenlétét és jelentőségét a nevelés szolgálatában. A jó igazgató uralja a középiskolai tárgyakat annyira, hogy azok tanítási módszerét felül tudja bírálni. Mindezen s egyéb ilyen természetű tulajdonságon kívül az adminisztrációs ügyesség és rátermettség is elengedhetetlen kelléke a jó igazgatónak. A magam részéről nem zárkoznám el az elől, hogy a kinevezendő igazgatókat ezen képességekből formális vizsgálatnak vetném alá; másutt is előfordul az, hogy a vezetők külön kiképzetésben részesülnek s csak a megfelelés esetén alkalmazzák őket ezen tisztségekre. Gondoljunk csak a vezérkari iskolákra.

Mivel azonban ilyesmire ma még gondolnunk sem igen lehet, *minden*, de különösen kezdő s fiatalabb igazgatónak égető szüksége van egy olyan vezérkönyvre, amely őt szükség esetén biztosan eligazítja mindazokban a kérdésekben, amelyek az iskola életében csak előfordulhatnak. Ez a cél vezette annak idején *Pirchala Imrét*, mikor kétkötetes kézikönyvét kiadatta. Megtaláltunk abban mindent; kétségen felül útbaigazított mindenkit, aki hozzá folyamodott, a leghevesebb vitatkozó is megnyugodott annak állításaiban. A *Pirchala* megjelenése óta azonban már több mint 20 esztendő telt el. Az adminisztráció minden ágában olyan gyökeres változások következtek be azóta, különösen a legutóbbi években, hogy egy hozzá hasonló céllal írt munkára égető szüksége volt a középiskoláknak.

Ezen a bajon segített *Pintér Jenő*, budapesti tanker. kir. főigazgató, amikor kézikönyvét közrebocsátotta. A megírásánál elsősorban kétségtelenül a gyakorlati használhatóság szempontja vezette a szerzőt, sajnos azonban, hogy az ügy anyagi oldalára is tekintettel kellett lennie; számolnia kellett azzal is, hogy a műből nagyon sok példányt nem tud elhelyezni s a nyomdai költséget — egyéb támogatás híján — az eladott példányokból kell előteremtenie. Lehet, hogy ez esetben a mű tökéletesebb lett volna, tény azonban az, hogy a jelen alakjában is kitűnő szolgálatot tesz mindenkinek, aki csak a középiskolák igazgatásával foglalkozik.

A mű 17 fejezetre oszlik; mindegyik a középiskolai élet egy-egy mozzanatát tárgyalja. Már a fejezetek címei is útbaigazítanak általánosságban, gyors szükség esetén azonban a kimerítő és pontos „*Névmutató*”-hoz fordulhatunk s azonnal felvilágosítást nyerünk a keresett kérdésben.

Csak az a valaki ismerheti az ilyen mű összeállításának a nehézségét, aki ilyesmivel még az igazgatóknál is inkább foglalkozik. Teljes mértékben elismeréssel kell adóznunk a szerzőnek a mű megjelen-

tetéséért. Az alábbiakban közöltek sem akarnak kifogások vagy bírálat lenni, inkább az ügy, a cél érdekében mondom el az egyes részekre vonatkozó felfogásomat, hogy adandó helyen és alkalommal a tökéletesedés érdekében felhasználhatók legyenek.

1. A munka szerkesztésének technikájával magyarázható az a tény, hogy szükségtelen ismételések fordulnak benne elő.

2. Vannak világosabb s kevésbé világos fejezetek. Kimerítően tájékoztat pl. „A tanárok kötelelességei” című fejezet (173. oldal), ahol a főigazgatói, igazgatói utasításra, vagy a Rendtartás megfelelő helyére történik utalás. *Célszerű volna ezt az egész vonalon megvalósítani.* Azonnal tudná az ember, hogy ez a megfelelő miniszteri rendelet, törvény stb.-nek a szövege, amaz pedig egyéni felfogás.

Világos pl. a nyugdíjra vonatkozó rész, ellenben szétfolyó a tandíjfejezetet tárgyaló szakasz.

3. Az 1883. XXX. t.-c. hatályon kívül helyezett pontjainál mindjárt közölni kellene az 1924. XI., illetőleg XXVII. t.-c. megfelelő pontját. Ugyanez áll az érettségi utasításra nézve is, ahol az írásbeli vizsgálat ügyrendje helyett, amely több egyéni véleményt foglal magában, az idevonatkozó 81.677/924. sz. miniszteri rendelet közlése mutatkozik célszerűbbnek.

4. A „határidős” jegyzékeket vagy július, vagy még inkább szept. 1-ével kellene kezdeni. Itt egyebekben a következő kiigazítások szükségesek:

a) a tatarozási és fenntartási járulék 2%-át 64.561/925. sz. min. rendelet szerint szeptember, január és június 30-ig kell a főigazgatósághoz beküldeni;

b) az érettségi előkészítő értekezlet jegyzőkönyvét a dolog természeténél fogva, de az érettségi utasítás 4. §-a alapján is legkésőbb május 1-ig kell felterjeszteni (336. oldal is!);

c) az érettségről összesítő jelentést csak a jegyzőkönyvek beérkezése után lehet a VKM-hez felterjeszteni; tehát július 5-ig érkezzenek be a jelentések s július 7-én az összesítés felterjeszthető a VKM-hez;

d) kimaradt a szeptemberi érettségről jelentés a főigazgatósághoz.

5. Az átköltözködésnél (szolgálati érdekből) illetékes költségek közlése kívánatos. (172. oldal.)

6. A hitoktatóknál (178. oldal) az 5222/923. sz. min. rendelet (l. H. K. 1923. évf. 281—83. oldal) pontosabb kivonatának közlése szükséges, már csak azért is, mert kevesen ismerik.

7. A szolgálakra vonatkozó részt szükségtelenül terjedelmesnek tartom.

8. Az illetmények közlésénél a szolgálkét is táblázatosan kellene

közölni (201. oldal). A kiutalásnál, beszüntetésnél (212., 215. és 216. oldal) csak az államiakra van tekintettel, nem említi, hogy a kir. kath.-nál levők a VKM. útján eszközlik mindazt, amit az államiak a pénzügyigazgatóság útján kapnak. A kir. kath.-nak külön csekkszám-lája van (266. oldal).

9. A 250. oldalon az V—VIII. oszt. tanulólétszámot 1929/30-tól kezdve jelezni kellene (45. oldal).

10. A 279. oldalon is kellene közölni, amit a 391. oldalon olvashatunk, hogy a Wagner-féle reálgimnáziumban lehet magánvizsgálatot tenni.

11. Fegyelmi úton másodszor elbocsátott tanár többé semmiféle intézetben nem alkalmazható. (Kimaradt a 361. oldalról, l. 33. oldalt.)

12. A tanterv közlésénél helyes a rövidítés, de a *megfelelő tájékoztatást* szem előtt kell tartani. A latin nyelvénél pl. a dolgozatok jellegét mindenütt fel kellene tüntetni, hogy „magyarból-latinra“, vagy „túlnyomólag magyarból-latinra“ kell azokat íratni.

13. A fentieken kívül még a következő rendeletek felvétele s magyarázata kívánatos:

a) vasúti kedvezményeknél (208. stb. oldal), az átköltözködések-nél s a cselédeknek nyújtott kedvezmények mértéke s kérelmezésének módja;

b) a minősítési táblázatok kitöltésére vonatkozó 170.672/922. sz. rendelet;

c) az államsegélyben részesülő tanerők általános kereseti adóját az iskolafenntartó pénztára tartozik levonni és beszolgáltatni. 185.639/925. sz. rendelet;

d) nyilvántartási lapok kitöltésénél követendő eljárás. 7422/926. sz. rendelet;

e) iskolaszolgák szolgálati magatartását körvonalazó 147.600/922. és 23.094/926. sz. rendelet;

f) iparcikkek beszerzésére vonatkozó 791/925. eln. és 260/926. eln. számú rendelet;

g) hazai szén használatát elrendelő 2756/925. eln. sz. rendelet.

14. Jó volna közölni a vonatkozó miniszteri rendelet számát a következőknél:

a) Ha a magántanuló vizsgálatán nem jelenhet meg, a befizetett felvételi díjat elveszti s azt újból kell neki megfizetnie (285. oldal); akkor is, ha igazolt betegsége miatt marad el s a legközelebbi terminuskor igazgatói engedéllyel akar vizsgálatot tenni?

b) a nem rendes időben tett javítóvizsgálatot fizetni kell (274. oldal);

c) az a nyilvános tanuló, aki nem a rendes időben, hanem

később, vagy más tankerületben tesz érettségi vizsgálatot (javítót és kiegészítőt is) a magántanulókra nézve megállapított díjakat fizeti (274. oldal);

d) közalkalmazottak, munkások stb. kedvezményes tandíjban részesítendők még akkor is, ha javítóvizsgálatot tettek, vagy osztályismétlésre utasítottak (286. oldal);

e) a rendkívüli időben vizsgázó magántanulók vizsgálati és elnöki díja nem engedhető el (288. oldal);

f) a testnevelési tanár nem lehet a szünidőben az igazgató helyettese (a rajztanár igen?) (357. oldal).

Mindezek azonban egy cseppet sem vonnak le a munka érdeméből, ilyen nagyszabású, sokoldalú figyelmet s tájékozottságot igénylő munkánál ezekhez hasonló apró hibák szinte elkerülhetetlenek. A munka a dolog természeténél fogva, mihelyt a középiskolai (leány is) reformok befejeződnek, úgyis új kiadásra szorul, ahol mindenütt meg fogjuk találni a hivatkozást a vonatkozó miniszteri rendeletekre, továbbá a munka megjelenése óta megjelent változások (pl. a 406—408. oldalon közölt órabeosztásokat a VKM. 38.804/926. sz. rendelettel kiadott tanterv módosította stb.) az itt közölt módosításokkal együtt bizonyára figyelembe vétetnek, s akkor a tanárságnak, különösen az igazgatóknak olyan biztos kalauz lesz a kezükben, hogy mindig hálával és elismeréssel fogunk adózni Pintér Jenő iránt, aki az alapvető munkát elvégezte.

Dr. Jámber György.

Gombocz Endre dr.: Rendszeres növénytan. I. Pécs, 1925.
Danubia. Tudományos Gyűjteménysorozat.

Gombocz rendszertanára nagy szüksége volt a botanikával foglalkozó főiskolai ifjúságnak, sőt a középiskolák természetrajz-tanárainak is. Az ismert magyar rendszertanok közül a Fekete—Mágocsy már elavult s azonfelül nem is kapható, Tuzsoné pedig nagy terjedelme és rengeteg adata miatt tanulásra nem éppen alkalmas. Gombocz érdeme, hogy igen világos, könnyen érthető, ügyes módszerrel szerkesztette meg művének első kötetét. Szerencsés csoportosításban közli a szisztematikához szükséges általános tudnivalókat. Sok oly ismeretet foglal össze, melyeket eddig monografiákból és folyóiratokból kellett az érdeklődőnek összekeresgélnie. Különösen sikerült fejezetei azok, melyekben a fajt, a rendszertan nomenklaturáját és módszerét tárgyalja.

A követett rendszer nem új, erre nincs is szükség. Aki rendszertant tanul, először a hagyományos, általánosan elfogadott szisztematikával ismerkedjék meg. Az önálló rendszerek tanulmányozására később is ráér. Az első kötet a rendszerből a Baktériumokat és Moszatokat öleli fel. Röviden és tisztán rajzolja meg az egyes csoportok általános vonásait, aztán a rendeket, családokat és a leg-

tipikusabb specieseket. Rajzai szemléltetők, karakterisztikusak, néhol — igen helyesen — vázlatosak.

Gombocz Endre könyvét a középiskolai botanika tanításánál jól használhatjuk. Ezért örömmel fogadjuk s minél hamarabb szeretnénk látni a következő köteteket.

Dr. Bárány László.

Prinz Gyula: Magyarország földrajza. I. Pécs. Danubia 1926.

Prinz földrajzának első kötete, mely Magyarország földjével és életjelenségeinek oknyomozó leírásával foglalkozik, úttörő a magyar földrajzi irodalomban. A legújabb geológiai és geográfiai kutatások eredményeinek segítségével rajzolja meg a Kárpáti Medencét. A könyv tulajdonképpen két részre oszlik: az első a Magyar Medence származástanát, domborzatának fejlődéstörténetét és szerkezetét tárgyalja. A második, morfológiai rész, tájegységekre bontja hazánkat s a tájak arculatát vázolja. A mű gerincét az ősi, Tisia tömbről szóló hypothézis teszi. Ebből vezeti le a mai orográfiai helyzetet. Sok önálló és érdekes megállapítása van. Ezek miatt, meg rövidre fogott áttekinthetősége miatt, méltán tarthat számot érdeklődésünkre.

Hibája, hogy stílusa, különösen az első részben, nehéz; mondatai körmönfontak s itt-ott németesek. Ami pedig a terminusokat illeti, jó volna, ha ezeket geológusaink revideálnák s némi magyarosságot vinnének be a tudományos stílusba. Mert bizony ilyen mesterszók, mint rétegösszlet és hozóvány, nagyon sértik a fülünket.

A könyv a Tudományos Gyűjtemény ügyes sorozatában jelent meg, sajnos, elég sok sajtóhibával.

Dr. Bárány László.

Dr. Osváth Gedeon: Petőfi aszódi ifjúsága. Aszód, 1925. — Petőfi 1835 szeptemberétől kezdve három évig az aszódi gimnázium növendéke volt. Ez a három esztendő Petőfi szellemi megszületésének ideje: Aszódon ébredt első szerelme a szép Cancriny Emilia iránt, itt bontakozott végtelen szabadságszeretete és itt a gimnázium könyvtárának használatában fejlődött sokirányú szellemi érdeklődése. Osváth Gedeon, az aszódi Petőfi-gimnázium igazgatója megható lelkesedéssel és lelkiismeretességgel nyomozta nagy dicsőségünk fiatal éveinek aszódi emlékeit és nyomozásainak eredményéről három formás értekezésben ad számot. Függelékül összefoglalja a Petőficentennárium középiskolai ifjúságának vallomásait Petőfiről. A vallomásoknak két felemelő tanulsága van; az egyik az, hogy költőink és íróink között Petőfi a magyar tanulóifjúság legelső tanítómestere, a másik pedig az, hogy a középiskolák tanári kara Petőfivel és önmagával szemben megtette kötelességét. A füzethez az idei tanév értesítőjéből való különlenyomat van mellékelve az aszódi Petőfi-reálgimnázium Petőfi-ereklyegyűjteményéről. A gyűjtemény jegyzéke beszédes ígérete annak a nemes törekvésnek, hogy az aszódi réal-

gimnázium az egész ország ifjúsága Petőfi-kultuszának központja és letéteményese akar lenni. A Petőfi aszódi ifjúságáról szóló füzet ára 1 aranykorona és a kiadvány teljes bevételét a nemes szándékú szerző az aszódi Petőfi-reálgimnázium építési alapja gyarapítására ajánlotta föl. (k.)

Klima Lajos: Vad idők liliomai. Ifjúsági regény. Budapest, 1926. „Hellas” irodalmi vállalat r. t. Ára 15000 K. — *Klima Lajos* a pedagógus éber nevelő szándékával regényt írt a serdülő ifjúság számára. Egy daliás középkori magyar ifjú és egy széplelkű magyar leánynak sok viszontagságon és hősi kitartáson át célhoz jutott szerelmi történetét mondja el teljes átérzéssel és átértéssel. A helyzetek és jellemek rajzában, a korfestésben, a történet szálainak bogozásában a kényesebb irodalmi ízlés romantikus elbeszélő irodalmunk közhelyeire emlékezik, de a történet lélekneemesítő hatását nem tagadja meg. Az ideális erőknél az élet fojtó, bűzhödt mocsarai felett való sértetlen szárnyalása és a szerzőnek a hősök sorsát kísérő nemes szubjektivitása a művésztechnika fogatkozásaival szemben elnézővé teszi az olvasót. A regényt a lelki nemesedésre számító gondolattal adhatjuk ifjúságunk kezébe. — cs.

Marczell Ágoston: A magyar sors. Színmű. Budapest, 1926. A szerző kiadása. — Történelmi érdeklődésünk megújhódott. Szereplünk a multba tekinteni és benne a jelen és jövő tanulságait keresni. Történelmi műveknek régen volt olyan kelendőse, mint ma. A megélénkült történelmi érdeklődést nemcsak a szakszerű munkák szolgálják, hanem a szépirodalmi formájúak is. Ezek közé tartozik *Marczell Ágoston* munkája is. Célja az, hogy a magyar történelem nagy eseményeit, vezető személyeit, irányító erőit drámai formában elevenítse meg. Az egyes jelenetek történelmi hűsége az író szakavatottságára vall. A drámai forma megelevenítő szerepét sem tagadhatjuk meg tőle, bár nem minden kép egyforma sikerű. Van azonban néhány olyan jelenete (Mátyás Bécs alatt, Bethlen Gábor udvara, A munkácsi vár átadása), amelyek a művészi forma szempontjából is figyelmet keltenek és színpadl ábrázolásra is alkalmasak.

A tanuló ifjúság kedvvel fogja olvasni *A magyar sors*-ot, a felnőttebb részének nemcsak történelmi ismeretei bővülnek, hanem a szimbolikus forma — minden képben szereplő és emberi testet öltött történelmi erő — elmélyedőbb gondolkodásra is készíti őket. A könyvet a Közlöny útján 4 pengőért lehet megrendelni. (k.)

Hogyan bírálunk a Tankönyvügyi Bizottságban? Ezzel a címmel dr. Takáts György c. középiskolai igazgató úr egy füzetet tett közzé, melyben a tankönyve elutasítása után saját kérelmére vele közölt (összesen 13 gépirásos oldalra terjedő) hibajegyzéknek egyes

részeivel foglalkozik önkényes válogatás alapján. Hosszúrányuló s legnagyobbbrészt erőszakolt kimagyarázásokból álló fejtegetései során szívósan ragaszkodik könyve egyes helytelen részeihez (phokisi háború története), közben újabb tévedéseket követ el (Gudea királyi palotája), viszont súlyos kifogásokat (l. alább) hallgatással mellőz vagy egyszerűen lényegteleneknek minősít. Nagy tömegét halmozza fel a fölösleges idézeteknek, mint pl. bizonyítva az egyiptomi művészet monumentális² jellegét, amit természetesen komoly ember nem fog kétségbevonni. A füzet olvasója persze nem sejtli, hogy ez a hely másképen van a könyvben, mint ahogy most a szerző közli. Meg kell azonban állapítanom, hogy Takáts igazgató úr a saját, az olvasónak rendelkezésére nem álló könyvét több helyen (17., 33. és 38. l.) nem hű és pontos szövegében idézi, hanem *javítva* és pedig olyan helyesbítésekkel, melyek a vele közölt hibajegyzék figyelmeztetéséből születtek. Ez mindenesetre különös eljárás, melyre eddig nem ismerek analógiát.

Ami már most a dolog érdemét illeti, elvi szempontból mindenestre nyilvánvaló, hogy a szóbanforzó Takács—Deák-féle polgári iskolai történelmi tankönyv pedagógiai értékének, valamint a Tankönyvügyi Bizottság javaslata lelkiismeretességének megítéléséhez kíváncsok ismerni magát a művet, a bizottsági javaslatot és a főntemlített hibajegyzéket eredeti szövegükben és teljes egészükben. Hivatalos példányaik rendelkezésére is állanak a Tankönyvügyi Bizottságban bármely érdeklődőnek.

Azonban hajlandó vagyok alkalmazni Takáts igazgató úr szemelvényes módszerét is, csupán az idézetek hűsége tekintetében vagyok kénytelen a magam szokásához ragaszkodni az alábbi, részint tartalmi, részint stílári szempontból, vagy pedig mind a két tekintetben érdekes néhány szemelvény közlésénél:

6. l.: „Képzeliük el az első ember nehéz helyzetét, ruha nélkül, beszélni még nem tudva, tüzet, fegyvert nem ismerve. Mennyit küzdhetett... a napi táplálék, a biztonság és a pihenés után.” (A kiemelés tőlem).

12. l.: „A lakosok (a régi Egyiptomban) khamiták és koptok voltak”. (!)

20. l.: „Az akkádiainak nevezett turáni (skytha) lakosság...” (az egész sumir-kérdésnek tudvalevőleg egyik fő pontja, hogy az akkádiaiak semiták voltak).

Ugyanott: „Igen érdekes, hogy az akkádiai (!) nyelvben sok olyan szót találunk, amelyet ma is használunk (így). Pl. a rossz szellemet „urduq”-nak nevezte, a Merkúr égitestet „nab”-nak. Az akkádiai (!) nép királyai között volt: Maradás, Damu-ur, Csaba stb. Nyelvében ana = anya, ata = atya, kutu = kút, it = üt, sőt még az -ás -és

főnévi képzőt is ki lehet mutatni: *gar* = épít, *garrás* = építőanyagot jelent. A tartomány egyik része *Urfölde* (így), egyik folyója pedig „Zab”. (A délibábos nyelvészetnek ez a szép példánya egyébként egyszerűen egy másik polgári iskolai történelemből van átvéve.)

21. l.: (Az asszirok és babilónok vallásáról szóló részben:) „Moloch istenük a nap perzselő melegét jelképezte, ennek gyermekeket áldoztak”.

22. l.: „A babilóni királyok (4500—4003) *Sirgulla*, majd *Ur* városában székeltek és hatalmuk egészen a Földközi-tenger partjáig terjedt, de 1300 körül Assziriával harcba keveredtek, a csatát elvesztették. Babilónia ekkor Kr. e. 606-ig asszír fenhatóság alá került”. (Ez Babilónia politikai történetének összefoglalása).

129. l.: „A római lakóház éppen olyan volt, mint a görög, (az utóbbiról szó sincs a könyvben). A szélesebbik homlokzata (!) az udvar felé nézett. Igen fontos része az *előcsarnok* vagy *pitvar*, amelyben a tűzhely körül a házi istenek voltak elhelyezve . . . A csarnokteremből nyíltak a lakószobák”.

Quid plura? Nem hiszem, hogy sokan volnának, akik e személyek elolvasása után még szükségesnek tartanák a főntemlített hivatalos példányok megtekintését. A magam részéről mindenesetre befejezhetőnek vélem ezzel az ügyet. Nem célom vitára kelni Takáts igazgató úrral, sem pedig az, hogy neki „imponáljak”. Nyilván akkor sem tudnám őt tévedései elismerésére bírni, ha időm és nyomdaköltségem volna arra, hogy füzetének fejtegetései nyomán az említett hibajegyzék többnyire rövid utalásait újból és tüzetesen kifejtem. Nem hiszem azonban, hogy volna elfogulatlan hozzáértő, aki nem úgy találná, hogy a szóbanforgó Takáts—Deák-féle mű a tankönyvek bírálatának mai komoly, kötelességszerűen szigorú rendszere mellett az elutasítást teljes mértékben megérdemelte. Már az elutasítás és a főntemlített hibajegyzék közlése után érkezett egy *vidéki* középiskolai tanár tollából a Tankönyvügyi Bizottsághoz egy terjedelmes beadvány, mely a legnagyobb részletességgel, tárgyi, módszertani, stílári s b. szempontból bírálat tárgyává teszi Takáts igazgató úr egyik történelmi tankönyvét s arra az eredményre jut, hogy a művet még átdolgozni és kijavítani sem lehet, hanem annak engedélye mindenesetre visszavonandó volna. Ez a kötet pedig a szóbanforgó polgári iskolai tankönyvvel szövege túlnyomó részében megegyezik.

Madzsar Imre.

EGYESÜLETI ÉLET.

A főtitkár leveles ládájából.

A tandíjkezelési jutalék. A múlt évben, január hóban, kértük a tandíjkezelési jutalék felemelését. Kérésünkre a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól 9457/926. V. ü. o. szám alatt. folyó évi június hó 20-ról a következő választ kaptuk:

„A m. kir. pénzügyminisztérium 55.400/925. IV. a. számú átiratában hozzájárult ahhoz, hogy az állami középiskoláknál a tandíj kezelése körül felmerült rendkívüli munkák díjazásaképen a múltban rendszeresítve volt tandíjkezelési jutalék az 1925/26. tanévtől kezdve továbbra is fenntartassék s hogy a tandíjkezelési jutaléknak az új kulcsa — amennyiben az hiteltűlépésre nem fog vezetni — az 1925/26. tanévben a papirkoronákban befolyt tandíjnak $2\frac{1}{2}\%$ -a legyen.

Erről a tek. Elnökséget múlt évi január hó 26-án kelt kérésére örvendetes tudomás és további eljárás végett azzal van szerencsém értesíteni, hogy a $2\frac{1}{2}\%$ -os tandíjkezelési jutalékot az 1925/26. tanév I. és II-ik felében befolyt tandíjak után hitelmegtakarítás folytán módomban volt az arra igényjogosultaknak kiutalványozni. A miniszter helyett: Schwöder h. államtitkár.”

A Tanárok Nevelő Háza megvételéhez szükséges pénz előteremtése több ízben foglalkoztatta már az igazgatóságot, a ház ügyeinek vitelére kiküldött bizottságot és a vidéki köröket. Mindnyájan átlérezzük a jelentőségét annak, hogy minő könnyebbséget jelentene vidéki kartársainkra nézve, ha egyeleme tanulmányokat folytató gyermekeik a fővárosban ingyenes vagy kedvezményes ellátásban részesülhetnének. Ezért egy a célnak megfelelő ház megvétele és az intézmény mielőbbi megvalósítása igazán leghőbb vágyaink közé tartozik. Anyagi erőink elégtelenségét érezve, a múlt tanév végén arra kértük a nm. minisztériumot, hogy az ú. n. vegyes díjakból az eddigi 20.000 K helyett 30.000 K-t szíveskedjék a T. N. H. javára juttatni. Sajnos, kérésünk nem talált meghallgatásra és 292/1926. számú beadványunkra a következő választ kaptuk:

„40.973/1926. V. ü. o. Folyó évi 292/1926. sz. a kelt beadványára értesítem a tek. Vezetőséget, hogy miután a tanulóktól szedett ú. n. vegyes díjakat az iskolák szükségletei teljesen felemészti, a Tanárok Nevelő Házára megállapított összeg a vegyes díjak terhére fel nem emelhető. Budapest, 1926. évi július hó 12-én. A miniszter helyett Schwöder h. államtitkár.”

Számvitelünk felülvizsgálása. Tekintettel arra, hogy pénztárosunk nemcsak a tagdíjakból befolyt összeget, hanem a T. N. H. vagyonát is kezeli s így nagy felelősség hárulik rá, az ő indítványára kértük a nm. minisztériumot, hogy számveteli kezelését vizsgálta felül.

Beadványunkra 1926. évi augusztus hó 14-én 41.109/1926. V. ü. o. sz. a. a következő választ kaptuk:

„Folyó évi május hó 30-án kelt 293. számú felterjesztésére értesítem, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesület számviteli kezelésének felülvizsgálására Hofbauer Géza miniszteri számvevőiségi tanácsost és Kresslbauer Gyula miniszteri számvevőiségi havidíjast küldöttem ki. A miniszter helyett: *Petry* államtitkár.“

A Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszus elnöki tanácsa már június folyamán megválasztotta az egyes szakosztályok elnökeit. A középiskolai szakosztály elnöke *dr. Madai Gyula* lett. A szakosztályok megalakítását az elnöki tanács nem befolyásolja, hanem az egyesületekre bizza. Szeptember 30-ig kell a középiskolai szakosztály megalakítását a kongresszus vezetésének tudomására hoznunk. A kongresszusra megvitatás végett előterjesztett kérdések előadóinak névsorát egyesületünk igazgatósága a jövő hónapban fogja megállapítani.

Tanszerárusítás. A magyar könyvkiadók és könyvkereskedők úgyszintén a magyar papír- és írószerkereskedők egyesülete hosszabb beadványban arra kéri egyesületünk elnökségét, hogy az iskolákban folytatott tanszer- és tankönyvárúsítások, valamint egyes tanszergyártmányok, vagy egyes kereskedők favorizálása ellen foglaljon állást. Mennyiben jogos ez a kérdés, annak megvitatásába e helyen nem bocsátkozhatunk. Minden középiskolai tanár tisztában van avval, hogy a pedagógiai érdekek megkövetelik a tanári tekintélynek a tanulók és szülők előtt való sértetlenségét s nem is merjük feltételezni, hogy valamelyik kartársunkhoz a tanszerárusításból eredő haszonkeresés gyanúja hozzátapadhatna. Hogy egyes tantárgyak tanárai a rend és a pontosság kedvéért megkövetelik, hogy a tanulók egyforma színű, vonalozású és nagyságú füzeteket használjanak, az ellen nem lehet észrevételt tenni még akkor sem, ha egy papírkereskedő fia kénytelen ehhez a rendhez alkalmazkodni. Az illetőnek megvan a módja rá, hogy az apja üzletéből ugyanolyan füzetet hozzon, ha pedig ezt véletlenül nem tudja megtenni, hát azért sem éri baj, hoz egy hasonlót.

A „Segítő Egyesületek“ működése ellen is panaszt tesznek a könyvkiadók és könyvkereskedők. Azt állítják, hogy túlságosan magas kölcsöndíjakat szednek, sőt egyes helyeken a kölcsöndíj összege meghaladja az illető osztály részére beszerzendő új könyvek miniszterileg megállapított bolti árát. Bármiként álljon is ez a dolog, nem tartozik az O. K. T. E. hatáskörébe, hogy vele érdemlegesen foglalkozzék. A minisztérium, amelyhez a memorandumot szintén eljuttatták, majd megtalálja a kérdés helyes elintézését. Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül a panasz következő kitételét: „Más segélyző egyesületek

viszont a tanév végén felszólítják, sőt kényszerítik a vagyonosabb tanulókat, hogy tankönyveiket a év végével ne vigyék haza, tehát a szünidőben egyáltalában ne forgassák azokat, ismereteiket, tudásukat ne mélyítsék, hanem adják át azokat a segítő egyesületeknek, hogy azok a következő évben újból más tanulóknak kiadhatók legyenek." Itt a fogalmazásban van egy kis hiba. Aki a *tehát* szóra nem figyel, azt hihetné, hogy a segélyező egyesületek elszoktatják a könyvtől az ifjúságot. Bizonyosra vesszük, hogy ilyesmit a memorandum küldői nem akartak és nem akarnak állítani. Tudtunkkal kevés gazdag gyermek őrizte meg eddig legjobb barátját, a tankönyvet. A legtöbb elkótyavetyélte az antikváriusnál. Ennek volt a dologból egy kis haszna. Ha a segítő egyesületek önkéntes adakozások útján a lerongyolódott középosztály gyermekeinek és általában a szegénysorsúaknak használt könyveket tudnak juttatni, elmarad ugyan a könyvtárusi haszonnak bizonyos hányada, de a haszon viszont más téren mutatkozik. Ne felejtjük el, hogy a segítő egyesületek a befolyt pénzen új tankönyveket is vásárolnak és használatához juttatják a könyvkiadókat és könyvkereskedőket.

Édes Jenő.

HÍREK.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Segélyező Alapja körlevelet küldött a középiskoláknak, melyben a Segélyező Alap részére adományt kér. A szétküldött 148 darab körlevélre eddig 27 iskola küldte be adományát, még pedig Bolyai reálisk. 500.000, Zrinyi reál-gimn. 1.115.000, Verbőczy rg. 500.000, Széchenyi rg. 100.000, Ciszter-cita Nagy Lajos rg. (Pécs) 100.000, Gödöllői k. k. rg. 130.000, Mező-kövesdi k. k. rg. 250.000, Angolkisasszonyok leánygimn. 250.000, Miskolci k. k. gimn. 600.000, Ózdi rg. tanf. 70.000, Miskolci főreál. 195.000, Székesfehérvári közs. leányg. 280.000, Dobó J. reál. (Eger) 250.000, Esztergomi reálisk. 250.000, Bessenyei Gy. rg. (Kisvárdá) 250.000, Kossuth rg. (Cegléd) 250.000, Hódmezővásárhelyi ref. főgimn. 300.000, Katona J. gimn. (Kecskemét) 280.000, Miskolci ref. leány-gimn. 250.000, Nyírbátori áll. rg. 190.000, Kiskúnfélegyházai r. kath. rg. 300.000, Hunyady M. reál. nev. int. (Kőszeg) 250.000, Kemény Zs. reálisk. 500.000, Ferenc J. Rabbiképző 200.000, Mária Terézia leánygimn. 200.000, Petőfi rg. (Aszód) 100.000, Kossuth L. gimn. (Nyíregyháza) 250.000 K-t. Adományozott még Gajda B. ig. úr 50.000 K-t. Segélyekben kifizetett az Alap 4.900.000 K-t. Az adományokat ezennel köszönettel átveszem és kérem azokat a középiskolákat, amelyek eddig a kérő körlevélre még adományt nem küldtek, hogy küldjék be adományait az Országos Középiskolai Tanáregyesület Segélyező Alapjának a 37008. sz. postatakarékpénztári csekk számlára.

Fröhlich Károly pénztáros.

A „Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok“ III. évfolyamának 1. száma megjelent. A lapot úgy az igazgató, mint a szaktanár uraknak legmelegebben ajánljuk, nemcsak azért, mivel hasonló jellegű lapot a külföld is keveset tud felmutatni, hanem azért is, mivel a hazai matematikai és fizikai irodalom, a nagyon mérsékelt számú érdeklődő közönség csekély felvevőképességével arányos terjedelmű és így jelentékeny hézagot pótol. A f. é. január hó elején lezajlott természettudományi kongresszuson dr. Kürschák József egyetemi tanár előadásában a „Középisk. Mat. és Fiz. Lapok“-ról úgy emlékezett meg, mint a matematikai és fizikai oktatás nevezetes segédeszközéről, melynek fennmaradása szükséges, hogy a középiskolai ifjúságnak e tárgyak iránti érdeklődése csorbát ne szenvedjen. A most megjelent 1. szám éppen ezen érdeklődésről ad értékes tanubizonyosságot. A szerkesztő nagy gondot fordít arra, hogy a tárgyalásra kerülő problémák teljes megvilágítást nyerjenek azáltal is, hogy többféle megoldást is mutat be és gondja van arra, hogy az olvasók a helyes matematikai fogalmazást elsajátíthassák. A feladatok kitűzésénél, főleg az V. és VI. osztályú tanulók részére szánt „Gyakorlatok“ és a fizikai feladatok kitűzésénél igyekezik az iskolai tanítás menetével párhuzamosan haladni, hogy ilyen módon az iskolában is használható példatárt szolgáltatson.

Meg kell emlékeznünk arról is, hogy az 1. szám közli a májusban megtartott orsz. középiskolai tanulmányi versenyen pályanyertes dolgozatot a mennyiségtanból. Hisszük, hogy a tanulmányi verseny eredményének a nyilvánosság előtt való bemutatása csak fokozni fogja a bizalmat ezen intézménnyel szemben és a tanuló ifjúságra serkentőleg fog hatni. A csinos kiállítású lap megrendelhető a kiadóhivatalban: IX., Lónyai-u. 46. III. 1. Előfizetési ár a tanévre 8 pengő. Mutatványszám minden középiskolába ment!

Szolgálatban való visszatartás. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a minisztertanács hozzájárulásával dr. Friml Aladár tanker. kir. főigazgatói címmel felruházott, központi szolgálattételre berendelt, áll. középiskolai igazgatót az 1925. évi 7000. M. E. sz. rendelet 8. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a tényleges szolgálatban továbbra is visszatartotta.

Főigazgatói címadományozás. Magyarország kormányzója a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére Eberhardt Béla nagykanizsai kegyesrendi katolikus reálgymnáziumi igazgatónak a tankerületi főigazgatói címet adományozta.

Sziájtó Miklós kiténtetése. Magyarország kormányzója a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére Sziájtó Miklósnak, a budapesti középiskolai tanárképző intézettel kapcsolatos gyakorló gymnázium középiskolai igazgatói címmel felruházott rendes

tanárának nyugalomba helyezése alkalmából, a magyar tanügy terén szerzett érdemei elismerésül a tankerületi királyi főigazgatói címet adományozta.

A gyorsírási ügyek kormánybiztosa. A miniszterelnöki teendők ideiglenes ellátásával megbízott m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszternek a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg tett előterjesztésére a minisztertanács f. évi július hó 14-én tartott ülésében hozott határozatával a gyorsírásnak gyakorlati és közigazgatási téren való alkalmazásával kapcsolatos ügyek intézését a m. kir. miniszterelnökség hatáskörébe utalta és e teendőknek ellátásával dr. Traeger Ernő miniszterelnökségi min. osztálytanácsost bízta meg.

Ezzel egyidejűleg a miniszterelnöki teendők ideiglenes ellátásával megbízott m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter az említett minisztertanács határozatból kifolyólag dr. Traeger Ernőt a gyorsírásnak gyakorlati és közigazgatási téren való alkalmazásával kapcsolatos ügyek magyar királyi kormánybiztosává kinevezte.

A szóbanlévő minisztertanács határozat folytán az 1926. évi július hó 1. napján megszűnt Országos Gyorsíró Tanácshoz tartozott ügyekben a gyorsírási kormánybiztos intézkedik, míg a tisztára tanügyi vonatkozású kérdésekben a gyorsírási kormánybiztos meghallgatása után továbbra is a magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter jár el.

Tanárok Naptára. Ries Ferenc tanker. főigazgató szerkesztésében 11 évi szünetelés után újra megjelent a Tanárok Naptára, ugyanabban az alakban és lényegileg ugyanazzal a tartalommal, mint régen. Postai díjszabása, pengőátszámítási táblázata, jól kivonatolt rendtartása, illetményszabályzata, vasúti és hajózási kedvezményeiről való tájékoztatása stb. mindennapi jó szolgálatot tesznek a tanárnak.

Számvevőségünk új főnöke. Orbán Gusztáv, számvevőégi főtanácsos, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium V. ügyosztálya számvevőségének főnöke szabadságra ment és nyugdíjba készül. A középiskolai tanárság őszinte rokonszenvvel emlékszik vissza működésére és búcsúzik tőle. A főnöki tiszten utóda Hofbauer Dezső számvevőégi főtanácsos lett, akit új tiszteinek elfoglalása alkalmából szíves szóval köszöntünk, mert megértő szívességével eddig is egyeseknek és testületeknek minden alkalommal hasznára lenni igyekezett.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. Tamedly Mihály a bécsi Terezianumi Akadémiához szolgálattételre berendelt állami középiskolai r. tanárt a VII. fizetési osztályba, dr. Nagy Sándor budapesti VII. ker. állami Szent István reálgymnáziumi óraadó tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá, vitéz Marék Endre békéscsabai áll. polgári iskolához beosztott középiskolai testnevelő r. tanárt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába, Dobay József budapesti VII. ker. állami gimnáziumi testnevelő h. tanárt testnevelő rendes tanárrá a X. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében
minden irat

ÉDES JENŐ

főtítkárhoz küldendő: VI,
Felsőerdősor-utca 19. sz. alá.

Szerkeszti:

Dr. KOVÁCS DEZSŐ

VIII, Üllői-út 70.

Az egyesület anyagi ügyei,
valamint a lap kiadását illető
ügyek

NÉMETH JÓZSEF
pénztárnok (II, Toldy Ferenc-
u. 9.) hatáskörébe tartoznak

Előfizetési díj 120.000 kor.

Évi tagdíj 60.000 kor.

ÉRTEKEZÉSEK.

Középiskoláink élete az 1925/26. évi értesítők tükrében.

A modern társadalom tömegeknek hideg, üzletszerű, személytelen, gépies élete, mely a maga képére teremti az iskolát is. Több benne a mechanikus felkészültség, mint régen, de kevesebb a sokarcú élethez való közelség, kevesebb a szellemi rugékonyságra célzó ad hoc erőfeszlet. Több a holt, a kötelező, a conventionalis, s kevesebb az élő, az individuális, hiszen a szervezet is, mely a kultúra áthagyományozását szolgálja, szintén a tömegek ellátására, az átlagosságok folytatására szolgál.*

Így a modern életet éles szemmel figyelő bölcsész. A tanár az élet küzdelmeiben elfáradva, elfásulva, tanításait nem meggyőződésének és érzelmeinek mélyéből bányássza ki, hanem mint poros múzeumi polcra szedett ásványokat sorakoztatja fel. Színtelen, legfeljebb jelszavas állampolgárokat nevel, akiket egy-egy szellemi-erkölcsi járvány a maga színeire fest. Így van-e valóban, vagy csak rossz álom az egész, melyet ha szemünkből kitűrülünk, mint Madách Ádámja a luciferi látományt, az ellenkező igaznak képét látjuk? Azt hiszem, hogy mindazok a jelenségek, melyeket filozófusok világtávlatban látnak s melyből mi még távolabbi következtetéseket vontunk le, mint kísértő rémek fel-feltűnedeznek a mi határunkon is, de mint egy nagy nemzeti tragédiában apostolivá magasodott testület, soha közelünkbe nem engedünk. Mult évi értesítőink is annyi szellemi, erkölcsi

* L. Dékány István: A közvélemény erővesztésének okai a modern társadalomban. (Budapesti Szemle, 1926 márc.)

erőről, bátor kezdeményezésről, magasra tűzött célokról tanúskodnak, hogy ezekből a még némi joggal szintelen-személytelen hivatalos írásokból is tisztán fogja látni a művelődéstörténetünket feltáró úttörő, mily nagy munkát végzett ez az érdeméhez képest fel nem karolt, nagyjelentőségű testület. Vucskits Jenő mondja alapos tanulmányá formált igazgatói beszámolójában: „Az értesítő emberi dokumentum, amelyből nemcsak mindent megtudhat az érdeklődő arról, ami az iskola életében történt, hanem meg is érezheti, át is élheti, milyen levegője volt az iskolának, mire törekedtek tanárai, mire tanulói, mi lelkesítette, mi csüggesztette őket”.

Miniszterünk, gróf Klebelsberg Kuno Önagyméltósága, ebben az esztendőben is több intézetet tüntetett ki látogatásával: az esztergomi bencés g., a gödöllői prem. rg., a nagykanizsai piar. rg., a hajdúnánási ref. rg., a nagykállói áll. rg., a nyíregyházai ev. rg., a debreceni ref. rg. tisztelhetők falai között. E látogatások is hozzájárulnak ahhoz, hogy miniszterünk a középiskolák nagyjelentőségű munkáját szemtől-szembe látva, nagystílű építőmunkájában tekintélyével és hatalmával mindent megtegyen a magyar középiskola és a magyar tanár szellemi, erkölcsi és anyagi boldogulása érdekében.

Miniszteri rendelet megállapítja, hogy hazánk társadalmi jelenségei között az utóbbi években aggodalommal kell látnunk a közérkölcnek mindjobban való elfajulását. Iskoláink mindent megtettek, hogy ennek gátat emeljenek, mert Magyarország feltámadásának alapja az anyagi és erkölcsi megújulás (bp. I. áll. rg.). Értesítőink általában örömmel közlik, hogy a megújulás az egész vonalon nagy lépésekkel haladt, a külső rend teljesen helyre van állítva, de mint a bp. V. áll. g. értesítője mondja, még hosszú évek nevelő munkájára, a kultúra iránt való szeretetet teljesen elvesztő társadalom alapos átformálására van szükség, hogy tanítványaink lelke a középiskolai előírt anyag megtanulásán kívül megteljen azzal az eszmei tartalommal, ami a múlt századvégi és e század első évtizedi diákját jellemezte. Az egészségtelen társadalmi légkör hatása még nem múlt el teljesen (békéscsabai áll. lg.) s még mindig káros társadalmi jelenségeket észlelt többek között a debreceni ref. g., nyíregyházi ág. h. ev. rg. stb. A háború és a forradalmak okozta vízőzön mégis már a múlté, a vadvizek lefolytak, a folyók visszatértek medrükbe s az itt-ott megmaradt mocsarak lecsapolása is legjobb úton van. A vallástan tanítása mindenütt nyert jelentőségében, minden felekezet vallásos egyesületekkel igyekszik tanításait elmélyíteni s a tanárok tantárgyaikkal támogatni. A hazafiságnak Trianon óta egy nagy célban tartalmat ad az iskola, ennek szolgálatába állítja minden erejét. Ezt a célt szolgálja a nemzeti kegyelet ápolása iskolai ünnepélyek, hősök emlékének megörökítése, általában a történelmi érzék nevelése, melyhez tartozik az iskola története és jövője iránti érzék felkeltése is.

A rend helyreállítására az iskolák különböző eszközöket használtak fel, keményebb és szelidebb eszközöket.

A budapesti V. állami gimnázium katonás fegyelmi szabályzatot dolgozott ki (értésítője közli), melynek meglepő hatását tapasztalta: teljesen megszűnt a tanulók későnjárása és lényegesen csökkent a könnyelmű óramulasztások száma. De áldozatot is követelt, különösen a két legfelsőbb osztály tanulói szoktak bele nehezen s hat tanuló volt kénytelen az intézetből megválni s több tanulót fognak a jövő tanévben új környezetbe utasítani. Több helyütt karszalagos diákfelügyelők segítettek az óráközi rend fenntartásában, az egri állami reál kirándulások és kivonulások alkalmával évek óta parancsnokokat rendel ki osztályonként s ez az intézkedése teljesen bevált. A vasuton utazás is sok fegyelmetlenség forrása, miért is ezt az esztergomi bencésgimnázium csak kivételesen engedi meg. Sok panaszt hallunk a mozgókáros hatása miatt. A kisvárdai állami reál-gimnázium tiltotta ezek látogatását, de a szülők nem támogatták az iskolát kellő mértékben. A kérdést legalaposabban a győri bencésgimnázium oldotta meg, mely saját gépével elégíti ki diákjai mozgásigényét s 20,000 m filmet peregettet le előtük. A táncitanítás szervezését is magára vállalta több iskola. A leányiskolákra vonatkozó tilalmak azonban, melyek a fiukkal való táncolást megakadályozzák, alig helyeselhethők, mert hisz ez magában foglalja, hogy a fiúk is egymás között táncoljanak. A két-nemű ifjúságnak ily messzemenő távolfartása több sexualis aberrációra vezet, mint erkölcsi bajt megelőz. Hisszük, hogy az iskolai felügyelet mellett megtartott táncmulatságok és majálisok tilalma is átmeneti intézkedés, mit korunk elvadult táncszenvédeleje indokolt, de tiltani mindenesetre könnyebb, mint vezetni. A helyreállított fegyelmet jellemzi, hogy az iskolák tanulóinak nagy százaléka „példás” viseletű, van, hol a létszám 65, sőt 85%-a s hol a szubjektív „tűrhető”-ből most már „szabályszerű”-vé vált hármias magaviseleti osztályzatot senki sem kapott.

A szülőknek az iskolai fegyelemmel szemben tanúsított magatartása ellen sok helyütt igen élesen megfogalmazott panaszokat olvassunk, sőt azt is, hogy „ők a fegyelmi bottások értelmi szerzői”. Aligha tévedek, ha a jól felfogott tekintélytisztelet, valamint az iskola és szülői ház kölcsönös jóviszonyának érdekében szükségesnek látom, hogy a tanár és szülő a gyermekek előtt egymás nevelő eljárását ne kifogásolják, az iskola tehát ne tegye a tanuló számára is készülő értesítőben, hanem fogadóórákon és szülői értekezleteken, hol az ellenvéleménynek is jut tere. Mindez nem zárja ki azt, hogy az értesítők a szülőkhöz kívánságokkal ne forduljanak.

A tanulmányi eredmény fokozásának gondja több értesítőben az elért sikert mérlegeli s nem egyenlő eredménnyel. A kiskunhalasi reál-gimnázium szerint a tanítás eredménye jobb volt, mint az előző

évben, a javulásnak indult életviszonyok emelik a tanárok és tanulók munkakedvét, míg a bp. VI. áll. r. szerint a jobb tanulók száma csökken, az úton járó siker hangosan túlköl bele az iskolából hazamenő fiú fülébe. Más viszonyok, talán más kiindulópontok is! Az eredményt hátráltató általános szociális viszonyokon kívül ott van az utazó diákok nagy száma (sajnos, utazó tanárok is vannak!), mi az építkezés lassú megindulásával is kapcsolatos, továbbá a nagy létszám, iskolaépületek elégtelensége, tanárhiány. A zsúfolt osztályokra az eredmény szempontjából panaszkodik a bp. X. rg. mellett több intézet, melyekben a hatvanas, sőt hetvenes létszám nem ritkaság. A középiskolai létszámnövekedést önmagában véve nem mindenki tartja veszedelmesnek. A sárbogárdi közs. rg. szerint a latin iskola nem akadály a praktikus pályákra igazodásnak, negyedik osztályt végzett tanulóinak fele elmegy az ekeszarvához, műhelybe vagy boltba. A hajdunánási ref. rg.-ban Márk Imre évzáró beszédében nem tartja veszedelmesnek a szellemi túltermelést, mert meg fog szűnni a magasabb iskolákat végzetek elhelyezkedésének egyoldalúsága a szellemi munkánál s olcsóbb lesz a szellemi kenyér. Érdekes a szegedi áll. rg. tapasztalata, mely szerint a szülőknek a reálgimnáziumi típushoz hajlása megnövelte létszámát, úgy hogy az I. o.-t párhuzamosítania kellett.

Iskolai épületekről sok panaszt olvasunk: a bajai ciszt. rg. sülyyed, a szegedi áll. rg.-ét az egyetem foglalta le, a pesterzsébeti áll. rg. a tudóvesztes környezetben veszedelmesen egészségtelen, a pécsi áll. r.-t az egyetem foglalta le s iskolai ünnepélyeket három csoportban tart, idegen épületben van a csongrádi áll. rg., kistéti áll. rg., esztergomi közs. r. meg nem felelő, stb., stb. De haladás e téren is van. A sárbogárdi közs. rg. büszkén mondja, hogy iskolájának barátai oly áldozatkészségről téve tanuságot, mellyel emléküket évszázadokra beírták a magyar művelődéstörténetbe, a hat évvel ezelőtt még bolt-helyiségben meghúzódnó intézetet 2 kat. holdon emeletes épülettel ajándékozták meg. Épületet avatott a kaposvári egyesületi lg. s 470 millió takarékpénztári váltókért 10—20 milliónként magánosok állottak jót. Új épületben tanít már a kisvárdai áll. rg., újat épít a dombóvári kir. kat. rg. és a békéscsabai áll. lg. A szekszárdi áll. rg. $\frac{1}{4}$ kat. holdnyi területtel bővítette udvarát s boldogan mondja: „...évek múltán Akademos ligetévé varázsoljuk az intézetünkhöz tartozó telket”. Telket vásárolt az aszódi ev. g. és dr. Osváth Gedeon igazgató a saját költségén kinyomtatott Petőfi-dolgozatával és evvel kapcsolatos gyűjtés útján 80 milliót szerzett az épületre, mi nem sok (a Petőfi-centenariumtól maradandó alkotást remélt), de további erőt talál a küzdelemben, mivel az összegnek szimbolikus jelentősége van. A tanárhiányt is felemlítettük az eredményt lefokozó okok között. A dombóvári kir. kat. rg. „a modern nyelvek tanítására képesített tanerők hiánya-

ban csak címben viseli az új jelleget". A nagykállói áll. rg.-nak negyedik éve nem volt németszakos tanára. Egy német tanszéket a mezőtúri áll. lg. nem tudott betölteni. A kisvárdai áll. rg.-nak öt helyettes tanára van, de sem német sem francia szakra tanára nincs. Az egri áll. r. a tanév elején rendelkezésre álló csekélyszámú tanerő miatt a II. osztályt nem párhuzamosíthatta, de a V. K. M. 75 tanuló felvételét engedte meg. Mindezekkel szemben a bp. gyakorló g.-ban ez évben 64 férfitanárjelölt gyakorolt, köztük 2 ciszt. áldozópap.

Az olasz nyelv tanítására a debreceni áll. r.-ban és a szegedi áll. rg.-ban olaszországi tanárt alkalmazott a magyar állam. A protestáns rg.-ok második idegen nyelvül több esetben az angol nyelvet választják s mint a bonyhádi ev. rg. írja, a tanulók szívesen foglalkoznak vele, nehézséget nem okoz nekik, nagyobb küzdelemmel jár azonban a második osztályban a német nyelv tanulása a magyar és latin mellett.

Tanárképzőintézete van a debreceni egyetemnek is s gyakorlóiskolául egyelőre az összes helybeli iskolákat jelölte ki. Debrecenben van református tanárképzőintézet is internátusi felügyelővel és négy szakvezető tanárral.

A hazafias közszellem emelésére iskoláink ez idén az okt. 6-i és márc. 15-i ünnepélyen kívül Rákóczi- és Széchenyi-ünnepet is ülték. A soproni áll. r. leleplezte Széchenyi olajfestésű képét. A bp. IV. közs. r. az iskola falait az elszakított országrészek egyes városainak vidékek szerinti rendezett képeivel díszítette. A hazafias szellemet ápták egyes intézetek, midőn a hadviselt tanárok katonai rangját és háborús kitüntetésait közölték, melyek végre is felérnek egy-egy választmányi tagságban kimutatott társadalmi működéssel. A bajai ciszt. rg. a tanulók között a névmagyarosítást sürgeti. Hivatkozik a Magyarság 1926-i évkönyvére, melyben a világkultúrát előbbrevívó 330 magyar közül 147 idegen név fordul elő. Intézete 345 tanulója között 194 idegennevű van. Buzdítására 17 tanuló szülője adott be névmagyarosítás iránti folyamodványt. „A névmagyarosítást az intézet a jövő évben is sürgetni fogja s a magyar nevű tanulókat előnyben részesíti, a többi között tandíjkedvezményben, jutalmazásban stb.” Ezen rendkívüli intézkedést és felfogást tisztemhez képest kiemelve, minden bíráló szándéktól távol, legyen szabad e kérdéshez általánosságban hozzászólnom. Mindazon érvek mellett, melyek a propagált, de nem erőszakolt névmagyarosítás mellett szólanak, ma figyelembe kell venni azt is, hogy épp a nemzeti egység érdekében van, ha az idegennevű magyar nevének megtartásával nem szakítja el azon szálat egyikét, mely az elcsatolt területeken élő rokonokhoz köti. Az utódállamok ma igyekeznek elszakított területeiken az ezeréves közös formákat átgúrní, a gyufaskatulyát éppúgy mint a rendőrsapkát, a postát úgy, mint az iskolát a mienktől megkülönböztetni, — vigyáz-

zunk, hogy ne segítsünk nekik árkot ásni oda, hol a nagy természet messze hegy- és folyóhatárokra figyelmezteti a trianoni politikát is.

Az ifjúsági körök közül az önképzőkörök jelentései sablonosak, bennük jellemző adatokat alig találtam. A debreceni piar. g. kitűnik sok pályamunkájával; a pesti izr. hitk. alap. rg. önképzőkörének német és angol szakosztálya is van. A kalocsai jezs. rg.-nál bölcséleti kör működik, gyűléseinek tárgyát szociológiai kérdések képezték. Ugyanott az I. és II. osztály nyelvészeti kört alakított. Szünidei lapot is indított az intézet: „Kalocsai Levelek“ címmel, mely a vakáció folyamán három számban jelent meg *Kerling János S. J.* szerkesztésében. A jászberényi áll. rg. aero-körének története igen érdekes példája a diákok kezdeményezésére alakult egyesület gazdag munkásságának. A debreceni ref. g.-nak egyik érdekessége a madárvédőegyesület, mely dr. *Nagy Jenő* jeles ornitológus vezetése mellett etetőket, fészekodvakat helyez el, szárnyasokat gondoz, növényeket, fákat ültet.

Az iskolai zenekarok között népszerűsége kezdenek szert tenni s szaporodnak a fúvózenekarok, minek oka bizonyára az, hogy kirándulásokon, tanulmányutakon, cserkész táborban is működhetnek.

Fúvózenekara van a kalocsai j. rg.-nak, kecskeméti ref. rg.-nak, székesfehérvári ciszt. rg.-nak (42 tagból áll és pl. Sopronban a bencés rendház és a polgármester háza előtt hangversenyezett), bp. V. áll. r.-nak és esztergomi bencés g.-nak.

Tanári könyvtáraink beszerzése az anyagi eszközök gyarapodásával általában szépen növekedett, mégis van olyan intézet, nem is egy, melyben a beszerzett könyvek száma 20-on alul van. A bp. ev. g. Haberehrn Páltól atyjának, Jonathánnak, volt főiskolai tanárnak hagyatékából 800 művet, 1300 kötetben kapott. A pécsi áll. r.-ban *Vende Ernő* két év alatt 1500 műből álló könyvtárt gyűjtött az intézet számára, melyet ez a gyűjtőről nevezett el.

A sportszervezők káros kinövéseiről ezidén kevesebb panaszt olvasunk, az iskola — úgy látszik — legtöbb helyütt kellő korlátok közé szorította. A szekszárdi áll. rg. azt mondja, hogy a tanulmányi eredményt náluk a testi nevelés nem érintheti, mert az ellenőrző és osztályozó értekezleteken előmenetelük vagy magaviseletük miatt kifogásolt tanulók a kötelező testgyakorlatokon és játékokon kívül nem vehetnek részt sem a sportközi munkában, sem a házi és egyéb versenyeken. Egyes városok középiskolái a vízisportot is űzik, a győri áll. r. evezős-osztálya pl. a nyári szünidőben a győr—budapesti utat tette meg. A cserkészletnek nagy lendületet adott a Nemzeti Nagytáborra való előkészület, melyről lelkes beszámolókat olvasunk. Szép, ha a cserkészlet minden egyéb előnye mellett távoli s ujszerű vidékekkel ismerteti meg tagjait, midőn pl. a békési ref. rg. cserkészeit az Aggteleki barlang közelében, a kecskeméti áll. r. cserkészeit a Sopron melletti hegyekben látjuk tábort űtni. A kúnszentmiklósi ref. rg. cser-

készei a kormányzó úr Ő Főméltóságának arcképével, melyet tőle kértek és kaptak, nyitották meg új otthonukat. A debreceni ref. g. cserkészei egy érettségi találkozó gyűjtéséből 45 milliós alapítványhoz jutottak s kaptak még 16 milliót meghaladó adományokat. A debreceni reformátusok áldozatkészségével még fogunk találkozni.

Kedvenc kirándulói irányok ez idén is Budapest, a Balaton, az Aggteleki barlang voltak, de talán anyagi viszonyaink következtében intézeteink nagy része még nem merészkedik messze városuktól. Felemlítendő a bp. gyak. g. jelentése kirándulásairól. Huszonkét egy napos és három többnapos kirándulást tett, melyeken 229 tanuló közül 179 vett részt s összesen 14.642 km-t tettek, miből az összes tanulók közül (229-ből) egyre 64 gyalogkilométer jut. A pápai bencés g. nyolc osztályra szóló kirándulástervezetet állított össze, hogy mire tanulói az érettségre kerülnek, legalább a csonka magyar hazát ne csak földrajzkönyvből és térképről, hanem szemlélet alapján is ismerhessék. Külföldi tanulmányutakról is olvasunk: a bp. VIII. áll. rg. négy napot Bécsben töltött; a bp. VII. áll. lg. érettségizett tanulóival Ausztriában, Bajorországban és Svájcban volt; Olaszországban jártak a bp. V. áll. g., bp. II. egyet. kath. rg. növendékei, az esztergomi bencés g. cserkészei a tatabányai és soproni csapattal együtt. A hajduböszörményi ref. g. tanulmányutat tervezett Németországba, de a költséget (2.800.000 K) csak kevesen tudták előteremteni, miért is a jövő évre halasztotta, mikor segélyeket is fog adhatni.

Valóban nagyon elismerésreméltó az a munka, amelyet intézeteink a jótékonyosság terén végeztek. A bp. VII. áll. lg. 13 milliót juttatott az árvízkarosultaknak (az intézeti nagyterem költségeire 53 millión felül gyűjtött). A bp. V. áll. r. a Timót-utcai hadirokkant intézetben mulattató előadást tartott s ezt megismételte a mozdulatlan betegek előtt. A keszthelyi prem. rg. ifjúsági segélyegylete az összes tanulókat az összes tankönyvekkel ingyen látta el. A bp. I. áll. rg. ezzel szemben elhatározta, hogy a segélyegylet olyan könyveket nem fog beszerezni, amelyeket (pl. irod.-tört.) a középiskolát végzett ifjú élete későbbi folyamán is haszonnal forgathat. A békéscsabai áll. lg. a városi színházban rendezett előadásával (elnökünk, *Maday Gyula* és *Gajda Béla* igazgató számaival) 26 milliót szerzett az intézeti épület számára. A kecskeméti ref. rg. jutalmakra 47 milliót meghaladó összeget fordíthatott, 12 millió értékű tárgyadományokat osztogatott szét s új alapítványainak főösszege 52,114.000 K. A debreceni ref. g. 70 ösztöndíjalapítványának összezsugorodott kamatait a tőkéhez csatolta, mégis 67 millió pénzádományt osztott szét tanítványai között! E két intézet jövedőjéhez fogható áldozatkészséget sehol másutt nem találunk. A sorkoszt intézménye a gyöngyösi áll. rg.-ban 20 diákot látott el, a nagykálói rg.-ban 6-ot, van ilyen a soproni bencés g.-nál is. A tápintézeteknek juttatott adományok is

igen szépek és a jótékonyág sokfajta megnyilvánulásai között helye foglal a miskolci öt borbélymester áldozatkészsége is, kik a kir. kath. g. növendékei ingyen nyírták.

Érdekes kísérleteket találunk arra nézve, hogy egy város több középiskolája közös munkával igyekszik erkölcsi és anyagi sikert elérni. Szombathelyen az áll. r. és áll. lg. együtt léptek fel a városi színházban, az előbbi Herczeg Bujdosóival, az utóbbi nagyszabású táncjátékkal s még érdekesebb a soproni középiskolák vállalkozása, hol az áll. lg., bencés g., evang. rg. és áll. r. a városi színházban Herczeg Bujdosóit a négy intézetből összeválogatott szereplőkkel adták elő és együtt 300 tagból álló vegyes énekkart mutattak be.

A betegségek terjedése ellen több intézet erélyes preventív rendszabályokat követett, de legjobb példával a főváros jár elől, mely a fennhatósága alatt álló összes iskolákban bevezette a rendszeres iskolaorvosi intézményt. Eddig az iskolaorvosi működés a torna alóli fölmentésben és trachomavizsgálatban merült ki, míg ezentúl az iskola egészségét érintő minden kérdésben érvényesül. Törzslapot vezet minden tanulórol, az észlelt betegségről a szülőket értesíti, ha vagyontalanok, gyógykezelésükről gondoskodik. Az orvos a hét valamely napján rendelőórát tart, melyen a szülőknak gyermekük egészségéről felvilágosítást ad (bp. IV. közs. r.) Meglepően sok gyengélátású és golyvás gyermeket vizsgált meg a bp. IV. közs. lg. A bp. V. áll. g. három héten keresztül tartott orvosi vizsgálat eredményéről szintén értesítette a szülőket. Feltűnően sok tüdőcsúshurutot és szervi szívbjait talált. A ciszt. egri g.-ban az orvos mindenkit megvizsgált és sok szervi szívbjait állapított meg, melynek okát a túlzott sportolásnak tulajdonítja. A békéscsabai ev. rg. a szervi szívbjait és légzőszervi bajok emelkedését tapasztalta s minden elkövet ezek megelőzésére. A Dick-féle vörhenyelleni védőoltásban részesültek a győri áll. lg. összes növendékei és a szombathelyi áll. lg. és az esztergomi bencés g. növendékei. Utóbbi helyen a hatóság vörheny fellépése miatt az összes iskolákat bezáratta, a g.-ban azonban megbetegedés nem fordult elő. A hajduböszörményi ref. g. fertőzőbetegségektől szenvedett, de a Dick-féle védőoltásra alig jelentkezett néhány tanuló.

Értesítőink meleg sorokban emlékeznek meg egy-egy kiváló tanfőruól pályájának nyugvópontján, így *Angyal Dávid*ról, írói munkásságának 50. évfordulóján (bp. V. áll. r.), *dr. Erődi-Harrach Béláról* 80. születésnapján (bp. V. áll. r.), *dr. Finály Gáborról* 30 éves tanári működése (bp. VI. áll. rg., írta dr. Reibner Márton) és *Thalmann Jánosról* (pécsi jezs. g.) 50 éves működése alkalmából.

Nyugalombavonulásukkor a következőknek érdemeit méltatják: *Berkovics Arnold* (kecskeméti áll. r.), *Borosay Dávid* (soproni bencés g.), *Csopey László* (bp. V. áll. g., írta Fornvald József), *Hennyei Emil*

(bp. II. áll. r.), *Jacobi Károly* (bp. V. áll. g., *Walton Róbert*), *dr. Kálmán Miksa* (bp. II. áll. rg.), *Pékné Krasznopolszky Ida* (székesfehérvári városi lg.), *Laggar József S. J.* (kalocsai jezs. rg.), *dr. Morvay Győző* (bp. III. áll. rg., *dr. Máté Lajos*), *Rátz László* (bp. evang. g.), *dr. Schmidt Márton* (bp. I. áll. rg., *Zimányi Dániel*), *Szerémi Alajos* (bp. VI. áll. lg.), *Szűjártó Miklós* (bp. gyak. g., *dr. Császár Ernő*; tanítványai nevére alapítványt tettek), *Szmetanā Ágost* (bp. V. áll. g., *Virág Oszkár*), *dr. Takáts György* (bp. VI. áll. lg.), *Wirth Gyula* (bp. II. áll. rg.).

Oberle Károly arcképét megfestette a bp. gyak. g.; első igazgatójának, *Jaeger Imrének* arcképét a csongrádi áll. rg., *Zolnay Károlyét* a szentesi áll. rg., hol *Négyesy László* mondott beszédet; *Rátz Lászlóét* a bp. evang. g. Követendő példa a jelen emlékeit megőrizni a jövő számára, hogy az iskolában történeti levegő vegye körül a tanulókat s ne mutassa — mi nem ritkaság — valami rideg hivatal képét.

Halottainkról értesítőink nekrológokban, sokszor gondosan kidolgozott életrajzokban emlékeznek meg. A halál nagy rendet vágott közöttünk. Értesítőink elbúcsúztatják a következőket: *Dr. Bakos Ödön* iskolaorvos (szolnoki áll. rg., írta *dr. Vörös István*), *Bihary Ferenc* (miskolci ref. g.), *Galli Lajos* (bp. ev. g., írta *Kovács János*), *dr. Gedeon Alajos* (makói áll. rg., írta *dr. Magyar József*); *Gruber János* (jászberényi áll. rg., írta *Fazekas Ágoston*), *Hábor Gyula* (miskolci kir. kath. g., írta *Dávid László és Harsányi Sándor*), *Horváth Lajos* (szegedi áll. lg., írta *Schill Fülöp*), *Incze Lajos* (bp. II. áll. rg.), *Ivancsits János* (nagykanizsai piar. g.) *Ivánka Zoltán* (hódmezővásárhelyi ref. g., írta *Muzsi János*), *Jurássy Berta* (győri áll. lg., írta *Lám Frigyes*), *Kovács Antal* (nagykanizsai piar. rg.), *Kulcsár István S. J.* (kalocsai jezs. g.), *Lányi Lajos* (mezőtúri ref. g., írta *Varga Gábor*), *Loskay Fidél* (soproni bencés g.), *Marusák Károly* (hajdúböszörményi ref. g.), *dr. Molnár Szulpic Dezső* (győri bencés rg., írta *dr. Komonczy Gáspár*), *Oberle Károly* (bp. gyak. g., írta *dr. Alszeghy Zsolt*), *dr. Porst Kálmán* (kiskúnfélegyházi vár. kath. rg.), *dr. Réthelyi Prikkel Márián* (győri bencés rg., írta *dr. Kemény Kolumbán*), *Simonyi Gyula* (jászberényi áll. rg., írta *Egry Gyula*), *Szabó István* (pécsi jezs. g.), *Szeberényi László* (szarvasi ev. g.), *dr. Székely István* (bp. VIII. áll. rg., írta *dr. Nagy Pál*), *dr. Szemák István* (bp. VII. áll. r.), *Tömcsányi Lajos S. J.* (kalocsai jezs. g.), *Verő Leó* (bp. VIII. áll. rg.), *dr. Wagner Alajos* (bp. V. áll. g., *Schmiedt Alajos*), *Waldmann Fülöp* (bp. izr. alap. rg. *Grünwald Fülöp*), *Zivuska Jenő* (debreceni áll. r., *Zalai János*), *Zólyomi Simon* (kiskúnfélegyházai városi kath. rg.).

Az iskola hősi halottainak ez évben is több helyütt állítottak emléket az iskola falain belül s összegyűjtötték életrajzi adataikat: így a bp. I. áll. rg., bp. II. egyet. kath. rg., bp. VII. áll. g., balassagyarmati áll. rg., debreceni áll. r. (22 hősi halott személyi adatai *Horvay Róberttől*), debreceni piar. rg., pápai bencés rg., ceglédi áll. g.,

hódmezővásárhelyi ref. g. A ceglédi áll. rg.-nál az elesett ifjú Füle Péter szülei tekintélyes alapítványt tettek le, melynek kamatait élvező diák köteles minden esztendőben az elesett jelképes sírjára egy szál virágot tenni. A nagykőrösi ref. g. volt tanárának, a hősi halált halt Huszár Györgynek szentel emléklapot, kit a mult évben vitézzé avattak (írta Horváth József).

Értesítőink több ünnepi beszédet közölnek. *II. Rákóczi Ferencről*: Grujber József (sátoraljaújhelyi piar. rg.), Juth Béla (bp. V. áll. r.), dr. Szabady Béla (győri áll. r.), Széchenyi Istvánról: Bodó Jenő (csurgói ref. rg.), Fördös László (kecskeméti áll. r.), Juth Béla (bp. V. áll. r.), dr. Kemenes Antal (sümei áll. r.), dr. Koszab Frigyes (bp. X. áll. rg.), dr. Kriszta Riza (győri áll. lg.), Pintér Lajos (kaposvári áll. rg.), Varga Ignác (szekszárdi áll. g.). *Herczeg Ferencről*: Pusztay Rózsa (mezőtúri áll. lg.), Bene Kálmán évzáróbeszédet közöl (csurgói ref. rg.), Csaplár Konrád a hősök napján mondott beszédet (bajai ciszt. rg.), S. Szabó József az amerikai Balhazár-alapítvány emlékünnepeén mondott beszédet (debreceni ref. g.), Boros Károly évnyitó- és évzáróbeszédet (mezőtúri ref. g.), Márk Imre évzáróbeszédet (hajdúnánási ref. rg.), a nyíregyházai ág. h. ev. g. Geduly Henrik püspök zászlóavató- és a szarvasi ág. h. ev. g. dr. Melich János gimn. felügyelő székfoglaló-beszédét közli. *Sztehlo Nándor*: Londoni tanulmányutam (békéscsabai ág. h. ev. rg.). Jó szolgálatot tesz a Londonba angolnyelvi tanfolyamra készülőknek. *Dr. Osváth Gedeon* az aszódi ág. h. ev. rg. Petőfi-múzeumának leltárát állítja össze, *dr. Neumann Jenő* a szarvasi ev. g. könyvtárának és kéziratgyűjteményének címjegyzékét. *Dr. Révész Amadé*: Prológus az intézeti jubileumra (pécsi ciszt. rg.). *Sebők János*: Szent Imre útján. (Vers. Csongrádi áll. rg.) *Sajó Sándor*: Csillagok a magyar éjszakában. (Emléklap Rákóczi, Széchenyi és Herczeg Ferenc érdemeinek, bp. X. áll. rg.)

Értekezéseket ezidén ismét nagyobb számban közölnek értesítőink, róluk az alábbiakban kívánok röviden beszámolni.

Vitéz dr. Polgáry István: A közerkölcsök és az iskola. (Újpesti áll. rg.) Kiindulópontja a 20.809/1925. VIII. min. rendelet. Mik a teendők? Minthogy csak valláserkölcös van, vallási nevelésünket el kell mélyíteni. A hittani órákon alig történhetik egyéb a tanítási anyag túl-átvételénél. A heti 2 hittani órához legalább még kettőt kellene tenni, mi ugyan ma gyakorlatilag lehetetlen, de szerző szerint nincs messze az idő, mikor e gondolatnak meglesz az aktualitása. Addig is sokat tehetnek a vallásos egyesületek, a tanárok munkája az előadás-órákon túl, szülői értekezletek. Csonka-Magyarországon, sajnos, nehéz azt a meggyőződést keltetni, hogy a becsületes munkának szerény, de biztos egyenértéke megvan az életben.

Dr. Marczell Árpád: Mit tehet a szülői ház és az iskola a köz-

erkölcsök megjavítására? 1. Jópéldával, a játszótársaknak és környezetnek e szempontból való megválogatásával. 2. Oktatással, melynek főszíve ugyan az iskolára esik, de az életben szükséges gyakorlati ismereteket és elméleti szempontokat a gyermekek a szülőkhöz alkalmazzák. 3. Szoktatással munkaszeretetre, kötelességtudásra, rendre, jó erkölcsökre.

Korányi Aladár: Az új középiskolai törvény új feladatkitűzései. (Nyíregyháza kir. kath. g.). Szerző az 1883. évi XXX. és az 1924. évi XI. törvénycikknek eltérő fogalmazású célkitűzéséből arra következtet, hogy a régi középiskolában az erkölcsnevelésnek és jellemképzésnek nem volt meg a kimondott jelentősége. Figyelmén kívül éppen nem hagyható neveléstani ügyként szerepelt, amelyről iskolai emberek sok szépet írtak és beszéltek, de amelyet ezzel elintézettnek is vettek. A szerző, akinek 8 évi szolgálata van, nem tanári tapasztalatai alapján ír.

Pollner András: Az ifjúság erkölcsi javítása. (Miskolci áll. r.) A szülők nagyrésze nem áll azon az erkölcsi magaslaton, melyen a háború előtti időben helyet foglalhatott. Alkalmas módon lehetővé kellene tenni, hogy a tanárok a színházakat és mozgóképeket ellenőrizhessék, a tánciskolát pedig iskolai keretek közé kellene tenni.

Dr. Hanvai Ilona: Iskola és önképzés. (Bp. IV. közs. lg.) Az öntevékenységre változtatás, gyümölcsöző érzéseket vált ki. Az önképzést a következő szempontokból tárgyalja: dolgoztatás és -javítás, önképzőkör, ünnepi és jótékony célú előadások, szociális egyesületek, az olvasás művészete és szórakozás.

Schweighoffer Tamás: Módszeres eljárás a magyar nyelv tanításában az alsó fokon. (Jászberényi áll. rg.) Kísérlet akar lenni, „miként lehetne a grammatikai túltengés enyhíteni s a pozitív lélektan törvényeinek érvényt szerezni“. „A grammatika (könyv) csak szükséges rossz, nélkülözhető (!), mai formájában pedig egyenesen káros.“ „Az egész nyelvtanítás a helyesírás szolgálatában áll.“ (!) A miniszteri utasítás a középiskolai tanítás legalsó tagozatára csak az egyszerű mondatot írja elő, ilyenekből álljon az olvasmányok javarésze, „különben, amit az egyik kézzel építünk, azt lerontjuk a másikkal“. (!) Módszerét példákban mutatja be.

Dr. Geréb József: Az írásbeli dolgozatok javítása. (Pesti izr. hitközs. lg.) Valamely dolog írásbeli kifejtése a képzeteknek élesebb áttekintését követeli. A tanár munkájának is próbája. Ne legyen pusztán alkalom az osztályzat megállapítására, ne legyen kriminálpedagógiai eszköz. A tanár csak alaposan megbeszélte és kellően begyakorolt tárgyat tűzön ki iskolai dolgozatul. A felsőbb osztályok magyar dolgozataiban a tanulók szilárd talajt érezzenek a lábuk alatt s ne kényszerítsük őket érzelmi képmutatásra. A latin tanítás mindvégig induktív legyen. A latinból való fordítás: *treu wie möglich, frei wie*

nőtig. A német és francia tanárok helyzete a célok sokfélesége miatt nem irigylendő, annál inkább a matematikai tanároké, mert tanítványaik az érdekes problémáknak és gondolatfejlesztő kombinációknak aránylag kevés elemével dolgoznak. A dolgozatok javítása gondos legyen, közös megbeszélés alapja. Példának állítja Arany gondos javítását: „Andacht zum Grossen, Andacht zum Kleinen, ja sogar zum Kleinsten.“

Dr. Stuhlmann Patrik: Pedagógiai gondolatok. (Gödöllői prem. rg.) A dolgozat 5 részre oszlik: 1. Az iskolai ipari munka jelentősége. Az intellektualizmus túlzásaival szemben fontos a testi munka hangoztatása. Negyven évvel ezelőtt tornázni is szégyen volt, annál kevésbbé karolták fel az ipari munkát. Az ipari munka a megismerés, az erkölcsiség, az alkotnívagyás, az esztétikai nevelés szempontjából fontos a papirosiskolával szemben. 2. A rendkívüli tárgyak. Nem az a lényeg, hogy a gyermek minden tárgyból jeles legyen, sőt ez, kivételeket nem tekintve, nem is kívánatos, hanem hogy bizonyos irányban kiválóságot mutasson. 3. A fegyelem és fegyelmezés. 4. A család és iskola. 5. A tanár önismerete és önnevelése című szakaszokban fejt ki igen figyelemreméltó gondolatokat.

Grabits Lajos: Néhány szó a tanulók magánolvasmányairól. (Bp. V. közs. lg.) Az ifjúság kezébe nagy költők remekművei valók, nem pedig oly ifjúsági iratok, melyekben a jónak és rossznak célzatos küzdelme költői hatás nélkül való. Korai olvasmányok erőszakkal ébreszthetnek fel korszerűtlen érzelmeket. A szülők jó könyveket vásároljanak, mert az élő példán kívül a költői képzelet példái is hatnak.

Láng Emil: Caesarem a Cicerone hospitaliter exceptum fuisse. Igen élénk, érdekes rajza Cicero magánéletének, Caesar látogatása Cicerónál egyik villájában, Caesar hatalomra kerülése küszöbén, élvezetes latin olvasmány a diákság számára.

Dr. Gál János: A stílusdefiníciókról. (Pesterzsébeti áll. rg.) Fel-sorakoztatja a különböző definíciókat. A tartalom és forma lényegének kérdésével foglalkozik és arra az eredményre jut, hogy a tartalom végső elemzésében semmi egyéb, mint gondolat, mely műalkotássá a formával való egyesülés által válik, a forma pedig a gondolat-kifejező eszközöknek, illetve módoknak a műben jelentkező összege. A dolgok emberi beavatkozás nélkül ősförmában vannak, a tudatos emberi beavatkozás formája a stílus s ha ez az esztétikai szép benyomását kelti: a művészi stílus.

Dr. Szilárd Leó: Szent László a magyar nyelvű énekköltészetben. (Pécsi áll. r.) A magyar lírának Szent Lászlóról szóló emlékeit vizsgálja a legrégibb időktől Tóth Kálmánig. Helyreigazítja Varjú Elemérnek közlését az 1674-ből való kéziratot énekeskönyvből. Varjú az ének második strófájával kezd, mert az előző lap alján levő első strófát

nem vette észre. Felveti a kérdést, Szent Lászlónak tisztelete elterjedt volt-e, s arra az eredményre jut, hogy erre nincs elég bizonyítékunk, emlékeink mind Váradra mutatnak. Pázmány Péter imádságos könyvébe nem vesz fel Szent Lászlóról szóló himnuszt, Szent Istvánról azonban igen, prédikációi gyűjteményében sincs beszéde Szent Lászlóról.

Dr. Koczogh András: Toldy Ferenc magyarsága. (Bp. II. áll. r.) Szepesi német apa és bécsi német anya gyermekéből a magyar nemzeti génusz egyik legértékesebb képviselője lett a következő tényező hatása alatt: 1. Édesanyjától örökölt finom érzésvilága, valamint a szülői ház magyar szelleme; 2. Széchenyi és Vörösmarty kora; 3. Nagy költők és írók társasága; 4. A magyar közlélek és irodalom vonzó és átalakító hatása.

Galamb Sándor: Herczeg Ferenc. (Bp. V. áll. r.) Modern íróink közül ő tudja legkitűnőbbben egy letűnt korszaknak hangulatát felidézni. Történeti rajzait annyi igazsággal, olyan életszerűséggel vetíti elénk, aminőre Kemény Zsigmond óta nem volt példánk. A régi magyar regény sokágú meseszövésszerű volt, a kiegyezés utáni irodalmunkban egy szálból sodródik. Ennek az új regényformának Herczeg Ferenc a legkiválóbb mestere. Kitűnő komponáló képességével a tárcaelbeszéléseknek Gárdonyi Géza mellett legnagyobb mestere. A társalgódrama stílusát irodalmunkban ő teremtette meg. Történeti drámaival népszerűvé tudja tenni ezt a műfajt s legmerészebb tervét, a Hidat is siker koronázta. Nagy tudatossága néha hideggé teszi alkotásait. Lelkesíteni tud, de meghatni ritkán, ez egyetlen fogyatkozása s itt szembeállítja Gárdonyival.

Váry Rezső: Herczeg Ferenc. (Bp. V. áll. lg.) Herczeg a legnagyobb élő költőnk, az első „poeta felix” hazánkban. Egy tekintetben fejfel magasabb más nemzetek most élő valamennyi költőjénél, hogy igazi nemzeti költő, benne a magyar nemzet egyetemének lelke szólal meg. Nemcsak egyéni, hanem költői világa is teljesen magyar. Minden történeti regényének és drámájának költői elgondolása és eszmei célja a legszorosabb összefüggésben van nemzeti életünkkel. A naturalizmus erkölcsstelen túlzásaival szemben védője és őrzője a magyar költészet eszményi tisztaságának és tiszteletreméltó hagyományainak. A nemzet nevelője; Herczegre fordítja saját szavait: „Ha az Isten le akar szállni a földre, akkor egy nagy férfi szívében vesz szállást.”

Dr. Módi Mihály (győri áll. lg.) lefordítja Ettore Janni olasz publicistának Petőfi 100 éves születési évfordulójára a Corriera della Sera-ban írt cikkét: „Az örök ifjúság költője.” Rendkívül friss, üde bemutatása Petőfi költészetének. Voltak nagy írók és nagy költők, kiknek az övénél nagyobb volt a híre, de egyikben sem volt annyi őszinteség, lelkesedés, veleszületett lírai tehetség, egyik sem volt annyira húszéves, mint ez a magyar költő. A magyar parlamenti vitákra utalva, felveti a kérdést: mily viszonyban volt Petőfi a szocializmussal? „Minden lelkesedése és

ékesszólása ama kornak, melyben még a szocializmus is romantikus volt, költői ihlettel és lendülettel párosult az ő költeményeiben. "De ha egy mai szocialista költő a költő lelkét a saját pártjába igyekszik behozni, nagyon helytelenül cselekszik, mindenekelőtt azért, mert Petőfi költő volt. „Az ő szocializmusa olyan viszonyban van Marx szörnyű tételeivel, mint az ő János vitéze, a nemes népmondák emez illatos virága, az orosz tanácsköztársaság évkönyveivel. Szól Berangerhez való viszonyáról: „... mily potrohosnak tűnik fel a párizsi dalos, ha összehasonlítjuk a magyar síkság eme karcsú lantosával!"

Zsámboki Lajos: Baksay Sándor emlékezete. (Künszentmiklósi ref. rg.) Baksay főbb életrajzi adatait adja s néhány vonással megfesti arcképét. „Arisztokrata volt és puritán, konzervatív és európeér. Barna földjét simogató magyar paraszt és a hellén világ csudáin elámuló humanista bölcs!" A g. szervezőjének, nagy jótevőjének nevét vette fel s szerző ez alkalomból megtartott ünnep történetének kapcsán elmondott beszédekéből is idéz.

Bebesi István: Szóképződés hézagtöltő hangokkal. (Dombóvári kir. kath. rg.) Szerző szerint a „jár", „hárít" igék az „ár" igének hézagpótlás útján keletkezett származékai. Sőt a bűvár = bűv + ár, eredetileg két rokonértelmű ige, futár = fut + ár, azaz fut és visszatér. A főnévképző -ár, -ér nem más, mint a „futár, bűvár" összetétel második tagja, az -ér ennek magashangú alakja, vagy pedig az érkezést (és folyást is) jelentő ér ige, mely az ár-nak párja.

Dr. Firbás Oszkár: Adalékok gróf Eszterházy Antal ezredesnek Rákóczy hűségére téréséhez. (Szegedi áll. r.) Forrásmunkák alapján összeállítja Eszterházy Antal pályájának történetét.

Dr. Eperjesy Kálmán: Kopáncspusztai éremlelet. (Makói áll. rg.) Szerző egy tanyai gazdánál akadt 235 darab ezüstpénzre, melyből 120 darab XII. századi magyar ezüstdenár, 115 darab pedig friesachi denár. Ezek leírását és rajzát adja.

Dr. Glückstahl Samu: A magyar zsidóság jogtörténeti fejlődése a recepció élelbeléptetéséig. (Bp. izr. hitk. alap. lg.) A zsidóság magyarországi jogtörténetének áttekintését három korszakra osztva mutatja be: 1. A honalapítástól 1867-ig a zsidóság túrt vallás. 2. 1867—1895-ig elismert vallás. 3. 1895-től kezdve bevett vallás. A jogtörténeti visszatesés, melyet a numerus clausus jelöl, csak ideig-óráig tartható, bölcsője nem ringott normális időkben, hanem háborúk után kitört forradalmak forgatagában.

Egyes intézetek történetét is összeállították szorgalmas kezek: Dr. Schulteisz Vincéné: a budavári Szilágyi Erzsébet leánygimnázium, dr. Boleratzky Gyula: a zalaegerszegi áll. reál-gimnázium, névtelenül a székesfehérvári leánygimnázium, Lauringer Ernő: a soproni áll. reál-skola történetét írta meg; utóbbi érdekes visszapiillantást vet a város

történetére a kultúra legrégibb nyomaitól a római koron, népvándorlás korán keresztül a magyar történelem végéig.

Dr. Módi Mihály : Bakchylidesz valláserkölcsei nézetei. (Győri áll. lg.) A dór kardalköltészet képviselője a Kr. e. V. században a mithoszok előadásában követi a hagyományt, az istenek és hősök az erkölcsi világrend öre. A végzet nála az istenek részéről az emberek számára megállapított sors. Az istenek megjutalmazzák az áldozó embert. Minden emberi kiválóság között a költészetnek adja a pálmát. Legnagyobb boldogsága a versenyjátékokon aratott győzelem. A vagyonnal szembeállítja az erényt. Hisz az igazság győzelmében. Irtózik a háború gondolatától, de szereti hazáját. Irtózik a haláltól. A szépség egyik kellékének tartja a szökeséget, mi a sötét hajú görögöknél ritka volt. Bordalaiból töredékek maradtak fenn. Végül megrajzolja a költőnek Pindaroshoz, Lamponhoz, főleg pedig Hieronhoz, Sirakusai tyrannósához való viszonyát.

Pauer Arnold : Adatok a magyar kerti kultúra történetéhez, főtekin-tettel Szenczy herbáriumára. (Szombathelyi prem. g.) Szerző összegyűj-tötte azokat az adatokat, melyek Szenczy koráig fennállott kertjeinkre vonatkoznak, ismerteti e kérdés irodalmát, végül az 1860-ban elhalt csornai prépost, Szenczy Imre herbáriumának kerti anyagát mutatja be és teljes jegyzékét közli. A herbárium 1871/72-ben került az intézet tulajdonába és érdekes adataira a Természettudományi Társulat 1922. évi egyik gyűlésén dr. Gayer Gyula szombathelyi törvényszéki bíró és a növénytan magántanára mutatott rá.

Dr. Marton György : Az apró(dug-)hagyma osztályozása és szá-rít-ása Makón. *Hoffmann János* rajzaival. (Makói áll. rg.) A világhírű hagymát Makó elsősorban földjének köszönheti. A vöröshagyma átmosott, lősz- vagy vályogtalajban díszlik legjobban. Ezekből felvett tápláló sók segítségével a hagymafejekben olyan szerves és szervetlen vegyületek képződnek, amelyek azt a világ minden más hagymájánál jobban elállóvá, keménnyé, súlyosabbá, nagyobbá és jobbízűvé teszi. Az exportált makói hagyma a makói körzeten kívül természetve idővel elveszti jellemző jó tulajdonságait. A szerző leírja a hagyma háromévi fejlődését, művelését, szedését, rostálását; főleg az apróhagymát osztályozó rostálásnak s a rostáknak leírását, valamint a szárításnak részletes ismertetését közli.

Habán Mihály : Matematikai feladatok érettségi vizsgálatra készülő tanulók számára. (Egri áll. r.) Úgy szeretné, hogy a tanuló mutassa be az érettségin rendszeres összeállításban az általa kidolgozott feladatokat s ezek alapján kapjon az ő tehetségének és képességének megfelelő példát. A gyakorlati kivitel első feltétele, hogy megfelelő feladatgyűjtemény álljon a tanuló rendelkezésére, azért írja meg Habán példatárát, összesen 288 algebrai és geometriai példát, külön részben

a megoldásokat és eredményeket. A szerző ezen érdemes munkája különnyomatban is megjelent.

Dr. Szmodics Hildegard: A napóra szerkesztéséről. (Bp. IV. közs. r.) Bemutatja a tanulóifjúságnak a napóra szerkesztési módját, mint ábrázoló geometriai tudásának egy igen érdekes és felette értékes alkalmazását, majd a szerkesztés menetéből meghatározza a napóra árnyékmutatójának forgása és az idő közti matematikai kapcsolatot.

Keresztúri György: Mi a rádió? (Szombathelyi áll. r.) Az érettebb tanulóifjúság számára a történelmi fejlődés megvilágításában röviden megmagyarázza a rádió alapelveit, konkrét esetekkel világítja meg azokat s végül gyakorlati útmutatást ad egy felvevőkészülék összeállítására. A tanulóifjúságnak ajánlható értekezés különnyomatban is megjelent s a szerzőnél kapható.

Tekintettel az értesítőknek kultúrtörténeti és tudományos értékére, módját kellene ejteni, hogy formátumuk egységes legyen, amivel könnyebben beköthetők és megőrizhetőkké válnának.

(Szombathely.)

Dr. Kardeván Károly.

A természetrajz tanítása ethológiai alapon.

Amíg nálunk napjainkban is ama kérdés körül forog a vita, vajjon helyes-e a természet tárgyaival foglalkozó tudományágak megjelölésére az összefoglaló „természetrajz” szó, Németországban egymás után jelennek meg az ilyen című művek: Einführung in die Biologie, Allgemeine Biologie, Biologie der Pflanzen stb., bizonyára nem azért, mert az ilyen munkák megjelenése idejét multa. Badenben pedig a reálgymnázium két felső osztályában önálló tárgy a biológia.

Azt hiszem, abban minden természetrajz-szakos kollégám egyetért velem, hogy tárgyainknak csoportosítása, valamint a tárgyainkat összefoglaló természetrajz szó alkalmazása elavult. Minthogy azonban tárgyainknak új csoportosítása biológiai és ásványtan-kémiai csoportokra jelenlegi tanárképzésünket, meg vizsgarendszerünket is alapjában rengetné meg, abban is igazat fognak nekem adni, ha azt mondom, hogy eme vágyunk teljesedéséig még sok meddő vita fog elhangzani.

Bármilyen nagy jelentőséget tulajdonítunk is tárgyaink új csoportosításának, van ennél egy sokkal nagyobb fontosságú kérdés, amely még szintén megoldásra vár s ez a módszer kérdése.

A természetrajzi oktatás módszere egész teljességében még napjainkig sem alakult ki, de talán most éli vajadásának nehéz korszakát. A módszer elmélete már minden aprólékos részletében ki van dolgozva. Tudja is azt mindenki. De az elmélet tudása még messze van annak gyakorlati megvalósításától. Ez az oka annak, hogy

állat- és növénycsaládokat, rendeket, sőt osztályokat tanítanak nálunk, anélkül, hogy a család, a rend, avagy az osztály egy vagy egynéhány jellemző képviselőjét részeiben előzőleg megismertették volna. Mi más ez, mint az elmélet teljes csődje a gyakorlatban. Mi más lehet ennek a módszernek gyakorlati megoldása, mint az, hogy a tanár „magyaráz“, a tanulók hallgatnak. Legyen ez a magyarázat a leg-
 ékeesebb szavú, legyen a legérdekesebb tárgyú, maradandó értéke nincs. Lehet, hogy érdekli a tanulókat, a tanár talán egyéniségevel is hat rájuk s bennök kisebb-nagyobb fokú lelki emóciót is kivált, de tárgyi ismeretet nem fog a kívánt mértékben nyújtani s így elveszti tárgyunk azt a rendkívüli nagy értéket is, amelyet a középiskola tárgyai közt értelemre ható erejével méltán foglal el.

A természetrajzi oktatás vázolt módszere a természettudományok klasszikus hazájában, Németországban érte el virágzásának tetőpontját. Ennek a szorosabb értelemben vett leíró, elbeszélő, magyarázgató —
 úgyis mondhatjuk, — régi módszernek tökéletes fokig való kifejlesztője s az irányzat betetőzője O. Schmeil.

O. Schmeil: *Lehrbuch der Zoologie, Lehrbuch der Botanik* c. könyvei, valamint pompás, az életet, a biológiai vonatkozásokat hűen visszatükröztető szemléltető képei szélteben-hosszában elterjedtek, számtalan kiadást értek meg s megérdemelt feltűnést keltettek. Nincsen rajt semmi csodálni való, hogy O. Schmeil híveinek száma óriási.

De a biológia rohamlépésekkel fejlődő tudomány, amelynek haladásával lépést kell tartania a kutatás módjának egyrészt, másrészt a közlés módszerének is. Ez pedig azt vonja maga után, hogy a *milyen?, hogyan?* kérdések mellé mind erőteljesebben nyomul a *miért?*

A természetkutató nem elégszik meg tisztán a szervezet és a jelenség egyszerű észrevevésével és annak leírásával, hanem a keltő közt levő összefüggést kutatja. Keresi a jelenség észlelésénél a munka okát s a végzett munka eredménye gyanánt látja azt a változást, amelyet az a szervben, illetve az egész szervezeten létrehoz.

Így a *cselekvés (functio)* és szerv között fennálló, elválaszthatatlan összefüggést megállapítván, a *szervet a cselekvés folyamányaként* látja, részeire bontja, mint egy műszert, amely egy egész szerszámszernek (ami lehet egy növény, egy állat) egy kis része. Ha tehát azt a szerszámszerteret meg akarom ismerni, nem csak egy részét kell szétbontanom, hanem az egészet s minden résznek egymáshoz és az egészhez való viszonyát, vonatkozását meg kell ismernem.

A dolog természetéből következik, ha a tanár ilyen módon pl. egy húsevő állatot, egy ajakos virágú növényt tanulóival meg akar ismertetni, nem mesélget és nem „magyaráz“, hanem tárggyal, képpel és rajzzal teszi azt érthetővé s munkájában a tanulók is folyton résztvesznek, illetve a tanárral együtt dolgoznak.

A tárgyról nyert kép tiszta és világos lesz. A tanulók az egész idő alatt élénk szellemi közösségben voltak tanárjukkal, amelynek eredménye maradandó tudás.

Ez, a miért-en alapuló módszer, amely oknyomozó alapon iparkodik a természet jelenségeit megfejtetni, a biológiai tárgyak tanításában — úgy vélem — egyedül helyes alkalmazása az induktív módszernek.

A tanítás tengelye azon fordul meg, hogy a szerv cselekvést, munkát végez, amely a szervet alakítja, módosítja. A tanítás eme módját ezért *ethológiai* (ἔθος, ἥθος-szokás, erkölcs, cselekvési mód) módszernek is nevezhetjük.

Ennek a módszernek első hirdetője, de megalapítójának is mondhatjuk, a magyar zoológiai tudomány legnagyobb büszkesége, dr. *Méhely Lajos*, aki 11 évig volt brassói főreáliskolai tanár, jelenleg a budapesti tud. egyetem zoológia tanára.

Méhely Lajos: „*Miként reformáljuk zoológiai oktatásunkat?*” (Budapesti Szemle 1914. 447. sz.) c. művében rakta le az ethológiai alapon való tanítás alapelveit. Ez a kis, 21 nyomtatott oldalra terjedő munka annyi gondolatot, eszmét tartalmaz, amelyekből köteteket lehetne írni. Az ethológiai módszer szerint való tanítás kezdeményezője gyanánt méltán tekinthetjük *Méhely Lajost*, aki egy ilyen alapon megírandó tankönyv eszméjét is felveli idézett munkájában: „Attól nem kell megijednünk, hogy e tekintetben teljesen töretlen csapáson kell megindulnunk, mert hiszen hol van megírva, hogy nekünk csak külföldi sablonok után szabad baktatnunk s nem vagyunk-e eléggé nagykorúak ahhoz, hogy a pedagógiai módszertanban teljesen új irányt inauguráljunk?”

Arra a kérdésre, hogyan kell a felveendő tananyagban a tanulót rávezetni arra, hogy a működés formálja a szervet, legyen szabad *Méhely Lajos* egy utánozhatatlan tömörségű példáját idéznem: „Amidőn például a tanár a kígyók szervezetét megismertette, meg kell mondania, hogy vannak mérges és nem-mérges kígyók s rá kell vezetnie a tanulót a következőkre: Minthogy a nem-mérges kígyók gyors mozgásúak s könnyen utolérik a menekülő zsákmányt, ennek okából állcsontjaik csak sok egyszerű horogfoggal vannak megrakva, melyek a zsákmány megragadására valók. Ámde a viperák lomha, lassú mozgású kígyók, melyeknek zsákmányukat meg kell lesniök s a kedvező pillanatban egy jól intézett mérges harapással kell megbénítaniok, hogy el ne menekülhessen. Ha a viperáknak nem volna mérgük, éhen kellene veszniök. A mérge tehát életfenntartó, nélkülözhetetlen kellék, melyet az állat akként biztosított magának, hogy mindazok az arccsontok, fogak, mirigyek és izmok, amelyek a nem-mérges kígyóban a préda megragadását és lenyelését szolgálják, itt bámulatos tökéletességű méregkészülékké álltak össze. A felső ajak-

mirigy méregmiriggyé lett, a felső állcsont nagyobb mozgékonyság kedvéért megrövidült s fölösleges hátsó fogait elvesztette, de annál hatalmasabban fejlődött ki elülső foga, melyek egyike (a működő fog) a méregmiriggyel lépett összeköttetésbe. Már most, amikor a vipera kitátja a száját, a halántéki izom egyik pamatja nyomást gyakorol a méregmirigyre s a méregfog megtelik méreggel, azután a belső szárnyizom a hátsó ékizommal együtt előretolja a felső állcsontot, minek következtében a szilárdan ránőtt méregfog felmered s ekként olyan helyzetbe jut, hogy most már a vipera fejének lecsapásával beleütheti zsákmányába. A megtörtént marás után a vipera nyomban hátrafekteti s a fogtáskába rejti méregfogát, mely műveletet az elülső ékizom hajlja végre“.

„Meg vagyok győződve, — mondja *Méhely* —, hogy amely tanár ezt a bámulatos tökéletességű mechanizmust megfelelő rajzok és készítmények segítségével megértette tanítványaival, sokkal háládatosabb munkát végzett, mintha egész sereg kígyófajt ismertetve, azok teste és farka hosszát, színét, rajzát s egyéb tulajdonságait iparkodik tanítványainak emlékezetébe vésni“.

Méhely Lajos idézett szavaiból a *leíró és oknyomozó módszer éles ellentéte* világlik ki, de kifejezésre jut a sokat és sokszor hangoztatott elv is: *keveset és jól*.

Az ethológiai módszerrel való tanítás ugyanis a nagy tananyagot nem bírja el. Hiszen még az erősen redukált tananyag elvégzése is alapos próbára teszi a tanárt s bőséges ismeretmennyiséggel gazdagítja a tanulót. Önként következik, hogy az ilyen módszerrel való tanítás mellett egyik régi és hő vágyunk, a *tananyagnak az egész vonalon való redukciója* kell, hogy érvényesüljön.

Hogyan kell az ethológiai alapon való tanítással a mostani keretek mellett is redukálni az anyagot, arra sem nehéz a felelet. Manapság már sokan beszélnek *típusokról*. A „*típusok szerint való tanítás*“ most már olyan szállóige, mint volt valaha a „többtermelés“. Elmult az is, ez a frázis is el fog szállani, hogy a lényeg komoly valósággá váljék. Mert nem lehet típusok szerint való tanításnak nevezni azt az eljárást, amelyben a tanár például a tömlős állatokat úgy tanítja, hogy „elmagyarázza“ a tömlősök általános jellemvonásait, a természetben való szerepüket stb., anélkül, hogy egy jellemző fajt (típus) az egészből kiemelt volna, például az édesvízi hidrát s azon próbálta volna megismertetni az osztály jellegeit.

Ethológiai alapon, típusok szerint ma még igen kevesen tanítanak. Ehhez első sorban az szükséges, hogy középiskolai *tanárképzésünk* ezeknek a követelményeknek megfelelő módon alakuljon át, hogy az ifjabb tanárnemzedék már ilyen képzéssel, tudással és készséggel induljon el új pályáján, akik pedig erről már elkéstek, azok

forgassák minél többet *Méhely Lajos* idézett művét, amely eddig a magyar biológiai módszertani munkák közt a legkiválóbb alkotás.

Németországban ennek a módszernek már igen sok híve van. Nagy szerencse, hogy legbuzgóbb apostola *W. Schoenichen* maga is működő tanár, akinek nagyszámú pedagógiai munkái így igen hamar terjednek el s eszméi szívódnak fel. Éppen abban az esztendőben (1914), amikor *Méhely* munkája megjelent, adta ki *Schoenichen* hatalmas pedagógiai művét: „*Methodik und Technik des naturgeschichtlichen Unterrichts*“ (Quelle und Meyer — [Leipzig]).

Ez a mű, amely a természettudományokkal minden vonatkozásban foglalkozik 611 oldalon, az elveket megmagyarázó mintegy 160 ábrával, méltán tekinthető a természettudományi tanítás bibliájának. Méretei olyan nagyok, eszmegazdagsága olyan változatos, a belőle nyerhető gyakorlati haszon olyan kiapadhatatlan, hogy itt még próbát sem teszek arra, hogy most ismeressem. Csak annyit kívánok még a könyvről szólni — anélkül, hogy szaktársaimat izgatni akarnám — aki egyszer megszerezte s megismerte, többé megválni nem tud tőle.

*Schoenichen*nek rendkívül sok híve van. Így nem csoda, hogy rendszere gyorsan terjed. Hogy a német biológiai oktatás milyen fokon áll, arról hű képet nyújt egy pompás munka, a „*Biologische Schularbeit*“, amely 1916-ban jelent meg (Quelle et Meyer — Leipzig). Ebben a munkában több mint 200 pompás rajz és fénykép mutatja be azt a fényes eredményt, amit a német tanárok elértek tanítványaikkal a biológiai oktatás terén okos, következetes és céltudatos vezetéssel.

Ha csakugyan igaz az, hogy a példának nagy hatása van a szunynyadó energiák megindítására és a munka fokozására, akkor kell, hogy a „*Biologische Schularbeit*“ minket is munkára serkentsen s nemsokára pezsgésbe induló biológiai gyakorlatok keretében megcsináljuk tanítványaikkal ama munkálatokat, amelyek eredménye lesz egy középiskolai biológiai módszertani kiállítás.

dr. Méhes Gyula.

A szövegben nem említett, jól használható művek: *Claus—Grob-ben*: Lehrbuch der Zoologie (legújabb kiadás) Marburg in Hessen. — *O. Steche*: Grundriss der Zoologie. Veit et Gomp., Leipzig, 1919. — *Fr. W. Neger*: Biologie der Pflanzen. Enke, Stuttgart, 1913. — *W. Schwiég*: Biologische Experimente. Quelle et Meyer, 1909. — *Stem-pell—Koch*: Elemente der Tierphysiologie. Jena, 1916. — *Kraepelin*: Einführung in die Biologie. Teubner, 1909. — *Kammerer*: Allgemeine Biologie. Stuttgart, 1920. — *Kraepelin*: Leitfaden für den zoologischen Unterricht. Teubner, 1921. — *W. Schoenichen*: Praktikum der Insektenkunde. Fischer, Jena, 1921. — *B. Schmied*: Handbuch der naturgeschichtlichen Technik. Teubner, 1914. — *Fr. Engleder*: Zeichenskizzen zum naturkundlichen Unterricht. M. Kellerer, München. — *I. Kenter*: 500 Zeichenskizzen. I. Stahl, Arensberg. — *O. Abel*: Bau und Geschichte der Erde, Tempsky-Freytag, Wien—Leipzig, 1909.

FIGYELŐ.

Tanári érdekeink a Közzolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségében.

A mult 1925. év végén kiadott 7000/min. eln. számú rendelettel életbeléptetett státuszrendezés és illetményszabályozás következményeit minden állami tisztviselő, tanár stb. eléggé ismeri a sajátmaga sorsából s így könnyen megértheti, hogy az elégedetlenségek és elkeseredett panaszok egész áradata zúdult be a KANSz.-hoz, mint az összes közzolgálatosok országos érdekképviseléséhez. Ennek következtében a Szövetség elnöksége az országos nagyválasztmány határozata alapján ez év folyamán kétrendbeli előterjesztést intézett a magas kormányhoz és pedig:

egy részletesen indokolt előterjesztést 850/1926. sz. szövetségi szám alatt a létminimum biztosítása, a fizetéseknek megfelelőbb megállapítása, a nyugdíjasok, özvegyek, árvák és kegydíjasok helyzetének a törvényekben is biztosított alapon való kielégítő megjavítása, az automatikus előlépés lehetőségének megnyugtató módon való rendezése és a B-csoportba tartozóknak az A-csoportba való mielőbbi bejutásának előmozdítása tárgyában;

azután július havában 1100/1926. sz. szövets. szám alatt egy memorandumot 62 gépíráson oldalon, az általánosságok megisméltése mellett, az egyes szolgálati kategóriák különleges sérelmeinek, panaszainak és kívánságainak részletes felsorolásával.

E memorandumot felterjesztő komitívában a Szövetség elnöksége egyebek között a következőket mondja: „Szövetségünk szervei valamint Szövetségünk országos elnöki bizottsága és országos nagyválasztmánya mély sajnálattal voltak kénytelenek megállapítani, hogy a létszámviszonyok rendezése, valamint az illetményeknek és ellátási díjaknak újabb szabályozása tárgyában 1925. évi 7000. min. eln. sz. alatt és ezzel kapcsolatban kiadott rendeletek rendelkezései messze mögötte maradtak annak a várakozásnak, melyet ezekhez a rendelkezésekhez az érdekeltek fűztek és amely várakozásukban a közzolgálati alkalmazottak évek hosszú során át keservesen, de mindenkor a haza iránti szeretetből kifolyóan túrt nyomasztó helyzetüknek most már méltán remélt jelentékenyebb megjavulására számítottak.

A létszámviszonyokat, valamint az illetményeket és ellátási díjakat szabályozó rendeletek általában nem elégitették ki az érdekelteket s emellett a rendeletek különleges sérelmeket is okoztak.

A helyzet enyhítésére alkalmas lehetőségnek jelentkezik, hogy a bizonyára fokozatosan bekövetkező általános megfelelő helyzetjavítás idejéig is oly általános jellegű kisebb, vagy különleges sérelmek és

kívánságok, melyek elintézése nagyobb akadályokba nem ütközik, *már most és pedig mielőbb* orvosoltassanak, illetve teljesíttessenek, annyival inkább, mert súlyos helyzetük állandóan nyugtalanítja a közszolgálati alkalmazottakat, amely körülmény a hivatali munkálkodást is bizonyos mértékben károsan befolyásolja."

A középiskolai tanárokat bizonyára az érdekli elsősorban, hogy a mi speciális tanári sérelmeink belekerültek-e a KANSz. ezen memorandumába?

A középiskolai tanári csoport elnöke, Acsay István főigazgató, idejében gondoskodott róla, hogy sérelmeink, panaszaink és kívánságaink kellően megvilágítva a Szövetség országos nagyválasztmánya és elnöki tanácsa elé kerüljenek. Megnyugvásról és megelégedésről ugyan mindaddig nem szólhatunk, míg kész sikereket nem látunk; de mindenesetre elismeréssel és köszönettel kell megállapítanunk, hogy tanári érdekeink szinte vezető módon szóhoz jutottak az említett memorandumban. Küzdelmeinkben való fegyvertársainkat meg kell becsülnünk; de legalább is — tudnunk kell róluk! Ezért nemcsak illőnek, hanem szükségesnek is tartom, hogy az Országos Tanár-egyesület tagjai tudomást vegyenek a legnagyobb országos tisztviselői szövetségben a tanári érdekekért is folyó küzdelemről.

A részletekre térve — korábbi felterjesztésekre való utalással — mindjárt első gravamenül ezt írja a memorandum:

„Mindezekkel szemben egyes státusok az arányszámok megállapításánál nagy mértékben háttérbe szorultak, így különösen a középiskolai és középfokú iskolai tanárok . . .

A tanárokra nézve az előlépés szempontjából viszonylagosan hátrányos helyzetet teremtett az is,

1. hogy az 1912. évi LXV. t.-c. a főiskolás tisztviselők teljes szolgálati idejét 40 évről 35 évre szállította le, ellenben ugyanaz a t.-c. 88. §-a a teljes nyugdíjra igényt adó szolgálati időt a tanároknál 30 évről 35 évre emelte fel azok részére, kik azt önmaguk kérik, míg az 1922. évi I. t.-c. 22. §-a, illetve az 1922. évi LXV. t.-c. a teljes szolgálati időt 35 évben állapította meg az összes tanároknál; vagyis a tanárok átlagosan 10 évvel későbbben juthatnak a magasabb illetmények élvezetébe;";

2. hogy a tanárok az igazgatókkal egy státusban vannak; hogy sokan közülük nem tanári teendőket látnak el s annak dacára ezek is a tanári státusba tartoznak."

A remediumok között aztán utóbb e két pontra vonatkozólag a következőket olvassuk:

„A státusrendezésre nézve külön tett felterjesztésben felhozott indokok és a fentebb előadottak alapján kérjük

hogy a középiskolai és a középfokú iskolai státusban az igaz-

gatói és tanári státus különválasztassék és az arányszámok a képesítésüknek megfelelő százalékban állapíttassanak meg;

hogy a minisztériumokban és más intézményekhez berendelt tanárok vétesse ki a tanári státusból és a működési körüknek megfelelő státusba osztassanak be.“

Nagyon kár, hogy a memorandumnak e két ponttal kapcsolatban is nem jutott eszébe a „Szolgálatban való visszatartás“ címe alatt a 12. lapon foglalt okfejtése:

„Általánosságban helyes, hogy a *kiváló* tisztviselő, ha azt a szolgálat érdeke *feltétlenül* megkívánja, a szolgálatban megtartassék. Ez az intézkedés azonban az előlépést hátráltatja a tisztviselők egész sorának előléptetése halasztódik el . . . Ezeket a hátrányokat azzal lehet kiküszöbölni, ha az 1917. évi IX. t.-c. 10. §-ában foglalt rendelkezéshez képest a tényleges szolgálatban visszatartott tisztviselők *létszámon felül* alkalmaztatnának.“

Ezzel az okfejtéssel milyen szépen lehetett volna 1912-ben, vagy legalább 1922-ben a 30 éven túl még 5 évre visszatartott tanárok 5 évi turnusát *létszámon felül* alkalmazni, hogy ne állják el a mögöttesek előlépési lehetőségét. És ugyanezen okfejtéssel nem külön státusba valók-e az igazgatók, akik így, ahogy ma állanak a közös rangsor élén, nem 5 évig, hanem némelyek 25—30 évig is elállják a tanárok elől a 0/0-os keretben 60—70 előlépés lehetőségét?! S ugyanezen okfejtés meghagyhatná-e a középiskolák költségvetési tételének a terhére más intézményekhez detasírozott kartársainkat?! — Bizony-bizony lehetne segíteni rajtunk nemcsak a szeniumos rendszerrel, hanem rangosztályos keretben is, egy kis méltányoló jóindulattal, — „*addig is, míg az automatikus előlépés*“ rendszere bekövetkezik minden vonalon.

Idézem a KANSZ. memorandumának a korpótlékra vonatkozó részét: „A 12. pont az 1923. évi és 1924. évi rendeletekkel egyezően a kor-, ötödéves, jogi, szaktanutmányi, képesítési stb. pótlékot megszüntette. Ezeknek a pótlékoknak a megszüntetése az érdekelteket állandó nyugtalanságban tartja“.

„Az *ötödéves korpótlék* a középiskolai tanárok és igazgatók fizetésének még a mult XIX. század közepéről örökölt nyugdíjba beszámítható része. Az állam által fizetett középiskolai igazgatóknak és tanároknak a XIX. századbeli abszolutizmus éveiben is joguk volt ötvenkint öltizben gyarapodó 100—100 forintos korpótlékra. A kiegyezés után az 1873. évi költségvetési törvény, miként általában a tisztviselői fizetési rendszerben, úgy a tanári fizetésekben is gyökeres változást hozott: de a tanári korpótlékok az új rendszerben is változatlanul megmaradtak. A tanári quinqueniumokat az 1883. évi középiskolai törvény (XXX. t.-c.) alapján történt szervezés is érintetlenül hagyta.“

„Egészen új alapra fektette a középiskolai tanárok és igazgatók javadalmazását az 1893. évi IV. t.-c., mely őket a többi állami tisztviselővel együtt közös szabályok alá foglalva rangosztályokba sorozta s a rangsoros és fokozatos előlépés mellett is kifejezetten meghagyta részükre az ötödéves korpótléokra való jogukat. Szól pedig erről az 1893. évi IV. t.-c. §-nak végső bekezdése: „A tanárokat és a budapesti egyetemi könyvtárőröket és tiszteket megillető pótlékok mindig teljes összegben folyósítandók s magasabb fizetésbe való kinevezés vagy előlépés esetén sem szüntetendők be.”

„A nemzetgyűlés 1925. évi február hó 5-én tartott ülésében a szerzett jog alapján különben már elfogadta a pénzügyi bizottságnak azt a javaslatát, hogy az egyetemi és más tudományos főiskolai, valamint a középiskolai és egyáltalában az összes nevelő tanszemélyzet évtizedeken át érvényben volt s törvényes jogcímen alapult ötödéves korpótlék intézményét, mely a legutóbbi években törölletett el, az állam pénzügyi helyzetének figyelembevételével visszaállítsák.”

A quinqueniumra vonatkozó argumentálásunk tehát, mint látjuk, majdnem szószерint belekerült a KANSZ. emlékiratába, melynek 21. lapján a kérelmező részben is az élen áll.

A *helyettes tanároknak* is egy külön pontot szán a memorandum; csak hogy — mint az idézendő szövegből kitetszik — két kis tévedéssel. Szól ugyanis ez a pont a következőképen: „A bíróságnál az előkészítő szolgálatot teljesítő joggyakornokok a legújabb időben már a X. fizetési osztályba nevezetnek ki. Mivel a főiskolai képesítéssel bíró középiskolai és a polgári iskolai helyettes tanárok a pályára való előkészítés szempontjából a joggyakornokokkal ugyanazon elbánnás alá esnek, indokolt, hogy az illetmények és kedvezmények szempontjából velők egyezően bíraltassanak el; vagyis a középiskolai és polgári iskolai helyettes tanárokat a X. fizetési osztályba kellene kinevezni.”

Hát kérem szépen: mi a memorandum jóhiszemű jóakarátát hálás tisztelettel honoráljuk; de bármennyire minden közszolgálati jogon kívül áll is ma de facto a helyettes tanár s bármily előnyös volna is neki ma a fizetési osztály nélkül, hivatali eskü nélkül, vasúti igazolvány nélkül, stb. nélkül való állapot helyett a X. fizetési osztály, mégis meg kell állapítanunk, hogy a joggyakornokokkal párhuzamban a X. fizetési osztály nem a *helyettes tanárt*, hanem a *gyakorló tanárjelöltet* illetné meg. A helyettes tanár ugyanis okleveles kész képesített ember s az iskolában nem előkészítő szolgálatot teljesít, hanem teljesen ugyanolyan jogú és köteleességgű munkát végez, mint akár a 35 évi szolgálatos kartársa; csak a rendes tanári fizetést nem kapja meg érte. Ez pedig annál nagyobb jogtalanság, mert a közfelfogás el sem tudja képzelni, hogy javadalmazásbeli mellőzöttsége nem képesítettségbeli hiánnyal függ össze. — Ugyancsak minden

irányban való legteljesebb tisztelettel és ugyancsak a száraz⁷ valóság nevében kénytelenek vagyunk óvást emelni a polgári iskolai helyettes tanárral való párhuzamosítás ellen is; mert sem a polgári iskolai tanári oklevelet a középiskolai tanári oklevéllel, sem magát a polgári iskolát a négytípusú középiskolával egyenlőnek és azonosnak nem tudjuk vállalni. — Egyébként éppen ez az eset is egyik eklatáns bizonyítéka a helyettes tanári helyzet abszurdításának, hogy maga a segítő jóakarát sem tudja a helyettest mellőzöttségében legalább is egy foknyi önkéntelen leértékelés nélkül elképzelni.

* * *

Záradéku⁸ meg kell még említenem, hogy a KANSz. szeptemberi nagyválasztmányi gyűlésén Hlavathy Imre kollégánk, a középiskolai tanári csoport titkára, terjedelmes és energikus felszólalásban újból felelevenítette panaszainkat és sérelmeink orvoslása iránti kérelmeinket. Én pedig ezeket nem egyébert írtam meg, hanem hogy közös küzdelemre serkentsem az összes tanári alakulatokat.

Irsik József.

A bírák és mi.

A napokban jelent meg az igazságügyminisztérium kiadásában a bírák hivatalos rangsora s így alkalmunk van a két pályát hiteles adatok alapján összehasonlítani.

Valamikor boldogabb időkben a tanári hivatást még a törvény is (l. 1893. évi IV. t.-c. I. f. 3. §) párhuzamosan említette a bíróival. Újabban azonban, míg a bírói állás, rangban, megbecsülésben, fizetésben egyre emelkedett, addig a tanárság — mintha valami átok nehezedett volna rendünkre — minden törvényes intézkedés, illetmény- vagy státuszrendezés alkalmával súlyosabbnál súlyosabb csapásokat szenvedett (a szolgálati idő felemelése, korpóllék megvonása). S végül mindezek betetőzésére jött az 1925. évi 7000 sz. rendelet. Ez hibás alapokra helyezkedve először is az egyes fizetési osztályokban más tisztviselői ágazatokkal szemben alacsonyabb státuskulcsot állapított meg részünkre s így pályánkat lefokozta; másrészt meg nem számolva sajátos viszonyainkkal (hogy pl. a vezetői, igazgatói állást nálunk nem a rangban idősebbek nyerik el, mint másutt), státusunkat megmerevítette, az előhaladást megölte.

A tanárság helyzete kétségbeesítő.

Ennek a szomorú igazságnak megvilágítására összehasonlítjuk a bírói és tanári pályát a hiteles rangsorok alapján. A bírói az 1926. évi július 10-iki állapotot mutatja, a miénk 1926 május 1-ével van lezárva, de azóta — mint ismeretes — változatlan s így az összehasonlítás azonos alapon történik. Az összehasonlításban úgy jártunk

el, hogy a magasrangú bírák számát a III—VI. fizetési csoportokban összesítve vettük; a tanári pályán elérhető legmagasabb fizetési osztályba, az V.-be beleszámítottuk a főigazgatókat is, mert ha külön státuszban is vannak, ők is a tanári pályáról emelkedtek diszes állásukba.

A bírák létszáma : 2500				Az áll. tanárok létszáma : 990			
Fizetési csoport	A fizetés szélső határai	A bírák száma	Százalékban	A tanárok száma	Százalékban	A fizetés szélső határai	Fizetési osztály
VI—III.	20.000.000 8.200.000	178	7'12	16	1'6	8.400.000 7.400.000	V.
II.	9.000.000 6.000.000	504	20'16	105	10'6	6.300.000 5.100.000	VI.
I.	7.000.000 4.400.000	1171	46'84	283	28'6	4.550.000 3.750.000	VII.
VIII. f. o.	3.250.000 2.850.000	162	6'48	275	27'8	3.250.000 2.850.000	VIII.
IX.	2.550.000 2.160.000	183	7'32	268	27'1	2.550.000 2.160.000	IX.
X.	2.050.000 1.850.000	302	12'08	43*	4'3	1.450.000	helyettes tanár

Ez a táblázat megdöbbentő szakadékot mutat a valamikor párhuzamosan haladó pályák között. A bírói pályára lépőknek 25'88%-a van a VIII. f. osztályban és attól lefelé; a tanároknál 59'29%! A VII—VI. f. osztálynak vett I. és II. fizetési csoportban a bíránál van 67%, nálunk 39'29%! És ez csak a fizetési osztályokban lévő százalékos megoszlás különbsége; igazi képet azonban csak akkor nyerünk, ha figyelembe vesszük a fizetési különbséget is, hisz — mint a táblázatból is kitűnik — a bírói fizetési csoportok éppen egy fizetési osztállyal magasabbak annál, aminek venni szokták.

A rangsorok még az előhaladásról is képet adnak. Míg nálunk tanároknál az emlékezetes 1925 július 1-i dátum óta — ha nem tévedünk — csak két rendes tanári kinevezés történt és fizetési osztályokként 6—8 lépett át a B-ből az A-ba, addig a bíránál 1925 július elseje óta a legutóbbi kinevezetteket is beleszámítva 250-et is meghalad a kinevezések és előléptetések száma; vagyis náluk 10% azóta az előlépés, nálunk az egész mozgás alig haladja meg a 2%-ot. És hogy náluk az előhaladásban milyen löktetés van, igazolásul csak annyit említünk, hogy az október hó 2-án bírónak kinevezett titkárok nagyobb része csak két és fél évet töltött a VIII. f. osztályban. Ők harminc évvel jutnak be a VI. f. osztállyal felérő és nyugodt megélhetést biztosító I. fizetési csoportba s ugyanilyen korban a mi

* Ez a szám csak megközelítően pontos.

szegény helyetteseink még mindig másfél millióért szolgálják a legszentebb ügyet.

De nem folytatjuk tovább.

A táblázat elég beszédesen bizonyítja, mennyire szenved az egész tanári rend.

Ezért kérve kérjük sorsunk legfőbb intézőit: emeljenek ki immár az anyagi gondok kínzó sötétjéből, vegyék le rólunk a tanári pályát sorvasztó rendeletek béklyóit; hadd élhessen végre a tanár is lelke vágya szerint teljes odaadással nemzetépítő szent hivatásának.

Dr. Nagy Pál.

EGYESÜLETI ÉLET.

A főtitkár leveles ládájából.

Máriatelepi telkünk elcserélése. Stadler Izidor szombathelyi ügyvéd, máriatelepi nagybirtokos, azt az ajánlatot tette májusban a Tanáregyesületnek, hogy az ottani telkünket hajlandó volna ugyanakkora területtel elcserélni. Igazgatóságunk az ajánlat megfontolására és esetleges elfogadására egy háromtagú bizottságot küldött ki. Ez a bizottság (Dr. Vargha György, Dr. Németh József és Édes Jenő) július 5-én megjelent a helyszínen és a nagybirtokos megbízottjával tárgyalásba bocsátkozott.

A Tanáregyesület telke elég szépen befásított, hosszúkás alakú terület, amelynek mindkét oldalán az ajánlattevő szántóföldjei fekszenek. A telek nyugati oldalán fekvő szántóföld a mi területünket elválasztja a voltaképeni fürdőteleptől s ha arra valaha építkeznénk, a fürdőtelepen kívül magányosan álló épületnek lennénk a gazdái. A felajánlott terület valamivel (pár száz lépéssel) közelebb van a vasúti megállóhoz, élőfaanyaga egyes helyeken különb a mienkénél. Mindkét területen 40—50 éves fenyőfák vannak, de ezek az ottani tapasztalat szerint nem lesznek hosszú életűek. A Balaton közelsége miatt az altalaj elég vizes s mihelyest a gyökérzet ide lehatol, a fenyőfák szemmelláthatóan sáynlődnak és elpusztulnak. A Stadler-féle telken a pusztuló fák közt szépen növekvő fiatal akácfa vannak ültetve. A cseréből a legelőnyösebbnek az a körülmény látszik, hogy a felajánlott telek már benne van a fürdőtelep villasorában; ezért a bizottság az igazgatóságnak az ajánlat elfogadását fogja javasolni.

A Rangsorba becsúszott hibák. Egyik vidéki kollégánk a Közlöny szerkesztőjéhez intézett levelében szóvát teszi a Rangsorba becsúszott hibákat. Ne tessék félreérteni, nem sajtóhibákról tesz említést, hanem önmagára és a tanárság jó részére nézve sérelmesnek, hibásnak tartja a Rangsor összeállítását. Annyi bizonyos, hogy a szer-

kesztőnk által májusban kiadott Rangsor a hivatalos példány alapján készült és annak hitelességéhez szó sem férhet. A legnagyobb gondosság mellett is előfordulhat, hogy itt-ott hiba csúszik be egy-két név írásában, azonban a nevek egymásutáni rendje és az egyes fizetési osztályok számszerű adatai az 1926. évi május 1. állapotot feltétlenül hűen tükrözik vissza.

Kétségtelen, hogy egyesekre meglepő adatok vannak a Rangsorban. Levélíró kollégánk panaszként említi, hogy az a kartársra, akivel együtt volt helyettes tanár, őt sokkal megelőzte. Ez volna a legkisebb baj. A minisztériumnak mindig megvolt és meglesz az a joga, hogy egyeseket soron kívül léptessen elő. A minisztérium a múltban csak szórvaosan élt ezzel a jogával, azért a tanárság a soronkívüli előléptetések miatt nem is zúgolódtott. A más státusból átvett, vagy a felekezetektől átjöött tanárok rangsorolása meghatározott elv szerint történt és az egész tanárságra nézve jelentős sérelmet nem tartalmaz. Sokkal nagyobb hiba az, hogy a Rangsorban olyan egyének is szerepelnek, akik nem működnek középiskolákban, s nagy számukkal lényegesen megakasztják a tanárság előhaladását. A mi Rangsorunk csak akkor lenne jó (a jelenlegi percentes kereteken belül), ha az igazgatókat és a más intézménynél szolgáló egyéneket kivennék belőle. Ez esetben mintegy 100 előlépés lenne esedékes. A köz ilyen fontos érdekének megvalósulása esetén az apróbb hátrányokkal nem is volna érdemes törődnünk.

A magánvizsgálati díjak felosztására vonatkozólag egyik nagykállói kartársunk több tervezetet küldött be, kérve, hogy az egyesület foglaljon állást ebben a kérdésben. Javaslatát elő fogjuk terjeszteni az igazgatósági ülésen.

A Nemzeti Színház igazgatósága az elmúlt évben a déli pénztárazlát után fennmaradt jegyekből 50%-os kedvezményt nyújtott egyesületünk tagjainak. Hogy a tanárság a pénztelenség következtében ez ő kultúrigényeit mennyire lefokozta, mi sem mutatja jobban, mint hogy az igezén nívós előadásokra alig akadt jegyigénylő. Hogy a kedvezményt a mostani színi szezonra is biztosíthassuk tagjainknak, kérvényt adunk be a színház igazgatóságához. Talán a megélhetési viszonyok javulásával hasznát vehetjük még a kedvezménynek.

A magántanítás ügye. Szomorú dolog, hogy beszélnünk kell róla. Az iskolai munka annyira idegőrlő, hogy a tanárnak minden szabad idejét a saját testi és lelki rekreációjára kellene fordítania. Senki se borzad jobban a magántanítástól, mint a megélhetésért vergődő, mellékjövedelemre rászoruló tanár. Elfáradni az iskolában és a jól végzett munka után lusta, fegyelmetlen, hanyag vagy tehetségtelen tanuló oktatásában eltölteni: rettenetes munka, amelytől szívesen szabadulna meg minden tanár, ha a megélhetése egyébként bizto-

sítva volna. Az elfáradt vándor a sivatagban energiájának végső megfeszítésével próbál kutat ásni, a nélkülözésnek kitett tanár ugyan-csak végső elszánással adja rá magát a magántanításra. Tehát nem kapzsiságból, mohó pénzvágýból, hanem kénytelenségből tanít az iskolán kívül. Azaz csak tanított, mert egy miniszteri rendelet ezt továbbra jóformán lehetetlenné tette. A rendelet szerint a tanár nem taníthatja azt a tanulót, aki abba az intézetbe iratkozott be, amelyben a tanár szolgálatot teljesít. Sok vidéki városban csak egy középiskola van, itt tehát a tanár egyáltalán nem taníthat az iskolán kívül mást, csak olyan magántanulót, aki nem abban a városban fog vizsgálatot tenni. A fővárosban más a helyzet. Itt van elég középiskola, de a szülők a magántanítás értelmezésében elég felületesek és nem mennek el a szomszédos iskola tanáraihoz — akiket nem ismernek — hanem megelégszenek egyszerűbb megoldással is. Ismerős deákgyerek, egyetemi hallgató ezrével akad, aki elvállalja az instrualást. Hogy ért-e hozzá, hogy munkájából lesz-e valami haszna az oktatás ügyének, az kérdéses. A közönség annyira járatlan a pedagógiai ügyek megítélésében, hogy felül az előkészítő-tanfolyamok (ú. n. középiskolai szemináriumok) és zúgintézetek hangzatos reklámjainak, s amikor már jól megfizette a tapasztalatlanságát, akkor fordul hozzáértő tanárhoz.

A tanár foglalkozása nem részesül olyan jogvédelemben, mint az ügyvédé, mérnöké, építészé, vagy a legegyszerűbb iparosé. A másodikos gimnázista oktatja az elsőt, a borbélylegény vagy a díjnok színtént tanítványt vállal, hiszen valaha ő is négy osztályt végzett. Szóval a tanítás nálunk szabad foglalkozás. A tanár azonban nem írhat meg pénzért egy folyamodványt, mert akkor zúgírázatért felel, nem mérheti fel egy kert területét, nem készítheti el a legegyszerűbb tetőszerkezet rajzát, még akkor sem, ha az ábrázoló geometriából kitűnő oklevele van. Tehát semmiféle más úton mellékjövedelemre szert nem tehet, csak a tanítással, vagy irodalmi munkásságával. És ki tanítson, ha nem az, aki ért hozzá, akinek az oktatás és a nevelés hivatásszerű foglalkozása?

A mai nehéz megélhetési viszonyok között a régi rendszer megbolygatása, a magántanítás korlátozása, igen erősen sújtja a legtöbb tanárt. Ezért kérvényt adtunk be a nagyméltóságú vkm.-hoz, hogy a szóbanforgó rendeletet mitígalja. Bízunk az ügy jóindulatú és megértő elintézésében.

Édes Jenő.

HÍREK.

A szarvasi gimnázium új felügyelője. A szarvasi gimnázium kormányzó-testülete az intézet új felügyelőjévé *Melich János* egyetemi ny. r. tanárt választotta meg és június 17-én beiktatta tisztségébe. A szarvasi gimnázium felkereste egykori növendékét és ragaszkodó szeretetével visszahívta falai közé, hogy irányítója legyen annak az iskolának, amely egykor irányítója volt az ő szellemi életének. Abban az örömben, amely a beiktató ünnepen Keviczky László alelnök és Saskó Samu igazgató-köszöntő szavaiból kicsendült, őszintén osztozik a középiskolai tanárság, mert az európai hírű tudóst ez a beiktatás újabb kötetlennel fűzi hozzá. A középiskolai tanárság eddig is egyik vezetőjének érezte őt. Vezetője mint egyetemi tanár. Sokan vagyunk tanítványai és sokan tanultuk meg tőle tudományunk nemzeti szellemű ápolását. Még szorosabb lett ez a kapocs, mikor a középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság ügyvezető alelnöki, majd a középiskolai Tanárképzőintézet elnökhelyettesi tisztségét vállalta el. E tisztségeiben éber gonddal őrködik a jövő tanárság nagyfontosságú képzésén és megértő lélekkel támogat minden becsületes igyekezetet. Ha a jövő tanárnemzedék több biztossággal, határozottabb célkitűzésekkel lépi át az iskola küszöbét, mint pályánk kezdetén mi, akkor tudjuk majd igazán méltányolni azok érdemét, akik ma a tanárképzés sok gondját vállalkra vették. Pedig ebből a gondból *Melich János* igen sokat vett a vállára. Tudós voltánál és eme tiszténél fogva senki sem tudja jobban méltányolni a középiskolai tanári munkát és nagyobbra értékelni nemzeti jelentőségét, mint ő. Ez nemcsak amolyan akadémikus megállapítás nála, hanem annyira átélt gondolat, hogy minden alkalmat felhasznál arra, hogy segítségünkre legyen anyagi és erkölcsi ügyeinkért folytatott küzdelemünkben. A nagymúltú szarvasi gimnázium fejlődésében új lendületnek kell bekövetkeznie olyan ember irányítása mellett, aki a középiskola és a tanárság munkáját olyan mértékkel méri, mint *Melich János* és a kit annyi szál fűz a középiskolához.

A **Katholikus Középiskolai Tanáregyesület új elnöke.** A Katholikus Középiskolai Tanáregyesület október hó 11-én tartott tisztújító közgyűlésén *Acsay István* c. tankerületi főigazgatót, a budapesti VII. kerületi állami Madách Imre-gimnázium igazgatóját választotta elnökvé. Ezzel a választással a Katholikus Tanáregyesület vezetése olyan ember kezébe jutott, akinek egyénisége, tanári pályája és tanári rendünkért eddig kifejtett működése biztosítéka az egyesület új virágzásának. Mert bizonyosan az lesz nemes törekvése, hogy az az egyesület, amelynek élén áll, egykori messzeható működésének föltámasztásával hasznára legyen annak az eszmének, amely egykor életre hívta és hasznára legyen annak a tanári rendnek, amely azt

az eszmét a köz javára önmegtagadással erejefogytáig szolgálja. Hiszen senki sem forog közülünk a közéletben teljesebb tanári öntudattal, mint *Acsay István* és senki közülünk nem képviseli tiszteletet parancsolóbb fellépéssel tanári állásunkat és munkánk jelentőségét, mint ő. Élettapasztalata, megfontoltsága és a biztos ítélőképesség határozottsága tette és teszi erre képtessé. Talán sohasem mondta, de ha közös tanári érdekről volt szó, mindig azt tette, amit a latin mondás tart: *suaviter in modo, graviter in re*. Sem élére fordult elkeserítő napjainkban nem játszott „*eb ura, fakót*“-t, sem hiszékenységre hajló pillanatainkban nem ernyed el a végső célra felajzott kitaratása. A Katholikus Tanáregyesületben, az Országos Középiskolai Tanáregyesületben, a KANSZ-ban, a Magyar Tanárok Nemzeti Szövetségében mindig ott volt, amikor a magyar tanárság erkölcsi és anyagi érdekeiért, sokszor a tanári rend becsületéért kellett ésszel, szívvel, önérzettel és önuralommal helyt állani. És nem eredménytelenül volt ott! Most ezekkel a tulajdonságokkal egyik testvéregyesületünk élére került. Nagy munkabírása csorbítatlan hagyja azon reményünket, hogy új tiszte mellett is ott láthatjuk tovább is azokon a helyeken, amelyeken való jelenlétére szüksége lesz az egész magyar tanári rend és a magyar középiskola érdekeinek.

Változások a rangsorban. Október 10-ig a rangsorban a következő változások történtek:

1. Az állami igazgatók és tanárok rangsorában:

Walther Béla tanker. főig. V. f. o. A) cs. 2. nyug.;

Ágh Lajos Norbert tanár, VI. f. o. A) cs. 7. nyug.;

Incze Lajos tanár, VI. f. o. A) cs. 27. megh.;

Molecz Béla tanár, VI. f. o. B) cs. 1.;

Németh József tanár, VI. f. o. B) cs. 2.;

Wollek Géza tanár, megbízott igazgató,

VI. f. o. B) cs. 50,

Hankó Márton tanár, VI. f. o. B) cs. 81. megh.;

Reithoffer Rezső tanár, VI. f. o. B) cs. 85. nevét *Lovas-ra* változtatta; *Császár Mihály* VII. f. o. A) cs. 108. megh.;

Czögler Kálmán tanár, VII. f. o. B) cs. 1.;

Dörner István tanár, VII. f. o. B) cs. 2.;

Fogel Sándor tanár, VII. f. o. B) cs. 3.;

Haller György tanár, VII. f. o. B) cs. 4.

Kovács Antal tanár, VIII. f. o. A) cs. 8. felsőkereskedelmi iskolához nevezetelt ki.

Orbáné Pauer M. tanár, VIII. f. o. B) cs. 1.;

Rózsáné Gruden Julia tanár, VIII. f. o. B) cs. 2.;

Éber Emánuela tanár, VIII. f. o. B) cs. 3.;

Schillinger Albert tanár, VIII. f. o. B) cs. 4.

a VI. f. o. A)
csoportjába
kerültek;

a VII. f. o.
A) csoportjába
kerültek.

a VIII. f. o.
A) csoportjába
kerültek.

Nagy Sándor a IX. f. o.-ba kineveztetett; 213. sorsz.

2. Az állami testnevelési tanárok rangsorában:

Ádám Gyula testn. tanár, VII. f. o. A) cs. 1. nyug.;

Csapó Ödön testn. tanár, VII. f. o. B) cs. 1. nyug.;

Csorba Károly testnev. tanár, IX. f. o. A) cs. 6. megh.

3. A nem állami igazgatók és tanárok rangsorában:

Moravszki Ferenc igazgató, V. f. o. B) cs. 1. nyug.;

Osváth Gedeon igazgató, VI. f. o. A) cs. 4. nyug.;

Székely János igazgató, VI. f. o. B) cs. 1. az A) csoportba került

Nováky Bertalan tanár, V. f. o. A) cs. 1. nyug.;

Kutlik Endre tanár, V. f. o. B) cs. 1. az A) csoportba került.

Ádám József tanár, VI. f. o. A) cs. 2. nyug.;

Szigeti Lajos tanár, VI. f. o. A) cs. 6. nyug.;

Buday József tanár, VI. f. o. A) cs. 9. nyug.;

Petzkó Szokolay Ernő tanár, VI. f. o. A) cs. 17. nyug.;

Szekeres Albert tanár, VI. f. o. B) cs. 1;

Farkas Lajos tanár, VI. f. o. B) cs. 2;

Mayer János tanár, VI. f. o. B) cs. 3;

Mikola Sándor tanár, VI. f. o. B) cs. 4

} a VI. f. o.
A) csoportjába
kerültek.

Garzó György tanár, VI. f. o. B) cs. 31. nyug.;

Batta István tanár, VII. f. o. A) cs. 5. megh.;

Király László tanár, VII. f. o. A) cs. 55. nyug.;

Koch István tanár, VII. f. o. B) cs. 1. az A) csoportba került;

Pethő István tanár, VIII. f. o. B) cs. 1. az A) csoportba került;

Szeberényi László tanár, VIII. f. o. B) cs. 12. megh.;

Harkó Gyula tanár, VIII. f. o. B) cs. nyug.;

Brückner József tanár, IX. f. o. A) cs. 30. állami középiskolához neveztetett ki hittanárnak;

Reguczky Ilona tanár, IX. f. o. A) cs. 75. sorszám helyett 39. sorszámot kapta, mert jelenlegi f. o.-ba való kinevezése 1920. IX. 1.

Tóth József tanár, 1926. IV. 1. kelettel kinev. a IX. f. o.-ba. Nagy-kőrös g.

Danielis Sándor tanár, 1926. IX. 1. kelettel kinev. a IX. f. o.-ba. Aszód rg.

4. A nem állami testnevelési tanárok rangsorában:

Kiss Béla testnev. tanár, VII. f. o. A) cs. 1. nyug.;

Halász Zsigmond testnev. tanár, VII. f. o. B) cs. 3. nyug.;

Prekopa Piroska testnev. tanár, 1926. VIII. 1. kelettel kinev. a X. f. o.-ba. Nyiregyháza ev. lg.

Denkinger Jenő testnev. tanár, 1926. VIII. 1. kelettel kinev. a X. f. o.-ba. Székesfehérvár kath. lg.

Szabó Margit testnev. tanár, 1926. VIII. 1. kelettel kinev. a X. f. o.-ba. Székesfehérvár közs. lg.

Hibaigazítás a rangsorban. A nem állami tanárok rangsorában a IX. f. o. A) csoportjában Balázs Győző, Tóth Kálmán, Jancsik Mihály, Varga Ferenc, Ottó Ilona, Jégh Gyula, Horváth Endre, Jónás Márton, Soós Tamás, Janó István, Kunst Henrik (35—45. sorszám) kinevezési dátuma 1920. IX. 1-re helyesbitendő.

† **Márton Nándor**, a nyírbátori reálgimnázium igazgatója életének 51-ik, tanári működésének 16-ik évében gyötrelmes szenvedés után a budapesti új Szent János-kórházban szeptember 7-én meghalt. A kötelességteljesítésnek igazi mintaképe volt és példaadását parancsnak vették azok, akik vezetése alatt szolgálták a közügyet. A vezetésére bízott ifjúságnak melegszívű barátja, pártfogója, jóakaró támogatója volt. Különös buzgósággal fáradozott a cserkészszervezés terén és a nyírbátori katolikus iskolák életének fellendítésén is.

† **Szeberényi László.** Július 12-én, férfikora teljében, 41 éves korában ragadta el váratlanul a halál. 14 évig működött a szarvasi ev. főgimnáziumban, nagy buzgalommal, tárgya és az ifjúság iránti odaadó szeretettel. Halálával fájdalmas veszteség érte a szarvasi ev. főgimnáziumot, mely benne jó szándékú, odaadó szorgalmú, nemes főrekvésű tanárát siratja.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Kalocsay Ferenc* okleveles középiskolai tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá kinevezte.

Egészségügyi Ifjúsággyógyító Központ. Dr. Gámán Béla egyetemi m. tanár és dr. Melha Armand igazgató-főorvos, középisk. egészséggyógytanár vezetésével Egészségügyi Ifjúsággyógyító Központ alakult. Az intézmény szervezői abból a felfogásból indultak ki, hogy az orvosi tudomány nemes célja a betegségek gyógyítása, s még ennél is nemesebb feladata azok megelőzése. Ezért objektíve és állandó megfigyelés alatt kell tartani a fejlődő szervezetet. E vizsgálatokat sem a szülő, sem az iskola nem végezheti, mert ez orvosi munka, de ilyen terjedelemben az iskolaorvos, sőt a házi orvos sem végezheti.

Szükség van tehát egy központi szervre, mely a tanulókat állandó megfigyelés alatt tartja és megfigyeléseinek eredményét a szülőkkel rendszeresen közli, valamint közli értesítői útján az iskolával, az iskolaorvossal is.

Ez a központi szerv az **Egészségügyi Ifjúsággyógyító Központ.** Az Egészségügyi Ifjúsággyógyító Központ a hozzá beiratkozott tanulókat a tanév elején szakembereivel alapos vizsgálat alá veszi; a vizsgálat kiterjed a tápláltsági állapotra, a testsúlyra, a csontrendszerre, az izomrendszerre és izomerőre, a látás és hallás ellenőrzésére, a hangra és beszédre, az idegrendszer működésére, a szellemi képességekre, a fogazatra stb. A vizsgálatok egy része (súly, testméretek, izomerő stb.) havonként megismételtetik, a többi pedig — szükség szerint — gyakrabban, vagy ritkábban. Az intézmény gyógyítással nem foglalkozik, de az értesítő-könyvecskén kívül esetleg külön értesítéssel is felhívja a szülők figyelmét arra, hogy gyógybeavatkozás szüksége mutatkozik; a további tanácsok megadása a szülők által felkérendő orvos dolga.

Az Egészségügyi Ifjúság gondozó Központba bármely iskolába járó, minden korú és mindkét nembeli tanuló beiratható. Beiratás naponta délután 4—6-ig a Központ helyiségében: IV., *Semmelweis-utca 2, I. emelet.*

A beiratkozás, valamint az egész évi vizsgálatok díja összesen előre-fizetendő 200.000 K, közalkalmazottak gyermekei számára 100.000 K. Nyomtatványköltség 40.000 K. Tanárok gyermekei díjmentesen vehetik igénybe az Ifjúság gondozó Központot. Nyomtatványokat szívesen küld a vezetőség.

Hogyan bírálunk a Tankönyvügyi Bizottságban? Dr. Madzsar Imre úr, a Tankönyvügyi Bizottság ügyvezető alelnöke, a K. T. E. Közlöny előző számában cikket tett közzé, melyre a következőket válaszolom:

1. Madzsar alelnök úr ezt írja: „A füzet olvasója persze nem sejtí, hogy ez a hely másképen van a könyvben, mint ahogy most a szerző közli. Meg kell azonban állapítanom, hogy Takáts igazgató úr a saját, az olvasónak rendelkezésére nem álló könyvét több helyen (17., 33. és 38. l.) nem hű és pontos szövegében idézi, hanem *javítva* és pedig olyan helyesbítésekkel, melyek a vele közölt hibajegyzék figyelemztetéséből születtek. Ez mindenesetre különös eljárás, melyre eddig nem ismerek analógiát.” Ez az állítás nem egyéb merő ráfogásnál. Ugyan mit javíthattam volna olyan „hibajegyzék” után, amelynek 48 (negyvennyolc) kifogását úgy megcáfoltam, hogy Madzsar úr azok felkínált megdöntését még csak meg sem kísérelte! Lássuk csak azokat a lapszámokat: 17. lap, a könyvben: „Az építészet és a szobrászatban mindig a nagyméreteket kedvelték”. A *Hogyan bírálunk* füzetben: „Az építészeten és a szobrászatban (az egyiptomiak) a nagy méreteket kedvelték”. A különbség ez a szó: mindig. Egy szó gyakran perdöntő lehet. Itt azonban nem az. Miért nem? Azért nem, mert itt a Kr. e. IV. és III. évezredi egyiptomiakról van szó, akkor pedig **mindig** a nagyméreteket kedvelték, tehát itt teljesen fölösleges volt a bíráló megjegyzése: „Százával maradtak reánk kisméretű egyiptomi szobrok”. Ez csakis az alexandriai korra (Kr. e. III—I. sz.) áll, ha nem is éppen „százával”. — A 33. lapra vonatkozólag Madzsar úr ismét fölmelegíti azt a régebbi kifogását, hogy a Krózusnak adott jóslatot háromszor mondjuk el. Nézzük: 26. l.: „A delfii jósda választát¹ félreértve”...

¹„Ha az isteni Krózus átmege a Hálisz folyón, nagy birodalmat tesz tönkre.”

Mint hogy a jósda választát a tanuló még nem ismeri, jegyzetben való közlése szükséges volt. 33. l.: Itt a jóslóhelyekről van szó, tehát a Krózusnak adott válasz közlése indokolt. Itt van róla először szó a szövegben. A 49-ik oldalon ez áll: „Krózus, bízza a jóslatban, Kúrosz ellen vonult”. — Ezt nevezi Madzsar alelnök úr háromszori közlésnek! Egyszer közöljük a jóslatot, két ízben pedig — más-más vonatkozásban — utalunk rá.

Hogy mit panaszol Madzsar igazgató úr a 38-ik lapról, azt a leg-szorgosabb kutatás dacára sem tudtam megtalálni a bírálóban.

2. Cikkének további részében Madzsar alelnök úr könyvünk-ből hat lapszámot és idézetet közöl. Ezek közül négyről (6., 12., 20., 21. l.) kijelentem, hogy figyelmem elkerülésével jutottak a könyvbe, a javított példányból el is hagytam. Ezekre utaltam a *Hogyan bírálunk* füzetem 40-ik lapján, ahol azt mondom, hogy „mindössze alig 4—5 jelentéktelen hiba csúszott bele” (t. i. az eredeti könyvbe). Minthogy pedig ezek a hibák olyan anyagrészletekben voltak, amelyekre II. oszt. Történelmi Olvasókönyvben semmi szükség sincs — mert hiszen azt minden elfogulatlan ember beláthatja, hogy a régi hámi és az új kopt nyelv közti különbség tárgyalása nem való a II. osztályba, — a jelzett részleteket a javítás alkalmával kihagytam. A második lenyomatú könyv szintén ott van Madzsar igazgató úr előtt, neki tehát tudnia kellett, hogy a cikkében említett részletek közül a négy első tételbeliek a másodszor felterjesztett könyvben nincsenek meg, s most mégis előhozakodik velök. Eljárásának etikai jellemzését egy példán szemléltetem: Én, mint építész, szemlét tartok építőanyagom felett. Négy darab téglát, mint rosszat, használhatatlant eldobok. Most jön az ellenőrző közeg (Madzsar úr), felszedi az elvetett téglákat s azok felmutatásával bevádol engem, hogy rossz építőanyagot használók. Erre az eljárásra tessék „analógiát” keresni!

— A kifogásolt két utolsó idézetet fenntartom. A római ház igenis a *könyvben elősoroltak tekintetében* éppen olyan volt, mint a görög. Aki Pompéjiben nem járt bekötött szemmel, erről lépten-nyomon meggyőződhetett. Madzsar úr cikkében a könyvből idézett „szélesebbik homlokzatot” felkiáltójellel közli. Hogy miért? Azt csak ő tudja. Pedig köztudomású, hogy igenis van keskenyebb és szélesebb homlokzat, elülső és hátsó homlokzat (Lyka Károly: A művészet könyve 169. l.), nyugati és keleti homlokzat (Kabdebo Gyula: Az építészet tört. II., 48., 50. l.). — Tessék elolvasni Mahaffyt (Ó-görög élet 7. és 9. l.), Kabdebót (Az építészet tört. 118. és 119. l.), Beöthy: Művészettörténetét (I., 229., 441. l.), Wagner—Horváthot (Római Régiségek 136. l.), Taine Hippolitot (A görög művészet bölcselése, O. K. 1509—1512, 59. l.), Lübket (Kunstgeschichte I., 225.), Pasteinert (Római világ 317.): akkor talán meggyőződik állításom igazságáról.

Madzsar alelnök úr cikkében „újabb tévedések elkövetését” is rám fogja. Gudeát említi, holott ismertető füzetem 12-ik lapján kifogását Mahlerből vett két idézettel és két lapszámatalálással cáfoltam meg. Jellemző Madzsar igazgató úr felfogására és bírálói módszerére, hogy midőn polgári iskolai II. oszt. Tört. Olvasókönyvről van szó, akkor azon vitázik, hogy Gudea királynak királyi palotája volt-e? És hogy Sirpurla szuverén fejedelemnek volt-e székhelye? Az előbbi-

ről már szoltam, az utóbbit illetőleg pedig Madzsar úr félreérti Dávid Antalt, aki *Bábel és Assúr* c. könyve 68-ik lapján azt mondja, hogy Gudea királynak nem volt „hegemóniája” az „ország” felett. Ez igaz, de Madzsar úr ebből tévesen következteti azt, hogy Gudea *Sirpurla* városában, amelynek patiszája (papi királya) volt, nem volt szuverén uralkodó. Pedig nagyon is volt. Más az ország és más *Sirpurla*; más a *hegemónia* és más a *szuverénítás*. Panaszolja, hogy nem tud engem „hibáim elismerésére bírni.” Mulatságos, hogy ezt akkor kívánná tőlem, amikor 48 kifogását megcáfoltam. Engem és más is, csak *érvekkel* lehet meggyőzni. Madzsar úr ellenben vagy *állít*, vagy (csaknem mindig) *tagad*, de sohasem *bizonyít*. Aki *bírálatban* azt állítja, hogy az oszlopnak nem lába, hanem talpazata¹ van; aki azt akarja elhitétni, hogy Fülöp nem bánt rosszul a fókisziakkal; aki Ammianus Marcellinusból azt olvassa ki, hogy a hunok a húst *a test melege által megfőzték*: az elvesztette a jogot ahhoz, hogy valakit meggyőzni akarjon.

Különös, hogy Madzsar igazgató úr minden föllépése alkalmával hátvédről is gondoskodik. A minap egy 43 gépirásos oldallal felfegyverzett budapesti tanárt, ezúttal pedig egy vidéki tanárt léptet fel — lapszámmal és idézettel való bizonyítás helyett. Most már tehát hárman vannak együtt: a központ, a főváros és a vidék. Igaz, hogy mindenünnen csak egy-en, de ez is valami. Madzsar úrnak sikerült a fővárost és a vidéket egyesíteni — egy nemes cél érdekében. Ki sem mondhatom, hogy annak a bizonyos pesti és vidéki tanárnak a „*terjedelmes beadványa*” mennyire — nem érdekel. Annyira sem, mintha a botokúdok írták volna.

Minthogy az alelnök úr a vidéki tanárral kapcsolatban szóba hozta egyik régebbi könyvem, viszonzásul engedje meg, hogy én meg egy régebbi bírálatát idézzem emlékezetébe. Egy IV. osztályos könyvről beadott bírálatában (Hiv. Közl. 1918, 542. l.) ezt írta: „a bálványimádást *El Bekri nyomán nem egy komoly tudósunk kétségtelennek tartja*”. — Ezzel szemben nézzük Szinnyei Józsefet: *El Bekri állítására nem sokat adhatunk s a bálvány szó sem bizonyít semmit, mivel ez eredetileg határkövet, vagy oszlopot jelentett.* (A magyarság eredete s a t. O. K. 1569—71. és 71. a, b, 71. l.).

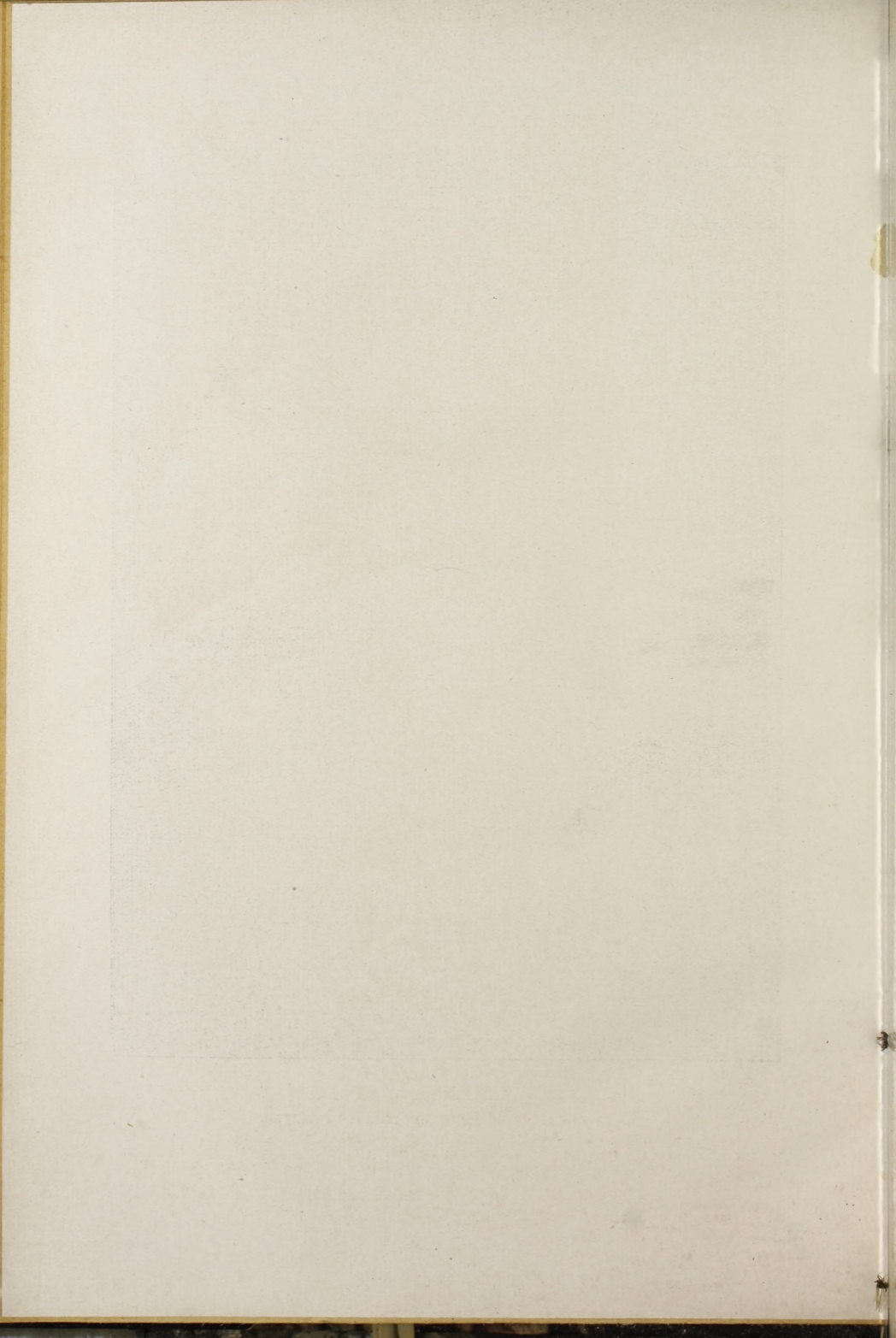
Madzsar alelnök úr bizonyos önelégültséggel mondja, hogy neki sem ideje, sem nyomdaköltsége nincs. Az nem lenne semmit; a legnagyobb baj az, hogy — *igazsága* nincs.

Takáts György.

¹ Madzsar igazgató úr mindennap elmegy a Régi Szent János-kórház mellett. Az épületnek a Széna-tér felé néző homlokzata előtt két oszlop áll. Ott közvetlen szemlélet alapján meggyőződhetik arról, hogy más az oszlop-láb és más a talpazat.

GRÓF KLEBELSBERG KUNO
M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében
minden irat

ÉDES JENŐ

főtitkárhoz küldendő: VI.
Felsőerdősor-utca 19. sz. alá.

Szerkeszti:

Dr. KOVÁCS DEZSŐ

VIII, Üllői-út 70.

Az egyesület anyagi ügyei,
valamint a lap kiadását illető
ügyek

NÉMETH JÓZSEF

pénztárnok (II, Toldy Ferenc-
u. 9.) hatáskörébe tartoznak

Előfizetési díj 120.000 kor.

Évi tagdíj 60.000 kor.

Az Országos Középiskolai Tanár- egyesület LX. közgyűlése.

Dr. Madai Gyula

elnöki megnyitó beszéde.

Tisztelt Közgyűlés! A rigómezei csatavesztés napja, a szerb vidovdán sokkal régibb gyász emlékét őrizte, mint amilyen a „clades Mohácsiána” napjának éjfélfelekete dátuma. A szerb dac és bosszú feszesre görbített rúgója hatszáz esztendőn keresztül tartotta kirugásra váró feszültségét, amíg erre az alkalmat és jelt végre megadta a világháború rettenetes gongja. Bizonyos, hogy a szerb elszántságnak az öngyilkosság kísérletével azonos vakmerőségét s e vakmerőség mértékfeletti diadalát ez az engesztelhetetlen vidovdánkultusz hozta meg.

A mi vidovdánkunk Mohács. Most a történelmi gyászév négyszázadik fordulóján idejár okulni, vezekelni és acélosodni a gyászba öltözött magyar társadalom lelke. Itt hívja régi elporladt hősök hamvai felett tetemre a magyar lelkiismeretet. Mohács tragédiája nem esetlegesség. Eredendő bűnök folyománya az. A harcról lekésző magyarok, a magára hagyott vezér és a virtus elszáratott, meddő rohamainak drámája szomorú következetességgel megismétlődő fejezete a magyarság történelmi életének. A nemzet nagy egyeteme csak jubileumok, évfordulók fény-szórója mellett eszmél rá olyan igazságok, olyan tanulságok szent mementójára, amit az iskolai szószék tanárprédikátora napról-napra hirdet. Ezek a kegyeletes alkalmak, ezek az emlékünnepek ünnepei elsősorban a magyar iskolának, amely zajtalan napi robotja során formálja ki azt a történelmi öntudatot, amiről épp ilyen nagy ünnepélyes lelki megmozdulások fenséges keretei között vizsgálzik le egy nép.

De köze van a magyar iskolának ahhoz a zordonan fénylő szellemhez is, akinek tiszteletére szintén ez évben zeng a magyar irodalmi világ carmen secularis. Tanár volt lelke minden atomjával a Góliátokra Dávidként lövöldöző „kis nyilas”: Gyulai Pál. Egyet üldözött mindenben: a szertelenség légvárépítését; még az erény beteges túlzásait is üldözte. Tudta, hogy fajának túlforró a vére, s fel-fellobbanó hevének túlmerész a szárnya. Féltette hazáját Icarus sorsától s a viasszárnyra könnyörtelenül kimondta, hogy nem sasszárny: viasz, amivel tanácsos leszálani az önáltatás felhőiből a realitások fakó, de biztos talajára. A gyermeki képzelgés, a naiv fennhézás, kalandos álmok viasszárnyait szokta így lefogni az okos nevelő, aki az érzelmek s szenvedélyek ködpárás sphaerájában fölguyítja és magasra szítja-szítógatja a judicium mécsét. Nem tetszik ez a gyermeknek. Nem tetszett Gyulai se mindig a nemzetnek, népszerűtlen volt, de a kis nyilas nem kapitulált soha, mert saját népszerűségénél jobban szerette az igazságot és nemzetét. Tipikus tanársors: büszke, nemzetmentő és népszerűtlen, de a nemzet megy mégis öntudatlanul azon a nyomon, amit az ő harci szekérének kerekei vágtak. Századoknak ad irányt szelleme. Hatása konturjainak vonalai csak történelmi távlatból tekinthetők át. A Gyulai-centennarium tehát tanárünnep. Lehangoló és fölemelő. Pályája tanulságai valami fenséges dac és hazafias önérzet kiegyensúlyozó erőit sugározzák belénk!

De térjünk a múlt ködalakjaitól vissza az élő, a szenvedő, a háborgó jelenbe, ahol vére-vesztetten vívja csendes létharcát a magyar nemzet, a magyar középosztály és a magyar tanár. Az a két rövid év, mióta szerencsém van az egyesület élén állani, a megpróbáltatásoknak egész lavináját zúdította az egyesület vezetőségének vállára. De ha a munka emberé s az áldás Istené s a magasabb kormányzati hatalmaké, felemelt fővel mondhatom, hogy az emberre eső részt: a munkát egyéni s családi nyugal munk feláldozása árán is elvégeztük. Mindamelletl vádat emeltek ellenünk. Engedje meg tehát a mélyen tisztelt Közgyűlés, hogy én is vindikáljam magamnak a megtámadott ember azon jogát, hogy az igazolására szolgáló tényeket rövidrefogva ismertessem.

Én 1924 október 13-i székfoglaló beszédemben a következőben szabtam meg tevékenységem irányvonalát:

„Én, tisztelt Közgyűlés, nem ígérek sokat. Én csak arról teszek ünnepélyes vallomást, hogy én ismerem a tanárság minden rendű és rangú kategóriájának panaszait, ismerem a nagy elfelejtkezéseket, a féleredményeket, a tűszúrásokat, a cipőben felejtett rozsdás szögeket, ismerem a tisztviselői kálváriát járó magyar tanársorsot a maga teljes, szomorú egészében: én ennek a sorsnak jobbrafordításáért az optimista ember szívósságával küzdeni, kérni, kilincselni, kapacitálni fogok,

ha ezt látom célravezetőnek, de nyugösködni, kellemetlenkedni és harcolni is fogok, hogyha kell."

Programmomat különösen három cél munkálásában jelöltem meg. Egyik a Közlöny rendszeres havi megjelenítése. Második a korpótlék visszaállításáért megvívandó harc. Harmadik a Tanárok Nevelőházának szent ügye.

A Közlöny megjelenését havonként egyszer Kovács Dezső példás szerkesztésében sikerült is biztosítanunk.

A korpótlék visszaállítása ügyében megvettem azt, amit csak olyan elnöknek van módjában megtennie, aki egyszersmind a magyar törvényhozásnak is tagja: nemzetgyűlési határozatot provokáltam. Ez az a rés, amibe a tanárság további küzdelmei során feszítővasát beleillesztheti. S hogy mennyire résen voltunk a korpótlékhoz való jogunk hangoztatásában, mutatja az a bizalmas értesülesem, hogy a kultusz-kormány évről-évre felveszi költségvetéstervezetébe a korpótléket. Felvette ebben az esztendőben is. De, sajnos, a kultuszminisztérium minden segítő készsége se tudta eddig a pénzügyi kormány ellenállását megtörni. Hogy a lármacsinálás dogmatikusainak is szemléltető példával szolgálják az exigenciák tudományából, elkövettem a tanárság kedvéért saját pártommal szemben azt az illojálítást, hogy az ellenzéknek igen neves tagjait kértem fel a tanári sérelmek szövéstételére. Köszönet nekik érte, hogy ezt meg is tették, de a kívánt „lármá“-ra abszolút némaság lett a felelet, míg az én felszólalásaimat a kultuszminiszter úr Ő nagyméltósága egy-egy barátságos hangú válasszal rendszerint megtisztelte.

A státuszrendezés kérdése körül körülbelül másfél esztendő óta kavarnak már a szenvedélyek. Állítom, hogy ebből a harcból az első puskalövéstől az utolsóig a tűzvonal előretolt állásaiban vettük ki részünket. Több mint másfél esztendővel ezelőtt kiadtunk már egy röpiratot, amelyben a várható státuszrendezéssel kapcsolatos igényeinket leszögeztük. A pénzügyminiszter úr pedig nála járt küldöttségünk kérésére hozzájárult ahhoz, hogy az illetményügyosztály a mi két delegátusunkkal a tanári kívánalmakról közvetlen tárgyalást folytasson s ennek a hálátlan, sisifusi feladatnak Acsay István és Schmiedt Alajos bajtársaink férfiasan eleget is tettek. Erre a közvetlen eszmecserére a pénzügyminiszter úr különben tudomásom szerint más státusoknak lehetőséget nem adott.

Mikor pedig arról értesültem, hogy a takarékosági bizottság a tanári létszámmegállapítással foglalkozik hét pecsétetes titokzatosság zárai mögött, megkerestem a módját annak is, hogy szavam és írásom röntgenfénye átsugározzék a zárt ajtók falán s némi világosságot gyújtson a tanári munkával szemben tapasztalt elfogultság és részvétlenség szomorú homályában.

Kíváncsainkról ekkor új memorandumot szerkesztettünk, melyet

röpirat formájában kiadtunk és eljuttattunk a szakminisztereken kívül a 33-as bizottság tagjaihoz is. Hívásomra Tamássy József is megjelent hivatalos helyiségünkben s ott statusszakértőinknek három órás kemény vitára adott előzékenyen alkalmat. De jelen voltam a 33-as bizottságnak azon a nevezetes ülésén is, melyen az a statusok megállapításával foglalkozott. Kérésemre és sugalmazásomra itt Erődi Béla képviselő úr szólalt fel érdekünkben — dermesztő közöny és részvétlenség mellett. Itt született meg bennem az az elhatározás, hogy a magyar társadalom és a tanárság között egy nagyarányú találkozót rendezek és a tanári rend irányában megmozdítom a lelkiismeretét. Így rendeztük meg tavaszi felolvasó ülésünket a régi képviselőházban a Magyar Paedagogiai Társaság és Kornis Gyula nagyértékű támogatása mellett.

Mikor a statusrendelet minden retortán keresztülment s készen állott arra, hogy szankció végett a minisztertanács elé kerüljön, a tisztviselői csoportok mindenikét példátlan izgalom histeriája fogta el. Mindenki lázasan kereste az alkalmat, hogy egy utolsó jajszóval még bekiáltsa igazát a miniszteri hatalmasságok ablakán. E napon az összes tanügyi testületek képviselői is megjelentek a házban s tanács-talan izgalomban várták a csodát, hogy juthatnának még egy szóra a sorsintéző hatalmasságok elé. Ezt a bejutást úgy a kultusz, mint a pénzügyminiszterhez én tettem lehetővé. Én voltam utolsó jalkiáltásuk tolmácsa. Valóban feledhetetlen élmény volt, mikor az összes tanügyi alakulatok képviselői mögöttem, az ő szószóló barátjuk és szolgájuk mögött a szorongattatás órájában az élet fenséges szeszélyének tragikus játéka folytán megvalósították sokak régi álmát: az egyseges oktatói frontot. Érdemes megszívlelni és mondatonként mérlegre tenni azt a levelet, melyet ez alkalomból a tanítótság nagyon bölcs és nagyon tapasztalt, ősz vezére Rákos István intézett hozzám. Jelen beszámolóm logikája követeli meg, hogy azt itt felolvassam:

„A Szövetség elnöksége nevében hálás köszönettel adózunk Nagyságodnak azért a lekötelező szívességért, hogy a státuszrendezés ügyében a különböző iskolai érdekeltségek képviselőit magában foglaló küldöttséget a kultusz- és a pénzügyminiszter urak elé vezette. Maga az a tény is, hogy Nagyságod lehetővé tette a ránk nézve válságos idő fordulópontján ezt a küldöttségjárást, már egyrágában tiszteletre-méltó eredmény volt. Ha azonban számon vesszük azt a körülményt is, hogy Nagyságod komoly és önérzetes szavain kívül ezúttal a magyar közoktatásügy munkásainak együttérző ereje is szemlélhetővé vált a miniszterek előtt, akkor meg határozottan biztató jelenségeit látjuk szebb jövőnk kibontakozásának. Az igazi eredményhez sokszor észrevétlen, apró fokozatokon keresztül juthatunk el. Úgy érezzük, az együttműködésnek ez a napja szintén hozzájárult legalább ahhoz, hogy ügyünk és érdekünk egy vonalnyival beljebb kerüljön a meg-

értéshez és méltányláshoz. Köszönet ezért Nagyságodnak. Adja Isten, hogy Nagyságod bölcs vezetésével és irányításával a fegyelmezett együttműködés terén még áldásosabb eredményeink is legyenek.”

De fel kell olvasnom a Polgári Iskolai Tanárok Országos Egyesületének hozzám intézett átiratát is, amelyben szintén a tanügyi kooperáció gondolata nyer lélekbe markoló kifejezést:

„Eredendő bűne magyar társadalmi életünknek a széthúzás, az egymás meg nem értése. Ez mutatkozik még a közös célokat szolgáló társadalmi rétegeknél is. Ezt az eléggé nem kárhoztatható s annyi sok bajnak kútforrásaként szereplő lelki beleséget törte meg Nagyságod a magyar oktató státusban.

A legutóbbi hónapok eseményei kedves és meghitt kapcsolatot teremtek a közép- és polgári iskolai tanárság között, Ennek létrejöttében Nagyságodnak hervadhatatlan érdemei vannak: kérő szavunkat, — mint az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület elnöke — mindenkor testvéri szeretettel fogadta, az egyetemes tanárság erkölcsi és anyagi érdekeiért a legilletékesebb helyeken többször is sikraszállott s legutóbb, mint a polgári iskolai törvényjavaslatnak parlamenti bizottsági előadója is bebizonyította Nagyságod nemes gondolkodását.

Kérjük Nagyságodat, legyen a polgári iskolának és státusunknak a jövőben is megértő és szerető támogatója, amelyre oly igen nagyon rászorulunk.”

A „Magyarság” cikkírójának arra a bornirt mondatára, hogy „Madai Gyula egyesületi elnök, mint kormánypárti képviselő nem léphet fel a kormányzattal szemben olyan súllyal, mint a polgári és elemi iskolai tanárok és tanítók szövetségének vezetői” ez a két márványba kívánczoló levél legyen a feleletem.

De sok jóindulat és okosság csendül ki Szigethy Lajosnak, az evangélikus tanáregyesület elnökének hozzám intézett leveléből is, melynek végakkordja a következő mondat: „A legteljesebb bizalommal viseltetünk mi, evangélikus tanárok Elnök úr jóakarata és hozzáértése iránt s jól tudjuk, hogy legyőzhetetlen *vis maior* teheti csak sikertelenné lépéseit”. Hasonló hangú s szellemű sorokkal kerestek meg a tanítóképzőintézeti tanárok és a gazdasági szaktanítók országos egyesülete s én a szerető elismerésnek ezt a buzdító és lendítő szavát azzal az üzenettel viszonzom, hogy a szeretetet szeretettel, a bizalmat pedig *pro futuro* is szóló rendíthetetlen szolgálatkészséggel fogom meghálálni.

A statusrendezési akció krónikájához tartozik végül az a kivételes cselekedetem, hogy félórával a döntő minisztertanács órája előtt a középiskolai tanárság jogos aspirációit és sérelmeit feltáró magánlevelet intéztem a miniszterelnök úr Ő nagyméltóságához, melyet épp a kultusz-miniszter úrnak a társaságában volt szerencsém a miniszterelnökségre felvinni. Erre az írásra Bethlen István gróf által sajátkezűleg aláírt

levelet kaptam válaszul. A felvilágosító munka tehát megtörtént fel a legmagasabb, felelős tényezőig.

De mindezekkel nem tartottam befejezettnek missziómat. A statusrendezés után is folytattam a kapudöngetést részint a fórumon, részint a kulisszák mögött. A statusrendezés által lerögzített tanári sérelmek ügyében újra felszólaltam a nemzetgyűlésen. Követeltem az igazgatói és tanári státus kettéválasztását, követeltem a VI. fizetési osztály biztosítását minden nyugálombavonuló tanár számára, követeltem az elvezényelt tanároknak statusunkból való kiemelését s követeltem a helyettes tanárok orcapírító helyzetének haladéktalan orvoslását csoportos kinevezés útján. Beszédemnek idevonatkozó passzusát van szerencsém magából a nemzetgyűlési naplóból felolvasni:

„Hogy csak a hozzám legközelebb álló körből ragadjak ki egy példát, ott van pl. a helyettes tanárok helyzete. Itt vannak ezek a diplomás, egyetemi képesítésű férfiak, akik a legmagasabbrendű elméletvékenységet végzik, akik nevelik a nemzet avant garde-ját, nevelik a bírót, a tudóst, a bankárt, a lapszerkesztőt, a minisztert, általában a magyar intelligenciát, előadják a legmagasabbrendű tudományokat, a világtörténelmet, a modern nyelveket, a klasszikus tudományokat, a matematikai és fizikai törvények subtilis tételeit, ezek az emberek egy rendes tanár munkakörét látják el, szelekciót gyakorolnak az ifjúságban, osztályoznak, még pedig megfellebezhetetlenül. A bírói ítélet tudvalevőleg megfellebezhető, de a tanári klasszifikáció ellen nincs apelláta. Ilyenformán tehát ezek a férfiak emberi sorsokba nyulnak bele.

Ezek a helyettes tanárok examinálják az egyetemi tanulmányok küszöbén álló maturanduszokat az érettségi vizsgálatokon és államérvényes bizonyítványokat írnak alá s ezeknek a férfiaknak a napi illetménye mindössze 46 ezer korona. Ebből kell nekik gondoskodniok a maguk táplálkozásáról, ruházkodásáról, ebből az összegből kell lakást bérelniök, ebből kell a tudományos társulatok tagdíjait fizetniök, folyóiratokat és könyveket vásárolniök, szóval, az önképzésükre szolgáló eszközöket megteremteniök, illetőleg csak kellene, mert hiszen nyilvánvaló, hogy ez olyan alacsony fizetés, hogy mindezekre képtelen az a fiatal férfiú elszakítani ebből a fizetéséből a megfelelő összegeket. Mi következik tehát be? Vagy eladósodik, vagy pedig a demoralizáló, a megalázó házitanítóskodással örli fel a magasabb rendű iskolai munkára hivatott szellemi és idegerezét, úgy hogy ezeknek az embereknek, különösen ezeknek a helyettes tanároknak, de a hozzájuk hasonló egyéb hivatalnoki kisexisztenciáknak sorsa nem is a státus kérdése, hanem egyszerűen létkérdés, amelyet meggyőződéseim szerint, ha most nem is sikerül megoldani, de a legközelebbi alkalommal feltétlenül a többi kategóriákat megelőzőleg szinte soronkívül kell rendezni és ezt a szörnyűséges anomáliát meggyógyítani.

A tanárság körében a magasabb fizetési osztályban elhelyezkedtek és nyugodtabbak is teltétlen szolidaritást vállalnak ezekkel a helyettes tanár páriákkal, akik közül nem egy már nyolc esztendeig is szolgál önálló tanári munkakörben. Vannak 6—7—8 éve szolgáló családos emberek, akiknek ebben az állapotban való meghagyása teljesen lehetetlen. A tanárok kérelmeik és óhajaik élére éppen azokat a kívánságokat helyezik, amelyek a helyettes tanárookra vonatkoznak.

A kép teljessége kedvéért bemutatom a miniszter úrnak beszédemre adott válaszát is, amely következőképpen hangzik:

„Az előhozott konkrét panaszok olyan természetűek, hogy azokra egyedül én, az összkormány hozzájárulása nélkül, választ természetesen nem adhatok. Hiszen egyetlen branche helyzetének javítása, ugyebár, hasonló kívánságokat vált ki többi ágazatoknál is. Biztosíthatom azonban az igen t. barátomat, hogy teljes mértékben átérzem a helyzet komolyságát éppen az oktató személyzetre nézve, és nekem is az a meggyőződése, hogy a helyettes tanárokat ebben a helyzetben hagyni alig lehet, mert ha hat-hét-nyolc évig is kell sokszor várnia olyan embernek, akinek külön jövedelme nincs, akkor a tanári pálya előbb-utóbb el fog néptelenedni. Ezzel mindenkinek tisztában kell lennie, azért biztosíthatom a nemzetgyűlést, hogy minden rendelkezésemre álló eszközzel arra fogok törekedni, hogy a helyettes tanárok számára ezt a várakozási időt valamiképpen elviselhetővé tegyem.“

Ami ezután történt, az mind a kulisszák mögött zajlott le. Sajnos, hogy erről a tanári nyilvánosságot nincs módunk tájékoztatni s innen ered távolállók szemében a nemtörődomség látszata. Ezúttal azonban mégis megkockáztatom az őszinteség bátorságát s a tanári tisztátlátás magasabb elvének érdekében a mondandókért elvállalom a felelősség terhét.

Nos hát tudomásom szerint a kultuszminiszter úr Ő excellenciája fenti nyilatkozatának megfelelően előterjesztést tett a pénzügyminisztériumhoz tömeges helyettes tanári kinevezések ügyében. A pénzügyi kormány azonban a hozzájárulást megtagadta azzal az indokolással, hogy a középiskolai tanárok 29 főből álló létszámfölöslege még nem fogyott el s a 7000/1925. M. E. rendelet kizárja az adott keretek minden tágitását. — Erre én, nem is annyira elnöki, mint inkább képviselői minőségemben a jóakarátú kultuszkormány támogatására siettem. Érintkezésbe léptem a pénzügyminisztériummal s állandóan sürgettem a helyettes-tanári kinevezések dolganak dülőre juttatását. Végre aug. 6-iki kelettel olyan tartalmú magánlevelet kaptam a pénzügyminiszter úrtól, hogy 15 helyettes tanár kinevezéséhez a minisztertanács jóváhagyásától feltételezetlen hozzájárult. Most aztán — risum teneatis — a teljes igazság kedvéért azt is közölnöm kell, hogy a pénzügyminiszter úr Ő excellenciája ebbeli elhatározását legfelsőbb fokon érvényre juttatni nem tudta. Erre a kultuszminiszter úr — illesse

érte hálás köszönetünk — saját felelősségére, saját tárcája megtakarításának terhére a hivatalos lapban már közölt kinevezéseket és előléptetéseket foganatosította.

Mindezeket, mint aktaszerűleg elintézett tényeket van szerencsém a mélyen tisztelt közgyűlés tudomására hozni.

Most pedig engedjék meg nekem, a törvényhozónak, aki hordom a felelősség súlyát nemcsak a tisztviselőrend, de a termelő osztályok és adófizető rétegek irányában is, hogy a magam tiszta és szuverén lelkiismeretének magaslatáról a következő igazságokat kiált-sam a tanárság, a kormányzat és a társadalom felé.

A VIII-ik fizetési osztályig bezárólag a statuskérdés, nem status-, hanem egyszerű kenyérkérdés. Nem ellenértéke a munkának, nem biztosítja kultúremler számára a létminimumot. A tisztviselői fizetések általános emelésének és a statusok kirívó igazságtalanságai revíziójának belátható időn belül el kell következnie. Ennek politikai alapon való forszírozását azonban nem tanácslom, mert a politika: hadüzenet és háború, háborúvesztés esetén pedig: vae victis!

A tanárság bajának diagnosztát pedig én, aki szakadatlanul betegségenek problémájával foglalkozom, a következőkben állapítom meg:

Azoknak a borzalmas igazságtalanságoknak, ami a tanárságnak legalább felét egyénileg sújtja és irritálja, nem a statuskulcs az oka, mert hiszen statuskulcsunk a normástatusnál valamivel jobb. A mai tanárgenerációnak jelenlegi képtelen lefokozottságát, ami még volt tanítványokkal szemben is effectív lemaradásokat produkál: a 35 évi szolgálati idő és a Károlyi-féle avangement elmaradása okozza. A multnak ez a két nagy bűne most érezteti hatását oly lesújtóan és véresen, hogy esetenként 32 évi szolgálattal bíró tanárnak sincs reménye arra, hogy szolgálati idejének lejárta előtt átvesse magát a VII. rangosztály vaskorlátján keresztül a VI.-ba. Nincs olyan reáhsan elképzelhető statusjavítás, amely ezeket a szörnyű anomáliákat eltüntetni tudná. Ez a status csak a mai generáció zömének kihalása után egy új generáció számára lenne jó az illetményeknek aranyparításra emelkedése esetén. Ezért nézem én rokonszenvvvel a széniumos rendszerre való áttérés érdekében indított mozgalmat. Az a VII. a)-ban siránkozó, 32 éves szolgálta így egy csapásra a VI. a) 2. vagy 1. fokozatában helyezkedhetne el. Az egyetemi fokon, a tanítói és óvónői statusban, tehát alattunk, felettünk kész a szénium, csak mi: középiskolai és polgári iskolai tanárok ütődünk-hányódunk még szabad szegénylegények gyanánt a rangosztályos rendszer soha ki nem egyenesíthető labirintusában. Addig azonban, míg ez a rendszer fennáll, követelnünk kell első remedium gyanánt a tanári létszámmegállapítás revízióját. A takarékosági bizottság tévedett, mikor a helyettes tanárokkal betöltött állásokat szükségteleneknek minősítvén a kombattans állások számából törölte. Az új, a helyes létszámmegállapítás

jelentené a helyettes tanári intézmény megszűnését. Második orvos-ságnak tekinteném az elvezényelt tanárok kiküszöbölését és harmadiknak az önálló igazgatói státus megalkotását. Az előbb-utóbb bekövetkező státusrevízió idején ezeket a kérdéseket kell a tanárságnak pergőtűz alá vennie.

A küzdelmes munka sokszor vigasztalan Góbisivatagán oázis gyanánt hatottak rám s fáradhatatlan központi munkatársaimra a vidéki kiszállások kedves élményei. Miskolc, Békéscsaba, Győr, Sopron, Szombathely. Édes barátaim, ti óvtatok meg attól, hogy kétségbeessem a tanártársadalom jövődjé felett testi-lelki s kedélybeli szörnyű elszegényedésének láttán. Ha ti nem vagytok, a sokszor reménytelen gondok sziklasúlya alatt talán összeroppant volna a lelkierőnk. Sehol egy biztató hang, sehol egy segítő kéz, csak a kényelmes bírálát, moraja mindenfelé. Még a testvéregyesületek is hallgattak következetesen a zsigereinkbe vágó kérdések dolgában. Pedig egy síp: egy síp, sohase vág oly mélyre, mint a hangoknak egész orchestra. Csupán a K. A. N. Sz. tanári csoportjának támogató munkáját kell itt hálásan kiemelnem.

Gondjaink között is volt azonban egy kedves, egy szívünkhöz nőtt gond. Tavasz óta fáradozunk a Tanárok Nevelőházának céljára alkalmas objektum megvételén. Pénzünk tavasszal kevésnek bizonyult, vártunk új erőforrásokra, de időközben a házak árai is ijesztő módon emelkedő tendenciát mutattak. Várnunk nem lehetett tovább. Három nappal ezelőtt aláírtuk egy gyönyörű palotának, Alpár Ignác alkotásának, a Csepregy-utca 4. sz. alatti háromemeletes háznak megvételéről szóló szerződést. Ime kész van tehát a kőbe öltözködött álmom, amelyről elnöki székfoglalómban ezeket mondtam:

„A Lévy-érának talán legnagyobb vívmánya, hogy a tanulói járulékszedés miniszteri engedélyeztetésével Gaál Mózes gyönyörű álmának s ambíciója legmértőbb tárgyának, a Tanárok Nevelőházának fokozatos megvalósulását intézményesen biztosítani tudta. Ma, amikor már százmilliók folynak be a Tanárok Nevelőházának pénztárába, s amikor a budapesti bérházak értéke oly mélyen alatta áll az aranyparitásnak, igen közelinek látom azt az időt, hogy a fantom kőbe öltözködjék, hogy a tanároknak itt a fővárosban valóban háza legyen. Itt első-sorban természetesen a tanári árvák nyernének elhelyezést, de mert a járulékok révén egy szakadatlan bevételi forrás áll rendelkezésünkre, joggal remélhetjük, hogy ez az intézmény fokozatosan a tanulmányaikat Budapesten folytató, mindkét nembeli, összes tanárgyermekek kollégiumává lesz fejleszthető. Elvégre a vidéken található iskolafajtákon kívül a főváros még sok más iskolafajtaival rendelkezik, mint amilyen a közgazdasági és műegyetem, az állatorvosi, képzőművészeti, rajz-tanárképző főiskola, zeneakadémia, technologia, iparművészeti főiskola és egyebek. Csak így lesz lehetséges, hogy tanárgyermekek tehetségének

s hajlamainak iránya szerint válasszon életpályát a Tanárok Háza födelének oltalma alatt, a gyilkos atra curától mentesen. Hogy a vidéki tanárok számára itt egypár vendégszoba is fenn lesz tartható s hogy idővel Egyesületünk is itt fogja megtalálni állandó otthonát: ez az intézmény koncepciójának egészen természetes folyamánya lesz."

Váljon ez a ház a tanárgyermekek százai s ezrei végtelen sorának elapadhatatlan áldásává. Ez a tűzhely, mely örökös, melegítse át s vonja testvéribb szolidaritásba, a sokszor oly rideg, mord és testvérietlen tanári lelkületet! Ez ügygel kapcsolatban felhatalmazást kérek a közgyűléstől arra, hogy a ház vételárának kifizetésére valamelyik budapesti nagybanktól két és egynegyed milliárd koronát a főtitkárral együtt felvehessek.

Megnyitóm záró bekezdéseként pedig engedtessek meg nekem egy kis szubjektív megnyilatkozás. Engem az utóbbi időben bántalmak sorozata ért. A jóhiszeműeknek, akik szenvedéseik, nyomoruk önkívületében legjobb barátjuk szívébe döfnek tört, mert a rossz sorsot teremtő erők számukra megfoghatatlanok, azt felelem, amit Krisztus mondott: nem tudják, hogy mit cselekesznek. A rosszhiszeműeknek pedig, ha vannak ilyenek, azt válaszolom, hogy az erők megosztásáért vállalniok kell egy hatvanéves testület Areopágia előtt a felelősség töviskoszorúját! Én ezt a koszorút tőlük nem írgylem,* mert hordozom. Mind a mai napig tudatosan hordtam. Irott vallomás tanuskodik róla: elnöki székfoglalóm bevezető része, amelyben ezt mondom:

„Megvallom őszintén, hogy én már több mint egy esztendeje igyekszem elhárítani ennek a kitüntető, de súlyos fordulatnak bekövetkezését. Feltem ettől a tisztségtől, még pedig elmondhatom, nem annyira a tövisei, mint inkább a glóriája miatt. Több mint két évtizede figyelem az OKTE életét s láttam, hogy a hivatalba lépő elnököt a mellőzött, a megbántott magyar tanárság a színes remények, ragyogó várakozások glóriájával övezte és ha ezek a remények nem váltak valóra azonnal és a maguk teljes egészében, akkor haragvó kezek a glóriát szélszaggatták s a távozó elnök fején nem maradt más, mint a tövissek, a vércsöppek és a sebhelyek."

A szent sebet én már megkaptam: elmehetek. Ha a magyar tanárság többségének akarata úgy kívánja; rendelkezésére bocsátom székemet.

Az OKTE hatvanadik közgyűlését ezzel megnyitottnak nyilvánítom.

Édes Jenő

főtitkári jelentése.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Midőn az Országos Középiskolai Tanár-egyesület hatvanadik közgyűlésén a legutóbbi egyesületi év eseményeiről jelentést akarok tenni, úgy érzem, kettős köteleességet kell tel-

jesítenem. Egyrészt, mint e küzdelmes év krónikásának, elfogulatlanul, tárgyilagos hűséggel kell elmondanom a vezetőségnek a tanári érdekek védelmében kifejtett tevékenységét, másrészt — mint a tanári közvélemény szószólójának — rá kell mutatnom azokra az okokra, amelyek az anyagi gondokkal viaskodó tanárságot mindúntalan sérelmei hallatására késztetik.

Hogy az eseményeket ne elszigetelten tárgyaljam, vissza kell mennem a mult évi közgyűlésünket megelőző napokra. Akkor még nem volt hivatalosan közzétéve a Tamássy-féle tervezet alapján készült 7000/1925. M. E. sz. kormányrendelet, de bizalmas értesülések alapján az elnökség idejekorán tudomást szerzett róla, hogy a készülő rendelet miféle státuskulcsot tartalmaz számunkra. Jól felfogott érdekünk azt parancsolta, hogy a rendelet megjelenése előtt még egyszer felhívjuk az illetékes tényezők figyelmét a mi ügyünkre, ezért október 16-án magával Tamássy képviselővel beható megbeszélést folytattunk és rámutattunk a státusrendezésből ránk háramló összes hátrányokra. E tárgyalás folyamán az a felfogásunk alakult ki, hogy már nagyrészt befejezett tényekkel állunk szemben. Mégis bizakodva az igazságos ügy diadalában, október 19-én megküldöttük a tanárság helyzetét megvilágító röpiratainkat a harminchármas bizottság minden egyes tagjának. Azt reméltük, hogy bajaink részletes feltárása és mindenben helytálló érveink felsorolása a bizottságot belátásra fogja bírni. Sajnos, éppen az ellenkezője történt. Hiába exponálták mellettünk magukat a kultusz- és a pénzügyminisztérium képviselői, csak kevés jóakarat mutatkozott irántunk; ügyünk megértésre nem talált. Valósággal csatát veszítettünk, azonban a súlyos vereség után még sem csüggedünk. Volt még egy út, amelyre bizakodva léphettünk: a minisztertanács még változtathat a dolgokon és a tisztviselői hierarchiában illő helyet biztosíthat számunkra.

Hogy a döntés a javunkra történjék, a legnagyobb politikai párt segítségéhez folyamodtunk. Elnökünk vezetésével a parlament épületében egy küldöttség kereste fel az Egységespárt elnökét és miután előbb szóban megismertette vele a tanárság kívánságát, írásban azt a kérést terjesztette elő, hogy az Egységespárt, mint hatalmon levő politikai faktor, pártolólágy írjon át a miniszterelnöknek és a szakminisztereknek. Ez az átirás meg is történt.

Mult évi közgyűlésünket közvetlenül az általános státusrendezés körül folyó tanácskozások befejezése előtt tartottuk. Ekkor már a többi tisztviselői ágazatok részére tervbe vett státuskulcsok is ismertek voltak és az összehasonlításból azonnal kitűnt, hogy a tanárságot nagy mellőzés veszedelme fenyegeti. A közgyűlésen többen éles panaszban vázolták a súlyos helyzetet és — mivel az elnökségnek fentebb részletesen ismertetett eljárását nem ismerték — a sérelmek kiküszöbölésére sürgős lépések megtételét követelték.

Ezek a sürgős lépések nyomban megtörténtek. Az elnökség erőt nyert a közgyűlés egységes állásfoglalásából és már másnap mindent megtett a közgyűlési határozatok végrehajtására. Egy memorandumot állítottatott össze, abba belefoglalta az Irsik-féle indítványt, egyesítette azt Erdei József méltányosabb státuskulcsot kérő határozati javaslatával és a legnagyobb őszinteséggel feltárta a felszólalások nyomán megnyilvánult elkeseredést. Ezt a beadványunkat elnökünk személyesen juttatta el a legfelsőbb helyre. Hogy támogató barátokat is szerezzen az ügynek, a minisztertanácsot megelőző napon felszólalt az Egységes-párt értekezletén.

Köztudomású, hogy ahol a tárgyilagosságot nem használnak, ott a demonstrálással aligha lehet elérni számottevő eredményt. Mégis, hogy megkísérletlenül semmit se hagyjunk, október 30-án, egyesülve a többi tanítótestületekkel, a polgári iskolai, a tanítóképző-intézet, a kereskedelmi iskolai tanárság és a tanítószövetség küldötteivel a parlamentben felkerestük a szakminisztereket. A küldöttségek bizalma elnökünk személyében összpontosult. Ő adta elő az egyes testületek kívánságait. Hangsúlyozta, hogy a státusrendezésből kitetsző mostoha elbánás az egész tanítói személyzet lelkében nagy elkeseredést keltett és felhívta a kormány figyelmét arra, hogy a szűkkeblű elbánásból nemcsak a tanárookra, hanem az iskolára is nagy kár háramlik.

A küldöttségjárásnak éppúgy nem lett meg a kívánt eredménye, mint az előző lépéseknek. A minisztertanács meghagyta az eredetileg nekünk szánt státuskulcsot, amely miniszterünknek, *Klebsberg Kuno* gróf Őnagyméltóságának az előzetes tárgyalások alkalmával történt jóakarató közbelépése folytán valamivel jobb ugyan a normálstátusnál, azonban más, egyetemet végzett tisztviselőtársaink státuskulcsánál rosszabb. A rendezés szerint a tanárság 1%-a jutott be az V., 11%-a a VI., 30%-a a VII., 29%-a a VIII., és 29%-a a IX. fizetési osztályba. Mivel az általános rendezés a magasabb fizetési osztályokból való visszaszorítás jelszavával történt, a 7000/1925 M. E. számú rendelet végrehajtásakor a középiskolai tanárság visszaszorult.

Megdöbbenésünkből még magunkhoz sem tértünk, máris beláttuk, hogy a megbecsülésünkért vívott harcot nem hagyhatjuk abba, hanem folytatnunk kell azt alkotmányos keretek között a tanári munka megfelelő értékeléséért. Az új küzdelemre pár heti előkészületre volt szükségünk. Az nyilvánvaló volt, hogy a magas kormány az imént foganatosított státusrendezést máról-holnapra nem fogja megváltoztatni, de biztosra vettük, hogy az egyes státusok bajainak meghallgatása elől mereven nem fog elzárkózni. Ez okból hozzáláttunk státusunk bajainak megvizsgálásához, elvégeztük a sok különféle státus közötti összehasonlító számításokat, s az elszomorító tanulságokat összegyűjtve november 21-én választmányi ülést hívtunk egybe. Az itt fel-

merült indítványok és gondolatok figyelembevételével azon voltunk, hogy minél előbb a célra vezető útra lépjünk. Híven alkalmazkodva a választmányi ülés utasításaihoz, ismételten alkalmat kerestünk arra, hogy a magas kormány figyelmét nehéz helyzetünkre felhívjuk. Újból memorandumot készítettünk és összes sérelmeinket egyúttal a nagy nyilvánosság előtt a sajtóban is feltártuk.

A legszigorúbb tárgyilagossággal, kétségbevonhatatlan adatokkal mutattuk ki, hogy a státuszrendezés meghagyta a középiskolai tanárságot a régi méltánytalan relációban, sőt — mivel a korpótlékokat nem adta vissza — még hátrább is szorította.

Mindenekelőtt sérelmesen történt a tanári létszámnak 946 főben való megállapítása. Amikor azokra a bajokra gondolok, amelyek a létszámmegállapításból az egész státusra zúdultak, a figyelmem és a szívem egész melegsége a helyettes tanárok felé fordul. A múltban sem volt irigylendő az ő sorsuk, ma azonban szánalmas és megindító. Egyetemet végeztek, gyakorlóévüket kitöltötték és a tudomány fegyvereivel felvértezve, ideális lélekkel megkezdték mások lelkének kialakítását. Évek hosszú során át a nyomorúság durván megtépázza lelki derékségüket, kiöli belőlük a hivatásuk gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges lelkesedést, s helyébe ülteti a meghasonlást. Róluk még egy fizetésrendezés alkalmával sem történt kellő gondoskodás. A helyzetük valósággal rendezetlen, sőt ma már elviselhetetlen. Ugyanazt a munkát végzik, mint a magasabb fizetési osztályokba feljutott tanártársaik, mint osztályfőnökök és vizsgáztató tanárok állam-érvényes okiratokat írnak alá, állami vagyont kezelnek, szertárakat őriznek, de esküt nem tesznek. A fizetésük, illetve járandóságuk csekély, lakbérük a múltban nem volt, most is csak kisebb összeget kapnak lakbérpótlék címén. Mivel fizetési osztályokba nincsenek sorolva, vasuti kedvezményes utazásra jogosító arcképes igazolványt sem kaphatnak. Évről-évre külön „megbízás” alapján alkalmazzák őket és ez a megbízás napjainkban tűrhetetlenül hosszú ideig tart. A pár nappal ezelőtt kinevezettek 6—7 évig helyetteskedtek. Tekintve azt, hogy a helyettesek egy része a világháborút is végigküzdötte, szolgálata ennél fogva tetemes idővesztéssel kezdődött. Ha az egyetemen, a háborúban, a gyakorló és helyettes minőségben eltöltött időt összeadjuk, bizonyára akadunk olyan helyettesekre is, vagy olyan imént kinevezett kartársakra, akik már jóval túl vannak a harmincadik életévükön. Minő jövő várhat rájuk, még akkor is, ha nem a mai lassú, hanem a normális előhaladást számítjuk? Az ő szomorú példájuk kiáltó érv arra, hogy a tanári pályán a kezdő fizetési fok nem a IX. fizetési osztály, s hogy a státuszban való előhaladás szempontjából a helyetteskedés kínos évei örökre elvesztek.

Szándékosan mutattunk rá kissé hosszasan a fizetési osztályokon kívül tengődő kollégáink sorsára. Mikor azonban ezt tettük, az

igazságnak megfelelően őszinte hálával és köszönettel kell elismernünk, hogy az elnökség és a tankerületi főigazgatóságok közbenjárására minisztériumunkat állandóan foglalkoztatta a helyettes tanári intézmény megnyugtató megoldásának és a jelenleg működő helyettesek kinevezésének dolga, azonban mivel az összlétszámot 946 főben állapították meg, a státust 29-cel apasztani kellett. Ezért nem lehetett a helyetteseket kinevezni. Biztos tudomásunk van róla, hogy a miniszter úr Ónagyméltósága több ízben a legmesszebbmenő jóakaratú lépéseket a kinevezésük érdekében, azonban a megadott kereteken tágitani még így sem lehetett.

Hogy egyébként a státusrendezés milyen állapotot teremtett és hogy minő előlépési lehetőségeket nyújtott a tanárságnak, arra vonatkozólag álljanak itt az alábbi adatok.

Az igazgatók és a tanárok státusát nem választották ketté, hanem csak külön névsorba foglalták. Ennek az lett a következménye, hogy az igazgatók kiszorították az V. fizetési osztályból a tanárokat, s így a katedrán működő tanárookra nézve az V. fizetési osztály megnyitása elvesztette a jelentőségét. Az egész rend tekintélyének emelésében jelentős tényezőnek ígérkezett az V. fizetési osztály megnyitása, s a tanári munka értékének komoly elismerését jelentette volna, ha a katedrai tanár is oda juthat fel a ranglétrán, ahova az igazgatók. Ennek elvi akadálya nem volt és nem is lehetett, hiszen mind a két munka elütő természetű: az egyik legnagyobb részben adminisztratív, a másik tisztán pedagógiai tevékenység. Tehát a külön státus mindenképpen indokolt. A rendezés után kialakult helyzet nagy csalódást keltett. Ma mindössze 3 középiskolában működő tanár van az V. fizetési osztály B) csoportjában. Ha ezek nyugalomba mennek, azt sem tudhatjuk, vajon tisztán tanári érdemekért lehet-e majd az V. fizetési osztályba feljutni? Tévednek, akik lekicsinylik ennek a kérdésnek az egész tanári rendre való fontosságát. A tanárság nem mondhat le róla, hogy pályáján az V. fizetési osztályba emelkedhessék, mert ez a tanári diplomának kisebb értékelését jelentené az egyetem más fakultásain megszerzett oklevelekkel szemben.

A többi rangosztályban az előmenetel igen lassú lett. Kinevezés alig volt. Az egyes fizetési osztályok kereteiből a magasabbikba átjutni csak hosszas várakozás után lehetséges. Gondolni sem lehet olyan tömeges előlépésre, amely a B) csoportba sorozottak nagy számát hamarosan eltüntetné. Ha előhaladásunk a jövőben is olyan lassú lesz, mint aminő a státusrendezés óta volt, akkor pl. a mostani VII. fizetési osztályba besorozott kartársaink a 90 es rangszámtól kezdve sohasem juthatnak el a VI. fizetési osztályba, mert akkorra már összes szolgálati idejüket kitöltötték. Úgyanilyen előhaladás mellett arra is el lehetünk készülve, hogy 46 éves tanárok lesznek — 23 évi szolgálat után — a VII. B) csoportban, esetleg a VIII. A) csoport elején.

Ennek a példátlanul lassú előmenetelnek három oka van. Az elsőt, az igazgatói és a tanári státus közös voltát, csak azért említem, hogy a magasabb fizetési osztályokban való kedvezőtlen megoszlásunkat minél jobban érzékeltessem. Az igazgatók bizalmi alapon nyerik el állásaikat és mindjárt a rangsor elejére jutva, évtizedekig akasztják meg a tanárokat az előmenetelben. Nálunk más a helyzet, mint a minisztériumokban, vagy a katonáknál. Ott osztálytanácsosból lesz a tanácsos, emitt századosból az őrnagy, nálunk azonban nem feltétlenül szükséges a fizetési osztályok és fokozatok skálájának végigjárása a vezető-állás elnyeréséhez. Sok kiváló tanár van, akiből gyenge adminisztrátor lenne, de hivatása betöltésében példája a kötelességteljesítésnek és a rátermettségnek. Igazán tűnődve kérdezheti az ilyen ember önmagától, miért jut neki osztályrésztül lassúbb előmenetel, mint jól adminisztráló kollégájának? A második ok a szolgálati idő felemelése, aminek következtében a tanári pálya elvesztette régi jellegét, irigyelt vonzó voltát. Amikor a mi szolgálati időnket 5 évvel felemelték, más egyetemi végzettségű tisztviselőket pedig ugyanannyival leszállították, akkor a jelenlegi tanári generációt voltaképpen 10 évvel vetették vissza. A harmadik ok az, hogy rangsorunkban számos (50-nél több) olyan tisztviselő is szerepel, aki nem teljesít tanári szolgálatot, hanem más közhasznú intézményeknél működik. Az általános státusrendezésnek az volt az egyik vezető elve, hogy az állam csak olyan tisztviselőket tart meg, akikre valóban szüksége van. Nem kételkedhetünk abban, hogy ezeknek a rangsorunkba beosztott tisztviselőknek értékes munkásságára másutt csakugyan szükség van, de a tanári létszámban ők mindenestre feleslegesek. A státusból való kivételük esetén jutna hely a helyettes tanárok részére, s ha még az igazgatókat is kivennék a közös rangsorból, akkor e kettős intézkedés eredményeképp legalább is 100 tanár gyorsabb előmenetele volna biztosítva.

Készakarva hagytam utolsónak a legfájóbb sebünk feltakarását. Régi szerzett jogunktól fosztottak meg bennünket a korpótlékok elvételével. A legfelsőbb fokon az e címen kapott illetmény körülbelül egy fizetési osztálynak megfelelő különbséget tett ki, amiből nyilvánvaló, hogy a főiskolát végzett tisztviselőkkel szemben relatív helyzetünk az előző állapotokhoz képest megromlott. A státusrendezés megfeledezett a korpótlékokról. Nem tekintette, hogy a tanárság ezt a pótlékot még a szolgálati idő felemelésekor is megtartotta. Némi kárpótlás volt ez a rossz előmenetelért. Sem a tanárság, sem érdekeinek képviselője, az OKTE egy percre sem adta fel az ötödéves pótlékokhoz való jogát és visszaszerzésükért két év óta állandóan küzd. Emlékezetünkben van még, hogy elnökünk ez ügyben parlamenti határozatot provokált, s hogy egyesületünk igazgatósága két ízben járt küldöttségben a reszortminisztereknél, azonban a sérelem

orvoslását nem sikerült kieszközölnie. Ez a kérdés állandóan izgalomban tartja a középiskolai tanárság lelkületét, s visszaállítása az általános pénzügyi rendezés befejeztével az államháztartás egyensúlyának megzavarása nélkül lelki egyensúlyunk biztosításának volna egyik hatásos eszköze.

Mindezeket a sérelmeket egy emlékiratban részletesen felsoroltuk és december 12-én átadtuk azt *Petry Pál* államtitkár úrnak, aki közölte velünk, hogy a kultuskormány meg akarja szüntetni a státus-rendezésből eredő bajokat, azonban a minisztérium jó szándéka elé a szanálással összefüggő kényszerítő okok nehézséget gördítenek. Egyúttal annak a reménynek adott kifejezést, hogy a pénzügyi egyensúly helyreállítása után az egész tanárság helyzete lényegesen enyhülni fog és az állam módot talál a kielégítő megoldásra. Ugyanakkor emberi kötelességének jelentette ki a helyettes tanárok mostoha sorsán való sürgős segítsé.

Közben megtörtént a közoktatásügyi tárca 1926. évi költségvetésének tárgyalása. Köszönetünk nyilvánításával említjük meg, hogy *Petrováczy Gyula* és *Barabás Samu* képviselők szóvátették a rajtunk esett sérelmet, majd pedig elnökünk igyekezett a politikai gondolkodást ügyünknek megnyerni. Beszédének tengelye a tanárság anyagi helyzetével való foglalkozás volt. Különösen a helyettes tanárok ügyében emelt szót.

Ezután a méltánylásunkért folytatott küzdelemben célravezető módnak kínálkozott a társadalom helyes informálása. Mindenütt, ahol kulturmunkáról van szó, a társadalom állandóan szívesen veszi igénybe az ingyenes tanári munkát. Bátran mondhatjuk hogy nem is tud meglenni nélküle. Imeretterjesztő előadássorozatokban, ünnepélyeken, társulati gyűléseken folyton látják és hallják a tanárt, iskolai munkáját azonban nem ismerik. Az iskola sokoldalú tevékenységéből kiáradó művelő hatás hamar elmúlik, s a felületes gondolkodás nyomán olyan közszellem támad, amely a maga önelégültségében lekicsinyléssel, sőt sokszor hálátlansággal fizet az ő nevelőinek és oktatóinak. Evvel a közszellemmel szemben, amely abban is tobzódik, hogy a régi *rabszolga-paedagogus* helyén a rosszúl fizetett, de azért becsületesen dolgozó tanárt hideg közönnyel nézi, nem maradhatunk közömbösek. Címünk, díszes rangunk nincs, örökké csak tanárok vagyunk, s címkórságban szenvedő társadalmunk maholnap már súlytalannak tart bennünket. Csak kevesen, a társadalom előkelő gondolkodói méltányolják a munkánkat.

A tanári kulturmunka jogaiért küzdő mozgalmunkban ezért tartottuk fontosnak és kívánatosnak a társadalom informálását. Ebben a tevékenységünkben — bár közérdekről volt szó — a sajtó csak korlátozott módon állott rendelkezésünkre, Annál nagyobb erkölcsi súllyal sietett a segítségünkre a *Paedagogiai Társaság* és annak a közép-

iskolai tanárság helyzetét megértő és munkáját érdeme szerint méltányoló elnöke: Kornis Gyula és február 25-én tartott ünnepélyes ülését egészen a középiskolának és tanárai ügyének szentelte. Hálás köszönetünket nyilvánítjuk érte. Erre a gyűlésre meghívtuk a közélet előkelőségeit a politikusokat, felettes hatóságainkat és a budapesti szülőket. Kornis Gyula, Madai Gyula, Vasady-Balogh György és Gaal Mózes előadásai után Lukács György tolmácsolta a megértést és együttérzést. Miniszterünk, Klebelsberg Kunó gróf Őnagyméltósága, politikai elfoglaltsága miatt nem jelenhetett meg ezen az ülésen, de az elnöklő Kornis Gyula kijelentésében azt a két üzenetet küldte, hogy eltörli a helyettes tanári intézményt és hogy új kulturpolitikai koncepciójában a középiskolai tanárságnak jobb előmeneteli lehetőségekről fog gondoskodni. Teljes bizalommal várjuk a gondoskodást, amely nemcsak a tanárságnak, hanem az iskolának is nagy hasznára lesz.

A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy az 1926/27. évi költségvetés tárgyalásában anyagi ügyeink újból szóba kerültek. Egri Nagy János, Petrováczy Gyula, Szilágyi Lajos, Vasady-Balogh György és Kéthly Anna részletesen ismertették összes sérelmeinket, biztató szó azonban ezúttal nem hangzott felénk. Mint nekünk, úgy más tisztviselői ágazatoknak is meg vannak a maga speciális bajai. Hogy ezek generálisan orvosoltassanak, a KANSZ összegyűjtötte az ide vonatkozó panaszokat és emlékiratát a magyar királyi kormányhoz már felterjesztette. Ez az emlékirat nemcsak pontról-pontra tartalmazza, hanem jogosnak is ismeri el összes státuszrendezési kívánságunkat. A középiskolai tanárság részéről újabb lépések megtétele csak ezzel a memorandummal kapcsolatban a mai közgyűlés határozataiból kifolyólag látszik ajánlatosnak.

Régebbi évkönyveink áttanulmányozásából kitetszik, hogy elődeink energiájának legnagyobb részét az anyagiakért való állandó küzdelem emésztette fel. Nekünk is ez volt a sorsunk, de azért jutott egy kis időnk az oktatás és nevelés ügyével való foglalkozásra, az iskolával összefüggő kérdések megvitatására, a tanári közvélemény kialakítására, szóval kulturális tevékenységre. Szerény anyagi viszonyaink ellenére is változatos, eleven, gazdag tartalmú *Közlönyt* adtunk és minden aktuális iskolai kérdésben késedelem nélkül tájékoztattuk tagjainkat. A nagyméltóságú VKM. méltányolta ezt a munkánkat és a rendes évi segíyen kívül még 20 millió koronát juttatott a *Közlöny* részére, hogy a tanítást érdeklő tudományos haladásról állandó tájékozódást adhasson. Úgy ezért, mint egyéb dolgaink jóindulatú intézéséért köszönetünket fejezzük ki a minisztériumnak, főleg ügyosztályfőnökünknek, Dr. Vajdinger Gyula miniszteri tanácsos úrnak, a tanárok szíves és őszinte barátjának.

Az egyesületi élet intenzívebbé tételére *vidéki köröket* alakítottunk és a velük való közvetlen összeköttetést személyes érintkezéssel

állandóan fenntartottuk. *Nyiregyházán* december 13-án *Adorján Ferenc* buzgó előmunkálatai után díszes keretek közt megalakult a *Szabolcsi Kör*, mely a megye 5 középiskolájának tanárait hozta érintkezésbe a központtal. A kör szervezői a megalakuláskor gondoskodtak róla, hogy a politikai és egyházi hatóságok érdeklődését az iskola és a tanárok ügye iránt felkeltsék. A kör május 9-én a városi színházban impozáns ünnepély keretében mutatkozott be, amelyen a központból kiküldött főtitkár ismertette a tanári körök kultúrprogramját és a nemzeti újjászületés érdekében kifejtett fáradozását. Az ünnepély rendezéséért, 400 dalos deák összetoborzásáért *Zwicz Vilmos* kollégánkat és fáradhatatlan társait méltó elismerés illeti meg. E közben *dr. Vietorisz József* elnöki székfoglalójában az énekoktatás nemzeti jelentőségéről értekezett.

Hogy a trianoni határ mentén fekvő nagyobb városainkban a nemzeti öntudatot emeljük és erősítsük és hogy egyúttal a tanári munka anyagi és erkölcsi megbecsülésének országos érdekét a köz tudatba kivigyük, március 7-én Békéscsabán megalakítottuk a *Békésmegye-hódmezővásárhelyi Kört*. A megalakítás előkészítő munkálataiban *Rell Lajos* és *Gajda Béla* voltak nagy segítségünkre. Az új tömörülés nagyszabású ünnepéllyel lépett a nyilvánosság elé, amelynek fényét igen emelte elnökünk, *Sajó Sándor*, *Munyán Ilona*, *Berentes Lajos* és *Bartyás Mátyás* szereplése. Felemelő mozzanat volt, midőn a megye főispánja *Dr. Kovacsics Dezső* megértő lélekkel tolmácsolta, hogy a magyar ugar művelésében tanácsot kérni és önzetlen munkát nyerni biztosan csak a tanároktól lehet.

Igen buzgó működést fejtett ki a *Győrkerületi Kör*. A tanári ügyekben itt megnyilvánult egységes állásfoglalás, az eleven és ügyes kezdeményes a központi vezetőségnek erőforrása lett. A kör több ízben foglalkozott pedagógiai, iskolapolitikai és tanári ügyekkel, különösen a *seniunos rendszerre* való áttérés kérdésével. Hat ülése közül egyet Sopronban, egyet pedig Szombathelyen tartott. Az elnökség három ízben képviseltette magát a gyűléseken és elnökünk három előadással működött közre. Kívüle még *Dr. Módí Mihály*, *Konda László*, *Halász Viktor* és *dr. Winkler Elemér* járultak hozzá értekezéseikkel a tanácskozások ünnepélyességének és tartalmának emeléséhez. Külön elismerés illeti meg a kört és annak díszelnökét *dr. Dsida Ottó* tankerületi főigazgató urat, a helyettes tanárok kinevezése érdekében megindított mozgalomért.

A *Miskolci Kör* egyik ülésének anyagát jobbadán a tanárság nyomott anyagi helyzetének tárgyalása képezte, a másikon indítványok merültek fel a Tanárok Nevelő Háza és egy helyi önszegélyző-egylet alakítása ügyében. Ugyanezen ülésen *Pollner Arnold* methodikai értekezést olvasott fel a latin nyelv célszerűbb és könnyebb tanításáról, *Kósch János* pedig a *seniunos rendszerrel* foglalkozott.

A *Debreceni Körben* az elnöki előterjesztések nyomán felvetődött a tanári tekintély növelésének, a tanári munka értékelésének kérdése, a seniúmos rendszer, majd szóba került az új tanterv módosítást ajánló és bíráló megvitatással, továbbá a görög nyelv tanításának szükségessége. E tárgyakról Révész Lajos, dr. Horvay Róbert, Jakucs István és dr. Szeremley Béla magas színvonalú előadást tartottak.

Tagjaink létszáma csekély ingadozás mellett állandónak mondható. Az év folyamán belépett 29, kilépett 6 tag. Az összes taglétszám pontosan midezideig nem volt megállapítható, mert egyes testületek többszöri felszólításra sem tudatták a tagok névsorát. A szórványosan beérkező tagdíjfizetésekből kiderül, hogy ilyen helyeken is vannak tagjaink.

Fájdalmasan érintett bennünket, hogy az egyesületi év folyamán 10 tagtársunk meghalt. Bihari Ferenc, Gedeon Alajos, Hábor Gyula, Horváth Lajos, dr. Molnár Sulpic, dr. Porst Kálmán, dr. réthei Prikkel Márián, dr. Szemák István, dr. Székely István és Wagner Alajos emlékét nemcsak Közlönyünkben, hanem szívünkben is megőrizzük.

Apróbb ügyeinket ezúttal nem szándékozom egyenként felsorolni, hiszen a főtitkári levelesláda rova'ában a Közlönyben minden egyes hónapban úgys számot adtam róluk. A bennünket foglalkoztató sok gond közül azonban nagy jelentőségével kiemelkedik egy, amely mindnyájunknak féltett gondja és dédelgetett vágya: a *Tanárok Nevelő Háza* ügye. Mult évi közgyűlésünk a ház ügyeinek intézését egy bizottságra ruházta. Ez a bizottság alapos megfontolással és gondos körültekintéssel mérlegelte a lehetőségeket és arra az elhatározásra jutott, hogy az egyetemektől nem messze egy háromemeletes házat vásárol. A célnak mindenben megfelelő, kevés átalakítást igénylő, jó karban levő ház felkutatatása és kiválasztása nem történhetett meg gyorsan, s mikor január havában az intézmény leendő hajlékát már-már megtaláltuk, az akkori magas kamatláb mellett a kötetes óvatosság azt parancsolta, hogy ne csináljunk erőnket meghaladó adósságot. A mai kedvezőbb pénzügyi viszonyok között a ház ügyeit intéző bizottság e héten megvásárolta a *Gsepreghy-utca* 4. sz. alatti ingatlant. Természetesen terhet kellett magunkra vállalnunk, de ha a társaság lelkes buzgalommal rajta lesz, hogy magának otthont teremtsen, akkor régi álmunk végre valóra válik. Bízunk benne, hogy a nagyméltóságú minisztérium egy gyűjtés engedélyezésével, a tanárság pedig a gyűjtésben való szorgoskodással segítségünkre siet. Ezért felkérjük már most nevesebb tagtársainkat, hogy tudásuk és tekintélyük kölcsönzésével ünnepélyek rendezésében álljanak a nemes eszme szolgálatába és felkérjük a közkatonáinkat is, hogy ez egyszer ne sajnáljanak semmiféle fáradságot az önmagukért való cselekvésben.

Egyéb reményünk megvalósulása és jogos igényeink teljesedése nem lehet már messze, bár pár év óta a szánálás alatt egész tanári

rendünk lelkületének megnyugtatósára kevés történt. Tudjuk, hogy megtépett országunk nehéz körülmények közé jutott, de úgy érezzük, hogy amidőn hazánk a fojtogató ellenséges gyűrűből a magasabb színvonalú kultúrára való berendezkedéssel akar kiszabadulni, nem feledkezhetik meg rólunk, akik a magyar lélek alakításában minden erőnket megfeszítve, igaz odaadással munkálkodunk a jobb jövő előkészítésén. Erre nekünk nem kell buzdítás és nem kell külön irányítás. Önmagunktól belátjuk, hogy ma többet kell dolgoznunk, mint azelőtt, mert nagyobb a cél is: a haza régi határainak visszaszerzése. Az összeomlások sudár láink, a viharral dacoló egyes magyar jellem szimbólumai, ott maradtak a Felvidéken és Erdélyben. A nagy zavarban jó ideig nem akadt irányító vezér, gigászi erejű óriás magyar, aki kitépett volna közülük egyet, s felírta volna vele a Duna és Tisza között elszomorodott magyar égboltra a teendőket. Szerény, egyszerű emberek végezték el helyette ezt a munkát, a tanítók és tanárok, de ők nem az égboltra, hanem a szívekbe írtak és írnak, ott rajzolgatják a régi határokat. Ha ezek visszaszerzéséért mindenki akkora nemzeti öntudattal, önzetlenséggel és erős akarral tevékenykedik, mint mi, akkor — erős a hitem — mindnyájan a régi gazdag Nagymagyar-országnak leszünk boldog polgárai.

Sorsunk intézőitől mindössze csak annyit kérünk, hogy a nagy cél elérése végett tegyék lehetővé az élet nyugós gondjaitól való szabadulásunkat. Tisztelettel kérem jelentésem szíves tudomásulvételét.

Németh József

pénztáros jelentése.

Az Országos Tanáregyesület zárszámadása 1925—1926. évről.

Sorszám	BEVÉTEL	K	Sorszám	KIADÁS	K
1.	Készpénzmaradvány .	15.247.364	1.	Készpénzhiány	306.295
2.	Tag- és előfizetési díj .	92.404.200	2.	Közlönykölttség és írói tiszteletdíj	95.260.800
3.	Adományok	11.122.400	3.	20% körü illeték	4.253.000
4.	Hirdetésért	3.905.200	4.	Segélyzöalapnak	2.720.000
5.	Rangsorért	3.395.000	5.	Tisztviselői tisztelet- díjak	29.000.000
6.	V. K Min. segélye . .	24.307.000	6.	Rangsorért	3.081.000
7.	Lakbérelőleg vissza- terítése	520.000	7.	Kezelési költségek . .	6.608.900
8.	Részvényeladásért . .	620.000	8.	Lakásköltségek	9.053.211
9.	15% nyomdaköltség visszatérítése	8.747.792	9.	Átfuló	3.000.000
10.	Átfuló	3.000.000	10.	Egyenleg	9.985.750
		163.268.956			163.268.956

Vagyonomérleg az 1925—1926. évről.

Sorszám	VAGYON	K	Sorszám*	TEHER	K
1.	Értékpapírok (hadi-kölcsön)	22.990	1.	Egyenleg	10,020.041
2.	Fonyódi telek vételára	7.726			
3.	Ingóságok vételára	3.460			
4.	Készpénz a P. Ker.-Bankban	115			
5.	Készpénz a pénztári forgalomban	9,985.750			
		10,020.041			10 020.041

Tanárok Nevelő Háza zárszámadása az 1925—1926. évről.

Sorszám	BEVÉTEL	K	Sorszám	KIADÁS	K
1.	Készpénzmaradv. a múlt évről	86,584.833	1.	Árvasegélyre	60,000.000
2.	Beíratási díjak	777,273.970	2.	31 db. Egy. Fővárosi részvény vételára	620.000
3.	Adományok	8,783.000	3.	42 db. Egy. Fővárosi részvény vételára	819.000
4.	Kamatok	77,051.100	4.	Áltutó	15,000.000
5.	Áltutó	15,335.000	5.	Költségek	2,487.398
6.	Készpénz az Egyes. Föv.-ban	246,423.000	6.	Pénztáros tiszt.-díja	5,000.000
		1,211,450.903	7.	Egyenleg	1,127,524.505
					1,211,450.903

Tanárok Nevelő Háza vagyonomérlege az 1925—1926. évről.

Sorszám	VAGYON	K	Sorszám	TEHER	K
1.	Értékpapírok (hadi-kölcsön)	262.650	1.	Egyenleg	1,133,259.648
2.	106 darab Egyesült Bp. Föv. részvény vételára	4,047.098			
3.	42db. Waggon, 38 db. Atlantica részvény vételára	1,425,395			
4.	Készpénz a pénztári forgalomban	1,127,524.505			
		1,133,259.648			1,133,259.648

Dr. Finály Gábor

jelentése a Segélyező-Alapról.

Tisztelt Közgyűlés! A múlt iskolai év végén 148 tanári testülethez fordultam azzal a kéréslelemmel, hogy a tanári özegek, árvák és szűkölködők, betegek segélyező-alapjához járuljanak hozzá adományaikkal, nem sokkal, testületenként csak 20 pengővel. 112 iskolának a nevét kellene felolvasnom most, amely iskolák testületei maig egy fillért sem adtak. A 36 adakozó testület sorozatát a Közlöny nyilvánosságra hozta, méltóztassanak azért megengedni, hogy a 112 iskola felsorolása helyett azt mondjam: az adományozók közt föl nem sorolt testületeket itt, ebben az ünnepélyes keretben ismételten kérem, adjanak ajándékot önhibájukon kívül nyomorgó kartársak, elhalt kartársak özvegyei és árvái segélyezésére.

Sáfárkodásunk eredménye a múlt évről a következő: maradt az előző évről 107.100 K, fölvétel díjakból 2.720.000 K, 36 testület adománya 11.577.500 K, 2 magánszemély adománya 1.050.000 K, kamatok és más bevételek 533.947 K, fölvétel betétjeinkből 15.556.656 K, átfutó tételek 9.799.200 K, összes bevétel 41.344.403 K. — Kiadás: segélyezésre 8.700.000 K, kamattalan kölcsön 600.000 K, költségek 356.656 K, betétekre 21.531.447 K, átfutó tételek 9.799.200 K, maradvány készpénzben 357.100 K, összes kiadás 41.344.403 K.

A segélyező-alap állandéka pedig a számadási év végén: értékpapírok 248.700 K, 2 drb Magyar Nemzeti Bank-részesvény 3.400.000 K, betétek 8.488.085 K, készpénz 357.100 K, összesen 12.493.885 K.

A számadásokat megvizsgálták és rendben találták a kiküldött számvizsgálók: *Dr. Kresznerics Károly* és *Rados Ignác*.

Kérem a tisztelt közgyűlést, fejezze ki köszönetét az adományozóknak és buzgó pénztárosunknak, *Fröhlich Károlynak*.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának és választmányának
1926 október hó 30-án tartott együttes üléséről.

Jelen voltak *Madai Gyula* elnök, *Acsay István*, *Bernolák Kálmán*, *Bessenyei Lajos*, *Bencsik Gergely*, *Borsos Károly*, *Bászel Ernő*, *Édes Jenő*, *Esztergom Ferenc*, *Domby László*, *Fröhlich Károly*, *Fodor János*, *Halász Viktor*, *Harsányi Sándor*, *Horvay Róbert*, *Irsik József*, *Kaufmann György*, *Keresztes Miklós*, *Klekner János*, *Kiss Gábor*, *Korpás Ferenc*, *Kovács Dezső*, *Lévay Ede*, *Merczinkó Ferenc*, *Németh József*, *Niszler Teodóz*, *Oberle József*, *Országh József*, *Óváry Imre*, *Pauka Tibor*, *Pintér Jenő*, *Pösch Károly*, *Ravasz Árpád*, *Ries Ferenc*, *Sajó Sándor*, *Schmiedt Alajos*, *Straub Gyula*, *Szeremley Béla*, *Szántó Soma*, *Szöts Gyula*, *Teveli Mihály*, *Vargha György*, *Vargha Zoltán*, *Varannai István*, *Vasáry Dániel*.

A jegyzőkönyvet Nagy Pál titkár vezeti.

Madai Gyula elnök üdvözli a megjelenteket és az ülést megnyitja. Elsőnek is örömmel jelenti, hogy a hét folyamán a Tanárok Nevelő Háza céljára megvásároltak a Csepregy-utca 4. sz. alatt egy háromemeletes bérpalotát: E bérház Alpár Ignác alkotása, 1899-ben épült és szakértői vélemény szerint is Budapest egyik legszebb és legjobban épített palotája. A vételár kifizetésére bankkölcsönt kell felvenni, amelyet három év alatt sikerül visszafizetnünk s akkor a ház tehermentesen a tanárság tulajdonába megy. Kéri a választmánytól a vásárlás tudomásulvételét és jóváhagyását.

Lévay Ede: Az Egyesület életében megalapítási napja óta ez a nap a legnevezetesebb, mikor a tanárság háztulajdonos lett. A ház megszerzése körül *Madai Gyulának* nagy érdemei vannak; ezért indítványozza, hogy a házvásárlásnak tudomásulvételével egyidejűleg fejezzék ki az elnöknek hálás köszönetüket.

Fodor János ugyancsak köszönetet indítványoz *Gaal Mózesnek*, mint kezdeményezőnek.

Elnök az indítványok kiegészítését ajánlja olyképen, hogy a választmány szavazzon köszönetet még *Lévay Edének*, mint aki a ház vételének az erőforrását szerezte meg és az összes eddigi tisztikarnak, akiknek együttes működése vezetett a mai eredményhez.

A választmány az indítványokat elfogadja és a ház vételét egyhangúlag tudomásulveszi és jóváhagyja.

Elnök ezután felhatalmazást kér a választmánytól arra, hogy a házvételtől hiányzó kettőmilliárdkétszázötvenmillió korona összeget ő és *Édes Jenő* főtitkár az egyesület nevében valamelyik budapesti nagybanktól kölcsönképpen felvehesse és azt a vásárolt ingatlanra betábláztathassa.

A választmány *Madai Gyula* elnököt és *Édes Jenő* főtitkár felhatalmazza, hogy a fentnevezett összeget felvegyék és azt a Csepregy-utca 4. sz. alatti házra betábláztassák.

Elnök ezután ismerteti azokat a lépéseket, melyeket a tanárság helyzetének megjavítása és a helyettes tanárok kinevezése érdekében tett. *Parányi megmozdulás* történt, 11 helyettes tanár rendestanári kinevezést kapott és összesen még körülbelül 41 tanár lépett elő. A tanári sérelmek megszüntelésért tovább kell folytatni a küzdelmet. De így nem lehet minden sebet orvosolni. Gyökeres orvoslást csak a széniumos rendszerre való áttérés nyújthat; így a fizetésben elmaradt tanár szolgálati idejének megfelelő illetményhez jutna. Ezért ajánlja, hogy az Egyesület ezzel a kérdéssel komolyan foglalkozzék, hogy majd az általános tisztviselői státuszrevízió a tanárságot teljes készenlében találja. A jövő küzdelmeiben egységes tanári frontra van szükség; szomorúan állapítja meg, hogy még a többi tanári alakulatok sem hallatják támogató szavukat. Egyedül a *Kansz* komoly segítőiársunk: Egyesületünk kívánságait magáévá tette és egész tekintélyével sikraszállt érte. S itt *Acsay Istvánnak* és *Irsik Józsefnek* vannak kiváló érdemei; ezért indítványozza, hogy a választmány *Acsay Istvánnak* és *Irsik Józsefnek* szavazzon köszönetet.

A választmány így határoz.

Édes Jenő főtitkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól a következő leiratok érkeztek:

1. 9457/926 sz. a. a tandíjjutalékokt felemelte és visszamenőleg az 1925/26. iskolai év elejétől $2\frac{1}{2}\%$ ban állapította meg;

2. értesíti az Egyesületet, hogy a Tanárok Nevelő Háza javára szedett díjak fel nem emelhetők;

3. 41.109/926 sz. a. számvizsgálókat küld ki az Egyesület pénzügyeinek felülvizsgálására;

4. 68.469/926 sz. r. a magántanítás szabályozásáról szól.

Tudomásul szolgálnak.

Mínhogy az Egyesület háztulajdonos lett, indítványozza, hogy az Egyesület ügyészt válasszon. Ügyésznek ajánlja dr. Osvárh Ferenc ügyvédet.

A választmány dr. Osvárh Ferenc ügyvédet az Egyesület ügyészének választja.

A máriatelepi villatelek elcserélése ügyében kiküldött bizottság nevében ajánlja, hogy a választmány dr. Stadler Izidor ügyvéd csereajánlatát fogadja el.

A választmány hozzájárulását adja.

Az igazgatóságban megürlt helyekre alelnöknek Horvay Róbertet, igazgatósági tagnak Irsik Józsefet ajánlja.

A választmány ilyen értelemben határoz.

Jelenti továbbá, hogy új tagnak jelentkeztek: Nagy Miklós, Pásztor József, Czigleri Károly, Gál Zsigmond, Halász László, Bognár Cecília, Kovács Guna János, Békei Irén, Benkő Gyula és Félégyházi Gyula.

A választmány a jelentkezőket tagjai sorába veszi.

A választmányba beüldötték: Tóth Kálmán (miskolci ref. lg.), Klekner János (miskolci kir. kat.) és Halász Viktor (szombathelyi r.) tanárokat.

Tudomásul szolgál.

Kilépésüket bejelentették: Kelemen Károly (Sümeg) Lévai Sándor (Csongrád), Kocsis Vince, Bódis Ferenc, Lázár József, Eicher Jakab, Kengyel Miklós, Szabó Alajos, Császik István (Kaposvár); Rindel Ignác, Fellner Ferenc, Simon Kálmán, Gyurkó János, Mátrai Ferenc, Szűcs János, Kögler Árpád, Schröder Imre, vitéz Várkonyi József, Hommer László, Kis Kálmán, Szabó Kálmán, Tóth Kálmán, Kiss Gyula jászapáti kir. kath. tanárok.

Utóbbiak azért, mert a Közlöny a kir. kath. tanárok rangsorában beállott változásokat nem közölte. Mulasztás ebben a szerkesztőt nem terheli, mert még nem jutott a hivatalos adatokhoz.

Többek hozzászólása után az elnök szomorúan állapítja meg, hogy a tanárságban nincs eléggé kifejlődve a rendi szolidaritás érzete. Pedig csak egységben van az erő és ha az illetők elfogadják az Egyesület által kivívt morzsákat, úgy a terhekből is kivenni a megillető részt, a tanári becsület kérdése.

A választmány elhatározza, hogy a kilépéseket nem veszi tudomásul, hanem felkéri a főtitkár, hogy világosítsa fel az illetőket, hogy kilépésükkel a tanárság ügyének ártalmára vannak.

Édes Jenő főtitkár ismerteti a Papirkereskedők Egyesületének átiratát, melyben az Egyesületet arra kéri, hogy foglaljon állást az iskolai tanszerárúsítás ellen.

A választmány napirendre tér a kérés fölött.

Jelenti továbbá, hogy a tanárság anyagi helyzetének megjavítását célzó indítványt adott be: Méhes Gyula, Erdei József, a békéscsabai lg., az egri áll. r., a jászberényi rg., Halász László, a Miskolci Kör, a nagykállói rg., a Győri Kör, Gál Kálmán és Csömöry István.

Az indítványokat a választmány egységesen a közgyűlés elé terjeszti.

Bemutatja végül a budapesti Zrínyi Miklós-reálgimnázium huszonnégy tanárának bizalmatlansági indítványát.

Marczinkó Ferenc szükségesnek tartja, hogy ezt az indítványt is terjesszék a közgyűlés elé; azonban indítványozza, hogy a választmány ne azonosítsa magát és Madai Gyula elnöknek szavazzon bizalmat.

Többen, köztük a vidéki körök képviselőinek csatlakozó felszólalása után, a Választmány elhatározta, hogy az indítványt a közgyűlés elé terjeszti és egyúttal egyhangúlag bizalmat szavaz az elnöknek.

Több tárgy nem volt és ezzel az ülést bezárták.

Kmf.

Dr. Nagy Pál.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek 1926. évi október hó 30-án, Budapesten tartott LX. évi rendes közgyűléséről.

Az ülésen dr. Madai Gyula elnököl, a jegyzőkönyvet Édes Jenő főtítkár vezeti. Az egyesület tisztikarából jelen vannak: Szóts Gyula, Schmiedt Alajos, Zibolen Endre, Bernolák Kálmán és Horvay Róbert alelnökök, Kovács Dezső szerkesztő, Németh József pénztáros, Nagy Pál titkár, Finály Gábor a segítő-alap elnöke és Fröhlich Károly a segítő-alap pénztárosa.

Jelen vannak továbbá: a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviselőiben: Vajdinger Gyula min. tanácsos, Kőrössy László min. osztálytanácsos és Friml Aladár kir. főigazgató;

a Tudományos Akadémia és az Irodalomtörténeti Társaság képviselőiben: Négyesy László egyetemi tanár;

a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem és az Országos Közoktatásügyi Tanács részéről: Kornis Gyula egyetemi tanár;

a budapesti kir. magyar Tanárképző Intézet képviselőiben Melich János egyetemi tanár;

a Kath. Tanáregyesület képviselőiben: Acsay István főigazgató, az Ág. h. ev. Tanáregyesület részéről Hittrich Ödön, a Ref. Tanáregyesület képviselőiben Bessenyei Lajos és Szeremley Béla, a Tanítóképzőintézeti Tanárok Egyesülete részéről Molnár Oszkár, a Tanárok Nemzeti Szövetsége képviselőiben Sajó Sándor főigazgató, az Eötvös-alap és a Tanítószövetség részéről Rákos István és Háros Antal;

a kegyestanítórend képviselőiben Kisparti János igazgató, a Szent Benedek-rend részéről Kemenes Illés igazgató;

Pintér Jenő, Madzsar Gusztáv és Dsida Ottó tankerületi kir. főigazgatók;

a budapesti sajtó kiküldött tudósítói, továbbá 40 választmányi és igazgatósági tag, mintegy 180 fővárosi és vidéki egyesületi rendes tag.

1. Dr. Madai Gyula elnök a történelmi öntudatot formáló mohácsi évfordulóról megemlékezvén, egyúttal meleg szavakkal adózik Gyulai Pál emlékének, akinek centenáriuma eszünkbe juttatja a nagy tanárnak a kathed-

ráról hirdetett eszméit. A magyar nemzet, a középosztály, főleg pedig a középiskolai tanárság nehéz helyzetére utalva, felsorolja elnöki minőségében kifejtett tevékenységét és kellő értékére szállítja le a fővárosi sajtóban megjelent, ellene irányuló támadást. Közli a közgyűléssel, hogy a Tanárok Nevelőháza ügyeinek intézésére a tavalyi közgyűlés által kiküldött szervező bizottság megvette a Csepreghy-utca 4. szám alatti ingatlant, amit a közgyűlés örömmel és jóváhagyó tetszéssel fogad és az ülést megnyitja.

Mindenekelőtt felhatalmazást kér a közgyűléstől arra, hogy a megvásárolt ház vételárának teljes kifizetésére valamelyik budapesti nagy banktól két és egynegyed milliárd korona jelzálogkölcsönt vehessen fel és ezt a házra betábláztathassa. A közgyűlés megadja a kért felhatalmazást és a kölcsön felvételével *Madai Gyula* elnököt és *Édes Jenő* főtitkárt bízta meg.

2. *Dr. Madai Gyula* elnök őszinte tisztelettel és meleg szeretettel üdvözlöi a közgyűlésen megjelent előkelőségeket, köszönetét fejezi ki nekik a tanárság ügye iránt való érdeklődésükért. Elismerése és köszönete mindenekelőtt *gróf Klebelsberg Kuno* vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak szól, aki a státuszrendezés nehéz ügyében a legjobb akarattal tette magáévá a tanárság jogos kéréseit. Üdvözlöi a miniszter úr képviselőjében megjelent *dr. Vajdinger Gyula* miniszteri tanácsost és *dr. Kőrössi László* osztálytanácsost, s felkéri őket, hogy a tanárság óhajait szíveskedjenek a miniszter úrnak tolmácsolni. A közgyűlés nevében köszönti a tudományos testületek és a szerzetes tanítórendek kiküldött képviselőit, a vidékről feljött karlarsákat, majd felkéri a főtitkárt jelentésének előterjesztésére.

3. *Édes Jenő* főtitkár előterjeszti az egyesület hatvanadik évéről szóló jelentését. (L. a Közlönyben.)

4. *Dr. Németh József* pénztáros, *dr. Finály Gábor*, a segélyalap elnöke előterjesztik jelentéseiket. (L. a Közlönyben.)

5. *Rados Ignác* a számvizsgáló bizottság nevében jelenti, hogy a pénztárt és a számadásokat rendben találták, minek alapján a közgyűlés az egyesület tiszlikarának az 1925/26. évre szóló felmentvényt megadja.

6. *Édes Jenő* főtitkár bejelenti, hogy az egyesületnek a Tanárok Nevelőháza megvétele alkalmával és a különféle hatóságokkal való érintkezéskor jogi tanácsadóra volt szüksége. Ezért az elnökség ügyvédi meghatalmazást állított ki *dr. Osváth Ferenc* budapesti ügyvéd részére, aki nemes úri gondolkodással igen olcsón hasznos tanácsokkal szolgált és az adásvétel körül felmerült teendőket a jótékony célra való tekintettel inkább emberbaráti szeretetből, mint díjazásért végezte. Kéri a közgyűlést, hogy tegye magáévá a válaszmánynak ezen ügyben hozott határozatát, mire a közgyűlés

dr. Osváth Ferenc budapesti ügyvédet lelkes éljenzéssel az egyesület ügyészévé egyhangúlag megválasztja.

7. A főtitkár az egyesület máriatelepi villatellékének elcserélése tárgyában a közgyűlés jóváhagyását kéri. A közgyűlés úgy határoz, hogy

a máriatelepi villatellék a *dr. Stadler Izidor* szombathelyi ügyvéd által felajánlott és az egyesületi megbízottak által megtekintett ugyanolyan nagyságú telekkel az előzetes megállapodások pontos megtartása mellett elcseréli és a csere lebonyolításával az elnökséget és az ügyészt bízta meg.

8. Édes Jenő főtitkár jelenti, hogy dr. Porst Kálmán elhalálozásával az egyik alelnöki állás megüresedett. Javasolja, hogy a közgyűlés dr. Horvay Róbertet válassza meg vidéki alelnöknek. A közgyűlés egyhangúlag így határoz.

9. Az indítványok tárgyalására áttérve, Édes Jenő főtitkár előterjeszti a választmány által elfogadott és tárgyalásra alkalmasnak talált indítványokat. Ezek közül legelőször a budapesti VIII. ker. Zrínyi-reálgimnázium tanári testületétől érkezett bizalmatlansági indítványt olvassa fel: „Alulírottak kérjük az 1926 okt. 30 án tartandó közgyűlésre a következő indítvány tárgyalását kitűzni: Mondja ki a közgyűlés, hogy az elnökség működését bizalmatlansággal nézi. Indokolás: az eddigi működés sikertelensége”. Huszonnégy aláírás. Az aláírók közül Faragó Andor tanár szólásra jelentkezik és a következőkben okolja meg az indítványt.

Hivatkozik kényes helyzetére, melybe mint a vendéglátó tanári testület tagja jutott; megemlíti, hogy az egyesület elnökségének tagjaihoz a tisztelet, a becsülés és a barátság érzése fűzi, azonban a köz javát akarván szolgálni, kénytelen ezúttal szubjektív érzésein felülemelkedni. Az elnöki megnyitó és a főtitkári jelentés arról győzték meg őt, hogy a sikertelenség okát külső körülményekre hárították. Bizalmatlansága ezek után még inkább megerősödött benne, mert semmi hasznot sem lát abban, ha az elnök a közgyűlésen kulisszatitkokat árul el. Azt hitte és várta az elnök székfoglalásakor, hogy az elnök a tanárság jogos követeléseit az illetékes körökkel el fogja ismertetni, s hogy ő lesz az az époszi hős, aki mindent el fog érni. Ez a reménye nem teljesedett, azért nyiltan kimondja, hogy csalódott az elnökben. Nem tud bizalommal lenni azért sem, mert az elnökség működésében nem lát harmóniát. Az elnök távollétében a Közlönyben a kollégák lázító közleményt írnak arról, hogy milyenek az előlépési viszonyok másutt és nálunk. Hivatkozik a Tamássy-féle javaslat tárgyalásakor elfogadott álláspontra. Azt hallotta akkor, hogy ezt a javaslatot egyelőre el kell fogadni, később majd lesz rá mód, hogy a tanárok sérelmeit figyelembe vegyék és hogy a korpótlékokat vissza lehessen szerezni. Ez nem történt meg, sőt nyitott seb maradt a helyettes tanárok ügye is. Szóváteszi, hogy az elnökség részéről nem hallott a katolikus tanárok kinevezésére vonatkozó nyilatkozatot. Körülbelül 20 rendes tanár van a IX. f. o. B) csoportjában. Végül a Tanárok Nevelőháza megvétele dolgában az a felfogása, hogy félévvel ezelőtt olcsóbban lehetett volna házat venni s ezt meg kellett volna cselekedni, mert azóta az egyesület vagyona nem sokkal növekedett. (Az elnöklést dr. Szóts Gyula alelnök veszi át.)

Dr. Marczinkó Ferenc úgy a maga, mint 68 társa nevében bizalmi nyilatkozatot óhajt előterjeszteni. Úgy érzi, hogy ennek indokolásában Faragó Andor érveinek meghallgatása után könnyű lesz a dolga, bár elégedetlenkedő gyülekezetben beszél. Mindenekelőtt kijelenti, hogy amit Faragó Andor a IX. f. o. B) csoportjában levő kath. tanárokról mondott, nem fedi a tényeket, mert ilyen tanárok nincsenek, már mindegyik az A) csoportban van.

Az elnöki megnyitó meggyőzte őt a tanárok érdekében kifejtett tervszerű tevékenységről, s a sok energiapazarlás után mindent várt, csak bizalmatlanságot nem. Mikor ezt hallotta, a szájalom érzése vett rajta erőt. Húsz év óta figyeli a tanári küzdelmeket, ezeknek részese, munkása is. Mondhatja,

hogy mindig kitűnően választottunk elnököket, de ha nem értünk el valamilyen kérdésben sikert, akkor a tanárság az elnök személyében keresett és talált bűnbakot. Nem elég az elégedetlenség hangoztatása, arra is kell gondolnunk, hogy ki az, aki az előzményeken okulva feláldozza magát, odaáll és majd annyit dolgozik, mint a jelenlegi elnök. És ki fogja majd a történekeért a felelősséget vállalni? Mivel azt látja, hogy nem találhatunk olyan embert, aki ügyeinket olyan átütő erővel és súllyal tudná képviselni, mint Madai Gyula, elutasítja az indítványt és a következő bizalmi nyilatkozatot olvassa fel: „*Alulírottak az O. K. T. E. elnökségét a tanárság ügyében kifejtett és rendkívül nehéz körülmények között folytatott tevékenységéért a legteljesebb bizalmunkról biztosítjuk*”. Hatvannyolc aláírás. (A közgyűlés lelkesen eljenzi Madai Gyula elnököt.)

Fodor János (Kecskemét) felszólalásában azt hangoztatja, hogy nem az elnök személye, hanem a politikája miatt bizalmatlan. Erre több oka van: A tavalyi közgyűlésen tett indítványának kezelése bizalmatlansággal tölti el. A közgyűlés megbízta az elnökséget, hogy a tanárság hangulát hozza a miniszter úrnak tudomására, az elnök azonban ebben az ügyben privát úton intézkedett. Szóvateszi a helyettes tanárok nélkülözéseit és az előlépések hiányát, majd az elmaradt alapszabályrevíziót s mindezért az elnökség politikáját okolja. Ha ő volna az elnök és abba a kellemes helyzetbe kerülne, hogy képviselő is lehetne, megmondaná a miniszter úrnak, hogy a szívéhez nőtt ügytől nem tud megszabadulni, de a pártjától igen. Szerinte az elnök kényes kettős helyzetben van, s felszólaló már csak azért sem ajánlja a bizalom megszavazását, mert úgy látja, hogy a tanárságnak nincs keze, nincs lába, beteg és nincs, aki meggyógyítsa.

Az elnök szavazásra teszi fel a kérdést. 67 tag bizalmatlanságot szavaz, 106 tag bizalommal van az elnökség iránt. Az utóbbiak közt vannak a vidéki körök és testületek megbízottai is, de szavazatukat csak egynek veszik, bár többszáz embert képviseltek.

10. *Madai Gyula* elnök átveszi az elnöklést és a közgyűlés rátér a többi indítvány tárgyalására.

Édes Jenő főtitkár jelenti, hogy a státusrendezés és a tanárságot ért sérelmek tárgyában indítványokat küldtek be: *Erdei József* budapesti tanár, a békéscsabai állami leánygimnázium tanári testülete, a jászberényi áll. rg., a *Miskolci Kör*, a *Győrkerületi Kör*, a nagykallói áll. rg., *Gál Kálmán* kispesti tanár. Mindegyik indítvány ugyanarra vonatkozik, de az összes sérelmeket legrészletesebben a *Győrkerületi Kör* indítványa tartalmazza, ezért ez egyes indítványok külön-külön megvitatása helyett a főtitkár ezt ajánlja elfogadásra. A közgyűlés vita nélkül egyhangú határozattal elfogadja a *Győrkerületi Kör* közelközö indítványát: „1. Kivánjuk az igazgatói és a tanári státusnak a szétválasztását. 2. Kivánjuk az elvezényelteknek a státusból való kivételét. 3. Kivánjuk a helyettes tanárok létszámának a tanári státusba való felvételét. 4. Kérjük a tanári cím törvényes védelmét. 5. Kérjük a szokásos hivatali címeknek a tanárságra való alkalmazását a rangosztálynak megfelelően. 6. Kivánjuk az ötödéves korpótlék visszaállítását. 7. Kérjük a leánygimnáziumoknál szolgáló polgári iskolai képesítéssel bíró tanerőkre az 1883. törvény alkalmazását. 8. Kivánjuk, hogy az O. K. T. E. vezető-

sége sürgősen kérje fel a tanügyi egyesületeket a „Tanügyi Egyesületek Szövetsége” megalakítására.”

11. Ugyancsak vita nélkül fogadja el a közgyűlés az egri állami reáliskola tanári testületének a vizsgálati díjak felemelésére, az intézeti mellékteendők díjazására, az igazgatók és tanárok kezelési jutalékaira vonatkozó és a külföldi tanulmányutak rendszeresítése tárgyában benyújtott indítványait.

12. Halász László tanárnak azt az indítványát, hogy magántanítást csak okleveles középiskolai tanárok vállalhassanak, magáévá teszi a közgyűlés Csömör István budapesti tanárnak sajtóbizottság alakítására vonatkozó indítványával együtt.

13. Halász Viktor szombathelyi tanár igen érdekes és értékes előadást tart a tanári rangsor hibáiról és a seniumos rendszerről.

Isik József tárgyilagos megjegyzései és Erdei József hozzászólása után Borsos Károly teszi meg észrevételeit. Nem szeretné, ha diszharmóniával távozna a tanárság a mai ülésről; kéri az elnökséget, hogy illetékes helyen újra mutasson rá a középiskolai tanárság munkájának nagy jelentőségére, mert ha magyar tanár nincs, akkor kulturfőlény sincs. Sérelmeink orvoslására egy méltányosan és igazságosan megalkotott seniumos rendszer valóban alkalmas, mivel azonban erre hamarosan áttérni nem lehet, kívánatos volna, hogy sürgősen orvosolják két legnagyobb sérelmünket, adják vissza a korpótlékot és nevezzék ki a helyetteseket.

A közgyűlés abban állapodik meg, hogy az elnökség belátására bízva a legsürgősebb intézkedések megtételét, a további állásfoglalás dolgában majd a választmány fog dönteni, amelynek lehetőleg négy héten belül való összehívására utasítják az elnökséget.

Más tárgy nem lévén, elnök az ülést berekeszti.

Hitelesítik :
Magyar Sámuel s. k.
Esztergom Ferenc s. k.

Kmf.

Jegyzette :
Édes Jenő,
főtitkár.

A szeniumos rendszer.

Szomorú dolog, hogy ahányszor a magyar tisztviselők gyűlést tartanak, kénytelenek panaszos szavukat felemelni anyagi helyzetük siralmas állapota, illetményeik elégtelensége miatt. A jogos sérelmek kétfélek: általánosak, amelyek az egész köztisztviselői kart érintik és speciálisok, olyanok tehát, amelyek csak egyes tisztviselői szakokat, ágazatokat sujtanak. Minden tisztviselő létalapját súlyosan érinti annak a fizetésemelésnek elmaradása, amelyet a státuszrendezés alapjául szolgáló Tamássy-féle tervezet beígért. E szerint a státuszrendezés végrehajtásáig az állami alkalmazottak illetményeinek egyes fizetési osztályokban el kell érniök, másokban pedig 80%-ig meg kell közelíteniök a békebeli fizetést. És mégis azt láttuk, hogy a tisztviselőknek a közelmúltban történt csekély megmozdulására nagyon erélyes pénzügyminiszteri leintés volt a válasz.

Speciális sérelmeket többé-kevésbbé alapos és helytálló indoklással minden tisztviselői kategória hangoztat, de a leghatározottabban állíthatjuk, hogy senkinek sem oly jogosak a panaszai, mint a katedrai tanárokéi. Nagy tragikuma az a magyar tanárságnak, hogy azok, akik hivatásuknál fogva a legtisztább, legnemesebb idealizmussal végzik nehéz feladatukat, kénytelenek örökkön-örökké súlyos materiális panaszokkal előállani.

Nehéz megmondani, hogy miért vagyunk mi a kormány és a társadalom mostoha gyermekei, de mi mindig érezzük, hogy ez így van. Igazságügyminiszterváltozáskor a főpecsétőr programjának első és legnyomatékosabban hangoztatott pontja a bírák jobb javadalmazásának szükségessége szokott lenni és sok esetben meg is szavazták ezt. Nekünk pedig a nemzetgyűlés által jogosnak elismert ötödéves korpótlékainkat sem adják vissza. A többi tisztviselő-ágazat legfeljebb csak a társadalom közönyével találkozok, minket, tanárokat kifejezetten nem szeretnek. Gondoljunk csak arra, mennyire irigylük tőlünk a szünidőt, mintha az kizárólag csak nekünk és nem az irigylők gyermekeinek szólna. Hiszen a háborúban megmutatták, hogy a tanárnak, tanítónak a szünidőben is a hatóságok rendelkezésére kellett állnia gabonarekvirálásnál, cséplési munkálatok ellenőrzésénél. A többiek kaptak 40 éves szolgálat helyett 35 évest és nyertek vele gyors előrehaladást, nekünk a 30 évhez még ötöt adtak hozzá minden rekompenzáció nélkül és ezen intézkedéssel, mely minden bajunk főforrása lett, „öt évre megállították a rangosztályos előlépést és összesen tíz esztendő hátrányba kerültünk más ágazatokkal szemben”. Elvették tőlünk korpótlékunkat és ugyanakkor több mint két tucat egyéb pótlékot teremtettek meg mások részére. Ezzel megfosztottak bennünket egy oly, százados jogszokáson alapuló illetménytől, amelynek célja volt a tanári állás speciális helyzetéhez képest némi kárpótlást nyújtani, amiért magasabb állásokra nem törekszik.

Azt hittük, hogy a státuszrendezésnél a rideg pénzügyi szempont mellett érvényesülni fog az emberi belátás is. A reménykedők igen nagy csalódása volt ez. Akik nem engedik visszaadni jogtalanul elvett ötödéves korpótlékunkat, azok nem akarták megérteni egészen sajátos szolgálati viszonyainkat sem. Minden magyarázat, a minisztérium és az ügyosztályunk minden jóakarata hiábavaló volt. Azokat, akik az alapjait rakják le annak a tudásnak, amelyre építve teremtik meg az egész államszervezet hatalmas mehanizmusát, figyelemre sem méltatták azok, akik ismereteik javát volt tanáraiknak köszönhetik. Így azután a tanárok csak a legsablonosabb normál státuszkulcsnál valami kevés-
sel jobban kapták beosztásukat.

Amint azonban *Irsik József* kartársunk a Közlöny f. évi áprilisi számában megállapította, csak „a külső látszat mutatja azt, hogy a tanárságnak is ugyanolyan mértékkel mértek, mint más szolgálati

ágazatoknak“, valójában pedig egyetlen külső szolgálati státusz sincs rosszabb helyzetben, mint a katedrai tanárság. Ebből következik, hogy a státuszrendezés óta minden tisztviselő-kategóriában voltak kinevezések, egyeseknél nem is egyszer és hozzátehetjük, hogy elég szép számban, nálunk csak a legutóbbi napokban és figyelembe sem vehető mennyiségben. A tanárság a különben is zárt státusza folytán, amit a hozzáértés nélkül, de annál nagyobb semmibevevéssel, sőt azt mondhatnók, hogy rosszakarattal, ellenséges indulattal megállapított státuszkulcs még kedvezőtlenebbé, merevebbé lett, hasztalan várja sóvárgó türelmellenséggel, hogy többen jussanak magasabb fizetési osztályba, a helyettes tanárok pedig — legalább az évek óta alkalmazottak — végre már kineveztesse. Ez a tanárság olyan sérelme, amilyenre a többi tisztviselők nem hivatkozhatnak. Ezt nobilis gavallériával egyedül és kizárólag nekünk tartották fenn pénzügyi köreink.

Bár feltételezem, hogy *Irsik* kollégánk nagyon szemléletes, könnyen áttekinthető táblázatait kellő figyelemre méltatták, külön is rá akarok mutatni a Gyűjteményegyelem státuszában lévő, velünk teljesen azonos képesítésű fiatal tudósaink kedvező helyzetére, ugyancsak a külső szolgálatot teljesítő postai fogalmazási és műszaki tisztviselők nagyszerű státuszára. De itt még ki kell emelnem két dolgot: a postai fogalmazók oly rohamosan mentek előre, hogy a VIII. rangosztálytól lefelé senki sem került az A) csoportba, viszont a műszakiakat bőségesen kárpótolták némi lemaradásukért a jó státuszkulccsal, aminek köszönhetik, hogy ma már senki sincs a B) csoportban.

Áttérhetünk immár a mi helyzetünk tanulmányozására és más státuszokkal is behatóbban összehasonlíthatjuk a mienket — főleg az előlépési lehetőségek tekintetében.

Annak dacára, hogy a Károlyi-kormány alatt helyzetünkön nem javítottak és a tisztviselői előlépések nagy konjunkturáját egyáltalában nem használhattuk ki, az V. és VI. rangosztályba került a tanárságnak mindössze csak 12%-a, összesen 114, de ebből jelenleg 67 helyet az igazgatók foglalnak le, marad tehát a katedrai tanárság számára mindössze 47 hely. Vagyis ezek közül az egész státusznak csak 4,97%-a juthat a VI. fizetési osztályba, ami már magában is nagy hátrány a többi tisztviselői kategóriákkal szemben, de tetőzi még a bajt az, hogy amíg más szakmákban a hivatalfőnökök csekély kivétellel mindig a legidősebb tisztviselők közül kerülnek ki, addig nálunk azon 177 tanár között, akinek teljes szolgálati ideje 1935-ig bezárólag letelik, mindössze 27 igazgató van. Mivel pedig a mi státuszunk szigorúan zárt, amely a maga merev mozdulatlanságával a rangsor béklyói közé szorítva különben is lassúvá tette az előmenetelt, a fenti körülmény körülményében a mai katedrai tanárság zöme — legalább 400 ember — az ötvenedik életéve körül, de inkább azon túl jut majd a VII.-be és talán, de csak talán közvetlen a nyugdíjazása előtt érheti az a szerencse, hogy bekerül a VI. fizetési osztályba.

Hogy mennyire más a helyzet más tisztviselőknél, annak demonstrálására összehasonlítást végeztünk a bírakkal, a Máv. főiskolát végzett és a pénzügyigazgatóságok fogalmazási tisztviselőinek státuszával. A bírakéval azért vetettük egybe a mi státuszunkat, mert a tanárság több mint három évtizedes küzdelmének mindenkor egyik vezérmotivuma volt az elsőfolyamodású bírakkal való egyenrangú elbánás követelése, amit a Széll—Wlassics-féle fizetéstervezetünk nagyjában meg is valósított. Ma pedig távolabb állunk tőle, mint valaha.

Csak a f. évi július hó 10-én kiadott bírói rangsor állván rendelkezésemre, hiányzik a régivel való összehasonlítás lehelősege. Azonkívül a bírák rangsora a közölt adatok szűkszávsága miatt mintaképe annak, hogy milyennek nem szabad egy rangsornak lenni, de még így is sok mindenre lehet belőle következtetni.

A bíróság fogalmazó személyzete pl. 647 főből áll. A VIII. rangosztályban van 162 bírósági titkár, a IX. fiz. osztályba besorolt jegyzők létszáma 183, a X. rangosztályos joggyakornokoké pedig 302. A titkárok haladása nagyon gyors volt. Ennek bizonyítéka, hogy az 1925 dec. 31-ike óta történt 28 legalacsonyabb fokú bírói kinevezés dacára a titkárok közül még mindig 36, vagyis 28·8% maradt a B csoportban. A kinevezések oly tömegesen történtek, hogy 162 titkár közül 76, tehát majdnem a fele egyszerre: 1924 márc. 31-én jutott a VIII.-ba.

A IX.-ben lévő jegyzők száma 183. Ebbe a fizetési osztályba került 1923 május 31-én 61, ugyanezen év október 23-án 5 és 1924 március 31-én 92, összesen 158, vagyis 10 hónap alatt ebbe a fizetési osztályba előlépett a jelenleg benne levők 85·7%-a, vagy ha úgy tetszik, a X.-ben levők fele. Nálunk 1923 január 1. óta, tehát 3 év és 10 hónap alatt 11 + a rangsor összeállítás óta kinevezett 12, összesen tehát 23 tanár, a jelenleg IX. rangosztályban levők 10·5%-a, vagyis a bírósági fogalmazó személyzet státuszában 10 hónap alatt hétszer annyit neveztek ki a X.-ből a IX.-be, mint a hány helyettes tanár lett nálunk rendessé 46 hónap alatt. Itt mellékes kérem az, hogy a helyettes tanárok száma talán csak egyötöde a bírósági gyakornokokénak. Nem vagyok ugyan matematikus, de egy egyszerű kettős tétel segítségével velem együtt más is kiszámíthatja, hogy ugyanezen idő alatt 60 helyettes tanár közül 31-et kellett volna kinevezni a joggyakornokok kinevezési aránya szerint és annak megfelelően. Ha még ennél is kevesebb volt a helyettes tanár, legfeljebb létszámuk arányában kell csökkennie a 31-es számnak. Még azt sem tarjuk fontosnak, hogy mennyi időt tölt valaki 1—1 fizetési osztályban, nem lényeges tehát szerintünk dr. Nagy Pálnak az a megállapítása sem, hogy az október 2-án bíróvá kinevezett titkárok nagy része csak két és fél évig volt a VIII.-ban, mert ahol ilyen előlépési viszonyok közt nem megy végig valaki 10 év alatt mind a három rangosztályon, ott okvetlen az illetőben van a hiba. S valóban maguk a bírák is bevallják, hogy

a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, ha valaki 10 évig halad végig a három rangosztályon, ellenben gyakori, hogy a joggyakornokból egyszerre titkár, a jegyzőből pedig bíró lesz alig néhány év alatt. Ebből pedig az következik, hogy a bírák túlnyomó többsége legkésőbb 34—35 éves korban okvetlen belekerül az I. fizetési csoport 1. fokozatába s kap 4,400.000 K-t, ami a VII. fiz. oszt. 1. fokozata — 150.000 K. És ha egész életében magmarad is az I. fiz. csoportban, ami tekintettel arra, hogy itt az 1853 főnyi bírói státusznak csak 63%-a van, ez megint csak a kevésbbé tehetségesekkel fordulhat elő, még ha figyelembe vesszük is a 10%-os soronkívüli előlépés lehetőségét, ami ilyen nagy arányú kinevezések közt valóban súlyosan esik a latba, akkor látjuk csak igazán, hova csúszunk vissza mi, tanárok. De ha a bírák közt csak közepes képességű is valaki, akkor nagyobb nehézségek nélkül okvetlen bejut a II. fiz. csoportba is (VI. 2 + 300.000 — V. 1 + 600.000 K), ahol a bírának még mindig 27%-a van és itt is az 1893. évi IV. t.-cikk határozmányai következtében vagy azonnal a 2. fokozatba kerül, vagy — ami ennél valószínűbb — az I. fiz. csoportnak legalább a néhány fokozatát átugorta. Hát bizonyos, hogy a bírák az egész világon a legjobban dotált köztisztviselők, de az is bizonyos, hogy sehol az egész világon nincs oly különbség a bírói és tanári fizetés meg haladás közt, mint nálunk.

A Máv. főiskolásait azért választottuk, mivel ezek még nem is olyan régen sokkal rosszabb helyzetben voltak mint mi, a pénzügyi fogalmazásiakat pedig a két státusz csaknem azonos volta miatt. A Máv. főiskolásai részére VIII. fizetési osztály van:

Fiz.oszt.	Létszám	%	Illetmény	Az államiaknál ennek megfelelő
I.	1	} Az I., II., III. fizetési osztály az egész létszám	14,500.000	III. (államtitkár)
II.	9		11,500.000	IV. (h. államtitkár)
III.	16		7,800.000—8,800.000	VI/A + 400.000—4000.000
IV.	85	7 67	6,800.000	VI/A 1. fok + 500.000
			6,300.000	Pontosan VI/A 1. fok
			5,800.000	VI/A 2. fok + 100.000
V.	256	23	5,200.000	VI/A 3. fok + 100.000
			4,700.000	VII/A 1. fok + 150.000
			4,200.000	VII/A 2. fok + 50.000
VI.	256	23	3,800.000	VII/A 3. fok + 50.000
			3,550.000	VII/A 3. fok — 200.000
			3,300.000	VIII/A 1. fok + 50.000
VII.	246	22	3,000.000	VIII/A 2. fok — 50.000
			2,800.000	VIII/A 3. fok — 50.000
			2,600.000	IX/A 1. fok + 50.000
VIII.	245	22	2,450.000	IX/A 1. fok — 100.000
			2,300.000	IX/A 2. fok — 50.000
			2,150.000	IX/A 3. fok — 10.000

A statuszkulcs általában a normálisnak felel meg, csak az egyes fizetési osztályokban magasabbak az illetmények, mint nálunk, pontosabban kifejezve a kezdő VIII. fiz. osztály többet jelent, mint nálunk a X. és az emelkedés a felső fiz. osztályok felé meredekebb, mint az államiaknál. Tipikus példáját fogjuk azonban látni, hogy mit tesz az, ha a rangsor nem oly merev, zárt, mint a mienk.

Az összehasonlítást a IV/A—1. fokozatával kezdjük, amelyben a fizetés 6,800.000, vagyis az állami VI/A—I. fok + 500.000 K. Nálunk a VI/A—1. fokozatában a rangsor kiadásakor volt 8 tanár, bele számítva Schauschek Árpád műegyetemi tanársegédet is. A nyolc közül egy kezdte szolgálatát 1894-ben, a többi hét még előbb. A Máv. IV/A—1. fokozatában vannak 37-en. A 37 közül 25, tehát kétharmada 1895 után lépett szolgálatba: 1895-ben 6, 1896-ban 2, 1897-ben 2, 1898-ban 4, 1900-ban 4, 1901-ben 1, 1902-ben 1, 1905-ben 4, 1906-ban 1. Míg tehát nálunk a VI/A—1.-ben a legfiatalabb szolgálati idő 32 év, emitt a tisztviselők kétharmada szolgál rövidebb ideje, a legutolsó csak 20 esztendeje. A 25 tisztviselő közül osztályvezető 15, van egy a kereskedelemügyi minisztériumba berendelt, de a legfiatalabb nem osztályvezető.

A Máv. IV/A—2. fokozata pontosan a mi VI/A—1-ünknek felel meg. A mi 8 emberünk helyzetét már megvilágítottuk. A Máv.-nál a IV/A—2. fokozatában van 11, és pedig mind 1895—1914-ig terjedő időközbe eső szolgálati kezdettel. Ebben a csoportban tehát a 11 közül az, akinek legkevesebb szolgálata van, 14 évvel kezdte később, mint az ugyanakkora fizetést élvező tanár. A csoportban a leghosszabb idő óta szolgáló vasutas 1873-ban született, tehát 53 éves, hátra van még 4 szolgálati éve, 1927 január 1-én előlép a IV/A—1. fokozatába (6,800.000 K) és nem osztályvezető. A csoportban a legfiatalabb 1884-ben született, tehát 42 éves és osztályvezető, de van 1881-ben született olyan is, aki nem osztályvezető. Nálunk az 1880—83 közt születettek legjobb esetében is a VII/A—3. fokozatában ülnek.

A mi VI/A osztályunk 2. fokozatához legközelebb áll a Máv. IV/B csoport 2. fokozata (5,900.000, állami VI/A—2 + 200.000). Ebben vannak a vasútnál 45-en. A 4 főorvos leszámításával 24-en kezdték szolgálatukat 1896—1902 közt; ezen 24 közül csak 7 osztályvezető van. Nálunk a VI/A—2. fokozatában levő 32 tanár szolgálati idejének kezdete 1893—96 közé esik.

Ezzel szemben rendkívüli eltérést mutat a vasutas IV/A—3. fokozatában lévők helyzete — még pedig erősen a mi hátrányunkra. (Megfelel VI/A—2 + 100 000 = 5,800.000 K.) A 35 vasutas közül 1—1 kezdte 1891-ben, 1893-ban, 1894-ben és 1897-ben, a többi 30 pedig 1899—1911-ig és egy 1918-ban. A 35 közül tehát 3 akad, aki régebben szolgál, mint a VI/A—2. fokában levő 32 tanár. A tanárok közt a legfiatalabb 1874-ben született, míg a vasutasok csoportjában nálánál

csak két idősebb van, de ezeknek egyike 35-ik életévében lépett a vasút szolgálatába. A csoportban van 37—42 éves korig olyan, aki nem osztályvezető. Míg tehát nálunk az ennek megfelelő fizetéssel bírók közt a legfiatalabb 52 éves, a vasutasok közt nála 15 évvel fiatalabb is akad.

Nem mehetünk tovább, amíg meg nem vizsgáltuk, milyen arányban van a vasútnál a vezető állásban lévők száma a többi IV. rangosztályú tisztviselőéhez. A vasútnál a IV. fiz. oszt. A) és B) csoportjaiban van összesen 148 tisztviselő. Közülük vezetőállásban van 59, az egész létszám 39'86%-a, nincs vezetőállásban tehát 60'14%. Nálunk az V. és VI. fizetési osztályokban a 114 állás közül az igazgatóké 67, azaz 58'77%, a katedrai tanároké 41'23%. Tehát a katedrai tanárok közül 18'91%-kal kevesebb kerülhet a magasabb fizetési osztályokba, mint a vasútnál. Ez az arányszám ugyan csökkenhet 2%-kal a vasutasokkal szemben, ha azoknál az első három fokozat tisztviselőit és nálunk a főigazgatókat is számításba vesszük, de a legfelső fizetési osztályokba még így is egyhattal több vasutas jut a nem vezetőállásban lévők közül, mint a katedrai tanároknál. Azonkívül minden kommentár nélkül rá kell mutatnunk még egy érdekesen jellemző tényre. A vasutasok középiskolai érettségivel vagy ezzel egyenrangú képzettséggel bíró tisztviselők (2846 főnyi) státuszában a mi VI. rangosztályunknál minden vonatkozásban magasabb dotációval járó IV. fiz. osztályában 44 állás van, tehát pontosan annyi, ahány az egyetemi végzettséggel bíró tanároknak jelenleg jut a gyakorló gimnáziumnál lévő 3 tanárt is beleszámítva. Ehhez ugyebár valóban nem kell semmi kommentár!

Az V/A—1. (5,200.000 K, áll. VI/A—3+100.000 K) fokozatba tartozó 170 kinevezett között csak 12 olyan van, akinek a szolgálati ideje 1894—96 közt kezdődött, a többi jóval később kezdte szolgálatát, mint nálunk a VI/B—3. fokozatában a legfiatalabb.

A Máv. státuszkulcsának kedvező voltára mutat, hogy az V. fiz. csoport 1. fokozatában nincs is B) csoportbeli, a 2. és 3. fokozatban együtt van 109, de nagyon kedvező volt a státuszrendezés előtt az előmenetel, mert a VI. fiz. osztályban csak az első fokozatban van A) csoportbeli, a 2. és 3. fokozatban mindenki a B) csoportba került, a VII. fiz. osztályban pedig senki sem jutott az A) csoportba.

A vasutasok VI/A—1. fokozata megfelel a mi VII/A—3. fokozatunk +50.000 K. (3,800.000 K.) Annak a 20 tanárnak, aki ebben a fokozatban van, 1904—1907 közt kezdődik a szolgálata, a vasutasoknál 166 közül 64-é szintén, de viszont 40 van, aki 1910-ben vagy ezután pl. 1916-ban és 1918-ban lépett a Máv. szolgálatába. Már fentebb említettük, hogy azok a tanárok, akik 1910-ben kezdték meg szolgálatukat, a VIII. rangosztály közepe felé vannak a 80—100-ik sor-

szám körül, de többen, az e csoportba tartozó vasutasokkal egyenlő szolgálati idővel bírók, a IX. rangosztály elején találhatók.

Méltóztassék elhinni, nem kellemes ezeknek a dolgoknak végére járni, mert jogos felháborodás vesz erőt rajtunk és a kétségbeeséssel határos elkeseredésbe kerget bennünket az az elszomorító tény és tudat, hogy mi, a magyar kultúra előharcosai, a katedrai tanárok vagyunk a magyar tisztviselőtársadalom utolsói.

A vasutasoknál a kedvező helyzetet még inkább megjavítja az a körülmény, hogy az évi üzleteredmény feleslegéből egyesek, még pedig elég számosan, egyhavi fizetésnél is többre menő üzletrészesedési jutalékot és azonfelül még külön jutalmat is kapnak, ami ezeknél évi 10% fizetéstöbbletet is jelent. Mi ellenben még azt sem tudjuk elérni, hogy a nemzetgyűlés által jogosnak elismert követelésünket: az ötöd-éves korpótlékunkat ismét megkapjuk.

A pénzügyiekkel való összehasonlításból is ugyanaz a mellőztetés tűnik ki. A pénzügyieknél a létszám 944, nálunk 946. Amott a IV. fiz. osztályban van egy: 0'1%, az V.-ben 19, 2%, nálunk az V.-ben van 9, tehát 1%, de ezen szám megállapításánál beleszámították a 7 főigazgatót is és ez a szám az V.-ben lévők százalékát 1'6-ra emelte. Ahhoz természetesen már nem volt szívük, hogy a tanári státusz számára 13 ötödik rangosztályost engedélyezzenek. Ezzel szemben nálunk 11 hellyel többet engedélyeztek (105-öt) a VI.-ban, tehát 11 %-ot a pénzügyiek 10 %-áéval, vagyis 94-gyel szemben. Viszont a pénzügyieknél a IV.-ben és V.-ben lévő 20 pénzügyigazgatót leszámítva, a kirendeltségek vezetői és az ugyancsak vezető számba menő pénzügyigazgatóhelyettesek a VI. fizetési osztály rangsorában fokozatos hivatali előlépésük szerint helyezkednek el és érdeklődésemre még kivételként sem tudtak oly esetet mondani, hogy valaki pl. a VII.-ből mások átugrásával kapott volna pénzügyigazgatói kinevezést. Nálunk a VII. (30%), VIII. (29%) és IX.-ben (29%) 832 tanár van, amott a VII.—X.-ben (22—22%) 830. A két státusz hasonlósága tehát a legfelsőbb fokon mutakozó különbségtől eltekintve, szembeszökő, sőt az alacsonyabb rangosztályoknak három fizetési osztályba való tagoltsága még a mi előnyünkre látszik szolgálni. Valójában pedig a dolog úgy áll, hogy az 1919-iki és az 1925-iki státuszrendezés a pénzügyiek részére olyan eredményeket hozott, hogy tudunk olyan eseteket, amikor valaki egy hónap alatt két rangosztályon is végigugrott.

1) 1919-ben u. i.

az	V.-ben volt	3 ⁰ / ₀ .
a	VI.-ban	12 ⁰ / ₀ .
a	VII.-ben	20 ⁰ / ₀ .
a	VIII.-ban	25 ⁰ / ₀ .
a	IX.-ben	25 ⁰ / ₀ .
a	X.-ben	15 ⁰ / ₀ .

2) 1925-ben pedig

az	V.-ben volt	4 ⁰ / ₀ .
a	VI.-ban	14 ⁰ / ₀ .
a	VII.-ben	20 ⁰ / ₀ .
a	VIII.-ban	20 ⁰ / ₀ .
a	IX.-ben	20 ⁰ / ₀ .
a	X.-ben	22 ⁰ / ₀ .

A jelenlegi pénzügyi státusz ehhez viszonyítva tagadhatatlanul rosszabb. De viszont a legközelebb megjelenendő rangsorban nem lesznek benne a VIII. fiz. osztálytól felfelé a pénzügyminisztériumban és a jogügyi igazgatásnál alkalmazottak, akiknek gyorsabb haladása irritálta a külszolgálatosokat, de ezeknek igen rövid idő alatt sikerült keresztlépníni azoknak a rangsorból való kiemelését. Vajjon mikor kerülnek ki a mi rangsorunkból azok, akik azelőtt sohasem voltak oda beosztva? A rangsor ezen megtisztításának üdvös hatása természetesen nagyszerű eredményt produkált a pénzügyiek részére, akik élvezték a gyors haladás előnyeit és ma már ott tartanak, hogy az 1926. év eleji állapot szerint a VIII. fizetési osztályban is csak egy B. csoportbeli volt, azóta azonban már ez sincs és folyó évi február óta a VIII. és IX. rangosztályokban megüresedő helyeket (jól tessék megérteni) havonként betöltik.

Ezek után hozzáfogunk a részletes összehasonlításhoz. Előrebocsátom, hogy a pénzügyminisztériumban és a jogügyi igazgatásnál szolgálatot végző tisztviselőket sehol sem vettem számításba, annyira szembevetendő volt már az első pillanatra is ezeknek különleges helyzete, azonban enélkül is igen érdekes következtetésekre juthattunk.

Nálunk a VI/A-ban lévő 41 tanár közül az utolsó 1896-ban kezdte szolgálatát. Ennél rövidebb szolgálati idővel bíró egy sincs. A pénzügynél a VI/A-ban levő 94 közül 51 van, aki 1897-ben és 1897 után lépett állami szolgálatba, köztük 15 olyan, aki 1902-ben és még ennél is később. Ugyanezek 20 évi, sőt több esetben még ennél is rövidebb szolgálati idő után kerültek a VI.-ba, tehát szolgálati idejüknek — a szolgálati időt 7 lusztrumra felosztva — $\frac{3}{7}$ -ét, sőt egyes, bár ritkább esetekben felét töltik el a VI.-ban. Az 51-ből 26 nem helyettes, nem kirendeltségvezető, ismét hangsúlyozva, hogy az ilyen beosztás, vagy cím sem jelent a VI.-ban külön ugrást.

Nálunk a VII/A-ba tartozók szolgálati ideje 1902 és 1907 közt kezdődött, csak 11 szerepel olyan, aki régebben szolgált, ez tehát kivételes eset és ettől el is tekinthetünk. A pénzügyieknel 208 közül 84, tehát az egész fizetési osztály 40%-a kezdte meg később az állami szolgálatot, mint nálunk a legfiatalabb. Tovább menve, ezen 84 közül 1910-ben és később kezdte szolgálatát 45, ez utóbbiaknak is túlnyomó többsége 1927. január 1-től a VII/A 2. fokozatában lesz, míg nálunk az 1910-ben alkalmazottak — amint a vasutasokkal való összehasonlításból láttuk — a VIII/A közepe táján helyezkednek el (t. i. a VII/B-ben lévőket is számításba véve) a 80. és 100. sorszám között. Benne vannak tehát a VIII/A 1. fokozatában, de 120—140 előttük lévő előléptetésére, illetve kinevezésére kell várniuk, míg a VII. 3.-ba jutnak. Hogy ehhez mennyi idő kell, arra nézve bátor vagyok az alábbi kis felsorolásra. Az 1924/25. tanári névkönyv adatai alapján a 35 éves szolgálati idő betöltése folytán nyugdíjba küldhető 1926-ban

6, 1927-ben 7, 1928-ban és 1929-ben 14—14 tanár, 1930-ban nyugdíjba megy 12, 1931-ben 18, 1932-ben 26, 1933-ban 17, 1934-ben 28 és 1935-ben 35, összesen 177 tanár. Ezen adatok alapján könnyen kiszámíthatja mindenki, hogy mi vár reánk és nem fogják túlzásnak mondani ama ferti állítást, hogy a tanárság zöme nagyon közel jár majd az ötvenedik életéhez — esetleg inkább túl, mint innen — mire a VII. rangosztályba bejut. A legújabban megejtett számítások szerint pedig a jelenlegi státusz fennmaradása esetén a VII. rangosztály 90. sorszáma után következők a VI. rangosztályba egyáltalában nem juthatnak be. Különösen azokra nézve fog ez a jóslat beteljesedni, akik a háború kitörésekor vagy befejezték egyetemi tanulmányaikat, vagy nagyon közel álltak ehhez, de alkalmaztatásuk előtt kénytelenek voltak bevonulni. Legszebb ifjúságukat a harctéren töltötték állandó életveszély közt, sokan még évekig sínylődtek fogságban is. Leszerelésük, illetve hazajövetelük után alkalmazást kaptak, de hányan vannak közülök 35—36 éves korral a IX. 2-ben, vagy legjobb esetben a IX. 1-ben. Más szolgálati ágaknál már az első éves jogász beléphet az illető hivatalba díjnokként. Az ilyenek közül sokan bevonultak ugyan a háború kitörésekor, de ha nem estek fogságba, a hadi vizsgákon letehtették a szigorlatokat, megszerezhették az államtudományi doktorátust s hamarosan ki is neveztettek, a vasútnál minden esetben azonnal. A díjnoki éveket pedig még a fogságba esetteknél is beszámították a szolgálati időbe.

Ha ilyen módon vizsgáljuk az egyes státuszokat, akkor bizonyosodik be kézzelfoghatóan Irsik kollégánknak az a megállapítása, hogy külső látszatra a mi státuszunk sem rosszabb, mint a többi, azonban messze hallhatóan harsogja minden adat, hogy mennyire rosszabb a katedrai tanárok helyzete minden más főiskolát végzett tisztviselőénél. A szerencsétlen rangsor átokként nehezedik ránk és még külön nyom bennünket az a szerencsétlenség, hogy egy időben annyira divat volt a fiatal igazgatók kinevezése, hogy amint már egy ízben megállapítottam, az 1935-ig nyugalmomba vonuló tanárok közül csak 27 az igazgató, tehát mindössze 15%. Ám legyen valaki már egész fiatalon igazgató, de ne történjék ez a katedrai tanárok rovására. Amellett ez egyik legerősebb érve a tanárok ellenségeinek, hogy hiszen 34—35 éves korukban igazgatók lehetnek, kinevezik őket a VI.-ba és még a tanárok mernek panaszkodni. Holott nagyon érdemes, kiváló képzettségű és a tanítás terén kitűnő eredményeket elérő tanároknak eszükbe sem jut igazgatóságra törekedni. Irtóznak az adminisztrációs munkától, az ifjúság és a nevelői hivatás szeretete elválaszthatatlanul a katedrához és a gondjaikra bízott gyermekesereghez köti őket. Éppen a tanárság hivatásából folyó ezen speciális helyzetet nem tudják és nem akarják mások megérteni.

Ezek után szinte felesleges volna annak a vizsgálata, hogy a

VIII. fizetési osztályban milyen a pénzügyi tisztviselők helyzete. Elég csak azt konstatálni, hogy a 208 főből álló státuszban 75 olyan akad, aki 1915-ben és ennél utóbb nyert alkalmazást és ezek közt az 1918-ból, 1920-ból és 1922-ből valók is szép számmal találhatók, sőt akadnak olyanok is, akik csak 1923 óta működnek.

Itt kell rámutatnunk arra, hogy sokak szerint a tanárságnak igen nagy előnye az, hogy a rendes tanár azonnal a IX.-be kerül. Próbáljunk e téren összehasonlítást végezni a pénzügyiekkel. Ezeknél a IX. fiz. osztály részére megállapított létszám 207, rendelkezésemre azonban csak 181 tisztviselő adata áll, a hiányzó 26 már okvetlen kinevezetett a X.-ből a IX.-be, de ezek személyi adatainak ismerete még siralmasabbnak mutatná a tanárság helyzetét. A 181 közül 1920-ban és ennél később kezdte szolgálatát 131, tehát 73% , de ezekből már két és fél éve, 1924 március óta van a IX.-ben 120, vagyis a 181 ember $\frac{2}{3}$ -a és még tovább menve ezen utóbbi 120 közül 1922-től és még rövidebb idő óta szolgál 66. Tehát a 181 tisztviselő $\frac{2}{3}$ -a azaz 120 — ezt nem lehet elégszer elmondani — legfeljebb 6 évi, de 66 esetben mindössze csak 4 évi szolgálat után a mi haladásunkhoz képest, szinte keresztülrepült egy egész fizetési osztályon és még egy magasabb fizetési osztály egyik fokozatával is előrejut, mert akik 1924 márciusában kerültek a IX.-be, január 1-én már a IX. 2. fokozatába jutnak. Ellenben Fuchs Rezső, miután 6 évig volt német-francia szakkal helyettes tanár a soproni állami reáliskolánál, de a rendes tanári kinevezést még 6 évi helyetteskedés után sem tudta megkapni, elment a győri városi kereskedelmihez, ahol természetesen örömmel alkalmazták egyszerre rendesnek. És még hány ilyen 6 éves helyettes tanár van! Így fest az az előny, hogy a helyettes tanárt mindjárt a IX.-be nevezik ki rendesnek. A mi helyettes tanáraink, a kultúra ezen páriasorban tartott éhező rabszolgái tudják legjobban, mit jelent az, hogy őket — idézőjelben mondom — „azonnal” a IX.-be nevezik ki. A helyettes tanár kap havi 1.450.000 K-t, naponta kérem 48.000 K-t, amiből élelmezni, ruházni kell magát, azt hiszem, fehérneműt is kell mosatni, sőt teste még a fürdést is megkívánja. Méltóztassanak megkérdezni egy fuvarostól, mit kapnak a kocsisai, vagy egy mészárosától, hogy mennyije van a vágólegényének? Jó, hogy ezek nem tudják, mennyi a tiszteletdíja az egyetemet végzett h. tanárnak. Miként lehet ez az elkeseredett, gondoktól gyötört fiatal ember szívélyes a növénydekeihez, hogy viselheti jó kedvvel a nehéz munkájával járó fáradalmakat és mint tarthat lépést a tudományos haladással? És hol vannak azok a boldog idők, amikor sokan közülünk már helyettes korunkban nők voltunk, mások pedig, mint vőlegények rózsás színben látták a világot, amely pedig a helyettes tanárra nézve akkor sem volt fenékig tejfel. De persze a rangsor szigorúan bezárt kapui, melyeket a rossz státuszkulcs zár el előlük, nem nyilhatnak meg addig, amíg

kellő számban, nyugalomba nem vonultak, vagy el nem haltak a rendes tanárok közül. Hát nálunk még a 6 éve szolgáló helyettes tanárok kinevezése is a kedves kollégák és jóbarátok holttestein, a nyomorban hátrahagyott özvegyek és árvák jajongó panaszain keresztül lehetséges?

Addig is, amíg bajaink gyökeres orvoslást nyernek, ki kell emelni a státusból és el kell távolítani a rangsorból azokat, akik nem középiskolánál teljesítenek szolgálatot. Hiszen olyanok is belekerültek a mi rangsorunkba, akik sohasem voltak ott. Ha Huszár Vilmos, Schauschek Árpád, Strausz Ármin, Bauer Mihály és Sinkó Pál az 1914-es rangsorban elérték a műegyetemiéi közt, miért nem kaphattak most is azoknál helyet? Sallay Géza mint országos színészeti felügyelő nem szerepelhetne-e ily címen ott, ahol szolgálatot teljesít? El kell neki venni a VI/B végén egy helyet valamely tanártól, holott a mi rangsorunkban is csak a VIII/A- 52. sorszáma illelhetné meg. A tanárvizsgálobizottsághoz beosztottaknak is más hivataluk van, de ezek legalább azelőtt is nálunk voltak. Ellenben a gyakorló gimnáziumiaknak külön csoportjuk van, miért nincsenek tehát mindnyájan abba besorolva? Bartalis Sándor már 1914-ben is a főigazgatósági tisztviselők közt volt, miért került át hozzánk 1926-ban? Gaál István és Szilády Zoltán érdemes működése megfelelőbb honorálást nyerne a Gyűjteményegyetem státuszában, ahova Szalay László is való. Bründl Ödönt is kivették a gyógypedagógiaiak közül, ahol pedig talán egészen jól érezte magát eddig. Lábán Antal és Tamedli Mihály pedig egész ismeretlen módon kerültek közénk. Lám, milyen gyorsan elintézték a pénzügyiek az ő sérelmüket és milyen hamar kikerültek a rangsortól azok, akik pedig mindig együtt voltak velük. Kívánjuk tehát, hogy nálunk a központi szolgálatra beosztott tanárok a minisztérium státuszába legyenek besorolva. Elég baj nálunk, hogy a szerencsétlen helyettes tanárok kinevezését olyanok akasztják meg, akik ráknézve egész idegenek. Úgy látszik, hiába csodálkozott és ígért gyors orvoslást Petry államtitkár úr öméltósága, mikor erről a páratlanul álló dologról hallott.

Még jó, hogy a Miniszter Úr Öexcellenciájának és ügyosztályfőnökünknek jóindulata legalább az utolsó percben megmentett a múlt költségvetési év végén fejenként 2.000.000 K-t a helyettes tanárok részére és ezzel 1—2 hónapra némileg enyhítette nyomorukat. Mi nemcsak érezzük, de cselekedeteikből látjuk is, hogy a középiskolai tanárság őszinte barátait bírjuk bennük, akik minden alkalommal exponálják magukat értünk és ügyünkért. A legfényesebb bizonyítéka ennek a most megtörtént 11 rendes tanári kinevezés, amelyért valószínű harcot kellett vívniuk. Úgy érezzük, hogy itt többről volt szó, mint 11 h. tanárnak a kinevezéséről, mert ez a tény egyúttal a státusz ércfalain való résütést is jelentette és talán jelenti annak teljes összeomlását is és ki tudja, nem ez volt-e a végső cél is.

Az ő határozott jóindulatuk mellett is okvetlenül meg kell azonban találnunk az eszközöket és módokat, amelyek segítségével a boldogulásunk útjában álló, előttünk ismeretlen akadályokat elháríthatjuk, különben aligha tudunk sorsunkon lendíteni. Pedig erre szükségünk van, még pedig sürgősen.

A katedrai tanárok előmenetele mindig igen rossz volt. Lassú volt a kir. katolikus gimnáziumok státuszában is, de mindenki tudja, hogy mienknél gyorsabb volt. Akik onnan kerültek át hozzánk, előbbre vannak, mint a velük egyidőben alkalmazottak. Még feltűnőbb ez azoknál, akik elejétől végig a leánygimnáziumoknál teljesítenek szolgálatot. Elég rámutatnunk arra, hogy pl. Prónay Lajos, Hümpfnerné Kerestély Olga, Brettschneider Etel és Tóthné Biczó Ilona (VII/A 97.—100. sorszám), továbbá Koritsánszkyne Kubás Aranka és Kuthy Erzsébet (105., 106. sorszám) évekkel később kezdték meg működésüket, mint az utánuk következők. Isten ments, hogy ezt tőlük sajnáljuk, csak a mi helyzetünk jellemzésére hoztuk fel. Vannak, akik állami szolgálatuk előtt más iskolafenntartónál működtek; ha ezeket az állam átvette, mindig az illető rangosztály végére csapták őket. Így jártak annakidején az újpestiek. Sokan polgárinál voltak előbb, ezek vesztettek csak igazán! Kérdezzék csak meg Fenyvest Jászberényben vagy Obetkó Istvánt Szentgotthárdon, hol lennének ők most a VIII.-ban, ha polgárinál maradnak? Vagy Fábián kollégánk nálunk, Szombathelyen a VIII. rangosztály 209. helyén lenne a polgárinál és most ül és vár a IX.-ben.

Mindezekből világosan kitűnnek a rangsor hibái, hátrányai, melyek közt a legnagyobb talán az, hogy minden rangsor igazságtalan, mert a rangsorba foglaltak előlépése mindenkor egy véletlen esetlegességtől: a rangsorban elfoglalt sorszámtól függ. Aki jó helyen fekszik a rangsorban, az gyorsabban halad előre, aki rossz helyre került, az lemarad, s így történhetik meg az, hogy akik egy napon nyertek is alkalmazást, a kinevezések során évekre elváltak egymástól. A mi rangsorunk pedig olyan, hogy ha Leibnitz elmondhatta erről a világról, hogy valamennyi létező világ közt a lehető legjobb, akkor mi is elmondhatjuk, hogy a mi rangsorunk és státuszunk valamennyi létező rangsor és státusz közt a lehető legrosszabb.

Már most hol keressünk bajunkra orvosságot, mi az, ami segíthetne rajtunk? Erre az a felelet, hogy egyedül és kizárólag a szeniumos rendszer rangosztályos kombinációval. A rangosztályokban való megmaradás azért fontos a szeniumos rendszerben, nehogy a fizetésrendezéseknél magára maradt tanárság minden egyes esetben kénytelen legyen harcba indulni fizetésemelésekkor.

A szeniumos rendszerért való küzdelem a dolog természeténé fogva csaknem egyidejűleg született meg a rangsorba való besorolással. Az 1893. évi IV. t.-cikk végrehajtása után hamarosan meg-

állapították, hogy egyes paragrafusainak téves értelmezése és helytelen alkalmazása miatt a tanárságot súlyos sérelmek érték, melyek miatt a tanárság körében erős forrongás támadt és ez a középiskolai tanárokat két egymással szemben álló táborra osztotta: a fővárosiak és a vidékiek táborára. Azt már akkor egyértelműleg konstataálták, hogy a tanárság legtöbb bajának az 1893. évi IV. t.-cikk a forrása, mert a tanárságra kényszerítette a rangsor nyugét, mely reánk sehogysem illik és már akkor követelték, hogy a tanárság javadalmazását állása és hivatása sajátyszerűségének jobban megfelelő külön törvénnyel rendezzék, mint pl. Ausztriában. (Orsz. Középisk. Tanáregy. Közlöny 1900—1901. évf. 117. old.) Ez pedig már a szeniumos rendszerre való áttérést jelentette. Már akkor megmondották, hogy „az 1893. évi IV. t.-cikknek a tanárookra vonatkoztatva már a kiindulási pontja is hibás: mert a tanárokat, kiknek egyenlő képzettséggel és munkakörrel egymás mellett kellene elhelyezkedniök, egymás fölé, létraszerű fokozatokra állította s ezzel mesterséges különbségeket teremtett ott, hol csak az igazi, korlátozás nélkül való *anciennitás* lehetne megkülönböztetési alap.” (Szemerjay: A tanári rangsor eltörlése. O. K. T. E. Közl. 1901—1902. évf. 289—290. old.) Hivatkoznak arra, hogy Franciaország kivételével a nyugati államokban nincs tanári rangsor és már ott is küzdenek ellene. Sajátságos, hogy nálunk, ahol az osztrákokat annyira utánozzák, hogy az 1893. évi fizetési törvényünk az 1873. évi április 15-iki osztrák törvénynek szakasztott mása, ezen törvénynek ama intézkedését, mely szerint ennek 15. §-a a tanárokat a törvény intézkedései alól kiveszi, nem követték, hanem éppen ellenkezőleg a tanárokat is berangsorozták. Az 1898-iki osztrák fizetésrendezés azután végleg és pontosan szabályozta a tanárok külön automatikus előlépését, besorozta a rangosztályokba, de rangsor nélkül és így létrejött az első rangosztályos szeniumos rendszerű kombináció, melyben a helyettes tanár évi 2400 K fizetéssel szerepelt (1898-ban!) és a helyettesi évek az előlépésbe is beszámítottak. Ezen rendszer előnyeit mérlegelve, szívós harc indult meg a rangsor eltörléséért. A Közlönyben aránylag nagyon sok cikk foglalkozik ezzel a kérdéssel, pedig előbb az anyagi ügyek ugyancsak háttérbe szorultak a pedagógiai és egyéb tudományos cikkek előtt. Még a rangsor javítását sem találták elegendőnek.

A nagy kitartással folytatott harc végre győzedelmeskedett, az elvet a tanárságra elfogadták, a tervezetet el is készítették, de mielőtt a megszavazás és ezzel a végrehajtás bekövetkezett volna, közbelepett a politika. Wlassics Gyula, a középiskolai tanárság ez a nagy barátja és jótevője segítette diadalra a tanárságot hosszú küzdelmében: a szeniumos rendszer kivívásában. Közlönyünk 1902—1903. évfolyamának 23. száma ismerteti az új fizetésrendezés jó oldalait és amit ott olvasunk, magában foglalja a szeniumos rendszer minden

dicséretét. „Ez az új fizetési rendszer egy új fejlődési korszakot nyit meg a tanárság életében: a nyugodt, békés fejlődés korszakát. Ezután nem kell majd anyagi javainkért mindig harcban állani mindenkivel: a kormánnyal, a politikai közvéleménnyel és önmagunkkal is. Élhetünk hivatásunknak, az ifjúság művelésének, munkálkodhatunk az iskola belső életének a javításán, elmélkedhetünk a tanítás és nevelés nagy problémáin, a tanítás módszerének és az iskolaügy szervezetének fontos kérdésein. Átadhatjuk magunkat a tudomány művelésének vagy népszerűsítésének és az iskola javát szolgáló nemesebb társadalmi tevékenységnek. Az új rendszer olyan, hogy szinte kizárja az anyagi bajokkal való küzködésnek még a lehetőségeit is. És ez már magában véve is oly vívmány, amiért az új rendszert minden túlzás nélkül korszakalkotónak nevezhetjük.“ Ezen rendszer szerint a tanárok felmentek volna 5400, az igazgatók 7000, a főigazgatók 8000 K-ig. De lett volna még helyi előléptetés is és a tanárok 10 %-a megkapta volna 6400 K fizetéssel az igazgatótanári címet s ezzel akkor értünk legközelebb a bírákhoz.

De a Széll-kormány bukása és Wlassics távozása halomba döntötte a tanárság reményeit, melyek számára azóta sem volt feltámadás.

A most meginduló mozgalmunkban merítsünk erőt a szegediek példájából, akik a jelen század hajnalhasadásakor kezdeményezték azt a harcot, melynek eredményeitől függött a magyar tanárság jövője. Tanuljunk tőlük és küzdelmeinket siker fogja koronázni. Ne feledjük, hogy az igazság a mi oldalunkon van és ne feledjük azt sem, hogy oly cél elérésért indultunk harcba, amely egy nemes hivatás munkásait akarja megelégedetté tenni. Gondoljunk arra, hogy a szeniumos rendszer, mely 1903-ban csak a törvényhozás jóváhagyását várta, jól bevált a külföldön is. Az osztrákoknál már több évtizedes múltja van a tanárságra vonatkozólag és a mai fizetési rendszerük az egész vonalon tisztán szeniumos-rangosztályos kombináció, tehát az, amit mi is kívánunk. Szeniumos a cseh tanárok fizetési rendszere is, de rangosztályos kombináció nélkül, ami azonban ott — minthogy a csehszlovák állam rangokat nem ismer és szeniumos rendszerű fizetések párhuzamban vannak a fizetési osztályokkal — nem veszélyes. Hogy ezen rendszerben a cseheknél milyen fizetést kapnak a tanárok, bemutatja majd dr. Kardeván kollégánk cikke a Közlöny valamely közeli számában. A szeniumos rendszernek ránk nézve való fontosságát mindennél világosabban mutatják Konda és Irsik kártársaink cikkei a Közlöny f. évi 7. és 8. számában.

Nálunk sem ismeretlen a szeniumos rendszer. A fővárosi községi tanszemélyzet fizetése már évtizedek óta szeniumos rangosztályos kombináció. Megelégedettebbek is voltak mindig a fővárosiak, mint mi. nem panaszkodtak annyit, mert kevesebb okuk volt erre. Szeniumos rendszeren alapszik az egyetemi tanárok fizetése, tehát a tanítással

foglalkozók közül a legmagasabb fokon állókké és tisztára szeniumos rangosztályos kombináció az ovónők és az elemi iskolai néptanítók fizetése. A szeniumos rendszerre való áttérés folyamata tehát nálunk is megindult és mivel éppen a tanítással foglalkozók körében, semmi akadálya nem lehet ennél fogva annak, hogy a tanárok számára is megvalósítsák ezt a feltétlenül igazságos fizetési rendszert. Igazságos azért, mert minden katedrai tanár részére egyformán biztosítja az egyenlő haladás lehetőségeit. Igazságos azért, mert az előlépés nem függne többé tisztán a rangsorbeli fekvéstől. Igazságos azért, mert a tanárság számára is biztosítaná az általa végzett munka etikai értékének anyagi honorálását.

Szükséges a szeniumos rendszer és küzdenünk kell érte azért is, mert csak ez szüntetheti meg azt az anomáliát, hogy amíg a többi tisztviselői ágazatok szolgálati idejüknek *legrosszabb* esetében is *legfeljebb* $\frac{3}{7}$ részét töltik el az alacsonyabb fizetési osztályokban és legalább $\frac{4}{7}$ -ét a magasabbakban, a VII-ben és ettől felfelé, addig mi, katedrai tanárok legtöbbször éppen megfordítva a legkedvezőbb esetben is szolgálati időnknek $\frac{3}{7}$ -ében élvezhetjük a magasabb fizetéseket. De a mai tanárság létszámából egy nagy hányad még ettől is meg lesz fosztva. Számszerűleg igen nagy tehát az az összeg, amennyivel tényleges szolgálatunk alatt összfizetesként kevesebbet kapunk a velünk egyenlő képzettséggel rendelkező többi állami tisztviselőknél. Azonkívül kisebb végfizetés szolgálatán a nyugdíj megállapításánál alapul, jelentékenyen csökken nyugdíjunk is.

De küzdenünk kell a szeniumos rendszerért, mert járandóságaink növelésével gyarapítaná tekintélyünket is, emelné pozíciónkat a társadalmi életben, a tanári állás fényt kapna és összhangba jutna a többi hasonló rangú állami tisztviselőkével.

Küzdenünk kell a szeniumos rendszer megteremtéséért helyettes tanáraink miatt is, akiknek helyzetét gyökeresen megváltoztatná, mert megszabná a helyettesi évek számát és ezeket is beleszámítaná az előmenetelbe.

A mi részünkről könnyebben is elérhető a szeniumos rendszer, mint a státuskulcs oly mérvű megváltoztatása, amely a magyar tanároknak, a magyar kultúra megalapozóinak és konzerválóinak munkássága számára kellő dotációt hozhatna. Könnyebben elérhető azért is, mert még az államkincstárra sem jelentene komolyabb megterhelést.

A mai fizetési viszonyok közt az, aki tanári pályára ment, letette a szegénységi fogadalmat a maga és a családja nevében, a szeniumos rangosztályos kombináció bevezetésével helyzetünk elviselhetővé válik. A helyettes tanárok nem vesződnének 6 évnél is tovább olyan bérért, amilyent egy jobb munkás el nem fogad. Az Irsik kollégánk által végzett számítás alapján az ő részéről kontemplált fizetési táblázat szerint 6 év után bejut a tanár a IX.-ból a VIII.-ba, 14 év után a VII.-be,

22 év után a VI.-ba és legkésőbb 28 év után okvetlen a VI. 1. fokozatába. Az előhaladás körülbelül megegyezik a vasutasokéval vagy a pénzügyiekével. Az V. rangosztályba való kinevezés már szelekció alapján történhetik. Az idevaló kinevezés az államhatalom diszkréciónális joga bizonyos meghatározott százalék biztosításával.

Erkölcslileg sokat jelentene, hogy az előlépés független volna a kollégák nyugdíjazásától vagy elhalálozásától.

Az igazgatók helyzetét a szeniumos rendszerben úgy képzelem el, hogy az igazgatói kinevezés a VI. rangosztályba történne és a kinevezés időpontjától kezdve az igazgató úgy halad előre, mintha szolgálati ideje alapján automatikusan érte volna el a VII. rangosztályt.

Tamássy József, a státuszrendezés atyamestere, az automatikus szeniumos rendszer ellen foglal állást, mivel ez az ő felfogása szerint kiöli az ambíciót. Erre csak azt feleljük, hogy sokkal inkább elnyom minden becsvágyat az az eljárás, amit a tanársággal szemben tanusítanak azok, akik bőven gondoskodnak megaláztatásunkról. Az anyagiilag megelégedett tanár nyugodtan, kedvvel végzi munkáját és ezen munkásság értékelése, megbecsülése mindenképpen növelné buzgalmát, biztosítaná erkölcsi függetlenségét. Lehet, hogy más tisztviselői ágazatoknak ez a szeniumos rendszer szokatlan, idegen és elviselhetetlen, mert kizárja az ugrást, amit némely érdemtelenség remélnek. Talán sújtaná is a tehetségesebbeket, szorgalmasabbakat az igazi érdemeket jutalmazó soronkívüli előlépés elmaradása. De hiszen éppen ez adja még a tanári munkásság egészen speciális jellegét, hogy a tanárok, akik közt a legfiatalabb is ugyanazt a munkát végzi, mint a legöregebb, a soronkívüli előlépésre nem is gondolnak. S nem is tudom, hogy a néhai Geöcze Zoárd jól indokolt esete óta, akinek t. i. halálos ágyához vitték előléptetését, előfordult-e ilyen?

A szeniumos rendszer lehetővé tenné a más iskoláknál és más állami intézményeknél eltöltött szolgálat azonnali beszámítását, anélkül, hogy bárki érdekeit sértené. És bár a szeniumos-rangosztályos kombináció automatikus előlépési rendszer volna, még sem jelentené az államhatalom kinevezési jogának megszűnését, vagy csökkentését, mert az államnak azokban az esetekben, amelyekben most is megteszi, ezután is jogában állana egyeseknek a kinevezését visszatartani.

Ezzel végére is értem előadásomnak. Tisztelt Közgyűlés! Méltóztatassék megfontolás tárgyává tenni, hogy a szeniumos rendszer rangosztályos kombinációjának elfogadásával nemcsak a mai tanárságon segítünk, hanem mindazokon, akiket ideális lelkületük az ifjúság nevelésének és oktatásának magasztos hivatása felé terel.

A jövő tanárai, akiknek magasrendű kiképzésére miniszterünk nagyszabású kulturális programjában különös súlyt helyez, Öccellen-ciája nemes intenciói szerint szerzendő képzettségüket csak akkor fogják lelkesedéssel a boldogulását műveltségében kereső nemzet

szolgálatába állíthatni, ha a tudásukat és jövőt építő jelenségüket megillető életlehetőség biztosítva van számukra.

Hisszük, hogy az a megértő elismerés, amellyel Öexcellenciája a tanári munka értékét és fontosságát nem egyszer hangsúlyozta, mielőbb lehetővé teszi, hogy a magyar tanárság boldogulásának útján ma még komoran meredező akadályok elháríttassanak. Így azután a megszegyenítő anyagi nyomorúságok nélkül tisztára hivatásának élő, vezére magas eszményeiért fönntartás nélkül, lelkesedni és áldozni tudó, megelégedett középiskolai tanárság megteremtésével teljessé válik annak a hatalmas koncepcióju alkotásnak harmóniája, melyért miniszterünk Öexcellenciája mint tudós és államférfi egyaránt rendületlen hittel és energiával, a magyar közművelődés minden szükséglete iránt érzékeny éles elmével fáradozik és áldásos munkája eddigi eredményeivel is már nemcsak sok elődje művét homályosította el idehaza, hanem mint a magyar kultúra zászlótartója elismerést és dicsőséget szerzett, sőt példaadóként áll a külföld előtt is.

Halász Viktor.

Közgyűlés után.

A Miskolci Tanári Kör

szózata a középiskolai tanárság egyeteméhez.

A legutóbbi tanárgyűlés eseményei mély fájdalommal töltötték el a lelkünket. Ez a szomorúság vegyes érzelmek és indulatok egész skáláját nemzette meg bennünk, akik a gyűlés lefolyásának szem-, vagy fültanui voltunk: fölmenőben táplált reményeink reménytelenséggé, a tanári psziché egységébe vetett hitünk pozitív kétségeskedéssé alakultak át, kormányzati érzékünkbe és bölcs higgadtságunkba vetett meggyőződésünk elgőzölt, a fegyelmezettségünk megingathatatlansága felől vallott nézeteink lecsorbultak. S ha azt gondoltuk, hogy pillanatnyi impressziók keserű cseppjei keserítették meg a gyűlés alkalmából különben is izgatott lelkünket, kötelesek vagyunk férfiasan megvallani, hogy nem ez az igazság. Mentől nagyobb térköz választ el ugyanis bennünket a gyűlés zajos eseményeitől, annál veszedelmesebb hűvvel ostromolnak bennünket ott támadt érzéseink, úgyhogy a lélekismeret törvényei szerint igazodva nem mondhatunk egyebet, mint hogy baj van, igen nagy baj van: a magyar tanári rend érzületének egységessége, józan bölcsességének és saját magától választott vezetői iránt kötelel tisztelettudásának és hálájának foka, fegyelmezettségének és kormányzati érzékének erkölcsi súlya megméretett és, fájdalom, könnyűnek találtatott.

Váló igazság, hogy *mi* mértük meg, *mi* találtuk könnyűnek, *mi*,

akik a saját fajtánknál senkit a világon nem becsülünk és nem szeretünk jobban, *mi*, akik a magunk mesterségét a világ legelső alkotó munkájának tartjuk, *mi*, akik anyagi nyomorúságunk következtében a magyar középiskolának halálos vergődését a szemünk előtt látjuk, *mi*, akik gyászoljuk feleségünk és gyermekeink élet-színvonalának végzetes mélybezuhanását, jobbra hivatott kartársaink sajnálatos vergődését, *mi*, akik tudjuk, hogy a nevelendő és oktató magyarságnak most volna a legnagyobb szüksége arra, hogy egyszer végre végigjártassuk a minden erőket egy célra koncentrált és a magyar oktatás-nevelés minden hiányait észrevető, minden hiányait kiküszöbölni akaró becsületes pedagógusok vidám és friss munkakedvével az iskolázásnak új embert formáló fegyvelempályáin. S ha mi ilyennek találtuk a mérés eredményeit, el lehet gondolni, milyennek látják azok, akik a mi nehézségeinket át nem élve, pusztán a tartozik—követel-rovat szerint könyvelik el a mi gyarlóságainkat, vagy érdemeinket, akik a mi egyet nem értésünkből egyenesen a fegyvelem szellemének hiányát állapítják meg nemcsak a kongresszusainkon, hanem átviszik következtetéseiket az iskolára, az ő nevelendő gyermekeik formáló helyére is, akik a mi taktikai és elhirtelenkedett botlásainkat egyenesen a magyar tanár mentalitásának alapjában hibás voltára magyarázzák, akik a mi eruptív kitöréseinket, folyton változtatott célkitűzéseinket doktrinér könyvemberek az élet nagy kérdéseivel szemben való teljes érzéketlenségének minősítik, akik mellőztetésünkből és magunkra hagyatottságunkból születő állandó panaszainkat nem a magyar középiskola végzetes jajkiáltásának, hanem a mi sértett hiúságunk beteges kilengéseinek minősítik. Valóban, ha a mi mérésünk eredménye ránk és ügyünkre nézve nem kedvező, egészen bizonyos, hogy az ő ítélkezésük százezerszer kedvezőtlenebb.

Mi jól tudjuk, hogy minden gyarlóságunk, kapkodásunk, hirtelen elkeseredésünk és kitörésünk abból az alapbetegségből származik, hogy a magyar tanárság pszichéje hosszú és válságos küzdelmeken ment keresztül, a válságos küzdelem esélyei a tanárság kárára folyton rosszbodtak, sőt az idők folyamán olyan stádiumba jutottak, hogy ma már valóban abnormis idegesség és feszültség krónikus nyavalyájában leledzünk, akár az egyes testületek, akár a kongresszusok érzületét és hangulatát vesszük is tekintetbe. Vergődünk, mint a ketrecbe, vagy kalitkába zártak s vergődésünk közben véresre sebezzen magunkat, de sokszor, talán akaratlanul mindazokat is, akik érintkeznek velünk, akik tesznek és dolgoznak értünk, akiket magunk emeltünk a magunk egyesületei élére. Megvérezzük őket sokféleképpen: bíráljuk tetteiket, ami rendjén is volna, de bírálat közben kétségbe vonjuk jószándékukat, érettünk és ügyünkért való buzgólkodásuk tiszta önzetlen-

ségét, sőt gyanúsítjuk őket erőtlenséggel, nem ritkán önzéssel és gonosz akarattal, mintha az a dísz, melyet adtunk nekik, a részünkről kiutalt olyan fizetés volna, amelyért jogilag követelhető, sőt perelhető vizontszolgálat járna. Nem vesszük észre ideges vergődésünkben, hogy valahányszor indulataink és szenvedélyeink impulzusait követve máról holnapra le akarjuk taszítani, akiket tegnap még a legdíszesebb polcra, egyesületünk élére szabad akarat tal állítottunk: mindannyiszor borzalmasan elmarasztaljuk egész rendünket, tehát saját magunkat az emberismeret hiányaiban. *Vagy* higgadt mérlegelés és okosság vezette ugyanis a szavunkat, mikor egyakarattal és lelkesedéssel vezetőnké választottunk valakit, *vagy nem*. Ha az első eset áll fenn, lehetetlen, hogy okosságunk egy szizifuszi munkának záros határidőn belül való nem sikerüléséért főz és jószágvesztés terhe alatt vonjon felelősségre olyanokat, akikben még egy évvel ezelőtt is teljes volt az okos bizakodásunk. Ha pedig csakugyan jogos velük szemben a fölháborodásunk vihara most, akkor sajátmagunk marasztaljuk el magunkat abban, hogy pusztán ötletszerű szempontok alkalmazásával választottuk meg a megválasztandókat, abban, hogy nem ismertük őket, abban, hogy az emberi gyöngeségek legkezdetlegesebbjének, a számító félrevezetésnek és tartalmatlanságnak fölismerésében semminő gyakorlati érzékünk nincsen. Hogyan bízhatná ránk nyugodt lélekkel és nagyrabecsülő szeretettel a gyermekei nevelését az a társadalom, amely cselekedeteink révén az emberismeret hiányában ennyire elmarasztalhat bennünket?

Mi jól tudjuk, ezt újra hangsúlyozzuk, hogy minden gyarlóságunk, taktikai hibáink, sokszor és ötletszerűen változtatott célkitűzéseink, egymással szemben való türelmetlenségünk és epésségünk abban gyökeredzik, hogy ma már módfelett idegesek, izgékonyak és robbanékonyak vagyunk, nem pedig abban, hogy a magyar tanári rend nevelése és mentalitása alapján véve hibás. Ha igazgatóinknak, hivatalos és nemhivatalos figyelőinknek szembe van és végignézi konferenciáinkat, óráinkat, egymással való érintkezéseinket, szóval a lelki szerkezetünk önkénytelen megnyilatkozásait, nyugodt lélekkel jelentheti, hogy telve vagyunk halálos fáradtsággal, vesztett hitekkkel és reményekkel, amelyekből nem lehet, vagy csak alig lehet bennünket olykor-olykor a régi, harmónikus nyugalmunkba átvillanyozni. Így hát ez az izgékony idegesség és halálos fáradtság rendkívül súlyos tünete a magyar tanárság lelki válságának. És ha vezetőségünk politikai énjé abszolút nem reagál a tanárság kongresszusainak hangos és fegyelmezetlen pereát-jaira, neki a mienkénél sokkal gyakorlatibb emberismerete alapján teljesen igaza van, mert az olyan testület, melynek hivatása alfája és omegája a fegyelem alapján álló erkölcsi nevelés,

amelyről, íme, bár a legnagyobb keserűségében is akarva, vagy akaratlanul, megfélelkezik, abszolúte nem veszedelmes kikényszerítő hatalom fölfelé, mert hiszen mélységes *contradictio in terminis* hordoz legbelső valójában. Ezt a politikusok sokkal jobban tudják, mint mi, mert állandóan a tömeglélek átlag-cselekvéseivel foglalkozva, gyakorlati alapon biztosan tudják, mi a *quantité négligeable*. De ha vezetésünk politikai énjé mellett emberi, társadalmi és szülői énjé is megszólal, akkor meg kell döbbsennie azokon a tüneteken, melyek egy valóban létező nyavalyának pontos kórkepei. Meg kell döbbsennie, hogy egy intelligens testületnek, amelyet valaki nem is olyan régen a magyar intelligencia krémjének nevezett, s amely az irodalmi, művészeti és könyvészeti statisztika alapján valóban az is, lelki egyensúlya annyira fölborult, hogy a legkiáltóbb ellenmondásokat hordozza a lelkében, amelyek, íme, minden kongresszusán szomorúbb erővel robbannak ki, és mégsem tud rácszmélni maga a testület ezekre a belső ellenmondásokra. Vezetésünk emberi énjének meg kell döbbsennie azon, hogy ez az értékes testület, amelynek kezébe a magyar ifjúság, a magyar jövő reménysége van letéve, annyira nem eszmél már, annyira nem képes már a szigorú önkritikának, minden nevelés és emberformálás fő-főfundamentumának gyakorlására, hogy észrevegye a saját cselekvéseiben az égbekiáltó szakadékokat és következetlenségeket. Meg kell döbbsennie azon, hogy a nevelés emberei, a tudomány emberei, az emberismeretnek egyébiránt kétségkívül magas fokával rendelkező emberek a sajátmaguk *métier-jé* révén bőségesen átéltek és gyakorolt igazságokat szinte tökéletesen kiiktatták a maguk eljárás módjából, mikor a kenyérért való harcban, amely pedig a magyar iskola testi és lelki épségéért folyó tiszteletreméltó harc, fegyvereket, fegyvertársakat és harcmódokat keres. Nem azon fordul meg hát a kérdés, van-e, nincs-e politikai súlya a magyar tanárságnak. Nincs, nem is volt, talán nem is nagyon kell neki. Hanem azon, hogy a magyar tanárság súlyos kenyérharca ma már nemcsak a testét, hanem a lelkét is annyira elcsigázta, hogy értelmének, érzületének, akaratának erői között a harmónia vagy egészen fölborult, vagy legalább is fölborulóban van. Aki látja a köztudomású és a közsuttogású szimptomákat, ma már ebben igazán nem kételkedhetik.

De mikor ezeket a keserves igazságokat megállapítjuk, az Isten szerelmére, ne örüljön neki közülünk senki, mert hát talán egy új, egy eddig nem hangoztatott és el nem csépett, nő meg gyökereiben igaz argumentumot találtunk immár meglehetősen rozsdás fegyvertáraink szakállas mordályai közé. Az is szomorú, hogy ezt a paradox mondatszörnyeteget le kell írunk, mert hiszen hatalmas kór-tünet az is, hogy vannak köztünk olyanok, akik még annak is

örülnek, ha megállapítjuk, hogy betegek, vagy lebetegedendők vagyunk, mert talán így majd eljön közibénk az orvos. Nem, nem fog *eljönni*, még hosszú ideig nem fog közibénk szállani semmiféle orvos, egyszerűen azért, mert mi valóban meglévő nagy betegségeinkre komolyan még *ma* sem eszmélünk rá, még nem érezzük testet-lelket megemésztő súlyosságukat, csak *taktikai ütőkártyának fogjuk fel őket*, melyekkel mozgósítani igyekszünk magunk mellett a hideg, vagy egyebütt foglalatoskodó akaratokat. Arra sem eszmélünk, hogy mi, s velünk együtt a magyar középiskola ügye valóban súlyosan beteg. Tudatunk erőcentrumaiban még mindig csak az van, hogy szónokoljunk, hol demosthenesi, hol cicerói, hol barokk, hol erupciókkal bőven megszaggatott ékesszólással a betegségünkről, hátha meghatódnak a szavainktól, vagy megijednek a tumultuáris jeleneinktől. Senki sem hiszi el azonban, hogy az, aki cifra körmondatokban és nagyszájú floskulusokban ágál a betegségéről, valóban beteg, mert hisz a dolgok közönséges rendje szerint nem szokott retorikai gyönyörűségeket és erupciókat szülni, aki Jeremiás módjára már-már elbukni készül a lelkiismerete és magasra látó kötelességérzete ostorcsapásai alatt. Egyszerűen és valószínűen szólván: erős és mélyenjáró szenvedések nyelve sohasem volt a saját magától megrészeződő floskulusz, az önimádó körmondat, a demagóg Quos Ego, a feketés vörössel csikozott ostoba tiráda. Ezek legföljebb arra jók, hogy sebezzenek, sértsenek kívül és belül egyaránt, és mélyen leszállítsák a magyar tanárság értékéről formált köztudatot. Beállítják őt egy valóban összeférhetetlen, mindenkor, mindenkivel, még önmagával is meghasonlani kész embercsoportnak, ötletek és hangulatok érthetetlen embereinek, sívár könyvmolyoknak, akikkel szemben csak egy módja van a védekezésnek: amíg szükség van rájuk, hizelegjetez nekik, ha már nincs rájuk szükség, kerüljétek és utáljátok őket!

Szükség volt rá, hogy kimondjuk ezt a sötét, de őszinte valóságot a magyar tanárság egyeteme előtt, mert jól tudjuk, hogy a magyar tanárság zöme élelőkű, okos, nyugodt és higgadt emberekkel áll, amely fájdalmasan érzi reménytelen magárahagyatottságát és a rosszul értelmezett kollégialitás nevében elvonul arról a zajos fórumról, amelyen nagyhangú örökmozgók szélmalomharcot vívnának rozsdás fringiákkal. Szükség volt erre a sötét őszinteségre azért is, mert tartjuk annyira erősnek és épnek a magyar tanárságot, hogy elbirja az őszinte szót. De szükség volt rá különösen azért, mert minden épszemű ember látja már, hogy az ötletek és a hangeffektusok minden lehetőségét kimerítették a harci eszközöknek kifelé, végleg elsötétítették a jóknak reményeit befelé. Mivel pedig a reményvesztett ember rabja annak a keserű önkínzásnak, amely végső elemzésben megmérgez bennünk és körü-

löttünk mindent, *meg* a munkánkat, *meg* a családukban és az iskolában töltött édes óráinkat, *meg* az egymással való érintkezésünket úgy, hogy lassan nemcsak anyagi ellátásunk, hanem önbecességünk és közbecességünk is irgalmatlan lejtőre kerül; világgosságot akarunk gyujtani az egész kérdéskomplexum körül, amely az egész magyar tanárság anyagi és lelki válságaira vonatkozik. Ajánljuk, hogy új, és eddig figyelmen kívül hagyott szempontokat vessünk föl és objektív igazságszeretettel vitassunk meg bizonyos kérdéseket, amelyek talán valamennyiünk lelkében ott szunnyadtak, de hangot nem adtunk nekik, mert úgy láttuk, hogy nincs itt az idejük. Hitünk szerint *ma már kritikai mérlegre tehetünk minden kérdést*, mert a szó közönséges értelmében veszteni valónk semmi sincsen. Ha kritikai vizsgálódásunknak az az eredménye derül ki, hogy nem tehetünk semmit, hogy hosszú és alapjában kezdett olyan munkára van szükségünk, amelynek gyümölcseit csak talán utódaink élvezhetik valamikor, nem lesz baj. Férfiember még így is sokkal bátrabban cselekszik, ha a messze jövőben feléje intő bizonyosság hajtja a cselekvése kerekeit, mint a jelen bizonytalansága.

Világítsunk hát bele az Orsz. Tanáregyesületnek főnállása óta folyó életébe, korszakaiba, fénykorába, fénykorának vezető eszméibe, az e korszakbeli tanárság szellemi életébe. Mutassuk meg a korszak fordulópontját, az új kérdések fölvetődését, a belőlük következő differenciálódást, amely nem maradt meg elméleti téren, hanem merőben más medrekbe áramlott át. Nézzük meg, hogy vetődik fel e konvulziók között az anyagi dotáció kérdése, vele kapcsolatban a tanári rend presztizsének *kikényszeríteni* akarása azzal, hogy *megfizettessék!* Nézzük meg, milyen árnyoldalai voltak fényoldalai mellett a kornak, milyen tudományosan képzett tanár-típus lebegett a kornak szeme előtt, mint ideál. Nézzük meg a föl-fölmerülő elnökválságokat, világítsuk meg okaikat. Figyeljük meg, nem volt-e ez a tanáriideál egyoldalú? Miért kellett szükségképpen differenciálódnia egy természettudományos és filológustípusra, ennek tovább klasszikus és modern filológusra? Mik voltak ennek a differenciálódásnak következményei a tanári köztudatra nézve? Volt-e gondoskodás e típusok magasabb egységéről? Számot vetettek-e ezek a típusok a magyar közélet nemzeti, faji és kulturális szükségleteivel? Leszállottak-e hozzá? Volt-e ezeknek a típusoknak érzékük az iránt, hogy hatalmas megértéssel és szeretettel magukhoz öleljék az egész magyar társadalmat, a várost, a falut, a nemest és parasztot egyaránt? Kapott-e ez a tanárság pedagógiai és módszertani utasításokat arra nézve, hogyan kell megismerni az iskolába járó magyarság különböző osztályait, hogy kell vele bánni, hogy kell neki előadni, hogy kell őt egyre

fokozatosabban bevezetni az absztrakciók világába és hogy kell a munkáját közmegelégedésre értékelni? Miféle következmények adódnak ebből a megállapításból? A tanterv és Utasítás kitűnő volta mellett is nem teremtet-e ezen tanártípusok számára lehetetlen helyzetet azzal, hogy nyugati, egészen más és bizony magasabb kultúrájú társadalmak életében kitermelt célokat és módszereket adott zsinórmértékül a magyar iskola számára? Nem ide vezetendők-e vissza azok az állandó panaszok, hogy konferenciáink tanúsága szerint anyagunk gyöngé, előképzettsége tökéletlen, munkánk meddő? Az elemi iskolázás kérdéseit méltattuk-e kellő figyelemre? Nem természetes-e ebből, hogy köztünk és a magyar társadalom közt, melynek fiait nevelnünk kell, bizonyos üresség tátong, talán több is az ürességnél, bizonyos fokú idegenkedés? Vagy ennél is több? Lehet-e ezen segíteni? Az iskolák zsúfoltsága s a magyar tanulóanyag lassú beérése az átvett nyugati módszerekre megengedi-e a kérlelhetetlen szigorú mérték fenntartását? Mit lehet itt tenni, hogy az iskola nivója megmaradjon és mi mégis közelebb kerüljünk a magyar társadalom szívveréséhez? Nem a társadalom preparálása és egészen új eszközökkel való megnyerése-e az egyetlen út, amely célunkhoz visz bennünket? A kialakult tanártípusok nem túlságosan doktrínérek-e, legalább is a mi viszonyainkhoz képest? Nem túlságosan germán hatás ízlik-e rajtuk? Nem egyodalúan Herbartiánusok vagyunk-e módszerben, tárgyban egyaránt? Nem volna-e jó sokat tanulnunk a francia, angol, olasz mentalitástól, mely még legmagasabb iskola-fajait is nem annyira az absztrakt elméletek, mint inkább a konkrét élet szolgáltatába állítja? Megbarátkoztunk-e a kultúrhistóriából annyira kitetsző gondolattal, hogy a nemzetek között is van munkafelosztás, s hogy a nemzeteket is a számukra kiutalt különös munka természete szerint színezte ilyennek, vagy olyannak, amit mindenképen tekintetbe kell vennünk? Miféle következményei volnának ennek a meggondolásnak reánk és a mi ügyünkre nézve? Nem feledkeztünk-e meg a magas elméleti képzettségünk mellett a *nevelés* páratlanul szükséges voltáról? Tudjuk-e, mi a praktikus nevelés? Tudjuk-e, mi a szülők megnyerése az iskola számára? Tisztában vagyunk-e vele, hogy a gyermek világa egy nagy és ezer kérdőjellel kirakott világ, melyet egy új, nagyszabású pedagógiai irodalom vizsgál és bontogat, nem à la Herbart, hanem egészen konkrét, zseniális és újszerű írások alapján? Ismerjük-e a legújabb pedagógiai vizsgálmódszerek révén legalább valamivel jobban a növendékeinket, mint eddig?

Van-e közöttünk egyetértés? Szükség van-e rá? Miben nem? Hogyan keletkezett a *pesti tanár* és a *vidéki tanár* sajnálatos, végzetes különbségtétele? Megszüntethető-e ez a különbségtétel? Megkelle-e szűnnie? Milyen érdek kapcsolódik a megszüntetéséhez?

Okos dolog-e, hogy pillanatnyi előnyök soha el nem ért ked-
véért megszüntetését kértük volt különálló státusunknak? Nem
innen indult-e el nagy bajaink egész lavinája? Nem szakadtunk-e
el számos okos tradícióinktól azzal, hogy vélt anyagi előnyökért
föladtuk a mi különállásunkat és az állam többi funkcionáriusaival
egy kategóriába kívánczoltunk? Nem magunk szolgáltatunk-e egy-
séges mérővesszőt azok kezébe, akik „*Tanár = heti 15 óra elfog-
laltság*“ egyenletével döngették halálra minden igazságos jaj-
szavunkat? Mi ebből a tanulság? Mi a teendő?

Mi a vezetés? Mi a fegyelem? Mi az, hogy *Quod licet Jovi,
non licet bovi*? Van-e ennek a mondásnak, a régi tanár egyik kate-
gorikus imperativusának még most is szerepe a tanári életünk-
ben? Milyen az a modern tanártípus, amelyiket valóban szerethet
szigorúsága mellett társadalom és ifjúság egyaránt? Mi a bizalom?
Mi a *honos*? Mit jelent ez a mondás: *honos onus est*? Értjük-e?
Ha igen, szabad-e kikapcsolnunk ezeket az alapvető erkölcsi igaz-
ságokat a jobblétért folytatott küzdelmeinkből? Lehet-e a tanár-
gyűléseket politikai parlament mintájára kezelni, beléje vivén a
pártélet minden erejét, fonákságát és visszasságát? Meddig mehe-
tünk itt? Meddig nem?

Látnivaló, hogy a kérdések légijából csak egyeseket kaptunk
ki és ezer meg ezer vár még megbeszélésre, amelyek végén kriti-
kai vizsgálódásunk eredményeképpen feleleteket fogunk kapni s a
feleletek alapján megmondhatjuk majd, hol tettünk jól, hol hibáz-
tunk és levonhatjuk a megfelelő következtetéseket. Közben a válasz-
tott vezetőségünk az ő legális útján és taktikai bölcsességével foly-
tathatja a küzdelmet, amelyben az a tudat fogja hatalmasan erősí-
teni, hogy a háta mögött nem egy *tehetetlen tömeg várja a sült
galambot*, hanem tettekkel dolgozó és *mindenre figyelő okos embe-
rek egy friss szellemi akcióval állanak a hátuk mögött*, amelyből
bizalmat, erőt, eszméket és mindenekfölött kitartást kaphatnak.
A magyar társadalom legnagyobb betegsége, hogy szinte keleti,
mohamedánokhoz illő nyugalommal és egykedvűséggel mindent
a kormányhatalomtól vár. Ez a magyar betegség eddig nálunk is
teljes mértékben dühöngött s nagyon jó volna megpróbálni, vajjon
nem kapna-e valóban több erőt, több indítást, több ösztönzést a
mi középponti előljáróságunk, ha az őt valóban szerető, becsülő és
benne valóban bízó misera plebs contribuens nemcsak ölbetett ke-
zekkel várná az évi közgyűlések minusait, amidőn stentori han-
gon vonja felelősségre azokat, akik szinte teljesen magukra ha-
gyatva vívták egy éven át a legháládatlanabb küzdelmet a mese-
béli óriásokkal. Hiszen itt is áll az Antheus meseje: minden veze-
tőnk, birkózónk megfárad a küzdelemben és ugyan ki legyen az az
áldott anyaföld, akire visszabukva új erőt, új eszmét, új irányítást

és új leleményességet visz birokra, ha nem a mi egylelkű közöségünk?

Ohajtjuk azért melegen, sőt a tanárság boldogulására elkerülhetetlen szükségességgnek tartjuk, hogy ezeket a kérdéseket a Közlönyben beszéljük meg, új tartalmat, új szint, a jövőnkre vonatkozó mélyenjáró irányítást várván tőle. Okos és célirányos cselekvéseink a jövőre nézve akkor lesznek, ha ezeket a kérdéseket a szívünk szerint megtárgyalhattuk.

Ugyanezekért szívesen följajánljuk a Közlöny kibővítésére anyagi segítségünket és kérünk mindenkit, aki okos, mélyből fakadó célkitűzések és célravezető eljárások útján bizalmat és reménységet akar önteni a magyar tanárságba, csatlakozzék a mi mozgalmunkhoz. Ugyanezért kérünk szeretettel minden testületet, felelősen a következő kérdéseinkre:

1. Igaz-e, hogy a magyar tanárságnak eddigi fegyverekkel vívott küzdelme lezáródott?

2. Igaz-e, hogy új szempontokat kell belévetni a küzdelembé, amelyek reményt és frisseséget öntenek belénk és rajtunk átvezetőségünkbe a további győzködésekre?

3. Belátja-e a magyar tanárság, hogy egységes felfogásra kell törekednie további munkájában és küzdelmében?

4. Hajlandók vagyunk-e a fölvetett eszmék alapos megbeszélésére?

5. Testületenként legalább egy ember vállalkozik-e arra, hogy a magyar tanárság egységes szellemének, lelkiületének ügyét a most kifejtett vezéreszmék szerint a lelken viseli és segít bennünket abban, hogy elméletben kifejtett eszméink konkrétan is testet öltsenek?

Isten legyen velünk és minden jóra való törekvéseinkkel!

Kollégiais, szíves, magyaros köszöntéssel a

Miskolci Tanári Kör.

A bizalom kérdése.

Csak akadémice foglalkozom e tárggyal a napokban lezajlott OKTE közgyűlése alkalmából s amiként nem elmélkedem a házigazda fogalmáról, nem aposztrofálom a szereplőket sem. A személyeskedés mindig káros.

A Tanáregyesületben is eddig azt értettük a bizalom alatt, hogy olyan egyéneket választunk az elnökségbe, akiket rátermettségük tartunk a tanárság érdekeinek képviselőit, a tanárság ügyeinek vezetésére; akikről feltételezzük, hogy buzgalommal, ügyességgel, lelkiismeretesen megfelelnek a vállalt kötelességeknek.

A bizalom tehát kitüntetés és dicsőség volt. Így van? Ha így van, akkor az előlegezett bizalmam jogot ad azt mérlegelnem, hogy teljesítette-e az elnökség a vállalt kötelességét, híven sáfárkodott-e, dolgozott-e becsületes buzgósággal, avagy csak pompázott a magas polcon és lázas tétlenségben töltötte a napjait? E mérlegelésből fakadhat a bizalmatlanság, amely tehát szégyen és folt.

A lezajlott OKTE közgyűlésen a megjelentek nagy többségének mérlegelése azt állapította meg, hogy az elnökség mindent megtett érdekeink képviselésében: agitált, dolgozott, kilincselte és talpalt, lelkiismeretesen, ügybuzgalommal, sok-sok fáradozással, de pozitív eredményt a minisztérium minden jóakarata dacára sem érhetett el súlyos okok: az ország mai helyzete miatt. És amikor a mérleg ezt mutatta, akkor „üssük agyon!” jelszó alatt bizalmatlansági indítványt adtunk be az elnökség ellen, azt hiszem azért, mert az ország régi határait nem tudta visszaállítani, bizonyára hanyagságból. Ha mindezekhez hozzácsatolom a bizalmatlanok ama kijelentését, hogy nem is az elnökséget akarják szorítani, hanem a magasabb köröket: hadd lássák, hogy elégedetlenek vagyunk, akkor valóban kristálytisztá képet kaphatunk az Egyesületünk mai helyzetéről. Ez a helyzet a következő: felvetettünk az elnökséggel szemben egy bizalmatlansági kérdést, amely ok nélkül való és igaztalan volt és leadtunk egy bizalmi nyilatkozatot, amely nem húzhatta ki a bizalmatlanság méregfogát. A végeredmény az, hogy az elnökség jogosan haragszik, mert igaztalanul bántottuk, önzetlen munkásságukban sértettük. Érthető tehát, hogy le akarnak mondani.

És?!

Nézzük a dolgot nyugodt tárgyilagossággal. Ki fogja most az elnökséget vállalni — ezek után? Hiszen az elnökség és minden elnökség sorsa a jövőben az lesz, hogy ha nem sikerül — de mikor lesz még az, hogy sikerül! — elérnie azt, aminek teljesülését nem is tőle várjuk, nem is tőle követelhetjük, akkor nyakába zudítjuk a bizalmatlanságot, az *indokolatlan* bizalmatlanságot s megbántjuk, megbélyegezzük őket a legjobb meggyőződésünk ellenére. Tagadható-e, hogy ezzel a módszerrel a legjobb értékeinket elkövetjük, mint a hitvány vásári cipőt és fellobogó lelkességünkben (vagy lelketlenségünkben?) szépen, sorjában elfogyasztjuk azokat, akik a közügyekben még ideális felfogást vallanak?!

A tanárság mai helyzete súlyos. De éppen azért, mert mindnyájan szenvedünk, nagy gondossággal kell mérlegelnünk a lehetségeseket, amelyek elérhetők s amelyek egyesek iránt indítványozott bizalomból vagy bizalmatlanságból dehogy is válhatnak valóra! Bajaink toronymagasságra növekedtek, de ezeket sem gyógyíthat-

duk indítványokkal. Ezt igazolja az OKTE legutóbbi közgyűlése is, amelynek lényegére valóban ráillik ez a szomorú magyar szállóige: és miért ettük meg a békát!?

W. R.

Miniszteri kihallgatáson.

Madai Gyula elnök közbenjárásának sikerült kieszközölni, hogy *gróf Klebelsberg Kuno* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a közgyűlés után néhány nappal a tanárság megbízottjait külön kihallgatáson fogadja. November 3-án az egyesület képviselőjében *Madai Gyula* elnök, *Acsay István* főigazgató és *Schmiedt Alajos* alelnök jelentek meg a miniszternél. A közgyűléstől a kihallgatás napjáig az egyesület vezetősége minden szükséges adatot úgy csoportosított, hogy a munkával halmozott miniszter idejét is kímélje és mégis tiszta képet tárjon eléje a tanárság helyzetéről. Elnökünk átadta a közgyűlés határozatai alapján készült memorandumunkat és miniszterünk megértő jóindulattal tárgyalta az adott helyzetben lehető segítségünkről. Azóta újabb memorandumot készítettünk és azt minden illetékes helyre eljuttatjuk.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület emlékirata

Klebelsberg Kunó gróf

m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz

a középiskolai tanárságot ért különféle
státuszrendezési sérelmek megszüntetése tárgyában.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Évek hosszú sorozatán át tartó mellőzés következtében, amihez az ötödéves korpótlékok elvételekor még jogfosztás is járult, a középiskolai tanárság az egyetemet végzett tisztviselőkkel szemben igen hátrányos helyzetbe került. Érdekeinek képviseletében az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek a multban állandóan azért kellett küzdenie, hogy a rangosztályos emelkedésben a tanárnak a hasonló képesítésű tisztviselőkkel szemben való paritásos helyzete biztosíttassék. E cél érdekében az egyesület az egyenlő elbánás elvének alapján állva, nemcsak a tanári munka megbecsülésének akart a védelmezője lenni, hanem az iskola érdekeinek is szószólója volt, amidőn több alkalommal tárgyi bizonyítékokkal bővelkedő emlékirataiban a tanárságot ért sérelmeket a magas kultuskormány előtt őszintén feltárta.

Ugyanez a kettős cél vezérli most is, midőn a 7000/1925. M. E. kormányrendelet végrehajtása után előállott rendkívül nehéz helyzetben a státuszrendezésből eredő összes bajok mielőbbi orvoslását és az egész középiskolai tanárság lelkületének a nemzetnevelő hivatás gyakorlásához szükséges megnyugtatót bizalommal kéri.

A középiskolai tanárság és a nemzeti kultúra ügye között levő összefüggésre nem kell hosszasan rámutatnunk, hiszen benne él a köztudatban, hogy *a középiskolai tanár a magyar intelligencia nevelője*, vagyis annak az értelmiségnek irányítója, amelynek tudásától és áldozatos tevékenységétől a jövő nemzedék energiakifejtésében megtepett hazánk régi nagyságának visszaállítását mindenki várja. E nagy cél elérése végett a középiskolai tanárságra igen nagy feladat vár: először is nemzeti művelődésünk eddigi eredményeinek megőrzése mellett lankadatlan buzgalommal kell alakítani az ifjúság lelkében az *erkölcsi integritást*, ugyanilyen intezítással kell ápolnia és fokoznia a *tanulók tudását* és mindenek felett emelnie kell a rombadőlt ország újjáépítésében hasznosan munkálkodó *nemzeti öntudatot*. Ezt a tevékenységet azonban eredményesen csak olyan tanárok végezhetik el, akiknek maguknak is van *erkölcsi függetlenségük*, akiknek lelki egyensúlyát az örökös sérelmes elbánások nem ingatták meg, akiknek erős és céltudatos akarata a hivatás betöltésében, a nevelésben és oktatásban *életet visz be az iskolába*. Amíg az anyagi gondoktól lenyűgözött tanár nem élhet igazán esküvel vállalt és lelkiismeretesen teljesíteni kívánt kötelességeinek, addig a középiskola csak részben és lassan érheti el a célt, amelynek megvalósulásához nagy nemzeti érdekek fűződnek.

Jóleső érzéssel látjuk, hogy hazánk a világháború után ránk szakadt helyzetből a magasabb kultúrára való berendezkedéssel, új kultúrintézmények felállításával akar kiszabadulni, de ugyanakkor elszomorodva tapasztaljuk, hogy az igazi művelődés leghatásosabb elősegítőjét, *a középiskolát*, a belső élető erő hiánya elsorvasztja. A tanároknak több, mint a fele igen hosszú időn át a IX. és VIII. fizetési osztályban olyan fizetést kap, amelyből a családját tisztességesen eltartani nem tudja, sőt még a saját anyagi és kulturális szükségleteit is nélkülözni kénytelen, a helyettes tanárok pedig fizetési osztályon kívül valósággal nyomorognak. Ilyen körülmények között a tanárok munkateljesítménye folytonosan csökken, az iskola nivóját pedig a leromlás veszedelme fenyegeti.

Ezévi közgyűlésünkön az ország minden részéből egybesereglett tanárság lelkéből igen nagy elkeseredést váltott ki, hogy több ízben előadott sérelmeink és ezek orvoslására előterjesztett kéréseink az államhatalom részéről nem találtak megértő fogadtatásra, holott a múltban a többi tisztviselőhöz képest a tanár kiváltságos helyzetben volt. A szűkkeblű elbánásból eredő anyagi leromlás és a tanárság

indokolatlan visszaszorítása mindennél jobban kitetszik abból, hogy *még békében a tanári státusnak 33 százaléka élvezett a VII. fizetési osztály egyes fokozatainál esedékes fizetésnél magasabb illetményt (mert korpótléka csaknem egy fizetési fokozatnak megfelelő különbséget tett ki), addig a mai státusrendezés mindössze a tanárság 12 százalékának ad a VII. fizetési osztály egyes fokozatainál magasabb járandóságot.* Ebben a számban is benne vannak az igazgatók, s ha a valóságot nézzük, az egyetemi végzettséggel rendelkező katedrai tanároknak csak 4—5 százalékát találjuk a VI. fizetési osztály A) csoportjában. olyan visszaszorítás ez a békebeli állapothoz képest, amelyre a többi tisztviselő-kategóriában példa nincs. Amíg tehát az állam a többi tisztviselői ágazatok részére a rangosztályokban való emelkedés által tekintélyes előmenetelt biztosított, addig a tanárokat még onnan is visszaszorította, ahol békében voltak.

Áthatva az iskolához fűződő nagy nemzeti érdekek fontosságától, szintúgy a tanár erkölcsi és anyagi függetlenségének jelentőségétől, nem zárkozhatunk el annak a bátor és nyílt hangoztatásától, hogy az ideális javakat hirdető és az erkölcsös tettek nagyszerűségére utaló középiskolai tanárság a maga munkáját tartja olyan fontosnak, mint a bíróét, s ezért sohasem fog lemondani róla, hogy *miként a múltban, úgy a jövőben is az első folyamodású bírakkal párhuzamosan és egyformán kezeltessek s ugyanezen bírák pótlékának megfelelően a régi, törvényen alapuló, nyugdíjba is beszámítandó korpótlékainak élvezetébe visszahelyeztessék.*

Mérlegelve az állam nehéz pénzügyi viszonyait, a középiskolai tanárság nem áll elő teljesíthetetlen kívánságokkal, nem is óhajt más tisztviselőágazatok rovására szertelen emelkedést, csupán törvényben biztosított jogainak elismerését és a legutóbbi státusrendezés kirívó hibáinak a jelenlegi viszonyok között is lehetséges megszüntetését kéri. Nevezetesen:

1. A tanári létszám állapíttassék meg a valóságos helyzetnek megfelelően. Kétségtelen ugyanis, hogy az összlétszámnak 946 főben való kontingentálása tévedésen alapszik, hiszen *helyettes tanárok* is vannak, akik katedrát töltenek be és ugyanazt a munkát végzik, mint a rendes tanárok. A létszámnak a helyettes tanárok figyelembevétele nélkül történt megállapítása hozta magával, hogy 6—7 évi szolgálat után sem lehetett a státusban helyet szorítani azoknak, akiknek szolgálatára az államnak feltétlenül szüksége van.

2. A létszám helyes megállapításával kapcsolatos a *helyettes tanári intézmény gyökeres megoldása*, helyesebben mondva: *megszüntetése.* Erre nézve a középiskolai tanárság a nagyméltóságú kultuszminisztériumtól az elmúlt tanévben ígéretet kapott, a 7000/1925. M. E. számú rendelet azonban az elméleti és gyakorlati felkészültség minden törvényes kellékével rendelkező okleveles kartársainkat a

gyakornokok sorába vetette vissza, holott a helyettesek gyakorlati évüket már az oklevelük megszerzése előtt eltöltötték. Napi 46.000 K illetményük a mai állapot tarthatatlanságának és antiszociális voltának kiáltó bizonyítéka. A rendes tanár munkakörét minden vonatkozásban teljes felelősséggel betöltő helyettesek 4 évi egyetemi tanulmányuk, 1 évi gyakornokoskodás és 6—7 évi státuson kívüli szolgálat, szóval 11—12 év után nem kapnak az államtól annyi illetményt, mint a könnyebben megszerezhető tanítói oklevéllel, vagy érettségi bizonyítvánnyal rendelkező tisztviselők. Helyzetük enyhítésére megnyugtató megoldásnak egyedül a státusba való felvételük látszik, miért is kérjük, hogy a három évnél régebben szolgálók haladéktalanul neveztessenek ki a IX. f. o. második fokozatába, a többiek pedig soroltassanak be a X. f. o. első fokozatába, ahol összes szolgálatukat beszámítva legfeljebb három évet töltsenek.

3. Ugyancsak a helyes létszámmegállapítással függ össze a tanárok rangsorába felvett, de más intézményeknél működő tisztviselőknek a tanári státusból való kivétele. Ennek megtörténtével a megüresedett helyekre 52 tanár léphetne elő, a rangsor végén pedig jutna hely a státuson kívül rekedt helyetteseknek. Nem tanári szolgálatot teljesítő egyéneknek besorozása a percentekben szigorúan megszabott fizetési osztályokba, súlyos sérelme a tanárságnak, mert az előmenetelt lehetetlenné teszi, abszurd helyzeteket teremt és szerzett jogoktól fosztja meg a kathedrán működő tanárokat. Különleges alkalmazású kartársaink a tanárság fizetésére költségvetési tételben biztosított összegből nyerik járandóságukat és legnagyobb részben az A) csoportokba sorozva útját állják a középiskolákban működő kartársaik haladásának. Az V. fizetési osztály A) csoportjában a tanárságnak szánt egyetlen helyet is olyan tisztviselő tölti be, aki csak az érettségi vizsgálata letétele előtt volt középiskolában.

4. A középiskolai tanárság előmenetele hihetetlenül megromlott, amidőn a többi egyetemi végzettségű tisztviselők szolgálati idejét 40 évről 35-re szállították le, a tanárokat pedig 30-ról 35-re emelték fel. Ezen intézkedés következményeképp más státusok tisztviselői 5 évvel gyorsabban emelkedtek fel a megüresedett állásokba, a tanárok ellenben még 5 évre megállottak rangsoros beosztásukban és csak azután engedték fel helyükbe a nyugdíjbavonulás alkalmával a mögötteseket. Ez a kettős differencia a jelenleg élő tanári generációt összesen 10 esztendővel szorította vissza a pályán való emelkedésben. Számszerű adatokkal pontosan tudjuk igazolni, hogy a vasutnál és a pénzügyigazgatóságoknál szolgáló egyetemi végzettségű tisztviselők átlagban 8—10 évvel hamarabb érik el ugyanazt a magasabb fizetési osztályt, mint a tanárok. Már csak ezért is szükségesnek tartjuk és kérjük, hogy a magas kormány más hasonló képzettségű tisztviselőkhöz viszonyított előmenetelünk érdekében a a státuson kívül, de jelenlegi

szolgálati viszonylatukban meghagyva, tekintse és kezelje számfeleltieknek mindazokat, akik már a harmincadik szolgálati évüket betöltötték.

5. Hogy a kathedrán működő tanárok is eljuthassanak a VI. és V. fizetési osztályokba, méltányos volna a rangsor percentes kereteit teljesen a tanároknak átengedni, vagyis az igazgatói és tanári státust *kettéválasztani*. Az a körülmény ugyanis, hogy a legutóbbi státuszrendezés közös státuszban egyesítette az igazgatókat és a tanárokat, súlyosan akadályozza az előmetelben az utóbbiakat. A két státusz kettéválasztásának nem lehet semmi elvi akadálya, hiszen a 7000/1925. M. E. rendelet I. fejezetének 2. pontjában a 2. alpont kimondja, hogy „közös rangsorba” csak azok a tisztviselők sorozandók, akik hasonló munkakörben teljesítenek szolgálatot. Már pedig az igazgatói és tanári munkakör teljesen elütő természetű, az egyik túlnyomórészt adminisztratív, a másik tisztán pedagógiai tévékenység. Az is köz tudomású, hogy az igazgatók bizalmi alapon nyerik el kinevezésüket és így sokszor egész fiatalon a rangsor elejére jutva, 20—25 éven át lefoglalva tartják a legfelsőbb fizetési osztály helyeit. Ezért *kérjük az igazgatói és tanári státusnak oly módon való kettéválasztását, hogy a jelenleg megállapított státuskulcs maradjon meg a kathedrai tanárok számára, az igazgatók státusza pedig egyesíttessék a főigazgatókéval és létszámuknak $\frac{1}{3}$ része az V., — a többi pedig a VI. fizetési osztályba soroltassék.*

6. A leánygimnáziumoknál működő, polgári iskolai képesítéssel bíró tanítónők azáltal, hogy magasabbfokú iskolához kerültek, hátrányosabb helyzetbe jutottak, mintha a polgári iskolai státuszban megmaradtak volna. *Kérjük rájuk az 1883. törvény megfelelő rendelkezéseinek alkalmazását.*

7. Az egész tanári rend megbecsülése érdekében és tekintélyének a társadalom szemében való emelése végett *kérjük a tanári cím törvényes védelmét és a szokásos hivatali címeknek a tanárságra való alkalmazását a rangosztályoknak megfelelően.*

Addig is, míg a magas kultuszkormány a jelenlegi rangsoros keretek helyébe az alsóbb és felsőbbfokú iskolák tanerőinek fizetésében már megvalósított *sen ius mos rendszer*t benyújtandó terveink meghallgatása után ránk is ki fogja terjeszteni, bizalommal *kérjük és várjuk, hogy Nagyméltóságod a nemzetgyűlési határozattal jogosnak elismert korpótlékaink élvezetébe vissza fog bennünket helyezni, s fentebb előadott összes sérelmeinket a magyar középiskola és annak tanárai érdekében a legjobb indulattal meg fogja szüntetni.*

Budapest, 1926 november 10.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület nevében; teljes tisztelettel :

Madai Gyula s. k.
nemzetgyűlési képviselő, elnök.

(P. H.)

Édes Jenő s. k.
főtitkár.

Választmányi ülés.

Országos egyesületünk igazgatósága és választmánya december 3-án *Schmiedt Alajos* alelnök elnöklete alatt együttes ülést tartott. Örömmel és megnyugvással vette tudomásul a választmány az elnök azon bejelentését, hogy a Tanárok Házának megvételével kapcsolatos anyagi és jogügyi nehézségeket a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megértő jóakarata és *Madai Gyula* elnöknek utánjárása megszüntette. A Csepregy-utcai ház immár tulajdonunk. Részletesen megvitatta a választmányi ülés a közgyűlés óta alakult helyzet parancsolta teendőket. A Győrkerületi Kör javaslatát magáévá téve felhívta az egyes tanári testületeket, hogy az országgyűlési képviselőválasztások alkalmát használják fel arra, hogy ügyünknek minél több megértő támogatót szerezzenek. Evégből a Közlöny 1925. decemberi számában megjelent memorandum munk szelleme és adatai alapján lehetőleg személyes megbeszélést folytassanak a képviselőjelöltekkel. Az igazgatóság és választmány öszinte örömmel és lelkesedéssel vette tudomásul, hogy egyesületünk elnökét, *Madai Gyulát*, mivel ellenjelöltje visszalépett, megválasztott képviselőül tekinthetjük és benne küzdelmes sorsunk fáradhatatlan támogatójára számíthatunk. — A választmány a szentesi tanári testület körlevélét érdemben addig nem akarta tárgyalni, míg a többi tanári testületek véleményét nem mondanak, de az ülésen az a felfogás alakult ki, hogy a szentesi körlevél nemes szándéka olyan taktikai hibákba esett, amelyek nem használnak a közösség érdekeinek.

A középiskolai tanárság státus-kulcsáról.

Közügyülésünkön úgy az elnöki megnyitóban, mint a titkári jelentésben megütötte fületem az a kijelentés, hogy státusunk mozdulatlanságának nem a rossz státuskulcs az oka, mert ez a többi egyetemet végzett tisztviselőkéhez képest egészen jó, sőt azoknál jobb. Éppen ezért más okokban keresték a baj okát. Készséggel elismerem, hogy a felhozott okok: az igazgatók és tanárok egyesített státusa, a nem tanári szolgálatot teljesítő, kirendelt tanároknak a rangsorban való meghagyása, a szolgálati időnek 30 évről 35 évre való fölemelése, a helyettes tanároknak a létszámba való be nem számítása, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az előlépés számottevő lehetősége a tanári státusban megszűnt, de határozottan állítom, hogy státuskulcsunknak helytelen megállapítása is igen nagy mértékben gátolja az előléptetési lehetőséget és ez a főoka annak, hogy a többi egyetemet végzett státushoz képest a mi előmenetelünk igen lassú.

Általában az van a köztudatban, hogy a külszolgálatot teljesítő, egyetemet végzett tisztviselők státuskulcsa a következő: az V. fiz. oszt.-ban 2%, a VI. fiz. oszt.-ban 10%, a VII—X. fiz. oszt.-ban 22—22%. Így van ez pl. a pénzügyi fogalmazó tisztviselők (7000—1925. M. E. sz. rendelet, 32. l. 16. oszlop) és az államépítészeti mérnökök (38. l. 49. o.) státusában is. Ezzel szemben a középiskolai tanárok státuskulcsa: az V. fiz. oszt.-ban 1%, a VI. fiz. oszt.-ban 11%, a VII. fiz. oszt.-ban 30%, a VIII—IX. fiz. oszt.-ban 29—29%.

Ha ezt a két kulcsot összehasonlítjuk, nem lehetne különösebb okunk a panaszra, mert amit az V. fiz. osztálynál veszünk, tényleg nagyobb mértékben megtérül az alsóbb fizetési osztályokban és abban, hogy a X. fizetési osztály nem szerepel.

Státusunk ezen kulcsánál azonban figyelmen kívül vannak hagyva az 1,450.000 K havi jutalomdíjat élvező helyettes tanárok, tehát van a X. fizetési osztály helyett valami, ami a XI. fizetési osztálynál is rosszabb. A helyettes tanároknak a létszámba való beszámításával a közölt percentszámok is valamivel rosszabbak. Ez azonban még mindig nem adna elég okot arra, hogy státusculcsunk helytelen megállapítására következtessék.

Státuskulcsunk helytelenségének megállapítására az ad alapot, hogy az *összehasonlítás kiindulási pontja hibás*. Ugyanis az összehasonlítás alapjául felvett státusok mindegyikének van központi státusa is (a pénzügyi fogalmazási tisztviselőknek 32. l. 12. o., az építészeti hivatali mérnököknek 37. l. 42. o.). Minthogy a központi státusba csak külszolgálat után kerülhet be valaki és pedig a VIII. fizetési osztálytól kezdődőleg (ott szolgálatot kezdeni nem lehet), az összehasonlítás alapjául felhasznált státusokban a X. fizetési osztályba kinevezett kezdő ember előléptetési kilátását tehát nem a rájuk nézve közölt kulcs fejezi ki, mert központi státusuk VIII—V. fizetési osztályba sorolt állásai azt tetemesen megjavítják. A középiskolai tanároknak ilyen központi státusa nincs, reánk nézve csak a 7 tagot számláló főigazgatói státus jöhet mint ilyen számításba.

Nyilvánvaló tehát, hogy az összehasonlításra olyan státust kell kiválasztanunk, melynek vagy nincs központi státusa, vagy a külszolgálatban álló tisztviselők egy státusba vannak egyesítve a központban szolgálatot teljesítő társaikkal. A mellékelt táblázatban megállapítottam egy-két ilyen státusra vonatkozólag a státusculcsot. Hogy az összehasonlítás ellen semminemű ellenvetés ne legyen tehető, egyesítettem a főigazgatói státust az igazgatói és tanári státussal. Helyettes tanárt csak 29-et vettem föl. Ennél mindenesetre több van. A táblázatban a tanárookra vonatkozólag közölt

Összehasonlító táblázat egynehány külön központi statussal nem bíró, egyetemet végzett tisztviselő-státusnak az egyes fizetési osztályokban való elosztásáról.

A státus megnevezése	Hol található az 1925. évi 7000 M. E. sz. rendeletben	Összlétszám	IV. f. o.		V. f. o.		VI. f. o.		VII. f. o.		VIII. f. o.		IX. f. o.		X. f. o.		H. tanárok a XI. f. o. 3. fokozatá- nál kev. illetm.	
			létszám	%	létszám	%	létszám	%	létszám	%	létszám	%	létszám	%	létszám	%	létszám	%
Vízügyi műszaki szolgálati mérnö- kök	41. l., 66. osztóp	108	—	—	6	5·56	14	12·96	27	25	27	25	17	15·74	17	15·74	—	—
Postaigazgatóság, fogalmazási tiszt- viselők	59. l., 161. osztóp	300	1	0·33	13	4·33	37	12·34	72	24	72	24	67	22·33	38	12·67	—	—
Postaigazgatóság, műszaki tisztvise- lők	59. l., 162. osztóp	110	—	—	5	4·55	14	12·73	27	24·54	27	24·54	19	17·27	18	16·36	—	—
Összes erdőmérnö- kök, beleszámítva az üzemeknél al- kalmazottakat ..	40. l., 58. osztóp	222	—	—	8	3·60	25	11·26	53	23·88	52	23·42	42	18·92	42	18·92	—	—
Tankerületi főigaz- gatók, igazgatók, rendes tanárok és helyettes tanárok	50., 51. l., 115., 116. osztóp	984	—	—	16	1·63	107	10·87	284	28·86	274	27·84	274	27·84	—	—	29	2·94

percentszámok tehát a valóságnál még jobbak. No de így is kibírják az összehasonlítást.

Miért van az, hogy a folyammérnökséghez kinevezett kezdő mérnök, vagy a postaigazgatóságnál szolgálatot kezdő mérnök 5.56%-os, illetőleg 4.55%-os eséllyel éri el az V. fizetési osztályt és 12.96%-os, illetőleg 12.73%-ossal a VI. fizetési osztályt akkor, amikor erre a helyettes tanárnak legföljebb 1.63%-os, illetve 10.87%-os kilátása lehet? Miért? A képzettség egyenlőfokú és a teljesített munka fontossága sem mondható alárendeltebbnek.

A VII. és VIII. fizetési osztály kedvezőbb percentszámai ne tévesszenek meg senkit, mert az természetes, hogy az V. fizetési osztály vesztesége ide kerül. Hátra van még a IX. és X. fizetési osztály kedvezőbb megoszlása. Itt azonban figyelembe kell venni, hogy a helyettes tanár a XI. fizetési osztálynál is rosszabb helyzetben tölti el azt az időt, sőt jelenleg még többet, mint más pályát választott társa.

A táblázat kétségtelenül amellet szól, hogy státuskulcsunk nincs a többi egyetemet végzett tisztviselőkével egyenlő mértékben megállapítva, mert a haladás lehetőségét a legmagasabb fizetési osztályok arányszámai szabják meg. Az összehasonlítás még jobban feltűnteti hátrányos helyzetünket, ha meggondoljuk még azt is, hogy a táblázatban szereplő státusok tagjai üzleti részesedést, vagy úti átalányt kapnak, egy részük pedig kiküldetéseik révén tesz szert bizonyos fizetési pótlékra.

Még csak reá akarok mutatni, hogy státuskulcsunknak a közölt táblázattal összhangzó megállapítása milyen eredménnyel járna reánk nézve. Ha pl. azt a kulcsot (pedig nem is ez a legkedvezőbb) alkalmaznák reánk, amelyet a postánál szolgálatot teljesítő mérnökök élveznek, 45 főigazgatónak, igazgatónak és tanárnak kellene az V. fizetési osztályban és 125 igazgatónak és tanárnak a VI. fizetési osztályban lennie. Az V. fiz. oszt. B-csoportja megszűnnék és még 16 kinevezés történhetnék, a VI. fizetési osztályban 47 a B-csoportból az A-csoportba kerülne, a VII. fizetési osztályban a B-csoport teljesen megszűnnék és a VIII. fizetési osztály B-csoportjában csak 9—10 ember maradna. Körülbelül tehát 170 tanár előmenetelét jelentené egyszerűen az a tény, hogy reánk is alkalmaznák ugyanazt a kulcsot, amit hasonló képzettségű, de szerencsésebb tisztviselőtársaink már egy és fél év óta élveznek.

Szeged, november hó.

Dr. Kaufmann György,
áll. reálgyimn. igazgató.

VIDÉKI KÖREINK MŰKÖDÉSE.

Debreceni Kör.

Folyó év október 21-én a Debreceni Tanári Kör *dr. Bessenyei Lajos* elnöklete alatt népes gyűlést tartott, melynek főtárgya *Majoros Béla* reáliskolai tanár előadása volt egy igen fontos kérdésről: „A magántanulókról”. Az elnök megnyitójában nagy vonásokban rajzolta a jelen tanügyi viszonyait, éles szemmel mutatott rá a mai idők nagy pedagógiai feladataira s a közoktatásügyi kormányzat legfontosabb tennivalóját a szigorúan tervszerű, ötletességet kizáró, nagy-koncepciójú egységes nemzetnevelő törvény megalkotásában jelölte meg. *Dr. Horvay Róbert* alelnök a Kör meleg üdvözlétét tolmácsolta keresetlen, őszinte szavakkal *dr. Bessenyei Lajos* elnöknek, *dr. Szabó Márton* és *dr. Szeremley Béla* körí tagoknak abból az alkalomból, hogy áldásos tanári működésüknek negyedszázados évfordulójához érkeztek. Különösen kiemelte az egyesületi élet terén való érdemeiket s továbbra is a jó Isten áldását kéri buzgó, lelkiismeretes s kötelességteljesítő munkásságukra. *Dr. Kun Sándor* titkár felolvasta a Debreceni Kör 1925—26. évi működéséről szóló titkári jelentését, rámutatván a tanári érdek szempontjából több fontos megoldandó problémára. *Dr. Kiss Miklós* pénztáros pénztári jelentésének felolvasása után *Majoros Béla* reáliskolai tanár a magántanulókról tartott előadást. Rámutatott, hogy a háborús viszonyok idején sok tanuló jutott tanfolyam végzése útján bizonyítványhoz; a háborút követő súlyos anyagi gondok, amelyek sok-sok szülőt terheltek, elnézést követeltek, a tradíciós nivó leszállítását kívánták, míg Trianon a kultúrfölény fegyverét adta kezünkbe, ezzel kell történeti nagyságunkat megvédenünk és visszavívnunk. A rendkívüli viszonyok, a nivóleszállítás tudata azonban sokakban felkeltette a „könnyen boldogulás” vágyát; rég abbanhagyott középiskolai tanulmányaik befejezésére vállalkoztak hivatlanok is, vándor-magántanulók járják még ma is keresztül-kasul az ország városait, keresvén a bizonyítványszerzés esetleg költséges, de könnyebb úton célhoz vezető gócpontjait. Az 1925—26. tanév végén kiadott Értesítők adatai alapján számszerűleg mutatta be ezután, hogy a békeidők átlagos 5% magántanulói létszámával szemben ma több intézetben 9, sőt 15, 22, 30, egészen 40%-ig emelkedett a magántanulók száma. Ezen növekedést annál aggasztóbbnak tartja, mert kimutatható, hogy pl. Budapesten, ahol pedig elégséges számú iskola van, a felsőbb (V—VIII.) osztályokban több magántanuló volt, mint az alsó osztályokban; van iskola amelynek VIII. osztályában 60, sőt 90, VII. o.-ban 50, illetve 70 volt a magántanulók száma. Tud arról, hogy egyes középiskolákban az állami felügyelet és ellenőrzés alatt álló ú. n. előkészítő tanfolyamok (Ózd, Salgótarján stb.) növendékei vizsgáztak. Ezekről nincs mit

mondania. De tud arról is, hogy a „biztos sikerrel“ előkészítő „magántanfolyamok“ a „könnyen boldogulás“ után epekedő ifjúságot jó reménységgel vonzzák magukhoz, a magántanulók létszámát teemesen növelik. Ezenfelül a tanítási, előkészítési idő megrövidítésével, a vizsgaengedélyek megszerzésével, a tapasztalatokkal rendelkező gyakorlati pedagógust is meglepő vizsgaeredményekkel alkalmasak arra, hogy a tanári tekintélynek ártsanak, a rendes — tanévre terjedő — iskolai munkát feleslegesnek, unalmasnak, túlzottnak, a tanári energiát erő- és időpazarlásnak minősítsék és a tudáson alapuló kultúrfölényt veszélyeztessék. Adatokat sorol fel, amelyek Értesítőkből olvashatók, hogy voltak magántanulók, akik egy tanév leforgása alatt három osztályról (javítóvizsgálattal is!), sőt öt osztályról tettek magánvizsgálatot: eseteket említ, amidőn tanulók szabályszerű határidő előtt engedélyezett vizsgálattal jutottak bizonyítványaikhoz: s míg ezek kultúrscsoddal fenyegetnek, hasonlatosan veszedelmesek ama vállalkozások, midőn egyesek kereskedelmi érettségi, avagy tanítói oklevél alapján alig pár hónapos előkészülés után különbözeti, illetve folytatlagos magán- és középiskolai érettségi vizsgálatra bátrak állani! — Egyéni tapasztalatai vannak a magánvizsgálatokról, a magántanulókról a háború előtti, utáni időkből és a ma iskoláiból. Adott körülmények között megérti a „precedensül nem szolgáló különös kivételt“, avagy a „különös méltánylást érdemlő“ elvéve felöltö esetet: rámutat annak szükségére és módozatára, hogy a középiskolákat az oda nem való elemektől tehermentesíteni kell: érinti a Rts.-nak a magántanulókra vonatkozó §-ait, főleg azokat, amelyeknek megváltoztatása, kiegészítése szükségesnek látszik és végül javaslatot terjeszt a Kör elé, amely az alábbiak szerint határozattá válik:

Az OKTE. Debreceni Köre a fentiek alapján felhívja az Elnökség figyelmét, hasson oda, hogy:

1. az ú. n. előkészítő tanfolyamok működése állandó és szigorú felügyelet alatt álljon úgy a tanulmányi vezetés, mint az előkészítő ifjúság egyéni adatai szempontjából;

2. szigorú ellenőrzés alá vonassék, hogy a vidéki tanuló kinek a vezetése alatt készült vizsgálatra. Kíváncsú, hogy a megnevezett vidéki tanár a vizsgálatot megelőzően hivatalos megkeresés alapján tájékoztató véleményt, adatokat adjon a tanulóról;

3. a vizsgaengedélyek megadása a legnagyobb körültekintéssel történjék. Szükséges minden esetben a tanuló volt intézetének megkérdezése;

4. feltűnő engedélyek ne adassanak ki, főleg nem az előkészítő tanfolyamok útján;

5. a budapesti előkészítő tanfolyamok ifjúsága nem egy intézetben, hanem az összes pesti, esetleg a közvetlen környékbeli intézetek között — lehetőleg egyenletesen elosztva — álljon vizsgálatra;

6. a Rts. vonatkozó §-ai akként nyerjenek módosítást, hogy:

a) egy tanév folyamán legfeljebb 2 (kettő) osztályról lehessen vizsgálatot tenni;

b) az osztályismétlés éve a túlkorosságba beszámítható ne legyen;

c) az a tanuló, akinek írásbeli dolgozatainak fele elégtelen, szóbelire ne állhasson: vizsgálatát egy év múlva ismétlje;

d) hivatali állásban levő személyek magánvizsgálati kéréseiket hivatali felsőbbségük útján terjesszék elő. —

Dr. Kun Sándor
titkár.

Miskolci Kör.

Október 22.-én tartottuk első idei gyűlésünket.

Domby László elnök rámutat a középiskolai tanárság mindig szaporodó sérelmeire, köztük a két legnagyobb: a korpótlék jogtalan elvételére s a helyettes tanárok állapotának tarthatatlanul siralmas voltára. A községi és felekezeti tanároknál mindezekhez még hozzájárul a családtagjaiktól megvont vasúti kedvezmény. Sajnálattal állapítja meg, hogy a magyar tanárság idejének legnagyobb részét még mindig az anyagi ügyeivel való szomorú foglalkozás vonja el, pedig a magyar tanár baja a magyar kultúrát teszi elárvulttá, beteggé.

Dávid László titkári jelentése összetartásra, az eredménytelenségek után is lelkes munkára buzdít, mert egy saját sírjába dőlt sereg láttára még a messze készülő hajnal is elszíntelenedik, éjszakába hajlik. Ha a tanár-lélek meggondolatlanul, boldogtalanul önmagát hajigálja s a saját háza falait döngeti, akkor csak lefelé mehetünk.

Csorba Györry és Breznyák János alelnökök felszólalása után a Kör elhatározza, hogy csatlakozik a Győrkerületi Körnek az országos közgyűlés elé terjesztett indítványaihoz, kiegészítve azt a községi és felekezeti tanárok vasúti kedvezményének elvonása miatt esett sérelemmel.

Vucskits Jenő alelnök egy propaganda-szerű mozgalom eszméjét veti fel, mely a Közlöny hasábjairól elindulva igyekezne megértetni az egész magyar társadalommal, hogy a mi érdekünk elsősorban az iskola, az ország érdeke. A magyar iskolát csak rajtunk keresztül lehet és kell megmenteni:

Óváry Imre, Soós Mihály, Komán Andor, Harsányi Sándor felszólalása után a Kör elhatározza, hogy a Vucskits Jenő által vázolt mozgalom érdekében akcióra lép.

Örvendtes tudomásul szolgál *Kösch János* pénztári jelentése, mely szerint a Körnek tíz millió korona vagyona van.

November 5.-én tartott második gyűlésünkön Domby László tájékoztatja a Kört az okt. 30.-án lezajlott országos közgyűlés eseményeiről. Mi komolyan vettük ezt a gyűlést. A legszebb reményekkel indultunk oda. Azt hittük, hogy ott a tanárságnak egységes, súlyt adó megnyilatkozását látjuk. Csalódtunk. De csak látszólag, mert úgy érezzük, hogy a 67 szavazattal szemben álló 102 szavazat legalább ezer szavazatot jelentett. Hiszen a Miskolci Kör kilenc delegáltja 100 tanár szavazatát képviselte. Sajnálatos dolog, hogy egységes fellépés helyett személyi torzsalkodást találtunk, rombolni akarást a jövő kiépítésének minden terve nélkül.

Javaslatára a Kör egyhangúan kívánja az alapszabályok oly módon való módosítását, hogy a körök s ahol Kör nincs, a tanári karok kiküldöttei a közgyűlésre fel nem ment összes megbízóik nevében is szavazhassanak.

Elnök javaslatára kívánja a Kör, hogy a közgyűlés elé kerülő indítványokat ezentúl olyan időben legyen szükséges beadni, hogy azok a közgyűlés előtt egy héttel vidékre is lekerülhessenek megvitatás céljából.

Titkár javaslatára a Kör egyhangú lelkesedéssel elhatározza, hogy felkéri az országos elnökséget, gondoskodjék arról, hogy legkedvesebb megvalósult álmunk, a Tanárok Nevelő Háza homlokán Gaál Mózes nevét viselje.

Vucskits Jenő az egységes tanári közvélemény megteremtéséről szól. Ennek első feltétele, hogy a Közlönyben mindenki számára legyen hely, ahol gondolatait felvethesse, eszméit kicserélhesse.

Breznyák János felszólalása után a Kör kíváncsúnak tartja, hogy az egységes közvélemény kialakulhatása céljából a Közlönyben legyen hely mindenki számára gondolatai elmondására, egyúttal kinyilvánítja a Kör abbeli készségét, hogy amennyiben ez anyagi áldozatot kíván, nem vonja ki abból magát.

Domby László indítványára a Kör Szózatot intéz a magyar tanársághoz, amelyben torzsalkodás helyett egymás megbecsülésére, megismerésére s közös munkára szólít.

Márczy Béla a Nevelő Házban vidéki tanárok számára berendezendő szállószobákról s egy a Balaton mellett építendő üdülő telepről szól.

A Kör mindkét dolgot az egyesület vezetőségének figyelmébe ajánlja.

*Dávid László
főtítkár.*

A Győrkerületi Tanári Kör.

A Győrkerületi Tanári Kör október 24-én Szombathelyen közgyűlést tartott. A körhöz tartozó iskolák tanárai közül körülbelül százan gyűltek össze. Állami és nem állami, szerzetes és világi tanárok felemelő együttléte és a testületi szolidaritásnak tiszteletet keltő alkalmá volt ez a gyűlés. Fáradtságos előkészítésének és mintaszerű megrendezésének érdeme *Kardeván Károly* reáliskolai tanárt, a szombathelyi csoport elnökét illeti meg.

A szombathelyi gyűlés nemcsak a Győrkerületi Tanári Kör közgyűlése volt, hanem egyúttal előkészítése az országos egyesület évi közgyűlésének. Megfontolás és megvitatás tárgya volt ott minden kérdés, amely ma az országos egyesületet is állandóan foglalkoztatja és teljes elismeréssel kell adóznunk a kör vezetőinek és tagjainak, hogy az időszerű kérdésekkel nem ötletszerűen, hanem átgondolással és — megfontolással foglalkoztak. Nem hallgatott a kritika sem, de ez a kritika körültekintő és a lehetőségek mérlegelő volt, éppen ezért kivihető terveket érlelt. A gyűlésen jelen volt *Vajdinger Gyula* miniszteri tanácsos, *Dsida Ottó*, a győri tankerület főigazgatója, a kör díszelnöke, a központi vezetőség részéről *Madai Gyula*, az országos egyesület elnöke, *Édes Jenő*, főtítkárs és a Közlöny szerkesztője. Szombathely városát *Ujváry Ede* helyettes polgármester képviselte, jelölve annak az együttérzésnek, amely a várost és a középiskolai tanárságot kulturális tevékenységükben összeköti.

A gyűlést *Kardeván Károly* csoportelnök üdvözlő szavai nyitották meg. A sikert biztosító tervszerű együttműködés részesei akartak lenni a szombathelyi kartársak, mikor a kör közgyűlését előkészítették.

Bászel Ernő, a Győrkerületi Kör elnöke a vidéki körök és a helyi csoportok működésének fontosságát abban látja, hogy így lassanként az egész ország és az egész magyar közvélemény ráeszmél a középiskolai tanárság munkájának nagy jelentőségére és ezt a ráeszmélést csak az erkölcsi és anyagi siker követheti. A Győrkerületi Kör egy esztendő működése belekapcsolódott az országos egyesület munkájába és helyi szempontok szerint is szolgálta a tanárság érdekeit. A harmadik egyetemes tanügyi kongresszus vezérlő bizottságának megvitatandó tételül javasolta az egységes köznevelési törvény kérdését és a középiskolai irredentá nevelést. Az előbbinek alapelveit *Konda László* győri reáliskolai tanár a Közlönyben is fejtegette. Napirendre hozta a kör a szeniumos fizetési rendszer ügyét. *Fejér Géza*, győri leánygimnáziumi és *Konda László*, győri reáliskolai tanárnak a szeniumos rendszerről a Közlönyben megjelent cikke részben megindította, részben tisz-

tázta a vele kapcsolatos gondolatokat. Végre *Halász László*, szombathelyi reáliskolai tanár a szeniumos rendszerről egész tanulmányt készített. Az anyagi ügyekkel való állandó kényszerű foglalkozás miatt a kör kevesebbet törődhetett kulturális kérdésekkel. De a győri, soproni és szombathelyi csoportok munkássága még így is kiterjedt kulturális előadásokra is. Felkéri az országos elnökséget, hasson oda, hogy a tanügyi egyesületek egy közös szövetségben egyesüljenek az egész magyar oktatószemélyzet érdekeinek képviselőire.

Ujváry Ede, helyettes polgármester Szombathely tanácsának kulturális törekvéseit vázolván, a legteljesebb elismerés hangján szól a szombathelyi középiskolai tanárok önzetlen közreműködéséről és az ő iskolai és iskolán kívüli munkásságuk tükrében látja az egész ország tanárságának nagy kulturális jelentőségét. Elismerő tisztelettel tekint arra az idealizmusra, amelyből a tanári munka táplálkozik.

Stodolni Gyula c. igazgató, a soproni csoport elnöke a középiskolai tanárság súlyos sérelmeit tárja fel, hogy a kör és az országos egyesület minden munkáját elsősorban ezek megszüntetésére irányítsa. Ezek a sérelmek a következők: a középiskolai tanárság anyagi javadalmazásának viszonylagos elmaradása más tisztviselői ágazatokéihoz képest; az igazgatóknak és a katedrai tanároknak a státusban való együttszereplése; a helyettes tanári időnek a törvény ellenére való meghosszabbítása; a helyettes tanárok szegényes javadalmazása. A tanári státus létszáma nincs is betöltve, mert azok foglalnak el belőle sok helyet, akik nem középiskolai szolgálatot teljesítenek. A tanári címet szabadon bitangolják azok, akik bármiféle oktatással foglalkoznak, mert nincs törvényes védelme. A tanári munka erkölcsi megbecsülésének hiányára mutat a nyugalombavonulás teljes dísztelensége is, mert ez is magában álló jelenség.

Ruhmann Jenő, soproni ev. liceumi tanár nem tartja célravezetőnek a tanári cím helyett új címek alkalmazását. Nem volnának kifejezői annak a hivatásnak sem, amelyet betöltünk, sok zavar is származnék belőlük. Maradjunk meg a régi, tisztos tanári cím mellett és azon legyünk, hogy ennek törvényes védelmét megszerezzük.

Posch Károly, győri leánygimnáziumi tanár a tanári cím és tanári foglalkozás védelmére fontos lépésnek tartaná, ha az egyesületnek illetékes helyeken sikerülne elérnie, hogy mindenféle kétes hírű zugiskolák és zugtanárok, hamis és olcsó sikert ígérő jelzavak alatt ne hirdethessék a tanári munkát és tanári foglalkozást.

Az elnöki beszámolóval kapcsolatos felszólalások után *Halász Viktor*, szombathelyi reáliskolai tanár tartott előadást a tanári státus és más tisztviselői státusok viszonyáról és megdöbbentő

valóságokkal mutatta ki a mi státusunknak a fizetésben való viszonylagos elmaradását más tisztviselők fizetése mögött. A bajok gyökeres javítását csak a szeniumos fizetési rendszertől várhatjuk. A felolvasást a gyűlésen és a gyűlés után is élénk eszmecsere követte és a felolvasó a közügy érdekében még ezen hozzászólások alapján is újból számon vette egész fejtegetését és az országos közgyűlés elhangzott felolvasása még újabb érveket is hozott fel a mi szomorú igazságaink mellett. A felolvasást a közgyűlésen elhangzott alakjában a Közlöny mostani számában közöljük.

Madai Gyula nemzetgyűlési képviselő, országos egyesületünk elnöke a Győrkerületi Tanári Kör működésében örömmel állapítja meg a tanári szolidaritás erősödését és ebből maga is új erőt és új reményt merít. Magáévá teszi a szeniumos fizetési rendszer gondolatát és minden erejével annak megvalósításán dolgozik. Addig is, míg egy egyetemes státüsrevízió keretében a szeniumos rendszer megvalósítható lesz, a mai rendeletek keretében is küzdenünk kell lankadatlanul a helyettestanárookért, a törvény ellenére elvett korpótlékért, az igazgatói és tanári státüs szétválasztásáért és a nem középiskolai tanári munkát végző tanároknak a státusból való kivételért. Jóleső érzéssel állapítja meg, hogy ezen törekvéseinkben segítségünkre jött a KANSz és legutóbbi memorandumában a tisztviselői státüssérelmek élére a tanári sérelmeket tette. A magyarországi oktatáscsoport egységes frontjának megteremtésére szintén történtek kezdeményező lépések, azonban a terv teljes megvalósítása igen nehéz. A középiskolai tanárság reális gondolatokon nyugvó egyesülésnek nem lesz kerékkötője.

A kör közgyűlésének végét nagy közönség várta, hogy meghallgassa *Madai* Gyula előadását finnországi útjáról. Az előadás költői szépségekben és konkrét tanulságokban egyaránt gazdag volt. Eláradt rajta a széles horizontú tanári lélek és a vidék egyik művelődési központjában újabb becsülést szerzett a tanári névnek.

Az ünnepi előadás után az egybegyűlt tanárokat Szombathely városa látta vendégül.

A Győrkerületi Tanári Kör tagjai elismerésre méltó buzgósággal és körültekintéssel gondoskodtak arról, hogy a helyi sajtó érdeme szerint foglalkozzék a középiskolai tanárság ügyeivel.

A Győrker. Tanári Kör győri, soproni és szombathelyi csoportja az országgyűlési képviselőválasztások alkalmát is felhasználta arra, hogy a középiskolai tanárság elárvult ügyének támogatókat és megértő barátokat szerezzen. A győri csoport a *Dunántúli Hírlap* november 21-i számában *Zichy János* grófhoz, a szombathelyi csoport pedig a *Vasvármegye* november 28-i számában *Vass József*

népjóléti miniszterhez fordult nyílt kérelemmel. Mindkét kérelem férfiasan és higgadtan tárja a nagynevű politikusok elé a tanárság helyzetét és arra kéri őket, segítsék nyugvóponttra juttatni anyagi ügyeinket, hogy a tanári munkát ne zavarják többé a státusunk anyagi javadalmaszáért folytatott küzdelmek, amelyek oly távol állnak a tanári gondolatvilágtól. k.

KÜLFÖLDI ISKOLÁK ÉLETÉBŐL.

A Felvidék középiskolái a cseh uralom alatt.

Stefánék Antal dr., a szlovenszkói (felvidéki) összes iskolák jelenlegi főnöke (min. tanácsos, h. államtitkári ügykörrel) folyó évben „A szlovenszkói iskolaügy” címen Pozsonyban különlenyomatban egy 22¹/₂ oldalas jelentést (önvallomásnak is nevezhető) tett közzé a felvidéki összes iskolákról. Ezt előbb egy morva-sziléziai társaskör olvasókönyvében Prágában adta ki. Ezzel a füzetrel kívánok foglalkozni különös tekintettel a középiskolákra.

Hogy Stefánék jelentését megfelelő megvilágításban láthassuk, szükségesnek tartom előrebocsátani, hogy szerző neve a háború előtt még ismeretlen volt a Felvidéken. Úgy tudom, hogy félbemaradt jogász volt, aki egyetemi tanulmányainak befejezése helyett — saját bevallása szerint — a legnagyobb titokban pánszláv propagandát folytatott a bécsi Pázmáneum szlovák származású és érzelmű hallgatói — és a budapesti „Slovenský Denník” c. lap munkatársai segítségével. Társainak jó része szlovák érzésű volt és az maradt ma is, ellenben füzetünk írója a cseheknek teljesen behódolt. Ideáljainak tekintti őket ma is. Iskoláikat kiválóaknak tartja és követendő példákul állítja maga elé akkor, amidőn a Felvidéken a cseh imperium égisze alatt a felvidéki összes iskolák ujjaszervezésére a cseh minisztertanácstól megbízást kap.

Ilyen körülmények között elképzelhető-e, hogy az ú. n. demokratikus állam felvidéki iskoláinak átszervezésénél az ősi lakosság jogos kívánságai meghallgatásra találtak volna, avagy a helyi viszonyokat kellő figyelemre méltatták volna. Stefánék egyetlen gondolata a máról-holnapra való elcsehesítés. Még az ipari és kereskedelmi szakiskolákban is kérlelhetetlen szigorúsággal és következetességgel iparkodik ideáljainak megfelelően átalakítani a Felvidék ifjúságának felkét. És ennek a csehefil iskolaügyi főnöknek figyelmét a felnőttek sem kerülik el. Kezdők és haladók számára, férfiaknak és nőknek 40 tanórából álló 1482 ingyenes ú. n. „Anyanyelvi néptanfolyamot” rendez megfelelő tantárgyakkal és az ő intencióinak megfelelő szellemben való tanítással. (Úgy értesültem, hogy ezeknek a tanfolyamoknak fényes

eredményei csak Stefának fantáziájában és iskolaügyi jelentésében vannak meg.)

Stefának jelentésének bevezető részében elmondja, hogy a csehek bevonulása után valami önkéntelen érzés azt sugallta neki, hogy gyorsan kell cselekednie és élnie kell a ráruházott hatalommal, amíg meg nem érkeznek a jogászok és bürokráták, akik mindent elront-hatnak.

Ezért arra határozta el magát, hogy elbocsátja az eddigi tanárokat és helyettük cseheket alkalmaz. Ez a szlovák néprajzi területen teljesen, a magyarlakta vidékeken részben sikerült. Annyira jutott, hogy ezek a középiskolák már majdnem normálisan működnek és eredményük felér bármelyik csehországi középiskoláéval.

Stefának szerint a mai középiskolai oktatásügyről csak az szeret-het tiszta képet, aki egybeveli a mai állapotot az 1918. évi állapottal. A cseh-szlovák olvasó számára — szerinte — szükségtelen bővebben ecsetelni a szlovák nemzeti művelődés ügyének „éppen nem örven-detes állapotát“. Ezért volt szükséges nemcsak adminisztrative, hanem pedagógiaiilag is megszállni a középiskolákat. Ezáltal érzékeny sebet ejtett a „pártütőkön és irredentát szítókon“, akik államjogi téren válto-zást remélnek a jövőtől a magyarság javára. És nemcsak a tiszta szlovák területen, hanem egyes (értsd: trianoni) határmenti városban levő középiskolát is meg lehetett volna fogni. Ez az ő szempontjából annál nagyobb jelentőséggel bír, mert ezek a középiskolák néhány száz képesített (?) cseh tanár nélkül a magyarok számára a szerve-zett magyarosítás hatalmas támaszpontjai maradtak volna.

Elpanaszolja továbbá szerzőnek, hogy az 1918 előtti évtizedekben a középiskolák teljesen elmagyarosították a szlovák ifjúságot. Ugyanis a világháború előtti években a magyarok újjászervezték középiskolái-kat és a latin és görög nyelv rovasára a magyar nyelv és irodalmat oly mértékben művelték bennük, hogy a gimnáziumi tanfolyam elvég-zése után tökéletes magyarok léptek ki a középiskolából. Ezek az ifjak nyelvileg és lelkileg magyar nemzeti és állami szellemmel voltak telítve. Szlovák földműves és iparos szülők gyermekei rendszeren elfelej-tették a saját anyanyelvüket. Együttal megtanultak ezek az ifjak lenézni mindent, ami a falusi szlovák légkörre és a szülők egyszerű foglal-kozására vonatkozott. Szóval a magyar középiskola egészen „jani-csári“ neveléssel idegenítette el a szlovák gyermeket szülőjétől és szülőföldjétől. Ilyen iskolában tanult 6—7 ezer tanuló és szlovák nem-zeti szellemben alig maradt meg 100—200 növendék.

A különböző főiskolákon, hittudományi intézeteken alig volt három tucatnál több nemzetileg öntudatosan nevelt szlovák diák. Ezekkel csak a legnagyobb titokban és a diákokra nézve a leg-nagyobb veszéllyel tudta Stefának fenntartani az érintkezést.

A magyarosításnak — szerinte — szörnyű nyomása azzal a

következménnyel járt, hogy az ifjúság 90%-a elfordult a saját nemzetiségétől és gyűlölt mindent, ami szlovák volt. Ennek folytán az intelligencia száma folyton apadt és 1918-ban tényleg nem volt egy tucatsnyi nyelvilag és nemzetileg képesített középiskolai tanár. Stefának 1918 novemberétől 1919 év közepéig személyesen bejárta a szlovenszkói középiskolákat és összesen 20 tanár jelentkezett nála. Ezek közül tíz tökéletesen és tíz meglehetősen tudott szlovákul. Szakolcán egy jelentkezett, Lőcsén kettő, Zsolnán kettő (de az egyik lemondott a tanári állásáról), Eperjesen, Kassán stb. egy-kettő, Selmecbányán kettő stb. Egyes szlovák tanárok egyáltalában megtagadták a köztársaságnak a szolgálatot. Némely helyen karhatalommal kellett közbelépnie (Lőcse, Kisszeben). Egyszóval, ha nem állott volna Stefának rendelkezésére 300-nál több képesített (?) cseh tanár, akkor a saját bevallása szerint az egész Szlovenszkon három teljes középiskolát sem tudott volna megnyitni. (Ezt elhisszük!)

A mai szlovenszkói egész iskolaügy részben a régi magyar törvények és a régi egyházjog alapján, részben a csehszlovák köztársaság új előírásai szerint van megszervezve. Ez az állapot — úgy mond — átmeneti. Egységesíteni az egész vonalon az oktatást egyházi és gazdasági okokból nem lehetett.

Miként a többi, úgy a középiskolákat is az állam majdnem mind átvette a saját igazgatása alá. A középiskolák közvetlen vezetője a főigazgató (jelenleg Hatala István), a legmagasabb fóruma pedig a minisztérium után az ú. n. „Rozsonyi iskolaügyi és nemzeti művelődési minisztérium iskolai ügyosztálya” (referátus). Eredetileg ez is a teljhatalmú minisztérium jogkörébe tartozott, ma csak látszólagosan függ tőle. Ez az ügyosztály sincsen még véglegesen megalkotva. Ez csak az ú. n. nagy vármegyék megszervezése után fog bekövetkezni. Ugyanis ezek a teendők jelentékeny részét a saját kezükbe veszik majd át.

De halljuk magát Stefánket, hogy mit mond a felvidéki középiskolákról, illetve azoknak az ő intenciója szerint való elcsehesítéséről.

A szlovák kultúrnemzeti életben — azt hiszem — a középiskolák foglalják el a legfontosabb feladatot.

A nemzeti öntudatra ébredt értelmiség nagyon nehezen viselte el, hogy Szlovenszknak 43 évig egyetlenegy szlovák középiskolája sem volt. Igaz ugyan, hogy a jó nemzeti műveltség mindenütt a népiskolában vet horgonyt, hanem a magyarok az ő magyarosító munkájukban annak a kertésznek módjára jártak el, aki a nemes fáknak ágait körülnyirogalja és művészi módon egészen lehetetlen alakba szorítja. Így egyszerű és kombinált pálmák, kétkarú kordonok, piramisok stb. keletkeznek. Az így ráerőszakolt természet édes gyümölcsöt is terem, amelyet a szegény és egyszerű nép természetesen nem élvez. A nemes és művésziesen felnevelt cserjék és a beburkolt fák gyümölcsét a maguk számára évenként leszedték a magyarok. Hogy miként

csúfították el csaknem két nemzedék tanulóit a középiskolákon (1875-től 1918-ig), legjobban látjuk most a csehszlovák önállóság hetedik évében. Az 1919. és 1920. évben ennyire nem éreztük ezt. Jóhiszemű szlovák hazafiak már azt kezdték hinni, hogy a nemzetüktől elidegenített fiaik örömmel egyenesednek ki és a szlovák nyelvhez és szláv érzéshez visszatérnek. A magyar korszak elnyomására, már mint olyan epizódra néztünk, amelyet hamar el kell felejteni. De a magyar tanárok beoltó alapos munkája úgy kezd jelentkezni nyilvános és magánéletünkben, mint egy fájdalmas lábbadozás. Igaz, hogy sok magyar közép- és főiskolát végzett ember őszintén alkalmazkodott. Hanem igen sokan szégyenérzet nélkül, bátran, sőt kihívóan mutogatják megmérgezett lelküket. Szilárdan ülnek magas és alacsony hivatalokban, sőt éppen szlovák nemzeti egyesületekben is magyarul beszélnek a végtelenségig és mondokolnak, a régi úri módon és százféleképen aláássák a nemzeti csehszlovák állam alapját. Aki gondosan megfigyeli a mi városainkban az életet, látnia kell százakra, sőt ezrekre menő intelligens „szlovákokat”, helyesebben mondva újszlovákokat, akik lelkükben nem orientálódtak át. A magyarok és ezek között a megmérgezett lelkek között valamiféle csendes megegyezés van, amivel számolni kell.

A szlovákok mindig nagy súlyt helyeztek a középiskolára és önkénytelenül érezték, hogy itt fenyegeti őket a legnagyobb veszedelem. Igazuk volt. A mi népünkben mindig nagyobb ellenálló erő volt, mint az intelligenciában, csakhogy a népnek primitív ereje nemzeti intelligencia nélkül semmiképpen sem tudott érvényesülni. Azért ma is nagy súlyt helyezünk a középiskolára és általánosan elfogadott felfogás az, hogy Szlovenszko összhangja és felvirágzása akkor következik be, ha majd a jövő nemzedék foglalja el a most megbízhatatlan elemekkel betöltött állásokat. A hazafias Szlovenszko ezért a mi középiskolai tanáraink munkáját különös figyelemmel és szeretettel kíséri.

Az idemellékelte c) statisztikai táblából a mai szlovenszko középiskolák részletes képét lehet látni.

Szlovák középiskola van 37 és pedig 2 gimnázium, 22 reál-gimnázium, ebben latint csak az V. osztálytól kezdve tanulnak és 3 reáliskola.

Magyar középiskola van 5, illetve 7 és pedig Pozsonyban, Komáromban, Ipolságon, Érsekújváron és Rimaszombatban. Két teljes intézetnek (kassai reál-gimn., losonci ref. reál-gimn.) a szlovák osztályokkal együtt egy igazgatóságuk van. Magyar párhuzamos osztályaink vannak még a felsőbb osztályokban az eperjesi,¹ a kassai (reál), a rožnyói,² a lévőai³ szlovák intézetekben összesen négyben. Tehát magyarul 11 intézetben tanulnak (1926–1927-től kezdve csak 8 ban).

Német középiskolánk van 3 (Pozsony, Késmárk és Lőcse); ezenfelül német parallel osztályok vannak Iglón (reál-gimn.). Németül 4 intézetben oktatnak.

A középiskolai tanulók száma összesen 16.025 (1920/21-ben 12.490). Nemzetiség szerint volt: csehszlovák 10.088 (1920/21-ben 5946), magyar 3936 (4063), német 1173 (1189), rutén 39, zsidó 769 (1185). Érdekes, hogy a zsidók, akik 3 év előtt egyáltalában a zsidó nemzetiséghez jelentkeztek, az utolsó

^{1 2 3} Az idén megszűnt, csak tótul tanítanak benne.

c) A szlovenszkói középiskolák az 1923/24. iskolai évben.

Folyószám	Az iskola helye	Az iskola jellege	Tanítási nyelv	Folyószám	Az iskola helye	Az iskola jellege	Tanítási nyelv
	<i>Gimnáziumok:</i>			18	Rózsahegy	állami	szlov.
1	Besztercebánya ..	állami	szlov.	19	Igló	"	"
2	Eperjes	ág. h. ev.	"	"	"	"	német
*	"	"	*magy.	20	Ipolyság	"	magy.
	<i>Reálgimnáziumok:</i>			21	Trencsén	"	szlov.
1	Selmecbánya	állami	szlov.	22	Nagyszombat	"	"
2	Pozsony	"	"	23	Trsztena	"	"
"	"	"	német	24	Magyarszakolca ..	"	"
"	"	"	magy.	25	Aranyosmarót ..	"	"
3	Alsókubin	"	szlov.		<i>Ref. reálgimnáziumok:</i>		
4	Késmárk	ág. h. ev.	német	1	Besztercebánya ..	állami	szlov.
5	Znióvárálja	kat. tan. a.	szlov.	2	Pozsony	"	"
6	Komárom	r. k.	magy.	3	Kassa	"	"
7	Kassa	állami	szlov.	4	Körmöcbánya	"	"
"	"	"	magy.	5	Léva	"	"
8	Lőcse	"	szlov.	*	"	"	*magy.
9	Liptószentmiklós ..	"	"	6	Lőcse	"	német
10	Nagyimihály	"	"	7	Losonc	"	szlov.
11	Nyitra	"	"	"	"	"	magy.
12	Érsekújvár	"	magy.	8	Vágújhely	"	"
"	"	"	szlov.	9	Túrócszentmárton	"	szlov.
13	Eperjes	"	"	10	Zólyom	"	"
14	Privigye	"	"	11	Zsolna	"	"
15	Nagyőrce	"	"		<i>Reáliskolák:</i>		
16	Rimaszombat	"	magy.	1	Pozsony	állami	szlov.
"	"	"	szlov.	2	Kassa	"	"
17	Rozsnyó	"	"	"	"	"	magy.
*	"	"	*magy.	3	Zsolna	"	szlov.

évben a magyarokhoz térnek vissza. Nemzetiség szerint ugyanis 2841 zsidó van. Egyfelől a csehszlovák tanulók növekedése nagy és a magyarnak esése jelentékeny. Az 1920/21. évhez viszonyítva a tanulók szaporodása egészben

* Az utolsó magyar érettségi az idén volt.

3535, a csehszlovákoké 4142. A tanulók tetemes része a szlovákok javára változtatta meg nemzetiségét. Vallás szerint röm. kath. 9674, gör. kath. 24, csehszlovák 102, ágost. h. evang. 2586, ev. ref. 406, csehtestvér 39, zsidó 2841, felekezetenküli 113 volt.

A tanárok és a tanítók száma az 1920/21. évben 647 volt, ebből képesített 511; az 1923/24. évben a tanárok összesen 762-en voltak, képesített 709.

A szlovenszkoí középiskolák statisztikájának képe nem volna teljes, ha még egy kombinációt elmulasztanánk: a lakosság számának arányát nemzeti-ség és egyházi hovatartozóság szerint a tanulók számához.

A lakosság száma az 1921. évi országos népszámlálás szerint és az 1922/23. évi középiskolai tanulók száma százalékokban kifejezve a következő:

É v	Cseh-szlovák	Magyar	Német	Rutén	Zsidó	R. kath.	Gör. kath.	Ag. h. evang.	Ev. ref.	Zsidó
1921-i lakosság	67'10	21'23	4'66	2'85	2'35	70'92	6'45	17'68		4'53
1922/23-i tanulók.....	58'78	26'94	8'32	0'44	5'02	58'48	1'23	18'70		19'80

Az utolsó két évben az arány egy kissé a szlovákok javára változott, de egészben jelentéktelenül.

Amint látható, a magyaroknak, németeknek és a zsidóknak (mint nemzeti-ségnek is) több tanulójuk és iskolájuk van, mint amennyi megilletné őket és a szlovákok még mindig nincsenek előnyben. Egyházi álláspontból tanulságos a tény, hogy római és görögkatholikus tanuló 17'66⁰/₀-kal van kevesebb, evangélikus és református 1⁰/₀-kal több és zsidó 14'27⁰/₀-kal több a lakosság arány-számánál. A többi egyházat és szektákat nem számítottam össze.

Szervezeti és pedagógiai tekintetben kimerítő fejtegetésre volna szükség. Csak a fő dolgokat említem. Nemzeti okokból és tanerők és helyenkint tanulók hiányában be kellett zárni néhány al gimnáziumot és az egyháziakat államiakká kellett átváltoztatni. Szlovenszkoí al gimnáziuma volt Kisszebenben, Turdosinban, Pozsonyszentgyörgyön (Pozsony m.) kath. fő gimnáziuma Rozsnyón és evangélikus Selmecbányán, Besztercebányán, amelyek vagy megszűntek működni, vagy összeolvadtak az állami intézetekkel. Ezzel szemben újonnan alapítottak gimnáziumokat Túrőcsentmártonban, Alsókubinban, Nagymihályon, reformált leánygimnáziumot Zsolnán, katolikus gimnáziumot Znióváránál és reál gimnáziumot Zólyomban, egy német reál gimnáziumot Pozsonyban, összesen 7 intézetet 3 al- és 3 fő gimnázium helyett Szlovenszko az utolsó 5 évben 7 teljes középiskolát kapott. Ennélfogva Szlovenszko az iskolák abszolút száma tekintetében sem volt megrövidítve.

Az iskolák újjászervezésénél bizonyos egyházpolitikai nehézségek merültek fel. Szlovenszkoí a fordulat előtt minden nagyobb egyháznak meg voltak a saját középiskolái. Katolikus volt 11, királyi katolikus 8. Hasonlóképpen az evangélikusoknak 7 és a zsidóknak 1 intézetük volt. Az evangélikusok mint önálló szlovák egyház még az 1919-i évben megszervezkedtek és az

állami hivatalok közreműködésével megszlovákosították, illetve megnémetesítették intézeteiket. A zsidók önként lemondottak végűjhelyi realiskolájukról. A katolikus intézetek közül néhány életképtelent be kellett szüntetni, a többit állami igazgatás alá kellett vonni, mivel teljesen lehetetlen volt őket a magyar piaristák és premontreiek kezében meghagyni. Így történt ez a hazafiasan gondolkodó szlovák papság hallgatólagos beleegyezésével, amely nagyon jól tudta, hogy a magyar piaristákból és premontreiekből nem lehet jó szlovák nevelőket alakítani. 8 királyi gimnázium már a magyar kormány idejében állami vezetés alatt állott. Az állami újjászervezéssel szemben csak 1920. évben keletkezett ellenállás és egy évvel később a kath. egyház 3 gimnáziumának visszaadása iránti kérelmében érte el tetőfokát. (Nagy szombat, Nyitra, Rózsahegy). A követelést nem utasították el a priori, hanem a püspökök anyagi eszközeinek hiányában hiusult meg. Az állam az érvényben levő törvények értelmében (1883: XXX. tc.) nem mondhat le az intézet igazgatásának jogáról, ha a fenntartó az iskola egész anyagi kiadásának legalább a felével nem járul hozzá. Ma egy intézet hozzávetőleg 300.000 cseh koronába kerül évenként. Ezen okból mondtak le a zsidók az ő intézetükről, az evangélikusok átadták az államnak a gimnáziumaikat Besztercebányán, Pozsonyban, Selmecbányán, Iglón és tárgyalnak a minisztériummal a többi iskoláik tekintetében is. Az egyházi iskolák fenntartásának a régi magyar törvények alapján egyáltalában nincsen jövője.

Pedagógiaiilag a mi középiskoláink igen jól haladnak előre. Itt is az állami intézetek vezetnek minden tekintetben. A tanulók nevezetesen a szlovák nyelvben, a történelemben és a szlovák szellemű nemzeti tárgyakban és a csehszlovák nemzeti gondolkodásban oly gyorsan haladnak előre, hogy nem kell aggódni a jövőről. Az új nemzedék egészen elűtő lesz a régitől, az egészen avagy félig elmagyarosítottól. Gyönyörű eredményeket látok a francia nyelvben és a nemzeti diszitmények rajzában. A cseh tanárok ma a szlovákokkal való egyetértésben dolgoznak és azt hiszem, hogy 10–20 év múlva nem lesznek közöttük nemzeti különbségek. (Ezt megköszönik a felvidéki szlovák tanárok!) Ám egy dolog bánt engem. Nem akadtam cseh szakértőknél megértésre azon felfogással, hogy legalább a szlovák középiskolákba kell bevezetni az éneket, illetve a zenét, mint kötelező tantárgyat. Persze az is igaz, hogy a mi tanulóink jelentékenyen túl vannak terhelve tanulással, de egyes tantárgyak egyszerűsítésének rovására is az éneknek legalább is olyan jelentős szerepe volna, mint a tornának. Bizonyos irányban az ének a tornának kiegészítő része. Esztétikai és a nemzeti nevelés szempontjából még jelentősebb. Egyes intézeteknél az éneket valóban szépen ápolják, de ez nem elég. A szlovákok életében az ének nagyon fontos nevelési tényező. És a csehektől, akik a zenében és az éneklés művészetében annyira kitűnnek, méltán elvárhatjuk, hogy nekünk ezen a téren is nyújtanak segítséget. Ehhez természetesen a tanterv némi megváltoztatására van szükség. Jó énektanítókat kell nevelni.

*

Ez az, amit Stefának a felvidéki középiskolákról mond. Hasonló szellem hatotta át a közoktatás minden más ágazatának átszervezésénél is.

Ezt az ismertetést azért közlöm, hogy a magyar társadalomnak leghivatottabb nevelő tényezői elmélkedjenek az olvasottak fölött s akár közvetlenül, akár közvetve — de minden egyes tanártársam, akit rokonsági avagy baráti kötelék fűz a Felvidékhez — járuljon hozzá, hacsak egyetlen porszemecskével is Stefának elcsehesítő munkájának ellensúlyozásához.

Budapest.

Pázmán József.

A világháború óta jellegzetes mozzanatok a német középiskolákban.

A forradalmat legjobban jellemzi az a törekvés, hogy minden meglevő helyébe újat tegyen, minden régit megváltoztasson, újjal cseréljen föl. A mélyreható változtatásokat természetesen az iskola útján lehet leghamarabb és legbiztosabban elérni. Ezért igyekszik minden politikai párt elsősorban az iskolát hatalmába keríteni, hogy annak útján terjessze el a hitvallását, annak segítségével valósítsa meg céljait. Ezekben a heves, sokszor kíméletlen harcokban gyakran ragadtatja magát túlzásokba bármelyik párt is, mert a legtöbbször ideje sincs intézkedéseinek az átgondolására. A gyakorlat, a tapasztalat azután kellő értékére szállítja le ezeket az újításokat, megmarad belőle a jó, a hasznos, elpusztul a célra nem vezető; ha pedig lényegében s egészében elhibázott az intézkedés, magától semmisül meg. Így volt, illetőleg van jelenleg is Németországban. Az újításoknak egész sorát vezették be a politikai pártok a középiskolákba; egyik-másiknak, ha nem is mindig az eredeti, a tervezett alakjában, üdvös, jótékony hatása volt az iskolai életre, a legtöbbször azonban az ifjúság javát szívükön viselő tanári karok igyekeznek az iskola szolgálatába rendelni lenyesve annak kártékony ágait.

A legfontosabb újítások a következők:

1. A forradalomnak talán a legelső hatása volt a német iskolai életben a hittantanítás kötelező voltának a megszüntetése. Az 1919 ápr. 1-én kelt miniszteri rendelet szerint „minden szabad állam legelső kötelessége a lelkiismeret szabadságának a biztosítása, különösen a vallásos élet és a vallásos nevelés területén”. A szülő szabad választására bízta, akarja-e gyermekét hittani oktatásban részesíteni, vagy sem. Szülőnek, vagy gyámnak az iskolai félév elején kell kérelmeznie a fiának a hittan tanítása alól való fölmentését. Aki fölmentést nyert, az egyéb vallási cselekedeteken (templombajárás, körmenetek stb.) sem tartozik részt venni. Tanárok, tanítók

sem kötelezhetőek vallási összejöveteleken való részvételre. Ha azonban a tanulók ezeken megjelennek, megfelelő magaviseletet tartoznak tanúsítani. A fölmentéshez mindkét szülőnek a nyilatkozata szükséges, de a kérelmet indokolni nem tartoznak. A tanuló vallásának megjelölését a szülő egyszerű kívánságára mellőzni kell s emiatt egyetlen iskola sem tagadhatja meg a fölvételt. Szerencsére a valóságban nem olyan szomorú a helyzet, ahogyan az ember az idevonatkozó rendeletek után várná. Iskolánként a tanulók még 1%-a sem kéri fölmentését a hittan tanítása alól (pl. a Berlin-Lichtenfeld-i iskolában a múlt iskolai évben 405 tanuló közül 1, a Berlin-Dahlemer gimnázium 494 tanulója közül pedig 2 tanuló kérte fölmentését). A disszidensek (a nem bevett felekezethez tartozók) közt már többet találunk s ezek inkább a rendkívüli tárgyként tanított *ethikát* tanulják (pl. a düsseldorfi Hindenburg-gimnáziumban).

2. *Schülerselbstverwaltung*. A tanulók önkormányzati joga. Célja, hogy a tanulók önállóságát és felelősségérzetét nevelje. Erősíteni akarja a közösség iránt való érzéket; fejleszteni a bizalmi viszonyt tanár és tanuló közt. A tanulók osztályonként választanak képviselőket (számukat a tanári kar állapítja meg), akik a többi osztály képviselőivel együtt alkotják az intézet választmányát, amelyben helyet foglal az általuk választott tanári *tanácsadó* is. Az elnöke a legfelsőbb (IX.) osztálynak egyik tanulója. Ő terjeszti elő az ifjúság kívánságait az igazgatónál, ő szervezi az óráközi szünetben a felügyeletet (a tanári testület tagjai csak a főfelügyeletet, az ellenőrzést gyakorolják), az ő kötelessége a közös ünnepek (tornaversenyek) alkalmával a város többi iskoláival való együttműködést szorgalmazni és létrehozni. A tanári testületek és az intézeti értesítők közlése szerint ezek működése helyes mederben folyik, a választmány tagjai fegyelmezettek, csak néha van szükség a tanári kar irányítására: rendet tartanak az osztályban, kezelik a taneszközöket (térképeket), segédkeznek a szertárakban, pénzt szednek be stb. A Rendtartásuk által engedélyezett gyűléseket (Klassen- und Schulgemeindeversammlung) általában véve nem, vagy igen ritkán tartják meg. Ezeken csak az iskolai élettel kapcsolatos kérdések szerepelhetnek, a tanári testület tagjairól való tárgyalás szigorúan tilos. Bizonyára csak az állampolgári életre való nevelés (Staatsbürgerliche Erziehung) lebegett a szeme előtt annak, aki ezt a pontot a Rendtartásba fölvetette.

3. *Elternbeirat*. A szülők bevonása az iskola munkájába. A szülők közül általában véve minden 50 tanuló után egyet választanak ebbe a tanácsadó testületbe az iskolaév elején. Az intézmény a legtöbb iskolában fölöslegesnek bizonyult, helyette inkább *szülői értekezleteket* tartottak, amelyeken az intézet igazgatója elnökölt,

míg az előbbieken csak mint vendég vehetett részt. Ezek az Elternbeiratok is azonban, ahol működtek, csak támogatták az iskolát a munkájában, a nehéz pénzügyi viszonyok (az infláció) idején mindent elkövettek, hogy az iskola a rendeltetésének mentül jobban megfelelhessen. Nem avatkoztak az iskola belső életébe, fegyelmi rendjébe, hanem azon tanácskoztak, honnan és hogyan lehetne előteremteni az iskolai épületre, a fűtésre, a taneszközökre azt a szükséges összeget, amelyet az iskolafenntartó nem tudott rendelkezésre bocsájtani. Bizonyos, hogy nem ez volt az eredeti rendeltetése. Ma már csak a nagyobb városok értesítőiben olvashatunk az Elternbeiratról.

4. *Berufsberatung*. Pályaválasztási tanácsok szervezése az iskolában szintén nagyon rövid életű volt. Az iskolák tartottak ugyan egy-egy előadást az életpályákról, az elhelyezkedési lehetőségekről stb. de nem intézményesen végezte a tanácsadás felelősségteljes munkáját, hanemi egyénenként, az iskolához forduló szülőket és tanulókat az egyéni tulajdonságokat, képességeket figyelembe véve látta el tanáccsal. Az iskolán kívül, attól függetlenül működtek a nagyobb városokban ú. n. pályaválasztási tanácsadó irodák.

5. *Arbeitsgemeinschaft*. A rendes iskolai munkán kívül a tanulóknak módot kell nyújtani arra, hogy a hajlamuknak, tehetségüknek megfelelő tárgyakkal foglalkozhassanak. Amit nálunk az önképzőkörben végezhetnek tanulóink, azt ott elaprózva, osztályonként s tantárgyakként végezhetik a tanulók. Legtöbbször foglalkoznak a gyakorlati részével az egyes tárgyaknak (chemiai gyakorlatok stb.) de találkozunk az irodalmat behatóbban művelőkkel is olyan irányban, mint azt a mi önképzőköreinkben látjuk. Nehezen tud mélyebb gyökeret verni, a legtöbb helyen csak 1—2 év óta működik néhány tanuló részvételével.

6. Az új részletes tanterv majdnem minden tárgynál előírja a *filozófiai elmélyedést*. Hát bizony ez kétes értékű intézkedés; marad minden a régiben. Az arravaló, rátermett tanárok kihasználják az alkalmakat, különösen a felsőbb osztályokban, hogy a tanulókat az elmélyedő, kutató munkához hozzászoktassák, de bizony a többségnél ez csak elkalandozásra alkalmas, ahelyett, hogy a tanuló ifjúságot a rendszeres munkához igyekeznének hozzászoktatni. A tanári testületék komolyabb része fájó szívvel látja, hogy mennyi bajnak lesz ez forrása, a helyzet bizony sok helyen visszás: a középiskola böleselkedik, az egyetemen pedig deklinálni és konjugálni tanítják a hallgatókat.

E helyen kell említést tenni az új tanterv azon rendelkezéseiről, hogy nagyobb gondot kell fordítani a tartalomra, s így a nyelvtani iskolázottság háttérbe szorul; nem a *multumra*, hanem a *multa-ra* helyez súlyt: sok új tárgyat hozott be, különösen a művészet- és

zenetörténeti tanítást. Ettől is joggal fél az iskoláért aggódó pedagógus. Hihetőleg ott is olyan rövid életű lesz ez az irányzat, mint nálunk volt.

7. Ilyen szociális intézmény az *Aufgabenfreier Nachmittag* is. A játékdélutánok kötelezők; megfelelő számú tanár kíséretében hetenként egyszer kimennek a játszótérre s ilyenkor másnapra nem kell készülni, hanem vagy dolgozatot írat, vagy összefoglalásokat végez a tanár. Ez az intézkedés egyébként azt is mutatja, hogy mennyire fontosnak tartják a testnevelést, a játékot stb. Ennek a szolgálatában állanak az ú. n. *Wandertagok* is: kötelező kirándulások. Egy iskolai évben 9 kisebb (fél- és egésznapos) és egy nagyobb kirándulást kell minden iskolának rendeznie. A részvételi költségeket a szegényebbek számára a módosabbak adják össze. Az eljárás a következő: A tanár az osztállyal megállapodik a legközelebbi kirándulás idejére és helyére nézve. A magasabb osztályokban az osztályképviselő végzi a kirándulás technikai részét. Megállapítják a részvételi díjat; a gazdagabbak többet, a szegényebbek kevesebbet hoznak, a fölösleg az osztály pénztárában marad, a hiányzó részt az igazgató pótolja az elég gazdag kirándulási alapból.

8. *Geschwisterermässigung*. A tandíjat teljesen el akarták törölni, de később az lett az eredmény, hogy jóval több, mint békeidőben volt. A német középiskolákban ma 200 márka (3,400.000 K) a tandíj. Tandíjmentességben részesülhet 20% vagyontalanság alapján. Ezenkívül tandíjmentességben kell részesíteni azon vagyontalan szülőket is, akiknek több gyermekük jár iskolába. Még pedig

a 2. gyermek a tandíj 75%-át fizeti,

a 3. gyermek a tandíj 50%-át fizeti,

a 4. és további gyermek már egész tandíjmentes. Ezt nevezik *Geschwisterermässigung*nak.

9. A tanulókról való gondoskodás közé tartozik a *Schülerversicherung* is. Az iskolafenntartó (az állam, vagy város) biztosít minden iskolába beiratkozott tanulót minden véletlenség okozta szerencsétlenség ellen. Ez a díj igen mérsékelt (0,30—1 márka), ennek ellenében a biztosító intézet kártérítést fizet a szülői háznak (gyámnak) minden olyan véletlenség okozta szerencsétlenség esetén, amely a tanulót éri attól a pillanattól fogva, mikor a tanuló az iskolába elindul, s míg oda vissza nem tér. A tanulót baj érheti útközben, a tornaóra alatt, játék közben, kirándulás alatt, a laboratóriumokban stb. Minden olyan esetben, amely az iskolával vonatkozásban van, játéknál, fürdésnél, korcsolyázásnál stb. csak akkor, ha az iskola rendezi, ha tanári felügyelet alatt történik. Az alpesi kirándulásoknál pedig akkor, ha az szakavatott vezető mellett történik.

Természetes, hogy az internisták az internátusban előforduló

baleset ellen is biztosíttatnak. Ezeknél a biztosítási összeg valamivel magasabb.

10. Meg kell még a *Milchfrüstück* és a *Schülerferienkarte* intézményét említeni. Az elsőt ma már kevés intézetben találjuk meg: a szegényebb tanulók a 10 órai szünetben ingyen kaptak egy pohár tejet s egy darab kenyeret. Valamely jóléti egyesület tette ezt lehetővé. A másik ma is megvan s abban áll, hogy a tanulók a szünidőre való hazautazás alkalmával az iskola és a szülői (gyámi) ház közt levő útvonalra félárú III. vagy IV. osztályú jegyet kaphatnak, ha azt az iskola útján kéri. Magasabb kocsiosztályra még ráfizetés mellett sem érvényes; az utazást megszakítani nem lehet.

Ezen intézmények közt, mint láthattuk, van néhány életrevaló, okos is, amelyet igen ügyesen be lehet állítani a nevelés szolgáltatába, a legtöbb azonban a tervezett alakjában talán többet ártott volna, mint amennyit a legkedvezőbb viszonyok közt használhatott volna, egy része kipróbálás alatt van, ítéletet mondani korainak tartják, pár év múlva lesznek csak láthatók az előnyei s hátrányai. Mindenki bízik abban, hogy minden reformintézkedés méltó sorsára jut a lehető legrövidebb időn belül: megmarad a jó, a nemes, az ifjúság üdvét szolgáló s elpusztul a káros, a romboló. Adja Isten, úgy legyen!

Dr. Jámbor György.

Bepillantás a norvég középiskolákba.*

A norvég középiskola két tagozatú. Az alsó tagozat teljesen zárt egységet alkot, amelynek elvégzése után távozási bizonyítvány kapható. Ez az egész országban minden középiskolában egyforma, de klasszikus nyelveket nem tanítanak benne. A felső tagozat trifurkációs. Az egyikben a latin, a másikban az angol, a harmadikban a fizika viszi a főszerepet. Görög itt nincs egyik ágazatban sem. Az alsó tagozat 5, a felső 4 éves, úgy mint a német.

Az utolsó osztály sikeres elvégzése után érettségi tehelő. Írásbelire az egész osztályból Oslóba gyűlnek össze. A jelentkezők száma az utolsó években 1100—1300 között volt. Három írásbeli dolgozat van: norvégből, németből és az ágazat szerint a főtantárgyból. Minden tanuló ugyanazt a feladatot kapja és a dolgozatra a nevét nem írja rá, hanem valami jellel kell ellátnia. A teremben két felvigyázó van, egy elől és egy hátul; a félreeső helyen is van őrködő. Ha egy dolgozat elégtelen, az érettségi csak egy év múlva ismétellhelő; ugyancsak ilyen büntetés vár arra is, akit csempészetten csípnék. Akik az írásbelin megfelelték, azok szóbelire bocsátatnak. A szóbelit ott állják ki, ahol az osztályt végezték. Az írásbelit sikeresen kiálló tanulók névsorát a nagyobb oslói lapok közlik. A bukottak száma átlag 15—20% körül van. Legtöbben vannak az angol ágazatból.

* Huettnernek a „Monatschrift für den höheren Schulen“ XXIII. évfolyamában közölt tanulmányának rövid kivonata.

Mint érdekességet említek fel 3 norvég feladatot. A világkereskedelem útjai az ókortól az újkorig. A munka értéke egyéni és társadalmi szempontból. A norvég romanticismus.

A fenn vázolt erős felügyelet mellett is megtörtént az egyik évben, hogy egy fiú a másiktól segítséget kért és kapott; a csempészetet a félreeső helyen végezték. A dolgozatok átnézésekor a csempészetre rájöttek és mindkét tanulót egy évre visszavetették.

Az elnök ezen eljárása az ujságokban nagy harcot idézett elő. A közönség 3 részre oszlott. Az egyik az elnök eljárását helyeselte, mert teljesen a törvény szerint járt el. A második elismerte az ítélet jogosságát, de azt szívételennek tartotta arra a tanulóra nézve, aki segített. A harmadik, a leg-radikálisabb rész, a segítő tanuló pártjára kelt, mint tanulótársi kötelesség- teljesítésnek áldozatát tekintette és az ítélet megváltoztatását követelte. Az egyik főiskolai diákegyesület pedig tagjai közé választotta. A lapközlemények arra bírtak egy norvég polgárt, hogy 1500 koronát (234,750.000 magyar K-t.) küldött az elnöknek a segítő tanuló részére, mert ő nem tudja lelkére venni, hogy a fiú jószíve miatt a szülőket oly nagy anyagi kár érje, mint amennyibe egy évi neveltetés kerül. Az egész bonyodalom vége az lett, hogy a segítő tanuló szeptemberben tehetett érettségit és megkapta az 1500 K-t, a tanárt pedig, akinek a hibája miatt a csempészet történt, 200 koronára büntették.

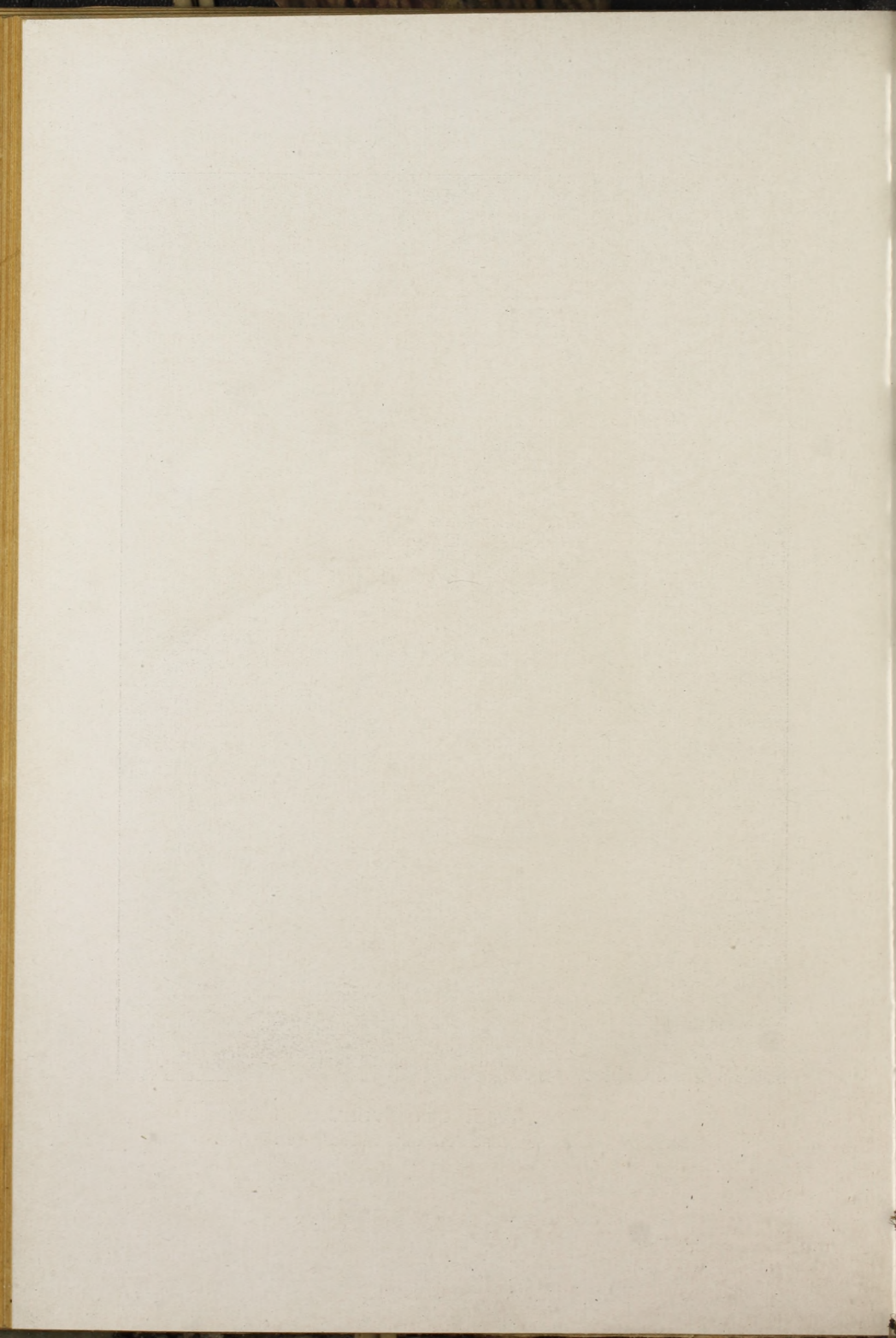
Nagy L. József.

HÍREK.

A Tanárok Háza. Országos egyesületünk elnöksége az elmúlt napokban egy adásvételi-szerződést írt alá, mint vevő. A középiskolai tanároknak háza van Budapesten. Régi vágyunk teljesült, régi álmunk vált valóra. Tanári családoknak aggódása és szűkös erszénye keltette föl és tartotta ébren azt a vágyat, hogy a vidéki tanároknak főiskolát végző gyermekei ne a hónapos szobák bizonytalanságában, a menzák és olcsó étkezőknek életkedvet apasztó asztalainál húzódjanak meg és a féltő apai és anyai gond után ne nélkülözzék a közvetlen nevelő irányítást. Tanulmányaik ne folyjanak az önállóságot kereső első idő ideodázásai között. A félárvak és egész árvak előtt pedig ne záródjék be örökre a felsőbb tanulmányok útja. Egyesületünk egymást váltó vezetőségeinek ezért volt nyugtot nem hagyó gondolatuk a Tanárok Nevelő Házának megvalósítása. Gaál Mózes, Lévy Ede és Madai Gyula elnöki teendői között és segítő tisztársaiknak sok látás-futásai között egy sem volt kedvesebb, mint azok, amelyeket a Tanárok Nevelő Háza érdekében végeztek. A vezetőség munkakedvét fokozta az, hogy az egyesület tagjai egyenként és testületenként odaadó egyetértéssel támogatták a vezetőségnek a Nevelő Ház létesítésére vonatkozó törekvéseit. De még így sem

DR. VAJDINGER GYULA
MINISZTERI TANÁCSOS, A KÖZÉPISKOLAI ÜGYOSZTÁLY FŐNÖKE.

értünk volna célt, ha hathatósan segítségünkre nem siet miniszteriumunk. Aki a Tanárok Nevelő Háza létrejöttének minden régebbi és újabb mozzanatát számba veszi, gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter úr nevét őszinte hálával iktatja az egyesületi életünk történetének ebbe a fejezetébe is. A cselekvés szolidaritásnak kijáró hála illeti részünkről ügyosztályunk vezetőjét, *Vajdinger Gyula* miniszteri tanácsos urat is, aki annyi megértéssel vett részt munkánkban, mintha a középiskolai ügyosztály hivatalos ügykörébe eső dologról lett volna szó. Házunk van, de vannak anyagi gondjaink és további teendőink is, míg a házból *otthon* lesz. De ez is meglesz, ha tudunk magunkért is meg a fajtánkért is reálsan, okosan tovább dolgozni. Mire e sorok megjelennek, a miniszterünk által engedélyezett iskolai gyűjtés a saját buzgalmmunkkal bizonyosan igen sok milliót eredményez. De ez sem lesz elég arra, hogy mostani gondjaink enyhüljenek. Azért szeretettel kérünk minden kartársunkat, egyenként és testületenként, *jelöljék ki a január és február hónapokat a Tanárok Nevelő Háza hónapjainak!* Mi, akik annyi közcélra rendeztünk már iskolai ünnepséget, tartottunk tornaünnepélyt és annyi más, jövődelmet biztosító tevékenységet fejtettünk ki, nem tudnánk egyszer a magunk javára ilyen keretekben dolgozni!? Idősebb tanártestvér, aki fiadnak vagy leányodnak otthont nélkülöző napjaiban érezted az apai szív szorongását, gondolj a jövődő tanárgyerekek sorsára. Fiatalabb tanártárs, akinek életében előre sötétlik a gyermek házonkívüli nevelésének gondja, gondolj a fiadra, leányodra. Gondoljunk vissza és gondoljunk előre és teremtsünk jövedelmező alkalmakat, hogy az a ház, amelyet immár telekkönyv szerint magunkénak tekintünk, egészséges levegőjével és egészséges erkölcsi világával, tápláló asztalaival és lelki békeséget nyújtó szobáival a tanárok főiskolás gyermekeinek otthont nyújtson, az árvákkal pedig feledtesse az elvesztett otthont. Az egyesület központi vezetősége készséggel siet segítségére azoknak, akik a Tanárok Háza javára rendezendő ünnepségekben bármily irányú közreműködésüket óhajtják.

A Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület
f. é. okt. 30.-án tartotta VII. rendes közgyűlését. *Dr. Theisz Gyula* elnök betegsége miatt a közgyűlést *dr. Hittrich Ödön* alelnök nyitotta meg. Ezután *Petriskó Miklós* terjesztette elő tiltkári jelentését, amelyben az egyesület jelenlegi helyzetét ismertette. Az egyesület legnagyobb baja az, hogy a tagok a tagdíjaikat igen pontatlanul fizetik be. Ennek következtében az özvegyi segélyeket igen alacsony összegben kell megállapítani. Az egyesület vagyona ugyanis jelenleg alig jövedelmez és csakis a tagdíjakra van utalva 120 özvegy segélyezésénél, mindaddig,

míg a valorizációs törvény a hadikölcsönökről és záloglevelekről nem intézkedik. Ezután *Steller Ignác*, számvevő terjesztette elő jelentését és kérte a közgyűléstől, hogy a tagdíjakat 1926-ra 12 pengőben állapítsa meg. Többek hozzászólása után a közgyűlés úgy határozott, hogy a tagdíj maradjon 8 pengő (100.000 K), azonban azt a kívánságát fejezte ki, hogy az özvegyi segély a lehetőséghez képest felemeltesse. Ezután a számvizsgálóbizottság jelentése alapján a közgyűlés az igazgatóságnak a felmentvényt megadta. — Az Egyesület vagyona 1925 december 31-én: Takarékbetét: 21,504.883, különféle értékpapirokban: 427.950 K, összesen: 21,932.783 K. — Főbb bevételei: kamatokból: 608.972 K, tagdíjakból: 14,552.776 K, adományokból: 7,701.294 K. — Nagyobb kiadásai: özvegyi segély: 6,295,600 K, ügyviteli kiadás: 255.710 K. — *Steller Ignác*, számvevő, VII, István-út 40., IV. 1. *Petricsko Miklós*, titkár, I, Attila-körút 47., I. 7.

Kérelem. A TÖÁSOE felhívja tagjait, hogy az 1925. évi tagdíjat 8 pengőt (100.000 K) sürgősen fizessék be, mert január havában a késedelmes tagokat az alapszabályok értelmében feltétlenül törölni fogja. A tagdíj 1924-ben 25.000 K, 1923-ban 17.025 K, azelőtt 25 korona volt. Kéri azonban az egyesület a hátralékos tagokat, hogy elmaradt tagdíjaikat a viszonyokhoz és anyagi helyzetükhöz képest emeljék fel. Az egyesület reméli, hogy a valorizációs törvény megalkotása után az özvegyi segélyt jelentős mértékben emelni tudja. Szükséges azonban, hogy a tagdíjak pontos befizetésén kívül az adománygyűjtő munka ismét meginduljon.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Segélyző-Alapjának 1926 V.ától 1926 IX. 23-ig adományokat küldtek: Békéscsabai áll. lg. 250.000 K, Kisfaludy S. reáliskola (Sümeg) 250.000 K, Karcagi ref. rg. 250.000 K, Magyaróvári kegyesr. rg. 250.000 K, Madách I.-g. 600.000 K, F. K. 1,000.000 K, Könyves K.-rg. (Újpest) 465.000 K, Berzsenyi D.-g. 1,000.000 K, Kúnszentmihályi ref. rg. 295.000 K, Debreceni ref. I. középisk. 200.000 K. Segélyekben kifizetett az Alap (az 1925—26. társ. évben) 8,700.000 K-t, kölcsön adott 600.000 K-t. Az adományokat ezennel köszönettel nyugtázva, kérem az iskolákat, hogy küldjenek adományokat az *Országos Középiskolai Tanáregyesület Segélyző-Alapjának* a 37.008. sz. postatakarékpénztári csekszámlára. *Fröhlich Károly* pénztáros.

Kormányzói elismerés. Magyarország kormányzója a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Walther Béla* központi szolgálattételre berendelt tankerületi királyi főigazgatónak nyugalomba vonulása alkalmából a magyar tanügy érdekében kifejtett sok évi buzgó és értékes szolgálataért elismerését fejezte ki.

Rendes tanári kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Kilényiné Győry Ella* budapesti VI. kerületi állami leánygimnáziumi, *dr. Pápay Irma* a budapesti tankerületi kir. főigazgatósághoz beosztott állami leányközépiskolai, *Balogh István* nagykállói állami reál-gimnáziumi, *Jankovits János* jászberényi, *Vajda János* kiskvárdai állami reál-gimnáziumi, *dr. Wéberné Rozsinszky Margit* mezőtúri állami leánygimnáziumi, *dr. Megyery József* budapesti II. kerületi egyetemi kir. kath. reál-gimnáziumhoz beosztott állami középiskolai, *Nagy Balázs* csongrádi, *Scheitz Emil* ceglédi állami reál-gimnáziumi, *Luttor Ignác* budapesti V. kerületi állami gimnáziumi, *dr. Moór Elemér*, a berlini Magyar Tudományos Intézethez szolgálattételre rendelt budapesti I. ker. állami reál-gimnáziumi h. tanárokat a IX. fizetési osztályba rendes tanárokká ki-nevezte.

† **Szakácsi Csorba Károly.** (1878—1926.) Csorba Károly a budapesti áll. Berzsenyi Dániel gimn. testnevelési rendes tanára, szkv. honvéd főhadnagy, a II. o. ezüst és a bronz vitézségi érem, a Károly-csapatkereszt és a sebesülési érem tulajdonosa, a Testnevelési Tanárok Orsz. Egyesülete gazdasági bizottságának elnöke, a Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének igazgatósági, az OKTE választmányi tagja, a budapesti VI. ker. ref. Egyháztanács tagja, súlyos betegség után 1926 szept. 29-én meghalt. Buzgó tanár, a közügyekért lelkesedő, tettekre kész és ellenzéki magyar, a kartársak ügyeiért hajthatatlannul küzdő kolléga, hős katoná, igaz jóbarát szállott igen korán a sírba. Emlékét sokan szeretettel ápoljuk.

† **Boócz Béla** a gödöllői kir. kath. reál-gimnázium r. tanára, meghalt 1926 aug. 14-én. Fiatal korában ragadta el a halál. 31 éves volt. Mindössze 8 évig működött a tanári pályán, de ez a rövid idő is elég volt arra, hogy feledhetetlenül belevesse magát tanártársai, barátai és tanítványai szívébe. Munkás, odaadó, kötelességteljesítő férfiú volt. Nagyon szerette ezt a sokat szenvedett magyar hazát. Bár a csehek hívták és jól javadalmazott állásokra mehetett volna, nem ment, mert magyar érzése nem ismert megalkuvást s nem tudott elválni a gödöllői tanulóifjúságtól, amelynek lelkes nevelője és atyai támogatója volt.

Miniszteri megbízottak az autonóm felekezeti középiskolák meglátogatására. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1883. évi XXX. t.-c. 46. §-a alapján az autonóm felekezeti középiskolák meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1926/27. tanévre megbízta:

1. A dunamelléki ref. egyházkerületben: a budapesti gimnáziumhoz.

a budapesti (Baár Madas) leánygimnáziumhoz dr. *Pintér Jenő* budapesti városi tanker. kir. főigazgatót, a győnki reál-gimnáziumhoz dr. *Vass Bertalan* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót, a kecskeméti reál-gimnáziumhoz, a kiskunhalasi reál-gimnáziumhoz *Madzsar Gusztáv* budapestvidéki tanker. kir. főigazgatót, a kunszmetmiskolci reál-gimnáziumhoz, a nagykőrösi gimnáziumhoz, *Gaál Mózes* budapestvidéki tanker. kir. főigazgatót.

2. A dunántúli ref. egyházkerületben: a csurgói reál-gimnáziumhoz dr. *Vass Bertalan* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót, a pápai gimnáziumhoz *Dsida Ottó* győri tanker. kir. főigazgatót.

3. A tiszáninneni ref. egyházkerületben: a miskolci reál-gimnáziumhoz a miskolci leánygimnáziumhoz dr. *Madzsar Gusztáv* budapestvidéki tanker. kir. főigazgatót, a sárospataki gimnáziumhoz *Ady Lajos* debreceni tanker. kir. főigazgatót.

4. A tiszántúli ref. egyházkerületben: a békési reál-gimnáziumhoz dr. *Lippay György* szegedi tanker. kir. főigazgatót, a debreceni gimnáziumhoz, a debreceni leánygimnáziumhoz, a hajduböszörményi gimnáziumhoz, a hajdunánási reál-gimnáziumhoz *Ady Lajos* debreceni tanker. kir. főigazgatót, a hódmezővásárhelyi gimnáziumhoz dr. *Lippay György* szegedi tanker. kir. főigazgatót, a karcagi reál-gimnáziumhoz, a kisújszállási reál-gimnáziumhoz, a mezőtúri gimnáziumhoz *Ady Lajos* debreceni tanker. kir. főigazgatót.

5. A dunántúli ág. h. ev. egyházkerületben: a bonyhádi reál-gimnáziumhoz dr. *Vass Bertalan* székesfehérvári tanker. kir. főigazgatót, a községi leánygimnáziumhoz, a soproni reál-gimnáziumhoz *Dsida Ottó* győri tanker. kir. főigazgatót.

6. A bányai ág. h. ev. egyházkerületben: az aszói reál-gimnáziumhoz *Gaál Mózes* budapestvidéki tanker. kir. főigazgatót, a békéscsabai reál-gimnáziumhoz dr. *Lippay György* szegedi tanker. kir. főigazgatót, a budapesti gimnáziumhoz dr. *Pintér Jenő* budapesti tanker. kir. főigazgatót, a szarvasi gimnáziumhoz dr. *Lippay György* szegedi tanker. kir. főigazgatót.

7. A tiszai ág. h. ev. egyházkerületben: a nyíregyházi reál-gimnáziumhoz, a nyíregyházi leánygimnáziumhoz *Ady Lajos* debreceni tanker. kir. főigazgatót.

Az Országos Köznevelési Tanács tagjai. A királyi vallás- és köznevelési miniszter az Országos Köznevelési Tanács 1926. évi szeptember hó 1-től 1931. évi augusztus hó 31-ig terjedő 5 évi időszakának tartamára *Förster Aurél* dr. középiskolai tanárképzőintézeti rendes, egyetemi magántanárt, *Gombos Albin* középiskolai r. tanárt, *Kisparti János* dr. kegyesrendi gimn. igazgatót, *Koszó János* dr. polg. iskolai tanárképzőintézeti főiskolai tanárt, *Mágócsy Dietz Sándor* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, *Négyesy László* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, *Quint József* áll. tanítóképzőintézeti igazgatót, *Tangl Károly* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, továbbá a Középiskolai Tanáregyesület, a Tanítóképzőintézeti Tanárok Orsz. Egyesülete, az Országos Polgáriiskolai Tanáregyesület és a Magyarországi Tanítóegyesületek Orsz. Szövetsége kijelölése alapján *Fröhlich Károly* állami reáliskolai r. tanárt, *Mészáros Jenő* állami tanítóképzőintézeti r. tanár, címz. igazgatót, *Havas István* polg. iskolai igazgatót és *Rákos István* kir. tanácsos, gyakorló elemi iskolai igazgatót a Tanács előadótanácsosaivá, — *Angyal Dávid* dr. egyetemi

nyilv. rendes tanárt, *Barkáts Mária*t, az Erzsébet Nőiskola igazgatóját, *Bernolák Kálmán* áll. leánygimnáziumi igazgatót, *Birkás Géza* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, *Bitter Illés* ciszt. rendi gimn. igazgató, címz. tanker. főigazgatót, *Bleyer Jakab* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, *Buchböck Gusztáv* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Burány Gergely*, csornai premontrai prépost-prelátust, *Császár Elemér* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Csengery János* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Dékány István* dr. áll. középiskolai rendes, egyetemi magántanárt, *Dóczy Imre*, egyházker. középisk. felügyelőt, *Drózdai Gyula* gyak. elemi iskolai tanítót, *Faragó János* ref. gimn. igazgató, címz. tanker. kir. főigazgatót, *Ferenczy Emil* minisztr. tanácsos, kir. iparoktatási főigazgatót, *Fodor Ferenc* dr. egyetemi magántanárt, *Fröhlich Izidor* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Gombocz Zoltán* dr. egyetemi nyilv. rendes tanárt, *Gyulay Ágost* dr. polgári isk. tanárképzőintézeti főiskolai igazgatót, *Heller Farkas* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Holló Károly* kath. gimn. rend. tanárt, *Hornyánszky Gyula* dr. egyet. nyilv. rend. tanárt, *Imre Sándor* dr. egyet. nyilv. rend. tanárt *Jablonkay Gábor* kath. reálgimnáziumi igazgatót, *Kindlovits Pál* elemi iskolai igazgatót, *Kritza István* felsőkeresk. iskolai kir. főigazgató, *Láng Nándor* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Lobmayer, Géza* dr. kórházi főorvos, egyet. magántanárt, *Loczka Alajos* dr. áll. reálisk. rendes tanárt, *Lux Gyula* polgári iskolai tanárképzőintézeti főiskolai tanárt, *Melich János* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Méhely Lajos* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Mikola Sándor* dr. ev. gimn. tanár, címz. igazgató, *Mitrovics Gyula* egyet. nyilv. rendes tanárt, *Némethy Géza* egyet. nyilv. rendes tanárt, *Ostie Béla*, elemi iskolai igazgatót, *Öveges Kálmán* gyak. elemi isk. igazgatót, *Rados Gusztáv* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Romsauer Lajos* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Schauschek Árpád* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Schütz Antal* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Szabó Miklós* dr. Bárá Eötvös-collegiumi rendes tanárt, ifj. *Szily Kálmán* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt. *Szinnyey József* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Tolnai Vilmos* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Torday László* közp. szolgáltatételre berendelt m. kir. gazdasági tanárt, *Weszely Ödön* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Wolkenberg Alajos* dr. egyet. nyilv. rendes tanárt, *Zibolen Endre* dr. áll. reálgimn. igazgatót, *Zoltvány Irén* dr. bakonybéli apátot pedig a Tanács tagjaivá kinevezte, s a Tanács kebelében az említett időszak alatt tartandó tárgyalásokra, a Tanács Szabályzatának 7. §-ában gyökerező jogánál fogva a következő tanügyi tisztviselőket rendelte ki: *Dulovits Árpád* min. tanácsost, *Dsida Ottó* tanker. kir. főigazgatót, *Friml Aladár* dr. központi szolgálatra berendelt tanker. kir. főigazgatói címmel felruházott áll. középisk. igazgatót, *Huszka Jenő* dr. min. tanácsost, *Kertész K. Robert* h. államtitkárt, *Kőrösi László* dr. min. osztálytanácsost, *Mészáros Károly* dr. min. tanácsost, *Mosdóssy Imre* székesfővárosi kir. tanfelügyelőt, *Nagy Árpád* dr. h. államtitkárt, *Nagy Zsigmond* dr. központi szolgálatra berendelt, osztálytanácsosi címmel felruházott kir. tanfelügyelőt, *Németh Arthur* dr. miniszteri tanácsost, *Pintér Jenő* dr. tanker. kir. főigazgatót, *Szücs István* dr. miniszteri tanácsost, *Takács Béla* központi szolgálatra berendelt kir. tanfelügyelőt, *Vajdinger Gyula* dr. miniszteri tanácsost. *Wagner János* tanítóképzőintézeti tanulmányi kir. főigazgató.

Az Országos Katholikus Tanáregyesület Budapesti Köre
 november 29-én tisztújító gyűlést tartott. A szép multú Kör elnö-

kéül *Kisparti János*, kegyesrendi gimnáziumi igazgatót, másod-elnökéül *Bernolák Kálmán*, leánygimn. igazgatót, titkárául *Kopp Tibor*, áll. gimn. tanárt választották meg a nagy számban megjelent tagok. *Kisparti János* elnöki megnyitójában a Kör munkatervét általános érdekű pedagógiai kérdések fejtegetésében, módszertani megbeszélésekben és az időszerű iskolaügyi kérdéseknek a katolikus világnézet alapján való figyelésében és lehető irányításában jelölte meg. Az elnöki megnyitó után *Kovács Dezső* tartott felolvasást „Erkölcsi szempontok az irodalmi nevelésben” címen. Különösen azokkal a gondolatokkal foglalkozott, amelyek az olvasmányok tartalmi kiválasztásában, módszeres feldolgozásában, a tartalmi eredmények megbecsülésében az erkölcsi nevelést szolgálják és az irodalmi értékelés szemszögét is tágitják. A felolvasást élénk megbeszélés követte, amelyben résztvettek *Korpás Ferenc* és *Zibolen Endre* igazgatók, *Irsik József* és *Köszeghy László* tanárok.

Az Országos Evang. Tanáregyesület november hó 10-én tartotta meg évi közgyűlését, melyen az O. K. T., a Kath. és Ref. Tanáregyesület, valamint a M. K. T. Nemzeti Szövetségének a képviselői is megjelentek. Dr. *Szigethy L.* elnöki megnyitójában Mohács évfordulójáról emlékezett meg, majd pedig Veres Pálné Beniczky Hermin nagyasszony emlékének áldozott. Dr. *Szelényi Ö.* titkár évi jelentésében röviden kiterjeszkedett a magyar közélet főbb eseményeire, melyek az egyesületet sem hagyták érintetlenül. Megemlíti a frankhamisítást, a felekezeti ellentéteket, a státuszrendezést, majd egyházi ügyekre térvén át, a közeledő év zsinatáról emlékezik meg és részletesebben szól az erkölcsi nevelés mélyítéséről. Jelentésének második részében a lefolyt egyesületi év pontos krónikáját adta és bejelentette, hogy az egyesület még az ősön „*Ev. Tanügyi Szemle*” címen pedagógiai folyóiratot indít. A pénztáros beszámolója után dr. *Zelenka Margit* a *leánycserkészetről* tartott előadást, főleg annak nemzetevelő értékét emelve ki és azt, hogy praktikus irányban is milyen helyesen neveli a leányokat. A nagy tetszéssel fogadott előadáshoz a jelenvolt *Lin-denmeyer Antónia*, az országos mozgalom szervezője is dicsérőleg hozzászólt. *Tömörkényi Dezső* „Eszmék a történettanításban” címen az egyesületben szokatlan hangot ütött meg. A zsidók egyiptomi, a sumirok babilonai történetéből és a rómaiak gazdaságtörténetéből bizonyos politikai tanulságokat vont le, melyeket szerinte a mai történettannak nyíltan föl kell tárnia és a jelenre alkalmaznia. Az előadást a tagok nagy figyelemmel kísérték, de a történeti események beállítását általában egyoldalúnak tartották és a hozzászólások eredményeképp megállapították, hogy végső

következtetéseivel semmikép sem azonosítják magukat. A közgyűlés elhatározta, hogy az egyes tantestületeket *Gyóni-ünnepségek* megtartására hívja fel.

Változások a rangsorban. December 5-ig a rangsorban a következő újabb változások történtek:

I. A tankerületi főigazgatók rangsorában:

Pintér Jenő 1926. XII. 1. az V. f. o. A) csoportjába került;

II. Az állami igazgatók és tanárok rangsorában:

Petényi István ig., VI. f. o. A) cs. 5. 1927. I. 1. nyug.;

Strausz Ármán tanár, VI. f. o. A) cs. 29. 1926. X. 16-án egyetemi ny. r. tanárrá neveztetett ki;

Kohlbach Bertalan tanár, VI. f. o. B) cs. 3. 1926. XI. 1. a VI. f. o. A) csoportjába került;

Uferbach Jenő tanár, VI. f. o. B. cs. 6. megh.;

Márton Nándor tanár, VII. f. o. A) cs. 9. megh.;

Hennyey Emil tanár, VII. f. o. A) cs. 141. 1926. XII. 1. nyug.;

Nagy József tanár, VII. f. o. B) cs. 5. } 1926. XI. 1. a VII. f. o.

Perhács Sándor tanár, VII. f. o. B) cs. 6. } A) csoportjába

Elekes Pál tanár, VII. f. o. B) cs. 8. } kerültek;

Sabján János tanár, megbízott ig., VIII. f. o. A) cs. 66. 1926.

X. 21. a VII. f. o. A) csoportjába neveztetett ki;

Roder Pál tanár, megbiz. ig., VIII. f. o. A) cs. 130. 1926. X. 21. a VII. f. o. A) csoportjába neveztetett ki;

Ferencz Domokos tanár, VIII. f. o. B) cs. 5. }

Edvi-Illess Árpád tanár, VIII. f. o. B) cs. 6. } 1926. XI. 1. a

Tóth József tanár, VIII. f. o. B) cs. 7. } VIII. f. o. A) cso-

Vámos Sándor tanár, VIII. f. o. B) cs. 8. } portjába kerültek;

Kemenes Antal tanár, VIII. f. o. B) cs. 9. }

Szentirmai Imre szolgálatba visszahelyezve a IX. f. o. A) cs.

1. helyét foglalja el 1912. II. 28. kelettel;

Czibeszné Nyirő Jolán tanár, IX. f. o. A) cs. 163. 1926. VII. 1. végkielégítve.

A IX. f. o. rangsora a következő kinevezésekkel bővül:

Kalocsay Ferenc tanár, 1926. IX. 14. Bp. VII. k. rg.

Kilényiné Győry Ella tanár, 1926. X. 21. Bp. VI. k. lg.

Pápay Irma tanár, 1926. X. 21. Bp. tanker. főig.

Balogh István tanár, 1926. X. 21. Nagykovács rg.

Jankovits János tanár, 1926. X. 21. Jászberény rg.

Vajda János tanár, 1926. X. 21. Kisvárdai rg.

Weberné Rozsinszky Margit tanár, 1926. X. 21. Mezőtúr lg.

Megyeri József tanár, 1926. X. 21. Bp. II. ker. kir. kath. g.

Nagy Balázs tanár, 1926. X. 21. Csongrád rg.

Seitz Emil tanár, 1926. X. 21. Cegléd rg.

Luttor Ignác tanár, 1926. X. 21. Bp. V. k. g.

III. A rendes tanítónők rangsorában:

Zayson Adél tanítónő, IX. f. o. B) cs. 1. 1926. XI. 1. a IX. f. o.

A) csoportjába került;

Sólyom Henriette tanítónő, X. f. o. B) cs. 1. 1926. XI. 1. a

X. f. o. A) csoportjába került;

IV. Az állami testnevelési tanárok rangsorában:

Gáspár Gyula tanár, IX. f. o. A) cs. 8. az áll. el. isk. tanítók rangsorában a VII. f. o.-ba neveztetett ki;

Vitéz Marek Endre tanár, X. f. o. A) cs. 1. 1926. VII. 29. a IX. f. o. A) csoportjába neveztetett ki.

V. A tanulmányi alapi igazgatók és tanárok rangsorában:

Boocz Béla tanár, IX. f. o. B) cs. 7. megh.;

*Taugner Mátyástól Szentgyörgyi József*ig a IX. f. o. B) csoportjából az A) csoportba kerültek 1926. VII. 1.;

Vitéz Polgári István 1926. VII. 12. a IX. f. o.-ba rendes tanárrá neveztetett ki;

Wagner József tanulmányalapi testnev. tanár vitézzé avatva, *Várkonyi* nevet kapott.

VI. A nem állami igazgatók és tanárok rangsorában:

Saskó Samu igazgató, VI. f. o. B) cs. 2. 1926. IX. 1. a VI. f. o.

A) csoportjába került;

Kiss Ödön tanár, VII. f. o. A) cs. 29. megh.;

Oravecz Ödön tanár, VII. f. o. A) cs. 32. 1926. XI. 1. a VI. f. o. A) csoportjába került, sorszáma Rell Lajos után;

Hasenauer Andor tanár, VII. f. o. B. cs. 2. } 1926. XI. 1. a
Pásthly János tanár, VII. f. o. B) cs. 3. } VII. f. o. A) csoportjába kerültek;

Szabó István tanár, VIII. f. o. A) cs. 56. megh.;

Lendvay József tanár, VIII. f. o. B) cs. 2. } 1926. XI. 1. a
Zsupán László tanár, VIII. f. o. B) cs. 3. } VIII. f. o. A) csoportjába kerültek;

Riess Henrik tanár, IX. f. o. 128. vitézzé avattatván, *Vitéz*

Réz Henrik nevet kapta.

A IX. f. o. rangsora a következő kinevezésekkel bővül:

Ruttkayné Sinóros Szabó Erna tanár, 1926. XI. 1. Kőszeg ev. lg.

Csathó Ernő tanár, 1926. XI. 1. Esztergom közs. r.

Jakob Károly tanár, 1926. XI. 1. Sárospatak ref. g.

Szepesi Pál tanár, 1926. XI. 1. Kunszentmiklós ref. rg.

VI. A nem állami testnevelési tanárok rangsorában:

Künsztler János tanár, VII. f. o. B) cs. 1. 1926. XI. 1. az A) csoportba került;

Ila Tóth József tanár, VIII. f. o. B) cs. 1. } 1926. XI. 1. a
Mocsy Antal tanár, VIII. f. o. B) cs. 2. } VIII. f. o. A) csoportjába kerültek;

Reichel Sándor tanár, X. f. o. A) cs. 1. } 1926. XI. 1. a IX. f.
 Werner Gyula tanár, X. f. o. A) cs. 2 } o.-ba léptek elő.

A X. f. o. rangsora a következő kinevezésekkel bővült:

Zágonyi Dezső tanár, 1926. VII. 1. Hajdúnánás ref. rg. (a rangsorban Bobány Antal után).

Jakus Kálmán tanár, 1926. IX. 1. Budapest ref. g.

Adorján László tanár, 1926. XI. 1. Győr kath. g.

(Prekopa Piroska rangsora Zágonyi Dezső után. Az újabban kinevezettek rangsora tehát így alakul: Zágonyi Dezső, Prekopa Piroska, Denkinger Jenő, Szabó Margit, Jakus Kálmán, Adorján László. V. ö. a Közlöny októberi sz.)

KÖNYVSZEMLE.

Gróf Széchenyi István Naplói. I. kötet. Budapest, 1925. II. kötet. 1926. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta dr. Viszota Gyula. (Magyarország újabbkori történetének forrásai. A M. T. Akadémia hozzájárulásával kiadja a M. Történelmi Társulat.)

Minden nemzet törekszik arra, hogy nagyjai emlékét ápolja; minden nagy nép a maga jogos önbecsülésének áldoz, midőn nagyjai életét történeti jelentőségükhöz, érdemükhöz képest tisztázza, munkáit kiadja nagy áldozatok árán is. Széchenyre gondolva évtizedekig szegyenkeznünk kellett: sem munkái nem voltak kiadva, sem életrajzát nem írta meg jelentőségéhez képest senki. A M. Történelmi Társulat a legnagyobb magyar föllépésének századik évfordulójára végre megindította Széchenyi műveinek új kiadását *huszonöt* hatalmas kötetben, melyből a „Döblingi irodalmi hagyaték“ köteteit Károlyi Árpádnak már 1921-től sikerült közrebocsátania. Mindennél fontosabb és nehezebb probléma volt Széchenyi naplóinak kiadása. Eddigél csupán Zichy Antal nyomán voltak ezek hozzáférhetők, ki a naplóból kivonatot adott, rendezve tárgyi szempontok szerint, tehát nem időrendi egymásutánban, majd közölte a naplók azon részét, melyek Széchenyi külföldi utazásaira vonatkoznak szószerint, de fordításban. Ez a két publikáció mindenkép igen szerencsétlen volt; a kiadó önkényétől függött, hogy mire helyez súlyt, a fordítás gyakran kiforgatta az eredetinek értelmét, a nevek, adatok minden felvilágosító jegyzet nélkül maradtak, s ilymódon az olvasó keveset tudott meg, s bizonytalanságban maradt csaknem állandóan, hol szólal meg a Zichy-féle ál-Széchenyi, hol az igazi. Életrajzírók is erre a töredékes, sőt torz kiadványra voltak kénytelenek támaszkodni. Több mint pár évnek kellett elmúlnia addig, míg a Naplók, e nagyjelentőségű emberi dokumentumok, melyek nem-

zetközi mértékkel mérve is fontosak, de amelyek mint kútforrások megbecsülhetetlen gazdagok, végre is megjelenhetnek. Eredetiben szólal itt meg minden sor, a magyar, a német, francia, angol, olasz szöveg. Pontos másolatához kétség nem férközhet. A kiadónak feladata azonban szinte a hű másolat után kezdődött. Az adatok tengerén kellett hajózni, s meg kellett állapítani minden helyi adatot, minden irodalmi vonatkozást, minden személyi adatnak utána kellett járnia; ámde ezer és ezer személyről van szó, előkelő udvari emberektől s katonatisztektől a mágnás-udvarok lovászáig, ma már ismeretlen íróktól a külföld elfeledett üzletemberéig s mérnökéig mindenkinek életét, szerepét fel kellett kutatni. A sűrűn szereplő mágnás-társaság rokonsági viszonyait a legaprólékosabb figyelemmel kellett kísérni stb. Bámulatos munkamennyiség volt ez, évtizedes türelmes munka eredménye, a kutató teljes, önfeláldozó odaadása kellett hozzá. E nagy munkát a magyar történettudomány *Viszota Gyula* lankadatlan erejének köszöni. Nélküle a Naplók értéke s forrásként használhatósága hasonlíthatatlanul kevesebb lett volna. Dr. Viszota buzgalma és lelkiismeretessége nem ismer határt az adatok és vonatkozások kifürkészésében. Mindezt a külföld a tudós kutatók egész légijára bízta volna, s e kutatások számára már évtizedek óta külön folyóiratként egy Széchenyi-archivumot bocsátott volna rendelkezésre; Viszota egymaga dolgozott s munkája végre megjelenhetett. Széchenyi Naplói az I. kötetben 1814 júliusától 1819 novemberéig, a II. kötetben 1825 decemberéig terjednek (870 és 650 l.). Széchenyi titkára, Tasher, ura megbízásából itt-ott törölt benne, egyébként minden hiánytalanul és kronológiai rendben bontakozik ki előttünk. Minő csodálatos pályafutás ez? Minő mélységei az örvénynek, melybe a fiatal mágnás katonatiszt belebukhatott volna? Mégis minő erős e nagy szellem énje, ki feltartóztathatatlan erővel sejtelemszerűen és szilárdan halad egy nemzet politikai-erkölcsi renaissance-ának programja tisztázására! Minden nagy ember válságot él át, ott van előttünk egy Augustinus lázas élete, avagy napjaink hőroza, Assisi Szt. Ferenc ifjúkori vergődése. Széchenyt Naplói szinte napról-napra bemutatják, ez a nagy ember *mindenkivel* szemben állt abban a stagnáló korban. Elkeseredése jogos, mardosó önvádja érthető: őt senki — akkor — meg nem értheti. Ő önmaga erejével, kitartó értelmi és erkölcsi önfejlesztésével, mint erkölcsi autodidakta, mindenki ellenére lett azzá, ami lett. A Naplót, ezt a csodálatosan vibráló, konvulziókkal telt életet bámulatos őszinteséggel tárják elénk, hiszen magának, nem az utókornak írt. Széchenyi köz- és magánéletében, íme, nincs titok, ő most már mindenkié, aki e nagy léleknek alkotó műhelyébe bele akar pillantani. Tisztán emberi, pszichológiai

szempontból is mély érdeklődést keltenek a Naplók, a magyar szellemi élet, a nagy reformkorszak nézőpontjából pedig abszolút becsűek. Minden a röpke pillanat lázában él. Mindent egy sietősen mozgékony, mert az örök alkotás hevében élő elmén keresztül figyelhetünk meg. A kort, egy európai látókörű és hatalmas teremtvágygyal eltelt, zseniális ember sorain keresztül figyelni meg, egyike a legfőlemelőbbnek s a legérdekesebbnek. Hisszük, hogy a magyar tanárság sokat fogja olvasni e nagy elme s a legnagyobb magyar naplóírásait. Hisszük, hogy e hatalmas kiadvány a Történelmi Társulat nagy áldozatkészsége folytán eljut a magyar tanárság kezébe, eljut a tanári könyvtárakba, hol hiányoznia Széchenyi összes műveinek nem szabad. Száz évvel ezelőtt a reformkor hajnalán voltunk s ama kor éppoly problémákkal teli, mint a mai. A mai kor sokat tanulhat ez alkotó kortól és nagy eszméi nem porladó eszmék, könyvei ma is élő gondolatforrások. Széchenyi mindig nagy *név* volt, ma egyre fokozottabban látjuk, korokon felülálló nagy programm, nagy *igazság*. Szeretnők hinni, hogy elméjének, kibontakozó lelkivilágának útvónala a Naplók nyomán még gazdagabbnak, s termékenyítőbbnek fog látszani.

D. I.

Dr. Gál János: Jókai élete és írói jelleme. Berlin, Ludwig Vogenreiter Verlag. Magyar osztály. 1925.

Azon kisebb és nagyobb könyvek és tanulmányok között, amelyek a Jókai-centennárium ünnepélyes hangulatában és irodalmi elmélyedésében születtek, komoly figyelmet érdemel *Gál János* munkája. Két részben és összesen tizenkilenc fejezetben szintetikus elmével tárgyalja mindazon kéréseket, amelyek Jókai íróművészetével kapcsolatban az olvasót érdeklik. A Jókai-irodalomban való tökéletes tájékozottsága képesíti arra, hogy egyetlen fontos kérdés ne maradjon érintetlenül.

A könyv első része életrajzi és fejlődéstörténeti áttekintést nyújt. Megtalálható benne minden olyan külső mozzanat, amely e csodálatos életpálya sokféle változatára hatással volt és megjelöl a szerző olyan belső okokat is, amelyek szinte rejtélyes fordulatok nyitjára vezetnek. Ebben a részben tárul elénk Jókai működésének nagyméretű külső képe is. — A második rész a műesztétikai része. Jókai íróművészetére és hatására vonatkozó vizsgálódásai, megállapításai nemcsak összegezései az eddigieknek, hanem sok helyen a szerző egyéni elmélyedésének figyelemre méltó eredményei is. Általában az egész munkára a komoly törekvésnek kijáró elismeréssel nézünk.

Az elismerés azonban nem jelent szemhunyaszt *Gál János* könyvének fogyatkozásaival szemben. A hibák sokszor erőnyei

vel szomszédosak, többször elismerést érdemlő tulajdonságaiból fakadnak. Gálnak Jókairól vallott nézetei nem a Gyulai-Péterfy-felfogásból sarjadnak, hanem a Jókai-kultusz tudatos vallomásai. Nem méltó azonban esztétikai felkészültségéhez az a mód, ahogyan több helyen az ellenkező felfogással szembeszáll. Valami fiatalos hév sokszor odáig ragadja, hogy a szilárd alapon induló fejtegetés bizonyos kritikai romanticizmusba csap ki. — Zsigmond Ferencnek nem eredeti gondolatát, hogy a művészi alkotást világnézeti alapra vezesse vissza, Gál is magáévá teszi. Jobban is lényegére talál ezen az alapon néhány jelenségnak, mint Zsigmond Ferenc, fejtegetései is ez alapon válnak egységesebbekké, de a biztos alap sokszor szinte érthetetlenül kisiklik lába alól és határozott gondolatai után vánnyadt, sőt zavaros gondolatokkal lepi meg az olvasót. Ilyen szépséghibák különösen a Jókai fantáziáját, jellemrajzolását, témakörét, humorát tárgyaló részekben vannak. Többször téves útra vezet a körülmény is, hogy Jókai önvalólamásait az esztétikai értékelés alapjául fogadja el.

Könnyű és élvezetes előadását többször váltják fel lompos, nehézkes helyek. Ezek az előadásbeli félresiklások nem az írói gond hiányából származnak, hanem onnan, ahonnan több gondolatcsuszamlása is: abból a nagy elméleti olvasottságból, amelyből még nem bontakozott ki teljes önállósága.

De aki Jókai ifjúkorán és mérhetlen magasságra jutott pályáján, hanyatlásán és lehangoló végén a legrejtettebb és legkényesebb kérdésekben olyan léleklátással tudja vezetni az olvasót, mint Gál János, az más kérdések fejtegetésében is hamar eljut a teljes önállóságra és világosságra. Hiszen Jókai regénybonyolításáról és megoldásairól, regény- és drámahőseiről nyújtott fejtegetéseiben ennek biztos ígérete van és ezek a részek maguk érdemessé teszik könyvét az elolvasásra.

Igen tanulságosak és gonddal megírottak azok a fejezetei is, amelyek Jókainak a magyar kultúrában való helyéről, munkáinak külföldi elterjedéséről szólnak. Szakember pedig nem utolsó érdemül tekinti a Jókai-irodalom pontos összeállítását sem. *K. D.*

A budapesti tankerület 7. számú értesítője. 1925—26. Közzétette dr. Pintér Jenő, budapesti tankerületi kir. főigazgató.

Az elmúlt évek súlyos válságai középiskolánk életében is megzavarták a tisztas hagyományokon nyugvó tervszerűséget, a tanulmányi rend egységét és a középiskolai tanárságnak történelmileg alakult nagyvonalú pedagógiai gondolkodását. Gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter kultúrpolitikai alkotásai egyre jobban éreztetik középiskolánk életében is olyan irányú hatásukat, hogy a középiskolák ismét betölthessék a jelen kul-

túrájának biztosításában középponti szerepüket és a jövőndő magyar kultúra zálogai legyenek. Ha ennek a nagy munkának szemszögéből nézzük a budapesti tankerület tudós főigazgatójának évről-évre megjelenő értesítőit, miniszterünk nagyvonalú építőmunkájának egyik törhetetlen akaraterővel dolgozó szervét látjuk benne. A budapesti tankerület 1925—1926. iskolai évről szóló beszámoló nemcsak tanulság, hanem program is. Az adminisztratív munka szervezetéről, a tankerület tanárainak társadalmi, tudományos és irodalmi működéséről nyújtott kép a kulturális munka szolidaritásának fontosságát érezteti. Hú képet rajzol az értesítő a tanulmányi versenyekről, amelyek megteremtésében az a gondolat vezette Pintér Jenőt, hogy buzdító alkalmakat teremtsen a jövő szellemi vezetőinek kitermelésére. Igen becses és közhasznú része a 7. számú értesítőnek a *Középiskolai Rendeletek Tára*, amely pótlásokat és helyesbítéseket tartalmaz *A Magyar Középiskolák Igazgatásának Kézikönyvéhez*. Ennek a nagy munkának tartalmával természetesen veledjáró változásokat az értesítő olyan gonddal állítja össze, hogy a kézikönyvet az avulástól teljesen megóvja. Az értesítő egész szellemével és tartalmával túlnőtt a budapesti tankerület keretein. k.

Történelmi Atlasz. Tervezték: *A. Barthos Indár* és *dr. Kurucz György*. Kiadja a M. Kir. Állami Térképészet. Budapest, 1926.

Új magyar történelmi atlasz látott napvilágot *A. Barthos Indár* reálgimnáziumi igazgató és *Kurucz György dr.* reálgimnáziumi tanár szerkesztésében. A nagy tudományos készséggel és gondal megtervezett térképsorozat 32 oldalon 24 képen mutatja be nemzetünk múltját, hazánk területi változásait a legrégibb időtől 1867-ig.

Szt. István Magyarországnak megszervezéséig kilenc térképet közölnek a tervezők. E bőséges sorozat lehetővé teszi, hogy a legnagyobb részletességgel tanulmányozzuk a Kárpátok medencéjében megfordult különböző népek legrégibb települési viszonyait, a római impérium korából pedig a tartományokat a helytartók székhelyeivel, a légiók állomásait, a gyógyfürdőket, bányákat és utakat, továbbá a népvándorlás különféle hullámzásait. E sorozat mindegyike értékes és becses. A legértékesebb mégis az, amely az újabban kimutatott kilenc letelepedett törzs szállását ábrázolja. A térképsor még teljesebb lett volna, ha a szerzők a magyarság vándorlását, valamint Európának a honfoglalás és kalandozások korabeli térképet is ide iktatták volna. Az Árpádok korából két tökéletes térképet kapunk. Az egyiken Szt. István Magyarországot ismerjük meg vármegyei és egyházmegyei beosztásával, a másik az Árpádok Magyarországnak területi gyarapodását, az

újonnan alkotott vármegyéket, a melléktartományokat, hűbéres országokat. Oly helységneveket is megtalálunk e térképeken, melyeket másokon hasztalan keresnénk.

A vegyesházi királyok korát három térkép örökíti meg. Mindeniken együtt látható Magyarország Közép-Európával és így a maga teljességében szemlélhetjük az Anjouk birodalmát, a török hadjáratok színtereit, s Mátyás hódításait.

A török hódoltság koráról szintén három térkép számol be. Hogy pedig az erdélyi fejedelemséget részletesen megismerjük, Erdélyről két külön térképet közölnek. Mindegyik térképen megrajzolták a tervezők a vármegyéket, a részeket, a Székelyföldet, Királyföldet, de még a behódolt területeket is, a pasalikokat szandzsákaikkal együtt. Így módot nyújtottak a török terjeszkedésnek, Erdély területi változásainak, Thököly fejedelemségének pontos megismerésére.

Az országnak a török uralomtól való felszabadítását két térkép szemlélteti, föltüntetvén a megszervezett határőrvidékeket is.

A legújabb korról két térképet készítettek a tervezők. Az egyik II. József uralkodásától a szabadságharc végéig terjedő időt öleli föl. A II. József által alkotott kerületeket római számok jelzik, a szabadságharc színtereire pedig két kard figyelmeztet. A második s egyúttal utolsó térkép hazánkat az elnyomatás korában ábrázolja a maga feldaraboltságában. A felsorolt térképek történelmünknek minden nevezetesebb időszakát felölelik s éppen azért az eddig megjelent magyar történelmi atlaszokat már terjedelmükben is felülmulják. Emellett minden egyes térkép a legújabb tudományos kutatás alapján készült s ezek eredményeit a legapróbb részletekig eléink tárják. A térképek a Magyar Kir. Állami Térképészeti Intézetben készültek s ez meg is látszik kiállításukon is. A rajzok pontosak, tiszták, a feliratok világosak, olvashatóak. Az atlaszt a tervezők elsősorban a középiskolai ifjúságnak szánták. A Tankönyvügyi Bizottság véleménye alapján a nm. vallás- és közoktatásügyi minisztérium a középiskolák részére engedélyezte is. Közlönyünknek nem lehet feladata, hogy iskolai használatosságával foglalkozzék, de rá kell mutatnunk arra, hogy nagy haszonnal forgathatják mindazok, akik magyar történelmi tanulmányokkal akár szakszerűen, akár a történelmi művelődés szándékával foglalkoznak.

T.

Juventus. Az Országos Katholikus Tanáregyesület októberi közgyűlésén új életre kelt a *Juventus* és a XI. évfolyam első és második száma már eljutott tanítványaink kezébe. Bizonyosan olyan szeretettel fogadták, mint elődeik és olyan kedvvel és haszonnal is olvassák. Az első két szám biztosítéka annak, hogy

kedvvel és haszonnal olvashatja minden tanuló, aki a nyelvtanulás első nehézségein túl van. Szerkesztőjének, dr. *Kemenes Illés* bencés igazgatónak latin tudása és a gyermeklélek ismerete az első két szám tanúsága szerint biztos záloga a kis lap népszerűségének. Komoly olvasmányt, tréfát, ókori tárgyú, modern tartalmú cikket, gondolkodást irányító bölcs mondásokat, szórakoztató és tanulságos fejtörőket, verset és prózát gondos összhangban nyújt a *Juventus*. Az első szám álló szedését négyszer kellett a nyomtató gépbe tenni, hogy a megrendeléseknek eleget tehessen a kiadóhivatal. (A szerkesztő lakása: Budapest, VIII, Baross-utca 62.)

Erdélyi Lajos: Magyar nyelvi tanulmányok. I. kötet. Budapest. Szerző kiadása. 1926. 8°, VI + 158 l.

E kötetben Erdélyi itt-ott elszórva megjelent dolgozataiból gyűjtött össze néhányat „mintegy segédkönyvül egyes kérdésekhez” főiskolai hallgatói s az érdeklődők számára. Szükségesnek látta ezeket a tanulmányokat, — amelyek csaknem három évtizednyi időből valók —, amint előszavában mondja, a mai viszonyokhoz alkalmazva közzétenni, mert „egyes nyelvtani kézikönyveink sok kérdésben hátramaradtak még ma is s irodalomtörténeti kézikönyveinkben is vannak tévedések”. S még egy célja volt könyvével: a népnyelv iránti érdeklődés fölkeltéséhez akart hozzájárulni.

A tanulmányok egyrésze mondattani kérdéseket tárgyal. A formális okoskodás különösen a mondattanban sok valótlan tény megállapításhoz jut el. Ezeket akarja kijavítani Erdélyi, amidőn kifogást emel — nagyon helyesen — az „összevont mondat” ellen s az effajta mondatokat, mint „Péter és Pál ír”, „Szegény koldus ázik, fázik” többtagú alannyal, állítmánnyal rendelkezőknek nevezi el. A formális logikai elemzés egyes mondatokat hiányos vagy kihagyásos mondat névvel jelöl meg, az ilyeneket „Egészségére kívánom, légátus úr. Én is!” „Várja szegényt, de mihaszna várja! Oda-haza a szép két kis árval!” Erdélyi e mondatoknak lélektani magyarázatát adja és pedig lélektani jelenségben, a ráértésben jelöli meg okát az effajta mondatalkotásnak, azaz azon képzetkapcsolatban, melynél fogva az előbb emlékezetünkben levőhöz, az említetthez kapcsolódik a vele nem egyező is. Sorra vesz egy csomó mondat-típust s föltevését bebizonyítani próbálja rajtuk, azonban úgy érezzük, hogy egyik-másik esetben erőszakolt a magyarázata, éppen azért, mert túlságosan korlátozza az ellipszisek fölvetelét. Kétségtelen azonban, hogy a ráértés kiemelésével sok minden érthetővé lesz — többek között — a magyar szórend történeti fejlődésében is.

Egy másik cikkben az ú. n. értelmi egyezést magyarázza Ker-

tész Manó eredményeivel szemben a finn és török nyelv hasonló szerkezeteinek segítségével. Azokat a mondattani szerkezeteket veszi itt számba, amelyekben egyesszámú alanyhoz többesszámú állítmány járul. Kertész ezt a jelenséget kombinációval, analógiával magyarázza, Erdélyi viszont — Gombocz Zoltánnal együtt — rámutat arra, hogy a „Tizenkét kőműves összetanakodék“, „Zrínyi Deli Viddal így beszélnek vala“⁴féle mondatokban egyszerűen a „többség képzete“ nyomult előtérbe az állítmány kifejezésénél s ez annál könnyebben történhetett, mivel a tulajdonképeni állítmány az alanytól messzebb van és a formai egyezés szükségének érzése sem gátolta az író a többes szám alkalmazásában. Egyszóval értelmi egyezést kell föltennünk mindenféle más bonyolult magyarázattal szemben.

A gyulafehérvári sorok cím alatt a Gyulafehérvári glosszákkal kapcsolatosan fölmerült kérdéseket foglalja össze és kielégítő magyarázatra törekszik.

Öt tanulmányban foglalkozik a szerző nyelvjárásproblémákkal ilyen címek alatt: „A népnyelv tanulmányozása ügyében“, „A háromszéki nyelvjárásról“, „Időalakjaink és módjaink a háromszéki nyelvjárásban“, „A csángók eredetéhez nyelvjárásaik alapján“.

Az elsőben nagyon is megszívlelendő dolgokat mond, nyomatékosan felhívja a figyelmet a népnyelv tanulmányozásának fontosságára, idegen országokban történt fontos kezdeményezésekre mutat rá. S ettől eltekintve, népnyelvi hagyományainknak az eddiginél tüzetesebb tanulmányozása szerinte — s szerintünk is — már csak azért is sürgős feladatunk, mivel a rohamosan haladó művelődés sokat kiirt a nép nyelvéből s mivel még számos nyelvjárást, tájszólás-szöveget nem ismerünk, avagy hézagosan vagy éppenséggel hibásan ismerünk. Praktikus tanácsokkal is szolgál a kérdést illetőleg: mit gyűjthetnénk s minő célszerűbb terv szerint, kiktől és hol gyűjtsünk stb.

A többiekben részletes s eléggé világos képét adja a háromszéki nyelvjárásnak, megállapítja a csángók eredetét, amelyet röviden a következőkben foglalhatni össze. A hétfalusi csángók nem annyira a háromszéki keleti székelységből, mint inkább az egykori Királyföldről és vármegyei területről betelepült ú. n. vármegyei magyarok. A brassómegyei többi csángók, valamint a háromszéki csángók pedig már jobbra a Székelyföldről kitelepített vagy kitelepült lakók. Ezek egykor mindannyian a délkeleti határszélek védelmében szerepeltek. A gyimesi csángókat csíki, részben udvarhelyi és háromszéki székelyeknek tartja.

Ezekon kívül még két kisebb cikket foglal a kötet magába. Az egyik a nyelvjárások és a mondattan körén belül Budenz egy pár kisebb jelentőségű, de becses lépéséről emlékezik meg, a másik

Petz Gedeonnak Paul Hermann felett mondott emlékbeszédét ismerteti pár megjegyzés kíséretében.

A kötet végén pontos jegyzetek sorolják föl az idevágó szakirodalmat, amelyek eligazítanak bennünket a kérdések bonyolult komplexumában. Érdeklődéssel várjuk a második kötetet.

Dr. Augusztinovics Elemér.

Dr. Birkás Géza: *A francia irodalom története a legrégibb időktől napjainkig.* Szent István-Társulat. 1927. 314 lap.

Eddig nem volt a nagyközönség számára íródott kisterjedelmű és kezelhető alakú eredeti francia irodalomtörténetünk.

Hézagpótló tehát Birkás műve, amely, mint a Szent István-könyvek c. sorozatnak 48/49. számú tetszetős és jónyomású kötete, valóban arra való, hogy sok barátot szerezzen Galliának, a bonarum artium blanda nutrix-ának. 300 egynehány oldalon ilyen óriás anyagról úgy beszámolni, hogy ez ne legyen száraz név- és címtár, hanem élvezetes olvasmány, — nagy művészet!

A középkori barát rá tudta pingálni kis körmére a Megváltás egész történetét, Birkás is értett hozzá, hogy szinte csupa apró és befejezett miniatűrökből összerakottnak látszó eleven eszmefejlődéssel ismertessen meg bennünket fősvényen kimért helyen. A középkori festő nem törődött a távlattal, különbséget nem ismerő összezsúfolt-ságban ábrázolt nagyot és kicsit egyforma mértékkel. Birkás helyes perspektívával dolgozik, a fontos dolgokat részletesen ecseteli az előtérben, a kevésbé fontosakat a háttérbe küldi vázlatnak. Levegős és jóvilágítású képtárban járunk, nem szellőzetlen és sötét régiség-kereskedésben.

Meglepő az elrendezés arányossága, a megvilágítás gondossága.

Birkás könyve kompendiumnak, összefoglalásnak készült, de látszik, hogy írója tüzetesebben foglalkozik egyik-másik résszel, mert elevenebben, önállóbban színezi ki. Kétségtelen azonban, hogy sokat gondolkozott az egész anyagon és megformálásán is. Meglepő a kötet átlátszó világossága, szép és arányos szerkezete. Egyes fejezetei nagyon sikerültek, pl. La Fontaine jellemzése olyan kitűnő, hogy felejtethetlen marad.

Birkás tárgyilagosságra törekedik, tartózkodik minden el nem döntött kérdésben való állásfoglalástól, tapintatosan bánik el az ellenkező világfelfogást valló írókkal is.

Egyik-másik helyen azonban túléliesen formulálja nézetét. Így pl. támadja azt a véleményt, hogy a Chansons de Gestes germán eredetű epikai énekekből keletkeztek volna, — mivel Birkás szerint történeti magvuk igen csekély és mivel zarándokhelyeket látogató tömegek számára írták egyházi emberek. Ez a két ok semmit sem változtatott azon a tényen, hogy csupa germán és germán nevű

hőst magasztal a francia hősi eposz; tehát germán történeti magból nőtt ki a Chansons de Gestes terebélyes fája. Világos, hogy germán nyelven dicsőítették először a frank hősokeket, — mivel franciául még nem tudtak a frankok. A fa francia, de a magva germán volt.

Nagyon erősen húzza rá a vizes lepedőt Voltaire, az emberre. Voltaire nem volt olyan nagyon rossz ember. Lynkeus és Brandes nagy műveire nem akarok hivatkozni, Strausz munkájára sem, — mert mind a hárman antiklerikálisok voltak, hanem pl. Welter könyvére, amely a katolikus „Sammlung Kösel”-ben jelent meg és Voltaire jó oldalait, igazságérzetét, jótékonyságát, önzetlenségét is kiemeli. Welter könyve (Geschichte der französischen Literatur von Prof. Dr. Nikolaus Welter, Sammlung Kösel 26/27. 1909) irányára, szerkezetére, kiadójára, formátumára és céljára nézve nagyon hasonló Birkás művére, noha a magyar író nem is ismeri. Még a terjedelmük is majdnem ugyanaz. Welter 326 lapon mondja el azt, amit Birkás 314 oldalon. Volt tanárunk, Becker F. Ágost ófrancia irodalomtörténeti művének megemléztését nélkülözöm a forrásművek között, épp így Bonnefon, Cury és Boerner praktikus kézikönyveit is. Cury és Boerner műve a legjobb segédkönyv tanárjelöltek számára.

Ezek az apróbb megjegyzések nem akarják kisebbiteni a könyv értékét és érdemét. Legnagyobb előnye az, hogy az olvasó egyik-másik fejezet elolvasása után, ellenállhatatlan kedvet kap, hogy bővebben tájékozódjék, hogy a tárgyalt író munkáit elolvassa és beléjük elmerüljön, egyszóval Birkás kedvet és ébreszt az önművelésre.

A szerzőnek ez a legnagyobb elégtétele, munkájának legszebb jutalma. Előadásának hangja változatos és érdekes, stílusa vonzó és mindig kifejező.

Lám Frigyes.

Ch. Sarolea: Szovjet-Oroszország. Stádium. 1925. Budapest.

Az oroszországi meszárlások és éhínségek borzalmas színekbe vonják Keleteurópa molochját. Ez a félelmetesség teszi rejtelmessé s ezért is érdek-lődik legújabbban az olvasóközönség az orosz probléma iránt. Kívánsága teljesül, mert nemcsak nyugati nyelveken, hanem a magyar irodalomban is egymásután jelennek meg Oroszországról szóló könyvek. E művek között előkelő helyet foglal el Sarolea edinburghi tanár írása. A skót tudós az orosz kultúra és história régi bűvára, hosszú időt töltött Szovjet-Oroszországban s így munkája sokkal autentikusabb, mint azoké, akik átutazóban, hivatalos vezetés mellett nézik meg a Szovjet Potemkin falvait. Eredeti címe: Impressziók; azonban ennél többet nyújt, mert boncol, következtet és okokat keres. Különösen érdekes a közoktatásról írt fejezet. Itt ismerjük meg a Szovjet nevelési reformjait (a tanár nem fenýt, fegyelmi vétségekben a tanulók ítélnek társaik felett, műhelymunka, kevés elmélet, legszabadabb s következményeiben vésszes koedukáció stb.). Megkapóan magyarázza az orosz pszichének a

bolsevizmussal szemben való türelmét. Mély megfigyelésen alapszanak a zsidóság szerepéről adott fejtegetései. A tényekből azt állapítja meg, hogy a bolsevizmus tulajdonképpen csődöt mondott s biztosra vehető, hogy befejezése óriási pogrom, végül katonai diktatúra lesz, mely monarchikus államformához fog vezetni.

Sarolea érdekes könyvének átültetése a névtelen fordítónak elég jól sikerült. Kár, hogy a mű nyomása nem tiszta s a papirosa igen gyatra.

Dr. Bárány László.

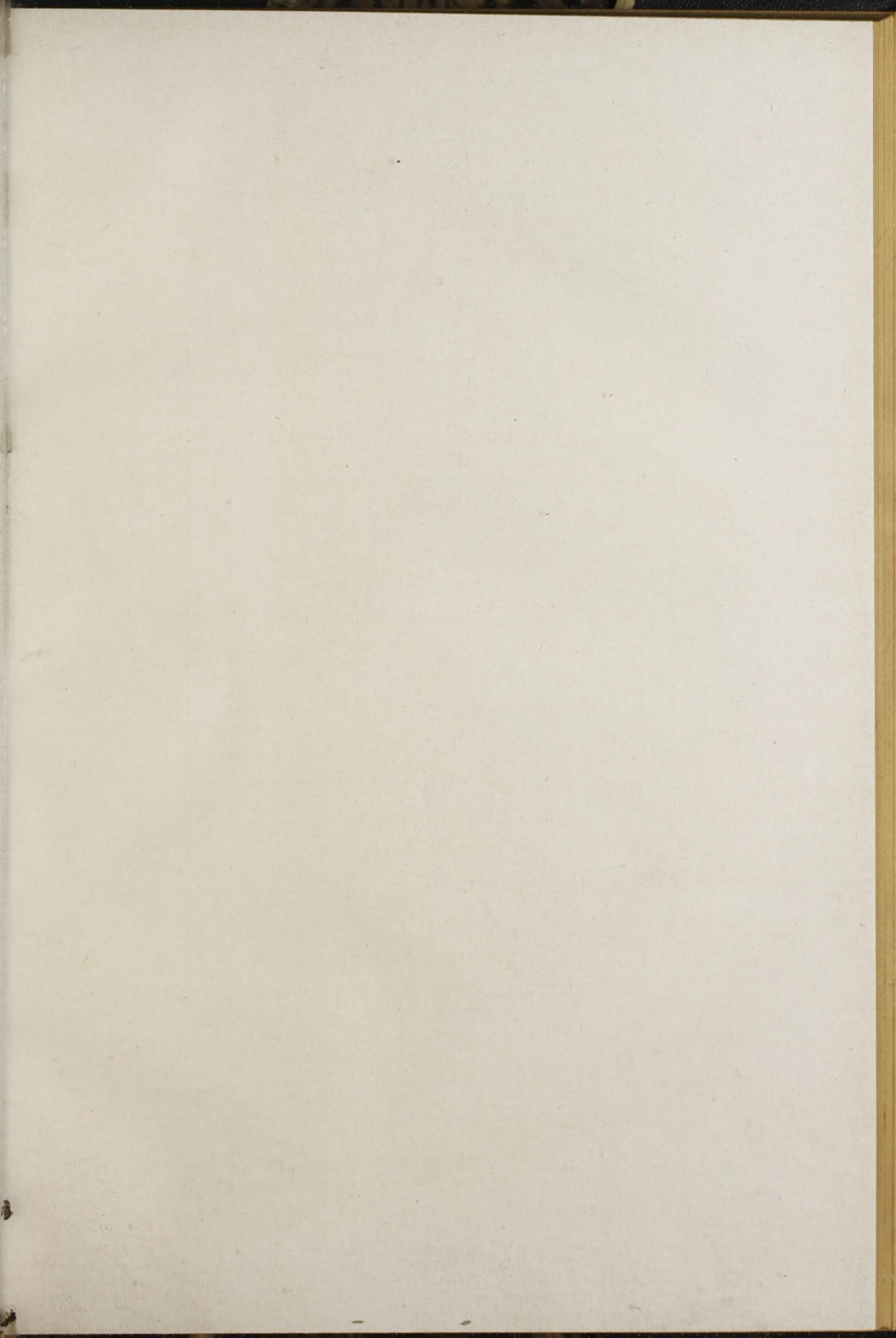
Az 1925—26. évi magyar írásbeli érettségi tételek.*

A magyar nemzeti idealizmus apostolai irodalmunkban. — Irodalmunk élménykörei. — Mit tanultam nemzetünk nagy íróitól? — Mit jelent számomra az irodalommal való foglalkozás? — Íróink és költőink mint nemzetnevelők. — Irodalmunk története mint nemzeti küzdelmünk tükré. — Milyen irodalmi műveket olvasson a művelt magyar nő? — Miféle része volt a reformkorszak küzdelmeiben és sikereiben egykori költői irodalmunknak? — Emlékbeszéd a mohácsi vész négyszázadik évfordulóján. — Vármegyénk (Vas) mivel járult hozzá ezeréves irodalmunk fejlődéséhez? — A szabadságharc bukásának hatása irodalmunkra. — A kereszténység szelleme és hazafias eszméi a magyar költészetben. — Vallásos elemek kiválóbb költőink remekműveiben. — A keresztény középkor vallásos epikája és lírája. — Irodalmunk mint a magyar nemzeti érzés ébrentartója. — Irodalmunk stilsztái. — A népköltészet hatása nevezetesebb műköltőinkre a kiegyezés koráig. — Hazafias költészetünk az elnyomatás korában. — A magyar irodalmi élet középpontjainak kialakulása és vándorlása napjainkig. — Tipikus magyar társadalmi alakok irodalmunkban. — Drámai irodalmunk a 19. században. — Költői irányok és hatások a 19. századi irodalmunkban. — A költészet csak kedves játékká süllyed, ha a kor nagy eszméitől elválík. (Eötvös.) — A hún magyar monda-kör és újabb feldolgozói. — Zrínyi Miklós, a költő és Széchenyi István gondviselészerű szerepe történelmünk legválságosabb idejében. — Zrínyi és Vörösmarty mint a nemzeti szellem és koreszmék kifejezője. — Zrínyi műveinek mai korszerűsége. — Apáczai Csere, a magyar kultúra előharcosa. — II. Rákóczi Ferenc a magyar költők lantján. — A magyar kritika jelesebb művelői és hatásuk irodalmunk fejlődésére. — Kazinczy pályájának jelentősége irodalmi és nemzeti életünk szempontjából. — Vörösmarty Mihály Zalán futása. — Mire tanít Vörösmarty Mihály hazafias költészete. — Gróf Széchenyi István munkásságának méltatása. — Gróf Széchenyi István mint író és politikus. — Eszmekapcsolatok Széchenyi és Vörösmarty munkáiban. — Széchenyi eszméi költészetünkben. — Mit köszönhet a magyar nemzet Széchenyinek. — Széchenyi hatása irodalmunkra. — Mire tanítja Petőfi a magyar ifjúságot? — Az alföld rajza Petőfi költészetében. — A magyar föld, nép és lélek Petőfi költészetének tükrében. — Az elnyomatás éveinek hazafias lírája. — Hazafias költészetünk az elnyomatás korában. — A hazafias líra fejlődése. — A magyar líra főmotívumai Balassától Ady Endréig. — A lírai költészet tárgyköre

* Nem minden intézet értesítője közli.

és motívumai Balassától Arany haláláig. — A családi érzés lírájában. — A magyar bordal. — Hazafias ódaköltészetünk. — Irredenta gondolatok a 19. század magyar lírájában. — A magyar népdal és művelői. — Tompa lelki világa költészete tükrében. — Tompa Mihály elbeszélő költészete. — Komikus eposzaink története. — A magyar epikai költészet fejlődése. — Arany epikájának jellemzése. — Arany mint epikus. — Arany epikus művészete. — Arany János jellemző művészete a Toldi-trilógiában és Buda Halálában. — Arany János egyénisége költészete alapján. — Arany János balladái (3 intézetben). — A magyar balladaköltészet fejlődése Kölcseytől Aranyig bezárólag. — A ballada fejlődése Arany Jánosig. Arany mint balladaköltő (egy tétel). — Arany János nőalakjai. — Rokonvonnások Arany és Kemény költészetében. — Jósika, Eötvös, Kemény. Párhuzamos jellemzés. — Br. Eötvös József mint regényíró. — Br. Eötvös József írói munkásságának méltatása. — A történeti regény fejlődése a magyar irodalomban. — Regényirodalmunk a nemzeti cél szolgálatában. — Történeti regényirodalmunk. — Erdély regényköltészetünkben. — Az alföld Jókai regényköltészetében. — Jókai Mór regényírása. — Jókai Mór jelentősége a magyar irodalomban. — Jókai regényalakjai (5 intézetben). — A 19. század Jókai regényeiben. — Kritikai irodalmunk és Gyulai Pál. — Irodalmi kritikánk fejlődése és Gyulai Pál. — Emlékezés Gyulai Pálra születésének századik évfordulóján. — Mit köszönhet a magyar irodalom Gyulai Pálnak? — A népszínmű fejlődése. — A magyar vígjáték története. — A hit és tudomány szerepe Madách Ember tragédiájában. — Optimisztikus és pesszimisztikus felfogás Madách Az ember tragédiájában. — Mit tart Madách a földi lét legnagyobb értékeinek? — Az ókor története és vezető eszméi Madách Az ember tragédiájában. — Az ember tragédiájának színei és a mű jelentése. — Herczeg Ferenc írói pályája és munkássága különös tekintettel történeti tárgyú regényeire és drámáira. — Az újabb magyar társadalom nevezetesebb típusai Herczeg ismert színműveiben. — A magyar jövő Herczeg Ferenc A Híd c. drámájában.

Dr. Kardeván Károly.

A KÖZÉPISKOLAI TANÁROK HÁZA BUDAPESTEN.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében minden irat ÉDES JENŐ főtítkárhoz küldendő: VI, Felsőerdősor-utca 19. sz. alá.	Szerkeszti Dr. KOVÁCS DEZSŐ VIII, Üllői-út 70.	Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek NÉMETH JÓZSEF pénztárnok (II, Toldy Ferenc- u. 9.) hatáskörébe tartoznak
Előfizetési díj 9-60 pengő.		Évi tagdíj 4-80 pengő.

ÉRTEKEZÉSEK.

Az elszakított magyarság közoktatásügye.

Kornis Gyula szerkesztésében különös érdeklődést keltő munka jelent meg *Az elszakított magyarság közoktatásügye* címen.* A mű terve benne volt Kornis Gyula elgondolásában már akkor, mikor a Magyar Paedagógiai Társaság elnöki székét elfoglalta. A magyar jövőért aggódó lelke felismerte azt a kiszámíthatatlan veszedelmet, amellyel egy új világáramlat, a pedagógiai pacifizmus fenyegeti nemzetünket. A győztes államok, miután a fizikai lefegyverzés csődjére ráeszméltek és lázasan fegyverkeznek, hogy rablott birtokállományukat örök időkre biztosítsák, az ideálisabban hangzó lelki leszerelés eszméjét igyekeznek az emberiség jövő boldogságának alapjául elterjeszteni. A világbéke a következő nemzedék neveltetésétől függ. Úgy kell tehát minden nemzetnek a következő nemzedékét nevelnie, hogy a népek egyetemes testvériségének, az általános emberszeretetének, a világbékének gondolata hassa át. A nemzeti nevelést is összhangba kell hozni az emberiség magasabb eszményével.

A pedagógiai pacifizmus eszméit nemzetközi szervek terjesztik: a Népszövetségi Társaságok Uniója, a Népek Szövetségének Bizottsága és a Nevelésügyi Társaságok Világszövetsége. Azok a gondolatok, amelyek ezen szervek útján terjednek, a világkatasztrófa borzalmas emlékeinek hatása alatt a legyőzött népek lelkére bódító mákonyként hathatnak, ha multat, jelent és jövőt együtt látó elmék rá nem világítanak arra, hogy a világbéke jóhiszemű apostolai mellett

* Kiadta a Magyar Paedagógiai Társaság. Ára 6 pengő. Megrendelhető a Kir. Magyar Egyetemi Nyomdánál.

és mögött a legyőzött nemzetek örök elnyomásán tervszerűen dolgozó zsarnokok működnek.

Erre a szemnyitó munkára vállalkozott Kornis Gyula irányítása mellett a Magyar Paedagógiai Társaság, mikor a pedagógiai pacifizmus szép meséjével szemben megmutatja azon népek közoktatásügyének valóságos szellemét, amelyeknek legnagyobb érdeke volna, hogy a pedagógiai pacifizmus nálunk gyökeret verjen.

Az elszakított magyarság közoktatásügye c. könyv feltárja előttünk a szomszédos államok közoktatásügyének multját és jelenét, „azokét az államokét, amelyek minden eszközzel arra törekcszenek, hogy az új területükön talált négymilliónyi magyarságot földjéből, nyelvéből és kulturájából kiforgassák, a felnövekvő magyar nemzedék magyar nyelvű művelődésének útját szegjék és minél mohóbban és gyorsabban beolvasszák.” A könyvhöz bevezetést *Kornis Gyula* írt. Ez a bevezetés nemcsak egy előkelő szellemnek megszokott, útrabocsátó írása, hanem az egész könyv tartalmának alapvetése. Pedagógiai világkép, amely az eszmék rideg valóságának feltárásával továbbgondolkozásra kényszerít és elhatározásokat érlel. Mindennapos esetek és események állandóan ébren tartják bennünk a politikai és gazdasági téren a győztesek részéről ránk leselkedő veszedelmek tudatát, de az iskolák falai között érlelődő veszedelmeket *Kornis* szemnyitó értekezése előtt rendkívüli fontosságuk szerint nem mértük le. Azt a pokoli tervszerűséget pedig, amely a győztesek gyakorlati pedagógiájának elrejtésére a pedagógiai pacifizmus görögtűzét gyújtotta meg, alig sejtettük. A filozófus éles látása és a kulturpolitikus multat, jelent és jövőt egybefogó tekintete eszméltetett bennünket arra, hogy a békepontokon túl hogyan működik az engesztelhetetlen gyűlölet, amely nem akar megnyugodni elhantolásunk utolsó kapavágásáig.

E nagy mementónak ébrentartója a könyv további szomorú tartalma: a román, cseh, szerb és osztrák közoktatásügy ellenünk irányuló szellemének, intézményeinek és terveinek rajza.

Barabás Endre a román elemi oktatásról, *Jancsó Benedek* a román közép- és főiskolai oktatásról, *Berkcs József* Szerbia közoktatásügyéről, *Pechány Adolf* a felvidéki iskolákról, *Csuppay Lajos* az Ausztriához csatolt terület oktatásügyéről rajzol hű képet.

A hűség az első jellemvonása ezeknek a tanulmányoknak és ebben az objektivitásban van hatásuknak igazi titka. Az ellenséges erők hányiveti lebecsülésének nyoma nélkül ismertetnek meg azokkal a román, szerb, cseh művelődéspolitikai gondolatokkal és intézkedésekkel, amelyeknek célja az elszakított magyar területek lakosságának új nacionalista ideológiába való belenevelése vagy beletörése. Mert ott minden törvény és rendelet, amely tanításra, nevelésre, iskolaszervezetre, tanárra, tanítóra vonatkozik, csak részleges megnyilatkozása az elvakult nacionalista törekvéseknek. Iskolafajok, tantervek,

didaktikai elvek mind ennek szolgálatában állanak. De ez a vezető szempont az oktatószemélyzet erkölcsi és anyagi helyzetéről történő kormányzati gondoskodásban is. *Barabás Endre, Jancsó Benedek és Berkes József* tanulmányai különösen tanulságosak minden szempontból való okulásra, mert a tőlük festett kép nemcsak szimultán hatású, hanem igen lelkiismeretes történelmi kutatásaik a kép szimultán hatását a történelmi fejlődés tanulságaival is fokozzák. Látjuk, hogy az elszakított területek közoktatásügyének állapota történelmi életű gondolat megvalósítása. Ezzel szembe egyenlő erejű politikai és pedagógiai erő szintén csak a történelmi életű magyar lelkiség teljes kifejtésével állítható. Az elszakított területek iskoláiból a pedagógiai pacifizmus teljesen hiányzik; azokban nem az általános emberszeretet gondolata irányítja a tanító és nevelő munkát, ott mindenütt az a vezető gondolat, hogy a különböző kultúrák által szétszaggatott nemzeti lelket egységes nemzeti karakterre kell nevelni. Ez a törekvés változtatta a mi szép magyar iskoláinkat rövid hat esztendő alatt cseh, román, szerb és osztrák iskolákká és kiméletlenül keresztyül-gázolt egyéni, társulati, egyházi jogokon, elfojtott minden szándékot, amely a magyar faj magyar kultúrájának megőrzésére és továbbfejlesztésére megnyilatkozott.

Amit ezekből a szomorú képekből a politikusnak tanulságul le kell vonnia, bizonyára levonja. De tengernyi tanulság kínálkozik minden magyar iskolafaj pedagógusa számára is. Tananyag, módszer, észcsiszolás, lélekformálás nem lehet pedagógiai l'art pour l'art, hanem a magyar jelen védelmének és a jövő fejlődés biztosításának eszköze. A részletmunkákra is sok tanulságot nyújt ez a könyv, sok indítást a magunk hasznára, sok figyelmeztetést a hibák elkerülésére és a jövőnket temető pacifista álmodozással való végleges szakításra.

K. D.

Iskola, irodalom, társadalom.

Quem dii oderunt... Am a tanítómesternek nem csupán az islenek haragjával kell megküzdenie, hanem a társadalom előítéletével is, amelyet a szépirodalom és a napisajtó nem szűnik meg folyton élesíteni. A jelenség nem mai keletű, az ellene irányuló küzdelem sem, amely azonban mindeddig jóformán meddőnek bizonyult. Mert hol tartunk ma? A helyzet szinte változatlan: a tanító és tanár a szülők és a társadalom körében még távolról sem részesül abban az értékelésben és elbánásban, amely műveltségénél és életbevágó hivatásánál fogva méltán megilletné. Ahova csak nézünk, az élcclapok hasábjaitól a színházak nemzeti művelő csarnokáig, mindenütt a mi rovásunkra nevelés vagy szánalmas figurákra akadunk. E sorok írójának gazdag gyűjteménye van olyan „pedagógiai (?) tárcákból”.

amelyek való vagy költött iskolai élményekről, visszaemlékezésekről szólnak s csekély kivétellel fanyar avagy gúnyos ízűek. Hogy ez az erkölcsileg kétes értékű, de kihatásaiban annál rombolóbb „irodalom” mekkora terjedelemre és jelentőségre tett szert, azt egy vaskos kötet igazolja, amelynek szerzője igazi német alapossággal hordta össze és dolgozta fel az idevágó anyagot a középkortól kezdve a humanizmus korán keresztül a XVIII. és XIX. századig.¹ E könyvnek gazdagságáról némi fogalmat ad az a körülmény, hogy vagy 200 műből merített eredeti szemelvényeket tartalmaz. Zárószavában a szerző azt a meggyőződését fejezi ki, hogy itt a tanítói karnak egy különböző okok által előidézett tervszerű lekicsinylésével állunk szemben.

Ne higgye senki, hogy ennek a kérdésnek újból való napirendre tűzése kizárólagosan a mi érdekünk, pusztán a tanítói és tanári kart megillető *Berufsinteresse*, mert rövidlátó gondolkodást árulna el az, aki nem venné észre, hogy a sajtó és a szülők részéről folytatott ez a tekintélyrombolás megmértelyezi a gyermeki lelket s ezzel aláássa az iskolának tekintélyét, aminek végső kihatásban maga a társadalom és a nemzet adja meg az árát. Tárgyunkat tehát elsőrendű pedagógiai jelentőség illeti meg s boncolgatása, sajnos, változatlanul időszerű. Tévedés s ámitás lenne, ha azt hinnők, hogy az ebbeli állapotok a háború után javultak. Mert igaz ugyan, hogy a nagy embermészárlás, a forradalmak és összeomlás után világszerte az iskolától várták az erkölcsi és gazdasági megújulást s ez a reménység mindenütt lázas reformtevékenységet érlelt, ámde eközben megfélemeztek arról, hogy a fiatal és meglett nemzedék közti űr még mélyebb lett és a harctérről visszakerült tanulók és tanárok már más szemmel nézik a világot és az iskolát mint annakelőtte. Még aggasztóbbakká váltak az állapotok a gazdasági viszonyok leromlása és a megélhetés drágulása miatt, ami a tanárokat olyan mellékfoglalkozásokra kényszerítette, amiben tanulóik nem ritkán versenytársként jelentkeztek s így tekintélyükön kétszeresen csorbát ejtettek, még pedig mind a tanulókkal és szüleikkel, mind pedig a közszemben.

Ez az iskola- és tanárellenes hangulat még a művelt franciáknál is járványszerűen lép fel és 1923 legelején erőlyes állásfoglalást vállalt ki a tanárok ellen irányuló irodalmi gúnnyal szemben.

A francia filozófiai tanárok fellázadtak és tiltakoztak az ellen, hogy a jelenkori irodalom túlságosan nevetséges szerepet oszt ki nekik. Szinte hihetetlen, mily sok filozófiai tanár szerepel ma a francia színpadon és a megjelenő regényekben. François de Curel „A bölcs

¹ *Magister, Oberlehrer, Professoren, Wahrheit und Dichtung in Literatur-ausschnitten aus fünf Jahrhunderten. Von dr. Eduard Eyrer (Nürnberg, C. Kochs Verlagsbuchhandlung, XV+306. l.). Ismertetését lásd a bécsi Zeitschrift f. d. Realschulwesen 1908, 669—70. l.*

mámora" című darabjában, amelyet a Comédie Française-ben játszottak, szintén előfordul egy filozófiai tanár. Ez is olyan mint a többi: ügyetlen, gyakorlatiatlan, a világtól távolálló, egyszóval neveltséges ember, akit a többiek a háttérbe szorítanak, akitől az asszonyok, mihelyt alkalom kínálkozik, elfordulnak. A francia közoktatásügyi minisztériumnak egyik hivatalnok, Paul Allard, a *La Vie Universitaire* c. folyóiratban hangosan tiltakozott e sértő legenda ellen. Azt bizonyítja be tanulmányában, hogy a történelem folyamán a filozófiai tanárok, Aristophanestól kezdve napjainkig, szenvednek az összes többi, tanítással foglalkozó emberekért s úgy véli, *elérkezett már annak az ideje, hogy fellázadjanak a rendszeres rágalmazás ellen mindazok az áldozatok, akik gondolataikkal javítani akarnak az emberiség sorsán.* Paul Allard kimutatja, hogy ezt a rágalmazást nemcsak a filozófiai tanárok ellen folytatják, *áldozatai ennek az összes intellektuellek.* És annál nehezebb védekezni ellene, mert be kell vallani, hogy *ők maguk is okai e rágalmazásnak.* Nem a műveletlenek gyűlölete üldözi őket, amint ezt elméletileg gondolhatná az ember, *maguk az intellektuellek azok, akik a legborzalmasabban gúnyolják az intellektuelleket.* Nincs még egy olyan hivatás és pálya, *amelyből annyira hiányoznék a szolidaritás érzéke, mint éppen ebből.*

Az intellektuellek — folytatja Allard — valóban *krónikus szerénységben szenvednek.* Ha valamelyik közülök megkísérli, hogy dicsőítse a tevékenységét, kollégái rögtön rendreutasítják. Így történik, hogy a színdarab- és regényírók állandóan olyan típusokat mutatnak be az intellektuellek közül, akik pedánsak, akik kételkednek az életben és önmagukban, akik művészietlen művészei vagy komédiásai az irodalomnak és tudománynak. A francia tanári kar legmagasabb rangját, a *College de France* professzorát szánalomraméltó, ügyefogyott férfinak mutatják be, aki *elviszi előadásaira kocsisát, hogy hallgatóinak csekély számát legalább eggyel szaporítsa.* Az a férfi, aki életét a nemzeti könyvtárban tölti el, poros és rongyos egyénként szerepel az irodalomban, aki valamely sibernek a szolgálatában áll, hogy címet állítson össze neki régi címerekből. Ezzel az irodalmi és társadalmi lekicsinyléssel szervesen összefügg a tanárnak szándékos neveltséges és nevettező beállítása. *C'est le ridicule qui tue,* mondja helyesen a francia. Az ilyen humoros iskolai elszólásoknak, katedrai bölcseségeknek már „irodalma” is van. A Franklin-Társulatnak egyik régi könyvjegyzékében akadok erre a hosszú címre: „*Garabonciás diák.* Iskolai adomák, diákos ötletek. Valódi velős és villanyos viccek változatos és választékos gyűjteménye, s szemenszedett szépszámu szellemszikrák szívderítésre szánt szerzeménye. Közel ezeregy élcz. Ára 1 frt 50 kr.” Az egykori Fővárosi Lapok 1892. évf.-nak nov. 16. sz. a szerk. üzenetekben a következő adomát eleveníti fel: Amikor Czuczor Gergely a görög nyelvet tanította, többi közt megjegyzé tanít-

ványainak, hogy a tudósok vitatták, vajjon Cicero nevét úgy ejtsék-e ki, ahogy írva van, vagy görögösen Kikero-nak, vagy új-rómaiisan Csicsero-nak? Egy pajkos diák másnap reggel azt írta föl a fekete táblára: „Hát a Czuczor név hogy ejtendő, Cucor-, Kukor- vagy Csucsornak?” A belépő tanár megpillantva ezt, mosolyogva mondta: „Aki ezt ide írta, nem caci nem is kaki, hanem csacsi!” A németeknél ennek a genrenek főlerakódó helye a híres „*Fliegende Blätter*”. Dr. Boodskin egy 1887-ben „*Humor in der Schule*” címmel tartott előadásában számos példa kíséretében annak jogosultságát igyekezett bizonyítani. Dr. Friedrich Umlauf „*Aus der Schule*” c. két idevágó füzetkét bocsátott közre (Wien, Graeser 1892). Ide tartozik még: Scheel J. J. „*Allerlei Schülerurbilder*” (Hamburg, Klosz 1892); „*Stammbuch des Lehrers, des Studenten*” (Stuttgart, Spemann) stb. Hogy a hivatással járó humor más pályákon is bőven terem, azt a következő gyűjtemények igazolják: „*Baka-humor*” és „*Huszár-humor*” (régí Franklin-kiadások); Gutius (dr. Guthi Soma) „*Kaczago Themis*”. Humoros törvénytörési karcolatok (2 kötet, Budapest, Lampel 1893). „*Vademecum für lustige und traurige Juristen und sonst Jedermann*”. Herausgegeben von einer Unzahl Gelehrter, 5. Aufl. stb. Ime, szerencsénkre, a más szellemi foglalkozásbeliek sem mentesek az általános emberi gyaroltságoktól.

*

Nézzük immár, melyek ennek az egyéneknek keresztül a társadalom és nemzet egészét felölelő szomorú jelenségnek forrásai? Kiben vagy kikben, esetleg miben rejlik oka annak, hogy azok, akikre a szülők és a nemzet legdrágább kincsüket bízák, elismerés és tekintély dolgában olyan alantas elbánásban részesülnek? Érdemes, sőt elengedhetetlen, hogy ennek a súlyos problémának mélyére tekintsünk, a bajnak fészkét feltárjuk és a szanalást mielőbb megkezdjük. Ebbeli jóra való törekvésünkben már eleve ki kell jelentenünk, hogy az okozatok felidézésében valamennyi tényezőnek része van s az ismerd meg tenmagadat elvénél fogva önmagunkat sem kímélhetjük.

Jöjjünk mindenekelőtt tisztába azzal, hogy a mi ügyünk volta- képen egy általánosabb, az emberiség fejlődésében rejlő problémának egyik jelensége, kiágazása. Az egymásra következő nemzedékek, a fiatalok és öregek ősrégi problémája ez, amikor a családban a gyermek és a szülő ütköznek össze, az iskolában a tanuló és a tanár. Amott a szülői szeretet és a hála még enyhítően lép közbe, itt a rideg kényszer mindkét részről csak súlyosbitja az ellentéteket és ellenségeskedést. Mindkét esetben az eredmény egyre megy és az „éretlen fickóban”, illetőleg a „vén számban” nyer kielégülést és tombolja ki magát.

A bátor szókimondás nem csupán kötelesség önmagunkkal szemben, hanem épp oly jogos a társadalommal szemben. Kertelés nélkül

kell tehát rámutatni a közvéleménynek egy súlyos tévedésére, a társadalomnak arra az igazságtalan követelésére, amely elvárja, hogy a tanítótanár minden emberi gyarlóságtól ment, tökéletes, vagy az átlagnál legalább is tökéletesebb lény legyen s nem győz csodálkozni és megbotráncozni azon, ha helyel-közzel belőle is kiütközik emberi volta. Ez a feltevés nyilván abból a másik feltevésből indul ki, amely mindenben az államtól, a közhatóságtól várja a segítséget, mert — ugyebár — a szülő fizet adót s tandíjat és az állam, a község azért fizeti a tanítót. Ám arra nem igen gondolnak, hogy elvégre a tanár is ember, akinek vannak családi és anyagi gondjai, amelyek élet- és munkakedvét sokszor megbénítják vagy lecsökkentik. Bizony kivételes és boldog egyén az, aki az iskola küszöbét átlépve, egyben minden külső behatást is künn hagy. Amikor pedig sorainkban is akad egy-egy szerencsétlen megtelevelyedett: iszákos, kicsapongó, sikasztó, a közvélemény nem győz eléggé megbotráncozni, jóllehet ilyen esetek más hivatásokban s jóval magasabb állásokban is akadnak.¹

Problémánkban nyilván három, egymásra kölcsönösen ható tényező szerepel: a kiskorú, illetőleg tanuló, a tanító-tanár és a szülők, akiknek összességéből kerül ki a társadalom. Talán nem szorul bizonyításra, hogy ezek közül a tanulókat illeti meg a legnagyobb fontosság, illetőleg a tanulók és a tanár viszonyát, mert amazokból alakul, ha az iskolából kikerülnek, hovatovább a társadalom, amazok viszik magukkal az iskolában nyert benyomásokat s juttatják a nemzet erkölcsi vérkeringésébe, a közvéleménybe. Ez a súlypont. A problémát tehát itt kell megfogni s az orvoslást megkísérelni, mert gyökerei itt ereszkednek legmélyebben. És a szülők? Ezek is bennfoglaltatnak amazokban, mert egyrészt ők is saját iskolai visszaemlékezéseiknek hatása alatt állnak, másrészt nap-nap után gyermekeik friss tapasztalatainak visszhangját hallják.

A tanuló és tanár viszonyának megalapozásában és kialakulásában az oroszánrész kötelesség- és felelősségszerűen az utóbbira hárul. A tanító- és tanárképzés hivatalosan seholsém ismeri azt az elsőrendű és minden jelöltre kötelező szaktárgyat, hogy hogyan kedveltesse, szerettesse meg magát, jóllehet ez az igazi próbaköve pedagógiai rátermettségének, valódi nevelői hivatásának. Ennek az ismeretnek, tehetségnek vagy nevezzük művészetnek, alapfeltételei ugyan az egyéniségben jelennek, de a gyermeki lélek alapos ismerete is sok sikerrel kecsegtet. A tanuló és tanár együttélésében, együttműködésében értelmi és értelmi erők játszanak közre s ehhez a játékhöz, veze-

¹ Egy épp oly tehetséges, mint komoly osztrák író és költő, Stefan Zweig, „*Verwirrung der Gefühle*” c. most megjelent novellakötetében hosszabb elbeszélést közöl egy zseniális, de homosexualitásban szenvedő szerencsétlen tanárról, akinek vergődését megrázóan tárja elénk. Tudjuk, hogy más kényes pályákon is akad ilyen.

téséhez, mélyítéséhez mesterileg kell érteni, hogy belőle tisztelet és szeretet fakadjon. Ahol ehhez nem értenek, ott baj van. A tanárnak feje és szíve legyen helyén: világosságot és melegséget árásszon. A szaktudás feltétele annyira természetes, hogy szinte említeni is felesleges. Mégis ki kell mondani, hogy ahol ekörül vannak hiányok, ott szó sem lehet tekintélyről, fegyelemről. A diák sohsem felejt el, ha tanára tanítás közben megsebezhető résre bukkan. Sokat lendíthetnének az áldatlan állapotokon azok is, akik a tanársorból ki- vagy túlnöve, más pályán tekintélyes állást töltenek be, noha ezeknek a példája és viselkedése esetleg az ellenkező célt is szolgálhatja.

Nézzük már most közelebbről, melyek azok a fontosabb tényezők, amelyek a tanár életét, iskolai munkáját döntően befolyásolják. Ezek kétfélék lehetnek: személyében rejlő egyéni okok és rajta kívül eső tárgyi körülmények. Ez utóbbiak, szinte kivétel nélkül, a megélhetés lapjára tartoznak s az elégtelen javadalmazás nyomában jelentkeznek anyagi gondok képében. Hányszor ismételték ezt a közhelyet, hogy az iskola *egész embert* kíván, ám ez az eszményi követelés a mai viszonyok közt utópiaszámba megy. Már J. J. Rousseau megmondta: *Il est trop difficile de penser noblement, quand on ne pense que pour vivre*, amit Dosztojevszki a Karamazov fivérekben nyersebben így fejez ki: „Engedd, hogy előbb jóllakjanak, azután követelhetsz tőlük erőnyeket”. Nehogy pedig ép a magyar tanárt vádolják azzal, hogy folyton siránkozik, jegyzetesládából ide iktatok néhány adatot annak beigazolására, hogy még egy olyan kiváltképen eszményi és pedagógiai nép, amelyből a híres *Schulmeister* kerül ki, sem szűnik ezt a kérdést napirenden tartani. Az 1884-ben Magdeburgban megindult *Blätter für höheres Schulwesen* beköszöntőjében felpanaszolja, hogy a tanárok a társadalomban nem foglalják el azt a helyet, amely őket magasztos hivatásuknál fogva megilleti. A közönség és a sajtó gyakran elfogultan ítélik meg őket; javadalmazásban is messze elmaradnak a hasonló képesítéssel rendelkező többi tisztviselők mögött. Ezeknek a visszasságoknak kiküszöbölése érdekében máris több tartományi tanáregyesület szövetkezett. A híres régi *Münchener Allgemeine Zeitung* 1890. évf.-nak 344. sz.-ban ezt olvassuk: „Hogy az iskola megfelelőhessen azoknak a magas igényeknek, amelyekről álmodozunk, az kellene, hogy a nemzet tanítóit a legmagasabb rangra emeljék. Gimnáziumi igazgatókat olyan javadalmazásban és tekintélyben kellene részesíteni, mint rangidős tábornokokat, kormányzási elnököket stb., a tanítókat pedig törzstisztekkel egy sorba helyezni. Akkor azután olyanok keresnék fel ezt a pályát, akik elegendő tehetséggel rendelkeznének arra, hogy sikerrel fáradozzanak magasabb célok elérésében. Ezzel szemben azonban milyen a valóság?” — Hogy a javadalmazás még a politikára is kihat, azt a következő tanuvallomások igazolják. A porosz középiskoláknak egykori híres veze-

tője, L. Wiese *Lebenserinnerungen und Amtserfahrungen* c. gyakran idézett könyvében írja: „Nem egy tanár vallotta meg nekem, hogy a szükség kergette az ellenzék táborába s magam is könyörtelennek és meddőnek tartottam, hogy egy tanártól buzgóbb tevékenységet követeljek, amíg a megélhetés gondjaival kellett küzdenie. A mindennapi életküzdelem közepette soknál kihalt a hivatásszeretet és működésükben be kellett érni merőben külső kötelességszerűséggel. Akadtak olyanok, akiket a szüntelen gondok annyira megviseltek, hogy képtelenek voltak a világos tanításra elengedhetetlenül szükséges lelki nyugalmat megőrizni. Mutathatnék olyanokat is, akik a legszebb eredményekkel kecsegtettek tanári pályájuk küszöbén, de néhány év múlva — gyakran igaz elhamarkodott családalapítás következtében — a házigondok nyomorúságának súlya alatt teljesen összeroppantak. Nyugati tartományainkban több ízben előfordult, hogy tanárok lemondtak állásukról, amelyet jövedelmezőbb ipari foglalkozással cseréltek fel“. A *Magazin* 1890. évf.-nak 50. sz.-ban *Kaiser Wilhelm und die Schulfragekonferenz* c. cikkéből adjuk a következő részletet: „Egyik oka annak, hogy a gimnáziumi tanárok nem képesek sikerrel küzdeni a szociáldemokrácia ellen, nemzetgazdasági ismereteik hiányán kívül mostoha javadalmazásukban rejlik. Rosszul fizetett túlórák, időrabló mellékfoglalkozás, meddő dolgozatjavítás és a tanítási órák túl magas száma azok a béklyók, amelyek ma még a legtöbb tanárt megakadályozzák abban, hogy szaktárgyai mellett az ismeretek más területein is némileg alapos kiművelésnek szentelhesse magát“. — Végül álljon itt a *Schlesische Zeitung*-nak egy 1895-ből keltezett cikk-részlete, amely a mai állapotra is tanulságosan rávilágít. Ma sokat szónokolnak az idealizmus hanyatlásáról. Mi nem hiszünk benne. Ám tekintettel azokra a súlyos kártevésekre, amelyek a mai társadalomnak nem egy rétegében észlelhetők, jól esik azokat a táborokat felkeresni, ahol erre az idealizmusra még ráakadunk. Ilyenek gimnáziumaink. Mindannyiunknak csodálattal kellene szemlélni azt a hű kötelességteljesítést, amelyet ezek a tanárok végeznek, akik a reájuk nehezedő anyagi gondok ellenére és meg nem tévesztve jobb módban élő s részben korlátolt körök gúnyjától, a legnehezebb körülmények között is értettek ahhoz, hogy a hazaszeretet zászlaját mindenkor fennen lobogtassák és ezernyi fiatal szívét a trón és oltár hű támaszaivá neveljenek. A hazának minden oka megvan arra, hogy erről ne feledkezzék meg. Mindegyikünk szívében hordja volt tanárai egyikének képét és hálásan fogja elismerni, hogy mit köszönhet neki a pusztá ismereteken kívül... De vajjon megtörtént-e minden, hogy a gimnáziumi tanárok hivatásszeretetét fokozzák, avagy csak fenntartsák? Hiszen viszonyaik erre rendesen vajmi kevésbé alkalmasak s. i. t.“

A külső tényezőknek ezen beható ismertetése után nem térhetünk ki a gátló körülmények másik csoportjának, az egyéni okoknak ele-

mezése elől sem. Ez feladatunknak nehezebb része; kényes és veszedelmes, mert könnyen sértheti érzékenységünket. Célunk: a javulás érdekében mégis át kell esni a műtéten. Valljuk be tehát önként, hogy önmagunknak is részünk van abban a nem éppen hízogó képben és eléggé kedvezőtlen véleményben, amelyet rólunk táplálnak. Nem tagadhatjuk, hogy — tisztelet a kivételeknek — külső megjelenésünkben, beszédünkben, érvelésünkben, fellépésünkben van valami saját-szerűség, ami a szolgálati évekkal arányosan mind jobban kidomborodik. Csak kivételesen, értelemben-érzésben erős egyéniséggel rendelkező s főleg sűrű társadalmi érintkezést folytató kartársainknak fog sikerülni ennek látszatát elkerülni. Mert legyünk tisztában azzal, hogy minden foglalkozás többé-kevésbé ráüti az egyénre bélyegét, de talán egyik sem annyira, mint a tanári. Hogyan a túlzó sportférfin az évek során a túltengő, úgynevezett sportszív kifejlődik, azonképen a katedrán teljhatalommal uralkodó és csalahatalanul tanító tanár lelkiületében is bizonyos egyoldalú elváltozások mennek végbe, amelyek mind jobban elterelik a felnőtt normáltípustól, de még inkább eltávolítják a kiskorúak pszichéjétől. Mert, jól jegyezzük meg, nem ez utóbbiaknak kell felemelkedniök a tanár értelmi és érzelmi világához, hanem megfordítva, a tanárnak kell leereszkedni s magát beleélni az ifjúság gondolat- és érzelemkörébe. Gondoljuk meg azt is, hogy mi az 50—60 fejből ránk meredő szempárral szemben csak egy fejből tekintő két szemet állíthatunk s hogy amazok egyesült erővel könnyeden lerombolják a katedra körül emelt diktátori sánckokat és könyörtelenül ellesik legelrejtettebb fogatkozásainkat. Ez az ellenmondást nem tűrő fölényesség azután a magánérintkezésben is kísért és nem ok nélkül bizonyos ellenszenvet vált ki. Fokozza a bajt, hogy a gyakran gépiesen űzött iskolai munkával járó egyformaság évek multán bizonyos megmerevedést eredményez, amelyet növel a külvilágtól és társadalmi érintkezéstől való elzárkozás, noha épp az volna hivatva a baj befészkelődésének gátat vetni. Sehol annyi különc és „bogaras” ember, mint sorainkban. (Elismerjük, hogy erre az ellensúlyozó társadalmi érintkezésre és a közügyekben való részvételre a legtöbb esetben nem rendelkezünk elegendő idővel és anyagiakkal, tehát kedvvel sem). Ekként azután a szolgálati idő vége felé a kezdet üdeségét (amelyre az ifjúsággal való érintkezésben olyannyira szükség van) fásultság és elernyedtség váltja fel, ami ezen a pályán a korhatárnak fokozott jelentőségére utal.

A tanár nem hivatalnok s ne is formálódjék azzá, mert különben önmagát és hivatását tagadja meg. Főleg tanítványaival és szülőikkel szemben ne viselkedjék hivatalnokként. Legyen résen, nehogy észrevétlenül belélopódzzék az a hivatali gög és ridegség és fitymálás, amely ellen önmagunk is fellázadunk, ha az iskolán kívül hivatalokban ügyes-bajos dolgaink után járunk. Nem hangsúlyozhatni eléggé a

szülőkkel való „hivatalos” érintkezést. Mennyi jó, de mennyi rossz is származhatik ebből! Itt a tanárnak, az intézetnek, sőt az egész tanárságnak jó hírve forog kockán. Amikor az elfoglalt apa helyett az aggódó anya önként vagy megidézve megjelenik a fogadóórában a mindenható osztályfőnök előtt, úgy vélem, talán még a legsúlyosabb esetekben sem volna szabad őt ilyenekkel megrohanni: „az a szemtelen kölyök”; vagy „meg fogom buktatni!” Nem, a szülőkkel szemben pedagógiai és szociális okokból csak megértő, kíméletes érintkezésnek van helye. Jól tudom, hogy akad szülő, aki követelődzik, esetleg felháborítóan viselkedik, de ilyennel szemben is méltóságteljesen kell fellépni: udvarias, de határozott felelettel észreírítani. A tanár ilyenkor utasítsa az igazgatóhoz, ez a felsőbb hatósághoz. Ez az eljárás, tapasztalataim szerint, mindig bevált: a jogtalanul követelő szülő tévedését belátta és saját érdekében megtért.

*

Amiről egy élet- és iskolai tapasztalatok hosszú során megöszült tanár az előzőkben elmélkedett s amit őszintén, de nem aggodalom nélkül kartársainak okulására elmondott, az, igaz, jórészt nem új. Hogy mégis előhozakodott vele, arra az ismerősei köréből származó idevágó „eseteken” kívül egy a közelmúltban megjelent könyvecske szolgáltatott okot: egy fiatal magyar író, Molnár Ákos tollából származó elbeszéléskötet, amelynek első s legterjedelmesebb darabja „Gyerekek lenni” egyúttal a kötet címe (Genius-kiadás, 147 lap). Ez, mondhatnók, pedagógia novellában elbeszélve. A szerző, aki jobb karját ott hagyta valahol a Doberdón, feltartóztathatlanul előtörő mondatokban rapszodikus rikító színekkel ír le egy iskolai élményt: a korai felkelés nyügén kezdve, a „drukkon” és az órák alatt elkövetett csinyeken folytatva s meg nem feledkezve a gúnyneven fellépő tanárok félszegegeinek maró beállításáról, egészen addig, amikor először ízleli meg a tiltott gyümölcsöt: „bemegy a nőhöz” és onnan megcsömörölve és felocsudva támolyog ki. A serdülő diák értelmi és érzelmi világából erős aláfestéssel kiragadott pillanatsfelvételek ezek, amelyeket mi felnőttek: tanárok és szülők csak a borzongásig felfokozott aggodalmas megilletődéssel olvashatunk. Élmények, amelyeket komolyan kell venni. Mert amit a szerző lázas, idegességgel telített mohó realizmussal, néhol összekúszálva s a diáknyelvvvel vegyítve, élénk tár, az hamisítatlan adalékul szolgálhat a pubertás korában vergődő ifjú lélektanához s az önmegkönnyebbülés érdekében végzett gyónás benyomását kelti. Mintha világgá akarná kürtölni: Ti, szülők és tanárok, nem értetek, nem támogattok minket! Mert, úgymond, szemrehányóan: „Elfelejtették, hogy nem olyan egyszerű gyereknek lenni, hogy terhes és nehéz mesterség az” (28. l.), „mert a járókelő és kerek mondatokkal beszélő nagyok bizonyosan nem ismernek

ilyen tépelődéseket" (36. l.). A kötetben egyébként van még egy elbeszélés, a „Megoldás” című, amely egy elborult elméjű tanárnak megrendítő sorsát markáns vonásokban állítja elénk.

*

Minő tanulságokat vonhatunk le az eddigiekből s melyek azok az eszközök és módok, amelyek a tanítót s tanárt, helyesebben az iskolát, a méltán megillető megbecsüléshez juttathatják a sajtó, az irodalom és a társadalom részéről? Világos, hogy mesterséges, erőszakos beavatkozással itt nem boldogulhatunk; csak emberséges, vagyis szeretettel teljes megértő eljárással. A nagy nemzetfenntartó cél érdekében ilyen szellemben teljesítse mindegyik érdekelt tényező kötelességszerű hivatását. Sajtónak és szülőknek össze kell fogni és a végzetes tekintélyrombolás és olcsó élcelődés helyett az iskola mellé állni. Nekünk viszont nagyobb önismeretre és a gyermeki lélek jobb megismerésére kell törekedni. Igen, embernek lenni és a gyermeket is olybá venni, tanítani és nevelni, szeretni és magunkat megszerettetni, szigorúnak, de igazságosnak lenni: ebben merül ki az igazi pedagógus egész iskolai bölcsesége. A dobogó olimpusi magaslatáról ne hidegreidegen mustráljuk szigorú tekintettel s pusztá sorszámként kicsiny rabszolgáinkat és serdülő alattvalóinkat, hanem lássuk meg mindegyiknek feje mögött az apának és anyának féltő gonddal övezett arcát. S ha ilyenkor saját gyermekünkre gondolunk, aki ugyanabban az órában egy másik iskola padján remeg meg tanárának fürkésző tekintetétől, akkor bizonyára a mi tekintetünk is meg fog enyhülni s a gyermekek láttán már nem fogunk többé száraz statisztikai adatra gondolni, hanem arra, hogy ime az én gyermekemmel együtt ezek is szüleik legféltettebb kincsei és a szegény hazának legfőbb reménysége. Több jószág és megértés legyen tehát jelszavunk. Hisz mindnyájan (kicsiny vagy nagy) emberek vagyunk és — tévedhetünk. Hisz ma inkább mint valaha, oly kevesen vagyunk, hogy.... Mily távol esik ettől a legrakoncátlanabb, a legrestebb, a legeggyűgyűbb diák, akiből — mint klasszikus példák igazolják — nem ritkán a bizonyítvány ellenére lesz ember, sőt nagy ember.

Kemény Ferenc.

Az antropológia újabb eredményei és törekvései.

Az antropológia újabb történetének, kutatási eredményeinek még vázaltszerű ismertetése sem kísérelhető meg néhány oldalon. Csak a legfőbb eredményekre óhajtok rámutatni, melyekből a jelen állapot kialakult és a legfontosabb törekvésekre, melyek jegyében a tudomány előreláthatólag a közel jövőben fejlődni fog.

Az antropológia a XIX. század természettudományának szülötte. A földtan, az őslénytan, az összehasonlító bonctan, a fejlődéstan, a származástan és a kórtan gazdag eredményei, a kőkori eszközök és a diluviális ember csontmaradványainak felfedezései a gyökerében régi multa visszatekintő, de rendszerében mégis csak új tudományt igen súlyos feladatok elé állították. Az antropológusok az első sikereken felbuzdulva, már-már azt hitték, hogy a kétségtelen rasszdiagnózis a természetes rendszer, a származás, sőt általában az emberi rejtély kérdései rövidesen kielégítő megoldást nyerhetnek. A várt csodás eredmények elmaradása egyidőre mindenesetre megrendítette az antropológiába és különösen a kraniometriába helyezett bizalmat, de csakhamar nyilvánvaló lett, hogy az „új” tudomány munkájának helyes értékelését a lázas tevékenységből fakadó túlzott követelmények homályosították el. Lassanként kialakultak az antropológia legközelebbi feladatai. A kutatások talán keskenyebb, de mindenesetre mélyebb mederbe terelődtek. A munkaprogramm mérséklése és részletesebb kidolgozása új értékeléseket teremtett. Új kutatási módszerek alakultak ki. Új szempontok, termékenyítő új eszmék merültek fel. Az intenzív aprólékos munka és az erősen biológiai szellem lett úrrá. Ma az antropológia renaissanceát éli. Társaságok és folyóiratok születnek. alapvető munkák jelennek meg, mindenütt egyetemi tanszékeket állítanak, múzeumokat és kutatóintézeteket alapítanak,

A közelmúlt egyik legnevezetesebb antropológiai eseménye az embertan határainak körvonalozása és rendszerének kialakulása.¹ Igaz, hogy a határok itt-ott ma is meglehetősen ingadozók, ez azonban az emberre vonatkozó ismeretek sokfélesége következtében mindig így lesz. Minden tudományfelosztás mesterséges rendszer. Midőn a tudományt felosztjuk, akkor a világot, a legnagyobb egységet bontjuk olyan részekre, amelyek, mint egymástól független külön részek, nem is léteznek. A munkafelosztás elvén alapuló gyakorlat és a világos célkitűzés viszont feltétlenül megkövetelik, hogy az egyes szaktudományok bizonyos határozott munkaterületet sajátítsanak ki maguknak. Az antropológia megvonta határait az emberrel foglalkozó egyéb természettudományok: az anatómia, az élettan, a fejlődéstan, a kórtan felé és tisztázta a szellemi tudományokhoz: az etnológiához, a történelemhez, a régészethez való viszonyát.² Az antropológia feladatainak tisztázásában nagy érdemei vannak Rudolf Martinnak,³ az antro-

¹ P. Bartels: Über neuere Ergebnisse der anthropologischen Forschung: Deutsche Medizinische Wochenschrift, 1911, 41—43.

² Walter Scheidt: Die Stellung der Anthropologie zur Völkerkunde, Geschichte und Urgeschichte. Archiv für Anthropologie, 1925, XX., S. 138—146.

³ R. Martin: System der (physischen) Anthropologie und anthropologische Bibliographie. Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte, 1907, 9/12, S. 105—119.

pológia nemrég elhunyt mesterének, kinek standardmunkája¹ már kialakult rendszerben tárgyalja az ember természetrajzát.²

Az antropológia már-már veszélyben forgó tekintélyét azok a beható morfológiai tanulmányok szerezték vissza, melyeket kiváló búvárok végeztek a prehisztorikus csontmaradványokon. *G. Schwalbe* a méretek variációs szélességeinek és korrelációinak pontos tanulmányozásával az ősemberkutatást exakt alapokra fektette. A hosszúfejű neandertali rassz diluviumkori létezése kétségtelenül beigazolódott, a heidelbergi állkapocs pedig visszavezette az ember nyomait az ódiluvium homályába.³ A véletlen szerencse és a rendszeres kutatás (főleg a barlangkutatások) napról-napra pompásabb adatokat juttatnak az ember őstörténetének. A neandertali és újabb diluviális (aurignaci, cromagnoni, grimaldi), továbbá a neolitikori (furfoozi, grenelle stb.) rasszok csontmaradványai,⁴ a kőkori ember eszközei és művészeti alkotásai kialakították a prehisztorikus rasszokról és a prehisztorikus kultúrákról való mai fogalmainkat; ezzel mai világnézetünk fontos alkotórészével gazdagodott.

Jelentős leletekhez jutott a paleoprimatológia is (*Dryopithecus rhenanus*, *Sivapithecus indicus*, *Australopithecus africanus*). A *pithecanthropus erectus* kérdése még, mindig nem tisztázódott, de újabb alapos tanulmányok a kérdést közelebb hozták a megoldáshoz.⁵

A paleoantropológia és a paleoprimatológia minden újabb lelete egy-egy becses adat a származástan számára, mely éppen az adatok elégtelensége miatt a feltevések ingatag talajára kénytelen építeni (*Haeckel* anthropogenesise, *Klaatsch—Melcher*-féle polyphyletikus elmélet, a *pygmaeus*-elmélet stb.). Az emberréválás helyéről szóló feltevések is szaporodtak; talán *Matthew* és *Abel* tudják feltevéseiket a legjobban alátámasztani paleontológiai adatokkal. *Abel* az ember bölcsőjét Közép-Ázsiában keresi s az innen való vándorlásokat klimatikus változásokkal magyarázza.

¹ *R. Martin*: Lehrbuch der Anthropologie. Fischer, Jena, 1914.

² Nem szakemberek számára ajánlható összefoglaló rendszeres munka: *Schwalbe-Fischer*: Anthropologie. 1923. (Die Kultur der Gegenwart.)

³ A pittedowni leletről kiderült, hogy a koponya és az állkapocs nem tartoznak együvé: az állkapocs majomé, a koponya a neandertali típusnál fejlettebb forma.

⁴ A legutóbbi évtized folyamán több neandertali típusú csontlelet került napfényre; nevezetesebbek: Ehringsdorfi 1914–16, piatigorski (Kaukázus), 1918, rhodeziai 1921, újabb gibraltári 1926, stb.

⁵ A *pithecanthropus*ra vonatkozó legújabb munka: *Dubois*: Figures of the Calvarium and Endocranial Cast, a Fragment of the Mandible and three Teeth of *Pithecanthropus Erectus*. Proceedings K. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam. XXVII. 5, 6. 1924. — U. a. On the Principal Characters etc. u. o. 3, 4.

A mai rasszok szomatikus tanulmányozásához a régi antropológia is rengeteg adatot gyűjtött össze. Ez az óriási anyag még mindig elégtelennek bizonyult: az adatgyűjtés ma is főmunkája a rasszantropológiának. Ma azonban nemcsak az anyag mennyisége, hanem megfelelő kiválogatása, behatóbb és összehasonlító vizsgálata dönti el a részletvizsgálatok értékét. A rasszokról való ismereteinket szorgalmas kutatók monografiái gyarapítják.

Különösen növekedett az érdeklődés Európa lakosságának eredete és rasszbeli összetétele iránt, ami főleg Lapouge,¹ Ripley² s Deniker³ műveinek köszönhető. Az antropológiai térképek arról tanuskodnak, hogy Európa népeiben több ma is felismerhető rassz él (északi, alpi, mediterrán, dinari, keletbalti), az örökléstani kutatások pedig azzal biztatnak, hogy az ősi jellegek, ha elaprózódva is, de mégis csak keveredve és nem vegyülve élnek a mai emberiségben, tehát — ha már a vegytanból vettük a hasonlatot — tulajdonságaik (bizonyos fokig) felismerhető alakban léteznek. A rasszdiagnosztika az utóbbi két évtized folyamán komoly munkát végzett és már a mai rasszoknak a prehisztórikus rasszokhoz való viszonya is eléggé exakt alapon nyomozható (Czekanowski stb.). Feltevésekben ugyan bővelkedik a rasszbúvárlat, de melyik tudomány nélkülözheti a feltevések életet, mozgást, az eszmék harcát, tehát feltétlenül haladást jelentő pezsdítő erejét? A modern antropológia azonban nem hajlandó a feltevéseket dogmákká merevíteni.

Kedvező eredményeket ígérnek a vérvizsgálatok és pedig nem annyira a precipitációs, mint inkább a haemagglutinációs kísérletek. A biokémiai fajindexben új jelleget nyer majd a rasszantropológia és új támpontot a származástan. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az eddigi vizsgálatokból — bármennyire jelentősek is eredményei — a bizonyossággal egyenlő értékű következtetések egyelőre még nem vonhatók.⁴

Nevezetes vizsgálatok történtek az utóbbi évtizedekben a nemek és életkorok természetrajzában is. A fejlődés, a növekedés, a testarányok törvényeinek kutatása az antropológia egyik legjobban művelt területe (Camerer, Godin, Stratz, Friedenthal, Weissenberg stb.), ami gyakorlati (pedagógiai, orvostudományi) érdekekkel hozható összefüggésbe. A szociális helyzet és általában az életkörülmények, főleg a szellemi és a testi nevelés konstitucionális és variáló hatásainak tanulmányozása új antropológiai tudományág alapjait vetette meg.

¹ Lapouge: Les sélections sociales. Paris, 1896.

² Ripley: The races of Europe. London, 1900.

³ Deniker: Les races et les peuples de la terre. Paris, 1900.

⁴ V. ö. Verzár Fr.: Egyéni és faji különbségek a vérben. Természettud. Közlöny, 1925, 177—186. lap.

Örvendetes, hogy újabban gyakran jelennek meg kiváló dolgozatok, melyek a csonttani (osteológiai, kraniológiai) és a külső alaktani sajátságok mellett a belső szervek antropológiai értékelésére is nagy súlyt helyeznek.

Az antropológia irányítónak ígérkező legújabb mozgatója a biológiai szellem, mely napról-napra mélyebb és elágazóbb gyökeret vés kutatásainak területén. A Mendel-törvénynek e század elején történt újrafelfedezése termékenyítőleg hatott az élettudományokra. Új feladatok elé állította az antropológiát is. Normális és kóros jellegek, testi és lelki diszpozíciók egyaránt szigorú törvényszerűséggel öröklődnek. Ily irányban már szép számmal történtek kutatások, melyek közül a rasszantropológia szempontjából különösen érdekesek *E. Fischer*nek a rehobothi bastardokon (búr és hottentotta keveréken) végzett vizsgálatai. A korcsok kutatása a jövő antropológiájának egyik fontos tárgya lesz. Az örökléstani kutatások alapján más beállításban látjuk a rasszok keletkezésének, keveredéseinek, életjelenségeinek problémáit; a rasszdiagnosztika és a származástani kérdései új szempontokat nyerne. A súly az öröklésre esik, de nem tagadható a milieu módosítóvariálók hatása sem. *Boas* az Amerikába vándorolt rövidfejű (brachycephal) és hosszúfejű (dolichocephal) európaiak utódainál megfigyelte, hogy koponyájuk a középtípus (mesocephalia) felé hajlik. A Nyugat-Norvégiából származó izlandiaknál a kék szem és a magas termet nagyobb gyakoriságban fordul elő, mint Nyugat-Norvégia teuton rasszbeli lakóinál.¹ A milieu-elmélet idejében az amerikai mesocephaliát, vagy a kék szem és a magas termet nagyobb gyakoriságát Izlandban tiszta környezet-hatásból magyarázták volna; ma az ilyen jelenségek megítélésénél inkább a domináns jellegek kiválogatására (értvényesülésére) gondolnak.

A régi antropometria — gondoljunk a hatalmas kraniometriai irodalomra — egyes méreteknél túlzott jelentőséget tulajdonítva, a méreteket gyakran elválasztotta az alaktól, az alakot elszigetelve látta. Holott a formák korrelációiból áll az összefüggés, amit egyénnek (individuumnak), oszthatatlannak, konstitúciónak nevezünk. Csakis az egyén, az egyén konstitúciója a maga öröklött és szerzett bélyegeivel lehet az antropológus vizsgálatának kiindulópontja a család, törzs, nép, rassz, az egész emberiség tanulmányozásánál is. Nehéz, sőt megoldhatatlan feladatnak látszik az egyén (a phaenotípus) öröklött (idiotípusos) és az ősi örökséget módosító szerzett (paratípusos) sajátságainak szétválasztása. Mit kell levonni az egyén konstitúció-típusából, hogy megkapjuk belőle a rassztípust? Milyen viszonyban van a kettő egymással? *E. Fischer* szerint, amint az orvostudomány, az

¹ *Halldan Bryn*: Die Menschenvarietäten Norwegens. Anthropologischer Anzeiger, III. 3, 1926. S. 161—186.

antropológia is a konstitúciókutatás és az örökléstan jegyében fog továbbfejlődni.¹

Az orvostudományban ma az érdeklődés középpontjában állanak a belsőelválasztású (endokrin) mirigyek. A phaenotípust ezen titokzatos mirigyek (pajzsmirigy, hypophysis, tobozmirigy, mellékvese, ivarmirigyek) váladékai (hormonjai) alakítják ki és szabályozzák. A rassz-szerű idiovariánsok öröklése éppen úgy összefügg az endokrin-mirigyekkel, mint az egyéb idiovariánsok öröklése. Eszerint a kóros jelek antropológiai értékeléséről is szó lehet. A rassz-szerű és a kóros pigmentáció egy és ugyanazon szerv működésének eredménye, az előbbi esetben a működés élettani, az utóbbi esetben kóros. Az öröklés egyaránt szerepet játszik a fiziológiai és a patológiai jelek átvitelénél. Sőt a szervezet milieureakcióját is az öröklőtség (diszpozíció) szabja meg.

A modern biológia megvilágításában életet nyernek a mérések. Az antropometria nemcsak a külső alakról tájékoztat. A külső alak a maga nagyságbeli viszonyaival és arányaival kauzálisan összefügg a belső állapottal, sőt a belső lényeg eredménye. A mérés tehát nem veszített jelentőségéből, hanem jelentőségben nyert. A fizika és a kémia mérnek, kvalitatív és kvantitatív kapcsolatokat nyomoznak. Erre az útra lép a biológia is.²

Az antropometria a legutóbbi két évtized folyamán kitűnő mérési technikát dolgozott ki, amiben oroszlanrésze van *R. Martinnak* és *Th. Mollisonnak*. Nagy lépéssel haladt előre az anyag feldolgozásának módszertana is. A törvényszerűségek kutatása matematikai és grafikus módszerekkel öröndetesen hódít tért az antropológiában és általában a biológiai tudományokban.

Az antropológus — mint minden kutató — csak kis területen szánthat mélyen, de munkája közben állandóan igen nagy területet kell átpillantania, sőt a szomszéd területek munkásaival együttműködni. A prehistóriai antropológia nem nélkülözheti a régész és a geológus segítségét, a mai emberrel foglalkozó somatológia és rasszantropológia nem élhet meg egyrészt az anatómia, a biológia, a kórtan és az orvostudomány, másrészt az etnológia és a történelem segítségével nélkül. Az antropológia speciális ágainak (szociálantropológia, politikai, de helyesebben történelmi antropológia, rasszpszichológia, kriminalantropológia pedagógiai vagy iskolai antropológia) munkakörei is a tudományszakok egész seregével vannak érintkezésben.

¹ *E. Fischer*: Anthropologie, Erblchkeitsforschung und Konstitutionslehre. Anthropol. Anzeiger, I. 4, 1924, S. 188—191.

² *L. a „Biometrika” c. (angol) folyóiratot. Szerkesztője a biometria egyik legkiválóbb mai művelője: K. Pearson.*

De az antropológia nemcsak kölcsönkér, hanem ő maga is nyújt adatokat, gondolatokat és irányítóelveket ezeknek a szaktudományoknak. Pl. a történelem nem húnyhat szemet az emberanyag fizikai ismerése, a rasszok életfolyamatai előtt a politikai vagy kulturális megnyilatkozások magyarázatában. E téren a kutatók könnyen lecsúsznak a tudományos alapról. A germán fajszeretet tudományos mezbe öltöztetett erősen szubjektív eredetű elméleteket az egyébként valóban kiváló tulajdonságokkal rendelkező teuton rassz történelmi és kulturális hivatásáról (*Gobineau, Chamberlain, Woltmann* és mások megdőbbentő túlzásai).

Kialakulóban van az antropológia gyakorlati alkalmazása is. Az orvostudomány a konstitúció-búvárlatban újabban az antropometriai módszereket gyakran alkalmazza.¹ Új antropológiai tudomány-szakok (biológiai családkutatás, rasszbiológia, eugenika, rasszhygienia) pedig gyakorlati értékű hatalmas munkaanyagot utalnak át az antropológiába. Ezek a tudomány-szakok főleg a világháború után kezdtek szélesebbkörű érdeklődést keltetni. Gyakorlati törekvéseik a távol jövőbe vezetnek. Az első lépések azonban már megtörténtek, Svédország *Lundborg* kezdeményezésére felállította az első állami rasszbiológiai és eugenikai intézetet, mely Svédország antropológusainak, biológusainak és orvosainak bőséges alkalmat nyújt a kutatásokra.² Példáját követte Oroszország, de megindult a munka más országokban is. Németországban több rasszhygieniai és örökléstani társaság működik, a müncheni egyetem antropológiai intézete pedig az összes klinikai szakok együttműködésével biológiai családkutató szervet létesített.

Bármennyire is értékesek számunkra a tudomány gyakorlati eredményei, a kutatás eredeti célja mégis merőben ideális: az igazság kiderítése, a megismerés. Az embertani kutatás célja: önmagunk megismerése. Az antropológia nem választhat jobb jelmondatot, mint a delphi-i jósdá szavait: γνῶθι σεαυτὸν!

Dr. Balogh Béla.

Svájc iskolaügye.

Svájc nemcsak csodálatos természeti szépségével, hanem még inkább magas kultúrájával egészen kivételes helyet foglal el az európai államok közt. Svájcnak nagy műveltsége nem újabb keletű jelenség. Már a középkorban, de különösen a reformáció korában a tudománynak, a szellemi munkának középpontjai voltak St. Gallen, Basel, Genf, Zürich stb. s ma is azok. Svájc magas kultúrájának

¹ R. Martin: Anthropometrie. Berlin, J. Springer, 1925. S. 1.

² The Swedish Nation in Word and Picture, Stockholm, 1921.

multja van és ebből a tradícióból meríti erejét és bátorságát annak fejlesztéséhez és tökéletesítéséhez. Európának egyetlen állama sem hoz akkora és annyi áldozatot kulturális intézményeinek fejlesztése érdekében, mint Svájcnak minden kanton, minden városa és községe. Maga az állam (Bund) jár elől jó példával. A községek, városok s kantonok egymással versenyeznek, melyiknek iskolái s egyéb kulturális intézményei múlják felül a másikat. Mindegyik arra törekszik, hogy iskolái a városnak, a falunak valóságos díszei legyenek. S ezt valóban mindegyiknek sikerült is elérnie. A legkisebb községben is valóságos palota még az elemi iskola is. A középfokú iskolák berendezése és felszerelése pedig minden, még a felfokozott igényeket is kielégíti.

Svájc 25 kantonból áll. Az iskolaügy minden kantonnak a belügye. Valamennyi az ő sajátos viszonyainak és szükségleteinek megfelelően szervezi és rendezi be iskoláit. Mindenütt más és más viszonyokat találunk. Még a vallási és nyelvi egyezések is csak legfeljebb hasonlóságokat hoznak létre, egyformaságot igen ritkán. A fejlődésben igen fontos szerepet játszanak a nagyszámú magániskolák. Ezek igyekeznek elsősorban iskoláikat igen tökéletessé, a legmesszebbmenő követelményeknek megfelelőkké tenni már csak azért is, hogy versenyképességüket megőrizték. Minden pedagógiai újítás, mozgalom ezekben a magánintézetekben nyer először kipróbálást. Ezekből a magániskoláktól veszik át azután a nyilvános iskolák azokat a reformokat, amelyek a gyakorlatban beváltak.

Az állam (Bund) csak a következőkben avatkozik a kantonok iskolaügyébe.

Az államtvény 27. §-a alapján követeli, hogy

1. általános iskolakötelezettséget: minden svájci vagy Svájcban lakó idegen tartozik 14 éves koráig valamilyen iskolába járni. Az ellenőrzés igen szigorú;

2. ezen korig az elemi és polgári iskolai iskoláztatás (néhány kantonban minden iskolafajban) ingyenes. A tanuló nemcsak tandíjat nem fizet, hanem még a könyveket és egyéb iskolaszereket is ingyen kapja;

3. az elemi iskolában a vezetés kizárólag az állam kezében legyen. Nem lehetnek tehát felekezeti vagy egyéb alapon szervezett elemi iskolák;

4. a tanítás eredményének minden tekintetben kielégítőnek kell lennie. Az iskola helyiségeinek s felszerelésének minden tekintetben, de különösen higiénikus szempontból kifogástalanoknak kell lenniök; a tanító képzettségénél s rátermettségénél fogva alkalmas legyen, hogy kielégítő eredményt érjen el;

5. az iskolában vélemény s gondolatszabadság honoljon; az

iskolának mindenkinek, de különösen az egyháznak befolyásától mentesen kel feladatát végeznie;

6. az államnak (Bundnak) jogában áll az iskola munkáját ellenőrizni, de ennek fejében megfelelő támogatásban is részesíti. Mivel ez a támogatás a tényleges szükségletet tartja szem előtt, az állam el is éri azt, hogy az eredmény általánosságban egyforma s hogy az analphabetismus Svájcban ismeretlen fogalom.

A középiskolák (gimnázium, reálgimnázium, reáliskolák és leány-középiskolák) sem mentesek az állam befolyásától. A kantonok szabadságának útját állja az érettségi vizsgálatról szóló törvény (eidgenössische Maturitätsprüfung). Ezen törvény egyenlő értékű érettségi vizsgálatot kíván meg mindazoktól, akik a svájci egyetemek orvosi, fogorvosi, gyógyszerészi és állatorvosi fakultásaira akarnak beiratkozni. Az iskolák kénytelenek tantervükben, óraszámukban az állam által megkövetelt kívánalmakhoz alkalmazkodni; tűrni az állam ellenőrzését is, ha azt akarják, hogy az egyetem az általuk kiállított érettségi bizonyítványt a fenti fakultásokra való beiratkozás alkalmával elfogadja. Ellenkező esetben ugyanis megkövetelik, hogy egyetemre beiratkozni akaró tanuló az eidgenössische Maturitätskommission előtt érettségi vizsgálatot tegyen, illetőleg az iskola által kiállított bizonyítványt az egyetemre való beiratkozásra érvényesítse. Ezt a bizottságot a Bundesrat választja. A bizottság tagjainak száma 9; foglalkozásuk nagyon különböző (egyetemi tanár, orvos, kereskedő stb). Német és francia Svájc különböző városaiban tűzik ki a vizsgálatot; a bizottság az illető iskola tanáraiból nyer kiegészítést úgy, hogy minden érettségi tárgyra legyen megfelelő szakember.

A zürichi műegyetemet az állam tartja fenn (eidgenössische technische Hochschule); ő írja tehát elő az egyetemre való felvétel szabályait s mivel a reáliskolai tanulók legnagyobb része ide iratkozik be, az állam előírásaihoz a reáliskoláknak is alkalmazkodniuk kell. Az iskolák szervezésénél elsősorban az élet szükségleteire vannak tekintettel. Nem feledkeznek meg a tudományos pályákra előkészítő iskolákról sem, de sokkal nagyobb számban vannak a legkülönbözőbb gyakorlati irányú iskolák. Mindenütt arra törekcszenek, hogy jövendő élethivatásához szükséges ismereteket mentül gyorsabban és biztosabban sajátíthassa el.

Az 1926. évben volt Svájcban:

1. Tudományos pályára előkészítő iskola:

a) felső tagozat nélküli középiskola	123
b) humanisztikus gimn. (literarisches)	57
c) reálgimnázium	41

Átvitel . . . 221

Áthozat . . . 221

d) főreáliskola (Industrieschule)	24
e) felsőkereskedelmi iskola ¹	16
f) tanítóképző	26

Összesen : 287

2. Gyakorlati iskola:

a) polgári iskola (Sekundarschule)	486
b) ipariskola	43
c) továbbképző iskola (Fortbildungsschule)	77
d) Közigazgatási és közlekedési iskola (Verwaltungs- u. Verkehrs- schule)	20
e) egyéb (pld. mezőgazdasági, Regionalschule stb.)	41

Összesen: 667

Az elemi iskolai (Primar-, Elementarschule) iskolakötelezettség a legtöbb kantonban a gyermek betöltött 6. évében kezdődik, vannak azonban kantonok, amelyekben a 7. évben kezdődik az elemi iskolai tanítás.

A középiskolai tanulmányok Baselban és Bernben 10 éves korban, 6 kantonban 11, 12-ben 12 éves és 5 kantonban 13 éves korban kezdődnek. Még pedig 4, 5, illetőleg 6 évi elemi iskola után és tart 8, 7, illetőleg 6 évig, aszerint hogy 10, 11 vagy 12 és 13 éves korban kezdődik. A reáliskolák pedig néhol (pld. Zürich) 14 éves korban kezdődik és tart 4 $\frac{1}{2}$ évig.

A középiskoláknak más európai államokhoz képest 2 és ennél több évvel későbbvaló kezdését Svájcban azzal okolják meg, hogy a tanulónak 10. életéve még nem nyújt elég biztos alapot annak a megítélésére, milyen iskolába való a tanuló szellemi képességénél fogva. Baselben például eddig 4 elemi iskola után 10 éves korban kezdték a középiskolát, úgy mint nálunk, de mivel semmiképen sem voltak megelégedve az elért eredménnyel, a többi kantonok mintájára készülő új törvényjavaslat szerint a 4 évi elemi iskolai tanulmányok után a gyengék még 4 évig maradnak az elemi (Primarschule) felsőtagozatában, a jobbak pedig átmennek az ú. n. Sekundarschuleba (polgáriiskola) s itt 2 év múlva, tehát a 6. iskolai év után a gyengék maradnak a polgári iskolában, a jobbak pedig átléphetnek a tudományos pályákra előkészítő iskolákba (gimn., reálgimn. és reáliskola) s 6 év múlva érettségi vizsgálatot tesznek. Megjegyzendő, hogy ilyen 2—4 éves közös tagozat több kantonban van s ezekben mint rendkívüli tárgyak már szerepelnek azok a tárgyak, amelyek az egyes iskolatípusban kötelezők (pld. latin s egyéb modern nyelvek). Egységes elvet nem találunk s ez

¹ Felsőkereskedelmi iskolai érettségivel be lehet az egyetemre iratkozni.

nehezíti meg az egyik kanton iskolájából a másikéba való átlépést. Az egyes kantonok középiskolai szervezetének a felsorolása legfeljebb a változatosság, a különbözőség megvilágítására volna alkalmas, azért elmellőzhetjük.

Az óratervek is természetesen a legnagyobb változatosságot mutatják, mert hisz az állam az érettségi vizsgálati törvényével és inkább csak az egyes tárgyakban elérendő célt jelöli meg, a tananyag-nak évekre való elosztását a kantonokra bízta, legfeljebb azt követeli még, hogy egyes tárgyak az érettségi vizsgálatig, tehát még az utolsó évben is tanítandók, mások tanítása legfeljebb az érettségi vizsgálat előtt 1—2 évvel korábban hagyható abban.

Tájékoztatásul közlöm:

Baseli humanisztikus gimnázium óraterve.

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Latin	7	7	8	8	8	8	7	7	60
Görög	—	—	—	6 ¹	6	6	6	6	30
Német	4	3	3	2	3	3	3	3	24
Francia	—	5	5	3	3	3	3	3	25
Matematika	4	4	4	4	4	4	3	3	30
Történelem	2	2	2	2	4	4	3	4	23
Földrajz	2	2	2	1	—	—	—	—	7
Természetrész	—	—	2	2	2	2	—	—	8
Fizika	—	—	—	—	—	—	3	3	6
Kémia	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Szépírási	3	2	1	—	—	—	—	—	6
Ének	2	2	1	—	—	—	—	—	5
Torna	2	2	2	2	2	2	2	1	15
Összesen ..	26	29	30	30	32	32	32	30	241
<i>Rendkívüli tárgyak:</i>									
Hittan	2	2	—	—	—	—	—	2	6
Héber	—	—	—	—	—	—	2 ²	3	4
Angol	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Olasz	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Kémiai gyakorlat	—	—	—	—	—	—	2 ²	—	1
Rajz	1	1	2	2	—	—	—	—	6
Összesen ..	3	3	2	2	—	—	6	9	25

¹ Azok a tanulók, akik a IV. osztály után a reáliskolába szándékoznak átlépni, nem tanulnak görögöt, hanem helyette 3 órában angolt, 2 órában Svájc történelmét és 1 órában számtant.

² Csak télen.

Baseli réaliskola óraterve.

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX. ¹	Összesen
Német	5	5	5	5	4	4	4	4	4	38
Francia	5	4	5	5	4	4	4	4	4	37
Angol	—	—	—	3	3	3	3	3	3	16 ^{1/2}
Történelem	—	2	3	2	2	2	2	2	2	16
Földrajz	2	2	2	2	2	2	2	—	—	14
Természetrajz	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17
Fizika	—	—	—	—	2	2	3	3	3	11 ^{1/2}
Vegytan	—	—	—	—	—	2	2	2	3	7 ^{1/2}
Matematika	4	4	3	5	3	4	3	2	3	29 ^{1/2}
Geometria	—	—	3	3	3	3	3	2	2	18
Ábr. geometria	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6
Mértani rajz	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Szabadkézi rajz	2	2	2	2	2	2	2	2	—	16
Szépírási	2	2	1	—	—	—	—	—	—	5
Torna	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17
Ének	2	2	2	—	—	—	—	—	—	6
Összesen	26	27	30	31	31	32	32	32	16	255

Rendkívüli tárgyak:

A latin heti 3 óra 7 tanfolyam, a spanyol heti 3 óra 1 tanfolyam, gyorsírási heti 2 óra 2 tanfolyam, fizikai és kémiai gyakorlatok heti 2—2 órában a VIII. osztályban.

A zürichi realgimnázium óraterve.

Tantárgy	I—II.	III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.		Összesen
		ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	
Német	7 ^{1/2}	4	4	4	3	3	4	3	3	4	4	4	4	3	3	31
Latin	15	8	8	7	7	6	6	4	4	4	4	4	4	4	4	50
Francia	5 ^{1/2}	—	—	6	5	6	5	4	5	4	4	4	3	4	4	30 ^{1/2}
Angol	—	—	—	—	—	—	—	4	3	4	3	3	3	4	4	11 ^{1/2}
Történelem	4	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	21 ^{1/2}
Földrajz	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—	1	—	—	13 ^{1/2}
Természetr. és fizikai gyak.	2	2	2	—	—	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	14
Fizika	1	—	—	2	—	—	—	2	2	2	2	2	3	3	3	10
Kémia és kémiai gyak.	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	2	3	3	3	7
Matematika	10 ^{1/2}	4	4	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	44
Ábrázoló mért.	1	1	1	2	2	2	2	4	3	3	2	3	2	3	3	
Mértani rajz	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Ének	3	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Szépírási	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Torna	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17
Összesen	60 ^{1/2}	31	31	33	32	33	33	34	33	34	32	33	34	34	34	274

¹ Csak féléves, tavasztól őszig; 1927/28. iskolai évtől megszűnik ez az osztály.

Tantárgy	I-II.	III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.		Összesen
		ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	
Rendkívüli tárgyak:																
Hittan	4	2		2		2		—		—		2		—		12
Olasz	—	—		—		—		—		2		2		2		5
Könyvvitel	—	—		—		—		—		1		—		—		1
Karének	—	—		1		1		1		1		1		1		5 $\frac{1}{2}$
Gyorsírás	—	1		$\frac{1}{2}$		—		—		—		—		—		1 $\frac{1}{2}$
Ábr. geom. kiegészítés	—	—		—		—		—		—		1		—		1

A IX. osztály csak félév, ny. = nyári félév, t. = téli félév.

Zürichi leánygimnázium óraterve.

Tantárgy	I.		II.		III.		IV.		Összesen
	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	ny.	t.	
Német	3	3	3	3	4	4	4	4	14
Francia	4	4	3	3	3	3	4	4	14
Angol vagy olasz	3	3	2	2	2	2	3	2	9 $\frac{1}{2}$
Latin	7	7	7	7	7	6	6	7	27
Számtan	4	4	4	4	4	4	4	4	16
Mat. földrajz	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Növénytan	2	1	2	1	—	—	—	—	3
Állattan	—	2	2	2	—	—	—	—	3
Élettani gyak.	—	—	—	—	1	—	—	—	$\frac{1}{2}$
Embertan	—	—	—	—	2	2	—	—	2
Természetrőz	—	—	—	—	—	—	2	—	1
Kémia	—	—	—	3	2	2	1	$\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{4}$
Kémiai gyak.	—	—	—	—	—	2	—	—	1
Geológia	—	—	—	—	2	—	—	—	1
Fizika és fiz. földr.	—	—	—	—	3	3	3	3	6
Fizikai gyak.	—	—	—	—	—	—	—	1	$\frac{1}{2}$
Speciális földr.	2	2	2	2	—	—	$\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{4}$
Történelem	2	2	3	3	3	3	3	3	11
Rajz	2	2	2	—	2	—	2	2	6
Torna	2	2	2	2	—	2	—	2	6
Összesen	31	32	32	32	34	34	31	36	131
<i>Rendkívüli tárgyak:</i>									
Gyorsírás	2	1	—	—	—	—	—	—	1 $\frac{1}{2}$
Ének	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Torna	—	—	—	—	2	—	2	—	2
Összesen	34	34	33	33	37	35	34	37	138 $\frac{1}{2}$

A hittan rendkívüli tárgy s a legtöbb helyen a tanulók fele sem tanulja; kivételt képeznek természetesen Svájc katolikus részében

levő gyakran papivezetés alatt álló iskolák. A hittan tanulására a törvény értelmében senkisésem kötelező, 16 éves korig a szülő (gyám), azontúl maga a tanuló kérheti a felmentést. 1922 szept. 22-én a kantonok ú. n. Erziehungsdirektorjai tartottak Lausanneban értekezletet; itt nagyon sok panasz hangzott el a vallásoktatás elhanyagolása miatt; kimondják azért a vallásitanítás fontosságát a nevelés érdekében; elhatározzák, hogy a tanítók, tanárok figyelmét felhívják, érdeklődjenek a vallás kérdései iránt. Ennek lehet betudni, hogy újabban egyes kantonok heti 2 órát bocsátanak az egyház rendelkezésére a vallásitanítására. Baselban például 1926 máj. 26-án kötött az állam az egyházzal egyezséget.

A luzerni gimn.-nak 1925-ben készült fegyelmi szabályzata pedig előírja:

1. Azok a tanulók, akik az egyházi éneke alkalmasaknak találtnak, vagy templomi szolgálatra kijelöltetnek, tartoznak az idevonatkozó utasításoknak lelkiismeretesen és pontosan megfelelni.

2. Minden — felmentést nem nyert — tanuló tartozik pontosan eleget tenni vallásbeli kötelességeinek s engedelmeskedni a *Kirchen-präfekt* rendelkezéseinek, aki szigorú ellenőrzést gyakorol.

Egyéb, rendes tárgyak alól is nyerhetnek a tanulók felmentést, így pld. Baselban a reáliskola 2 utolsó osztályában azok a tanulók, akik nem szándékoznak a műegyetemen tanulmányaikat folytatni, nem kötelesek az ábrázoló geometriát s a mértani rajzot tanulni, hanem helyette más — a reáliskolában nem rendes — tárgyat; legelőbbször a latin nyelvet tanulják heti 4—4 órában. Érdekes egyébként a műegyetem magatartása: ha a felvételre jelentkező tanára írásban kinyilatkoztatja, hogy a tanuló az ábrázoló geometriából tud annyit, amennyit az egyetem a felvételi vizsgálaton követel, a tanulót felvételi vizsgálat nélkül is felveszik az egyetemre még abban az esetben is, ha az érettségi bizonyítványában az ábrázoló geometria nem szerepel.

A theologiai fakultásra beiratkozóktól megkövetelik, hogy a héber nyelv elemeit a középiskolában elsajátította legyen. Ezért a héber nyelv minden gimnáziumban szerepel a rendkívüli tárgyak közt. Hasonlóképpen megkívánják az orvosi fakultásra beiratkozóktól, hogy középiskolai tanulmányai alatt kémiai gyakorlatot végezzen s szabadkézi rajzot tanuljon.

A humanisztikus gimnáziumokban sokkal nagyobb gondot fordítanak a klasszikus nyelvek tanítására, mint azt a mi új tantervünk megkívánja. Érdekes pld. az is, hogy a latin nyelvénél, bár a miénknél nagyobb óraszámban tanítják, a 4. évben nem fejezik be a nyelvtan tanítását, hanem folytatják még az 5. osztályban is. A legfelsőbb osztályokban a latin nyelven való fogalmazás is szerepel a célkitűzésben. A dolgozatok száma egyébként még egyszer annyi, mint nálunk, mert minden

osztályban hetenként iratnak dolgozatot a latinból és görögből is (csak a VIII. osztályban a görögből kétheteként).

Egyes tárgyak óraszámra más a téli, más a nyári évszakban.

Az ének és szépírást az alsó osztályokban kötelező.

A testnevelésre nagy gondot fordítanak, az óraszám is több heti 2 óránál, mindenütt elegendő, tágas, jólberendezett tornaterem, megfelelő játékterek, sportpályák állanak az iskola rendelkezésére. Nagy 16-nál több osztályos intézetekben 2 tornaterem van. A céllövészetet majdnem valamennyi iskolában tanítják. 10—12 éves korban minden tanulónak részt kell venni az ú.n. könnyű atlétikában s mindenkinek el kell sajátítani a térképolvasást.

Az újabb tantervek készítésénél az az elv domborodik ki, hogy nem az enciklopédikus, a sokféle ismeret fontos, hanem inkább az, hogy az egységes, általános műveltségnek alapjait sajátíthassák el a tanulók.

Egyéb a tanulmányokkal összefüggő különlegességek a svájci középiskolákban.

1. Az iskolai év általában tavasszal ápr. közepén kezdődik, az érettségi vizsgálat pedig ősszel van, innen magyarázható meg az utolsó $1\frac{1}{2}$ év, amely rendszeren a 13. iskolai év.

2. Az osztálylétszám az alsó osztályokban inkább 30, mint 40; a felső osztályokban pedig 20 körül van; 30-nál sohasem több.

3. Azokban az iskolákban, ahol csak vagy alsó, vagy csak felső osztályok vannak (különösen reáliskolákban) nincsenek osztályok, hanem minden tanárnak van saját terme s a tanulók a tanárhoz mennek órára. Ez egyrészt a tanteremben való takarékoskodást jelent, másrészt a tanárnál mindig kéznél vannak a szemléltetéshez, a tanulmányi eredmény fokozásához szükséges segédeszközök.

4. A tanulmányaikban elmaradt (más iskolából átlépő) tanulók számára az iskola felügyelő hatósága, a Schulinspektion, pótórákat ú.n. Nachhilfestunden rendelhet el. Viszont valamely tárgyban kiválók számára külön szemináriumi gyakorlatokra (Elitestunden) kötelezteti a tanárt.

5. Aki akár egy tárgyból is megbukik, vagy érdemjegyeinek átlaga 2.5-en alul van, az rendkívüli tárgyat nem tanulhat.

6. Az ifjúsági könyvtár gazdagabb általában, mint a miénk s a használata is élénkebb. A legtöbb helyen olvasóterem is van. A kötelező olvasmányok intézményét szintén megtaláljuk; a könyvek megfelelő példányszámban vannak meg.

7. Iskolai szünetek:

- a) tavaszi 3 hét, márc. végétől ápr. közepéig;
- b) nyári 5 hét, július közepétől aug. közepéig;
- c) őszi 2 hét, okt. 10—okt. 24-ig és
- d) téli 2 hét, dec. 24—jan. 6-ig.

Szünetre, még kisebbre is (pld. húsvétkor) tilos a lecke feladása; hasonlóképen nem szabad délelőtről délutánra¹ leckét feladni. A fegyelemre vonatkozóak:

1. A tanulók önkormányzati jogát csak néhol találjuk meg. Zürichben pld. a Rendtartás legújabb revízióját is az a szellem jellemzi, hogy a tanulóknak ez eddigénél nagyobb jogokat és több szabadságot adjanak.

2. A nem helyben lakók szállást csak az igazgató engedélyével fogadhatnak; az igazgatónak jogában áll az engedély megtagadása minden indokolás nélkül.

Tessinben a tanulóknak ugyanott kell étkezniök, ahol szálláson vannak, az igazgató csak a legkivételesebb esetben adhat ettől való eltérésre engedélyt.

3. Az iskolába lépő új tanulók számára az igazgató külön évmenyitő ünnepélyt rendez.

Hasonlóképen nagyobb szabású iskolai ünnepély van akkor is, mikor az érettségizettek az iskolából végleg eltávoznak (Entlassungsfeier).

4. A bezárást a Rendtartás megengedi kivéve déli 12—2 közt, amikor a tanuló étkezni hazamehet. Egy órán túl való bezáráshoz az igazgató engedélye szükséges és a szülőket értesíteni kell.

5. A középiskolai egyesületek közt szerepel az alkoholelles egyesület is (Abstinentenverein). Ennek tagjai fogadalmat tesznek, hogy semmiféle alkoholt nem isznak. Az egyesületnek elég sok tagja van; a kitartó tagok száma is jelentős, akik ezen fogadalmukhoz férfikorukban is hűek maradnak.

6. Az iskolaszolga iránt minden tanuló tartozik kellő figyelemmel viseltetni s utasításához alkalmazkodni.

7. A 4 alsó osztályosnak 8 óraker, télen 10 óraker kell a lakásán lenni; a felső osztályosoknak télen-nyáron 10 óraker.

8. Az Erziehungsrat által évről-évre a városban és a városon kívül kijelölt vendéglőknek a látogatása a kötelező záróráig a felső osztály tanulóinak megvan engedve, de ott kártyázni, vagy pénzért való egyéb játék szigorúan tilos.

Akik ezen kedvezménnyel visszaélnék, azok hosszabb-rövidebb időre eltilthatók a korcsma látogatásától.

9. A négy felső osztályosoknál a dohányzás csak az iskolába vezető úton, az iskola épületében s annak környékén tilos.

10. Iskolánkülső egyesületeket is alapíthatnak a legfelső osztály tanulói, ha:

- a) a szabályokat az Erziehungsrat jóváhagyja;
- b) a tanári testület az egyes tanulóknak arra engedélyt ad;
- c) a gyűlés helyéről s idejéről az igazgató értesítendő, az igazgató

¹ Sok helyütt van még középiskolában is délelőtti és délutáni tanítás.

vagy az általa kijelölt tanár a gyűléseken részt vehet. Az iskolaszolgáknak is szabad bemenete van a gyűlésekre ;

d) gyűléseket esti 11 órán túl nem tarthatnak ;

e) ünnepélyek rendezésére az Erziehungsrattól legalább 10 nappal előbb engedélyt kell kérni ;

f) a tagsági jogot az igazgató hosszabb-rövidebb időre felfüggesztheti annál a tanulónál, akinek szorgalma és magaviselete ellen panasz merül fel.

g) A 4 alsó osztályos tanuló titkos tagja sem lehet az egyletnek.

11. A fegyelmi büntetések közt szerepel az óráról való kiutasítás is, de ezt azonnal jelenteni kell az igazgatónál.

Ez utóbbi 6 fegyelmi intézkedés a luzerni gimn.-nak 1926-ban készült fegyelmi szabályaiból van véve.

Az iskolai életnek egyéb jellegzetes mozzanatai :

A) Vizsgálatok.

A svájci iskolákban mindenütt s a kereskedelmi iskolák kivételével minden fokon megtaláljuk a felvételi vizsgálatot még abban az esetben is, ha nincs tantervi különbözet. Az elemi iskolából való felvételnél a bizottságban néhol (pld. Zürichben) résztvesznek az elemi iskolai tanítók is. A vizsgálaton ők is kérdeznak újabban s sajátosságos megfigyelés, hogy azóta többen nem felelnek meg a vizsgálaton. Bár mely felvételi vizsgálat sikere esetén is a legtöbb helyen 4—6 heti próbaidőre (Probezeit) veszi csak fel a tanulót s ennek a próbaidőnek az eltelte után határoz a tanári testület a végleges felvétel felől. Ebből csak az nyilvánvaló, hogy mindent elkövetnek az oda nem való tanulók eltávolítására ; az iskola mindenképen igyekszik a meg nem felelő elemtől megszabadulni. Meg is van az eredménye. Egyik intézetben az 1925/26. iskolai évben 443 tanuló közül csak 6 tanulót utasított végleg az osztály ismétlésére. Egy másik iskolában 55 érettségiző közül valamennyi megfelel. Az értesítők átlapozása után a többi iskolában is ezekhez hasonló eredményt találunk, habár a legtöbb kanton legújabb iskola törvénye közt szerepel az osztályozás, a fellépés megszigorítása még ott is, ahol egyébként az önállóságra való nevelés céljából a fegyelmi szabályokon könnyítenek s a tanulóknak több jogot és szabadságot adnak.

A felvételi vizsgálat írásbeli és szóbeli ; ha az írásbeli kitűnően sikerül, a szóbeli alól a tanuló fel is menthető. Van hely, ahol az elemi iskolából való felvételnél a tanítótestület ajánlására az egész felvételi vizsgálatot elengedik, de a felvétel egész természetesen ilyenkor mindig csak próbaidőre történik.

A javítóvizsgálat intézményét nem ismerik, hanem a valamelyik tárgyból gyenge tanulót csak próbaidőre (4—6 hét) veszik fel a magasabb osztályba s ha ezen idő elteltével beigazolja, hogy abból a tárgy-

ból is képes a továbbhaladásra, végleges felvételt nyer, ellenkező esetben az osztályt ismételni tartozik.

Az iskolai év végén a legtöbb helyen a mi összefoglalásainknak megfelelő ú. n. Schulbesuchstage vannak szokásban, de a felügyeletet és ellenőrzést gyakorló Schulinspektion rendes vizsgálatokat is rendelhet el. Az érettségi vizsgálatokról külön cikkben szándékozom beszámolni.¹

B) Tanár.

Tanári képesítést nyerhet az, aki az érettségi vizsgálat után legalább 9 félévig egyetemi tanulmányokat folytat s utána az illető kanton tanárképző intézetében legalább 1 évig gyakorlatilag működik. A képesítésnél a legfontosabb szerepet a próbatanítás képezi, aki ezen nem felel meg, az a legkiválóbb elméleti tudás mellett sem nyerhet tanári oklevelet. Érdekes megemlíteni, hogy a polgáriiskolai tanárok nagyobbik része szintén az egyetemen nyeri elméleti kiképzését (tanulmányi idő legalább 4 félév) s azután a szemináriumokban végzi gyakorlati tanulmányait.

Az elemi iskolai tanítók eddig a 8. iskolai év után a tanítóképzőkben szerezték meg a képesítésüket s csak legújabbán kezdik az érettségi vizsgálatot megkövetelni a tanító jelöltektől is. Érettségi bizonyítvány birtokában 2 félév kiképzés után jut az illető az oklevél birtokába.

Igen megszívlelésre méltó intézmény az iskola életében a *Vikariatskasse* (Vikar = helyettes). A beteg, a katonai szolgálatra behívott, vagy bármely más okból szabadságolt tanár helyettesítésére az igazgató alkalmazhat megfelelő képesítésű tanárt s ez a fenti pénztárból kapja a fizetését.

A Vikariats-kasszába minden igazgató és tanár a fizetésének megfelelően egy bizonyos összeget tartozik befizetni s a kantonok legalább is akkora összeggel járulnak hozzá, mint az igazgatók és tanárok együttléve. Hogy mennyi zavartól s kellemetlenségtől menti meg ez az intézmény az iskolát, csak az tudja igazában, aki olyan iskolában működött, ahol a viszonyok szerencsétlen alakulása folytán a helyettesítés néha éveken keresztül folyik.

Az igazgató-helyettes neve általában *prorektor*, ez rendszerint másszakos, mint az igazgató. Hatásköre hasonlít a német iskolák *Oberstudienratjának* hatásköréhez; az ő utasításai szerint végzi az irodai segéderő az adminisztrációs teendőket, ő intézi a helyettesítéseket, a vizsgálatokat stb. Ellenszolgáltatásképen óraredukcióban részesül, rendszerint $\frac{1}{3}$ -al kevesebb óraszámban tanít s átlagban 500 frank tiszteletdíjat kap. A tanári mellékfoglalkozásra nézve a legtöbb kantonban a mi jelenlegi rendelkezéseink vannak érvényben: csak a saját

¹ Megjelenik a Magyar Középiskola áprilisi számában.

tanítványát nem taníthatja. Mellékfoglalkozásra engedélyt a Schulinspektion ad az igazgató javaslatára.

Magánintézetekben is csak okleveles tanárok taníthatnak. Az iskolai hatóságok ellenőrzik a tanfolyamokat, amire azonban nincs nagy szükség, mert a tanfolyam vezetője tudja, hogy csak eredményes munka esetén számíthat támogatásra.

Iskolaköteles korban a magánúton való tanuláshoz a felsőbb hatóságok (Erziehungsrat) engedélyre szükséges; csak az esetben kap valaki engedélyt, ha a magántanítójának megfelelő képesítése van. Ha a tanuló nem vizsgázik, vagy ha a vizsgálaton nem felel meg, a következő évre engedélyt nem kaphat. A középiskola utolsó évét mindenkinek nyilvános iskolában kell végeznie.

C) Jóléti intézmények.

1. *Tandij.* Iskolaköteles korban az elemiiskola teljesen ingyenes. Más iskolákban (Sekundarschule) az iskolaköteles korban a kantonbeliek kevés helyen fizetnek tandíjat, legfeljebb az idegenektől szednek tandíj címén bizonyos összeget. Basel városban a gimnázium is teljes tandíjmentes, sőt az alsó osztályosok a füzeteket, könyveket is ingyen kapják. A tandíj összege különben még egyszer akkora, mint nálunk; fél éves részletekben kell fizetni.

2. *Ösztöndíj.* Minden iskolához annyi ösztöndíj és alapítvány van kötvé, hogy jóformán minden arra érdemes és arra rászoruló tanuló részesül ilyenben. Az ösztöndíj stb. nagysága is akkora, hogy az a tényleges szükségletnek megfelel. Az ösztöndíjak nagy részét az állam (a kanton) adja.

3. A *Segítőegyesület* intézménye is általánosabb és hatékonyabb. Legfőbb feladatának tartja, hogy a szegénysorsú tanulóknak minden módon megkönnyítse a tanulást: A bejáró tanulóknak megtéríti az utazási költséget; reggeli s tízórai tejet kapnak az ilyen ú. n. vidéki tanulók s a helybeli szegénysorsúak. Ezenkívül ebéddel, ruhával stb. látja el a Segítőegyesület az iskolának rászoruló tanulóit.

4. A mi viszonyainktól eltérők; a) az *iskolaorvos* intézménye abban az alakban, amint Svájcban találjuk. Az iskoláknak van kinevezett iskolaorvosa, aki körülbelül havi 12 millió korona fizetést kap, de akinek tilos magánygyakorlatot folytatni. Teendőit az idevonatkozó szabályzatok és utasítások pontosan előírják: köteles minden az iskolával, az iskola növendékeivel kapcsolatos orvosi teendőt elvégezni; a tanulókat ingyen kezelni, sőt napoként 1 óra hosszat a szülőknek is rendelkezésére állani, hogy ekkor a szülők gyermekeik egészségi állapotára nézve felvilágosítást és tanácsot kérhessenek; b) *fogorvosi* (Schulzahnklinik) és az *iskolafürdő* (Schulbad). Minden tanuló ingyenes fogorvosi kezelésben részesül; a tanulók fogát időként megvizsgálják s a legkisebb hibát azonnal orvosolják. A fürdő téli időben csak zuhanyból áll, de

minden héten rákerül minden tanulóra a sor. Fürdőruhát, lepedőt és törülközőt az iskola adja. Nyáron nemcsak a fürdés kötelező, hanem az úszni nem tudók számára az úszás is; az úszni tudók számára pedig önkéntes tanfolyamok vannak.

5. Nagyszabású és általános intézmény a szünidei *nyaraltatás* is. Azt tartják, hogy das Ferienheim ist die beste Therapie. Nagy alapokat gyűjtenek, hogy a nyári szünetben minden reászoruló tanuló legalább 2—3 hétig nyaralhasson az ilyen célra berendezett iskolai üdülőtelepen megfelelő, gondos tanári (tanárnői) felügyelet alatt. Az ellátás, az élelmezés bőséges, kifogástalan. Kirándulásokat rendeznek ilyenkor, a kornak megfelelő sportot űznek, játszanak stb. Az egészségesek kétheti ú. n. *Ferienwanderungon* vesznek részt. Az érettségi vizsgálat után majdnem minden iskola rendez ilyen nagyszabású 1—2 hétre terjedő tanulmányi utat. Érdekes szokás a svájci iskolákban az, hogy egyes szaktanárok bizonyos szakban (pld. rajzban) kiválókat valamennyi osztályból közösen viszik ilyen tanulmányi útra.

Az ifjúsággal való törődés, a róla való gondoskodás igen sok oldalúnak s igazán eredményesnek mondható. Legáltalánosabban elterjedt az ú. n. „pro juventute”-akció, amely hatalmas tőkéjével siet a szűkölködő ifjúság segítségére. Bernben pld. az 1925. évben segélyezésre, nyaraltatásra stb. 6 milliárdon felüli összeget fordítottak.

6. A tanulóknak mindenféle baleset ellen való biztosítása talán még szervezettebb, mint Németországban. A kantonok minden tanulót biztosítanak valamelyik biztosító társulatnál azon szerencsétlenség esetére, amely a tanulót a szülői házon kívül éri. Még játékoknál, korcsolyázásnál, fürdésnél, kirándulásnál stb. is, ha tanári felügyelet mellett vesz a tanuló ezeken részt.

D) Felügyelet.

Az iskola munkájának az ellenőrzésére több-kevesebb módosulással az alábbi szerveket találjuk.

a) Az *igazgató*. Rendesen 6 évre választják, újból választható. Azon jog- és hatáskörön kívül, amellyel a hazai iskolákban is fel van az iskola igazgatója ruházva, az a joga is megvan, hogy a beteg, vagy bármi okból akadályozott tanár helyettesítésére helyettesítet alkalmazhat. A hosszabb (1 éven túl) helyettesítéshez az Inspektion hozzájárulása szükséges.

b) Az *Inspektion* az iskola irányítására és ellenőrzésére hivatott szerv. 3 évre a tagokat (középiskolánál a tagok száma 4) a Regierungsrat nevezi ki. Ezenkívül tagja hivatalból az igazgató és tanártestület által titkosan választott tanár és a szakfelügyelők. Az igazgató, a tanár és a szakfelügyelők csak mint tanácsadók lehetnek jelen a gyűléseken. Az Inspektion az Erziehungsratnak (Erziehungsdirektion) van közvetlenül alárendelve. Ez egybehívhatja az Inspektion bizonyos iskolai

kérdések tárgyalására és azokban való állásfoglalás végett. Az Inspektion tagjai a tanártestületi gyűlésekre meghívandók, ott tanácsadók; az iskolai élet fontos ügyeiben a tanártestülettel érintkeznek.

Hatásköre: Javaslatot tesz a tanárok alkalmazására, elbocsátására, nyugdíjazására, az óraszám redukciójára; 1 éven túl helyettesít alkalmaz; a Rendtartás megváltoztatására előterjesztéssel élhet; meggyőződik az iskolalátogatás révén az előírt tanterv és a Rendtartás végrehajtása felől; összeállítja a költségvetést, a szükséges tanszerek beszerzésére nézve javaslatot tesz.

c) *Erziehungsrat* megfelel nagyjában a mi főigazgatóságunknak.

Hatásköre: Intézkedik az iskolai törvények végrehajtására nézve; dönt iskolaügyi kérdésekben; megállapítja a törvény keretein belül a fizetéseket, elrendeli a fizetésemeléseket; a tanárok választására, kinevezésére nézve az Inspektion javaslatát továbbítja a Regierungsrathoz; jóváhagyja a költségvetést, a tanszerek beszerzésére nézve tett javaslatot s a szükséges fedezetet kiutalja a rendelkezésre álló összegből; javaslatot tesz az osztályok párhuzamosítására, az osztályok felállítására, illetőleg megszüntetésére nézve; megállapítja a szüneteket; kirándulástervezetek jóváhagyása, vizsgálatok, felvételek, mellékfoglalkozás stb. engedélyezése is a hatáskörébe tartozik.

d) *Regierungsrat* hatásköre: Kinevezi az igazgatót, a tanárokat az Erziehungsrat, illetőleg az Inspektion javaslatára, jóváhagyja a tantervet, a Rendtartást; elrendeli az osztály számának gyarapítását vagy csökkentését; törvényben elő nem írt tárgyak tanítását rendelheti el stb.

Bizonyos tárgyak ellenőrzésére, rendszeren a torna, a rajz és kézimunka, tanításuk intenzívebbé tételére a Regierungsrat az Erziehungsrat javaslatára ú. n. szakfelügyelőket nevez ki. Ezeket a tanítás alól felmentik, megtartják rendes tanári illetményeiket s bizonyos pótdíjban részesülnek. (Újabban általában arra törekszik minden kanton, hogy az ellenőrzés, a felügyelet szervei az Inspektionban is pedagógusok legyenek, de nem tartják feltétlenül szükségesnek a szakszerű felügyeletet, kivéve a tornát, a rajzot, a kézimunkát s egyéb gyakorlati ügyeséget igénylő tantárgyat.)

Ezek azok a fontosabb és jellegzetesebb sajátosságok, amelyek a svájci iskolák (középiskolák) tanulmányozásánál megfigyelhetünk. Általában véve öröm tölti el lelkünket, mikor látjuk azokat a kedvező feltételeket és viszonyokat, amelyek közt svájci kartársaink a kultúra és tudomány előbbre vitelén dolgozhatnak. S ha írásomból a hazai iskolaügyünk előbbre vitelére, javítására és tökéletesbítésére nézve a legkisebb ösztönzés meríthető, úgy munkám nem volt fölösleges.

Dr. Jámber György.

Természettudományok az új középiskolákban.

Közlönyünk 1925. évi 2. számában részletesen foglalkoztam az új (1924.) Tantervvel kapcsolatosan a reformált középiskolák természetrajz-kémiai oktatásával. E cikkemben felsoroltam mindazon általános pedagógiai, didaktikai érveket, elveket és életkövetelményeket, melyeket alkalmasnak véltem ahhoz, hogy e két tárgy, de főleg a kémia oktatása oly fokú legyen, amely értékének megfelelő.

Most az újabb (1926-i) Tanterv megjelenésével kapcsolatosan nem ismételtem azokat a gondolatokat, melyeket fentemlített cikkemben leírtam, bár erre még biztosabb alapot nyújt a most megjelent Tanterv. A természetrajz és kémia oktatása szempontjából az 1924-i és az 1926-i Tanterv közti különbség mindössze annyi, hogy a gimnáziumi tananyaghoz felvétellett a földtani rész (ami nyilvánvalóan csak tévedésből maradhatott ki az elsőből) és a kémia, mint önálló tárgy, a reálgimnázium tantárgyainak sorából töröltetett (nyilvánvalóan a gimnáziumi és reálgimnáziumi természetrajzi oktatás egységesítése céljából).

Röviden szólva, az a didaktikai diagramm, mellyel fentemlített cikkemben szemléltettem a reformált középiskolák természetrajz-kémiai oktatását, revízióra (a földtant kivéve) nem szorul. Az ott említett elvek, érvek, észrevételek szinte pontosan megszabják a két tárgy középiskolai oktatásának mértékét; és amennyiben — legalább úgy vélem — ezen alapelvek helyesek, helyesnek kell lenni ezen alapelveken nyugvó s alább közlendő oktatási tervezetnek is.

Időközben (1926. jan.) zajlott le a Természettudományi Kongresszus. Ezen kongresszus összehívásának okáról, szükségességéről s termékenyítő hatásáról nem szólva, tisztán csak idézni akarom kultúrpolitikánk legfőbb irányítójának, a kultuszminiszter úr Öxellen-ciájának 1926 január 3-án a kongresszuson elmondott beszédéből a következőket: „Ma meg kell értenünk a változó idők jelét és tudománypolitikánkat ki kell egészíteni a természettudományi kutatás és tanítás telterős felkarolásával.” Nagyon jól tudom, hogy eme kijelentés nem a középiskolára vonatkozott, hanem a felsőbb oktatásra. Ily értelmezésben is azonban ezen iránykijelölés bizonyos — bár csekély — hányadának nyomát meg kell találnunk a magasabb általános műveltség nyújtásán kívül ama felsőbb oktatásra előkészítő középiskolák életében is.

A természetrajz-kémia oktatásának tervezete a reformált középiskolákban az említetteknek megfelelőleg a 214. oldalon levő táblázatból látható módon alakulna.

Érzem s jól tudom, megokolás nélkül ez csak ötlet. Az ötlet pedig az oktatás (iskola) mérge. Ezen tervezet előzményeinek, okainak

legnagyobb részét a jelzett első cikkemben találja meg az érdeklődő. Itt most már csak néhány magyarázó szó szükséges.

Osztály	Tantárgy	Gimnázium	Reálgimnázium	Reáliskola
		órák száma		
I.	Elemi természetrajz (növény- és állatvilág)	2	2	2
II.	Elemi természetrajz (növény- és állatvilág)	2	2	2
III.	Elemi természetrajz (ásványvilág + kémia elemei)	2	2	2
IV.	Rendszeres növénytan	2	3	3
V.	Állattan	3	3	3
	Kémia	2	—	—
	Szervetlen kémia	—	2	3
VI.	Ásványtan—földtan	2	2	2
	Szerves kémia	—	2	—
	Szervetlen kémia	—	—	2
VII.	Szerves kémia	—	—	2
VIII.	—	—	—	—
Az órák összege		15	18	21
A tantervi óraszám		13	14	20

A közölt tervezet az egységes természetrajzi oktatás elve alapján készült, amit oly sokan kívánnak; az erre való törekvést az új Tantervben is megtaláljuk (egységesítette a gimnáziumi és reálgimnáziumi természetrajzi oktatást). Ezen egységesség megoldásával kapcsolatosan kielégül mindhárom iskolafajnál az a helyes kívánság, hogy — csak az alsó osztályt végző növendékek is kapjanak ismeretet a természet mindhárom világából. Didaktikai szempontok is támogatják az effajta beosztást: alsóbb fokon elemi természetrajz (az elemi fizika a IV. osztályba kerül) a felsőbb fokon rendszeres természetrajzi oktatás, ami alatt természetesen nem szisztematika értendő, hanem a tárgyakra (növény, állat) vonatkozó ismeretek szisztematikus (szövettan, alaktan, biológia, fiziológia, rendszertan) tárgyalása. Ez a tervezet kétségtelenül kielégíti a fokozatosság elvét is (l. Kornis Gy.: Az új középiskolai Tanterv, Néptanítók Lapja 1924.); a genetikus elv mechanikai feltüntetése nem nélkülözhetetlen, sőt didaktikai szempontból nem is kívánatos, miként ezt részletesen kimutattam (l. előbbi cikkem). Azonkívül az alsófokon egyébként sem vihető keresztül. Ezen genetikus elv alkalmazásával kapcsolatosan vessünk egy kis történeti visszapillantást.

Az új Tantervben a természetrajzi studiumok (ásványtan, növénytan, állattan) sorrendje tulajdonképpen visszatérés az 1899-i tantervi

reform előtti állapotra. Ez a reform pedig igen figyelemreméltó indítók alapján változtatott a régin. A Hivatalos Közlöny 1899-i számában a 229. oldalon a 32818. számú rendelet bevető sorai a tantervnek egyéb jelentősebb újításai közül különösen kiemelik „a gimnáziumi természettudományi tanítás rendszeres tárgyalásának másnemű beosztását, mely szerint főképp abból a célból, hogy a kémia a gimnáziumban is nagyobb tért foglalhasson és hogy a fizika tanítása a közvetlen megelőző és kellő terjedelmű kémiai alapvetésre támaszkodhassék, az ásványtan s a vele egybekapcsolt kémia a természettudományi tanítás összessége szempontjából — minden egyéb magában véve szintén fontos tekintetnél inkább kötelezi a tantervkészítőt.”

Ezzel át is térek a közölt oktatási tervezet kémiai részére. A kémia elosztásában mutatkozik a fokozatosság, az egyes iskolatípusoknak megfelelően. A klasszikus gimnáziumban sem maradhat el teljesen; kell vegytani fogalmakat adni valamelyik felsőbb osztályban önálló tárgy formájában. A reálgimnáziumban — amely középhelyet foglal el a gimnázium és reáliskola között — az egységes természettudományi oktatás (és egységes fizikai oktatás) mellett épen az eddig nem szereplő s minden tekintetben nélkülözhetetlen kémia megfelelő levezetése harmonizál ezen iskola jellegével. A reáliskolai kémia oktatása fokozatosan, ugrás nélkül, csatlakozik az első kettőhöz.

Mindössze még csak annyit óhajtok megemlíteni, hogy a kémia ilyen mértékű oktatása nyújt megfelelő alapot a fizika tanításához (l. idézett sorok), mely bizony igen sok kémiai fogalomra (atom, molekula, vegyérték, egyenérték, disszociáció, sav, só, bázis stb., stb.) hivatkozik. Azután meg önálló tantárgyként magasabb fokon való kémiatanítás biztosít csak megfelelő alapot a főiskolai hallgatók nagy részére kötelező kémia tanulásához, amit semmiképen sem segíthet elő, régen (IV. osztályban) egy tárgy (a természettudomány) függelékenként v. részenként tanult kémiai alapismeret. Ezzel kapcsolatban e helyen ismét utalok a Természettudományi Kongresszussal kapcsolatosan idézett gondolatokra és ezekhez fűzött szavakra. Egyébként pedig hogy a kémia ily mértékű oktatása szükséges, mondhatni életkövetelmény, úgy érzem, világosan kitűnik az eddigiekből is. Ha pedig valaki azt az ellenvetést tenné, hogy ily beosztás mellett a gimnázium elvesztené eredeti jellegét, annak aggodalma hamar eloszlik, ha az oktatási tervezet óraszámát látja: egységes természettudomány-oktatás, az első fokon elemi ásványtan (kémia elemei) s a felső fokon a kémiának mint önálló tantárgynak bevezetése mindössze 2 óra többletet

jelent: sőt ez is redukálható egyre, mert itt a gimnáziumban — a cél, az alapelvek s az itt közölt tervek veszélyeztetése nélkül — a kémia egyesíthető a VI. oszt. ásványtan, földtan anyagával. Gimnázium csak olyan városban van, hol másfajtajú középiskola is működik; aki pedig ily helyen a gimnázium IV. osztálya után a felsőbb osztályait is elvégzi, az pályaválasztásához v. tervéhez ily módon is elegendő természettudományi kiképzést kap. A reálgimnázium és reáliskola jellegét természetesen kedvezőtlenül nem érintheti e tárgyak óraszám-növekedése, amelyet minden didaktikai és praktikussági szempontoktól eltekintve természettudományi kulturánk emelése tett elkerülhetetlenné a szükséges humanisztikus és ideális alapszellem s jelleg gyengítése nélkül.

De immár be is fejezem a szóban levő két tárgy védelmét, mert úgy érzem, a közölt tervezet biztos tárgyi alapon áll. Befejezésül kérem szaktársaimat, hogy a természetrajz és főleg a kémiaoktatás elméletével és gyakorlati kivitelével foglalkozva szóljanak e didaktikai kérdéshez. Kikristályosodhat egy egységes, tárgyi alapon nyugvó, didaktikai elveknek megfelelő, subjektivitástól mentes olyan tervezet, amely esetleg helyet talál — a tárgyunkat illetőleg csak egy év múlva életbelépő Tantervben is.

Dr. Csengő Nándor.

FIGYELŐ.

A leányközépiskolákról és leánykollégiumokról szóló törvényjavaslat nemzetgyűlési tárgyalása.

A nemzetgyűlés utolsóelőtti ülésén, 1926 november 12-én, a közeli házfelosztás izzó légkörében, a leggyorsabb menetben tárgyalták le ezt az igen nagyértékű és a nemzet jövőjét komolyan érintő törvényjavaslatot.

Vasadi Balogh György előadó rövid beszédében ismertette a középfokú leánynevelés történetét és bebizonyította, hogy a javaslat a hármastípus létesítésével az élet követelményeit tartotta szem előtt. A kétfajta leányközépiskola (a gimnázium és liceum) egyenlő képesítést ad a leányoknak a fiúkkal; ez neveli a tudós nőt, szemben a leánykollégiummal, mely az elmés nők iskolája lesz. Ez t. i. nem nevel kenyérkereseti pályákra, hanem általános műveltségre, tudásra.

Kéthly Anna a javaslatot keretjavaslatnak tekinti, amely organizációt szab anélkül, hogy körülírná az organizáció feladatkörét. Ismerni szeretné a tantervet, „a tényleges szellemi részt”. Ezért arra kéri a minisztert, hogy az új leányiskolai tanterv életbeléptetése előtt szakértekezletet hívjon össze. A három típust feleslegesnek tartja s különösen a leánygimnáziumot, amely „luxus-iskola”. A tantárgyakra

vonatközlóg a nemzetek története mellett az emberiség történelmét is kívánja. A francia mellett legalább fakultative tanítani kell az angolt is. A gimnáziumokban „kifogásolja a görög nyelv fakultatívva tételének hiányát, hiszen minden igazi műveltség elengedhetetlen kellékei a humanisták tanítása“. „A latintalanított liceumokban a kultúra veszedelmét látja.“ Sürgeti az érettségi eltörlését. A javaslatot nem fogadja el.

Petrovác Gyula a javaslatot a magyar kultúra újjáépítésében egyik alapkőnek tartja; ez is hivatva van a kultuszminiszter úr működését megörökíteni a magyar kultúra történetében. Helyesli a leányliceum felállítását és ennek, mint a fiúreál-gimnáziumnak, a legnagyobb jövőt jósolja. Leánygimnázium szerinte csak Budapesten lesz, mert a vidék kétféle leányiskolát nem bír meg. A leánykollégiumnál feleslegesnek tartja az érettségit, mert célja általános műveltség adása; egyetemre nem jogosít. A javaslatot meleg elismerő szavak kíséretében elfogadja.

Szilágyi Lajos szerint a javaslat ugyan előbbre viszi a leánynevelést, de a törvényjavaslatban lefektetett tervekben több elhibázott lépést lát. Így nem tartja helyesnek, hogy a leányiskola a tízéves kortól kezdődik; ehelyett 10—14 évig a polgárit ajánlja s csak az ötödik osztálytól kellene felállítani a leánygimnáziumot, a liceumot, mégpedig öt osztállyal. Kifogásolja, hogy a leánykollégium csak középfokú iskola. A leánygimnáziumnál nem helyesli, hogy a latin a harmadik osztályban kezdődik; itt is, sőt a fiúknál is, elég volna négy év a latinra. Szükségesnek tartja a kézimunkatanítást minden típusban, iparművészeti oktatás keretében; továbbá a közgazdasági és jogi ismeretek tanítását. Sürgeti az ének rendszeres tanítását. Helyesnek tartja a fiúkkal egyenlő jogú érettségit, a 40 tanuló létszámot, de kívánja, hogy ezt a legszigorúbban tartsák be mind itt, mind a fiúiskoláknál. Végül kéri, hogy az állam Budapesten legalább még két leányközépiskolát állítson fel. A javaslatot elfogadja.

Hebelt Ede a javaslathoz érdemileg nem szól, mindössze a francia helyett az angol tanítását, valamint a környező államok nyelvének legalább is fakultatív módon való tanítását kívánja. Egyébként a tanárihiányról és ezzel kapcsolatban a fegyelmileg elbocsátott tanárok ügyeinek revíziójáról szölt. A javaslatot nem fogadja el.

Klebensberg Kuno gróf miniszter az idő rövidségére való tekintettel csak pár szóban válaszol. A leányközépiskola reformjánál is ugyanazok az elvek vezettek, mint a fiúközépiskoláknál; t. i. az iskolatípusok differenciálódásának rendszere; és amint a fiúknál egy latinmentes főreáliskola megnyitja az egyetem kapuját az ifjúság részére, ugyanezt teszi a leányliceum — a főtípus — a leányok számára. A tanárok és tanárnők hiányára megjegyzi, hogy ezen a bajon a külföldi kollégiumok is ösztöndíjjal segítenek. Kiemeli, hogy

a fiúközépiskolai törvény, a tanárképzésről szóló törvény megalkotása után a leányközépiskoláról szóló javaslattal a törvényhozás pedagógiai tekintetben megoldotta az egész középoktatás kérdését.

Még két nagy kérdés-komplexum maradt hátra: az egyik az internátusok létesítése abból a célból, hogy a leendő középiskolai tanárok szociális helyzetén segítsünk; a másik egy leányiskolai építési program: az állami intézetek közül ugyanis 5, a nem államiak közül 13 van tűrhetően elhelyezve; míg 4 állami és 10 nem állami elhelyezése nem megfelelő.

A nemzetgyűlés ezután vita és észrevétel nélkül elfogadta a javaslatot. Így ezzel a törvénnyel a középiskolai oktatás évtizedes reformtörekvései szerencsés megoldáshoz és egy felvirágzás felé vezető nyugvóponthoz jutottak. A középiskolai oktatás keretei biztos alapot nyertek; most még a keretek tökéletes kiépítése van hátra. Hisszük, hogy a kultuszminiszter úr, amint a nehéz időkben is messze jövőre kiható intézkedéseivel az egész magyar művelődésnek új, tökéletesedésre vezető irányt tudott adni, a maga páratlan kultúrpolitikai érzékével rövidesen megtalálja azokat az eszközöket és módokat is, melyek mellett az intézmény és tanár anyagi gondoktól menten az idevágó törvényekben lefektetett elvek szerint teljes odaadással tudja majd szolgálni a nemzetenvelés örök nagy célját. (1926 : XXIV. tc.) (drn.)

Újabb rendeletek, amelyek a H. K.-ben nem jelentek meg.

1. A kalocsai érseki reálgymn. az 1927/28. iskolai évtől kezdve gimnáziummá szerveztetik át. Vkm. 72408/926.

2. Végellátás (nyugdíjazás) iránt való kérelem csak abban az esetben vehető tárgyalás alá, ha az illető a vármegyei tiszti főorvos által kiállított bizonyítvánnyal igazolja, hogy olyan testi vagy szellemi fogyatkozásban szenved, mely őt szolgálatának további ellátására véglegesen vagy legalább huzamosabb ideig (több mint egy évig) képtelenné teszi. Vkm. 74850/926.

3. A Levente-egyesületek a tornatermet csak tornacipőben használhatják. Vkm. 67458/926.

4. Minthogy a szépírás a középiskolák új tantervében mint rendes tárgy nem szerepel, a nm. vkm. rendeletére az Egyetemi Nyomda a legegyszerűbb, legletszökebb és könnyen kapcsolható betű- és számjegytípusokat feltüntető falitáblákat készített. Ezeket a falitáblákat az elérni kívánt cél biztosítására szükséges mennyiségben az iskoláknak meg kell rendelniök. Vkm. 67502/926.

5. Az iskolák részére kötelezően előírt rendtartási és számviteli nyomtatványokat az Egyetemi Nyomda állítja elő. Minthogy ezeknek a nyomtatványoknak központi előállításával mellett az egyöntetűség, egységes kezelés és az előnyösebb beszerzés megfelelőbben biztosítható, e fontos és nem mellőzhető szempontokra való tekintettel elrendeli, hogy a rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolák a szükségelt nyomtatványokat az Egyetemi Nyomdánál rendeljék meg és szerezzék be. Vkm. 76897/926.

6. A 60083/1926. sz. rendeletet, mely a középiskolai tanárokat újból eltölti attól, hogy a saját intézetüket látogató tanulókat rendszeres és díjazott magánoktatásban részesítsék, a nm. vkm. a következőképpen módosította:

Általános szabály ezentúl is, hogy a tanár azt a tanulót, akit az osztályban is tanít, magánoktatásban nem részesítheti.

Ideiglenesen megengedi, hogy a tanár saját intézetbeli tanulót is magánúton oktathasson, ha az illetőt az osztályban nem tanítja, a következő feltételek mellett:

1. A magánoktatás megengedéseért folyamodó tanár a magántanítás megkezdése előtt tartozik az igazgató útján a tankerületi kir. főigazgatósághoz kérvényt benyújtani, melyet az igazgató a maga véleményes javaslata kíséretében a főigazgatóhoz felterjeszt.

2. A kérvényben megnevezendő a tanítandó tanuló és annak szülei. Ugyanebben a kérvényben kitüntetendő, hogy heti hány óra elfoglaltságot jelent a tanárra nézve a kért magántanítás.

3. Az igazgató a magántanítással foglalkozó tanárokról és tanítványokról pontos jegyzéket vezet s azt a tanker. kir. főigazgatóhoz felterjeszti.

4. A magánoktatásban részesülő tanulókat az igazgató hospitálásai alkalmával figyelemmel kíséri és szükség esetében meggyőződést szerez, vajjon az illető tanulónál a magánoktatásnak van-e eredménye.

5. Önként értetődik, hogy a tanár saját intézetbeli magántanulót is csak abban az esetben részesíthet magánoktatásban, ha a tanuló nem iratkozott be oly osztályba, melyben, illetve melyekben a tanár rendes tárgyat tanít.

6. Végül megjegyzendő, hogy a tanároknak más intézetekbe járó tanulók magánoktatására is hivatalos úton a tanker. kir. főigazgatótól kell engedélyt kérnie. Vkm. 68469/926.

7. A vivás már a középiskolák III. osztályától kezdve tanítható. Vkm. 71143/926.

8. 1926. évi dec. 1-től kezdve megengedi a nm. vkm., hogy az iskolák szükség esetén — s amennyiben az intézeti ellátmányok a havi 500.000 K tiszteletdíjra fedezetet nyújtanak — az intézeti pénz- és vagyonkezelésével kapcsolatos számviteli munkákat elvégzésére egy megfelelő képesítésű számvivőt alkalmazzanak. A tiszteletdíj utólagosan fizetendő. A megbízott számvevő a szükséghez képest lehetőleg a délutáni órákban tartozik elvégezni az intézet pénz- és vagyonkezelésével kapcsolatos számviteli teendőket. A megbízandó számvevő személyére vonatkozólag a keb. számvevőség igazgatójával kell érintkezésbe lépni. Vkm. 48125/926.

9. Az a tanuló, aki a gimn. (reálgimn.) IV. osztályában a latin nyelvből a javítóvizsgálaton is megbukva osztályismétlésre utasított, kereskedelmi iskolai bizonyítványa alapján különbözeti vizsgálatot nem tehet s a gimn. V. osztályába nem léphet. Amennyiben az ilyen tanuló középiskolában akarja tanulmányait folytatni, tartozik a gimn. IV. osztályát megismételni. Vkm. 78992/926. (V. ö. vkm. 34902/926. rendeletét.)

10. Elszakított területen középfokú iskolákban szerzett bizonyítványoknak hazai megfelelő osztályok bizonyítványaival való érvényesítéshez szükséges vizsgálatokhoz az engedélyt az illetékes tanker. kir. főigazgatóság adja meg. A polgári iskolai bizonyítványoknak érvényesítése iránti kérelmet a nm. Vkm.-hez kell továbbítani. Vkm. 70527/926.

11. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület „Tanárok Nevelők Háza” javára az ország összes állami középiskoláinak tanárai és tanulóifjúsága körében tanévenként egyszeri gyűjtés rendezhető mindaddig, míg a megvett ház vételára teljesen törlesztve nincsen. A gyűjtés lebélyegezett és számozott íveken történjék. Vkm. 84313/926.

12. A női divat túlzásai és szertelenségei (péld. térden felül érő szoknyák, újatlan ruhák, kendőzőszerek használata stb.) ellen az igazgatók, a tanártestület tagjai küzdjenek. Az iskolák igazgatói minden olyan esetben, amikor valamelyik növendék öltözködése beleütközik a jóerkölc és illendőség követelményeibe, hívják meg a tanuló szülőit s figyelmeztessék, hogy leányuk ruházkodása az iskolai nevelés szempontjából kifogás alá esik s egyben hívják fel, hogy a kifogás alá eső öltözködési módon változtassanak. Ellenkező esetben a növendék az iskolát tovább nem látogathatja. A tanártestület női tagjai vannak hivatva elsősorban arra, hogy jóakaratú figyelmeztetéssel és saját példájukkal is szerény és illendő ruházkodásra szoktassák növendékeiket. Vkm. 29271/926.

13. A magánvizsgálatok alkalmával egy bizottság által egész napon át tartott vizsgálaton legfeljebb tízenként (12) I–IV. osztályos, tíz (10) V–VIII. osztályos tanuló vizsgálható meg. Vkm. 79099/926.

14. A m. kir. honvédhadapródiskola III. évfolyamát jeles eredménnyel végzett tanulók, akik innen a Ludovika Akadémiára vezényeltettek s itt tanulmányukat befejezték, az érettségi vizsgálatra való bocsátás szempontjából époly megítélés alá esnek, mintha a hadapródiskola IV. osztályát is elvégezték volna. Azért reájuk a 48059/1910. sz. r. 2. pontjában körülírt rendelkezések irányadók (H. K. 1910. évf. 171. l.):

„A cs. és kir. katonai, valamint a honvédfőreáliskola utolsó, vagyis harmadik, a cs. és kir. tengerészeti akadémia utolsóelőtti, vagyis harmadik évfolyamának, úgyszintén a cs. és kir. hadapródiskola, vagy a honvéd hadapródiskola utolsó, vagyis negyedik évfolyamának bevégezése után az illető folyamodó oly feltétel mellett kap *érettségi vizsgálatra* engedélyt, hogy amidőn reáliskolai érettségi vizsgálatra jelentkezik, a bölcsészeti előtanból, ha pedig gimnáziumi érettségi vizsgálatra jelentkezik, a bölcsészeti előtanon felül a latin és görög nyelvből, vagy ez utóbbi helyett a rajz mellőzésével a görög pótló irodalomból sikeres vizsgálatot álljon.” (Vkm. 87518/926.)

Dr. Jámbor György.

EGYESÜLETI ÉLET.

A középiskolai tanárság és a közvélemény.

Az a korszakos művelődéspolitikai terv, amelyet gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter elgondolt és részleteiben is egymásután valóra vált, a magyar művelődési problémák iránt való érdeklődést a közvéleményben rendkívüli módon felkeltette és állandósította. Átment és belegyökeresedett a köztudatba miniszterünknek az a megállapítása, hogy ma a közoktatásügyi tárca a honvédelmi tárca. A fölébresztett művelődéspolitikai érdeklődés élénk

figyelemmel kísér minden olyan kérdést, amely a magyar kultúra jövőjével erkölcsi vagy anyagi vonatkozásban van. Így térült az utóbbi időben igen eleven érdeklődés a középiskolára és ezzel szoros összefüggésben a középiskolai tanárság anyagi és erkölcsi helyzetére. Miniszterünk már 1925 januárjában egyesületünk mostani vezetőségének bemutatkozó tisztelegése alkalmával jelezte ennek az érdeklődésnek elkövetkezését és egyúttal kifejezte azt a reményét, hogy a közvéleménynek a kulturális kérdésekbe való elevenebb bekapcsolódása újabb erőforrást nyit számára azon terveinek megvalósítására, amelyekkel a középiskolai tanárságot anyagi gondoktól lehetőleg mentesíteni akarja, hogy egész erkölcsi és szellemi tőkéjével a magyar művelődés munkájának középpontjába állíthassa.

Ebből a szémszögből kell megítélnünk és mérlegelnünk azokat a cikkeket és hozzászólásokat, amelyek körülbelül két hónap óta a napisajtóban a középiskolával és a középiskolai tanárság anyagi és erkölcsi ügyeivel foglalkoznak.

Ezekből a közleményekből három dolog állapítható meg. Az első az, hogy a középiskola művelődéspolitikai fontosságának tudata olyan formát öltött a közvéleményben, ahogyan azt Kornis Gyula a Magyar Paedagogiai Társaság 1926 február 25-i felolvasó ülésén kifejtette: az *oktatásügy súlypontja a középiskolában van*, mert a nemzeti társadalom vezető elemének lelki fejlődésére, tehetségeinek kibontakozására a középiskola gyakorol alapvető, sőt döntő befolyást. Ebbe kapcsolódik a közvéleménynek az a megállapítása, hogy a középiskolai oktató- és nevelőmunka sikere és eredménye a középiskolai tanárság zavartalan és odaadó munkáján múlik. Tantervekből és tanrendekből élő és örömdetes valóság csak a tanár munkája által lesz. A jövőt építő szándék tehát visszajára fordul, ha a lelket veszik ki az iskolából; ha ezt a lelket anyagi gondok ernyesztik, kedvetlenítik és a régi tanári energiának csak töredéke marad meg a középiskola történeti-nemzeti hivatásának betöltésére. Ebből a megállapításból származik a közvéleménynek az a sürgető megnyilatkozása, hogy a középiskolai tanárságot bármilyen anyagi áldozatok árán is egész tőrelen lelkével vissza kell adni az iskolai munkának, a mindennapi gondoktól mentesíteni és erkölcsi helyzetét anyagi vonatkozásaiban is emelni kell.

Örömdetes, hogy a közvélemény nem formált a mi ügyünkben pártpolitikai kérdést, hanem az ügynek megfelelően művelődéspolitikai kérdésnek tekinti és meglepő, hogy a bajos helyzet eredetét és okait részleteiben is tisztán látja és értékeli. Így kerültek előkelő napilapjaink hasábjaira a 30 évről 35-re emelt szolgálati időből származott sérelmek. Most már mindenki tisztán lája, hogy abból más tisztviselőágazatokhoz mérten a tanárság előmenetelében tíz évi visszaesés származott. Ezért vannak a középiskolai tanárok húsz éves szolgál-

lattal a VIII. fizetési osztályban és ezért olyan kilátástalanok az előmeneteli viszonyok. A tanárságot ért ezen sérelem a korábbi helyzetével nem számoló bürokratikus gondolatból származott, tehát nem jelent más tisztviselőágazatokra nézve mellőzést, ha ezt a sérelmet a kormányzat a ma megszabott kereteken kívül orvosolja. A törvényben biztosított tanári korpótlék elvételének csüggesztő hatása is átment a köztudatba és a méltánytalanságot annál nagyobbban látja mindenki, mert ma is igen sokféle pótlék van más tisztviselőágazatok anyagi ellátásában. Az igazgatók és katedrai tanárok státusának egyesítéséből származó előmeneteli zsákutca is feltűnt és ma már mindenki jól látja, hogy az egyesített státusban a katedrai tanárookra nézve az V. fizetési osztály teljesen elveszett, sőt a VI. fizetési osztály is csak igen kevésnek nyílik meg, jöllehet minden más főiskolai képesítésű tisztviselő okvetlen eléri a VI. fizetési osztályt és igen sokan az V-et is. A tanári munka teljes lebecsülését látja a közvélemény a helyettestanári intézménnyel kapcsolatos anyagi javadalmazásban és a 6—8 évig tartó helyettestanári állapotban, sőt pontosan leméri azt a veszedelmet is, amely ebből az iskolára hárul: az idealizmusnak a pálya kezdetén történő megcsüggesztése vagy teljes kipusztulása után miből fakad élet a tanítás és nevelés további munkájában?

Ezeknek és hasonló jelenségeknek megállapítása után sürgető, sőt türelmetlen közóhaj nyilatkozik meg a középiskolai tanárok helyzetének javítására. A magyar társadalom kulturális érdeklődése ráeszmélt a magyar kultúrfölény politikai fontosságára és ezzel a középiskolai tanárság munkájának értékére és értékelésének elodázhatatlan és parancsoló szükségére.

Itt-ott a közóhaj türelmetlenségének talán kevésbbé stílusos megnyilatkozásait is olvashattuk, talán egy-egy elszólás a célratörés sietségében fogant, de mindnek egy a forrása: a magyar kultúráért és a magyar jövőért való aggódás és a tanári munka mélységeibe és magasságajba való bepillantás.

Hálásan emlékszünk meg ez alkalommal azokról a napilapjainkról, amelyek a középiskolai tanárság ügyében megnyilatkozó közvéleménynek szószólói voltak és a magyar közoktatásügynek azon munkásairól, akik az újságok hasábjain a magyar társadalom óhaját szuggesztív erővel tolmácsolták.

A középiskolai tanárság hálával gondol és meleg szeretettel sorozza megértő támogatói közé a *Budapesti Hírlapot*, *Magyarságot*, *Pesti Hírlapot*, az *Újságot*.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület státusrendezést kérő 1926. évi második emlékirata.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A középiskolai tanárság, mely a gondjaira bízott ifjúságot kötelességteljesítésre, erkölcsös és tevékeny honpolgári munkára, izzó hazaszeretetre neveli, mely a nemzet leendő középosztályát a főiskolai tanulmányokra előkészíti, nehéz helyzetbe jutott. Komoly feladatát csak lelki harmóniájának biztosítása mellett tudhatja eredményesen teljesíteni, de ebben az élet nehéz viszonyai és speciális státussérelmei meggátolják.

Valamikor a középiskolai tanár az I. folyamodású bírakkal párhuzamosan haladt, ma azonban előmeneteli viszonyai már annyira rosszabbodtak, hogy a többi főiskolai végzettségű státusoktól is elmaradt. (I. melléklet.)

A tanárság elmaradásának okai a következők:

1. A Károlyi-uralom alatti előléptetések a többi státusban száz állásra számítva, átlag 120—181 százalékot is kitétek, a tanárság azonban ezen előléptetésekből kimaradt. Midőn a tanárookra nézve a helyesbítés megtörtént, ez 1924-ben csak 69%-ot tett ki. (II. melléklet.)

2. Midőn az 1912. és 1924. évi nyugdíjtörvény a tanári szolgálati időt 30 évről 35-re emelte fel, a többi főiskolai végzettségű tisztviselőket pedig 40-ről 35 évre szállította le, a tanári rangsor elején álló egyének öt évvel tovább maradtak szolgálatban, megakadályozták a mögöttük levőket az előmenetelben, más státusok éléről pedig az egyének hamarabb eltávozva meggyorsították a fiatalabb generáció előlépését. Midőn tehát a középiskolai tanárságra munkatöbblet hárult, ráadásul még előmeneteli viszonyai is megromlottak. Ez elkerülhető lett volna, ha 1912-ben vagy 1924-ben a már 30 éves szolgálati idővel rendelkezők és a még utánuk következő öt évfolyam százalékon felül került volna a legfelső fizetési osztályba.

3. A harmadik ok a tanári és az igazgatói rangsor közös volta. Az igazgatói állás bizalmi állás. Sokan fiatalon e címen a rangsor elejére jutnak és igen hosszú időre (20—25 évre is) lefoglalják a magasabb fizetési osztályokban levő helyeket.

4. Az 1924. IV. tc. alapján kiadott rendeletekben a státuskulcs nem volt tekintettel a tanárság fentebbi sérelmeire, így tehát csak százalékos keretben tűnik fel látszólag jónak, a valóságban azonban az egyes személyekre alkalmazva 10 évvel hátrább vagyunk, mint más rangsor egyénei.

5. Helytelennek tartjuk a tanári létszámnak 946 főben történt megállapítását, hiszen csaknem ötven helyettes tanár is van, akiket éppen a szűk keretek miatt nem lehet kinevezni.

6. Veszteséget szenvedett a tanárság azzal is, hogy az 1924. IV.

törvénycikk alapján kiadott rendelet megvonta tőle az évtizedeken át élvezett és nyugdíjba is beszámított *korpótlékait*.

Mindezek alapján alázatos tisztelettel kérjük Excellenciádat, hogy tekintetbe véve a középiskolai tanárság előléptetési viszonyait, az előléptetésre szíveskedjék azáltal is módot találni, hogy a státuskulcs által megszabott fizetési osztályok B) csoportjait ideiglenesen, míg végleges előléptetési viszonyok közé kerülünk, megszünteti. Az ebből felmerülő költségöbbltet a III. számú melléklet tünteti fel.

Mély tisztelettel ajánljuk kéréseinket Nagyméltóságod szíves jóindulatába és vagyunk alázatos szolgálai:

Budapest, 1926. november 15-én.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület nevében:

Dr. Madai Gyula s. k.

elnök,

országgyűlési képviselő.

Édes Jenő s. k.

főtitkár.

I. MELLÉKLET.

A tanári státust a bírák, a vasúti tisztviselők főiskolát végzett csoportjának és a pénzügyi fogalmazó-szak státusával hasonlítottuk össze, amiből kitűnik, hogy a tanár a más státusokban lévő évfolyamtársaitól időben mennyivel maradt el.

Az I. folyamodású bírák, akik régebben velünk párhuzamosan haladtak, körülbelül 36 éves korukban kerülnek 150.000 K híján a VII/A 1. fiz. fokba, amit tanár 43 éves kor előtt el nem ért. Ha a bíró megmarad ebben a fizetési osztályban, ami a legkritikább dolog, hogy első folyamodású bíró maradjon, akkor is eléri a hávi 7.000.000 koronát, amit katedrai tanár sohasem érhet el, csak az igazgató.

A bírósági titkár a X., IX., VIII. f. osztályokon 12 év alatt megy át, míg a VII/A 3. fokozatot rangsorunk szerint a legfiatalabb 17—18 év alatt érte el, s ezt megelőzőleg évekig helyettes tanár is volt.

A vasútnál a mi VI/A 1. f. fokunknak megfelelő 37 egyénből 25 kezdte későbbben a szolgálatát.

A vasútnál a VI/A 2. fokozatban mind a 45 később kezdte szolgálatát. Itt a differencia a mi kárunkra 10 évet is kitesz. A VI/A 3. f. fokozatában mind a 158 vasúti tisztviselőnek kevesebb a szolgálati ideje, mint az ugyanilyen fokozatban lévő tanáré.

A VII/A 3. fokon 166 közül 40 kezdte későbbben állami szolgálatát, mint az ugyanilyen fizetésű tanár.

Ha a legmagasabb két fizetési osztályunkat hasonlítjuk össze, akkor az V. és VI. f. osztályban a vasútnál 148-ból 40% van vezető állásban, 60% nem vezető, a tanároknál, a főigazgatókat is számítva, 57% a vezető és 43% nem vezető.

A pénzügyi fogalmazói szakkal végezve az összehasonlítást, meg kell jegyeznünk, hogy a pénzügyminisztériumba berendelték és a jogügyi igazgatóságnál működők ki vannak véve a külső státusból.

A pénzügyi státusban jellemző az előhaladásra, hogy a VII/B f. osztályban csak 1 állás van.

A pénzügyi fogalmazói szakon 2°/_o van az V. fizetési osztályban, a tanároknál csak 1⁶/_o.

Ugyanitt a VI/A f. o.-ban 94-ből 51-nek a szolgálati ideje kisebb, mint a tanároknál, sőt 15-nél a differencia *hat évet tesz ki*.

A VII/A f. o.-ban 208-ból 84 kezdte későbbben, mint a megfelelő f. o.-ban lévő tanár, a 84 közül 45 olyan szolgálati idővel, amilyen-nel rendelkeznek azok a tanárok, akik a rangsorban a VIII/A f. o. közepe táján vannak és akik előtt még 120—140 rangszám van.

A VIII. f. o.-ban 208-ból 75 olyan tisztviselő van, aki 1915 után kezdte a szolgálatát. Ugyanennyi idővel a tanárok csak a VIII/B-ben vannak.

A IX. f. o.-ban 207-ből 131 olyan van, aki 1920-ban és később kezdte szolgálatát és 120 olyan, aki 6 év alatt ért ide a X. f. osztályon át, tehát ezekkel szemben sem valami nagy dolog, hogy a tanár a IX. f. o.-ban kezdi, hiszen most is van nálunk 6—7 éves helyettes tanár státuson kívül.

Ami a tanárok ezutáni előléptetését illeti, a mai állapot mellett a VII/A f. o.-ban a 120 rangszámú csak közvetlenül a nyugdíjaztatása előtt 1 évvel érheti el a VI. 3. f. fokozatát, vagyis *csak egy évre kerül ki a VII. fizetési osztályból, amelyet elemi iskolai tanítói oklevéllel is el lehet érni, sőt van rá remény, hogy túl is lehet haladni*. A katedrai tanárok legnagyobb része egyáltalán el sem érheti a VI. 1. fokot.

Hasonló a helyzet az említettek után következő tanárookra is, hiszen 1935 évig csak 177 ember megy nyugalomba (ezek közül is az igazgatók, aránylagosan számítva, csak 15°/_o-ban), úgyhogy a mostani VII/A 40 rangszáma még mindig a VII/A-ban lenne és ebben a fizetési osztályban töltene 17 *esztendő*t. Ebből következtetni lehet a többi rangosztályok előlépésére is.

II. MELLÉKLET.

A középiskolai tanároknak más áll. tisztviselői ágazatokhoz mért rangosztályos hátraszorulásáról már 1925. április havi memorandumunkhoz készítettünk figyelemreméltó kimutatásokat.

Egyik kimutatásunk 13 státusnak 10 évi (1914—1924) előlépési viszonyait szemlélteti. *Egy-egy tisztviselőnek egy rangosztállyal való előlépését egy pontnak kalkulálva kiszámítottuk, hogy pl. az itt felsorolt státusokban a jelzett 10 év alatt*

100—100 állásra esett	előléptetés %
Pénzügyminisztérium, fogalmazási szakon	125—
Honvédelmi minisztérium, fogalmazási szakon . .	92'2
Földművelésügyi minisztérium, fogalmazási szakon	186'9
Átvitel . .	404'1

100–100 állásra esett	előléptetés %
Áthozat . . .	404'1
Vallás- és közoktatásügyi min., fogalmazási szakon	134'—
Pénzügyminisztérium, központi számvevőségen	145'—
Vallás- és közoktatásügyi min., számvevőségen	173'—
Pénzügyigazgatóságok, fogalmazási szakon . . .	69'—
Pénzügyigazgatóságok számvevőségein	94'3
Állami erdészet	83'9
Gyűjtemény-egyetem	173'—
Polgári iskolai tanárképző főiskola	115'—
Tanítóképző-intézetek	69'8
Középiskolai tanárok	67'6
Összesen . . .	1528'7

Ebből a számtani középárányos, vagyis az

előlépési átlag	117'6%
Levonva belőle a tanári előlépés átlagát	67'6%
A tisztviselői átlaghoz mért lemaradásunk	50'0%

Ez a % pedig az 1924. évi tanári státuszban 543 előléptetést tett volna indokolttá, hogy elérjük a tisztviselői átlagot.

Helyette azonban kaptunk az 1925. évi 7000/M. E. sz. rendelettel végrehajtott státuszrendezésben (115. és 116. tétel) még 290 visszaszorítást a B csoportba.

Ez a sors a középiskolai tanárságot csak úgy érthette, hogy a pénzügyi adminisztráció minket is odafogott azon 100 és még magasabb percentes előlépésű státuszok közé, melyekről az 1924. évi 5000/M. E. sz. rendelet bevezető részében azt mondja, hogy „az 1919. és a következő években végrehajtott nagyarányú státuszrendezések folytán a tisztviselők köztudomás szerint nagyjátlagban ezidő szerint legalább eggyel magasabb fizetési osztályban vannak, mint amilyenben lennének, ha ez a státuszrendezés nem következett volna be”.

Hogy azonban ez a megállapítás mennyire nem a középiskolai tanárokról szólhat, azt már a fenti kimutatás is tanúsítja; de még inkább az a szomorú valóság, hogy a fenttiszelt megállapítás után egy évvel, vagyis 1925-ben is volt még az állami középiskolák státuszában olyan tanár, ki 1909. óta nem lépett elő

1
1912. „ „ „ „ 9
1913. „ „ „ „ 1
1914. „ „ „ „ 3
1915. „ „ „ „ 3
1916. „ „ „ „ 3
1917. „ „ „ „ 41
1918. „ „ „ „ 66

Összesen : 127 = 11'7%

a tanulmányi alap státusában olyan,

ki 1912. óta nem lépett elő	2
" 1915. " " " "	1
" 1917. " " " "	11
" 1918. " " " "	6

Összesen : 20 = 14%

Sőt 1926 május 1-sői rangsoros állapotunk szerint is nem részesült még előléptetésben az itt kimutatott tanárok közül 107, a tanulmányi alapbeliek közül 16.

Hazafias tisztelettel bátorkodunk megemlíteni azt, hogy minket, középiskolai tanárokat, maga a Károlyi-rezsim absolute semmiféle státusrendezésre nem érdemesített, sem 1918-ban, amikor a nov. 16-i VIII. néptörvénnyel az elemi iskolai tanítókat rangosztályokba sorozta, sem 1919. januárban, amikor az állami alkalmazottakra az öt csoportbeli státuskulcsokat megállapította; még kevesebbre érdemesített minket a kommunizmus proletár-diktaturája, amely csak bukása előestélyén (1919. júl. 31.) fizetett ki kompromittálásunkra három és fél óra visszamenőleg proletár hetibér-különbözeteket.

Rekompenzálásul csak 1920. februárban kaptunk 1919. jan. 1-ig visszamenő hatállyal jelenlegi rangsorunkból kimutatható 216 előléptetést az állami státusban és 16-ot a tanulmányi alapnál.

A középiskolai tanárok rangosztályos elmaradottságát bizonyítják a II. alatti számszerű adatok, és bizonyítja a mindennapi élet, melyben a tanárok hajdani iskolatársai a közpályákon mind egy-két rangosztállyal magasabban szerepelnek mint ők, sőt volt tanítványaik is utoléri és meg is előzik őket.

Csak egyetlen egy körülmény megtévesztő látszata szól a szomorú valóság ellen, nevezetesen a státuskulcsuk, mely a normál státuskulcsnál jobb. Ezt a megtévesztő látszatot azonban élesen korrigálja az 1912. évi LXV. t.-c.-beli nyugdíjtörvény 88. §. és 1922. évi I. t.-c. 22. §-beli kiegészítésének mérlegelése. Mikor ugyanis ez az új nyugdíjtörvény a főiskolai képesítésű tisztviselők szolgálati idejét leszállította 40 évről 35-re, ugyanakkor a tanárokat felemelte 30-ról 35-re. Maga a tény nem sérelmes. A törvény végrehajtásánál azonban egy sajnálatos mulasztás történt. Úgy kellett volna t. i. rendelkezni akár már 1912-ben, akár 1922-ben, mikor az új törvény minden tanárra kiterjesztetett, hogy amiként más szolgálati ágazatoknál a rangsor $\frac{1}{10}$ -os keretének éléről öt évi kontingens azonnal nyugdíjba távozik s megnyitja a magasabb rangosztályokat a mögötteseknek, azonképen a tanári rangsor éléről is öt évi kontingens a $\frac{1}{10}$ -os kereten kívül kezeltesék és szintén helyet nyisson a mögötteseknek más kategóriákkal párhuzamos előlépésre. Bár még így is hiányzott volna öt évig a rangsor alján a succrescentia, mely az előtteket a magasabb fizetési osztályokba előbbre tolja.

Minthogy azonban ilyen intézkedés nem történt, azért a tanár státusban a rangsor élén visszatartott öt évi kontingens nemcsak öt évi előnyt nem nyitott a mögötteseknek, hanem még 5 évre teljesen megrekesztette előhaladásukat s így kerültek a tanárok más tisztviselőkhez viszonyítva összesen 10 évi rangosztályos hátrányba.

Nemcsak az országcsönkítésnek, hanem ennek a nyugdíjtorlasznak is szerepe van abban, hogy míg 1917-ben 117 új tanárt kellett kinevezni az állami középiskolákhoz, az 1918—1926. októberig terjedő 8 év alatt összesen csak 179 új tanár kapott kinevezést.

I. MELLÉKLET

A tanári státusban az egyes fizetési osztályok B) csoportjainak fizeteskülönbsége, ha A) csoportba helyeztetnek:

Középiskolák és középiskolai internátusok, rendes testnevelési tanárok:

V/B 1. fiz. oszt. 2 főig.	à 20,400.000	40,800.000	papírkorona
V/B 2. " " 8 ig.	à 13,200.000	105,600.000	"
V/B 2. " " 3 tanár	à 13,200.000	39,600.000	"
VI/B 2. " " 96	à 9,240.000	887,040.000	"
VII/B 2. " " 41	à 6,000.000	246,000.000	"
VIII/B 2. " " 50	à 3,480.000	174,000.000	"

Középiskolák és középiskolai internátusok, rendes tanítónők:

VI/B 2. fiz. oszt. 3 tanár	à 9,240.000	27,720.000	papírkorona
VII/B 1. " " 2	à 7,200.000	14,400.000	"
VII/B 2. " " 6	à 6,000.000	36,000.000	"
VIII/B 2. " " 5	à 3,480.000	17,400.000	"
IX/B 1. " " 9	à 2,160.000	19,440.000	"
X/B 2. " " 2	à 1,800.000	3,600.000	"

Középiskolák és középiskolai internátusok, rendes testnevelési tanárok:

VII/B 2. fiz. oszt. 5 tanár	à 6,000.000	30,000.000	papírkorona
VIII/B 2. " " 1	à 3,480.000	3,480.000	"

A tanulmányi alapból fenntartott kir. kath. gimn. igazgatói és tanárok:

V/B 2. fiz. oszt. 2 ig.	à 13,200.000	26,400.000	papírkorona
VI/B 3. " " 1	à 6,600.000	6,600.000	"
VI/B 2. " " 1 tanár	à 9,240.000	9,240.000	"
VIII/B 2. " " 12	à 3,480.000	41,760.000	"
IX/B 1. " " 9	à 2,160.000	19,440.000	"

A magyar kath. tanulmányi alapból javadalmazott testnevelési tanárok:

VI/B 2. fiz. oszt. 1 tanár	à 9,240.000	9,240.000	papírkorona
VII/B 2. " " 1	à 6,000.000	6,000.000	"
VIII/B 2. " " 1	à 3,400.000	3,400.000	"

Összesen 1767,240.000 papírkorona.

Azaz: 141.379² pengő.

Nem állami középiskolák és középiskolai internátusok igazgatói és rendes tanárai:

V/B 2. fiz. oszt. 8 ig.	à	13,200.000	105 600.000	papírkorona
VI/B 2. " " 3 "	à	9,240.000	27,720.000	"
V/B 2. " " 3 tanár	à	13,200.000	39,600.000	"
VI/B 2. " " 44 "	à	9,240.000	406,560.000	"
VII/B 2. " " 22 "	à	6,000.000	132,000.000	"
VIII/B 2. " " 17 "	à	3,480.000	59,160.000	"

Nem állami középiskolák és középiskolai internátusok rendes tanárnői és énektanítói:

VI/B 2. fiz. oszt. 1 tanár	à	9,240.000	9,240.000	"
VII/B 1. " " 4 "	à	6,000.000	24,000.000	"
IX/B 1. " " 1 "	à	2,160.000	2,160.000	"
IX/B 2. " " 4 "	à	1,800.000	7,200.000	"
			813,240.000	papírkorona.

Nem állami középiskolai rendes testnevelési tanárok:

VI/B 2. fiz. oszt. 1 tanár	à	9,240.000	9,240.000	papírkorona
VII/B 2. " " 3 "	à	6,000.000	18,000.000	"
VIII/B 2. " " 2 "	à	3,480.000	6,960.000	"

Összesen 847,440.000 papírkorona

Azaz: 67.795'2 pengő.

Összes többlet:

Államiak 141.379'2 pengő

Nem államiak 67.795'2 "

Összesen 209.174'4 pengő.

A főtitkár levelesládájából.

97. ikt. Szentgotthárd. A tanári testület tiltakozik a magántanítás megengedése ellen. Övék az elsőség, nem a szentesieké, csak elfeledték a tiltakozást aláírni, ezért az elnökség tárgyalatlannak tekinti az írásukat. Elvégre Szentgotthárdról bárki küldhet pecsét és aláírás nélkül „Tanári Testület” jelzéssel tiltakozást.

118. ikt. Státuszrendezést kérő második memorandumunk. Az első november elején adtuk át a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak. A másodikat közel az átadás után készítettük. Ez utóbbit a közbejött képviselőválasztások miatt nem juttathattuk el a tervezett időben illetékes helyére, csak január 31-én nyújthattuk át. A memorandumot közöljük, az átadás körülményeiről alább szólunk.

135. A Tanárok Nevelő Házára szedett járulékok. A nagym. vkm. 84.313/1926. V. sz. rendelettel a következőket hozta tudomásunkra: „Folyó évi 93/1926—27. számú felterjesztésére értesítem az Elnökséget, hogy a középiskolai tanulók beiratása alkalmával tanuló-

ként esedékes 20.000 K befizetését és a Tanárok Nevelő Háza céljaira való beszolgáltatását *mindaddig biztosítom*, amíg a Tanárok Háza számára vásárolt Csepregy-utca 4. szám alatti telek és ház vételára teljes kiegyenlítést nem nyer. Budapest, 1926. évi november hó 13. Klebelsberg."

136. ikt. Gyűjtés engedélyezése. A nagym. vkm. 84313/1926. V. sz. alatt engedélyezte a Tanárok Nevelő Háza javára rendezendő gyűjtést. Mivel a rendeletet minden érdekelt középiskola megkapta, a rendelet szövegét nem közöljük. A gyűjtés még folyik. Részletes elszámolással csak a gyűjtés lezárása után szolgálhatunk, de már itt is jelezzük, hogy az eddig befolyt összeg megközelíti az *ötszáz milliót*.

159. ikt. A szentesi körlevél. A december 3-án tartott igazgatósági és választmányi ülés úgy határozott, hogy a körlevelet érdemben csak a csatlakozó vagy elutasító válaszok beérkezése után fogja tárgyalni. Nem akarunk ennek a tárgyalásnak prejudikálni, de kissé meg vagyunk lepve a körlevél hangjától. Hát olyan sötét színben is lehet látni a tanári erkölcsöt? Mikor, vagy hogy adott erre okot a magyar tanárság?

188. ikt. Csatlakozó és elutasító válaszok a szentesi körlevél tárgyában. 15 középiskola csatlakozott. A nagy többségnek elenyésző része. Balassagyarmat körlevélben jelentette be csatlakozását. A körlevél első részében foglalt összehasonlítások a tanárság helyzetére mutatnak rá. Ezt mi is sokszor megtettük a felsőbbséghez eljuttatott írásainkban és szóbeli tárgyalásainkon. A nyomtatvány második része a legsürgősebben orvoslandó sérelmeket ismerteti. Ez sokkal részletesebben megvan a Közlöny hasábjain közzétett memorandumainkban. Miért kellett akkor mindezt körlevélben közölni? Az elnökség tud minden sérelemről és örökös kilincseléseivel a megszüntetésükért küzd. Senkinek sem okoz nagyobb aggodalmat, mint éppen a tanárság érdekeit védő elnökségnek, hogy anyagi helyzetünk javításáért folytatott küzdelemünk mindeddig eredményre nem vezetett. Bizonyos, hogy a körlevelek nem siettetik a helyzet javulását. Legkevésebbé használnak az ügynek, ha egy-egy szerencsétlen mondattal elidegenítik egymástól a fővárosi és vidéki tanárokat.

Az elutasító válaszok nemcsak a körlevelek tartalma ellen tiltakoznak, hanem indokolásukkal sem értenek egyet. Nagy terjedelmük miatt nem közölhetjük őket, csak az egyikből iktatunk ide pár sort: „Kijelenti a testület, hogy a legnagyobb köszönettel vette a Tekintetes Elnökségnek a magántanítás szabályozása ügyében való közbenjárását, melynek eredményeképpen lehetővé van téve, hogy akkor, amikor az állam nem adhat jobb anyagi ellátást, a tanárság becsületos módon, tisztességes munkával szerezhesse meg magának a fizetése pótlásához szükséges összeget."

296. ikt. A felekezeti és középiskolák h. tanárai részére félárú jegy váltására jogosító arcképes igazolványt kértünk.

306. ikt. Memorandumaink átadása. Madai Gyula elnök és Édes Jenő főtitkár január 31-én a parlamentben átadták második memorandumukat Petri Pál és Szabóky Alajos államtitkár uraknak. Ugyan-ezen napon fogadta az egyesület kiküldötteit Bud János pénzügy-miniszter úr. Másnap Bethlen István miniszterelnök úrnak nyújtotta át elnökünk emlékiratunkat. Február 3-án. tisztelegtünk Schröder Ervin és Kerntler Kálmán államtitkár uraknál és Vajdinger Gyula miniszteri tanácsos úrnál. Memorandumaink átadása közben azt a benyomást szereztük, hogy igazságos ügyünk jóindulatú elbánásban fog részesülni.

Február 11-én a kormányzó úr Öfömméltósága kihallgatáson fogadta elnökünket és az egyesület főtitkárát, akik a tanárság kéréseit a legfelsőbb helyre is eljuttatták. Úgy e kihallgatásról, mint a külö-döttségjárás körülményeiről elnökünk tájékoztatja majd bővebben tagjainkat.

Édes Jenő
főtitkár.

Nyugtázás.

Január 18-án a Tanárok Nevelő Háza gondnoki teendőinek el-látását és pénzkezelését dr. Németh József pénztárostól Édes Jenő gondnok vette át. Azóta az egyes testületektől a következő pénzkül-demények folytak be a 24583. számú postatakarékpénztári csekk-számlánkra:

Székesfehérvári áll. réal.: 480 P. Bpesti VIII. k. Zrinyi rg.: 27+3'20+3'20+4'80. Debreceni Fazekas réalisk.: 19'54. Egri áll. Dobó réalisk.: 575'24. Ceglédi Kossuth rg.: 1609'16. Bpesti III. ker. Árpád rg.: 59'91. Kiskúnfélegyházai közs. rg.: 15'20. Újpesti Könyves K. rg.: 9'60. Miskolci áll. réalisk.: 712'66. Jászberényi áll. rg.: 3'20. Bpesti IV. ker. Eötvös réalisk.: 1217'60. Székesfehérvári leányg.: 24. Pécsi áll. réalisk.: 3'20. Szolnoki rg.: 267'04. Győri áll. Révay réalisk.: 2'16. Újpesti leányg.: 3'20+1'60. Szegedi áll. leányg.: 740'80+1000'65. Bpesti VI. ker. Kemény Zs. réalisk.: 1'60. Debreceni zsidó rg.: 8'08+11'28+2'80. Bpesti VII. ker. Szent István rg.: 1723. Buda-pesti II. ker. Toldy réalisk.: 1094'70 P.

Kelt Budapesten, 1927 február 11-én.

Édes Jenő
a T. N. H. gondnoka.

Debreceni Kör.

Igen fontos témát tárgyalt a Debreceni Tanári Kör múlt évi november hó 25-én *dr. Bessenyei Lajos* elnöklete alatt tartott gyűlésén. *Dr. Horvay Róbert* alelnök, c. reáliskolai igazgató, egy elsőrendű pedagógiai kérdésről: „A tanárképzésről” tartott magas színvonalú előadását. A kérdés fontosságára való tekintettel a helybeli tanügyi életnek sok tekintélyes vezető egyénisége és munkása jelent meg, közöttük *Ady Lajos* tanker. főigazgató, *dr. Darkó Jenő*, *dr. Mitrovics Gyula*, *dr. Papp Károly* egyetemi tanárok, az állami és református tanárképző tanárai és még számos egyesületi tag. Az előadó felolvasásának elején a tanárképzés történetét ismertette röviden. Úgy látszik, mintha régebben a tanárképzésre kevés súlyt fektettek volna. Volt ugyan Pesten az egyetemmel kapcsolatosan tanárképző intézetünk, de ez csak névleges intézmény volt. Az ú. n. szemináriumok nem szolgálták az igazi tanárképzés ügyét. Az első lépés a tanárképzés helyes megoldása felé a br. Eötvös József-Collegium felállítása volt, amelyben a tanárjelöltek, szakavatott vezetés mellett, egészséges középiskolai módszerrel, anyagi gondoktól mentesen, készültek egyetemi vizsgálataikra. Elméleti és gyakorlati methodikai kiképzést azonban itt sem kaptak jelöltjeink, úgyhogy az Eötvös-Collegium is elsősorban tudósképző s csak másodsorban volt tanárképző. A tanárjelöltek elitjének mégis Budapesten, a gyakorló főgimnáziumban volt alkalmuk elsajátítani az elméleti és különösen a gyakorlati methodikát. De akiknek nem sikerült gyakorlóévüket ebben az intézetben eltölteniök, azok kellő tanítási képzettség hiányában a maguk, vagy inkább tanítványaik kárán, csak hosszú idő múlva, sok nehézség között, tudták megszerezni a kellő tanítási rutint. Nagyon üdvös volt tehát az 1924. évi XXVII. t.-c. megalkotása, melyben a kultuskormány törvényesen rendezte a tanárképzés és képesítés kérdését. A törvénynek rövid ismeretelése után annak egyes szakaszaihoz kiegészítő, újító, fejlesztő gondolatokat vet fel, melyeket határozati javaslatában megformálva a Kör elé terjeszt elfogadás végett.

Az előadáshoz többen szóltak hozzá. *Ady Lajos* a felekezeti tanárképzés jogosságát s a tanárképzők székhelyein gyakorlati gimnáziumok felállításának szükségességét hangoztatta. *Dr. Darkó Jenő* egyetemi tanár szerint a tanárképzést és tanárnevelést a leghelyesebb módon az Eötvös-Collegiumszerű internátusok adhatják meg; örömet fejezi ki, hogy Debrecenben is tervbe van véve ilyen mintára egy Bocskay-Collegium létesítése. Néhány szóval felvilágosított adott a debreceni állami és ref. tanárképző egymásközi viszonyáról és kooperációjáról. *Dr. Mitrovics Gyula* arra az időre, míg a gyakorló-gimnáziumot fel nem állítják Debrecenben, a tanárjelölteknek a gyakorlati munkába való bevezetésére, egy módszeres eljárást ajánl

megszívlelésre, melyet a ref. gimnáziummal kapcsolatban ő maga is követ. Még néhány hozzászólás után a Kör az előadó javaslatait a következő fogalmazásban tette határozatává.

1. Hogy a tanári pályára készülő bölcsészethallgatók tanulmányaikat a tanárképző új rendje alapján készítendő terv szerint eredményesen el is végezhessek, fel kell őket szabadítani minden anyagi gondtól. Bár a legcélszerűbben internátusokban történhetik, mégsem lenne tanácsos az internátust mindenkire nézve kötelezővé tenni. 2. A középiskolai tanárok bevonása a tanárképzés munkájába minél nagyobb körű legyen. E tanárok kiválogatásánál a tankerületi főigazgató véleményét is meg kell kérdezni. A sürgősen felállítandó gyakorló-iskolák tanárait is úgy kell kiszemelni, hogy azok egyúttal a tanárképző intézetnek a tanárai is legyenek. 3. Amíg felekezeti iskolák vannak, addig felekezeti tanárképző intézetek is fenntarthatók. 4. A tanárképző intézetbe bizonyos válogatással vétessenek fel a tanári pályára lépni szándékozók arravalóság tekintetében. 5. Az elméleti képzésre fordított munka és anyagi áldozat csak fél eredményt biztosít. A középiskolai oktatás és nevelés igazi emelője ezenkívül a tanári rend anyagi helyzetének javítása. 6. Tartassanak időnként pedagógiai értekezletek a tanárképző intézetek igazgatótanácsi tagjainak, az egyetem pedagógiai tanárainak, a tanárképzők tanárainak, a középiskolák igazgatóinak, a tanárjelölt-vezetéssel megbízott középiskolai tanároknak részvételével, hogy azokon egy egységes methodikai eljárasmód kiépíthessék és kodifikáltassék.

Dr. Kun Sándor
titkár.

Győrkerületi Tanári Kör.

A Közlöny multkori számában hírt adtunk a Győrkerületi Tanári Kör szombathelyi közgyűléséről és az országgyűlési képviselőválasztásokkal kapcsolatos működéséről. A Körnek az idei iskolai évben végzett egyéb munkásságáról még a következőkben számolunk be.

A Győrkerületi Kör győri csoportja e tanévi első ülését október 16-án tartotta. Foglalkozott anyagi helyzetünk javításának kérdésével és Bozzay Zoltán c. főigazgató, Strasser Sándor igazgató, Fehér Géza, Heppner Antal, Konda László tanárok hozzászólása alapján kialakult határozatokat a Kör szombathelyi közgyűlése elé terjesztette. A többi helyi tanügyi egyesülettel való együttműködés szükségességét hangoztatta Matolcsy László. A Kör tagjai részletesen megvitatták a gondolat

megvalósításának módjait. Végül a csoport elhatározta, hogy a tél folyamán ismeretterjesztő előadásokat rendez és előadókul neves pedagógusokat kér fel.

A csoport meghívására az első ismeretterjesztő előadást Gaál Mózes tankerületi főigazgató tartotta november 20-án. Előadásában azt a kérdést fejtegette, hogyan lehet életrevalóságra nevelni a gyermekeket. Szólt főleg az anyákhoz, mint akiknek kezébe elsősorban van letéve a jövő nemzedék lelki és jellembeli fejlődése. Anyák, szeressétek gyermekeiteket, de okosan! Ebből az alapgondolatból indult ki s fejtegetéseiben feltárta pedagógiai multjának gazdag és tanulságos tapasztalatait. Az emberi élet kiindulópontján sokszor hibás útra téved az anyák szerfölkött való szeretete. Ne vakuljon el az anyák szeme gyermekeik hibáinak észrehevésében. Már a járás megtanulása után, a játékos korban is teendők várnak az anyákra. A szíjjelhagyott játékot az anya a gyermekekkel együtt szedje össze, így a rendszeretet lassan szokásává lesz a gyermeknek. Ez az első út, amely kötelességet ró a gyermekre. Mihelyt lehet, részt kell adni a gyermeknek a család körén belül az apa vagy az anya munkájából. Így a munka a gyermek szokásává lesz. A ruházkodás terén is sok baj van. A divat és a túlságos cicomázás miatt sok gyermeknek sohasem volt gyermekkora. Fiúknál, leányoknál egyaránt az egyszerű, praktikus öltözködés az irányadó. A szülői házat és az iskolát sokszor egymás ellenségeül szeretik feltüntetni. Az iskola nemcsak pecsétes bizonyítványt ad, hanem adja a tudást és érzéseinek legjavát. *Aki másnak a gyermekét szereti, az előkelő lélek.* Az iskola tanulni és dolgozni tanít. A mi fajunk sajtóságai közé tartozik a szalmaláng, a gyors fellobbbanás után a gyors ellankadás. A nemzetre súlyos feladatok megoldása vár s a mai iskolának, a mai szülőnek olyan nemzedéket kell nevelni, amely képes a jövő nehéz feladatainak a megoldására. Az iskolának és a szülőnek közös erővel kell erősítenie a nevelésére bizott nemzedékben az akaratot, hogy az a nemzedék szívósabb, kitartóbb legyen. Pontos munkarendhez kell szoktatni a gyermekeket. Fontos a gyermeknek munkához való szoktatása. Régi tapasztalat, hogy a gyermekek a kemény, szigorú anyára jobb lélekkel emlékeznek vissza, mint a gyengére. A kívánságok korlátolt kielégítése megedzi a gyermeket az életküzdalemre. Úgy kell nevelni, hogy ne érezze a gyermek végzetes szerencsétlenségnek, ha megkezdődik reá nézve a komoly életküzdalem. Acélos akaratú nemzedéket neveljünk. Olyan embereket, akik Istenen kívül maguknak köszönhetnek a legtöbbet. Az általános tetszéssel és meleg tapssal fogadott előadás után a kiváló író felolvasta „A háború árvája” című megkapó novelláját.

A színházat ez alkalomból majdnem teljesen megtöltötte az érdeklődő közönség, közte Darányi Kálmán dr. főispánnal, Dsida

Ottó tankerületi kir. főigazgatóval az élén a város mindenfokú és jellegű iskoláinak oktatói, majdnem teljes számmal.

A csoport december 15-én *Bászeli Ernő* köri elnök elnöklétével ismét ülést tartott. Az ülésen örömmel vették tudomásul, hogy a központi egyesült elnökségnek sikerült Budapesten a hadiárva gyermekek és a tanárok gyermekei részére egy házat biztosítani. Nagy megelégedésre szolgált, hogy a helyi elnökség a Győrvidéki Általános Tanítóegyesület közgyűlése alkalmával létrehozta a tanítósággal való szorosabb együttműködést. Remény van arra, hogy e téren vállelve eredményes működés fejthető ki a tanügyi személyzet anyagi és erkölcsi érdekeinek védelmére. A harmadik tanügyi kongresszus előkészítő munkálatai alatt ez a szoros kapcsolat állandósulhat a központban is, itt helyben pedig a pedagógiai előadások és ezek alkalmával rendezett összejövetelek mélyíthetik ki a kölcsönös megértést. A csoport elhatározta, hogy előadásait a bőíti időben folytatja. Addig saját tagjai részére tart tudományos és pedagógiai előadásokat. Ezek közül az elsőt ezen az ülésen *Konda László* reáliskolai tanár tartotta: „A bölceleti előtan tanítása a középiskolákban” címen. Értékes előadásának gondolatmenete a következő: A bölceleti előtan középiskolai tanításának reformját a humanisztikus képzés nagy céljának kell áthatnia. Az anyagot a VII—VIII. osztályokra kell beosztani. A VII. osztályban tanítani kell a pszichológia elemeit és a nagy konstruktív, erkölcsi rendszereket, főleg a görögöket (Platont és Aristotelest). A VIII. osztályban pedig a logika elemi és módszertani részét, majd pedig a társadalomtan alapelveit. Az oktatást érdekes auktorok szemelvényeit tartalmazó olvasókönyvnek is támogatnia kell. — Az előadáshoz többen szóltak hozzá, helyeselve az előadó érdekes, új szempontjait. A csoport elhatározta, hogy az előadást egész terjedelmében az egyesületi szaklapban leközli.

A csoport titkárrá választotta dr. *Kató Sándor* reáliskolai tanárt. A központ fölkérésére „Az egységes közr. evelési törvény” című tételt a III. tanügyi kongresszuson *Konda László* tanár fogja mint előadó kifejtetni.

A népes gyűlésen élénk eszmecsere indult meg mind a felolvasásról, mind a napirenden levő tárgyakról. Ebben résztvettek: *Strasser Sándor* leánygimnáziumi igazgató, *Posch Károly*, *Bodócs István*, *Sümeghy Ferencné*, dr. *Koller Ivánné*, dr. *Polgár Sándor*, dr. *Kató Sándor*, dr. *Heppner Antal* tanárok.

HÍREK.

Testnevelési tanárok kinevezése. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Martos János* budapesti középiskolai tanárképző intézeti gyakorlógimnáziumi rendes testnevelési tanárt a VIII. fizetési osztályba, *Bronts Miklós* jászberényi állami „József nádor” reálgimnáziumi, *Prudovits Lajos* budapesti VI. ker. áll. „Kemény Zsigmond” reáliskolai, *Michnay Géza*, budapestvidéki m. kir. pénzügyigazgatóság-hoz szolgálattételre beosztott, *Dr. Bihari Gyula* pesterzsébeti állami „Kossuth Lajos” reálgimnáziumi, *Tihanyi Béla* budapesti X. k. állami „Széchenyi István” reálgimnáziumi rendes tanárokat a IX. fizetési osztályba, *Bicskey Szilveszter* zalaegerszegi állami „Deák Perenc” reálgimnáziumi, *Bély Miklós* budapesti VI. ker. állami „Kölcsey Ferenc” reálgimnáziumi, *Almássy Gusztáv* gyöngyösi állami „Koháry István” reálgimnáziumi, *Szűcs Miklós* sümegi állami „Kisfaludy Sándor” reáliskolai és végül *Szűcs Árpád* budapesti VII. ker. állami „Szent István” reálgimnáziumi helyettes testnevelési tanárokat a X. fizetési osztályba rendes testnevelési tanárokká kinevezte.

Új igazgatók. Magyarország kormányzója a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Wollek Gézát* a szolnoki áll. reálgimnázium igazgatói teendőivel megbízott állami reálgimnáziumi rendes tanárt, a szolnoki állami reálgimnázium igazgatójává a VI. fiz. osztályban való meghagyása mellett, *dr. Vasadi Balogh Györgyöt*, a budapesti III. kerületi áll. reálgimnázium igazgatói teendőinek ellátásával megbízott középiskolai rendes tanárt ugyanezen reálgimnázium igazgatójává a VI. fizetési osztályba kinevezte.

Új főigazgató. Magyarország kormányzója a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Dr. Madzsar Imre* középiskolai igazgatói címmel felruházott állami középiskolai tanárnak, egyetemi magántanárnak a tankerületi királyi főigazgatói címet adományozta.

Kinevezések: A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Józsy Ferenc* jászberényi állami „József Nádor” reálgimnáziumi tanár, megbízott igazgatót a VIII. fizetési osztály 3. fokozat A) csoportjába, *Cserepes Gyula* kisvárdai állami reálgimnáziumi helyettes tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá, *Oravecz Lajos* soproni ág. ev. reálgimnáziumi helyettes tanárt a soproni ág. ev. reálgimnáziumhoz a fennálló szerződés értelmében rendes tanárrá, *Sztehlo Nándor* békéscsabai ág. ev. reálgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt a békéscsabai ág. ev. reálgimnáziumhoz a fennálló szerződés értelmében rendes tanárrá, *dr. Törös László* helyettes tanárt a nagykőrösi ref. „Arany János” gimnáziumhoz a fennálló szerződés értelmében rendes tanárrá kinevezte.

† **Hetvényi Lajos**, a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület soproni liceumának vallástanára, életének 58. buzgó tanári működésének 31. évében, december hó 16-án az Úrban csendesen elhunyt. Az intézet páratlan buzgalmú tanárát, tanítványai atyai jóságú lelkipásztorukat, kartársai melegszívű barátjukat gyászolják benne. Lelkes alkotó munkálkodása maradandó nyomot hagy az iskola történetében.

† **Dr. Kalvoda Ferenc**, a békési ref. reálgimnázium tanára, életének 62-ik, tanári szolgálatának 26-ik évében hosszas szenvedés után január 23-án meghalt. Nagy tudományú, a tanítás és nevelés terén kiváló sikereket elért tanítómester volt. Kartársait testvérként, a gondjaira bízott növendékeket mint gyermekeit szerette.

Megbízás. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1883. évi XXX. t.-c. 46. §-a alapján az újonnan felállított szeghalmi ref. reálgimnázium meglátogatásával s ebben az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1926/27. tanévben *Ady Lajos* debreceni tankerületi kir. főigazgatót bízta meg.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a pesti izr. alapítványi reálgimnázium I—VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsga tartásának jogát a folyó 1926/27. tanévre, a pesti izr. alapítványi leánygimnázium I—VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálatok tartásának jogát véglegesen megadta.

Rendes tanári kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Nagy Imrét*, az aszódi ág. h. ev. reálgimnázium fenntartójától megválasztott rendes tanárt ugyanezen középiskolához a fennálló szerződés értelmében rendes tanárrá kinevezte.

A mezőkövesdi reálgimnázium új neve. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter megengedte, hogy a mezőkövesdi kir. kath. reálgimnázium az 1926/27. tanévtől kezdve a „mezőkövesdi kir. kath. Szent László reál-gimnázium” nevet viselhesse.

Nyilatkozat. Igen tisztelt Szerkesztő Úr! Az OKTE közlönyének legutóbbi, 1926 dec. 22-én megjelent számában, a W. R. jelzésű közleményben, a 131. oldal 16—18. sorában egy passzus foglaltatik, amelyre nézve az 1914. évi 14 t.-c. 20. szakaszának első bekezdése alapján a következő nyilatkozat közzétételét kérem: Nem felel meg a valóságnak, hogy — a jelzett helyen — a „bizalmatlanoknak” imputált kijelentést tettem. Kelt Budapesten, 1927 jan. 7. *Faragó Andor*, áll. reálgimn. tanár.

Miniszteri kiküldöttek a tanulmányi eredmény és módszer megfigyelésére. A magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az Országos Közoktatási Tanács szervezeti szabályzatának 24. §-a alapján 79.078/1926. számú rendeletével az 1926/27. iskolai évre a következő tanács-tagokat, illetőleg szakértőket küldötte ki az alább felsorolt intézetekhez az általános tanulmányi eredmény és módszer megfigyelésére, különös tekintettel az esetről-esetre megjelölt tantárgyak tanítására.

1. *Bernolák Kálmán* budapesti állami VI ker. „Mária Terézia” leánygimnáziumi igazgatót, az Orsz. Közoktatási Tanács tagját, a szegedi állami

„Árpádházi Szent Erzsébet“ leánygimnáziumhoz a matematikai és fizikai tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

2. Dr. Birkás Géza pécsi „Erzsébet“ tudományegyetemi ny. r. tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács tagját, a sümegi állami „Kisfaludy Sándor“ reáliskolához a francia nyelvi s irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

3. Drózdý Gyulát, az I. ker. áll. tanítóképző-intézet tanárát, az Orsz. Köznevelési Tanács tagját, a kecskeméti és fülöpszállási tanyai elemi népiskolákhoz a módszeres eljárás és az általános tanulmányi eredmény megfigyelésére.

4. Dr. Förster Aurél budapesti „Pázmány Péter“ tudományegyetemi magántanárt, az Országos Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, a budapesti II. ker. állami „Mátyás király“ és a VIII. ker. bencés kath. reál-gimnáziumhoz a latin nyelvi és irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

5. Dr. Friml Aladár középponti szolgálatra berendelt tankerületi kir. főigazgatót, a szombathelyi premontrei kath. gimnáziumhoz a latin és görög nyelvi s irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

6. Fröhlich Károly budapesti V. ker. áll. „Bolyai“ reáliskolai tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát a debreceni ref. gimnáziumhoz a matematikai és fizikai tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

7. Dr. Gombos Albin, budapesti állami középiskolai tanárképző-intézeti gyakorló-gimnáziumi tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, Szegedre, a közs. kath. „Dugonics András“ gimnáziumhoz, az áll. „Baross Gábor“ reáliskolához, a kath. tanítóképzőhöz, az áll. polgári fiúiskolákhoz és az állami elemi népiskolákhoz a történelmi oktatás módszerének és eredményének megfigyelésére.

8. Dr. Gyulai Ágost budapesti állami polgári fiúiskolai tanárképző-intézet főiskolai igazgatót, az Orsz. Köznevelési Tanács tagját, a győri bencés kath. „Czuczor Gergely“ gimnáziumhoz, az áll. tanítóképző-intézethez, valamint az ugyanottani mindkét állami polgári fiúiskolához a magyar nyelvi és irodalmi tanítás megfigyelésére.

9. Havas István budapesti II. ker. községi polgári leányiskolai igazgatót, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, az orosházi felső mezőgazdasági iskolához a módszeres eljárás és az általános tanulmányi eredmény, s az ugyanottani áll. polgári fiúiskolához a magyar nyelvi s irodalmi és a történelmi oktatás megfigyelésére.

10. Dr. Huszti József szegedi „Ferenc József“ tudományegyetemi ny. r. tanárt a kecskeméti kegyesrendi kath. gimnáziumhoz a latin és görög nyelvi s irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

11. Dr. Kisparti János budapesti kegyesrendi kath. gimnáziumi igazgatót, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, a budapesti V. ker. áll. „Bolyai“ reáliskolához a magyar nyelvi s irodalmi és filozófiai, továbbá a budapesti IV. ker. róm. kath. „Sancta Maria“ leánygimnáziumhoz a magyar és latin nyelvi s irodalmi, valamint a filozófiai oktatás módszerének és tanításának megfigyelésére.

12. Dr. Koszó János budapesti állami polgári fiúiskolai tanárképző-

intézeti főiskolai tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, a budapesti V. ker. áll. „Berzsenyi Dániel” gimnáziumhoz, a X. ker. köbányai állami „Szent László” reálgimnáziumhoz, az V. ker. állami „Bólyai” reáliskolához és az I. ker. községi „Szilágyi Erzsébet” leánygimnáziumhoz a német nyelvi s irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

13. Kovács Géza rajztanárképző-intézeti főiskolai tanárt a budapesti II. ker. áll. „Mátyás király” reálgimnáziumhoz és az V. ker. áll. „Bólyai” reáliskolához a rajztanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

14. Dr. Kovács Dezső, a budapesti középiskolai tanárképző-intézetbe beosztott gimnáziumi r. tanárt, a budapesti I. ker. cisztercita kath. „Szent Imre” gimnáziumhoz, a VI. ker. áll. „Kemény Zsigmond” reáliskolához és a VIII. ker. községi „Zrinyi Ilona” leánygimnáziumhoz a magyar nyelvi s irodalmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

15. Dr. Madzsar Imre középiskolai igazgatót, az Orsz. Köznevelési Tanács titkárát, az egri cisztercita kath. „Szent Bernát” gimnáziumhoz és az ugyanottani áll. „Dobó István” reáliskolához a történelmi oktatás módszerének és eredményének megfigyelésére.

16. Dr. Mágocsy-Dietz Sándor budapesti „Pázmány Péter” tudományegyetemi ny. r. tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, a községi ág. ev. leánygimnáziumhoz a természetrajzi, földrajzi és egészségügyi oktatás módszerének és eredményének megfigyelésére.

17. Dr. Négyesy László budapesti „Pázmány Péter” tudományegyetemi ny. r. tanárt, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, az esztergomi bencés kath. „Szent István” gimnáziumhoz és az ugyanottani községi „Szent Imre” reáliskolához a magyar nyelvi s irodalmi és történelmi tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

18. Rákos István kir. tanácsos, székesfővárosi gyakorló elemi iskolai igazgatót, az Orsz. Köznevelési Tanács előadó tanácsosát, a rákospalotai, soroksári és újpesti elemi népiskolákhoz a módszeres eljárás és az általános tanulmányi eredmény megfigyelésére.

19. Dr. Sági István, a budapesti középiskolai tanárképző-intézetbe beosztott reálgimnáziumi tanárt, a budapesti I. ker. áll. „Verbőczy István” reálgimnáziumhoz és a IV. ker. közs. „Gizella királyné” leánygimnáziumhoz a magyar nyelvtani oktatás módszerének és eredményének megfigyelésére.

20. Walther Béla nyug. tanker. kir. főigazgatót a községi ág. ev. leánygimnáziumhoz a matematikai és fizikai tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére.

A latin és görög egyházatyák az új Tantervben. Az Országos Kath. Tanáregyesület Budapesti Köre január 15-én tartott felolvasó ülésén dr. Kemenes Illés, budapesti bencés reálgimn. igazgató rendkívül érdekes felolvasásban foglalkozott a latin és görög egyházatyáknak az új Tanterv szerint való tanításának kérdésével. Az új Tanterv a középiskolák latin és görög írokból olvasandó anyaga közé felvette a latin és görög egyházatyákat és az újszövetségi görög nyelvű Szentírást. Bár az írók kiválogatásánál az a szempont az irányadó, hogy mely egyházatyák kovácsolták az előretörő keresz-

ténység szellemi fegyvereivé klasszikus műveltségüket, mégis új feladatokat ró a rendelkezés reánk. Az egyházatyák helyes fordításához és értelmezéséhez ismerni kell azon kor latin, illetőleg görög nyelvét, amelyben írtak, ismerni kell továbbá azt a nyelvújító munkát, amelyet a kereszténység első századainak írói végeztek, hogy az új tanítás fogalmait a két nyelven tegyék ismertté. A magyarázashoz és jó fordításhoz szükséges tárgyi ismeretek megkívánják, hogy a keresztény vallás belső és külső berendezkedését ismerjük. A felolvasás gondolatainak hatása alatt megérlelődött az a terv, hogy a Kath. Tanári Kör az egyházatyák műveiből megfelelő szemelvényes kiadásokat készített és ezen az úton is igyekszik pótolni azokat a hiányokat, amelyek a tanárképzésben az új feladattal szemben megállapíthatók. A Kör vezetősége továbbá abban az irányban is megteszi a szükséges lépéseket, hogy a most folyó tanárképzés a Tantervnek erre az új pontjára is figyelemmel legyen.

A Középiskolai Tanárok Névkönyve újra megjelenik. Iskolai életünk utóbbi két esztendejében felmerült nagyarányú személyi változásokra való tekintettel, számtalan sürgetésre és biztatásra újból megjelenik a Középiskolai Tanárok Névkönyvének 1926—27. tanévre szóló kötete. A szerkesztők (Barthos Indár, Csetri Károly, Luttor Ignác) minden középiskolához küldték felhívást és az adatok beküldésére vonatkozó kérelmet. A Névkönyvből a nagy előállítási költségek miatt csak annyi példányt nyomnak, ahányat most megrendelnek. A Névkönyv csak akkor jelenik meg, ha egy-egy intézetben a megrendelt hivatalos és magánpéldányok száma összesen legalább 4 (négy) lesz. A Névkönyv tartalma a régi marad, sőt esetleg kibővül az időszzerű oktatásügyi reformok ismertetésével is, ha azok a Névkönyv megjelenéseig kiforrnak. Mint közérdekű tényt közöljük hogy a *Névkönyvhöz csatolt Rangsor lesz az egyedüli hiteles, hivatalos rangsor*, mert ez évben sem a minisztérium, sem a Tanárégyesület nem adja ki. A Névkönyv külső alakja annyiban változik, hogy az eddigi puhatábla helyett a közóhajnak engedve, kemény egész vászonkötésben hozzák forgalomba. *Ára ebben a tartós kiállításban is mindössze csak 5 pengő lesz.* Megjelenik március hó végén. A pénzt lehetőleg már most, vagy legkésőbb március 1-én kell beküldeni.

KÖNYVSZEMLE.

Dr. Fináczy Ernő: A középkori nevelés története. Vezérfonal egyetemi előadásokhoz. A magyar tud. Akadémia 1920. évi nagyjutalmával kitüntetett mű. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából. Második kiadás. Budapest, 1926. 8° X+333 l. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Nálunk egészen szokatlan, szinte kivétes eset, hogy egy szorosan vett tudományos munka, mely sem tárgyánál, sem előadásmódjánál fogva nem tartozik az ú. n. szenzációs könyvek közé, egynél több kiadást érjen el. Hiszen a mi tudományos irodalmunk vásárlóközönsége oly elenyészően kicsiny, anyagi eszközeiben oly fájdalmasan korlátolt, hogy nagyobb fölvevőképességet már csak emiatt sem várhatunk tőle. Ha tehát egy komoly igényű tudományos munka ennek ellenére mégis eljut a második, harmadik kiadásig, ez mindennél nyomósabb bizonyíték belső értéke mellett.

Fináczy középkori neveléstörténete e kevésszámú tizenhárompróbás munkák közé tartozik. Első ízben közvetlenül a világháború küszöbén lépett a nyilvánosság elé s íme ma, tizenkét esztendő múltán, a nehéz kiadási viszonyok ellenére, új kiadásban és új köntösben forog közkezen. És el kell ismernünk, hogy teljes mértékben rászolgált a szép kariérra, mert a könyv olyan értékes tulajdonságokat egyesít magában, melyek hasonló számban és hasonló fokon csak kevés magyar könyvben találhatók meg. Ilyen mindenekelőtt alaposága és megbízhatósága. Mert Fináczy lelkiismeretes történetíróhoz illően, kiterjedt forrástanulmányra építi előadását. Lehetőleg mindenütt az eredeti forrásokból merít s gondosan kerül minden olyan állítást, melyet a rendelkezésére álló kútfők szavaival nem tud megfelelően alátámasztani. Ez a mélyreható és sokoldalú forrástanulmány az abszolút bizalom érzését kelti az olvasóban. Érzi, hogy olyan kalauz vezet, akit az eltévedés vagy balratérés legkisebb félelme nélkül követhet.

Az alaposág mellett másik szembetűnő vonása Fináczy könyvének a rendszeresség és áttekinthetőség: mindent elmond, ami a tárgy teljességéhez hozzátartozik, de mindent csak annyi szóval, amennyit az előadás világossága és plaszticitása okvetlenül megkíván. Ez az oka, hogy egymást követő fejezetei megannyi művészi képpé, egy-egy korszak szellemi életének gazdag és mozgalmas képévé színesednek. A sűrűn közbeszórt művészi fordítások, melyek az egykorú források előadását tolmácsolják, csak fokozzák a képek elevenességét. Ha még ehhez hozzávesszük a szerző lelkes tárgyszeretetét, mely lépten-nyomon átcsillan szigorú tárgyiaságán s megszínesíti, áttüzesíti előadását, nagy vonásokban előttünk állnak a főbb tulajdonságok, melyek könyvét vonzóvá és egyben kiválóan tudományos becsűvé teszik.

A második kiadásban természetesen még fokozottabb mértékben föllelhetők e jelenségek. Tulajdonképen nincs benne sok változás, de ami van, az mind javára válik a könyvnek és fokozza értékét. Legszembetűnőbb változás a bibliográfia bővülése. E tekintetben a szerző iparkodott mindenütt a kor színvonalán maradni s új jegyzeteinek nagy száma mutatja, mily gondos figyelemmel kísérte a vonatkozó

irodalmat. (8., 28., 34., 73., 83., 91., 92., 96., 110., 114. stb. ll.) De magában a szövegben is találunk javításokat, melyek részben az első kiadás egy-egy kevésbé szerencsés fogalmazású helyének át-szövegezését (pl. 255. l.), részben az alapszöveg kibővítését célozzák. (Pl. 103., 164., 188., 215. l.) Ennyiben tehát az új kiadás határozottan előnyére vált a könyvnek s ha lehet, még fokozta megbízhatóságát és használhatóságát.

Ezzel pontot is tehetnénk ismerletésünk végére. Mivel azonban reméljük, hogy a második kiadást belátható időn belül harmadik is követi, kötelességünknek érezzük néhány apró fogyatkozásra, könnyen kiküszöbölhető botlásra felhívni a nagyérdemű szerző figyelmét. Így a bencés pedagógia és Cassiodorus viszonyának ismeretetésénél nélkülözzük Szunyog X. F. szép tanulmányának megemlítését: Szent Benedek és Cassiodorus. Pannonhalma, 1919. (109. l.) Konstantinos Porphyrogenetát helyesebb volna VI. K. néven említeni, mert a magyar olvasó e néven inkább az író VII. Konstantint (912—959.) ismeri. (188. l.) A Physiologusnál nem ártana megemlíteni, hogy magyar ismeretése is van; Horváth F.: A Physiologus. Ethnographia. XXXII. (1921.) 1—39. l. (215. l.) Sajtóhibát feltűnőbbet kettőt találtunk: a 146. l. 711. e. h, 771. és 273. l. XII. sz. e. h. XIII. sz.

Természetesen nem kifogásként említjük e parányi szeplőket. Hiszen sokkal jelentéktelenebbek, hogy csak valamit is levonnának a becses munka nagy tudományos értékéből. Ennek hangsúlyozását csak a szerző óhajának ismételésével nyomatékozhatjuk: vajha az új kiadás is szaporítaná azok számát, akik az elmúlt nemzedékek művelődési törekvéseit elmélyedő szeretettel tanulmányozzák. Akik közelebből meg akarják ismerni a középkor világát, tömördek indítást meríthetnek belőle. E tekintetben különösen az irodalom- és történelemtanárok forgathatják sok okulással. Sok-sok olyan mozzanatot, figyelmeztetést találnak benne, melyeknek fölhasználásával színesebbé és életteljesebbé tehetik előadásukat.

Balanyi György.

Stolz—Schmalz: Lateinische Grammatik. Laut- und Formenlehre. Syntax und Stilistik. In fünfter Auflage völlig neu bearbeitet von Manu Leumann und Joh. Bapt. Hofmann. Erste Lieferung: Einführung. Laut- und Formenlehre. 344 l. München, 1926.

Az Otto Walter szerkesztő irányítása mellett teljesen átdolgozott kiadásban megjelenésre váró Müller-féle *Handbuch der Altertumswissenschaft*nak a fenti cím alatt kibocsátott kötete a Stolz—Schmalz-féle latin nyelvtan első részét foglalja magában. A hang- és alaktan mai igényeinknek megfelelő teljes átdolgozása Leumann Manu érdeme, a bevezetés Hofmann János Bapt. tollát dicséri, aki azóta az itt érintett elvek alapján a *Lateinische Umgangssprache*ben e nyelv mondattanának a feldolgozásával tanulságos mintáját adta a lélektani módszer

alkalmazásának. Könyvünk 35 oldalra terjedő, a latin nyelvtudomány történetét és módszerét, az irodalmi és vulgaris nyelv lényegét, fejlődését, a nyelv kutatásra vonatkozó alapismereteket és feladatokat röviden összefoglaló bevezetés után („Entwicklung und Stand der lat. Sprachforschung“) a hang- és alaktant tartalmazza. Miután öt oldalon (39—43. l.) megvilágította a latin nyelvnek a rokon és a szomszédos nyelvekhez való viszonyát, — hol a tochár nyelvet illetőleg *Charpentier* felfogása felé hajlik (=centum nyelv), a hethitára pedig azt mondja, hogy „trotzdem es... die inschriftlich frühest bezeugte idg. Sprache ist (az ó-ind Veda egy része egyidős lehet vele!), erinnert nur noch der flexivische Bau ans Idg., gar nicht mehr z. B. der Wortschatz, was sicher (!) dem Gebrauch dieser Sprache im Munde nicht indogermanischen Völkerschaften zuzuschreiben ist“ — a hang- és alaktant lényegében a *Stolz—Schmalz* nyelvtan előbbi kiadásának megfelelően a következő felosztásban tárgyalja: A) *Läutlehre* (44—189. l.): 1. *Schrift und Aussprache* (44—54. l.). 2. *Lautvertretungen und Lautentwicklungen* (55—189. l.), mely a) *Vokale und Diphthonge* (56—108. l.) s pedig a) *Die indogermanischen Vokale* (56—75. l.), β) *Lateinische Vokalwandel* (75—108. l.), b) *Konsonanten* (108—180. l.) s pedig a) *Die einzelnen einfachen Konsonanten des Indogermanischen und des Lateinischen* (108—142. l.), β) *Lateinische Konsonantenwandel* (142—180. l.). B) *Formenlehre*: 1. *Bildung der Wortstämme* (csak általános ismeretek, 190—199. l.). 2. *Das Nomen* (199—300. l.) s pedig a) *Stamm-bildung des Nomens* (199—254. l.), b) *Flexion des Nomens* (255—300. l.). 3. *Das Verbum* (301—344. l.) s pedig általános ismeretek után (301—308. l.) a) *Präsenssystem* (308—329. l.), b) *Perfektsystem* (329—342. l.), c) *Periphrastische Konjugationen* (342. l.), d) *Die lateinischen Formen des idg. s Aorists* (343—344. l.). A beosztás ellen nagyobb kifogás nem emelhető, minthogy a számnevek és a fokozás a nominális ragozás után s nem a szóképzésben foglalnak helyet. Hogy a tárgykörök terjedelméről kellő fogalmat adjak, megjegyzem, hogy e kiadás a régi *Müller-féle Handbuch* alakját megtartotta, s kötetünk számos, több helyen lapokra kiterjedő apróbetűs résszel van megtűzdelve. Ezek az apróbetűs részek, nagyon helyesen, a régi kiadások lapalji jegyzeteit is helyettesítik.

Ha már most a nyelvtan anyagát tekintjük, azt látjuk, hogy felöleli mindazt, amit tudományos módszerrel megírt történeti nyelvtantól várhatunk. Az indogermán alapnyelvből kiindulva vizsgálja a nyelvi jelenségeket s adatai felsorakoztatásában a történeti sorrendet a lehetőségig megtartva, a köz- és az irodalmi nyelv párhuzamos tárgyalásával elvezet bennünket egészen a román nyelvekig, de itt már igen szűken méri a példáit. A geográfiai szempontot azonban, miként más latin nyelvtanok is, teljesen mellőzi, pedig a különböző nyelvterületről származó adatoknak a román (sőt germán, kelta) nyelvi legrégebb adatok-

kal való összevetése az elhanyagolt latin nyelvjárástan felépítésére vezethetne. Ami ezen a téren eddig történt, igen kevés, s főleg a román nyelvtudomány céljait szolgálta. Egyébként a nyelvfejlődést gazdag példatárral illusztrálja, s ha eredeti magyarázatainak nagyobb része a szerző eddigi tanulmányaiban, cikkeiben is megtalálható, a legújabb nyelvtudományi irodalom felhasználásával sok újabb kérdést és magyarázatot hoz még *Sommer Handbuch*-jának második kiadásához képest is. Felfogását ezernyi kérdésben nem ismertethetjük. Néhány szélesebb érdeklődésre számot tartó kérdésre alább kitérünk, egyébként azonban meg kell elégednünk annak a kiemelésével, hogy a szakirodalom alapos feldolgozásával minden egyes esetben felsorakoztatja a különféle magyarázatokat, illetőleg ha ez az irodalom nagy volta miatt lehetetlen, legalább utal a leglényegesebb magyarázatokra. Tárgyilagosan, megfelelő tudással és ítélettel mérlegel minden érvet, néhány művel szemben azonban túlságosan szigorúnak látszik a bírálata. Így jóllehet nem akar állást foglalni a gutturalis kérdésben, mondván, hogy „Im Idg. gab es zwei oder drei Arten von gutturalen Verschlusslauten“, Reicheltnek a labiovelarisokról szóló dolgozatát (Idg. Forschungen, 40.), pedig ennek vannak érdemei is, túlságosan lebecsüli, mikor azt állítja, hogy „mit ganz unzulässiger Beweisführung“ készült. Éppen így kevés jelentőséget tulajdonít Goetzének az Indogermanische Forschungen 41. kötetében megjelent, a latin syncopeval foglalkozó nagyobb s mindenesetre egészen új eredményeket hozó tanulmányának is.

Az írás eredetére nézve Hammarströmhöz csatlakozik, tehát az etruszk közvetítés mellett foglal állást. A kiejtést illetőleg kételyei vannak, hogy az *l* velaris volt $\tilde{e}$ előtt. A szótaghatár kérdésében Sommerrel tart, tehát szerinte is csak „muta cum liquida“ esetében tartozik a két magánhangzó között álló mássalhangzócsoporthoz a második magánhangzóhoz. Az idg. magánhangzók közé már felveszi a schwa indogermanicum secundumot, de *Güntert* jele helyett, igen helyesen, *Hirt* után ó-egyházi szláv *ъ*-vel jelöli. Az ablaut elméleteket illetőleg *Hirt* álláspontját követi. A sonans nasalis és liquidákra elfogadja az ő elméletét, amennyiben megtagadja a sonans és consonans nasalis és liquida kapcsolatokat (*rr*, *ll* helyett *br*, *bl* stb.), az idg. *r* görög folytatásául csak zárójelben szerepel az *ap* a *pa* mellett, mint *Hirt* Idg. Gr. 12. (s már előbb is) *r* = „gr. *pa*, und angeblich unter besonderen Bedingungen auch *ap*“, azonban nem veti el teljesen a hosszú nasalis és liquida kapcsolatokat (miként *Meillet* már az *Introduction*-ban 1903-ban az *er* és $\tilde{r}$ mellett). Az idg. mássalhangzók között Sommer után (*Lautstud.*) megtagadja a spirans *j*-t, *s* (*Osten—Sackenre* való hivatkozás nélkül) a *p* ellen is állást foglal. A különnyelvi hangtörténetben a *Sommertől* valószínűbbnek tartott *oi* — *oe* — *oq* — *ou* — $\bar{u}$ fejlődés ellen van és azt vallja, hogy „in *loidos*, *oinos* usw. *oi* über $\bar{o}$ zu $\bar{u}$ führte“. Az idg. media aspirataknak latin nyelvi folytatásait külön fejezetben

nagy alapossággal tárgyalja. Kiterjeszkedik az újabb feltevésekre, de bár ezeket különböző oldalról megvilágítja, nem szakít a régi elmélettel. A hangsúlynál ismerteti a francia és a német álláspontot, az utóbbit azonban tagadhatatlanul mostohábban. S bár kénytelen elismerni, hogy a francia befolyásnál is vannak bizonyos nehézségek, mégis így nyilatkozik: „Alles in allem ist zweifellos die französische Auffassung in sich geschlossener und einheitlicher, und braucht den zwei wichtigen Tatsachen der rein quantifizierenden Metrik und der Grammatikerzeugnisse keine Gewalt anzutun“. A saturnusi vers és a régi scaenicusok tanulságait tehát másként értelmezi, mint a német nyelvészek, a grammaticusoknak pedig, kiknek a tekintélyét méltán megnyirbálták (*Hermann Silbenbild.* részben még a görögökét is), teljes hitelt ad. A hangsúly mivoltát illetőleg azonban Meyerrel („Slav. und idg. Intonation“) tart, s ez alapon végső következtetése: „Der lat. Hauptton dürfte... musikalisch und mit einem nicht sehr auffälligen Druck verbunden gewesen sein“. Éppen ennyi erővel és érvel meg is fordíthatta volna a sorrendet a musicalis hangsúly rovására.

Az alaktan, mint feljebb a fejezetek felsorolásánál láttuk, felöleli a szóképzést is, amelyet nemcsak *Sommer Handbuchja*, de a *Stolz—Schmalz* nyelvtan régi kiadásai is elmellőztek, jöllehet a *Müller-féle Handbuchnak Brugmann*tól írt s negyedik kiadásában *Thumb*tól átdolgozott görög nyelvtana is kiterjeszkedett rá és épen *Stolz*nak 1894-ben megindult, de első kötete után megakadt történeti nyelvtana („Hist. Grammatik d. lat. Sprache“) adta a leggazdagabb anyagú latin szóképzéstant. Szerzőnk nyelvtana e részében, amint másképp nem is lehet, *Brugmann*nak *Grundriss*ára támaszkodott, de a *Stolz-féle* latin szóképzéstannak is hasznát vette, sőt *Debrunner Griechische Wortbildungslehre*jének a tanulságait is értékesítette. Ezzel azonban épen nem akarjuk a munka értékét kevésre becsülni, mert ez nem azt jelenti, hogy benne a *Stolz-féle* anyagot *Brugmann* rendszerezésével kapjuk s semmi mást. Sőt míg másutt, a kiváló *Sommer* nyelvtan után, nagyobbára csak az teszi hasznossá minden latin nyelvész számára, hogy az újabb irodalmat igen nagy gonddal, alaposan feldolgozta, szóképzéstana és a nominalis szóképzéshez csatlakozó, a legmodernebben megírt, az eddigi szempontok figyelembevételével mellett a kétféle összetételt, az ú. n. „Zusammenrückung“-ot és „Zusammensetzung“-ot („echte Composition“) következőt szétválasztó, a görög hatásról meg nem feledkező „Nominalkomposition“ egyenesen ürt pótol. Sem az e tekintetben igen szűkre szabott *Meillet—Vendryes* nyelvtan („Traité de Grammaire Comparée des Langues Classiques“), sem német elődei — melyek közül itt is felhívjuk a figyelmet a *Heinichen Schulwörterbuch* 9. kiadásának sikerült, céljánál fogva azonban rövidebb s főleg az iskolai szükséglet kielégítésére szolgáló, de szakavatottsággal megírt szóképzéstanára — nem

mérhetők hozzá. Szerző az etymologicus irodalom felhasználásával s a kölcsönszók helyes szétválasztásával az indogermán örökségből kiindulva, a legrégebb latin adatokat pontosan felsorolva, jórészt magagyűjtötte anyaggal, gondos elrendezésben a lehetőségig teljes képét adja a latin szóképzésnek. Eltekintve attól, hogy az ablautot kissé elhanyagoltnak látjuk, s itt egyes kérdésekben, mint pl. a *sēdēs* töveket és a *māterīēs* — *māteria* váltakozásának az eredetét illetőleg *Hirt*tel tartunk, akinek idevágó feltevéseit szerző meg sem említi, továbbá hogy az adverbium képzésnél nem emeli ki ezeknek megmerevült casusformákból való eredetét, végül hogy a fokozás a világosság kárára rövid, csak azt a hiányt tudjuk még rováására írni, hogy a nomennél nem mindig világítja meg a jelentést s csak ritkán mutat rá ennek különnyelvi fejlődésére. Az igeragozásban a medio-pass. *r* végződésék tárgyalása nem kielégítő. Nem azon van a lényeg, hogy az idg. nyelvek nagy részében nincs *r* alak (van ilyen az ó-indben is, mégsem tartozik ide), hanem azon, hogy hol fordulnak elő. Keletkezésüket illetőleg *Brugmann* feltevése (IF.—39.) hiányzik, s ami ennél nagyobb hiány, *Charpentier*nek a közös itáliai-kelta eredet ellen való állásfoglalására sem tér ki. Az egyes szám második személynél nem említi, hogy a tocharban is kimutattak egy *r* második személyt, pedig ez a suffixum magyarázatánál igen fontos. Az itáliai *f* és *b* temporara a szerzőnek az *Indogermanische Forschungen* 42. kötetében írt tanulmánya eredményeit hozza. A *-ui* perfectumra nem talál kielégítő magyarázatot, de felsorakoztatja a megfejtését célzó kísérleteket, természetesen *Schmidt* Józsefét kivételével, akinek még „Az idg. flexio genesisének problémájá”-ra sem történik hivatkozás, aminthogy a magyar szerzők dolgozatai teljesen ismeretlenek előtte.

Szerző módszere teljesen kielégíti a tudományos igényeket. Szempontjai, rendszerezése, tárgyalásának a módja a legszigorúbb kritikát is kiállják. Csak azt látnám örömmel, ha szakított volna azzal a móddal, ahogy *Sommer* is tárgyalja a mássalhangzó-csoportokat. Hogy ezeknek egy kalap alá foglalása hely megtakarítás céljából igen praktikus, magam is tapasztaltam, de ahol a szerző nincs szigorúan terjedelemhez kötve, a rendszerezés fonetikai és lélektani szempontból történjék, mert egyébként ezek, mint könyvünkben is nem egyszer, könnyen elhanyagolódnak. Szerzőnk követhette volna itt azt az utat, amelyet *Schopf* járt, nem a mássalhangzó-csoportokat, hanem a távol-sági dissimiliatiót és assimilatiót, továbbá a metathesist tárgyaló kitünő munkájában („Die konsonantischen Fernwirkungen“, 1919).

Mindent összevéve, ha vannak is hiányok, ezek csak azért tűnhetnek fel, mivel lépten-nyomon azt érezzük, hogy nagy tudású, óriási szorgalmú, tisztán látó, körültekintő tudós rendszerezését forgatjuk. Ezzel a kötettel a régi *Müller*-féle *Handbuch*-nak *Brugmann*tól írt és *Thumb*tól átdolgozott görög nyelvтанához méltó, s egyben-másban

feléje emelkedő latin hang- és alaktant kaptunk. Kár, hogy nélkülözzük benne a régi kiadások értékét nagymértékben emelő áttekinthető, kimerítő bibliographiát. Ez nem azt jelenti, hogy nincs benne alapos bibliographia, de az egyes fejezeteknek, sőt minden egyes szakkérdésnek még oly kimerítő bibliographiája sem teszi feleslegessé s nem pótolhatja az összefoglaló bibliographiát, amely igen szépen csatlakozhatott volna kiegészítésképpen a túlságosan rövidre szabott latin nyelvtudomány-történethez. E fejezetnek úgyis az a gyengéje, hogy az újabb történetet illetőleg *Delbrückre* („Einleitung in das Studium der idg. Sprachen“) utal, pedig az ő munkája feladatánál fogva nem tájékoztathat a legújabb latin nyelvtudomány útvesztőiben.

Budapest.

Szidarovszky János.

Esto vir! Írta és kiadja a Pesti Főiskolai Szent Imre Kollegium előjárósága. Budapest, Élet-nyomda, 1927. 97 l.

E könyvben, melyhez *Glattfelder* püspök írt előszót, a pesti Szent Imre Kollegium igazgatója és előjárói által tartott rádió-előadásokat kapjuk. Így könyvalakban jobban érvényesül a különböző előadásoknak célkitűzésben, pedagógiai eszményben és elvekben való egysége. A megvalósítandó férfieszményt rajzolja meg ez a könyv. Felvonultatja az ifjú szeme előtt a különböző testi és lelki készségeket és erőket, melyek kiaknázásra és feldolgozásra várnak és amelyeknek céltudatos felhasználása a gondos nevelőnek és az önnevelő fiatal embernek a feladata; az élet különböző területeit: a felsőbbrendű életet szolgáló tudás, a nemesebb, szebb, igazabb életet feltáró szép, az akaratunkra, kitartásunkra lendítőleg ható öröm világát; végül pedig a mindezeket magasabb egységbe foglaló vallást, mely biztos célt jelöl meg, amikor az egyént kiemeli a múlt világból és az örökkévalóságba, Istenhez vezeti. E természetes és természetfölötti erők hatása alatt alakul ki a kemény, acélos férfi, aki az életnek nem rabszolgája, hanem királya.

A szerzők elsősorban a főiskolai ifjúsághoz szólnak, de szívesen látnók ezt a sugalló erejű művet idősebb és érettebb középiskolás ifjainknak kezében is.

G. M.

A Szepesség. Emlékkönyv a „Szepesi Egyesület Budapesten“ fennállásának 50. évfordulójára. Szerkesztette *Dr. Loisch János*. Bp. Kókai. 1926. 236 l.

Igen díszes kiállítású könyvvel tette emlékezetessé a Szepesi Egyesület félszázados ünnepélyét. A könyv kétségtelenül az Egyetemi Nyomda legszebb újabb kiadásainak egyike, ami már magában elég tekintélyes fokmérő. A csinos külső formával méltán vetekszik gazdag tartalma. Csupa elsőrangú szakember tollából számos cikkben elvonul előttünk a Szepesség szép földje, tája, története, nyelve, irodalma, művészete, kereskedelme stb. Számos műveléssel és szöveggel.

Itt csak a nyelvi és irodalmi tárgyú értekezésekről szólunk. A szepesi nép fennmaradását kétségtelenül tájszólásának, nyelvének élete dönti el. Ezt igen helyesen hangsúlyozza Loisch és Lám. Messze élő, elszigetelt fajrokonaitól nem várhat segítséget és ha zipser tájszólása kihal, akkor a nép is eltűnik és végkép beleolvad az őt körülvevő ellenséges szlávságba.

Nyelvével és eredetével a zipser nyelv egyik régi és tekintélyes bűvara ismertet meg: (Dr. Gréb Gyula: *A szepesi németek nyelve és eredete*.) Eredetét már a XV. század óta kutatják, de helyes úton csak a XVIII. sz. óta keresik. Az egyes vélemények még akkor is igen szétágazók voltak. Hogy történeti följegyzés híján, az összehasonlító nyelvtudomány útján, földeríthető-e teljesen, kérdéses. Telepítéstörténetileg megállapítható, hogy két réteg érte a *Felsőszepességet* és pedig egy régibb (1241 előtt), melynek rokonsága a nyugati Érc-hegység szászországi nyelvjárásában maradt fenn és egy későbbi (1241 után), de erősebb, Szilázia területéről. Mindkettő tehát *közép-német* jellegű keveréknyelvjárás. A *gründler* (alsószepesi) tájszólás *felsőnémet* (bajor, keleti frank) — *közép-német* (északtübingiai) keveréknyelvjárás. Hogy hol keveredtek a nyelvjárások, ma még nem tudjuk biztonsággal és így az eredet kérdése sincs véglegesen megoldva. A módszer tökéletesítése az újabbkori (XVIII. sz.) telepések nyelvjárásainak kutatásától várható.

A két irodalmi cikk írója előtt két egymástól teljesen elütő feladat állott és bátran elmondhatjuk, hogy derekasan megoldották. A felsőszepesiek tájkiáltésze régiebb, a Szózáttal egyidős (1836). Loisch tanulmányában (Dr. Loisch János: *Felsőszepesi költők*) csak három elhalt költő méltatásával foglalkozik, a jelenleg is író nemzedék érdemeit végleg megállapítani még korai volna. Mindhárom író költeményei nyomtatásban is megjelentek, ismertek és így röviden esztétikai méltatásukra szorítkozhatott. *Lindner Ernő* (1826—1902) Késmárk költője. Városi tájszólásban írt, mint két társa. Kedvelte és fordította Petőfit és Aranyt. Elsőnek magyarázta Arany Toldiját az iskolában (1756); bolyongása is rokon egyes magyar költőkével. Sokfelé tanárkodott, míg a M. T. Akadémia könyvtárosi állásában csendes végállomáshoz jutott. 1864-ben lépett fel verseivel. Sikerült elbeszélő költeményei vannak, de mint dalköltő a legnagyobb a zipser irodalomban. Első mesterei a görögök voltak, innen nagy formakészsége, és ez a magyar és külföldi klasszikusok fordítására kiválóan alkalmassá tette. *Weber Rudolf* (1843—1915)¹ a szepesi népköltők közt méltán a legünnepelebb. Sem előtte, sem utána senki sem tudta hívebben és szebben visszaadni a szepesi tájszólást, akár humoros verseit, akár

¹ Weberről külön tanulmánya jelent meg Loischnak, melyet a K.T.E. Közlöny 1925, okt. számában ismertettem,

ballada-féle költeményeit tekintjük is; nyelvével csak a Szepesség természeti szépségeinek rajza mérhető össze. Alakjai mind egyes felsősziléziai östípusok és mindezekről oly elevenséggel ír, mintha mindig ott élt volna, pedig 40 évig a bp. ev. főgimn. tanára volt. Versei kötetbe gyűjtve 1896-ban jelentek meg. Weber erősen hatott Dr. Hentsch Aurélla (1858—1921), aki 1920-ban mint közigazgatási bíró vonult nyugalomba. Versei (mint két elődjéé) lapokban, folyóiratokban jelentek meg; kötetben 1919-ben. Kimondottan humoros költő; irodalmi sokoldalúsága és művészi becsvágya nem mérhető össze előbbi két földijével. Verseivel mulattatni akart és azt el is érte.

Az Alsószepesség irodalma nem volt olyan virágzó, mert hiányzott a nyomda, a folyóirat és a tudományos központ (pl. a Felsőszepességben a késmárki liceum). Irodalma így nagyobbára kéziratban maradt ránk és nehezen hozzáférhető. Ez szabta meg Lám tanulmánya módját (*Lám Frigyes: A gründlerok irodalma*). Elsősorban gyűjtés, ismertetés és csak aztán méltatás. Az ismertetett írók javarészből még élők, akiket Lám városok szerint csoportosított. Gölnichánya, Szepesremete: Gazdag népdalokban és népmondákban, 1925 óta van havi folyóirata „Der Gründler”. Itt több elhalt és élő íróról emlékezik meg, akiknek művei csak kéziratban vannak meg és amelyek kiadása nemcsak irodalmilag volna nyereség, hanem néprajzilag is tanulságos (pl. Ratzenberger, Schranz). Szomolnok: Néprajzi és költői kincseket tartalmaz Kliegl Tivadar könyve (*Der Gründler*, 1894), melyben három drámája is van. A szomolnokiak szerették a drámát és a színielőadást. Mecenzei (mánták): Nyelvük furcsaságairól már 200 évvel ezelőtt megemlékeztek, de a költészetben csak 1882-ben foglalt helyet. Legnagyobb költőjük Gallus Péter (sz. 1862-ben), de az ő versei közül is csak egy jelent meg nyomtatásban. Dobsina (buleener): Itt több az ismert írói név, de legnépszerűbb Klein Sámuel (1847—1915), kinek versei kötetben 1914-ben jelentek meg. Lám szerint összemérhető a legnagyobb tájszólásköltőkkel. Réz.

Dr. Jávorka Sándor: A magyar flóra kis határozója. A rajzokat készítette Csapody Vera. — Budapest, 1926, a „Studium” kiadása. — 324 oldal, 46 táblarajz. — Ára 97.500 korona.

Nekünk, természetrajztanároknak kellemes meglepetéssel kedveskedett Jávorka Sándor, amikor a Flora Hungarica-t kisebb terjedelemben is megjelentette „A magyar flóra kis határozója” címen.

Mi ugyanis mindig szükségét éreztük egy olyan *növényhatározónak*, amelynek kulcsa egyszerű felépítésű, logikus sorrendű, rövid s biztosan célravezető, vagyis *amivel növényt lehet határozni*.

Az eddig megjelent növényhatározókban egyik-másik kívánság érvényesült is, de mégis mindegyikben volt valami bizonytalanság, ingadozás, aminek eredménye volt, hogy a növény meghatározása

rendesen nem sikerült olyan módon, ahogy kellett volna. Hogy ez mit jelent különösen akkor, ha künn a szabadban tanulókkal megy végbe a növényhatározás, azt minden kollégám tapasztalhatta.

„A magyar flóra kis határozója“ úgy látszik, hogy a sokaktól próbált kérdést helyesen oldotta meg, mert segítségével könnyen, biztosan jutunk el a keresett növényig.

Sértést követnék el szaktársaimmal szemben, ha a könyv használatának taglalásába bocsátkoznék.

E helyett a könyv kiválóbb érdemeire mutatok rá. Tudjuk, hogy a morfológia tanításánál mennyi bajt okoznak az *alapfogalmak*, amelyeket a tankönyvírók sem használnak egyöntetűen. Jávorka Sándor ezeket az alapfogalmakat abc rendbe szedte könyve elején. Minthogy a legújabb irodalom alapján készítette el azokat, teljesen megbízhatók. Kíváncsinos, hogy így fogadjuk el s így használjuk ezeket.

Nagy érdeme a könyvnek, hogy az *Edényes virágtalanok* s *Nyitvatermők* meghatározó kulcsát is adja. Az Edényes virágtalanokból 46 fajt határozhatunk meg 21 nemen és 6 családon belül. Nemcsak elég, de talán sok is. A *Virágos növények* 112 családdal, 652 nemmel s 2123 fajjal vannak képviselve. Ha most már meggondoljuk, hogy a virágos növények Nagymagyarországon 121 családdal, 874 nemmel s mintegy 4000 fajjal vannak képviselve s ebből a kis növényhatározó a fajoknak több, mint felét felöli, fogalmat szerezhetünk a könyv terjedelméről, amely azonban — véleményünk szerint — nem válik a könyv előnyére.

Mi ugyanis nagyon szeretnők, ha „A magyar flóra kis határozója“-t minél több diák megvenné s bizalmas barátjává tenné. De eme nagy terjedelme miatt teleemesen drága. Jóval nagyobb az ára, mint a kötelező tankönyvé, holott ez nem kötelezhető segédkönyv. Ezen tehát valami módon segíteni kellene, már csak a megközelíthetős szemszögéből nézve is.

Védeni ugyan lehet a szerző álláspontját azzal, hogy *irredenta célt* szolgált s az elszakított területek (Burgenland, Tatra stb. növényzetét) is felvette s hazánk virágoskertjének kerítésül a Kárpátok gránit-sziklafalait jelölte ki.

A könyvnek nagy érdeme a mi szempontunkból, hogy a közönségesebb *disznónövényeket* is felvette. Ez igen okos gondolat volt!

Kifogásunk van azonban a *rajzok* és *táblák* ellen. A rajzok igen kicsinyek, zavarosak, zsúfoltak.

Egy határozó könyvben a rajz arra való, hogy a keresőt a szövegben vezesse. A rajz egy-egy útjelző ott, ahol az út eltér. Ebből az következik, hogy minden rajznak a szövegben éppen ott kell lennie, ahol szükség van rá. A táblákon való *összezsúfolt* rajzok módszertanilag a legrosszabb s legjobban idejét múlt megoldást tárják elénk.

Csak sajnálni tudjuk, hogy *Csapody Vera* kartársunk igen nagy tudása, rendkívüli ambíciója és készsége ilyen technika mellett nem tudott kellő módon érvényre jutni.

Készséggel elismerjük, hogy „*A magyar flóra kis határozója*” tudományos szempontból a botanikai irodalom egyik legkiválóbb alkotása, őszintén kívánjuk, hogy módszertanilag is az legyen s mikor elismerésünket és köszönetünket tolmácsoljuk *Jávorka Sándornak* és a „*Studium*” könyvkiadó vállalatnak, egyben kérjük őket kifogásaink megszívlelésére, hogy a könyv dédelgetett kedvence legyen a magyar ifjúságnak s a megérdemelt széles rétegekben terjedjen el. *Méhes.*

Széchenyi Vallomásai és Tanításai (Széchenyi-Anthologia). A Népfőiskolai Széchenyi Szövetségek megbízásából összeállították *Fekete József* és *Váradi József*. Schandl Károly dr. előszavával. Átnézte Imre Sándor dr. A *Studium* kiadása. Budapest. 507 l.

Az Akadémia alapításának centennáriuma óta mindjobban érvényesül az a törekvés, hogy Széchenyi István ne a cenki sir nagy halottja legyen, hanem közéletünk alakító tényezője, hogy eszméi ne a könyvtárak holt kincsei maradjanak, hanem átmenve a köztudatba, termékenyítsék meg a lelkeket, keltsenek hitet, ébresszenek bizalmat, képesítsék nagy tettekre, céltudatos munkára a letiport trianoni magyarságot. A Magyar Történelmi Társulat megkezdte a legnagyobb magyar műveinek új kiadását. A Döblingi Irodalmi Hagyaték köteteit már 1921 óta bocsátja közre Károlyi Árpád. Nemrégiben hagyta el a sajtót Viszota Gyula dr. szerkesztésében „Széchenyi István Naplói”-nak II. kötete, melyet Közlönyünk mult száma méltatott. Gaál Jenő, Imre Sándor művei (Sz. I. nemzeti politikája, Sz. I. nézetei a nevelésről), Székfü Gyula (Széchenyi igéi), a Kultúra és Tudomány c. sorozatban Széchenyi eszmevilága megbecsülhetetlen szolgálatot tesznek Széchenyi egyéniségének megismertetésében és eszméinek terjesztésében. Míg azonban ezen művek részben a tudományos körök érdeklődését szolgálják, részben tanulmányok Széchenyi egyéniségéről, addig Fekete és Váradi most megjelent műve a nagyközönségnek szánva olyan nyelvezetben, olyan rendezésben adja Sz. gondolatait, hogy fölmenti a kevésbé kitartó és elmélyedő munkára nem mindig alkalmas embert attól az elfáradástól, mely Széchenyi eredeti műveinek olvasásával együttjár. A Bevezetésben (9—51. l.) Fekete József ismerteti Széchenyi egyéniségének sokoldalúságát, szellemi világának rokonságát a most ébredező új korszellemmel. Párhuzamot von Széchenyi és a dán Grandtvig közt, majd bemutatja Széchenyit, mint a nemzet tanítványát és a fajiság prófétáját, világnézetét, mint az evangélium gyönyörű virágát.

Az író rajongó érzéseinek megnyilvánulása megkap, hódoló tisztelete átárad Széchenyit kevésbé ismerő, s így vele szemben idegenül álló olvasó lelkébe is, érdeklődést ébreszt, hangulatot teremt; mindez

nagyon fontos olyan mű bevezetésében, mely a nagyközönség lelkét akarja Széchenyi eszméinek befogadására előkészíteni.

A Széchenyi és kora c. fejezetben (55—189. l.) Váradi József Széchenyi életrajzi adatait, alkotásait, irodalmi műveit ismerteti. A Széchenyi-irodalom fontosabb műveinek megemlézése után bemutatja Magyarország állapotát a Világ-ból vett szemelvényben. Széchenyi Vallomásai-ból feltárul előttünk az a nemes lélek, melynek minden érzése hazájáé, belátunk nemzete felvirágoztatásán fáradozó agyának tervezgetéseibe, majd tépelődései, önvádja okozta lelki mardosásai, végül tragikus összeomlása hatnak az olvasóra megrázó erővel. Imái az erényességért, a munkás életért, Crescence imakönyvébe írt fohásza a hívő emberi lélek gyönyörű megnyilvánulásai.

A II. rész (191—446. l.) Széchenyi tanításait rendszerezi: 1. a megelégedés, a bölcsesség s a nemzeti fölemelkedés és boldogulás alapjairól; 2. az ember világáról; 3. az ember társasvilágáról; 4. a magyarság világáról. Ezen tanítások legtöbb része falitáblákra nyomtatva kifüggesztendő volna minden iskolában, minden társadalmi egyesületben, hogy a tanulók s a felnőttek gondolati és érzelmi kincsévé váljanak.

Széchenyi legértékesebb gondolatai (447—497. l.) a függelékben (499—501. l.) lelkivilágát jellemző néhány levele a nagycenkiekhez a templomépítés, titkárához Kőrösi Csoma Sándor emlékjele ügyében teszik teljessé a szerzők kegyeletes munkáját, mellyel „nem tudományos, de paedagogiai célt akarnak szolgálni” és — mint Schandi Károly az előszóban írja — „kegyeletes adójukat kívánják leróni a legnagyobb és leghívebb magyar iránt olyan formában, hogy eszméi társadalmunk legszélesebb rétegeiben is elterjedhessenek és ezzel mindig céltudatos, tervszerűen következetes és összhangzatos munkára serkentsék a magyarságot”. Kíváncsú, hogy Széchenyi vallásossága, hite a magyar jövőben, áldozatos munkára készítő fajszeretete minél nagyobb tömegeket tegyen lelkessé, mert csak „ha mindenkiben él a hűség a hazához, kötelességtudás, istenfélelem és őszinteség”, csak akkor várhatjuk letiportságunkból a feltámadást. Dr. Kopp Tibor.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében minden irat ÉDES JENŐ főtitkárhoz küldendő: VI, Felsőerdősor-utca 19. sz. alá.	Szerkeszti Dr. KOVÁCS DEZSŐ VIII, Üllői-út 70.	Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek NÉMETH JÓZSEF pénztárnok (II, Toldy Ferenc- u. 9.) hatáskörébe tartoznak
Előfizetési díj 9'60 pengő.		Évi tagdíj 4'80 pengő.

Klebelsberg Kuno gróf.

Minden magyar bizakodó, büszke örömmel olvasta azokat a híreket, amelyek Klebelsberg Kuno gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter olaszországi útjáról számoltak be. Azok a felemelő ünnepek ugyan elsősorban az ő személyének: a jeles történetudósnak, a kiváló kulturpolitikusként szóltak, az ő megtisztelését célozták, de az ő személyén keresztül az egész magyar nemzet megbecsülését és dicsőségét is jelentik.

Az isteni gondviselés különös jóságának köszönhetjük, hogy ennek a széttépett országnak olyan államférfiai vannak, akiknek nagysága az európai mértéket is meghaladja s politikai értékük tiszteletet parancsol mindenfelé az ország határain túl is.

Igy történhetett meg, hogy egy nyolc millióra sorvasztott, porig sújtott nép néhány év alatt az elesettség mélységéből annyira felemelkedett és megerősödött, hogy immár ismét tényező kezd lenni az európai történelemben.

Itt egy új honfoglalás indult meg: meg kell hódítani számunkra Európa lelkét, megbecsülését s aztán majd eljön a többi is. Az új honfoglalás azonban most nem fegyverekkel, hanem kulturális megerősődéssel történik. És ennek a kulturális honfoglalásnak a vezére *Klebelsberg Kuno gróf*. Az ő lelkében cselekvő erő az a gondolat, hogy *Eötvös József* báró szavaival éljünk: „a nemzetek nagysága nem az emberek,

hanem az intelligencia mennyiségétől függ.“ Ezért építi a magyar kultúra várát olyan szinte emberfeletti erővel és kitartással, mert jól tudja, hogy mindennemű kulturális intézkedésével, intézményével a jövőndő Magyarország nagyságának alapját rakja le.

Az ő páratlan államférfiúi sikerének éppen az az egyik rúgója, hogy ő a szebb jövőt szolgáló gondolatokat nemcsak felvetni tudja — amint ezt a minap megjelent hatalmas kötete* bizonyítja; hanem — amint az országot az elemitől az egyetemig behálózó kulturintézkedések sűrű szövödéke mutatja — van a legnagyobbakkal vetekedő tetteje, harcos szívossága azokat meg is valósítani.

De tudja azt is, hogy a magyar kultúra nem állhat meg a csonka ország határainál. S míg az európai népek jelenlegi sorsintézői esztendőök óta tanakodnak és keresik a módokat, hogy miként lehessen a háború és béke által megbontott kulturközösséget helyreállítani, a magyar kultusz-miniszter az európai kulturpolitikuskok összejövetele révén és a *Collegium Hungaricumok* felállításával itt is a tettek terére lépett s megmutatta a cselekvésnek egyedül eredményes útját.

Most tehát így a magyar művelődés virágzási korszakának küszöbén állunk.

S mi, a magyar kultúra egyik jelentős területének munkásai olaszországi fényes történelmi sikerei és könyvének megjelenése alkalmából legmélyebb tisztelettel tekintünk fel Önagyméltóságára s bízó hittel kívánjuk, hogy nagyszerű elgondolásai és alkotó tervei valósuljanak meg úgy, amint az ő lelke képzeli és óhajtja; akkor hamarosan beteljesül a magyar Hiszekegy imája és lesz még egyszer magyar ünnep a világon!

(N).

* E könyv érdeme szerint való méltatása a szerkesztő súlyos megbetegedése miatt maradt el a mostani számból.

Nehéz idők.

Roszbabb napokat már látott a magyar tanár, de nehezebbeket alig.

Öt-hat esztendővel ezelőtt havi járandósága már csak néhány napra biztosította számára a betevő falatot, a hónap többi részében már mindennapi fekete kenyerét épp úgy szívéhez nőtt családi ingóságok eladogatása útján teremtette elő, mint a többi, mártíriumot járó magyar tisztviselő. A magyar tanár akkor néma önmegadással vitte példátlanul súlyos keresztljét, mert látta, hogy egy tehetetlen vonagló állam non possumusával áll szemben.

Ezzel ellentétben ma a középiskolai tanárság elkeseredett és ingerült. Pedig anyagi helyzete az öt-hat évvel ezelőtti állapothoz képest javult. Mai fizetése szigorú beosztás mellett talán három hétre is biztosítja részére az animális élet legelemibb feltételeit s ennek dacára a tanári lélek depressziója ma sokkal nagyobb, mint volt a százszázalékos nyomorúság napjaiban.

Mi az oka ennek? Mesterséges izgatás talán, amit a sajtó és egyes hevesvérű karbeliek kis rohamcsapata folytatna? Megelégedett embert izgatni bajos, különösen akkor, ha az izgató szavak szikrazáporát magas műveltség szikrafogó rostája szűri meg. Avagy az a természetes törekvés nyugtalanítja a tanárságot, hogy az országos konszolidáció beköszöntével szeretné konszolidáltnak látni már a saját életét is, amelyet különféle keserves kenyérpótló munka: magántanítás s más egyéb lélekölő járom elkietlenít és deklasszifikál?! Még ez a sajnálatos helyzet se tenné indokolttá a türelmetlenség magasabb hőfokát, mert hiszen akkor, amikor a tanár ezeket a kivételes terheket hordozza, csak tisztviselő testvéreinek általános mártírsorában osztozik.

Azt az okot, ami sorainkban azt az egyetemes lelki háborgást előidéz, én másban látom s egyetlenegy szóval meg is jelölhetem. Az a szó, ami a tanári lélek izgatásában ma főbűnös, így hangzik: kilátástalanság! Mikor az A) vonalbeli tanár a közvetlen magasabb rangosztály B) csoportjának ijesztően hosszú szériesét látja maga előtt, még hozzávetőlegesen se tudja kiszámítani, mikor fogy el előtte ez a rettentő barrikád? Nem tudja, hogy öt évet vagy tizenöt évet jelent-e a várakozás, a mozdulatlanság időszaka? Pályájuk legvégén járó, érdemes professzorok teljes bizonytalanságban vannak aziránt,

nem fogja-e őket végképen a hetedik osztályban rekeszteni a harmincötödik év, a nyugdíjaztatás sorompója? S ott van az idős helyettes tanár szomorú alakja, akinek pusztá jelenléte lehangolja s egy keserű kérdés felvetésére ingerli a többi tanárt: mikor kerülhet sor az én helyzetem megjavítására, mikor ennek a lázáréletű seregnek a sorsán se tudott eddig segíteni a hatalom? S tetejébe mind e nyomasztó kérdéseknek, ott vannak az egyetemes visszaszorítást okozó különleges tanári sérelmek, (korpótlékelvonás, a harmincötéves szolgálat, a Károlyi-korszak mulasztása), melyeket a harmadévi státuszrendezés lerögzített s úgy hagyta benn a tanári státus szervezetében, mint valami gyógyíthatatlan betegséget!

Mindezeket mi tudjuk, de akármilyen ragyogó retorikával ismételgetjük is egymás között s jöjjön bár egy Rákosi Jenő tollának tűzijátéka segítségünkre, ez a dolognak mind vékonyabbik fele. Döntő ereje csak annak az igyekezetnek van, hogy a hatalom birtokosainak agyával percipiáltassuk a magunk igazságát. Fel kell fogatnunk bajaink mibenlétét, mert csak a megértetésen át bírjuk elérni azt a bizonyos megvilágosodást, ami nyilvánvalóvá teszi sorsunk intézői előtt, hogy *a tanári nyugtalanság nem hiú fészkelődés, hanem akut közoktatásügyi körtünet.*

Ez a megdondolás vezetett bennünket, amikor az őszi közgyűlés után miniszterünk előtt ecseteltük a tanárság közhangulatát s bejelentettük önagyméltóságának, hogy a tőlünk távolabb álló kormányzati tényezők meggyőzése érdekében egy nagy tájékoztató körútra indulunk. Írásba foglaltuk kívánságaink minimumát abban a formában, amint az a Közlöny előző számában napvilágot látott. Első lépéseink természetesen közvetlen fellebbvalóink: Petri Pál és Schwöder Ervin államtitkár urakhoz vezettek. Ők ízről-ízre ismerik panaszainkat. Nem kétséges, hogy a döntő faktorok tanácsában az ő szavazatuk fenntartás nélkül a mienk.

A pénzügyminisztériumban, amint erre el voltunk készülve, sokkal szigorúbb szemek fogadtak bennünket. Szabóky Alajos államtitkár úr azzal a kijelentéssel vette át emlékiratunkat, hogy annak tartalmát megfogja vizsgálni. Kerntler Kálmán h. államtitkár úr, az illetményügyek legfőbb revizora, csaknem félórás eszmecserére adott alkalmat. Behatóan megvitattuk memorandumunk összes sérelmi pontjait s meglelégedéssel állapítottuk meg, hogy öméltósága a helyettes és elvezényelt tanárok kérdésében álláspontunkat magáévá tette. Bud János pénzügyminiszter úr is türelmes jóindulattal hallgatta végig a beadvány alapján élőszóval is megismételt helyzetjelentést s már első hallásra olyan észrevételt tett, hogy középiskolai tanár szolgálatát nem fejezheti be a hetedik rangosztályban s ha az mégis előfordulna, az illető tanár számára nyugdíjaztatásával egyidejűleg soronküüli előléptetéssel kell lehetővé tenni a hatodik rangosztályba való bejutást!

Meglepően jóakarátú érdeklődést tanusított, a mi keserves pörünk iránt gróf Bethlen István miniszterelnök úr. Jelenlétünkben adta ki az utasítást, hogy ez az ügydarab neki külön referáltassék el, mert foglalkozni kíván a kérdéssel. Mikor azt hallotta, hogy a kultuszkormány létfenntartási okokból ma még tűrni kénytelen a tanárok magántanítói munkavállalásának tekintélyromboló gyakorlatát, bölcsesége spontán közvetlenségével mondta ki ezt a márványba kívánczó kemény ítéletet: *Inkább hozzon az állam valami pénzügyi áldozatot, semhogy veszélyeztessük az iskola erkölcsét!* — Önmagyméltóságának ügyünkben kiadott átirata különben, — értesülésem szerint — már ott fekszik a kultusz- és a pénzügyminiszter urak asztalán.

De nem tekinthettük nehéz küldetésünket befejezettnek addig, míg az államfő magas személye előtt is fel nem tárjuk a középiskola tanárkrisisét. Meg voltunk győződve, hogy az, aki nemzeti fundamentumokon építi a jövőt, nem hagyja meghallgatás nélkül a magyar élet legnemzetibb munkás csapatát. S Őfömméltósága bennünket valóban meghallgatott. Sérelmeinknek még részleteiben való kifejtésére is kegyesen módot adott s válaszában katonás egyenességgel mutatott rá arra, hogy a tanársorsot a közszolgálat egyéb ágazatainak sorsától általában elválasztani nem lehet.

Önuralommal kell hordoznia még egy ideig föl az ő magas személyéig minden közalkalmazottnak az életigények teljességéül való lemondás áldozatos terhét. De mint ahogy néhány év óta nem remélt ütemben igazodtak a közviszonyok, úgy meg van minden remény a közszolgálati alkalmazottak s így, a tanárság helyzetének további javulására is. Ezt azonban önzatással nem lehet siettetni, ez a dolgok természetes rendje szerint el fog következni. Ha azonban a tanárok sérelmei között vannak olyan egészen sajátos természetű rendellenességek, amiket az egyetemes tisztviselői státuszrendezés nagy elvi szempontjainak megbolygatása nélkül orvosolni lehet, ezekre vonatkozólag a szakminiszter urat meg fogja hallgatni.

Szépítés vagy tompítás nélkül számolok be a történelekről s a dolgokat kiki saját vérmérséklete szerint ítélheti meg, de a mi érzésünk az, hogy felvilágosító és kapacitáló munkánk nem volt hiábavaló. Enélkül illetékes körök tudomást se szerezhettek volna arról, hogy tanárprobléma van. Ma már tudják és tudják azt is, hogy annak kivizsgálása és rendezése elől tartósan kitérni nem lehet. A kultuszminiszter úr már tett is konkrét kijelentést a helyettes tanárok ügyében, akiket egytől-egyig rendes tanárrá kíván kinevezni, ami a dolgok logikája szerint maga után fogja vonni a takarékosági bizottság által hibásan megállapított tanári létszám helyesbítését is az egyes fizetési osztályok létszámviszonyaira vonatkozó konzekvenciákkal egyetemben.

De ezen túlmenőleg is forrnak, érlelődnek a helyzetünk javítására irányuló tervek olyan helyeken is, ahol addig tanári panaszaink fekete

betűire a Sipka-szoros hava és csöndessége terült. Egy ilyen gondolatot e helyen papírra is vetek, fenntartva abbeli álláspontunkat, hogy az egyetemes, nagy hátramaradás tényét, csak többszázra rúgó, tömeges előléptetéssel lehetne jóvátenni. De sokat segítene státusunk mozdulatlanságán, ha a tanári státusban is bevezetnék a jellegadományozás rendszerét, ha tanárokat a közvetlenül magasabb fizetési osztály jellegével ruháznának fel olymódon, hogy később a magasabb rangosztályba való tényleges előléptetés esetén a magasabb osztállyal járó előnyök élvezetébe az illető tanár visszamenőlegesen a jellegadományozás keltétől számítottan lépne. — Milyen megoldást választ a hatalom, bizonytalan.

A lényeg az, hogy ez idő szerint foglalkoznak a sorsunkkal, pedig másfél év óta az alkalmazottak illetményügyei tekintetében valamennyi tárcára egy kérelhetetlen tilalom, egy változhatatlan szilencium átká nehezedik. S hogy miniszterünk mindennek dacára vállalja az utak és módok kipuhatolásának, sőt kiverekedésének terhét bizonyos reparációk irányában, ezért őt köszönet és jóhiszemű bizalom illeti meg.

A tanárságra nézve pedig ezekben a nehéz időkben s az ő passzív helyzetében csak egy kötelezettség háramlik: egységes testvéri frontot alkotni — hazárdörök és dezertörök nélkül. A talaj meg van szántva és a mag csirázásnak indult. Épp úgy kár lenne, zabolátlan haraggal legázolni, mint a sértett önérzet szabotázsával egyszerűen sorsára hagyni a jövő ígérétét.

Dr. Madai Gyula.

ÉRTEKEZÉSEK.

Az elszakított Felvidék középiskolái.*

Az elcsatolt területeken berendezkedő államok mai életének megismerése sok szempontból nagyon fontos ránk nézve s ebben is megkülönböztetett jelentőségű az iskolák élete. E soroknak célja az, hogy a csehszlovák állam középiskoláinak szervezetét és tanárainak helyzetét minden bíráló vagy összehasonlító megjegyzés nélkül ismertessék.

Az elcsatolt területen, mint általában egész Csehszlovákiában,

* Ezt az ismertetést dr. Kardeván Károly 1926. szeptember első felében küldte a „Közlöny” részére, de eddig helyszűke miatt nem közölhattük. Időközben azonban átadtuk Péchány Adolfnak, hogy a Kornis Gyula szerkesztésében megjelent „Az elszakított magyarság közoktatásügye” c. munkában az elszakított Felvidék iskolaügyének ismertetésében felhasználhassa. Fel is használta és fontos részleteket iktatott be értekezésébe, de nyomdatechnikai elnézés következtében a forrás megjelölése elmaradt. (Szerk.)

négy középiskolai típus van, ú. m. gimnázium (az alábbiakban jele *g.*); reáliskola (*r.*), reálgimnázium (*rg.*) és reformreálgimnázium (*rfrg.*). A tannyelv ezekben hivatalos kifejezés szerint csehszlovák (jele: *cseh*), magyar, német vagy rutén, némelyikben párhuzamosan különböző nyelvű osztályokkal. Minden iskolában koedukáció lehetséges, ha az illető típusú középiskolából ugyanabban a városban külön fiú- és leányközépiskola nincsen. Fiúk és leányok tehát rendes tanulói ugyanannak a középiskolának s megesik, hogy leányiskolának fiútanulója is van. Alább zárójelben közlöm a tanulók létszámát az 1925/26-i hivatalos csehszlovák sematizmus alapján. Első helyen áll a fiúk létszáma, második helyen a leányoké.

Alsókubin, áll. *rfrg.* *cseh.* (194+46); *Aranyosmarót*, áll. *rg.* *cseh.* (263+31); *Beregszász*, áll. *rg.* rutén törzsosztályokkal és magyar melléktagozattal, azaz párhuzamos osztályokkal (összesen 584+40); *Besztercebánya*, áll. *g.* *cseh.* (312+6); *Eperjes*, a) *evang. g.* *cseh.* (274), a VIII. o. ebben az évben még magyar volt (46); b) áll. *rg.* *cseh.* (283+49); *Érsekújvár*, áll. *rg.* I—VI. *cseh.* (225+36), I—VII. magyar *rg.*, VIII. magyar *g.* (394+31); *Huszt*, áll. *rfrg.* rutén, átalakul *rg.*-má (193+41); *Igló*, áll. *rg.* *cseh.* VIII. o. még német volt (összesen 297+24); *Ipolyság*, áll. *rg.* *cseh.* (175+40); *Kassa*, a) áll. *rg.* *cseh.* (837+112) és magyar (558+125) párhuzamos osztályokkal, b) áll. leány*rfrg.* *cseh.* (1+272); c) áll. *r.* *cseh.* (219+4); *Késmárk*, *evang. rg.* német (306+34); *Komárom*, *bencés kath. g.*, magyar (376+56); *Körmöcbánya*, áll. *rfrg.* *cseh.* (194+46); *Léva*, áll. *rfrg.* *cseh.* (312+50), a VIII. o. még magyar volt (25+1); *Liptószentmiklós*, áll. *rg.* *cseh.* (264+87); *Losonc*, áll. *rfrg.* *cseh.* (333+70), magyar tagozattal (394+99); *Lőcse*, a) áll. *rfrg.* német (119+77), b) áll. *rg.*, *cseh.* (231+18); *Munkács*, áll. *rg.* rutén (483+149); *Nagy Mihály*, áll. *rg.* *cseh.* 4 osztály (175+56); *Nagyőrce*, áll. *rg.* *cseh.* hat osztály (120+56); *Nagyszombat*, áll. *rg.* *cseh.* (504+64); *Nyitra*, áll. *rg.* *cseh.* (559+29); *Pozsony*, a) áll. *rg.* *cseh.* (551+69), b) áll. *rfrg.* *cseh.* (332), c) áll. *r.* *cseh.* (466), d) áll. *rg.* német (497+153) és magyar (486+84), párhuzamos osztályokkal; *Privigye*, áll. *rg.* *cseh.* (408+120); *Rimaszombat*, áll. *rg.* magyar I—VIII. (247+39), *cseh* melléktagozattal I—VII. (189+28); *Rózsahegy*, áll. *rg.* *cseh.* (277+53); *Rozsnyó*, áll. *rg.* *cseh.* törzsosztályokkal (273+36), magyar melléktagozattal (22+1); *Selmecsbánya*, áll. *rg.* *cseh.* (247+65); *Szokolca*, áll. *rg.* *cseh.* (324+64); *Trencsén*, áll. *rg.* *cseh.* (422+69); *Trsztena*, áll. *alrg.* *cseh.* 113+21); *Turócszentmárton*, áll. *rfrg.* *cseh.* (313+114); *Vágújhely*, áll. *rfrg.* *cseh.* *Ungvár*, áll. *rg.* rutén törzsosztályokkal (423+16), *cseh.* (177+46), magyar (71+13); *Zníóváralfa*, *róm. kath. alrg.* *cseh.* (63+17); *Zólyom*, áll. *rfrg.* *cseh.* (309+105); *Zsolna*, a) áll. leány*rfrg.* *cseh.* (10+214), b) áll. *r.* *cseh.* (456+5).

A multhoz képest eggyel kevesebb középiskola van Trencsénben,

Besztercebányán, Lőcsén, Ungváron, megszűnt középiskolák a podolini és vágújhelyi. Új középiskolák, ill. középiskolákká átalakított intézetek: a huszti, nagyrőcei, nagymihályi, zólyomi és znióvárjai középiskolák. A felekezeti középiskolákból mindössze 4 van, u. m. a kath. komáromi és znióvárjai, valamint az evang. eperjesi és késmárki intézetek, a többi felekezeti iskolát átalakították államivá. Összesen 45 középiskola van az elszakított területen, ezekből a tanítás nyelve kizárólagosan magyar Komáromban és Ipolszágon, magyarul is tanítanak Beregszászon, Kassán, Losoncon, Rozsnyón, Rimaszombaton, Ungváron, Érsekújváron és Pozsonyban, összesen tehát 10 iskolában van magyarnyelvű tanítás. Kizárólag német a tanítás nyelve Késmárkon, 1 középiskolában Lőcsén és németül is tanítanak Pozsonyban, tehát a tanítás nyelve német 3 középiskolában. Kizárólagosan ruténul tanítanak Huszton és Munkácson, ruténul is Ungváron, összesen 3 középiskolában. Csehszlovákul 38 intézetben. Csehszlovákul tanult 10942+2161 tanuló, magyarul 2989+489, németül 922+164, ruténul 1099+306. A csehszlovák tannyelvű intézetek tanulóinak jórésze magyar és német anyanyelvű, kiket a viszonyok kényszerítenek az államnyelvű iskolákba.

Négy középiskolai típus négyféle tannyelv mellett változatos tantárgysorozatot és óraszámot jelent, mit az egész országban még bonyolít az, hogy Csehszlovákiában a tanterv nem ugyanaz, mint az elcsatolt területen. A gimnáziumban a latint az I—VIII-ig, a görögöt a III-tól tanítják. A magyar nyelvet típusra való tekintet nélkül csak a magyar tannyelvű intézetekben tanítják. A német nyelv sem a magyar sem a cseh. tannyelvű intézetekben nem szerepel a rendes tantárgyak sorában, mi ellen mozgalom van az egész országban. Rendkívüli tantárgyként tanítják ugyan, de csekély órászámmal. A jelentkezők száma igen nagy. Így pl. Pozsonyban a cseh. áll. rg.-ban 612 tanulóból 507 tanult németül, a 612 tanulóból pedig 341 szlováknak vallotta magát, 237 csehnek, magyarnak 14, németnek 15, horvátnak 4, ruténnek 1. A túrőcszentmártoni rfrg. 431 tanulójaiból a II—VI-ig két csoportban 146 tanuló járt német különórákra. A reál-gimnáziumban az I—VIII. o.-ban, a reformreál-gimnáziumban V—VIII. o.-ban tanítják a latint. A reáliskola hét osztályos, a modern nyelvek közül a franciát, Csehszlovákiában némelyütt az angolt is tanítja. Magyar tankönyveink jórészt a mi tankönyveink, köztük van pl. Lehr—Toldi magyarázata is.

A vallástanításnak a tantárgyak között különleges a helyzete. A cseh területeken a VI—VIII. osztályokban teljesen hiányzik, az elcsatolt területen pedig a tanuló szülőjének vagy gyámjának bélyegtelen folyamodványa alapján a vallástanítás alól felmentendő, de amennyire sikerült megtudnom, a lakosság ragaszkodik a vallástanításhoz. Felmentésért csak az utazó tanulók folyamodnak, mint-

hogy a vallástanítás, különleges helyzetéhez képest, a délutáni órákban folyik.

Írásbeli dolgozatokat havonként vagy háromhetenként íratnak. Ha a tanárnak 20-nál több órája s egy-egy osztályban 40-nél több tanulója van, a dolgozatok száma leszállítható.

Aki az év végén két tantárgyból megbukott, javító vizsgálatot nem tehet, de ha egy tárgyból bukott is, a vizsgáló-tanár javaslatára osztályismétlésre utasíttatják. Amennyiben a javítóvizsgálat megengedtetik, a tanuló az év végén csak értesítőt kap, bizonyítványt pedig a javító vizsgálat letétele után, amelynek sikere esetén a bizonyítványban nincs nyoma, hogy a tanuló megbukott. Az osztályzatokat az értesítők (a komáromi bencés gimnázium kivételével) nem közlik, de csillaggal jelölik a jeles tanulókat, vagyis azokat, akiknek legalább annyi jelesük van, mint jójuk, elégségesük pedig nincsen.

Az érettségi írásbeliből és szóbeliből áll. A *gimnáziumban* az írásbeli: 1. a tanítás nyelvéből készítendő zárthelyi dolgozat, mely három kitűzött tétel közül szabadon választható; 2. fordítás latinból; 3. fordítás görögből. A szóbeli tárgyai: a tanítás nyelve, latin, görög, honismeret és számtan (fizika nem szerepel!), ezekből mindenkire kötelező a tanítás nyelve, honismeret és számtan. A másik két tárgy közül a vizsgálatot elengedik a jelöltnek abból a tárgyból, melyből az utolsó két évben a jobb átlagosztályzatot nyerte, egyenlő osztályzatok esetén latinból vizsgálják.

A honismeret: a csehszlovák köztársaság történetének fontosabb eseményei kapcsolatban a világtörténelemmel, alkotmánytan és közigazgatás. A köztársaság leíró, politikai és gazdasági földrajza, népessége.

A *gimnáziumi* érettségi a technikát kivéve minden főiskolára képesít, a technikára a fölvételt vizsgálat előzi meg rajzból és ábrázoló geometriából. Filológusok és teológusok a görögből is kötelesek érettségit tenni.

A *reáliskolában* az érettségi írásbeli tárgyai: 1. mint a *gimnáziumban*; 2. francia szabadétel vagy fordítás franciára; 3. dolgozat ábrázoló mértanból. Csehországban némelyütt angolból is követelnek fordítást. A szóbeli tárgyai: 1. a tanítás nyelve; 2. francia, honismeret, számtan, fizika. Mindenkire kötelező a tanítás nyelve, honismeret és számtan, míg a francia és fizika között választás, mint a *gimnáziumban*, egyenlő osztályzat esetén fizika.

A reáliskola technikára és egyéb főiskolákra képesít az egyetem kivételével, de érettségizett tanulói egy év múlva (a reáliskola hétosztályos!) kiegészítő érettségit tehetnek latinból bármely reálgimnáziumnál, reformreálgimnáziumnál vagy gimnáziumnál (utóbbinál esetleg görögből), mely esetben az egyetemre is fölvételnek.

A reálgymnáziumban és reformreálgymnáziumban az írásbeli 1., 2. mint a gymnáziumban és 3. könnyű szabadtétel a franciából. A szóbeli: tanítás nyelve, latin, francia, honismeret, számtan. Ezek közül mindenkre kötelező a tanítás nyelve, honismeret, és számtan (mint a gymnáziumban), a másik két tárgyból egyenlő osztályzat esetén vizsgálat latinból.

Az érettségín néhány helyen a főigazgatók nagyobb részt azonban kiküldött igazgatók elnökölnek. A bizottság tagjai az intézeti igazgató és a legfelsőbb osztály valamennyi tanára. Kérdező tagok az érettségi tantárgyakat tanító tanárok. „Az elnöknek is megvan a joga, hogy a további vizsgálásban a vizsgáló tanár tekintélyét méltóképp respektáló módon résztvegyen.”

A jelöltek az egyes tárgyakból az érettségi bizonyítványban nem kapnak osztályzatot, hanem, ha megfelelnek, kiténtetéssel, egyhangúlag vagy szótöbbséggel éretteknek nyilvánítatnak. A fokozatról minden esetben szavazás dönt. Ha a bizottság egy tagja a jelöllet nem találja érettnak, már csak szótöbbséggel érettnak nyilvánítható. Szavazati joga az elnököt kivéve az egész bizottságnak, tehát az igazgatónak és a legfelsőbb osztályban tanító valamennyi tanárnak van s minden tag annyi szavazatot képvisel, ahány tantárgyat tanít a legfelsőbb osztályban. Ha kétféle véleményre egyenlő számban esnek szavazatok, a kedvezőbb vélemény a döntő. A megítélésnél nem az egyes ismeretekre kell súlyt vetni, hanem az általános műveltségre, szellemi látókörre és arra a formális iskolázottságra, mely a főiskolai képzésnek föltétele. A jelölt érettnak nyilvánítandó, ha egy tárgyból nem felel is meg teljesen. Ha azonban valamely tárgyból feltűnő tudatlanságot árul el, érettnak nem nyilvánítandó, mit a többi szaktanárnak is kellő megértéssel kell támogatnia. Az érettnak nem nyilvánított jelölt a bizottság határozata szerint a vizsgálatot félév vagy egy év múlva megismételheti.

Minthogy a csehszlovák középiskola koedukációs alapon áll, a tanárok között elég sűrűn akad nő. A koedukációról a vélemények különbözőek ugyan, de tanároktól és szülőktől egyértelműen azt hallottam, hogy erkölcsi és fegyelmi tekintetben káros hatása nincsen.

A középiskolai helyettes tanárok három évi próbaszolgálat után rendes tanárokká neveztetnek ki.

A rendes tanárok két csoportba oszlanak: rendszeresített tanárok, akiket csak saját kérésükre, vagy fegyelmi vizsgálat alapján lehet áthelyezni, vagy ad personam tanárok, akik, amíg rendszeresített katedrára nem kerülnek, áthelyezhetők. Átmenetileg vannak ugyan még ú. n. „szerződéses tanárok” is, akiket az állam egy-egy évre alkalmaz. A tanárok minősítési táblázatai évenként a főigazgatótól visszakerülnek az igazgatóhoz, aki minden tanárnak megmutatja a magáét, mire a tanár aláírásával tanusítja, hogy tudomásul vette.

A minősítés ellen fellebbezésnek van helye. A 25. szolgálati évtől kezdve nem minősítenek.

A filológusok maximális óraszám: 17, nem filológusoké: 20, rajz- és tornatanároké: 24. Akinek vegyesen van ezekből órája, óraszámát átszámítják. Az óratöbbletet megfizetik. A 20 szolgálati évvel rendelkezők óratöbblettel nem kötelesek tanítani, a 20 szolgálati éven alóliak szükség esetén maximális óraszámuknál $\frac{1}{5}$ -del többet kötelesek tanítani óránként és évenként 1,000.000 K-ért, ha még azonfelül tanítanak, 1,200.000 K-ért.

Az igazgatók általában magas órászámmal tanítanak és az összes adminisztratív teendőket egyedül végzik, igazgatóhelyettes nincs. A főigazgatók a pozsonyi referatusnál vannak összpontosítva. Három-négy évenként vizsgálják meg részletesebben az intézeteket, egyébként csak egészen rövid, egy-egy délelőtti látogatást tesznek. Vannak szakfelügyelők is, akik itt-ott megvizsgálják a tanítást.

A szeh-szlovák középiskolai tanárok fizetését 1926 január 1-ével ismét rendezték. Ez tisztán széniumos rendszerű. A tanárok 3 évenként lépnek elő, előléptetésük egyáltalán nem függ attól, hogy az egyes fizetési kategóriákban hányan vannak. Az 1—3. szolgálati év megfelel a mi helyettesi éveinknek, ezek mindegyike számára külön van a fizetés megállapítva. Magyar koronára kedvezőtlenül, de kerekén 2000-es szorzószámmal átszámítva, a tanár az 1. évben kap havi 2,600.000, 2. évben 2,750.000, 3. évben 2,900.000 K-t. Az első három évben ténylegességi pótlék, melyről alább lesz szó, nem jár, innen a következő három évben a puszta fizetésben való visszaesés. A 4—6. évben a fizetés ugyanis 2,500.000 K, a 7—9. évben 2,800.000, a 10—12. évben 3,200.000, a 13—15. évben 3,600.000, a 16—18. évben 4,200.000, a 19—21. évben 4,800.000, a 22—24. évben 5,400.000, a 25—27. évben 6,000.000, a 28—30. évben 6,600.000 K. További emelkedés nincs, minthogy a szolgálati idő 30 évben van megállapítva. A fizetésből 6%-ot levonnak nyugdíjra, 1%-ot betegségyezésre, az adót mindenki maga fizeti. Az előléptetés automatikus, kedvezőtlen minősítés esetén megakasztható.

A fizetésen kívül jár ténylegességi pótlék (német rendeletekben Aktivitätszulage) és családi pótlék a gyermekek után (feleség után nem). Mindkettő havonként jár, az első mégis pótolni akarja a lakbért, melyet a köztársaság szociálista pártjai elleneznek, minthogy lakbérben a munkás sem részesül munkabérének felül. A ténylegességi pótlék a városok nagysága szerint négyféle és a 4. évtől a 21-ig változatlan: 850.000; 724.000; 596.000 és 468.000, a 22—30. szolg. évig: 1,000.000; 850.000; 700.000 és 550.000 K. A családi pótlék 1—6 gyermekig a 4—24. évig: 300.000; 500.000; 650.000; 800.000; 950.000; 1,100.000, a 25—30. szolg. évig legfeljebb két gyermek után jár családi pótlék, mi ellen a német iskoláknak havonként kétszer megjelenő

folyóirata: „Mitteilungen aus dem höheren Schulwesen“ élesen kikel. Ez a folyóirat elsősorban a tanárok anyagi és erkölcsi érdekeivel foglalkozik, azonkívül az iskolát érdeklő apróbb híreket közöl, paedagógiai értekezéseket azonban nem. A paedagógiát a szaklapok művelik. Az osztályfőnökök 20 tanulón felül évi 400.000, 40-en felül 800.000 K-t kapnak, kisebb szertárak után 400.000 K-t, nagyobbak után megfelelően több jár. Az igazgatók a tanári fizetésen felül működési pótlékot kapnak és pedig az 1—3. évben havi 1,004.000, a 4—6. évben 1,240.000, a 7—9. évben 1,440.000, a 10—12. évben 1,600.000 K-t. További emelkedés nincs. A referátushoz beosztott iskolafelügyelők (főigazgatók) fizetését nem ismerem. Nemcsak a nyugdíjba, hanem az előléptetés szempontjából is beleszámít a szolgálati évekbe az önkéntesi év, a háború alatt teljesített civil-tanári szolgálatból $2\frac{1}{2}$ plusz-szolgálati év. Minden más iskolafajnál eltöltött szolgálati idő megfelelő átszámítás mellett beleszámít az előléptetésbe is, pl. a polgári iskolai évek 2:3 arányban, mi a szénius rendszerénél a státusban senkinek az érdekét nem sérti.

Dr. Kardeván Károly.

A rajz a középiskolában.

Az új középiskolai reform a három típusú középiskola felállításával az új idők sürgető követelményeinek iparkodott eleget tenni. Hasonló szempontok vezették, amikor valamennyi típus I—IV. osztályában a heti kétórás kötelező rajzoktatást bevezette; a felső négy osztályra vonatkozólag azonban már más véleményen volt, mert míg a reáliskolában az eddigi heti két órás kötelező rajzot változatlanul meghagyta, addig a reálgimnáziumban ötven percentes kiegészítést hozott, amennyiben az eddigi heti két órás fakultatív (görögpótló) rajz helyett a heti egy órában tanítandó általánosan kötelező rajzoktatást vezette be. A gimnáziumban, sajnos, a felső négy osztályt rajz nélkül hagyta, aminek értelme most már az, hogy a humanisztikus gimnáziumnak az V—VIII. osztályban a rajz oktató s nevelő munkájára szüksége nincs. Hogy ez nincs rendben így, azt érezte maga az új tanterv is s ezért elrendelte a délutáni heti két órás rajzoktatást a felső osztályokban, de csak az önként jelentkezők részére. Abban a pillanatban, amikor egy tantárgy tanítása a tanulók önként jelentkezésétől függ, elveszti általános szükségességének jellegét s általános pedagógiai értéke majdnem nulla. Azt hiszem, ezt nem kell az igazán tanító tanárok előtt különösebben kifejteni.

Egy tárgynak heti két órában való tanítása az a minimum, amit az új tanterv még elegendőnek tart; kivétel egyedül a rajz, amelyre nézve a reálgimnáziumban csak heti egy óra határozottatott el. Ha már most meggondoljuk, hogy a tanszerek kiosztása, előkészí-

tése, azoknak visszaadása s más technikai előkészületek mennyi időt vesznek el az ötven perces órából, úgy tiszta képünk lehet arról, hogy mennyi marad a tanításra. Éppen ezeknek meggondolása vezette eddig is a felsőbb hatóságokat, amikor elrendelték, hogy a heti két órai rajz két egymásutáni órában taníttassék. Egy óra kétségbeejtően kevés, de mégis valami s ebből kifolyólag a reálgimnázium felsőbb osztályaiban bár eredményes rajzoktatást nem képzelhetünk el, de legalább annak nyomaival találkozhatunk; a gimnázium felső osztályaiban azonban a talajt, sajnos, teljesen elvesztettük.

Ezekután önként felvetődik az a kérdés, hogy, ha van olyan középiskola, melynek felső osztályaiban egyáltalán nem, vagy teljesen minimális időben tanítatják a rajz, ennek nem az-e az oka, hogy a rajzoktatás nevelő s oktató hatása oly csekély, hogy az a jövő ifjúságára való tekintettel nyugodtan kikapcsolható?

Én azt mondom, hogy *nem*. Úgy érzem, és tudom, hogy ezt vallja velem együtt a mában élő s a jövőre gondoló művelt magyar középosztály is.

A rajz nevelő s oktató hatása elsősorban *általános*, de iskola-típusok szerint lehet *speciális* is. Vegyük először az általános részét.

A helyesen felfogott rajztanítás hatásában kell, hogy a következő célokat szolgálja.

A *tisztaságra, csínosságra és rendre való nevelés* sohasem volt olyan fontos és megszívlelendő, mint ebben a folyton tényleges, vagy képzelt belső tartalmat hajszoló világban, mely azután külső megjelenésében majdnem mindig izléstelen, rendetlen, stílustalan. Az ez-irányú nevelést már a kis gyermekben kell kezdenünk, s ez a munka manapság teljesen a rajztanár nyakába szakad. A bizonyítványokban szereplő írásbeli dolgozatok külalakjára vonatkozó kalkulust sem a tanár, sem a tanuló nem veszi komolyan, nem lévén semminemű befolyása a végosztályzatra s így csak a rajztanár kezében van az egyetlen eszköz, hogy a rendetlen s munkájának külalakjában piszkos tanulót eredményesen s teljes súllyal büntethesse.

A *kézügyesség és rajzi készség megszerzése* a technika rohamos haladásával mindig követelőbben nyomul előtérbe. Az ezirányú képzés a rajzoktatás gerince, vezérgondolata s legfőbb feladata a művészi nevelés mellett. Azt hiszem, itt kell kissé hosszabban megállanunk, hogy több félreértést megmagyarázhassunk. A rajzi nevelés bár művészi, de nem akar művészeket nevelni s igényei semmiképen sem múlják felül egy egészséges s normálisan gondolkodó tanuló képességeit, más szóval, hogy ha egy tanuló a rajzi tantárgy által támasztott követelményeknek eredményesen akar megfelelni, a szorgalom s iparkodás mellett semmivel sem kell több *rajzi tehetséggel* rendelkeznie, mint amennyi *nyelvtehetséget* tőle a latin, német vagy francia nyelv tantárgya megkövetel. A rajztanár nem kíván tőle önálló

művészi munkákat, vagy azoknak többé-kevésbbé hű másolatát, hanem egyszerű gondolatoknak *rajzi nyelven* való kifejezését. Erre pedig úgy neki, mint az egész emberiségnek, amint eddig is szüksége volt, ezentúl még égetőbben szüksége lesz. Mindig igaz volt, de ma ezerszer igazabb, hogy az idő pénz! A technikai, a *használatos* gondolatok verbális kifejezése hosszadalmas és értelmetlen. Mindig nagyobb s nagyobb előszeretettel fordul az emberiség a rajzi, a grafikai kifejezések felé. A világ külső képe, az épületek, a hidak, az utak, az összes gyári és kisipari termékek, akár közvetve akár közvetlenül, de az ember két kezéből virágoztak ki. Mindezen munkálatok alapja a tervezés, *nyelve a rajz*. A királyi vár, a kölni dóm, van akkora értékű művészi produktum, mint a „Buda halála“, vagy a „Nibelungen-Lied“, de míg az utóbbiakat az emberek irodalmi műveltségük alapján értik s élvezik, az előbbieket hiányos rajzi és művészi képzettségük miatt nem értik s legjobb esetben mint kuriozumot nézegetik. Hogy ez helyes volna *így*, nem tartom valószínűnek. A *rajzi nyelv* létjogosultsága abban a pillanatban eldőlt, mikor általánosan használttá lett.¹ Ma már alig van könyv, amelyben a szöveg kifejező erejét és érthetőségét nem támasztanak alá igen hathatósan a benne levő képek, rajzok, térképek, grafikonok stb. Alig van tanár, előadó, aki nem rajzolna a táblán s nem mutatna be képeket magyarázatán belül s ki ne érezné, hogy milyen gyors kifejező, döntően biztos és érthető a *rajzi nyelv* a verbális kifejezések mellett. Akkor, amikor a rajz olyan előzékenyen és készséggel siet az iskola falain belül is, azon kívül is, testvértárgyai segítségére, nem volna szabad ilyen mostohán s hálátlanul elbánni vele!

Az *elgondolt dolgok rajzi nyelven való előadása* nem akar analóg lenni az előbbiekkal, hanem az, amit szakszerűen komponálásnak, vagy emlékezet után való rajzolásnak nevezünk. Ez igen fontos a tanulóra nézve, mert itt demonstrálhatjuk neki legjobban, hogy a

¹ Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha annak bizonyítására, hogy milyen messze ment már a rajznak, mint közvetítő nyelvnek a használata, közlöm a művészeti rajz és iparművészeti oktatás fejlesztésére alakult Nemzetközi Szövetség 1925 nyarán Párisban megtartott V. ik kongresszusának egyik határozatát.

A Szövetség első kongresszusa Párisban (1900), második Bernben (1904), harmadik Londonban (1908), a negyedik Drezdában (1912) volt. Mind az öt kongresszus igen népes volt s a magyar rajztanárság mindannyiszor szép számmal volt képviselve.

A határozat a következő:

„A rajznak mint univerzális nyelvnek nemzetközi jelentősége.

A kongresszus megfontolva, hogy a rajz, mint a gondolat kifejezésének eszköze, az egyetlen nyelv, amelyet minden nemzet megért, s hogy a közös eszmék kicserélésének lehetősége az első lépés a lelkek megbékélése felé, megfontolva továbbá azokat az előnyöket is, amelyek minden kétértelműség

rajz nyelv, melyen minden gondolat kifejezhető, továbbá, hogy hogyan alakul át a három dimenzióban látott, vagy elgondolt test két dimenziójú kifejezéssé s hogy hogyan lesz a történetek egymásutánjaiból rajzi egymásmellettiesség.

Az ornamentika általános ismerete a rajztanítás legkellemesebb s legeredményesebb része. A rajz nyelvében az ornamentika a költészet, a virág, a líra! Bátran mondhatjuk, hogy magyar tanulóink lelkéhez semmi sem áll közelebb, mint népünk díszítő művészete. Hogy milyen lázas sietséggel, szeretettel gyűjtik a különféle magyar vidékek ornamentikájának elemeit, hogyan rakják azokat össze, mindig egységes, szép, színes tervezésekké, azt csak a magyar rajztanárok tudják igazán. Ilyenkor érezzük, hogy a tanuló lelke boldogan merül el a munkában s joggal tarthatjuk a magyar ornamentikát a fajszerepre való nevelés egyik leghathatósabb eszközének. A magyar nép díszítő művészete oly gazdag s változatos, hogy vele egyetlen nemzet sem versenyezhet, évtizedek fáradhatatlan munkássága száz ezreit és száz ezreit gyűjtötte össze az ezirányú népies termékeknek. Gondoljunk itt csak a néprajzi múzeum fejedelmien gazdag gyűjteményeire s vegyük még hozzá a vidéki városi múzeumok hasonló termékeit, akkor fogalmunk lehet róla, hogy milyen kimeríthetetlen kincs, népünk lelkének kincse, fekszik előttünk. Ez is költészet, hamisítatlan népies líra a rajz nyelvén elmondva. Mi ehhez a kincshez képest a magyar népköltészet pár szegényes kötete? Hát még ha meggondoljuk, hogy az abban levő versek tekintélyes részének népies eredetéhez igen sok szó fér, vagy legjobb esetben is mondva csinált népies líra. Hogy milyen felbecsülhetetlen kincs, s a propaganda szempontjából mekkora erőt jelent a népművészet, azt a mi „nemes” szomszédaink sokkal jobban tudják s jobban ki is használják, mint mi s lévén internacionálisan, általánosan érthető s élvezhető a művelt világ minden művészeti piacán ott láthatjuk őket, de többé nem mint

kikerülésével állanak elő, az egyik nemzet nyelvéről a másikéra fordított, ugyanazon szerződések szövegeinek értelmezésében a következő határozatot hozta:

1. Minden írott fogalmazást, mely látható és érinthető dolgokra vonatkozik, helyettesítsenek, de legalább is minden körülmények között kísérjenek rajzolt ábrázolások.

2. Hogy azonban a békeszerződésekben, választott bírósági ítéletekben és a más nemzetek közötti szerződésszerű okiratokban, melyekben formával és színnel rajzban is kifejezhető dolgokról van szó, a jövőben a Nemzetek Szövetsége követelje meg az ábrázolásnak ezt a módját.

3. A kongresszus továbbá azt az óhaját fejezi ki, hogy a Nemzetek Szövetségéhez még nem csatlakozott nemzetek kormányai az előbbi határozattól vezéreltetve szintén alkalmazzák a rajzbeli ábrázolásokat a más nemzetekkel folytatott összes tárgyalásaikban.

magyar, hanem cseh, román vagy szerb-horvát népművészeti műtárgyakat. Mit teszünk mi evvel szemben? Nem sokat! Még azt sem tudjuk elérni, hogy gyermekeink mikor elhagyják az iskola padjait akkora tudást s jártasságot vigyenek magukkal, hogy biztosan tájékozódhassanak a különféle magyar vidékek népművészeti stílusai között. Erről pedig nem a magyar rajztanárság tehet; ezt mindenki nyugodtan elhiheti!

De más népek s nemzetek népies művészetével való foglalkozás is hasznos, mert egyrészt a tanuló formakincse gyarapodik, másrészt mert művésztükön keresztül ismeri meg őket, nem pedig véres gyilkolások és végeszakadatlan háborúskodások révén.

A művészetek és a művészettörténelem általános ismerete amellett, hogy a tanulónak tárgyi ismeretet ad, lelkének magasabbrendű, igazi élvezetet is nyújt. A művészetek szeretete manapság már általános még az alsóbb néposztályoknál is. Alig van jobb társaság, ahol erről szó ne essék. Nagyon sok lakás van már, ahol a képek szebbek s művészebbek, mint azok a könyvek, melyeket ott forgatnak. A képzőművészetek sohasem alacsonyodtak le annyira, hogy lelki kerítőkké legyenek, mint, sajnos, a mai irodalom nagy része! Mi érezzük legjobban, hogy a művészetek története egyik legfontosabb s legkedveltebb tantárgya lehetne a tanulónak; mi látjuk, hogy milyen mohón szívja fel azt a keveset is, amit a rajzi órákon belül nekik nyújthatunk.

Ma igen helyesen a művészettörténeti nevelés nagyobbára a rajztanár kezében van letéve, aki, bár szűkösen jut rá ideje a csekély óraszám miatt, minden erejével azon van, hogy az ilyen irányú nevelést is megkaphassák tanulói és sohasem téveszti szem elől, hogy a művészi alkotások lényege a bennök levő szív és lélek s a rájuk vonatkozó történelmi s tárgyi ismeret elsajátítása csak másodrangú. Éppen ez az, amiért a középiskolában csakis rajztanárnak szabad és kell ezt a tárgyat tanítania, mert ő maga is alkotó művész s így közelebb tud a gyermek lelkéhez férközni, mint az igen tiszteletreméltó, de mégis száraz lexikon!²

² Az utóbbi időben gyakran halljuk bizonyos oldalról, hogy a művészettörténelem tanítását főképpen akkor, ha az önálló tárgy lesz, a rajztanár kezéből ki kell venni, állítólag azért, mert annak nincs ilyen irányú képzettsége. Hogy milyen nagy itt a tájékozatlanság a rajztanárképzésre vonatkozólag, álljon mutatónak itt, hogy mit kell egy rajztanárjelöltnek végeznie, hogy „egy csekély kis” művészettörténeti tudása legyen:

Hallgatja hat féléven át az építészetet; a mintázást és szobrászatot hat félévig, a rajzolást és festészetet nyolc féléven át s végül a művészettörténelmet nyolc féléven keresztül; valamennyiből alap- és szakvizsgát tesz a tanárvizsgáló bizottság előtt!

Igaz, filozófiát s történelmet nem tanul külön, de kérдем én, mi fon-

Ezekután összefoglalva mindazokat, amiket a rajz nevelő s oktató hatásáról mondtunk, megállapíthatjuk, hogy a rajz beleneveli a tanulóba a tisztaság, csínosság s rend szeretetét, megtanítja őt egy új, egy nagyon kifejező s könnyen érthető nyelvre, a rajzi nyelvre; a díszítő művészetek s a műemlékek tanulmányozásával lelkébe oltja a magasabbrendű szépség csodálatát, tiszteletét s ezzel elvitathatatlanul egyik legfontosabb tényezőjévé lesz az általános és a középiskolai oktatásnak.

A most kifejtett általános szempontok folytonos szemmeltartása mellett a reáliskolákban fontos feladata a rajznak, hogy az elvégzendő anyagot úgy csoportosítsa s úgy mutassa be, hogy a tanuló gondolkodását érdeklődését a technika s a modern tudományok felé terelje, míg a gimnáziumban minden odaadásával s lelkesedésével oda hasson, hogy a hellén és római nép utólréhetetlen művészetének, művészi céljainak s inspirációinak ismertetésével és megéreztetésével hasznos segítő társa legyen a két klasszikus nyelvnek; a reálgimnáziumban az előbb elmondottak ügyes egyeztetésével kell megtalálnia a reálgimnázium rendeltetésének megfelelő hangot.

Nem tudom, hogy ezzel az írásommal be tudtam-e bizonyítani, hogy a rajz eliminálása a középiskola egyes osztályaiból nem történhetik meg anélkül, hogy annak az általános oktatás kárát ne vallja, másrészt meg tudtam-e nyerni valakit azok közül, akik eddig bizonyos averzióval, hogy ne mondjam ellenszenvvel viselkedtek a rajzoktatás ügyével szemben? Szeretném hinni, hogy nem mondtam el ezeket hiába s velem együtt mindig többen s többen fognak hinni s bizni a rajz nagy s életbevágó nevelő és oktató hatásában s el fog jönni az idő, amikor ennek a hitnek s bizalomnak ereje áthat minden magyar pedagógust s mindazokat, akiktől a rajz tanítása és a rajztanárság nemzetnevelő munkája függ, hogy megértéssel s jobb belátással kezelvén a rajztanítás ügyét odahassanak, hogy a kötelező rajzoktatás valamennyi iskolatípus valamennyi osztályában visszaállíttassék, illetőleg bevezetessék.

Gulyás Sándor.

A középiskolai énektanítás.*

Ha rövid előadásommal nyitott kaput döngetek s nem fogok talán semmi újat mondani, szolgáljon mentségemre az a tapasztala-

tosabb a középiskola s a művészettörténelem szempontjából egy kevéssel több elméleti tudás, vagy a művészeteknek teljes gyakorlati ismerése s az azokban levő legmagasabb képzettség?

Nem hiszem, hogy ez vita tárgya lehetne!

* Részlet a Szabolcsi Tanári Kör alakuló ülésén mondott beszédből.

latom, hogy egyes igazságok ismételt hangoztatásukkal útszéliekké válhatnak, vagy teljesen el is kophatnak ugyan, de viszont vannak olyanok is, amelyeket soha nem lehet eléggé hangoztatni és soha nem szabad megúnni. Ki merné tagadni éppen az énekügynek s a vele társuló érzelmhatásoknak egyéni, társadalmi és nemzeti jelentőségét? S beszélhetünk-e az iskolában mellőzhetetlen kedélynevelésről, ha benne mindenkép megfelelő helyet nem biztosítunk az énektanításnak?

Kultúránk kezdetén az ének s az őt kísérő zene alapvető tárgya volt a nemesirányú nevelésnek, amelyet kellő figyelemre méltattak, gondosan műveltek és sikeresen fejlesztettek. Azóta se látjuk páráját a tágabb értelemben is összhangzatos nevelés ama fényes diadalának, amit az ógörög szellem hagyománya sorában ma is a legnagyobb elismeréssel szemlélhetünk. Ettől az örökre visszahozhatatlannak tetsző eszménytől messzire tévedtünk azzal, hogy úgyszólván minden energiánkat az elméleti tárgyak hangsúlyozására és tanítására fordítjuk. És én nem habozom őszintén megvallani, hogy a régi klasszikus korban helyes érzéssel kutatót és teljes odaadással megvalósított harmóniának mai közművelődésünkben kiáltó hiányát mélyen fájlalom.

Ennek a kétezer év alatt szinte egészen feledésbe merült kultúrának emlékeit az emberiségnek úgyszólván a föld alól kellett kiásnia s az öntudatra ébredt renaissance-nak kellett új életre hívnia. Különösen a reformációval nyer nagyobb fontosságot az ének kultusza, mert a közének lényeges része az istentiszteletnek s hathatós emelője az égieket kereső áhitatos léleknek. Azóta létesült protestáns és katolikus középiskoláink tantervében is elsőrendű hely jut az ének tanításának, és pedig nemcsak az egyházinak, hanem a világinak is, aminek célja „a hangszerv, zenei érzék, ízlés fejlesztésében és gyakorlásában, az ifjúság vallásos és hazafias érzelmeinek ápolásában és a kedélynemesítésben” tetőzik.

Az ekként, eredetileg felekezeti érdekből szervezett énektanításban rejlt igen értékes pedagógiai erőt állami közoktatásügyi intézményeinknek sem lehetett sokáig kiaknáztatlanul hagyniok, s habár lassúbb tempóban és kisebb mértékben, mégis történtek kísérletek arra, hogy az énektanítás bele kerüljön a középiskolák tantervébe. Mennél általánosabb lett az a meggyőződés, hogy esztétikai képzés nélkül helyes ízlésről, játék nélkül helyes testnevelésről nem lehet szó az iskolában, annál érezhetőbben jelentkezett annak a szüksége is, hogy az eddiginél többet törődjünk az énekkel, mert olyan nevelőeszközzel használhatjuk fel, amelynek számos egyéb haszna között a „kellemes szórakoztatás útján az ifjúság kedélyére jótékony hatása” mindjárt az első pillanatra jelentékenynek látszik.

S valóban úgy is van. Mert míg egyfelől a növendék szinte

játszva edzi meg légző- és hangszerveit s e fizikai előny birtokában később már nem is pótolható könnyűséggel ébreszti és fejlesztí zenei érzékét, másfelől az iskola jogos öntudattal mutathat arra, hogy egész életre szóló lelki értéket is nyújtott a szárnya alól kikerült nemzedéknek. Hiszen életünk minden viszonyában biztató és megnyugtató útítársunk a melódiába olvadt lelki élmény vagy érzelem, s a legsebbe óráinktól fosztanók meg magunkat, ha ezt az örökségünket elfecsérelnök vagy megszerezni elmulasztanók. Magunkba fojtott sóhajunk megnehezíti, dallá kristályosodott érzelmünk megkönnyebí ti lelkünket. És én a legnagyobb nemzeti keserűségünk napjaiban se esem kétségbe addig, amíg énekszót hallok a búzakalászos mezőn és az emberpalántás iskolában!

Nótaszeretetünk különben is nemzeti sajátságunk, énekeink és dalaink tisztasága pedig nemzeti erényünk. Dalolgatunk örömmünkben, énekelünk bánatunkban; s ha ősi hagyomány szerint sírva vigadunk, nem kétségbeesésünk jele az, hanem a féltelenséget kerülő öröme s a megneemesülést kereső fájdalomé. S mikor békél meg jobban templomszerető népünk önmagával és a gondviseléssel, mint akkor, amikor minden bajáról megfeledkezve, kedvére és amúgy istenigazában kiénekelheti magát az Úr hajlékában?! Nincs, sehol sincs olyan kapocs, amely hathatósabban és biztosabban erősítené a közösség tudatát s mélyítené a testvériesség érzelmét, mint az *előszóval ki nem fejezhetőnek megérzékitésére is alkalmas, változatosságában egységes és egységében változatos, hangulatébresztő, gondolateltő, akaratnevelő, összhangzatos ének!*

Amennyiben tehát az ének nemcsak az egyén hangulatának, hanem a társasélet megnyilvánulásának is számbavehető tényezője, joggal beszélhetek az énekügy társadalmi jelentőségéről; ami ránk nézve az előbbinél még szembeszökőbb, mert lényegében az iskola is tömegnevelésre berendezett s társadalmi érdeket is szolgáló intézmény s így éppen az iskolára nézve nem lehet közömbös az énektanítás sorsa. A dal határtalan tömeghatásáról számolhatnánk be csak a magam gyakorlatából is; s míg egyfelől őszintén sajnálom azt az embert, akinek lelke nem tud magasba emelkedni a dal szárnyain, másfelől minden nemesebb felbuzdulásra képtelennek tartom azt az ifjút, aki lelke mélyén meg nem indul, mikor a Hiszekegy vagy a Himnusz akkordjai ostromolják a „szellemek és csillagok atyjának” trónusát.

Nem szükséges ezek után részletesen fejtegetnem az énektanítás nemzeti jelentőségét, ami az eddigiekből önként következik s különösen napjainkban megbecsülhetetlen építőanyaga lehet a magyar jövődő szentegyházának. Gondoljunk csak arra, mit végeztek nemzeti szempontból a német Gesang-Verein-ok és a cseh Szokol-egyesületek! Levente-csapatáink, cserkész-ifjaink nem csupán testi

erejük és ügyességük fejlesztésével lesznek a magyar eszmének hasznos katonái, hanem erkölcsi hatások befogadásával és erősítésével is; sőt ez utóbbi nélkül meddő erőpazarlás lenne minden fáradozás és törekvés. Ugyanez a felfogásunk lép előtérbe középiskolai oktatásunk rendszerével szemben is, ahol sajnálattal kell megállapítanunk, hogy megkülönböztető figyelemreméltatás helyett még csak nem is általánosan kötelező rendkívüli tárgy az ének.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy bármely ismeretág tanításának sikere attól függ, hogy rendes vagy rendkívüli tárgy címén foglal helyet a tantervben; mert attól tartok, hogy buzgó énekpártolók nem lennének hajlandók kötelező rendes tárgy színvonalára süllyeszteni a magasabb célok megvalósítására hivatott éneket. Van is valami igazság abban a felfogásban, hogy nincs mindenkinek megfelelő hallása, s nem lenne köszönet abban a munkában, amit elegendő égi adomány híján kénytelen-kelletlen végezne a tanuló. A kérdést azonban nem az egyesnek, hanem az egyetemesnek szempontjából kell mérlegelnünk, s inkább vagyunk hajlandók feláldozni az általános tanítással veszélyeztetett sikert, mint ifjúságunk nagyobb részének távolmaradását látni a legnemesebb élvezetek egyikének üdítő forrásától.

Lehetetlenség rá nem mutatnunk arra, hogy a kellő megbecsülés hiánya az, ami szemmel láthatólag bénítja az énektanítás egyetemes sikerét és hatását. Középiskolai törvényünk (1883: XXX. t.-c.) nem intézkedik róla; egy régebbi rendelet (1892) nevelési szempontból kiválóan fontosnak tartja s lehetőleg valamennyi osztály és tanuló bevonásával megszervezését kívánja ugyan s átmenetileg az alsó osztályokban helyet is kapott az ének, mint kötelező rendkívüli tantárgy; legutóbb azonban ez az állapot is megszűnt az új középiskolai törvénnyel, mely az éneknek csupán mint nem kötelező tárgynak ad helyet iskoláink tantervében. Ma tehát nincs elméleti énektanítás, hanem daloskörökbe tömörül az ifjúságnak arravaló része, amelyet javarészből a vezető-tanár toboroz, szükség esetén az érdekelt tanuló óhajta ellenére is.

Ezeknek a szakavatott, fáradhatatlan énektanároknak egyéni rátermettségében és lelkes munkásságában találjuk meg az énektanítás sikerének biztosítékát, amelyet legfellebbez támogatna, de meg nem teremthetne az énektanulás kötelező kényszere. Rövidlátóság lenne kicsinyelni ezt a nemes hivatást, amelynek megteremtője a művészlélek, irányítója az erkölcsi nevelés, eszköze a fegyelem. Méltán illeszkednék tehát bele a rendes tanterv keretébe s hathatós támogatója lehetne az iskola alapvető munkájának is, mert az az érdeme is megvan, hogy kellő módon ellensúlyozza az elméleti tanítás okozta fáradtságot, s így megkönnyítvén a lélek befogadóképességét, lényegesen hozzájárul a nevelés általános feladatának megoldásához.

Ha most már azt kérdezné tőlem valaki, kívánom-e, hogy az énektanítás javára felemeljük a kötelező tárgyak heti óraszámát: a leghatározottabb nemmel felelnék, mert az ifjúság megterhelését éppen elegendőnek tartom. Egyébként is teljesen céltalan és reménytelen lenne az imént életbelépett törvénynek revíziójára gondolni, ha különben rámutathatnék is arra, hogy melyik kötelező tárgy lenne egészben vagy részben műénekkel helyettesíthető. Mondanivalóimat mégse hallgathattam el, mert rá akartam mutatni az énektanítás fontosságára s közelebből azokra a kötelelességekre, amelyeket e nagyjelentőségű nemzeti ügy az iskolától s a tanártestületek minden tagjától teljes joggal elvárhat.

Kötelessége az iskolának, hogy minden anyagi eszközt megadjon az énektanítás sikerének biztosítására; s kötelessége a tanártestületnek, hogy minden erkölcsi eszközzel támogassa az énektanár működését. Egyesületünk is azzal a céllal gyűjtötte egybe vármegyénk középfokú intézeteinek dalkörökbe csoportosult ifjúságát, hogy az áldatlan versengést kizáró testvériesség lobogója alatt nagyobb nyilvánosság ellenőrzésével győződjenek meg társaik közt elfoglalható helyzetükről, önként vállalt számadást nyújtsanak munkásságukról s tájékoztató adatokat szolgáltatssanak a tovább várható eredményekre nézve. Másrészt azonban meggyőződést kell szerezniök arról, hogy működésüket szerető figyelem kíséri, s az erkölcsi elismerésnek olyan sikere várja, amelyért küzdeni a jól végzett kötelesség büszke öntudatán felül is érdemes.

Mi nemcsak éreztetni, hanem érezni is akarjuk ezt a kölcsönhatást, mert magunk is az ifjúság lelkesedéséből és haladásából merítünk buzdítást további munkánkra. Az a féltő aggodalom, amellyel a társadalom a maga legnagyobb kincsét, a jövő reménységét, a mi kezünkbe adja, kötelességünk ké teszi, hogy résen legyünk a ránk bízott talentumok gyümölcsöztetésében, s gondosan ügyeljünk egyfelől arra, hogy biztató tehetségek semmikép el ne kallódjanak, másfelől arra, hogy elriasztó hajlamok helyes irányba tereltesselek. Itt kapcsolódik egybe a társadalom és az iskola munkája; itt van helye a kölcsönös bizalomnak és őszinteségnek; itt lobog a legmagasabbra az az óhajításunk, hogy Isten nevében az ifjúság kiépzésére s a társadalom szolgálatára kifejtett ez az ünnepi munkánk is szenvedő hazánknak javára szolgáljon!

Dr. Vietórisz József.

FIGYELŐ.

**Gróf Klebelsberg Kuno,
vallás- és közoktatásügyi miniszter megállapítása
a középiskolai tanári munka fontosságáról.**

A közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek tanulmányi ösztöndíjáról szóló törvényjavaslat indokolásában miniszterünk a középiskolai tanári munka jelentőségéről és e jelentőséghez mért anyagi javadalmazás szükségéről így nyilatkozik: „A nemzet fennmaradása és jövő nagy céljai szempontjából minden eszközt meg kell ragadnunk, hogy az ország számára valóban művelt, kötelességtudó és hazafias osztályt neveljünk. Ennek a középosztálynak felnevelése pedig legnagyobb részt a középiskolai tanárok kezébe van letéve. Szükséges tehát, hogy legyen oly középiskolai tanári karunk, mely ennek a feladatnak teljes mértékben meg tud felelni. A viszonyok e tekintetben ma éppen nem kedvezők. A középiskolai tanárok nagy része, hogy magának tűrhető megélhetést biztosítson, mellékfoglalkozások után kénytelen nézni, ami legtöbbször hivatásos foglalkozásának rovására esik. Ezenfelül pedig mindinkább gyérül azok száma, akik a középiskolai tanárságot választják élethivatásuknak. Ezeken a bajokon megfelelő intézkedésekkel sürgősen kell segíteni. Egyik a középiskolai tanárok anyagi helyzetének javítása. Ez más intézkedésekkel kapcsolatban teendő meg, róla ezen törvényjavaslat keretében nem lehet rendelkezéseket felvenni. A másik: előmozdítani azt, hogy megfelelő számban legyenek olyanok, akik a középiskolai tanári pályát választják hivatásukul. Ezt legsikeresebben csak tanulmányi ösztöndíjak adományozása által lehet elérni s ezt a célt szolgálja éppen ez a törvényjavaslatom. E cél elérésére a törvényjavaslat egyik vezető szempontja, hogy habár az általa rendszeresíteni kívánt ösztöndíjak általános tanulmányi ösztöndíjak, azok most eleinte leginkább olyanok tanulmányi céljaira szolgáljanak, akik a középiskolai tanári pályát választják hivatásukul.“

Iskolai szünetek.

Évek óta folyik a harc a nyári szünidő meghosszabbításáért. Nem lesz tehát érdektelen, ha a mi iskoláink szüneteit összehasonlítjuk néhány nyugati ország vakációival. Érdemes — különösen pedagógiai-pszichológiai okokból — nemcsak a szünet tartamát, hanem különösen annak elosztását is megfigyelni. A szünetnapok felsorolásánál szándékosan mellőzöm a kirándulási és egyéb szüneteket. Ezen a címen élvezett napok száma általában véve minden országban egyenlő. Szükségtelen-

nek tartom a különböző eljárások indokolását és magyarázatát adni, hisz a száraz adatok is elegendők megfelelő pedagógiai megállapítására.

A) Magyarország.

A nagy szünidő tartama: jún. 30—szept. 1.	62 nap
karácsonykor: dec. 23—jan. 3-ig.	11 „
husvétli szünnet: virágvasárnaptól—husvét keddig . . .	10 „
egyéb alkalmak (államfő születés- és névnapja, okt. 6. és márc. 15)	4 „
igazgatói szünetnapok száma	3 „

B) Ausztria összesen 90 nap

A nagy szünidő tart: júl. 16—szept. 15-ig.	62 nap
karácsonykor: dec. 24—jan. 1-ig.	9 „
husvétli szünnet: nagyszerdától—husvét keddig . . .	7 „
pünkösdkor: szombattól keddig	4 „
ezenkívül farsangkor és félévkor (febr. 15.) 3-3 nap . .	6 „
az igazgatói szünetnapok száma	2 „

C) Bajorország. összesen 90 nap

A nagy szünidő tart: júl. 16—szept. 15-ig. ¹	62 nap
karácsonykor: dec. 23. (d. e. 10 óra) —jan. 2-ig. ² . . .	10 ¹ / ₂ „
husvétli szünnet: virágvasárnap előtti péntek 10 órától fehérvas. után következő hétfőig bezárólag	17 ¹ / ₂ „
pünkösdkor: az előtte való szombat 10 órától utána következő szerdáig bezárólag	4 ¹ / ₂ „
farsangkor	1 ¹ / ₂ „

összesen 95 nap

D) Poroszország.

Az iskolai szünetnapok száma 1922. nov. 18 óta 85 nap (ezen időig 80 nap). Ezt túlhaladni nem szabad, csak havonként kötelező iskolai kirándulás (Wandertage) napjain van még szünnet. A 85 napi szünetnek megállapítása a helyi viszonyokat és ünnepek elosztását figyelembe véve évről-évre történik. Az egyes tartományokban (Provinz) különböző. A brandenburgi (ide tartozik Berlin is) tartományban az 1926/27 iskolai évben a szünetnapok elosztása a következő volt;

a) húsvétkor: ápril. 1—április 13-ig.	12 nap
b) pünkösdkor: máj. 22—máj. 31-ig.	10 „
c) nyári szünnet: júl. 3—aug. 2-ig.	31 „
d) őszi szünnet: okt. 2—okt. 18-ig.	17 „
e) karácsonykor: dec. 23—jan. 6-ig.	15 „

összesen 85 nap

¹ Az iskolai év kezdete szept. 16; ha ez vasárnap, szept. 18; az iskolai év vége júl. 15; ha ez vasárnap, júl. 14.

² Ha dec. 23 vasárnap, dec. 22-én d. e. 10 órától.

E) Franciaország.

A nagy szünet tart: júl. 15—szept. 30-ig.	77 nap
karácsonykor. dec. 23—jan. 3-ig.	11 „
húsvétkor (előtte és utána 6—6 nap)	12 „
az igazgatói szünetnapok száma	2 „
összesen 102 nap	

Itt meg kell még jegyeznünk, hogy a csütörtök is szünet,¹ legfeljebb a felső osztályos számára van gyakorlati tanítás. Ez a nap készülésre és üdülésre van szánva, mert a francia iskolákban délután is van tanítás, hisz a heti órák száma kb. annyi, mint nálunk és az óraközi szünetek tartama csak 5 perc, (a 2. óra után 15). Említésre méltó azonban, hogy a szülők szövetsége (fédération des associations des parents des lycées) a legutóbbi kongresszuson a nyári vakációnak 2 hónapra való megrövidítését kívánta, egyben azt is, hogy a csütörtöki nap még a felső osztályos tanulók számára is teljesen szabaddá tétessék.

F) Svájc.

A szünetnapok száma és elosztása itt is kantonok szerint változik. A mult iskolai évben.

1. Zürichben :

a) a tavaszi szünet tartott: márc. 19—ápril. 7-ig. . . .	20 nap
b) a nyári szünet	32 „
c) az őszi szünet	13 „
d) a téli szünet dec. 24—jan. 6-ig.	14 „
összesen 79 nap	

2. Baselben

- a) a tavaszi szünet $2\frac{1}{2}$ hét a felső, 2 hét alsó osztályos tanulóknak;
- b) nyári szünet 5 hét
- c) őszi szünet $2\frac{1}{2}$ hét a felső, 2 hét az alsó osztályosoknak;
- d) téli szünet 1 hét
- e) farsangkor 3 nap.

Az új törvény 62. §-a azonban kimondja, hogy „Die jährlichen Ferien betragen für alle Schüler 10—11 Wochen“; tehát az alsó osztályosok szünete 70 nap, a felsősöké 77 nap.

3). Bernben általában ugyanakkor volt az 1925/26. iskolai évben csak néhány nappal több, de viszont itt a testnevelésre szánt szünetnapok száma (összesen 4) kevesebb volt, mint Zürichben.

Látjuk tehát, hogy az iskolai szünetnapok elosztását a legtöbb helyen a hosszabb szünetek adásától idegenkednek, még pedig pedagógiai és pszichológiai okokból a hosszabb tartamú szünetek után több idő szükséges a tanulási készség megszerzésére és a továbbhaladáshoz szükséges ismeretek felfrissítésére. Dr. Jámor György.

¹ Elszázbzan csütörtökön is van tanítás, de helyette szombat délután szabad.

Az érettségi vizsgálati utasítást kiegészítő újabb rendeletek.¹

1. Az érettségi vizsgálatnak más intézetnél való letévéseére engedélyt a tanker. kir. főig. adhat. (VKM. 136.843/1923. H. K. 1924. 70)

2. Az autonom felekezeti középiskolákban javító vagy ismétlő érettségi vizsgálatra utasított tanulóknak más, nem autonom felekezeti középiskolában kért javító ill. ismétlő érettségi vizsgálatára az engedély csak az illetékes egyházi főhatóságok véleményének meghallgatása után adható. (VKM. 39.723/1926).

3. Gyakran megtörténik, hogy az elszakított területekről érkező és középiskolát végzett tanulók érettségi iskolai végbizonyítványaik honosítását kéri, mielőtt meggyőződnének arról vajjon az egyetemek fakultásai, ahová beiratkozni kívánnak, követelik-e bizonyítványaik honosítását. Miután a külföldi bizonyítványoknak az egyetemi felvételnél történő mérlegelésére a fennálló egyetemi tanulmányi szabályok teljesen elegendők s a középiskola elvégzését tanúsító bizonyítványokat az egyetemek saját hatáskörükben bírálják el, jövőben, ha valamely folyamodó bizonyítványának honosítását kéri az egyetemre való beiratkozás céljából, utasítandó, hogy előbb forduljon az illető egyetem dékánjához és csak akkor kérje itt a honosítást, ha az illető kar dékánja ezt kívánja.

A magyarországi gyógyszerész egyesület kebelében alakult gyakornokok numerus clausus bizottsága nem lévén autonom testület, nincs feljogosítva arra, hogy az előtanulmányok igazolásánál engedményeket tegyen. Ha tehát az abszolváló bizonyítványoknak honosítását a felvételnél kívánja, a honosítás az illető jelölt által megszerzendő. (VKM. 118.729/1924.)

4. Az 1883. é. XXX. t.-c. 23. §-ának alapján az autonom felekezeti középiskolák érettségi vizsgálataihoz kiküldött kormányképviselők, valamint a rendelkezésem és vezetésem alatt álló középiskolákhoz kiküldött azok az érettségi vizsgálati elnökhelyettesek és miniszteri biztosok, akik *rendes állomáshelyükön* fekvő középiskolákhoz kapták megbízásukat, 1923. évi május 1-től számított hatállyal minden munkában eltöltött nap után délelőtti és délutánra a kormányrendelettel megállapított mindenkor napi díjnak 50%-át, minden munkában töltött fél nap után pedig ezen napidíjnak 25%-át, ezenkívül minden 1—20 tanulóból álló csoport írásbeli dolgozatainak átvizsgálásáért a megfelelő napidíj 25%-át számítják föl tiszteletdíj gyanánt.

Azok a kormányképviselők, elnökhelyettesek és min. biztosok, kik *rendes állomáshelyükön kívül* fekvő középiskolához küldettek ki, a kormány rendelettel megállapított mindenkor napi díjak és utiköltségek felszámítására jogosultak. Ezenkívül minden 1—20 tanulóból álló csoport írásbeli dolgozatainak átvizsgálásáért a napidíjnak 25%-át számíthatják fel.

E rendelettel ellentétes intézkedéseket tartalmazó összes kormányrendeletek hatályon kívül helyeztetnek. (VKM. 2452/1924. H. K. 1924. 4. sz.)

5. A német nyelvi érettségi írásbeli tételnél szabad választást kell engedni a tanulóknak a szabad tétel és a fordítás között. A dolgozatok értékelése szempontjából nem szabad különbséget tenni a szabad tétel és fordítás között. Egy folyékony német nyelven megírt szabatos fordítás éppen

¹ A rendeletek sorrendje az érettségi vizsgálati utasítást követi.

ügy tarthat igényt jeles eredményre, mint a szabad tételnek sikerült feldolgozása. (VKM. 10.654/1926. H. K. 1926. 40. old).

6. Az írásbeli tételek nem elég gondos őrzésének következménye lehet hogy a tanulók a kidolgozandó tételt előre megtudják. Olyan helyen kell őrizni, hogy az illetékeseken kívül senki sem juthasson azokhoz. Nem helyes, ha a tanár a noteszébe írja, vagy a tárcájában hordja.

Az igazgató a tételek felterjesztésekor, valamint azok visszaérkeztekor a legnagyobb gondnal és körültekintéssel járjon el, hogy ezek illetéktelen kezekbe ne kerülhessenek (VKM. 81.677/1924).

7. A tételek gondos őrzésén kívül mindent el kell követni, hogy a csempészést megakadályozzuk. A folyosón való őrködést nem szabad iskolaszolgára bízni, mivel a tanulók a tételt rendszerint az iskolaszolga segítségével szokták kicsempészni, hanem a felügyeletet itt is mindenkor a tanárnak kell ellátni.

A dolgozatoknak egymástól való leírása, sűgás, papirszeletekkel való érintkezés, integetés oly visszaélések, melyekért a felügyelő tanárt terheli a felelősség. Ezért kötelességük az őrködő tanároknak, hogy ezen feladatukat lelkiismeretesen és indokolatlan elnézés nélkül teljesítsék, figyelmüket a felügyelet alatt írással vagy olvasással meg ne osszák s minden szabálytalan viselkedést a tanulók részéről már a legelső alkalommal szigorú figyelmeztetéssel akadályozzanak meg.

Az őrködő tanároknak különös gonddal kell arra is ügyelniük, hogy a tételek közlése után a tereméből csoportonként munkahelyeikre kivonuló tanulók egymásnak a tételre vonatkozó közléseket ne tehessenek.

Főlbátorítja a tanulókat visszaélések elkövetésére az a tapasztalat is, hogy a vizsgáló bizottságok, rendszerint nem élnek az Éretts. Utasítás 12. §-ában biztosított jogukkal abban az esetben, ha a visszaélés illetve csempészés nem az írásbeli vizsgálat folyama alatt, hanem a dolgozatok felülvizsgálása alkalmával bizonyul be.

Ilyen visszaélések gyakran fordulnak elő s könnyen megállapíthatók különösen oly esetekben, amikor a fordítandó szöveget hibásan írta le a tanuló s fordítása mégis jó. vagy ha a matematikai ill. geometriai feladat megfejtése helytelenül indul s az eredmény mégis megfelelő. Ahol ilyen gyanúkok fennforognak, ott a tanuló *dolgozata elégtelennek minősítendő és ebből a tárgyból részletesebb szóbeli vizsgálatnak vetendő alá*. Súlyos esetekben az Ér. Ut. 12. §-a alkalmazandó. (VKM. 81.677/1924).

8. Az 1924. évi XI. t.-c. 16. §-a értelmében a középiskolai érettségi vizsgálatnak sikeres letétele valamely főiskolába rendes hallgatóként való belépés feltétele. Ennélfogva az érettségi bizonyítvány záradéka:

A fentebbiek szerint a szabályszerű követelményeknek jelesen (jól) megfelelővén, őt az 1924. évi XI. t.-c. 16. §-a értelmében főiskolai tanulmányokra érettnak nyilvánítjuk.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik azokra a leánytanulókra, akik fiúk középiskolában, valamint azokra sem, akik leányközépiskolában tesznek érettségi vizsgálatot. Ezeknél a záradék a régi. (VKM. 45.440/1924. H. K. 1924. é. 111. olv.).

Ezen törvény alapján középiskolai érettségi vizsgálatot tett tanuló a tudományegyetem bármely karán jelentkezhetik felvételre.

„Amennyiben az egyetemen és a műegyetemen vagy más főiskolán külön intézkedések volnának szükségesek avégből, hogy a felvett tanulók az itteni vizsgálatok és szigorlatok szempontjából megkívánt előismeretek esetleges hiányait főiskolai tanulmányaik folyamán kellő időben pótolhassák, azokról az illető főiskolai meghallgatásával a VKM. gondoskodik.” (1924. XI. t.-c. 16. §-a.)

Az egységes jogosítás következtében a latin és görög nyelvi kiegészítő érettségi vizsgálatok általánosságban feleslegessé válnak.

Mivel azonban egyes külföldi egyetemek a görög nyelvből érettségi vizsgálatot követelnek, azoknak a tanulóknak, akik főiskolai tanulmányaikat valamelyik külföldi egyetemen szándékoznak folytatni, ajánlatos lesz a görög nyelvi kiegészítő érettségi vizsgálat letévése.

Átmenetileg latin illetőleg görög nyelvi kiegészítő érettségi vizsgálatot tehetnek azok a főiskolai hallgatók, akikről ezt a főiskolai tanulmányaik folytatása végett megkövetelik. (VKM. 52.846/1924. H. K. 1924. 126. old.).

Az érettségi vizsgálatok színvonalának emelése érdekében kiadott 170.439/1921. (H. K. 1921. évf. 306. old.) és 11.506/1924. (H. K. 1924. évf. 74. old.) kiadott rendeletek:

A magyar nyelvet illetőleg:

9. a) A magánolvasmányokat minden tanulótól számon kell kérni.

b) Minden tanulónak tudnia kell — a Hymnust, a Szózatot, a Nemzeti dalt és a Fohászokdást.

c) Ezenkívül Petőfitől legalább 10

Vörösmartytól „ 6

Aranytól „ 6

Tompától „ 2

Tetszés szerint „ 6

Összesen „ 30 költeményt kell minden tanulónak

ismernie.

d) A legújabb kor irodalmából is kell kérdéseket intézni a tanulókhoz.

A történelemre nézve:

a) az intézmények fejlődése során a jelen állapotig kell eljutni s azt kimerítően tárgyalni.

b) a világtörténelmi kapcsolatot domborítsák ki a tanulók.

c) minden 2—3 tanuló kapjon földrajzi kérdést a VII. oszt. számára megállapított földrajzi anyagból.

d) a legújabb kor történelmére is ki kell terjeszkedni.

Mathematika.

Felváltva 1 algebrai, 1 geometriai gyakorlati feladatot is kapjanak a tanulók, lehetőleg olyant, amelyben a másik részre való vonatkozás (az algebrai-nál a geometriai és megfordítva) is megvan.

Fizika.

A kísérletek leírását is követeljük meg a tanulóktól.

10. Az 1921. é. 170.439/V. és az érettségi vizsgálatok színvonalának emelése érdekében kibocsátott rendeletre hívja fel az érettségi vizsgáló bizottságok figyelmét. (VKM. 81.677/1924. sz. r.).

„A világháború befejezése óta hat iskolai év telt el s itt az ideje, hogy

az ifjúságtól ismét komoly munkát és kötelességeinek pontos teljesítését követeljük.

Ezzel szemben még most is elfordul, hogy a bizottságok teljesen tudatlan és készületlen jelöltekkel szemben is indokolatlan enyheséget tanúsítanak és szabályszerű bírálat helyett jobb meggyőződésük ellenére kegyelmi tényeket gyakorolnak akkor is, ha a tanulónak csupán javítóvizsgálatra való utasításáról van szó.

Az ilyen eljárás nem alkalmas az érettségi vizsgálatok színvonalának emelésére s azért a tanulók készületlenségét a méltányos követelményekhez szabott igazságos mértékkel kell bírálni és nem szabad bennük a végletekig menő elnézéssel azt a hitet táplálni, hogy az érettségi bizonyítványt munka és szorgalom nélkül csupán az iskolaéveknek kénytelen-kelletlen átlábolásával is meg lehet szerezni.

11. Ha a megszállt területen iskolába járt tanulónak valamelyik bizonyítványa hiányzik és hitelt érdemlő módon igazolja, hogy volt iskolájának irattára megsemmisített, a következőképen kell eljárni: az igazgató az Orsz. Paed. Könyvtárból kikéri a megszállott területen lévő iskolának megfelelő tanári értesítőjét s abból kell átvenni az érettségi bizonyítványba szükséges (pl. természetrajzi) érdemjegyet.

Ha az értesítő nem volt megkapható, akkor a tanulóval jegyzőkönyv veendő fel, mikor, melyik iskolában, milyen eredménnyel végezte a kérdéses osztályt; és a tanuló által bementett adatokat kell elfogadni. A tanulót figyelmeztetni kell (ezt a jegyzőkönyvbe kell venni), hogy ha utólag bármikor a bementett adatok valótlansága derülne ki, bizonyítványa megsemmisítették. (VKM. 6479/1921).

12. „Az országos középiskolai tanulmányi versenyek célja az, hogy a kiváló tehetségek felismerhetők s későbbi tanulmányaik során megfelelő támogatásban részesíthetők legyenek. Ezen cél legkönnyebben és legbiztosabban akkor valósítható meg, ha az egyetemek, illetőleg főiskolák illetékes tényezői azonnal a kitüntetett hallgató beiratkozásakor tudomást szereznek az illető ily irányú kiválóságáról. Ennek biztosítása céljából elrendelte, a nm. VKM., hogy a középiskolai tanulmányi versenyeken, illetőleg a Matematikai és Fizikai Társulat tanulmányi versenyén elsőnek minősített tanulók érettségi bizonyítványának hátlapjára ezt a kitüntetést, jelen rendeletre való hivatkozással, az érettségi bizonyítványt kiállító intézet igazgatója vezesse rá.” (VKM. 84.427/1926. H. K. 1926. évf. 399. l.)

13. A javító érettségi vizsgálatnak egy évnél későbbi időben vagy más intézetnél való letelésére és a vonatkozó engedélyek megadása a főigazgató hatáskörébe tartozik. (VKM. 136.843/1923. H. K. 1924. 70. old.)

14. Az érettségi vizsgálat díja fiúközépiskolákban 16 P 80 f., illetőleg 5 P 60 f., leányközépiskolákban 18 P 60 f., illetőleg 6 P 20 f. E díjból a fiúközépiskoláknál az elnököt 2 P 40 f., az igazgatót 2 P 40 f., a dolgozat-javítással elfoglalt tagokat, tehát a magyar, latin nyelv és mennyiségtan tanárát egyenként 2 P 80 f., a természettan és történelem tanárát pedig egyenként 1 P 80 f. illeti meg.

A leányközépiskolákban ugyanezen az összegek illetik meg a vizsgadíjból az elnököt, az igazgatót és a tanárokat, mint a fiúközépiskolákban, de

hozzájárul még a német nyelv tanárának a dolgozatok javításáért kért díja tanulónként 1 P 80 f.

Közalkalmazottaknál a felsorolt díjak harmadrészét kapják a bizottság tagjai.

Megámtanulók e díjak kétszeresét fizetik.

A javító vagy kiegészítő érettségi vizsgálat díja 10 P 08 f., illetőleg 3 P 36 f. Dr. Jámor György.

A dijoni egyetem 1926. évi szünidei tanfolyama.

A francia egyetemek szünidei tantolyamai széles körökben ismeretesek. Eme kurzusok kitűnő szolgálatot tesznek azoknak is, akik francia nyelvi tudásukat mélyíteni és megszilárdítani óhajtják. Így különösen a dijoni egyetem tanfolyama az, amely erre a célra ajánlható.

Dijon igen könnyen megközelíthető. A Budapest—Párizs között közlekedő gyorsvonatnak közvetlen I—II. osztályú kocsija van, a III. osztályú utasok pedig Wien Westbahnhofon egyszer átszállnak. Ezenkívül csak Belfortban kell átszállni. Az útiköltség Budapesttől Dijonig körülbelül 100 pengő a gyorsvonat III. osztályán. Az ellátás Dijonban igen jutányos. E sorok írójával a múlt nyáron Dijonban járt diákok fizettek havonként lakásért és teljes ellátásért 400 frankot, mai pénzünkben 92 pengőt; azaz erre a célra kereken 100 pengőt számítva havonként, a 2 havi egyetemi tandíjjal és némi zsebpénzzel együtt minden költség 500 pengőből fedezhető az oda-visszautazást is beleértve. Ha pedig csatlakoznak ahhoz a diákcsoporthoz, amely vezetéssel június végén indul Budapestről Dijonba, egy út költsége körülbelül 35 pengővel, oda-vissza 70 pengővel csökken. A kedvezmény elnyerésének csak az a feltétele, hogy az illető 28 évnél fiatalabb s valamely nyilvános intézetnek tanulója, illetőleg hallgatója legyen. Természetes, hogy jobb anyagi helyzetben lévők költségesebb ellátásban is részesülhetnek. Leányok részére női zárdák és internátusok is kifogástalan elhelyezést nyújtanak.

Dijon lakossága aránylag tiszta francia nyelven beszél, ami nem kicsinylendő, mert ez a körülmény a francia nyelvi ismereteket a mindennapi érintkezéssel is szilárdítja.

Mindezen előnyök felett áll a dijoni egyetem hírneve, amely abból is megítélhető, hogy az 1926. év nyarán 33 országból 875 hallgató vett részt a tanfolyamon. Ezek között nagy számban voltak olyanok, akik nem filológussokként látogatták a tanfolyamot. Ezt különösen lehetővé teszi, hogy a tanfolyamon egy „cours préparatoire” is van szervezve. Ezt az előkészítő tanfolyamot is azonban csak úgy lehet haszonnal látogatni, ha a hallgató a francia grammatikát jól tudja, legalább olyan mértékben, amennyire azt a mi iskoláinkban tanítják. De a mi iskoláink végzett növendékei az előkészítő tanfolyamot, némely esetben még a „cours normal”-t is a siker reményévé elvegezhetik.

Középiskoláink részére annyiban van különösebb jelentősége ezeknek a tanfolyamoknak, hogy a gimnáziumok többségének reálgimnáziumokká való átszervezése következtében elegendő számú franciaszakos tanár nincs s így

a kolléga urak közül azok, akik a francia nyelvben tökéletesíteni óhajtják magukat, bizonyára szívesen használják fel az erre kínákozó kiváló alkalmat.

Annak, aki nem készül francia tanári pályára, a leghasznosabbak az előkészítőtanfolyam gyakorlatai, amelyeket a nagyszámú hallgatóságra való tekintettel két csoportban tartottak. Ezeken kívül a kezdőre a leghasznosabbak Lambert, P. Martenot, L. Martenot urak fonetikai, grammatikai és szöveg-magyarázó előadásai és gyakorlatai voltak. Általában el kell azonban ismerni, hogy minden tanár és előadó lelkiismeretesen igyekezett alkalmazkodni az idegen anyanyelvű hallgatósághoz.

Nemcsak a tanfolyam vezetősége és tanárai, hanem a dijoni lakosság is kifogástalanul előzékeny és udvarias az idegen hallgatókkal szemben nemzetiségi megkülönböztetés nélkül.

Mindezek alapján tanítványaink és a magyar közoktatásügy érdekében azt ajánlanám, hogy a franciaszakos kolléga urak hívják fel tanítványaik figyelmét a dijoni egyetem szűnidei tanfolyamára. A tapasztalatlanabb utazóknak és azoknak, akik az úti kedvezményekben részesülni óhajtanak, a figyelmét méltóztassanak felhívni a június végi csoportos utazásra. A részvétel feltétele a már említett és igazolandó tanulói minőségen s a be nem töltött 23 éves korhatáron kívül 168 pengőnek és az útlevélnek címemre (Budapest, VII. Gyarmat-utca 116) való beküldése folyó évi május hó végéig. Ebben az összegben benne van az útiköltség oda-vissza (étkezés nélkül), a vizumok díjai és 100 frank tandíjelőleg, amely utóbbi összeg azonban a fizetendő tandíjből le lesz vonva, tehát megtérül. Akik két hónál tovább ott óhajtanak maradni vagy más okból nem utaznak vissza a csoporttal, azoknak a visszautazásra fenntartott összeget csak elutazásunk előtt adom vissza. Erre a rendszabályra a szerzett tapasztalatok kényszerítenek.

A tanfolyam szorgalmas elvégzése után a kezdő is szerezhethet oklevelet egy írásbeli és szóbeli vizsgálat sikeres letévése alapján, amely vizsgálat követelményei nem haladják meg a megszerezhető nyelvismeretet.

A tanfolyam vezetősége a megkeresésre előzékenyen és haladéktalanul szolgál a kívánt felvilágosítással. Mindamellet magam is szívesen állok az érdeklődők rendelkezésére, ha további felvilágosítást óhajtanak.

Budapest.

Stolpa Károly.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága 1927. március hó 18-án Madai Gyula elnöklete alatt ülést tartott. Madai Gyula elnök ismertette azokat a lépéseket, amelyeket a közgyűlés óta tett a tanári helyzet megjavítása érdekében (I. Közlöny 255. l.). Reménységgel néz a jövőbe. Ha azonban időközben kedvező döntés nem történék, akkor a költségvetés tárgyalásakor mind a képviselőházban, mind a felsőházban újabb küzdelmet indít. Úgy látja, hogy jelenleg érési folyamatban vagyunk; ezt megzavarni semmi körül-

mények között sem kívánatos. Az elnöki előterjesztéssel kapcsolatban *Irsik József* — hivatkozva arra a tanári gyűlésre, melyen Dénes és Hajtai, mint főigazgatók bemutatkoztak — megjegyzi, hogy a tanárság nem túlkövetelése miatt maradt ki a Károlyi-féle státuszrendezésből, hanem azért, mert már ekkor előre vetette árnyékát a szovjet a maga fizetésrendszerével. A pénzügyi bizottságban még olyan vélemény is hangzott, mintha a tanárság különleges elbánásmódot kívánna, holott csak a speciális tanári sérelmek kiküszöbölését sürgeti (nyugdíjsérelem, kárpótlás, vezetői állások sajátos volta, a helyettes tanárok ügye), hogy a tanárság a többi tisztviselő társával abba a viszonylagos helyzetbe kerüljön, amelyben a békeidőben volt. — *Bessenyei Lajos* és utána *Mikola Sándor* azt a fájó érzést hozza szóba, mely a pénzügyi bizottságban elhangzott nyilatkozatok nyomán keletkezett és szükségesnek tartja, hogy a Közlöny tárgyilagosan mutassa ki, hogy a Károlyi-korszakban néhány erőszakos ember kerekedett felül, maga a tanárság passzive visszavonult s így most ártatlanul szenved.

Édes Jenő főtitkár beszámolt a Tanárok Háza javára folytatott gyűjtésről. Hatvanhét intézet gyűjtött kerek összegben 486 millió koronát. Ezzel kapcsolatban bemutatja az Evangélikus Tanáregyesület átiratát és a miskolci kir. kath. gimn. tanárikarának levelét, amelyben kérdik, hogy a Tanárok Házához lesz-e joguk és milyen feltételek mellett? *Gaal Mózes* és mások hozzászólása után az igazgatóság addig is, míg az idevágó szabályzatok elkészülnek, arra az elvi álláspontra helyezkedik, hogy egyenlő kötelezettségek vállalása és teljesítése után egyenlő jog jár az összes intézeteknek s erről értesítést küld az illető intézetek felső hatóságainak. — A Kath. Tanáregyesület átiratban csatlakozásra hívja fel az Egyesületet a Tanári Egyesületek Szövetségének a megalakításához. Az igazgatóság a szövetséget feleslegesnek tartja, de azt, hogy legyen egy elnöki tanács, hol a középiskolai tanáregyesületek vezetői közös megbeszéléseket folytathassanak s így egységes eljárást követhessenek, helyesli. — Ismerteti továbbá a jászapáti kir. kath. reálgim. tanári karának kilépésükre vonatkozó átiratát és jelenti, hogy a szentesi körlevélhez mindössze tizenöt intézet csatlakozott. Az igazgatóság mind a két tárgy fölött napirendre tért. — Végül kisebb folyóügyek előterjesztése és *Finály Gábornak* segélyalapról és *Németh József* a pénztár állásairól szóló jelentésének meghallgatása után az igazgatóság elfogadja *Korpás Ferenc* indítványát arra vonatkozólag, hogy az Egyesület kérelemmel forduljon az V. ügyosztályhoz annak kieszközlésére, hogy a székesfőváros iskoláiban tanuló tanárgyerekek százalékon felül részesüljenek tandíjmentességben és *Finály Gábor* indítványát arra vonatkozólag, hogy az OKTE. küldjön ki 5—7 tagú bizottságot a *Kölcsy-mérkőzésre*.

Debreceni Tanári Kör.

Népes gyűlést tartott nov. 4-én a Debreceni Tanári Kör dr. Bessenyei Lajos elnöklete alatt, melyen a ref. gimnázium tanulóinak szülői közül is számosan jelentek meg. Fontos tárgya volt a gyűlésnek, Révész Lajos ref. gimnáziumi tanár olvasott fel a következő címmel:

Tanuljuk-e a görögöt?

(Tájékoztató adatok I. az iskoláról, a tanításról, a nevelésről. — II. a középiskolai tárgyak irányáról, viszonyáról, értékeléséről.)

E 68 lapnyi tanulmány I. része szülői értekezleten olvastatott fel — tanároknak a jelenlétében, II. része pedig a Tanári Kör 1926 nov. 4-i közgyűlésén — szülőknek a bevonásával, mindkét alkalommal a debreceni ref. humángimnáziumban.

Egyébként, tartalom és cél szempontjából, az egész dolgozat két nevezetes mű között helyeződik el. Ostwaldnak „Nagy emberek“ c. antiklasszikus munkája adja meg a kiindulópontot az iskolának, tanításnak, nevelésnek s a középiskolai tárgyaknak vizsgálására. Ellenben Dickensnek „Nehéz idők“ c. antinaturalisztikus regénye alkalmat nyújt a végső következtetések levonására a görög kérdésében. Azonban nemcsak itt, hanem a két híres munka közt fejtegetett tárgyaknál is csak praemissák az egyes pontok, hogy azokból mindenütt levonjuk a görögre a következtetést.

I. Az iskola minden nemzetnek, minden kornak műveltségmérője. Minden világnézet, minden korszellem verseng érte. És, ha Ostwald mégis támadja az iskolát, különösen a klasszikus iskolát, akkor elébe kell tárunk azt az igazságot, hogy általában a világ nagy szellemei — csekély kivétellel — klasszikus képzésben részesültek, különösen a természettudományt illetően, pedig — két hatalmas természettudományi mű adatai alapján — 86 nagynevű természettudós mutat klasszikus hajlamot, tanulmányt vagy pályát. Különben — Ostwalddal ellentétben — a fiziológusok is azt vallják, hogy a kezdetben üres gyermekagyat az iskola látja el a megfelelő képekkel. Ha pedig az iskola *tanító*-eszközeit és kellékeit: a figyelmet, megfigyelést, emlékeztetést és felejtést, fantáziát vizsgáljuk és fejtegetjük összes vonatkozásaikban, azt látjuk, hogy a görög mindegyik szempontjából fontos tényező. Így tehát — csak egy következtetést említve itt — az az állítás, hogy „*kár a görögöt tanulnunk, mert úgyis elfelejtjük*“, mivel a fiziológusok és modern pedagógusok szerint minden megtanult dologról kitörölhetetlen emlékezeti kép keletkezik az agy idegsejtjeiben, *fiziológiaellenes hamis vád*. A *nevelés* Payot értelmében lehetséges; lehet tehát akár természettudományi, akár modern nyelvi irányban vezetnünk az ifjúságot. Azonban az öröklés meg — Ribot tanítása szerint — örökérvényű természeti törvény; s így az a törekvés, amely a faji öröklésünkben már kétezer éves görög kultúrát egyszerűen el akarja tőlünk venni, természetellenes eljárás — éppen a természet nevében.

II. A természet és annak tudománya nem lehet irányadó nevelődésünk-nél; mert — Fináczy szerint — a nevelésnek az a feladata, hogy „az embert mint természeti lényt erkölcsi lénné tegye“. De arra mégis megtanít a természet, hogy az egyoldalú táplálkozás tönkretesz. Ezért az iskola kizárólag nem nevelhet szakembert, nem taníthatja csak a hasznost, pusztán a praktikust. A középiskola erkölcsiséget és intelligenciát akar adni. Ez

akarja adni mindegyik iskolatípus, de mindegyik más eszközökkel s más céllal. Általános elvi szempontból minden középiskolai típus jó; de a Fináczy-féle pedagógiai végcél mégis a humángimnázium szolgálja legjobban. Azonban mivel nemcsak iskolatípusok vannak, hanem gondolkodási típusok is, s e típusok a serdülés korában különülnek el, a tanulókat alsó fokon külön iskolafajokba kényszeríteni fiziológiába ütköző eljárás: vétség a gyermek testi és lelki fejlődése ellen.

A középiskolai tárgyaknak egymás közt való viszonylagos könnyűségét vagy nehézségét sokan vizsgálták. E vizsgálatokból kitűnt, hogy a görögnek az összes tárgyakkal legjobb az egyezési viszonya: korrelációja. Így világossá lett, hogy a görög — idegéleti alapon — semmiféle más tárgynak, tehát a természettudománynak sem akadályos.

A középiskolai tárgyak értékelésénél — végeredményben — megint csak a klasszicizmus és a realizmus kerülnek egymás mellé. Minden kiváló pedagógus vizsgálja a kettő értékét, de véleményük megoszlik. Viszont nagy ermésettudósok: Darwin, Lubbock, Mosso dicsőítik a klasszicizmust. Az emberiség konzervatív korszakai gyámolítják a klasszikus oktatást, forradalmi és radikális irányok ellenben gáncsolják azt. Így — végső fokon — a világnézet dönti el mindig a görög sorsát.

Dickens gúnyolja a naturalisztikus tanítást és nevelést. Kövessük-e? Mindenben semmi esetre sem. Tanuljuk-e hát a görögöt? Akik csak tényeket, csak hasznosságot várnak a középiskolától, azok ne tanulják a görögöt. Asonban ha igaz, hogy a középiskolában elsősorban a lelki erőket kell megszerezni, s hogy a görög kultúra nevelte a legnagyobb természettudósokat, növeli a figyelmet, erősíti a megfigyelést, edzi az emlékezetet, táplálja a fantáziát s benne van faji öröklésünkben, akkor, ha egyenként módunk van rá, tanulnunk kell a görögöt. Tanulta is 2000 év óta az egész emberiség. Tanulják ma is az összes művelt nemzetek, sőt nagy óraszámmal. Tanulják — több helyen — a reálgimnáziumok és leányiskolák tanulói. Az egyetem klasszika-filológus lektorátust szerveztetett a görög pótlására. A humán- és reálgimnáziumoknak ma is ingadozó létszáma még nem igazolta a reálgimnáziumok túltengését.

Mindezekért, aztán pedig tekintettel arra, hogy 1. a Debreceni Tanári Kör 1913. évi nov. 22-én és 24-én az alsó tagozatukban egységes, fent bi- vagy trifurkált középiskolák mellett foglalt állást, 1924 nov. 13-án pedig kívánta a humángimnázium szaporítását s azokban a görög mélyítését — amit a Győri Tanári Kör is magáévá tett —; 2. az új iskolareform természetbe ütköző, mert idő előtt választás elé állítja a még fejletlen tehetségű gyermekeket, másrészt pedig mintaszerűtlen, mert Németországot követi ugyan az iskolatípusokban, de nem az iskolafajok számerányában; 3. az új reform végrehajthatatlan, mert hiszen eddig is több módosítás történt rajta; 4. a görög szaktanári törvényes képesítés degradáltatik, sőt semmivé válik; 5. a szülők a típusok megválasztásánál belső, nem egyszer felekezeti küzdelem, esetleg kényszerhelyzet elé állítatnak; 6. sok tanár elégedetlen a reformmal szemben; 7. legközelebb egy matematikus-fizikus kartárs írásban is kifejezte reformkívánságát. Indítványozza felolvasó iskoláink mai szervezetének vagylagos módosítását ekként:

„A mai humán- és reálgimnáziumok szervezete módosíttassék I. teljesen

német mintára: humán- és reálgimnáziumokra, de akkor több humán-gimnáziummal és azokban több görög órával, vagy II. a gyermek testi és lelki fejlődésének megfelelően — német és olasz módon — úgy, hogy a négy alsó osztály egységes jellege mellett az V-től különüljenek el a középiskolák 1. görögös, 2. modern nyelvi, 3. természettudományi ágazatokra — a régi görögpótló helyett.“

Dr. Kun Sándor
titkár.

HÍREK.

† **Prohászka Ottokár.** Nehéz lesz megszokni azt a gondolatot, hogy *Prohászka Ottokár*, a magyar közélet nemes alakja elvonult a halhatatlanságba; hisz ő ott volt mindenütt, ahol igaz ügyről, jó ügyről, szent ügyről volt szó.

Maga is igaz ember volt: egész életén keresztül az igazat szolgálta. Krisztus igazságait kereste, Krisztus igazságait hirdette.

S akinek a lelkét úgy átviharozta a Krisztusi szeretet az csak jó ember lehetett. Ő valóban jó ember volt. Jóságos lénye mindenütt megjelent, ahol könnyet kellett felszárítani, hol emberek testi-lelki nyomorúságát kellett enyhíteni. Méltósága, tekintélye, tudása, tehetsége, vagyona mind ezt a szent célt szolgálták.

A sínylődő Magyarországnak vigasztaló és hittel hívő apostola volt: igazi szent ember. Az áhitat, a megigazulás, a békesség, a jószág, a szeretet járt nyomában.

Ezért és így lett ő a nemzet nagy nevelőjévé életében s az marad halálában is. Írásai, konferenciái, beszédei, cselekedetei: egész élete-halála a magyar nemzet lelki kincstárának legszebb ékességei lesznek minden időkre. Nem is halt meg a nagy püspök, csak nemzetéért örökké fáradó teste tért meg pihenőre. Nemes lelke, munkás szelleme továbbra is itt fog élni és fenséges élete-halála példája szent buzdítás, biztatás marad mindaddig, amíg csak egy Krisztus-követő magyar is lesz a földön.

(Dr. N.)

Dr. Koch Antal. (1843—1927.) Az a tanárnemzedék, amely most hazánk középiskolaiban a természettudományt tanítja, dr. Koch Antal kezei közül került a katedrára. Nemkülönben az a tudós-gárda is, amely most a hazai főiskolákon, egyetemeken, tudományos intézményekben műveli a geológiai és palaentológiai tudományokat, nagyrészt Koch Antalt vallja mesterüül. Mert Koch Antal 42 évig ült az egyetemi katedrán, amelyről a leíró természettudományok koronáját, a geológiát hirdette és tanította.

Koch Antal mintaképe annak a férfinak, aki egyenes irányban tör a cél felé. De ezt a célt nem törtetéssel, hanem sohase lankadó munkával és tudományos eredményekkel akarja elérni. 1861-ben még egyetemi hallgató, 1872-ben már a kolozsvári egyetem tanára.

S milyen szédületes utakat futott be ezalatt a 11 esztendő alatt! Volt két főiskolán assisztens, két középiskolában tanár és a Földtani Intézetben, amelynek alapítása ez időben (1869) esik, geológus.

31 éves korában a kolozsvári tud. egyetem tiszteletbeli doktorává avatja, 34 éves korában pedig már a M. Tud. Akadémia is tagjai sorába iktatja. 1895-ben a budapesti tud. egyetem is igényt tart Koch Antalra s ekkor cseréli fel kolozsvári egyetemi katedráját a budapestivel.

És a tudományos elismeréseknek és kitüntetéseknek ez a hosszú láncolata mind egytől-egyig megérdemelt.

A görcső alkalmazása a közzetanban; Az Eperjes—tokaji hegy-lánc geológiai viszonyai; a dunai trachytsoport; Erdély ásványainak kritikai átnézete; Az erdélyi medence harmadkori képződményei című jeles művei méltóvá tették az elismerésekre és kitüntetésekre. S ezzel a működésével, éppen úgy, mint Simonkai Lajos is, kitűnő példát mutat nekünk, középiskolai tanároknak, hogy mindenütt és mindenhol lehet tudományos munkát végezni.

Koch Antal olyan időben élt, amelyben hazánkban a geológiai és palaeontológiai tudományok, azok vizsgálatai módszerei és eszközei kiforróban voltak. Mindenben úttörő volt. Benne párosult a legözhetetlen szorgalom, ki nem alvó kutató kedv, a természetben való könnyű tájékozódás, kitűnő megfigyelés és bölcs mérlegelés. Ilyen egyéniség kellett ahhoz, hogy megszervezze a kolozsvári egyetem ásvány-földtani tanszékét, létrehozza az Erdélyi Múzeum Egylet ásvány-földtani gyűjteményét s mintaintézeté tegye a budapesti tud. egyetem geo-palaeontológiai gyűjteményét...

Mi pedig szerettük őt, a mi jószágos atyai barátunkat, akit 42 éven keresztül hagyott el egy raj, hogy nyomába jöjjön az új. A menők magukkal vitték a geológiai tudományok gazdag tárházát, annak szeretetét és négy év boldog emlékeit, a jövők hozták az ifjú lelkesedést a már kifelé haladó, öregedő professzorral, akiből lassan-lassan egy élő, buzdító fogalom lett, „az öreg Koch.”

Mennyi szeretet, ragaszkodás, hála rezdül meg lelkünk mélyén, ha ezt a három szót kiejljük. Mennyi báj, jószág volt abban a nemesen érző, lágy kékszemű öreg úrban, akit ez a három szó jelentett!

S mi szerettük őt, mert ez csak némi viszonzása volt, a mi irántunk való nagy szeretetének. Szerettük, mert türelemmel, apostoli szeretettel tanított bennünket megismerni ennek a hazának rögét. Tőle tanultuk meg, hogy a föld is él, a föld is érez s nem minden föld egyforma... Tőle tanultuk meg, hogy a különböző felépítésű földek közt van egy, amit úgy hívnak, hogy: Haza...

Dr. Méhes Gyula.

† **Szentesi Béla.** (1883—1927). A tanári társadalomnak egyik köz-szeretben álló tagja tűnt el fiatalon, rövid betegség után az élet szin-padáról. *Szentesi Béla* Szarvas városának szülőtte volt. 1910-ben szerezte meg a tanári oklevelet a mennyiségtan- és természettanból. Szolgálatát 1911-ben kezdte a budapesti érseki főgimnáziumban. A következő évben a Ferenc József-intézetben nevelőtanár lett. 1914-ben nevezték ki rendes tanárnak az egyetemi főgimnáziumhoz. Két év múlva a kőbányai áll. főgimnáziumhoz, onnan a Toldy Ferenc-főreál-iskolához, végre 1922-ben a Verbőczy István-gimnáziumhoz került.

Szentesi Bélának a természet olyan tulajdonságot adott, amely minden pályán kincset ér, de különösen a tanári pályán felbecsülhetetlen értékű. Ez a megnyerő egyéniség. Tanítványaira valósággal lebiljncselőleg hatott. A matematikai ismeretek közlését, a logikus gondolkodásra való nevelést oly lendülettel végezte, hogy tanítványaiba is lelkesedést öntött.

De nemcsak tanítványai, hanem tanártársai és a társadalom körében is mély rokonszenvet és őszinte szeretetet vívott ki magának. Súlyos betegségének hírére megdöbbenéssel fogadták kartársai, akik egytől-egyig igaz barátai voltak. Nagy úr támadt utána: eltűnt egy önzellen, jó kolléga, egy eleven, ötletes, vidám ember, egy páratlan, önfeláldozó családapa... Farkasréti sírja fölött ott lebeg az emlékezés.

† **Mirkva János.** (1880—1927.) A budai Verbőczy István-gimnáziumot 24 óra leforgása alatt két súlyos csapás érte. A fiatalon elhunyt *Szentesi Bélát* másnap követte *Mirkva János*, akit legszebb férfikorában ragadott el a halál.

Mirkva János Székesfehérvárt született és ugyanott járta végig a gimnáziumot a cisterciták vezetésével. A rajztanári oklevél megszerzése után a lőcsei kir. kath. gimnáziumhoz került és gyerekember letére rendes tanárrá lett. Ott működött azután az összeomlásig. Akkor el kellett menekülnie. Így került a Verbőczy-gimnáziumhoz. Lőcsei működése nem szorítkozott csupán az iskolára. Hosszú éveken át ő szerkesztette a Szepesi Hirnököt. Mindnyájan tudjuk, hogy mi volt a jelentősége annak a lapnak a Felvidék megmagyarosodásának terén.

Művészember letére a magyar művészet fejlesztése körül is kivette a maga részét. Hogy ezen a téren milyen érdemeket szerzett, bizonyítja az, hogy kartársai megválasztották a Rajztanárok Országos Egyesületének alelnökévé.

Megnyerő modoráért, humánus gondolkozásáért, pompás tanító képességéért tanítványai rajongtak érte. Sokoldalú műveltségével, előkelő művészetével tiszteletet szerzett magának a társadalomban.

A mult nyáron gyilkos kór támadta meg a szervezetét. Már úgy látszott, hogy sikerült erőt vennie rajta, amikor a halál orvul leteperte. Szerető kartársai mély megdöbbenéssel fogadták az irreparabile fatum beteljesedését.

Sz. Gy.

† **Kolthai Kolthay Gyula**, a szegedi állami Árpádházi Szent Erzsébet-leánygimnázium tanára február 17-én, életének 43., tanári működésének 19. évében Budapesten hosszas betegség után nemes lelkét visszaadta Teremtőjének. Finom, tisztalelkű, őszinteszívű barátot, a magyarságért lángoló lelkesedéssel, széleskörű tudással dolgozó pályatársat, tanítványait szeretettel, odaadó lélekkel vezető tanárt vesztett benne a szegedi leánygimnázium.

† **Burián János**. E név viselője a régi klasszikus tanügynek testől-lelkéstől hű apostola, hazánknak tántoríthatatlan fia volt. Ő is a menekültek szomorú táborába tartozik, ki megtépett lelkével inkább a „nagyszerű halált” mint a megcsönkült haza keserves kenyerét kívánta volna. Hajlott kora mellett is jó egészséggel rendelkezett, csakis a haza állapota keserítette el, s ez vitte korábban a sírba. Szülőföldje (Csallóköz), családi boldogságának fészke (Losonc), tanári működésének főszék-helye (Arad) mind az ellenség kezében van, s neki mint öregembernek meg kellett válnia ifjú- és férfikora emlékeitől, meg kell válnia mindattól, ami neki kedves volt. Bánatát csak derék családja és szellemi elfoglaltsága enyhítette. Valóban elmondhatja kedves Horatiusával „Exegi monumetum.” Ez emlék ezer és ezer tanítványa és a vele működő tanárok szívébe van vésve. Klasszikus szeretete Horatiusban, hazafias érzése Petőfiért való rajongásban csúcsozott ki. Horatius megtanította őt az életbölcseiségre, mellyel végezte tanári és igazgatói működését, úgyhogy ez odaadó munkásságáért a király c. főigazgatóvá nevezte ki. Petőfi lángesze, hazafiasága magávalragadta az eszményi gondolkodásig, bár lelkesedett Berzsenyi klasszicizmusáért és Kölcsey fenséges gondolataiért is. Hivatali kötelességének lelkiismeretes és szorgalmas végzése mellett ráért a tudományos foglalkozásra is. Számos didaktikai, esztétikai, pedagógiai cikke mellett főleg Plautus egyik művének kiadását, synonym szótárát kell kiemelnem, melyeknek betetőzését a Burián-féle latin szótárral érte el. *Hunyady.*

† **Butyka Boldizsár** hajduböszörményi ref. Bocskay főgimnázium tanára, életének 56-ik, tanári szolgálatának 33-ik évében, jan. 18-án elhunyt. Derék munkás és tanítványait igaz szeretettel nevelő tanár volt, ki tiszta jellemével, becsületes őszinteségével, szókimondó nyíltságával csak tiszteletet és nagyrabecsülést biztosított magának.

Helyreigazítás. A Közlöny legutóbbi számának 219. oldalán 8. szám alatt közölt 48125/926. Vkm. rendelet csak azokra az iskolákra vonatkozik, amelyek ezt a rendeletet hivatalosan megkapták.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a debreceni római kat. leánygimnázium I. osztályának, a debreceni zsidó reál-gimnázium I–VI. osztályainak, a miskolci izraelita leánygimnázium I. és V. osztályainak a nyilvánossági jogot a folyó 1926/27. tanévre megadta.

A Középiskolai Tanárok Névkönyve személyi adatait egyes iskolák későn küldték be, sőt van olyan iskola is, mely többszöri kérésünkre — érthetetlen okokból — még csak nem is válaszolt. E miatt a *Névkönyv megjelenése néhány heti késést szenved*. A Hivatalos Rangsor közlése szempontjából talán előnyös is ez a késedelem, mert így a közeli napokban remélhető kinevezésekkel járó rangsorváltásokat is tartalmazhatja *Névkönyvünk*. Kérjük az mt. Kartárs urakat, az előjegyzett példányok díjait még a *Névkönyv megjelenése előtt* szíveskedjenek beküldeni, mert a megjelenés után egy példány ára 8 P.— lesz. A *Névkönyv szerkesztői*.

Angol nyári tanfolyam Cambridgeben. A Cambridgei Egyetem július 28-ától augusztus 17-ig, tehát három hétre kiterjedő vakációi tanfolyamot rendez külföldiek, különösen angol nyelv tanításával foglalkozó tanárok részére. Reméljük, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium erre a tanfolyamra ki fog küldeni egynéhányat a középiskoláink angol tanárai közül. Az előadások tárgyai: *Angol nyelv* (nyelvtan, kiejtés, fonetika), *Angol irodalom*, különösen a jelenkor, *Angolország a huszadik században*, *Művészet és Zene*.

Hozzávetőleges tájékoztatásra közöljük a következőket: Vasuti és hajójegy Budapesttől Londonig III. osztály (Ostendén át) 148 pengő, II. osztály 214 pengő. Oda-vissza 296 illetőleg 428 pengő. Egy heti ellátás, lakás és étkezés 80—90 pengő. A tanfolyamon való részvétel költsége 112 pengő. Akik a tanfolyamnak csak első vagy második részén akarnak résztvenni, azok számára a tandíj 70 pengő. Akik vizsgálatnak alá akarják magukat vetni, erről megfelelő díjazás mellett bizonyítványt is kaphatnak. Ezekhez a költségekhez járul még az utazás Londonból Cambridgebe, ellátás utközben és kisebb kiadások. Azt hisszük, hogy 700—800 pengőből a négy hétre terjedő utazás költségei fedezhetők.

A tanfolyam iránt érdeklődőknek szívesen nyújt felvilágosítást Dr. Schmidt Márton, középiskolai igazgató, Budapest II, Iskola-utca 18.

Szentföldi zárandoklat indul ez év augusztus hó 31-én, azoknak a helyeknek meglátogatása céljából, melyeket Krisztus születésével, életével és halálával megszentelt. Jeruzsálem, Bellehem, Jordán-folyó, Holt-tenger, Jerikó, Sion, Getsemani-kert, Olajfák-hegye, Kidron-völgye, Bethesda-tó, Mária sirja, Golgotha, Názáret, Kána, Tiberiás, Kafarnaum, Genezáreti-tó Tábor- és Karmel-hegye azok a főbb pontok, melyeket a zárandokok felkeresni óhajtanak. Velencéből expresszhajóval indul a három csoportba osztott társaság s együtt utazik Afrika partjáig. Alexendriából az A) csoport Egyiptomba is megy, ennek legolcsóbb részvételi díja 1200 pengő, a B) csoporté 784 P, a C) csoporté 520 P. A részvételi díjakban minden bennfoglaltatik, így az utazás, ételmezés elszámlásolás, autók és egyéb költségek. A C) csoport az odautazásnál a hajón saját maga ételmezi magát s programja is egyszerűbb lesz. A szentföldi zárandoklatot előkészítő bizottságnak (Budapest IV, Váci-utca 40) az olcsó, az úgy-

nevezett turista csoport beállításával az a célja, hogy a kevésbbé vagyonosok is fölkereshessék a Szentföldet, ezenkívül Velencét, Smyrnát, Konstantinápolyt és Szófiát is láthassák. Fellingner Ferenc pápai prelátus, jeruzsálemi rektor, a bizottságnak tagja fogadja majd a magyar zarándokokat s gondoskodik a szentföldi kalauzolásról. Jelentkezni lehet e lap szerkesztőségénél is.

KÖNYVSZEMLE.

Szettek legendái. Régi és új legendás könyvekből fordította és összeállította *dr. Révay József* egyetemi magántanár, az előjáró beszédet írta *dr. Lepold Antal* prelátus-kanonok, esztergomi főegyházmegyei főtanfelügyelő. Franklin-Társulat kiadása. Budapest é. n.

A keresztény népképzelet legszebb alkotásait tartalmazza ez a könyv 453 negyedrért oldalon. Kezdődik a Szent Kereszt legendájával, ezt követik a vértanuk, majd a szent hitvallók legendái, végül Magyarország nagy szentjeinek csodálatos történetei. A legendákat modern filológus elme válogatta össze és fordította magyarra és a legendák irodalmi értékét is értő, meg a lelki életre gyakorolt hatásukat is igaz mértékkel mérő theológus írt hozzájuk tudós előszót. Révay József a szettek legendáit nem költői szépségeket fonnyasztó kritikával dolgozza át, hanem abban a pompában, amelybe a szettek igaz történelmi életrajzát, a hős vértanuk és bátor hitvallók magasztos erényeit csodáló utókor a népköltészet művészi szövőszékén öltöztette. Ezzel a keresztény népeknek a szettek élete körül keletkezett költészetét tette a magyar olvasók közkincsévé.

Révay az idők folyamán összeírt és különféle alakban elterjedt legendáriumok közül azokat használta forrásul, amelyeket a költői szempont ajánlott és a vallásos szempontok komolysága nem tiltott. Legbővebb forrása Jacobus de Voragine *Legenda Sanctorum*-a, de használta a bollandisták műveit is, azonkívül *Serius* karthausi szerzetes és *Ruinart maurinus* atya munkáit is. A magyar szettek legendáit pedig a magyar kódexekből vette.

Elbeszélő módja mindenütt símul a legenda naiv tárgyi szépségeihez és a tárgyi hangulatot sehol sem zavarja elütő stílus-hangulat. A kényesebb stílusérzékű olvasók mégis valószínűleg sokallani fogják stílusának ódonágát, mert a nyelvnek a tárgyhöz illő ódon színezetét a latinos beszédfordulatok nélkül is meg lehetett volna őrizni.

Lepold Antalnak nagy irodalmi tájékozottsággal és theológiai körültekintéssel megírt bevezetését a tudós gondja és elmélyedése jellemzi, de nem utolsó érdeme a költői szépségek megérzése és szuggesztív feltárása sem.

Az új magyar legendárium gyönyörű kiállítása a Franklin-Tár-

sulat egyéb szép kiadványai közül is kiválik. A nyomdatechnika és Jaschik Álmós díszítőművészete méltó külsőt adott a nagyértékű tartalomnak. A nyolc egyszínű és nyolc színes műmelléklet Francesco Cossa, Dürer, Rafael, Holbein, Paolo Veronese, Sodoma, Ribera, Giotto, Greco stb. ábrázolásai. Teljessé teszik a legendás könyv kelte hangulatot.

Ennek a könyvnek bizonyosan igen nagy olvasóközönsége lesz. *k.*

Magyar Földrajzi Évkönyv. 1927. Az eddigi két Zsebatlasz szerkesztősegei örvendetesen megegyeztek abban, hogy ezentúl évkönyvet adnak ki és pedig azzal a céllal, hogy a tanárságnak segédkönyve legyen.

A naptári vonatkozású cikkeken kívül 9 nagyobb tudományos és 6 ifjúsági tanulmány van a 284 oldalas, csinos kiállítású évkönyvben, azonkívül a brit birodalom átalakulását ábrázoló térkép s a magyar egyetemek földrajzi előadásai 1926—27-ben, a M. Földr. Társ. könyvtárának gyarapodása 1924—26. években.

Kétségtől a magyar földrajzi írók kiváló gárdája van itt képviselve, egytől-egyig tanulságos olvasmány. Örömmel helyezem az összes értekezések élére gróf Teleki Pál tanulmányát: „Magyarország világpolitikai és világ gazdasági helyzete a multban és jelenben”, nemcsak azért, mert a tavalyi kötetben több magyar tárgyú dolgozatot sürgettem, hanem azért is, mert az illusztris szerző tudásán kívül szuggesztív magyar érzését is csillogtatja s a magyar irredentának szolgáltat tudományos alapot. Másik témája: „Az Egyesült-Államok gazdasági világhelyzete a háború után központivá lett” a címének megfelelően bizonyítja az Egyesült-Államok vezető szerepét a világ gazdaságban.

Dr. Cholnoky Jenő: „Közetminőség és térszíni formák” c. alatt főleg hazai tapasztalataival világítja meg a lepusztulás formáit.

Dr. Fodor Ferenc: „A földrajzi oktatás jelenlegi állása Magyarországon” címen, nemcsak a földrajzi tanterveket ismerteti, hanem a földrajzoktatásnak egész fejlődését rendkívüli gondossággal festi meg.

A geológusokat különösen érdekelheti dr. Telegdi Róth K.: „Az Alpok szerkezete és keletkezése mai megvilágításban” című cikke, melyben a bonyolult részlettanulmányokból alkot egységes képet, számos érdekes elméletet ismertetve.

Cikkeket írtak még: Marczell Gy., dr. Erődi K., dr. Kéz A., dr. Somogyi I., dr. Pécsi A., dr. Kogutowicz K., Grandidier és Reizler, dr. Karl S., dr. Prohászka F.

Az ifjúságnak szánt részben: „Xántus János utazásai” (Bárány L.), „A magyar ipar 1918 óta” (Pécsi A.), különösen „Az ősemlék lakóhelye hazánkban” (Marosi A.), „A szoboszlói csodaforrás” (Hoffer A.) igen jó magyar és ifjúsági témák.

Örülünk annak, hogy a szerkesztők: gróf Teleki P., Karl I. és Kéz A. a következő évfolyamokban „még több céltudatosság”-gal akarják az Évkönyvet kiadni. Árához képest az idén is sokat nyújt a Magyar Földr. Intézet gondos kiadása. N. J.

Héjas Endre: A sikeres méhészkedés feltételei, módja és eszközei. 448 oldalon 445 ábra. Kiadja az Országos Magyar Méhészeti Egyesület. Ára 20 pengő.

Érdekes jelenség, hogy az egyes tudományok mezőin nem céhbeliek milyen szép eredményeket érnek el. *Brancsik* Károly trencsényi orvos kitűnő malakológus volt. *Chyser* Kornél szintén orvos, az alsórendű rákok világhírű ismerője. *Herman Ottó* sem volt zoológus, s mégis ő írta a pókokról legkiválóbb munkánkat. *Gayer Gyula* bíró elismert florista, *Peterdy Gyula* pénzügyi tanácsos a legnagyobb biztossággal mozog a történelem útvesztőiben...

Most ebbe a díszes sorba *Héjas Endre* lépett, aki mint a Meteorológiai Intézet aligazgatója ment nyugalomba, hogy procul negotiis a méhészettel foglalkozzék. Az ő neve, mint gyakorlati méhészé, széles e hazában igen jó hangzású.

Héjas Endrében a *gyakorlati méhész* hamar megtalálta a *meteorológust*, hogy mindkettő elmélyedjen a tudomány leszűrt eredményeiben és mint kitűnő népszerűsítő író jelenjék meg újra előttünk.

Az a könyv, amelyet *Héjas Endre* a *sikeres méhészkedésről* írt, még akkor is kitűnő és nélkülözhetetlen mű lenne, ha a magyar irodalom nem rendelkezne már egy báró *Ambrózy Béla*, egy *Boczonádi Szabó Imre* közismert műveivel.

A mű elméleti és gyakorlati részre tagolódik. Az *elméleti* részben megtalálunk mindent a méh szervezetéről, a méhek betegségeiről, ellenségeiről. Igen szép a méhek élete a kas megkapó, megragadó jelenségeivel.

A *gyakorlati* részben minden kérdésre, amely a méhészetben ösztől nyárig felmerülhet, felvilágosítást kapunk. Szemeink előtt pompás kaleidoszkópban vonulnak el a különféle méhlakások, a rajzás, az államalapítás, az anyanevelés, a mézszűret, a méhek nyaraltatása..., a különböző eszközök, a méz értékesítése, a belőle eredő haszon.

S mindez olyan egyszerűen, közvetlenül, hogy ezt a könyvet, bár egyáltalán nem regényformájú, úgy megszeretjük, mint egy érdekes regényt, amely tele van a természet legérdekesebb lényeinek drámái, komor, meg derűs hangulataival, amelyeken egy melegen érző, a természetben teljes kielégülést lelő léleknek melegsége ömlik szét.

Miért ajánlom én ezt a könyvet kartársaim figyelmébe?

A méhek az Alkotó tökéletes lényei. Szervezetük bonyolódottsága és sokoldalúsága a szakembernek ad kitűnő foglalkozási teret. *Héjas*

a méhszervezet leírásában a legújabb irodalmat használja fel, amikor a kitűnő Zander tanárt követi.

A méhek élete, társadalma a gondolkodó, elmélyedő embert érdekli. Építésük egyforma sejteivel egyhangúnak látszik. De ha meggondoljuk, hogy ama pompás, egyforma sejtek vonalzó, körző, szög-mérő nélkül készülnek, megint csak gondolkodóba kell esnünk a szépérzékét és technikai tudományt egyaránt kielégítő érzéküknél.

De a méhészet főként és elsősorban *gyakorlati* szempontból kell, hogy érdekeljen bennünket. A könyvből mindenki könnyen megtudhatja hol, hogyan, mennyi méhet lehet tartani, mennyi mézre, s így mennyi haszonra is lehet szert tenni, igazán nem is nagy munkával s nagy befektetéssel.

Elesettségünkben mindent meg kell ragadnunk, amivel segíthetünk magunkon. Erre a célra igen kellemes, tanárhoz igazán méltó és fel-emelő foglalkozás a méhészet. Rendezkedjék be a sikeres méhészkedésre mindenki, akinek ehhez kedve, helye s egy kis tőkéje van!

Méhes.

Jaloviczky Tibor: Hőseink emlékezete. A budapesti II. ker. egyetemi reálgimnázium és a vele kapcsolatos Ferenc József nevelőintézet hősi halottainak emléktáblája leleplezésekor mondta el a szerző, maga is egykori növendék, ma huszárszázados. Egy tíz oldalas emlékezésed az egész s mégis úgy érezzük, hogy pár szóban meg kell róla emlékeznünk. Az örök magyar nemzeti lélek szólal meg soraiban; az a tudat, hogy ez a nemzet fennmaradását és boldogulását ama fiainak köszönheti, akiknek lelkét áthatotta Pál apostolnak fenséges igéje: *Közülünk senki sem él önmagának és senki sem hal önmagának.* És amennyire fájdalmas a megemlékezés ifjú életek időelőtti elmulásáról, éppen olyan felemelően vigasztaló a nemzet jövőjére nézve; csak annak a nemzetnek van hivatása, melynek fiai tudnak, ha kell, mártírhálált halni. Mert sem a háborúban, sem a nemzeti életben nem a tömegszám, hanem az egyének lelki nagysága adja az erőt. S mikor szerzőnk az ötvenhat hős mártíromságának ismertetése közben végig pergeti szemünk előtt a nagy küzdelmet, elbukásunk folytán hiábavalónak letszó tenger szenvedés után is hittet vallja, hogy „a tragédiának vége, kezdődik az élet s a kihullott vér újból csirázni kezd. Az élő generáció erénye az elesett hősök kultuszából táplálkozik”. Nem is illik sehová sem jobban az ilyen emléktábla, mint az iskola falába. S ezek a márványlapok a hősök emlékének megörökítése mellett egyszersmind az iskola jól végzett munkájáról és nemes feladatáról is bizonyosságot tesznek s örök példaadásul szolgálnak a mindenkori fiatalabb nemzedéknek. A hideg márványról a nemzeti kegyelet melegsége sugárzik: egy hatalmas nevelő erő. Milyen kár, hogy középiskoláink java részében még hiába keressük. Legfőbb ideje volna, hogy minden intézet leróná már ilyen módon a kegyelet adóját. Ezzel tartozik volt növendékeinek, önmagának és ideáljának: a magyar feltámadásnak.

(Dr. N.)

Balanyi György: Assisi Szent Ferenc élete. Szent István-könyvek 31. sz. Budapest, 1925. 174 lap.

Ez a könyv Balanyi György hasonló című, harminc ívre terjedő nagy művének rövidített kiadása. Szent Ferencnek, ennek a rendkívüli történelmi egyéniségnek élete idejétől kerek hétszáz esztendő választja el korunk emberét. És ha most életrajza egy olyan kiadványsorozatot köteteként jelenik meg, amely nemcsak a szakemberek szűkebb körével számol, hanem a kiterjedtebb publicitás igényével lép föl, akkor e férfiú életének tartalmában, eszményeiben, világnézetében kell lennie valaminek, ami a XX. század emberének lelkét is foglalkoztatja. Mert a jubileumi év csak alkalmi ok, de nem lehet magyarázata a Szent Ferencsel foglalkozó irodalom újabb föllendülésének. Jubileumi ünnepeket csak olyan egyéniségek emlékére szoktunk tartani, akik az idő bármely távolságán keresztül is valamelyes vonatkozásban még mindig élnek, vagy újra élnek.

Az assisi szent életével gyakorlatilag oldja meg minden idők keresztényének azt a kettős lelki problémáját, hogy milyen legyen az ember viszonya Istenéhez és milyen embertársaihoz. Mert bár életének útja nem lehet mindenki számára, főképp pedig a mai ember számára formailag követelhető példa, derűs igénytelenséggel átszőtt világfelfogása és életelvei mégis megnyugtató hatással vannak a modern emberre is minden irányban anyagi vonatkozásokkal lenyűgözött lelkének vívódásaiban. Talán éppen ez az ellentét teszi oly vonzóvá és üdítővé a vele való foglalkozást. Történeti jelentősége pedig abban van, hogy az egyház szellemét ismét megtölti a hierarchikus kialakulás elmaradhatatlan formalizmusa által elhalványult igazi krisztusi szeretetnek eredeti közvetlenségével és melegségével. Ez a mindenki számára érthető egyszerű közvetlenség és az egyéniségéből aszketikus élete dacára kiáradó melegség az, ami életének tartalmát a ma embere számára hozzáférhetővé teszi.

Balanyi György ennek az érdekes és értékes emberéletnek ízléssel lendületes és plasztikus elbeszélésével élményszerű hatást tud olvasója lelkéből kiváltani.

Dr. Lechner Tibor.

Nagy József: Kiváló matematikusok és fizikusok. A Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok könyvtára 1—2. szám. Budapest, 1927. Ára 5 pengő.

Kevés olyan értékes nevelőeszköz van a tanár kezében, mint a nagy emberek életének ismertetése, ha ez a középiskolai tanuló nyelvén történik. Az a kitartó küzdelem, amelyet pl. Copernicus vagy Galilei vívtak meggyőződésük diadaláért, az a lankadatlan munka, amelyet pl. Newton végzett rendszerének kiépítése végett, ha ügyesen állítjuk tanítványaink elé, száz beszédnél is nagyobb hatású. Annál sajnálatosabb, hogy tanításunk körében az egyéb anyag nagy bősége

miatt erre nem fordíthatunk sok figyelmet, semmi esetre sem annyit, amennyit ez a tárgy megérdemelne.

Örömmel kell tehát üdvözlönnünk Nagy József, kegyesrendi tanártársunkat és Faragó Andor tanárt, a K. M. és F. L. szerkesztőjét, hogy a kiváló matematikusok és fizikusok életrajzának sorozatos kiadására vállalkoztak. A most megjelent könyv ennek a sorozatnak első kötete. Nagy Józsefnek kétségtelenül érdeme, hogy a középiskolai ifjúságnak szánt irodalomban olyanokat is megszólaltat, akik eddig ezen a téren nem működtek. Nagy József Archimedes és Galilei életét, Wodetzky József Copernicust és Laplacet, Holenda Barnabás Keplert, Csada Imre Newtont és Faradayt, Dávid Lajos Gausst, Sárközy Pál Cauchy-t és Bolyait, végül Renner János br. Eötvös Lorándot ismerteti.

Nem pusztá életrajzokat kapunk, hanem a fősúly majdnem mindenütt a kortörténeti beállításon van. A szerzők igyekeznek azt a haladást kidomborítani, amelyet egyesek a tudomány terén jelentenek. Csak Newton életrajzának olvasásakor volt az a benyomásom, mintha érdemei kissé elhalványultak volna ebben a leírásban. A színvonal megmarad azon a fokon, ameddig középiskolai tanulót fel lehet emelni, de ezen alul sem megy.

Tudományos szempontból most csak egy megjegyzést akarok tenni. Ptolemaios és Copernicus rendszerének ilyen szembeállítására régén túlhaladt, jóval a relativitás-elmélet előtt tisztázták ezt a kérdést. Úgy látom, hogy „az érzelmi beidegzettség” ellen szóló sorok írója maga is ebbe a hibába esett.

A könyv kiállítása csinos, mindegyik életrajzhoz egy arckép tartozik. Czögler könyve még a nyolcvanas években jelent meg, tehát ilyen irányú könyvre szükség volt.

Mende Jenő.

A főtítkár levelesládájából.

1. *Nyugtázás.* A Tanárok Nevelő Háza 24.583. számú postatakarékpénztári csekkszámláján 1927. évi február hó 14-től április 14-ig az alábbi összegek folytak be: Budapesti Zrínyi lg. 4'80. Sümegi áll. réal. 274'95. Budapesti IX. ker. áll. Fáy rg. 3'12. Esztergomi közs. réal. 8'—. Budapesti VII. ker. Szent István rg. 20'26. Dombóvári rg. 80'—. Miskolci ref. leányg. 394'—. Jászapáti rg. 27'92. Miskolci kir. kath. gimn. 3077'36. Miskolci izr. leányg. 91'78. Miskolci áll. főreálisk. 13'04. Budapesti VIII. közs. Zrínyi lg. 1'60. Soproni áll. reálisk. 100'—. Győri áll. leányg. 461'37. Székesfehérvári áll. reálisk. 45'33. Budapesti III. ker. Árpád rg. 19'20. Székesfehérvári áll. reálisk. 670'40. Budapesti Erzsébet nőiskola 23'70. Szolnoki áll. rg. 3'20. Soproni áll. leányg. 14'—. Jászberényi áll. rg. 1'60. Újpesti Könyves Kálmán rg. 91'20.

Édes Jenő,
főtítkár, a T. N. H. gondnoka.

A szerkesztésért felelős: Dr. KOVÁCS DEZSŐ, a kiadásért: NÉMETH JÓZSEF.

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest, Múzeum-körút 6. — Főigazgató: Dr. Czákó Elemér

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY

Az egyesület ügyében
minden irat

ÉDES JENŐ

főtitkárhoz küldendő: VI,
Felsődörösor-utca 19. sz. alá.

Szerkeszti

Dr. KOVÁCS DEZSŐ

VIII, Üllői-út 70.

Az egyesület anyagi ügyei,
valamint a lap kiadását illető
ügyek

NÉMETH JÓZSEF

pénztárnok (II, Toldy Ferenc-
u. 9.) hatáskörébe tartoznak

Előfizetési díj 9-60 pengő.

Évi tagdíj 4-80 pengő.

A felelősség kérdése.

Az oktatói pálya lebecsüléséért való felelősség a „Quem dii...” példaszó keletkezésének korával kezdődik. A római nép, a nagy jogász- és katonanemzet nem tudta felbecsülni eléggé annak a műveltségnek horderejét, amely világi hatalmának s jogrendszerének pusztulása után ma egyedül tartja fenn világtörténelmi küldetésének emlékét.

Ha azonban a félbarbár idők lefokozó felfogásáért az isteni ódiumért meg is adjuk a felmentést Rómának (hiszen az oktatói munkának s az oktatóknak más állami funkciókkal s funkcionáriusokkal való egyenrangúsítását éppen a kultúra magasabb fejlődési fokán annak folyományaképpen várhatjuk), de hogy mentsük fel a felelősség alól a XIX. és XX. század társadalmát azért a bősztító anachronizmusért, hogy „a magyar tanár nyomában még mindig ott jár az ókori rabszolga árnyéka!” (Sajó S.)

Sajnos, itt magyarázattal nem, de annál keservesebb ténnyel állunk szemben.

S hogy a tanári munka társadalmi s állami értékelése tekintetében 115 év óta alig tettünk néhány érdemleges lépést előre, azt megdöbbentő szemléletességgel mutatja ki Kornis Gyula, a budapesti egyetem egykori nagynevű elnökének, Ürményi Józsefnek 1812-ben készült, hatalmas latinnyelvű elaborátuma alapján, melynek a tanári közviszonyokra vonatkozó megállapításai olyan léleksajdító frissességgel hatnak, mintha csak az O. K. T. E. memorandumait és státusharcéri jelentéseit olvasnánk.

„Minden közoktatási reformnak lelke a tanár; ennek buzgalma és iparkodása (fervor, zelus, industria) nélkül semmiféle komoly újítás és fejlődés a tanügy terén nem várható” — mondja Ürményi —. A különféle tanügyi reformok, közelebbről a középiskola három tago-

zatívá fejlesztésének idején ez a gondolat különös hangsúlyt nyer, hiszen a reform sikere ma is mindenek fölött a tanár modernebb készségén és temperamentumosabb oktatói teljesítményén sarkallik.

„Azonban ma oly mostoha a fizetésük, hogy a jobb családból való, tehetséges ifjak eleve elkerülik ezt a pályát (munus professoris fugere), sőt a meglevő tanárok is más jövedelmezőbb pályára mennek. A tanári fizetést az állam föltétlenül emelje fel, mert ennek csekélyisége a közoktatásügy fejlesztésének legnagyobb akadályá.” A tanári pályát tehát minden rangú és rendű tehetség számára kívánatossá kell tenni, aminek egyetlen módja a munka jelentőségéhez mért javadalmazás, különben vegyészeinket a gyárak, modern nyelvészeinket a kereskedelmi vállalatok fogják elhódítani s általában épp a legtehetségesebb erők fognak más, lukratív pályákon elhelyezkedést keresni. Mindennek következménye egyfelől a várható tanárihiány, másfelől az új tanárnemzedék minőségbeli aláhanyatlása lesz, aminek tünetei az egyetemeken máris észlelhetők, hiszen a bölcsészethallgatók ötven százalékáa nő, másik felének jelentékeny hányada szerzetes tanárjelölt, a maradvány pedig a régi praematurus derékhad helyett rite maturus ifjak serege.

„A tanári munkát anyagilag jobban kell értékelnünk, hacsak nem akarjuk hazánkban az összes tudományokat összeomolva látni (nisi omnes scientias in patria nostra collapsas cernere velimus).” Tudományos társulataink s folyóirataink dolgozó- és olvasótáborá, előfizető- és tagállománya a multban javarésze a középiskolai tanárság köréből toborzódott. Ma ezeknek a szervezeteknek élete vértelen vegetálás, a tudományos irodalmi tevékenység mezején pedig, ahol a középiskolai tanárság mindig az anyaggyűjtő hangya szerepét játszotta, akkora elterméketlenedés jelenségével állunk szemben, ami kell, hogy tudományos életünk legfőbb őrállóit is gondolkodóba ejtse.

„A jobb illetmények fejében a tanárok el volnának tilthatók a magánoktatástól s egyéb mellékfoglalkozástól.” Tehát ugyanaz a kényszer szorította a napoleoni idők tanárságát a magánoktatás irtózáttal vállalt szegényigájába, mint amely ránehezedik a trianoni ország önérzetes, de nyomorgó tanárjára, aki ma tragikus hőse az iga miatt és iga ellen folytatott küzdelemnek.

*

A antipedagógus bajokért tehát a társadalom és állam felelőssége szinte történelmi távlatba nyúlik vissza. Ez a körülmény azonban nem csökkenti, de fokozza a jelen tényezőinek kötelezettségét abban az irányban, hogy amit egy primitívebb kor rendezetlenül hagyott az iskola portáján, azt egy haladottabb korszak kormányzata a nemzeti kultúra magasabb érdekeinek parancsai szerint rendezze.

Ezért tettük a Közlöny előző számában ismertetett nagy felvilá-

gosító körútunkat s ezért igyekeztünk azután is illő tisztelettel, de minden kapacitáló erőnkkel odahatni, hogy az illetékes hatalmú tényezők üljenek már egyszer oda a zöld asztalhoz s a mi únos-úntalan feléjük sirt panaszainkat tegyék végre egy komoly s beható konziliumnak a tárgyává.

Hála a kultuszminiszter úr jóindulatának és akaratarejének, ez a konzilium már meg is történt. A kultusz- és pénzügyminisztériumunk kiküldöttei tárcaközi értekezlet formájában összes sérelmeinket, összes kívánságainkat megvizsgálták, megvitatták és a gyökeres orvoslás módjait is fontolóra vették.

Nincs felhatalmazásom arra, hogy az április 28-iki értekezlet lefolyásának részleteiről beszámolót adjak, mert hiszen az kimondottan bizalmas és hivatalos megbeszélés jellegével bírt. De külsőségének pusztá tényeiből lehet következtetni a tárgyalás mély komolyságára és alaposságára. Az elnöki tisztelet miniszterünk *Klebelsberg Kuno* gróf maga töltötte be s a tanácskozáson a kultuszminisztérium részéről *Petri Pál* államtitkár, *Schwöder Ervin* h. államtitkár, *Vajdinger Gyula* ügyosztályfőnök, *Körösi László* ügyosztályfőnökhelyettes; a pénzügyminisztérium részéről *Kerntler Kálmán* államtitkár, *Raniszlavjevičs György* illetményügyi osztályfőnök; az egyetem részéről *Domanovszky Sándor* bölcsészeti dékán vettek részt. E sorok írója a részvételre ő excellenciájától szintén megbízást kapott. Talán soha meg nem történt még, hogy ekkora súlyú faktorok a középiskolai tanárságnak tisztán illetményügyi kérdéseivel két és fél órán keresztül tanácskozásszerűleg foglalkozzanak. Most megtörtént. S elmondhatom, hogy nincs olyan sérelmi tünet, ami kikerülte volna e szaktanácskozmány tekintetének Röntgen-sugarát.

Az én végbenyomásom pedig az, hogy a kormányzat a mi vígasztalan státusbeli anomáliáinkat a rangosztályos fizetési rendszer merev formái között belátható időn belül képtelen orvosolni.

E rendszer keretében a B) csoport torlasza reménytelenül zárja el a kilátást tizenöt esztendőre. S státusunkba a haladó élet lüktetését csak egy módon lehet belevarázsolni: a rangosztályos rendszerrel kombinált szénius rendszer haladéktalan életbeléptetésével.

Ez a rendszer, amíg egyrészt minden egyes tanárra nézve azonnal biztosítja esetleges lemaradásokért a szolgálati időnek megfelelő igazságos korrektívumot, másrészt az egyes fizetési fokozatokban való biztos és egyenletes előrehaladást is egyedül ez a rendszer teszi ez időszerint lehetővé. Értesülésem szerint az illetékes ügyosztályok ilyen irányban a szükséges számításokat és előmunkákat már folyamatba tették.

Előttünk az egyetemi tanárság, mögöttünk a tanítóóság már élvezzi ennek a rendszernek előnyeit, mi tehát nem teszünk mást, mint egy kipróbált és önként adódó skálába illeszkedünk méltó módon bele.

Természetes, hogy a részletekhez annak idején még szót fog kérni az ország tanársága. Most örülnünk kell, hogy a kormányzat ilyen melegen és szinte soronkívül foglalkozik velünk. Ismétlem, kultuszminiszterünk nagy jóakarátát és energiáját illeti érte a hála és a mélyen átértzett elismerés szava. Ha voltak kétkedők, most láthatják, hogy a mi erőtlen hangunknak messzedörgő, hatalmas akusztikát miniszterünk együttérzése ad. Eddig mi síráinkoztunk. Most ő vette át a szót és szólt keményen és félreérthetetlenül nem egy kis küldöttségnek, nem egy kis bizottságnak, de szólt az országnak, amidőn a parlament dobogójáról hirdette ki az ultimátumot: „Egészen nyíltan és becsületesen kijelentem, hogy a kultusztárca dolgai rendben vannak és a jövőre vállalom értük a felelősséget, de a középiskolák helyzetéért nem vállalhatom.”

Roma locuta est! Miránk most már csak egy feladat hárul: bizalommal és hűséggel kívánni a miniszteri szónak és cselekedetnek gyümölcsét.

Dr. Madai Gyula.

ÉRTEKEZÉSEK.

A francia nyelv a gimnáziumban.¹

Midőn a francia nyelv a modern gimnázium, a reálgimnázium (és korábban a leánygimnázium)² rendes tárgyai közé lépett, nem léphetett fel azzal a vezérszereppel, amelyet a reáliskolában játszhat, azonban szolgái szerepre sem kellett vállalkoznia, mert minden egyéb modern nyelvnél többlet járulhat a gimnázium humanisztikus irányú tanítási céljának elérésére. Mert mint él tovább a régi római világ egy nagy modern népben, mint tartja magát szívósan és csodálatosan a régi világ s mint alakul át sajátosan különös körülmények behatása következtében, ez volna tulajdonkép a gimnázium modern nyelvtanításának csábító célja és e célra kiválóan alkalmas éppen a francia nyelv.

Róma öröke francia földön kettős alakban lép elénk: a nép nyelvében s az ő sajátos egyéniségében, szellemében. Ezért a gimnáziumi francianyelvi oktatás rá fog mutatni arra, mint alakul át a régi Imperium Romanum egyik határozott területén, a régi Galliában Róma nyelve és szelleme.

1. Hogyan tárgyaljuk azonban Róma nyelvének továbbélését és sajátos átalakulását a gall földön? Itt annyi az anyag, hogy kellő

¹ A Sophianum leánygimnázium második félévi módszeres értekezetének jegyzőkönyvéből.

² Az újtípusú leánygimnáziumban is a latin nyelv oktatásának megkezdése után (III. o.) kerül sor a francia nyelv tanítására (V. o.).

mértéket kell tartanunk, csak az okvetlenül fontos dolgokat szabad közölnünk, csak oly jelenségeket szabad tárgyalnunk, amelyek tisztázni segítik a tanulók fogalmait a nyelv életéről s ezirányú gondolkodásukat megindítják. A pusztá filozófiai dolgokat mellőzni kell. De meg kell mutatnunk a ma számunkra holt római nyelvben az életet. A nyelvet nem mint ergont, hanem mint energiát kell felfognunk. Így a hangtanban csak a legegyszerűbb szabályokra lehet szorítkozni, hiszen megértéséhez mélyebb filológiai ismeret szükséges. Például, minő jelentősége van a hangsúlytalan szóvégzetek elnémulásának a kázusrendszer és a deklinációk osztályainak redukálására.

A nyelvi élet megismerésére különösen tanulságos az igeragozás rendszerének megfigyelése. A latin első és negyedik coniugáció a végzetek erős ellentéte következtében jól megmaradt, legerősebbek az eltolódások ott, hol a végzetek a legtöbb érintkezési pontot tudják felmutatni a 2. és a 3. coniugáció területén. A habère hatalmas befolyása maga után vonja a cadère és sapère-t (franciául choir és savoir). A második coniugációnak ellentéte a harmadikkal szemben a francia Vluire, nuire, répondre, rire alakokat szülte. Pusztán formális okokból csatlakozik a tenère a venire-hez (venir, tenir), ellenben jelentésbeli érintkezés világítja meg a tenère befolyását a prendère-re (nous tenons-nous prenons). Az elszigetelt alakoktól való tartózkodás teszi szemlélhetővé a segédigék átalakulását: a velle, posse, esse a volere, potere, essere-hez, amely közönséges latin formák az új francia vouloir, pouvoir, être-nek alapjául szolgálnak. Főleg tanulságos a futurum története, mert itt az alaktan és a mondattan határterületén állunk: a klasszikus latin sinthetikus futurumból, az amaboból lesz a vulgaris latin analitikai futurum az amare hateo, a franciában a további fejlődés új sinthetikus formához, a j'aimerai-hoz vezetett. A mondattan területén az artikulusunak életbelépése arról tesz tanúságot, hogy a beszédet világossá óhajtották tenni, a köznép szereti a szemléletes gesztusokat, az alanyi névmás kiképzését (j'aime, tu aimes, il aime az amo, amas, amat-tal szemben) mindennek előtt a karakterisztikus igevégződések elnémulása magyarázza meg.

Értékesen utalhatunk arra is, hogy milyen messziremenően pótolja a parataxis a hipotaxist, mennyi sok logikailag színező partikula veszett el, mert a közönséges ember beszédmódja nélküli e finom gondolati árnyalatokat; csaknem az összes francia kötőszók, a mellérendelők csakúgy, mint az alárendelők új alkotások, oly kornak szüleményei, amikor újra érezték a gondolatok logikai felépítésének szükségességét. Milyen tanulságos a szókincsnek a megfigyelése is. Mennyire lehet itt a nyelv különféle életformáit felmutatni: az irodalmi nyelvét, a műveltek és a közemberek társadalmi nyelvét, a városit és a falusit, az Itáliában született és a colonus-ét. Mennyi már a gimnazista előtt is jólismert latin szó ismeretlen a franciában, tehát

a Galliában élő római colonus előtt is ismeretlen volt. Művelődés-történeti szempontból igen fontos az örökölt és a kölcsönvevett szók elkülönítése. Milyen tanulságos oly szavak története, amelyek kettős alakban fordulnak elő, örökölt és kölcsönvevett szavakban: a fabricam adja a forge-t és a fabrique-t; redemptionem a rancon-t és a redemption-t. És a jelentésváltozás terjedelmes fejezetel! Itt csak attól kell tartanunk, hogy túlsokat adunk. Összefüggő nyelvtörténeti tanításra nincs szükség, csak alkalmoszerű megjegyzésekre. Ha azután a rómaiakon kívül a francia nyelv épületének egyéb építőmestereire, a titokzatos keltákra és a hatásukban világosabban észlelhető germánokra is gondoltunk, különösen egyet kell még a tanulók öntudatába vésnünk: a francia nyelv nemcsak hús és vérbeli rokonságban van a latinnal, nemcsak grammatikai rendszere és szókincse miatt latin-származású nyelv, hanem sokkal inkább az a szelleme miatt, amely benne él: a világossága miatt, amit a francia „limpidité”-nek mond s amely éles formulákra teszi alkalmatossá, ritmikus szárnyalása miatt, amely a hévtől elragadott szónok alkalmas eszközévé teszi, a formára s a kifejezés gondos ápolására, az urbanításra törekvő érzéke miatt: ez a Genie de la langue Róma szelleme.

Róma szelleme a művésziessé vált nyelvben, a francia irodalomban is mutatkozik. Milyen szálak vezetnek a római gondolatvilágból a franciák felé? Nem magukban véve érdekes egyes dolgoknak összehordása itt a fő, sem irodalmi vonatkozások felfedezése, avagy habár még oly elemi forráskutatás, hanem azon nagy kapcsolatok feldolgozása, amelyek francia érzést és gondolkodást a rómaiakéval kötnek össze. A francia nyelv tanítására kimért rövid idő is csak a feltétlenül markáns vonásokra szorítkozhat. Így csak röviden utalhatunk arra, hogy a francia népeposz csodálatos gazdagsága egészen biztosan a latin nép kiváló epikai tehetségére vall. A francia humanizmus nagyarányú alkotásaira, pl. a görög gondolatvilágnak finomlelkű közvetítőjére, Amyotra csak utalnunk lehet, nemkülönben azon költőkre, akik különösen a klasszikusok örököseinek tartották magukat, mint pl. a Plejade szerzőjére, Ronsardra. A fősúlyt a XVII. század irodalmára kell vetnünk; mert ez a század nemcsak a francia irodalomnak, hanem az antik szellem utóhatásának a tetőpontja is. XIV. Lajosban, akit udvarának művészei szívesen ábrázolnak római imperátornak, a nép újra látja a régi római imperium fényét; győzelemhez szokott seregeitől csakúgy remeg Európa, miként egykor Augusztus légióitól félt a világ. Lajos dicsőségét magasztalják a költők, dicsőítik a festők, gazdagságát hirdetik a pompás kastélyok; az ő Paris-a, Augusztusnak Rómája, az ő kora az augusztusi, a klasszikus kor. A költők a római történelemből merítik tárgyaikat; így Corneille, a nagy tragédia-író, akinek remek művei ugyan Lajos uralkodása előtti korban keletkeznek, nemcsak a kor ízlését követi,

amikor Seneca-ból és Livius-ból meríti tárgyait; közönségét olyan római államfelfogásra neveli, ahogy azt ő fogta fel, azért hirdeti a hazaszeretetet primatusát minden más egyéni érzelem felett a Horácéban, ezért hirdeti, hogy az állam javára való tekintetből minden személyes bosszúvágnak el kell némulnia pl. Cinná-ban; ezért magasztalja a Pompee-jében az akaraterőt és a lelkinagyságot igazi római módon, rómaiias a stílusa: nemes, olykor lendületesen patetikus, máskor megint egyszerűen józan, csak az ész indítékaitól ihletett. Azonban Corneille csak a kezdőember, a tulajdonképeni klasszikus, művészetének teljes tudatában álló korszak az egy nemzedékkel ifjabb Racine-vel kezdődik, az emberi lélek melegszívű értelmezőjével, a klasszikusok közül a Görög-gel, az Andromaque, az Iphigenia és a Phédre szerzőjével, aki Franciaország nagy költői közül az egyetlen, aki egy darab görögvilágot valójában átélt s igazi francia módon kifejezett. Bossuet, a nagy szónok ellenben egészen római, az ő hatalmas, erőteljes államérzelemtől lelkesített személyiségével és cicerói páthoszával; Boileau pedig Horacius gyenge visszfényének tűnik fel, a szónak ügyes kovácsa, királyi urának lendületeszavú dicsőítője s emellett kortársai gyöngéinek élesszemű kritikusa. Utóbbi pontban La Bruyères mellé állítható, akinek Theophrastját (Les Caractères) szívesen fogják tárgyalni a humanisztikus irányú iskolák.

A másik két nagy író, aki e nagy klasszikus korszakot lezárja, Molière és Lafontaine egy Corneille, Racine és Bossuet magasztos gondolatvilágával szemben már más Franciaországot képviselnek, egy innensőt, földönshülőttet, de azért nem kevésbé jellegzeteset és értékeset.

Vajjon vezetnek-e a római Mimustól bizonyos szálak e két szerzőhöz, kétséges, az azonban biztos, hogy ők maguk ilyen vonatkozásokat nem ismernek. Pusztán irodalmi ösztönzéseket ők is kaphattak a klasszikus ókortól és mindenestre érdekes az Avere főforrását Plautusnak Aulularia-jában keresni. Látjuk, hogy az egész XVII. század állampolgári és irodalmi vonatkozásban az ókori Rómától kap lelket. Éppen ezért alkalmas e korszak ideális kiindulópontnak az újkori nyelvek tanítására a gimnáziumban. Önkéntelenül csatlakozik ehhez a XVIII. század tárgyalása, amelynek szintén sajátos vonatkozásai vannak a klasszikus rómaiakhoz. Most már persze nem lehetett egybevetniök saját nemzeti nagyságukat a múltnak fényes korszakaival, de érdekes analógiákat lehetett vonni a római ősök története és a francia hanyatlás korszaka közt. Így kutatta Montesquieu Róma pusztulásának okait s a régi történelemben keresett választ a jelenkor sürgető kérdéseire. „L'esprit des lois” című nagy állampolitikai műve a régi, egészséges republikánus Rómának (és a modern Angliának) államalkotmányára támaszkodott és utat mutatott Rousseau

Contrat Social-ja számára. Tudjuk, hogy e korszak francia filozófiájának lényeges része van a forradalom talajának előkészítésében. Ez a filozófia pedig, amelynek legmarkánsabb képviselője Voltaire, nem tartalmában, hanem főirányában egyezik a rómaival. Miként a római, ez sem eredeti, hanem csak aprópénzre váltott bizonyos tudományos műveket s mindenekelőtt gyakorlati életbölcsestre tanít az érzelem transzcendentális értékének mélyebb megértése nélkül. Vajjon ilyen értelemben nem tipikus latin szellemi irány-e a Pozitívizmus, a XIX. század jellegzetes francia filozófiája? Egyébként a 19. század (a romantikus, realiztikus, naturalisztikus) meglehetősen nagy ellentétese a klasszikus XVII. századnak, habár a római ókorral való szeretetteljes foglalkozás most sem szakadt meg, hiszen csak III. Napoleon Caesar-kutatásaira és Tainenek Livius-tanulmányaira kell utalnunk. Egyes ókori latin, a francia jellembe átment életvonások most is előbukkannak, így a római pathosz Hugo Victorban, avagy horaciusi humorral átszellemült életbölcseiség Anatole Franceban, a *Le génie* latin szerzőjében. A klasszikus, a Lajos-féle római korszakhoz való visszatérést azonban csak a XX. század elején látjuk, amikor Franciaország erkölcsi és nemzeti megújulásán dolgoznak. Ekkor lesz Corneille a római állami erények hirdetője, a *Comédie Française* egyik legtöbbet színrekerülő szerzője és az újabb kor legtöbbet csodált szimfonikus költői terméke Honegger Horace *victorieux*-a.

Ezen fejtegetésekből eléggé világos, mint lehet a francia irodalmat a gimnázium céljának keretébe foglalni anélkül, hogy ezt az irodalmi tanítást erőszakos korlátok közé szorítanók. Ebből azonban nem következik az, hogy más francia szerzőket elmellőzzünk azért, mert kevésbé érzetik az ókorral való kapcsolatukat és a francia léleknek más megnyilatkozását tüntetik fel, mint az általunk előtérbe állítottak; ellenkezőleg a francia tanításnak a francia élet lehetőleg teljes képét kell nyújtania, csak a fősúlyt vetjük azon művekre, amelyek különösen tanusítják a régi római szellemnek termékenyítő hatását.*

Fallenbüchl Ferenc dr.

A német „Schullandheim“-mozgalom.

Érdekes mozgalomról szeretnék beszámolni, melyet a háború utáni évek gazdasági válsága hozott életre. Németországban még inkább érezni lehetett a táplálkozás hiányait, mint minálunk, s ennek kártékony hatása elsősorban a serdülő gyermekek fejlődését befolyá-

* Jelen fejtegetések Richard Schade berlini tanárnak „Die modernen Sprachen und das Gymnasium“ címmel 1925 husvét hetében Berlinben tartott (1926 őszén nyomtatásban is megjelent) előadása nyomán készített jegyzeteimre támaszkodnak.

solta. Talán emlékszünk még azokra az étkeztető akciókra, melyekkel — főleg amerikai részről — legyengült, rosszul táplált gyermekeink segélyére siettek. Ma már csak a hála érzete maradt meg szívünkben azok iránt, kik nyomorunkban segítségünkre voltak, alig-alig tudjuk ez ebédeltetések magunk elé idézni.

Németországban is ugyane cél teremtette meg a „Schullandheim“ gondolatát. Főleg a nagyvárosi intézetek, melyeknek növendékei különösen sokat vesztek erejükből, igyekeztek maguknak egészséges helyen (hegyvidék, folyó, tó melléke) ú. n. „Heim“-ot (otthon) szerezni. Ennek célja nem nyaraltatási lehetőség volt, hanem az, hogy a legyengült gyermekek évközben is kimehessenek egy-két tanár kíséretében osztályonként „otthonukba“, hol főleg testük felüdítésére törekedhettek, lelki épülésben sem vesztek azonban semmit; emellett e kedves házak vándorutakhoz kiindulási pontul kínálkoztak, ott pihenőt, befogadást találhattak a megtérő kifáradt gyaloglók. Tehát nem állandó, hosszabb kinttartózkodás ez, hanem ideiglenes (legfeljebb 1—3 hetes), hogy minél többen élvezhessék előnyeit s minél kevesebb zavart okozzanak az anyaintézetben.

Új mozgalom ez az iskolai életben: iskolaállam, melyet tanár és szülő együttesen teremtettek meg. Az anyagiakat a szülők szövetkezése adja össze — s mivel így anyagilag is hozzájárulnak a szülők, igazán élénk érdeklődéssel kísérik ez intézmény, s közvetve az egész iskola sorsát. A szülők és iskola együttműködése, a közös cél tudata sokkal erősebb, mint egyébként. Nagy lelkesedés fogadta az első terveket, főleg a nagy városok állami s városi iskolái alapítottak ilyen otthonokat. A sok német magániskola kevésbé volt rászorulva, mivel nagy részük vidéken vagy kertes városrészben áll, ahol a nagyvárosi gyermekek lepusztulása erősen ellensúlyozódik. Közép- és Délnémetországban Szászország vezet, iskolái 20 ilyen Heimot alapítottak, Hamburg azonban egymaga 29-et tart fenn, de állandóan növekszik az otthonok száma, melyek alkalmas német parasztházak, megszűnt fogadók stb. falai között lehetőleg kis költséggel rendezkednek be úgy, hogy 30—40 gyermek egyszerre kaphat jó elhelyezkedést. Eddig különösebb költség fenntartásuk körül nem merült fel, elegendő volt az évi csekély tagdíj s az üdülő gyermekek minimális tartásdíja; u. i. a tanárok munkája önzetlen, anyagi előnyöket nem néző. Idővel meg talán jutalmazható lesz ez az önzetlen tevékenykedés.

Lássuk már most az ilyen otthon életét. A gyermekek magukénak tekintik ez otthonot s hozzászoknak a gazdálkodáshoz, a közös tulajdon ápolásához, főleg leányoknak nagy érték ez (a leánycserkészmozgalomnak is erre kell a főszólyt fektetnie). A házban berendezkednek, az ott levő szalmazsákokon saját ágyneműjüket helyezik el. Szigorú házirendhez alkalmazkodnak, mely a legszükségesebb, de

kevés szabályt foglalja magában. E kis államban hivatalok (tisztiségek) vannak; legfontosabb a félnapos konyhaszolgálat, amely lányoknak a legtöbb örömet is okozza. Az egészséges, egyszerű ebéd után déli pihenés a szép réten, vagy erdőben — s míg délelőtt tanulás folyik, délután következik a játék, sport, este szórakozás. A falusi hangulat teremtette a megfelelő mulatságokat: népdalok, mesék megismerése szellemileg is ad értéket az együttlétnek; a csillagos égbolt tanulmányozása pedig a városban lehetetlen csillagászati alapismeretekbe vezeti be őket. Ha pedig rossz idő van, a legnagyobb szobában (rendesen az ebédlő ez) csoportos értelemfejlesztő játékok, no meg a Heimban létesített megfelelő könyvtár könyveinek olvasása szórakoztat. A gyermek az itt tartózkodás alatt összesen tanítójával: a közösség érzése legbensőbb lényegét tárja fel, szunnyadó értékét mutatja meg a tanítónak, ki itten igazán nevelője tanítványainak; nemcsak a tudás tömegeinek kellemetlen közvetítője, hanem szüleinek helyettese, jóbarát és pajtás is egy személyben. Aki gyermekekkel tanulmányi vagy turisztikai kirándulásokat rendezett, tudja, milyen más szemmel nézte utána növendékét: nem egy gyenge tanuló emelkedett előtte mint ember, s nem egy eminens mutatta meg hátrányos tulajdonságait, melyeket az iskolai fegyelem elnyomott. Növendékeit teljesen csak ilyen együttlétek alatt ismerheti meg a tanár, ha csak fél- vagy egynapos is az. Hát még ha 3 hétig van velük állandóan együtt, milyen pedagógiai értéke van ennek!

Ami pedig a rendszeres tanulást illeti: igen természetes, hogy az nem folyhatik az iskolában szokott módon. Ha a Heim vezetője egy gazdasági tanítónő s egy tornatanítónő, akkor a növendékekkel csak az osztálytanár jön ki. Már most a tanár szaktárgyaitól is függ a végzendő munka: modern nyelvet társalgás útján gyakorolhat itt velük (nyelvtan meg egyéb otthonra marad, iskolai munkára); egyébként főleg a földrajz és természettudományok (vidékek szerint növénytan, állattan, ásványtan) taníthatók szemléleti alapon intenzíven; történeti nevezetességű helyen a történelem hozzávágó részei; a gondolkodás gyakorlása sem utolsó haszon; számtan és mértan mérések alapján, vagy a megtett távolságok (vonat, gyaloglás) alkalmazásával tanítható. Természetes, hogy egyoldalú lesz a tanítás, hiszen egy tanár egész tanári kart nem pótolhat; nem is lenne jó, ha minden tárgyba belekontárkodnék — de az intézetbe visszatérve az elmaradt tárgyak tanrendje léphet előtérbe s így a végeredmény megfelelő lehet.

Hátrányai vannak e Heimokba való elvonulásnak, amit lelkes hívei semmibe sem vesznek. Mi azonban tárgyilagosan vesszük mérlegre a sok pluszt és mínuszt, hogy végül is helyes fogalmunk legyen e mozgalomról. Eltekintve az esetleges testi túleröltetéstől, ami józan vezető mellett elkerülhető, néha erkölcsrontó elemek is vegyülhetnek a kiküldött gyermekek közé, itt is vigyázni lehet s még az iskolában

gondoskodni a helyes kiválasztásról — főleg a tanítás megzavarása okoz sok kellemetlenséget. Nem az, hogy az otthonokban folyó tanító-munka nem volna hasznos s kiegészíthető, hanem az anyaintézetben okoz sok gondot egy-egy osztály és tanár távolléte. Tanrendváltások, új beosztások szükségesek a távollét alatt és után is, ami kis nehézség mellett nyomasztólag hat az iskolai kedélyekre. Kétségtelen, hogy aki a Heimba kimegy, annak a tanembernek szeretnie kell a gyermekeket, illetve annak szeretnie kell a velük való együtt-élést; az otthoniaknak pedig jóakarátú támogatásban kell helyette való munkával segíteniök vállalkozását.

„Külső fény és belső ür a városi élet“. Ezt az ürt tölti ki rajongó hívei szerint az otthon, melyben bajtársi szellem fejlődhetik ki, mely a gyermekek egymásra utaltságérzését, ezzel szociális érzéküket fejleszt. Közös tulajdon együttes gondozása, ennek tökéletesítése az életre neveli résztvevőit. A példaadás sok rossz szokást letompít, megszüntet: evésnél válogatást eltüntet s általában az egyszerűségben való öröme nevel. Közeledés, bizalmas közeledés a növendékek közt, gyermek és nevelője között őszinteséget vált ki — s ez a tapasztalat szerint megmarad az iskolába való visszatérés után is. Végül a városi gyermekek megismerik a falu derék népét s a falusiak is megtanulják közvetlen tapasztalat útján, hogy vannak a városi kultúrebereknek is kedves tulajdonságaik, ami az egész ország szempontjából előnyös.

Már most vezető pedagógiai körök (pl. Szászországban volt alkalmam erről meggyőződni) látják a mozgalom nagy előnyeit, de nehézségeit is. Tény, hogy a Heimok életrehívásának okai, főleg a testi legyöngyülés, megszűntek; erkölcs- és jellemnevelő hatásukat kiaknáztatlanul hagyni viszont kár lenne. Ezért valami olyanféle megoldást kell teremteni, mely a cserkészmozgalommal karöltve oldja meg a kérdést; lányok cserkészlete egy ilyen otthonban folynék igazán helyes mederben, hol a társas kötelesség, az egymás segítése, az anyáskodó női alaptermészet önzetlensége megnyilvánulhatna. Németországban rövidesen elválnak, mivé fejlődik e mozgalom; nálunk nevelőértékeit kellene kihasználni s talán e célból nem volt hiábavaló e háború utáni kísérletezés ismertetése.

Budapest.

Dr. Böhm Dezső.

FIGYELŐ.

A képviselőház a tanárok helyzetéről.

A vallás- és közoktatásügyi tárca tárgyalása alkalmából (május hó 13-án és 16-án) csaknem mindenik felszólaló képviselő sürgette a tanítóság-tanárság anyagi helyzetének megjavítását. Különös rész-

letességgel beszéltek a középiskolai tanárokról. Az erre vonatkozó felszólalásokat az alábbiakban adjuk.

Oberhammer Antal előadó: Áttérek most a középiskolák tételének ismertetésére. Erre a célra ebben a költségvetésben 12,513.000 pengő van felvéve, de ebben benne foglaltatik a kisvárdai állami gimnázium, továbbá a budapesti IX. kerületi állami reáliskola építésére felvett 160.000, illetőleg 250.000 pengő beruházás is.

A középiskolák feladata az, hogy a valláserkölcös nevelés mellett a főiskolai oktatásra készítsenek elő és hogy az általános műveltséget szolgálják. Hogy a középiskolák ezeknek a céloknak évszázadokon keresztül, mondhatni mindenkor mennyire feleltek meg, ezt valamennyien tudjuk. A középiskolák, nem hazai mértékkel mérve, hanem mondhatni világmértékkel mérve, az egész emberiségre nézve nagy jelentőséggel bíró sok tudós, orvos, államférfiú tudásának az alapját rakták le (*Jánossy Gábor: Mindnyájunké!*) és a magyar középosztálynak, a magyar közéletnek annyi kiváló embert neveltek, akik a hazáért nemcsak dolgozni, hanem meghalni is tudtak és így a középiskolai tanári kar valóban méltó az egész nemzet hálájára. (*Jánossy Gábor: De ezt tettekkel kell megmutatni!*)

De ez a tanári kar úgy anyagi ellátás, szolgálati viszony, mint előmenetel dolgában jelentékeny hátrányban van az állam többi alkalmazottaival szemben, pedig, ha a múltban nagy súly feküdt ezeken a középiskolákon, úgy a jövő nemzedék nevelése szempontjából még nagyobb súly fekszik és kívánatos, hogy erre a pályára a lehető legjobb elemek menjenek. Tanárok sérelmének rendezésére nézve nekem nem hivatásom az előadói székből proposíciót tenni, de ez nem is szükséges, mert a kultuszminiszter úr nemrégén az egyes kultúrpolitikai javaslatok tárgyalásánál kijelentette, hogy a középiskolai tanárok sérelmeivel foglalkozni kíván.

Karafiáth Jenő általánosságban kéri a kultuszkormányt, de főként a pénzügyminiszter urat, hogy az anyagi kérdéssel különös szeretettel és eredménnyel foglalkozzanak, hogy a magyar iskolaügy önzetlen apostolai megkapják a maguk megfelelő javadalmazását, a modern időkhöz mért létminimumot.

Vasadi Balogh György szóba hozza a túlterhelést, majd egyes budapesti középiskolák rossz elhelyezését hívja fel a figyelmet s végül beszédét e szavakkal végzi:

Nem fejezhetem be beszédemet anélkül, hogy ne szóljak az oktató-személyzet lehetetlen helyzetéről, amelyre az előttem szóló képviselőtársam is rámutatott. Nagyon eltévesztett dolog, és mondhatnám mindig ez a státuskérdéseknek az ütközőpontja, hogy uniformizálnak, embereket, tisztviselőket egy kalap alá vonnak és ú. n. fizetési fokozatokba sorozzák be őket. Nem veszik észre azt a nagy különbséget, amely bizonyos munkáknál más munkákkal szemben fennáll. Az oktató-személyzet pedig ma Magyarországon az óvónőtől fölfelé, a legmagasabb fokig olyan gyatrán és rosszul van fizetve, hogy csodálkoznom kell azon az önfeláldozáson, kötelességtudáson, hogy ilyen körülmények között sem süllyedt az iskolák színvonala, hanem még törekszenek azt emelni. Csodálkozom azon, hogy emellett a győnge fizetés mellett ők még a maguk képzésére is tudnak valamit fordítani. De valamit

meg kell említeni. A miniszter úr nagyon nagy híve a tudományos műveltségnek, nagyon nagy híve annak, hogy ma Magyarország tudományos műveltség tekintetében Európa államai között első legyen. Ha ezt őszintén és igazán akarja, akkor tegye lehetővé, hogy az oktató-személyzet tényleg tudományos színvonalon álljon és ennek megfelelően élhessen.

Ehhez pedig az szükséges, hogy a fizetéseket tisztességesen rendezzék, úgy, hogy abból emberileg megélni lehessen. Ez fogja egyúttal megteremteni azt a vevőközöniséget is, amely lehetővé teszi, hogy tudományos munkák megjelenjenek, fogyjanak és azoknak kiadói legyenek. Amint a háború előtt a tanárság, az oktató-személyzet volt a tudományosság képviselője, művelője és a tudományos munkák fogyasztója, ennek kell újra azzá lennie, ha a fizetésrendezés megtörténik. Nehéz dolog az t. Ház, mindig csak ígéretekből élni és ígérekkel foglalkozni. De még rosszabbul esik, ha a kultuszminiszter úr azt mondja — amint egy nyilatkozatából hallottuk, — hogy őt nem lehet ezért felelőssé tenni, ez a pénzügyminiszter úrhoz tartozik. A pénzügyminiszter megszabta a kereteket, azokon nem lehet túlmenni. Elhiszem, hogy a kultuszminiszter úr nem tehetne önhatalmú intézkedéseket, de arra mindenesetre módja és joga van, hogy ha a pénzügyminiszter úr nem értette volna meg annak fontosságát, a nemzeti jövő és a nemzeti közművelődés szempontjából, hogy az oktató-személyzet nyugodtan élhessen hivatásának, akkor a kultuszminiszter úr feladata megérteni vele és ennek a megértetésnek nyomán elérni azt, hogy itt szűkmarkúnak ne mutakozzék. Mert, hogyha hangsúlyozták az előttem szólók azt, hogy semmiféle megtakarítás nem lehet okos ott, ahol kultúráról van szó, akkor azt mondhatom, még kevésbé okos megtakarítás az, amely azoknak rovására megy, akiktől ennek a kultúrának fennélvélését várjuk.

Abban a hitben, hogy ezekben a kérdésekben kellő és helyes megoldást fog találni a kormány, a költségvetést elfogadom.

Várnai Dániel: Már azelőtt esztendőkkal igen erélyesen rámutattunk ezekről a padokról a tanárság és a tanítóság helyzetére. Akkor megmondtuk, hogy nem is lehet az akkor ismert eredményeknél nagyobb eredményeket követelni a tanárságtól és a tanítóságtól, amikor ez a nyomorával küzd. Amikor az élet kis és nagy bajaival harcolva, verekedve, minden idegszála el van foglalva a maga gondjaival, nem lehet várni, hogy a tanteremben a katedrájáról azt a munkát végezze, amelyet egyébként végezhetne, ha kevesebb gondja, kevesebb küzdelme, kevesebb törődése volna a maga kínos, már szinte percről-percre megújuló kenyérgondjaival. Hasztalan volt a mi felszólalásunk, hasztalan volt az azóta megismétlődő felszólalásunk is ebben a kérdésben. Sajnos, a tanárságnak és a tanítóságnak helyzete egyáltalán nem akart megjavulni a kormány közbelépése következtében. Pedig méltóztassanak nekem elhinni, igen súlyos, demoralizáló hatással van éppen a tanárságra az, hogy ma sokkal rosszabb helyzetben van, mint volt a békében, noha törvény biztosította jogait, előmeneteli lehetőségeit. De éppen ezeket a törvényeket nem tartják be, sőt azokat az előnyöket, azokat a jogokat is, amelyek az ő anyagi viszonyait elviselhetőkké tették, megnyirbálták, elvették és ma itt állanak nagyon sokkal rosszabb helyzetben, mint ahogy a békében állottak, sokkal rosszabb helyzetben más közigazgatási tisztviselőkkel és státusokkal szemben is.

Méltóztatnak bölcsen tudni, hogy a háború előtt a középfokú intézetek tanárainak illetménye egyenlő volt az alsó folyamodású bírák illetményeivel; a középfokú intézetek tanárai bent voltak a IX., VIII. és VII. fizetési osztályokban, ezeknek az osztályoknak illetményeit kapták és mint plusz járult még ehhez ötévenként 200 korona korpótlek. Hozzá kell tennem még azt is, hogy az illetmény heti 18 óráért járt és a 18 órán felül minden túlóráért még évi 100 koronában részesültek. Békében tehát a középfokú intézetek tanárainak a helyzete eléggé elviselhető volt. Ez azonban egyre romlott a háború alatt, romlott a többi ágazatok tisztviselőinek a helyzetével. De a tanárságnak a helyzete nem javult akkor sem, amikor más státusok helyzetét megjavították. A Károlyi-kormány alatt láttuk azt, — ezt letagadni nem lehet, bármennyire is vannak erre nézve kísérletek — hogy minden tisztviselői státus letette az esküt ott, ahol kellett vagy ott, ahova gyorsan el tudott jutni, de azután nyomban elő is állott a számlájával: fizetésemelést kértek mindenütt az egész vonalon.

Hozzáteszem, erre szorította őket alaposan megromlott anyagi helyzetük is, az akkor egyre emelkedő drágaság. Ismétlem tehát, előállottak a fizetésrendezésre irányuló követeléseikkel és ezt teljesítették is. Tudjuk, az eredmény az volt, hogy minden tisztviselői státus előlépett egy fizetési osztállyal a Károlyi-kormány alatt, csak éppen a tanárság nem. Hiszen ennek lehettek különböző okai, hogy a tanárság nem tudott előlépni egy-egy fizetési osztállyal akkor, amikor ilyen előléptetéseknek olyan nagy és könnyű konjunktúrája volt. Talán a tanárság speciális széttagoltsága következtében a sokféle testület érintkezésbe sem tudott akkor lépni egymással, hogy egyetemlegesen megállapodjanak és kérésüknek együttesen adjanak kifejezést az akkori kultuskormány előtt. Mondom, a speciális széttagoltság folytán talán az érdekeiket nem tudták hirtelenében összeegyeztetni. Elég az hozzá, hogy a tanárság lemaradt a Károlyi-kormány alatt, noha egészen bizonyos, hogyha a kérelem idejében el tud jutni a Károlyi-kormányhoz, akkor a tanárság kérelmét is teljesítették volna. A kérelem azonban oda eljutni nem tudott. Amint tudjuk és ismerjük, az események elsodorták helyéről a kormányt és így a tanárság már nem találta meg az utána jövő kormányban azt a jóindulatot, amely szükséges lett volna akkor, hogy igényeit kielégítse.

Amikor azután az úgynevezett keresztény és nemzeti kormányzat — mint közönségesen mondani szokták: a kurzus — vette át az ország kormányzatát, a tanárságot ez az éra egy fizetési osztállyal visszamaradva találta. Ennek a sérelmének hangot adott akkor a tanárság. Magam is emlékszem ezekre a hírlapi és gyűlési hangokra. Ahelyett azonban, hogy a tanárságnak ezt a sérelmét orvosolta volna a kurzus első kultuskormányja, újabb sérelmekkel tetézte a tanárságnak ezt a régi sérelmét. Akkor történt, hogy először megvonták a tanároktól az ötödéves korpótleket. Ezzel, ugyebár, azután azt érték el, hogy a tanárságot már két fizetési osztállyal szorították vissza, mert hiszen az ötödéves korpótleknek a megvonása azt jelentette, hogy egy fizetési osztállyal megint visszatolták őket.

A másik sérelem az volt, hogy amíg más tisztviselői státusok szolgálati idejét öt esztendővel leszállították, a tanárokat ugyancsak öt esztendővel fel-emelték. Ez a dologgal vonatkozásban álló egyéb sérelmek mellett még azt is jelentette, hogy míg más tisztviselői státusok előléptetési lehetőségét egy-

heted résszel megjavították, a tanárokat ugyanannyival megrontották. Más tisztviselői státusokban ugyanis a szolgálati időt leszámítván öt évvel, a megmaradt tisztviselőknek megmaradt, sőt javult egyhettessel az előlépési lehetőségük. Ugyanakkor a tanároknál az előlépési lehetőség természetesen megromlott, mert hiszen a felemelt szolgálati idő következtében a pályán torlódás állott elő, a 30 évi szolgálatukat már kitöltött tanárok nem mehettek nyugdíjba, ott maradtak pályájukon, elébeállván az utánok következőknek. Mondom, előállott egy nagy torlódás és az előlépés ezzel igen-igen megnehezedett.

Ez azután a harmadik sérelem, amely nagy sérelem újból egy fizetési osztállyal való visszaesést jelentett a tanárok részére. Hiába történtek közben kísérletek nemcsak az ellenzékéről, hanem a kormánypárttól is, hogy ezeknek a sérelmeknek egy részét orvosolják, nem történt semmiféle orvoslás. Emlékezhetünk még arra, hogy a mult nemzetgyűlésen — ha jól tudom Madai t. képviselőtársam indítványára — elfogadott egy olyan határozati javaslatot, amely arra utasította a kormányt, hogy a tanárságnak adja vissza az ötödéves korpótlékot. A Ház ezt a határozati javaslatot elfogadta, ellenben a kormány nem hajtotta végre.

Itt azután a miniszter úr előállhat azzal, hogy mindennek a pénzügyi nehézségek az okai. Itt azonban ezekkel a jelenségekkel, ezekkel a tényekkel szemben ilyen kifogások nem állhatnak meg. Míg ugyanis más státusok tagjait nem érték ilyen sérelmek, nehéz elképzelni, hogy miért érik ezek éppen a tanárságot, amely a legszebb, a legnagyobb, a nemzet és az állam érdekében a legfontosabb munkát végzi. Egy olyan testületnek a munkásait részesítették tehát állandóan megkisebbitésekben és jogcsontításban ez előmeneteli lehetőségeknek meghosszabbításával, akiket legelsősorban kellene támogatni s akiknek anyagi helyzetét úgy kellene állandóan javítani, hogy munkájukat, nagy feladatukat hiánytalanul el tudják végezni.

Van azután a tanárságnak egy negyedik sérelme is és én ebben is teljesen igazat adok nekik. Míg ugyanis, mint tudjuk, más tisztviselői ágazatoknál ugyanabból a státusból kerülnek ki a magasabb adminisztráció vezetői, ez a kultuszminisztériumban, a közoktatásügyi vezetésben nincs így, vagy csak igen elenyésző részben van úgy, hogy a tanárságból kerülnek fel egyes magasabb adminisztrációs vezetők. Azt látjuk, hogy a tanügyi közgazgatás magasabb állásait jogászok foglalják el és ezek vezetik az ország közoktatásügyét.

Igazat adok tehát a tanárságnak abban, hogy igénye, joga van arra a követelésre, hogy része legyen a közoktatásügyi felsőbb adminisztrációjában és igazat adok abban is, hogy sérelem az, hogy ez mind mostanáig nem történt meg. Csupa sérelem ez a tanári élet.

A tanárok tehát teljes joggal lépnek fel azzal az igénnyel, hogy fizetésüket javítsák meg úgy, hogy vegyék ki őket a nagy státusból; azt hiszem, olyan munkát végeznek, hogy amit megtesznek a bérakkal, meg lehet tenni velük is. A tanárok is teljes joggal igényelhetik a bírakéval azonos szolgáati pragmatikát, amely az automatikus illetményemelkedést biztosítaná részükre, természetesen a kornak és a képzettségnek megfelelőleg, a szolgálat egész idején keresztül. Azt hiszem, senki sem mondhat ellent annak, hogy valóban itt van az ideje, hogy a tanárok fizetésrendezésének kérdésével a miniszter úr foglalkozzék, úgy, amint ezt a kérdés jelentősége megérdemli, és

igyekezzék legyőzni azokat az akadályokat, amelyeket az ilyen kulturkérdések elé is a pénzügyminiszteri takarékoság, sőt a pénzügyminiszteri zsugoriság mindig állítani szokott.

Maga a kultuszminiszter úr is elismerte éppen ennek a költségvetésnek bizottsági tárgyalása alkalmával, hogy a középiskolai tanárságnak tényleg vannak jogos anyagi sérelmei. Maga a miniszter úr fel is sorolta, hogy e sérelmek hol kezdődnek. Szerinte — és szerintem is — már az egyetemi tanévek alatt éri a tanárjelölteket az első sérelem az első nagy nyomorgásukkal, a másik nagy sérelem, a második nagy periódus, az öt—hat évig tartó helyettesitanári idő. (*Madarász Elemér: Az rettenetes!*) A helyettesitanárságnak ez az öt—hat esztendeje az anyagi sérelmek, a nyomor borzalmas ideje. Maga a miniszter úr is elismerte ezt a két nagy sérelmet, de ott tévedett, ott hibázott, hogy amikor végre 30 éves korában havi két millió koránál kineveznek valakit rendes tanárrá, a miniszter úr szerint véget ér a sérelmek sorozata. Nem, t. miniszter úr! Láthattuk az általam felsorolt sérelmekből, hogy megmarad a tanárság sérelme, sőt fokozódik a szolgálat további ideje alatt.

Nem javítás az sem, hogy a miniszter úr megengedte nekik a privátórák tartását.

Eltekintve korrupciót termelő árnyalataitól és hatásaitól, azt látjuk, hogyha a tanár tényleg vállal — ha módja van vállalnia — privátórákat, akkor a maga pedagógiai erejének 50%-át ki kell vennie az iskolából, tehát az iskolában csak erejének 50%-ával dolgozhat.

A miniszter úrnak tehát minden anyagi lehetőség kicsikarásával azon kell dolgoznia, hogy ezt az 50%-nyi pedagógiai erőt, amely kint szétforgácsoódik a privát órákon, — már ott, ahol — megmentse az iskola számára, hogy a tanár 100%-os erejével taníthasson, úgyhogy az ő elismeréseméltós mondanám apostoli munkáját legalább a percről percre megújuló kenyérgondok ne zavarják, mert aki nyomorral küzd, az nem lehet jó tanár; tisztán a nevelés, a magyar közoktatásügy érdekében kérjük és követeljük, hogy végre intézkedjék a kultuszminiszter úr, szemben a pénzügyminiszter úrnak, vagy a kormány többi tagjainak ellenállásával, hogy a tanárságnak ezeket az anyagi problémáit végre megoldjuk, legalább relative kielégítsük.

Bleyer Jakab: Várnai t. képviselőtársunk igen behatóan foglalkozott a középiskolai tanárság anyagi helyzetével. Készséggel elismerem, hogy jó szellemmel foglalkozott vele, és hogy az általa említett dolgok megfelelnek a valóságnak. A magyar középiskolának — nagyon rövidre kell fognom magamat — két rákfenéje van már évtizedek óta. Az egyik az osztályok túlszűfolttsága, a másik a középiskolai tanárság rossz anyagi helyzete. Lehetetlen állapot az, hogy még a felsőbb osztályokban is 60—70 gyerek van, teszem egy tantárgy keretében, amelyet hetenként két órában tanítanak. Itt tanításról nem lehet szó, itt csak lecke feladásról lehet beszélni és lecke kikérdezésről, de a lecke kikérdezés is csak felületes lehet, mert az a gyermek tudja, hogy ma feleltem, tehát két hónap múlva kerülhet csak megint sor reám. Teljesen felületes tanítás ez, amelyért senkit és semmi mást nem lehet okolni, mint azt a körülményt, hogy ilyen zsúfoltak az osztályok.

A másik nagy baj a középiskolai tanárság anyagi helyzete, amellyel bővebben foglalkozni nem akarok, azonban nem tudom átérteni, hogy miért

kell annak a középiskolai tanárnak, akinek egyetemi diplomája van, nemcsak most, de évtizedek óta rosszabb anyagi elbánásban részesülnie, mint más állami tisztviselőnek? Azt tudjuk mindannyian, hogy a közigazgatást tisztességesen kell fizetni, különben csődöt mond majd az egész ország kormányzata. A bírót tisztességesen és jól kell fizetni, mert a rosszul fizetett bíró veszedelmet jelent. (Egy hang a baloldalon: A legjobban kell fizetni!) Nem tudom, miért a legjobban. Kinek-kinek a hivatása egyenlően fontos. Fontos az állam fenntartásához, hogy mindenkit becsületes munkája szerint kell úgy fizetni, hogy nemhogy fényben éljen, de hogy a legszükségesebbje a maga és családja számára meglegyen. Igaz, annak a rossz közigazgatásnak, annak a mondjuk esetleg pártos vagy korrupt bíraskodásnak eredménye rögtön látszik, ez mindjárt megállapítható.

A középiskolánál s általában az iskolánál ez nincs így. Most talán nem olyan nagyon szembeötlő a kár, amelyet a rosszul díjazott középiskolai tanárság okoz, de annál borzasztóbban fog jelentkezni azután, egy nemzedék múlva a veszedelem. Sok mindenfeléért, ami a magyar forradalom és kommunizmus alatt történt, a régi magyar kormányzatokra kell követelnünk, amelyek nem tudták megbecsülni a magyar középiskolai tanárt. Ma szégyennek tartjuk, hogy volt olyan idő, amikor a magyar bírónak magának kellett a cipőt talpalnia, éppen olyan szégyen és lehetetlen állapot az, amit Várnai t. képviselőtársam is említett, hogy a középiskolai tanár a saját iskolájában nevelt gyermekeket pénzért különórakon tanítsa. Ez a legnagyobb mértékben nemcsak rontja annak a tanárnak tekintélyét, hanem egyszerűen demoralizáló a gyermekekre épűgy, mint a tanárra nézve. Ezen a két bajon segíteni kell. Nem használ semmiféle tantervrevízió, nem használ semmiféle javítás a tanárképzés terén, semmi sem használ, ha ezt a két rákfenét meg nem szüntetjük, tudniillik az iskolák túlszűfolttságát és a középiskolai tanárok rossz fizetését. Ha az igen t. kultuszminiszter úrnak sikerülne ezt a nem mai keletű, de évtizedes két bajt szanálnia, ha ezt sikerülne megszüntetnie, olyan nagy szolgálatot tenne a magyar középiskolának és ezzel a magyar kultúra jövőjének, amelynél nagyobbat elképzelni nem lehet.

Ezután a humanisztikus gimnáziumok érdekében szól, kevesli számukat.

Gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter: Rátérve most már a középiskolák kérdésére, azt hiszem, valamennyien egyetértünk abban, hogy itt extensiv akcióra szükség nincs. (Úgy van! Úgy van!) Nekünk ebben a pillanatban elég középiskolánk van (Úgy van! Úgy van!), s azt hiszem, nagy hibát követnék el akkor, ha fejlesztési programmal állnék elő ezen a téren. (Helyeslés.) Szükséges azonban foglalkoznom itt az oktató-személyzet anyagi helyzetével. (Úgy van! Halljuk! Halljuk!) Mert a Károlyi-féle nagy létszámjavításoknál — ahol valóban mindenki számára kijutott valami a látszólagos jóból, de a végén az egész jóformán semminek bizonyult — a középiskolai tanárok lemaradtak. Minthogy pedig a későbbi arányosítások mindig a Károlyi-féle létszámhoz viszonyítva történtek, természetes, hogy a középiskolai tanárok érdekében nem történt meg mindaz, aminek megtörténnie kellett volna, bár annyit sikerült elérni, hogy az V. fizetési osztályt megnyitották a középiskolai tanárok számára is, de, sajnos, olyan csekély számmal, hogy ez megnyugvást nem keltett. (Úgy van! jobbfelől.)

Az első nagy bajunk az, hogy a középiskolai tanári pályára — éppen

azért, mert rosszul van dotálva, de általában bizonyos társadalmi előítéletek folytán is, amelyek korábban ezt a pályát nem tartották talán olyan kiválónak, mint az adminisztratív pályát — a szegényebb sorsú szülőknek gyermekei mentek bölcsészethallgatóknak. Ezek azután kénytelenek voltak óraadással fenntartani magukat és ez elvonta őket tulajdonképeni hivatásuktól. (Úgy van! Úgy van!) Ezért kértem a törvényhozástól egymillió aranykoronát ösztöndíjak céljára és már akkor jeleztem, hogy elsősorban a jó, kiváló bölcsészethallgatóknak akarom ezeket az ösztöndíjakat juttatni, mert ha ezt nem tenénk, öt-hat év múlva arra ébrednénk, hogy nincs elég középiskolai tanárunk. Hiszen ma már a bölcsészethallgatóknak körülbelül fele nő és nagyrészüket vegyészzel foglalkozik, mert a vegyészeket a vegyi gyárakban igen szívesen alkalmazzák. Bizonyos menekülés folyik tehát a középiskolai pályáról és nagy veszedelem lenne abból, s nagy felelősség nehezednék reám, ha hivatali utódom az évek bizonyos száma után nem tudná betölteni a mutatózó üresedéseket. De a dolognak ezt a részét az ösztöndíjakcióval szanálni fogjuk és meg vagyok róla győződve, hogy ez azután a tanulmányi eredményben is kedvezően fog visszatükröződni, mert attól, aki egész idejét a tanulásnak szentelheti és nincs privátórak adására utalva, a professzor is többet követelhet. Ezt a stádiumot nevezem én — amire különben Várnai igen t. képviselőtársam is utalt — a nyomorgás első korszakának. Ezután következik a középiskolai tanár életében a nyomorgás második korszaka, a helyettes-tanári működés. (Úgy van! Úgy van! Felkiáltások: Szégyen!) Korábban nem volt próbaév, hanem ha valaki megszerezte a tanári oklevelet, ezzel az oklevéllel elment helyettes-tanárnak. Most azonban, mikor az elméleti tanulmányok befejezése után még egyévi gyakorlóév következik s erre a gyakorlóévre még próbaévek következnek, ez a tulajdonképpen a két rendszer hátrányának az egyesítése. (Úgy van! Úgy van!) Vannak helyettes-tanárok, akik öt-hat év óta kinlódnak havi 1,450.000 papirkorona fizetéssel. Ez nem maradhat így, t. Képviselőház, ezen okvetlenül segíteni kell, ha csak nem akarjuk a magyar középiskolát válságba kergetni. (Úgy van! Úgy van!) És ez ellen a segítség ellen se tiltakozzanak a magyar Koppányok, mert ha hátrány mutatkozik a magyar középiskolánál, azt elsősorban a magyar gyermek és végül a magyar nemzet sinyl meg.

A jövő évi költségvetés összeállításánál tehát a kultuszminiszterium minden energiáját arra fogja koncentrálni, hogy egyszer itt rendet csináljunk és olyan viszonyokat teremtsünk, amelyek mellett nyugodt lélekkel vállalkhatom a felelősséget a magyar középiskoláért. Mert egészen nyíltan és becsületesen kijelentem, hogy a kultusztárca dolgai rendben vannak és a jövőre vállalom értük a felelősséget, de a középiskolák helyzetéért nem vállalkhatom.

Nem akarok hosszasan kitérni arra, hogy teljesen új tantervet bocsátottunk ki a középiskolákra vonatkozólag is és ott szakítottunk azzal a gyakorlattal, hogy például a modern korral a történelemben nem foglalkoztak, éppenúgy, mint a modern nyelvekkel sem. Majdnem provokative kerestük mindazt, ami kapcsolatban volt a lüktető élettel. De rá akarok mutatni arra is, amire vonatkozólag legutóbb a humanisztikus gimnáziumok híveinek részéről fölszólalások hangzottak el. A görög nyelv tanításának az egész vonalon való restaurálására nem vagyok hajlandó. Ebben a tekintetben — ha ezt megtenné — a magyar szülőkkel olyan összeütközésbe jutna a kultusz-

kormányzat, amit már csak azért sem vállalok, mert nem szabad, hogy szakadék legyen a szülők felfogása és az iskola között. De hogyha a humanisztikus gimnáziumnak az egész vonalon kötelező fenntartásáról beszélnek, — hiszen egy részüket fenntartottuk, — mindig azt mondják: mi mindent nyújt a görög kultúra. Én azt elismerem, de viszont nyugodt lélekkel és a viszonyok ismeretének tudatában állítom, hogy a mi iskoláinkban a görög nyelv abszolúte nem tudja nyújtani azt, amit tőle várnak. Sivár grammatizálás folyik minimális eredménnyel és hogyha osztályonként két-három gyermekkel valamelyes eredményt el is érnek, az átlag nem éri el a kívánalmakat. Én nem egyes kiváló gyermekekkel számolok, hanem a nagy átlaggal. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) Én tehát kereken kijelentem, hogy addig, míg én a miniszteri székhelyen vagyok, ez az akció a legcsekélyebb eredménnyel sem kecsegtet és ha erre ragadtatnám magamat, összeütközésbe jutnék a magyar szülők többségével, akik követelik a modern nyelvek tanítását.

Azt mondják egyesek, nem kellően sikeres a modern nyelvek tanítása. Még mindig sikeresebb, mint a holt nyelveké. És azért küldöm a leendő tanárokat Bécsbe, Berlinbe, Rómába, Cambridgebe, Aberdeenbe, Londonba, hogy tanulják meg az élő nyelveket és sikeres legyen a tanítás. (Általános helyeslés.) Elismerem, hogy átmeneti nehézségek vannak, de ez minden átmenetnél megvan. Viszont a görög tanításról ma azt lehet mondani, hogy 90%-ban sikertelen és nem vezet ahhoz az eredményhez, amelyet egyes filológusok felhoznak. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középen.)

Fitz Artur: Az állami középiskolákra vonatkozólag a miniszter úr az előbb elhangzott kétségtelenül igen magas színvonalú beszédében már tulajdonképpen nyilatkozott, és nagy örömünknek adhatunk kifejezést, hogy a kultusz-miniszter úr a magyar középiskolai tanársággal szemben ily nagy megértést tanúsított és kilátásba helyezte, hogy ez a kérdés a legközelebbi jövőben sürgősen rendeztetni fog.

Méltóztassanak megengedni, hogy néhány rövid szóval megemlékezzem a magyar oktatószemélyzet munkájáról és arról a személyzetről, amely hivatva van arra, hogy csonka Magyarország jövő generációját felnevelje. Valahogy úgy érzem, hogy amelyik nemzet nem becsüli meg oktatószemélyzetét, az nemcsak a múltját tagadja meg, hanem egyúttal a jobb jövő reményeit is elüti magától. Az oktatás munkájával parallel halad a nevelés munkája. Oktatni és nevelni mindig és mindenkor, de különösen a mai viszonyok között sok esetben emberfeletti feladat. Nem akarom a t. Ház figyelmét régi pedagógusok által megállapított és új pedagógusok által átdolgozott elméletekkel fárasztani, de kénytelen vagyok megjegyezni, hogy tudásom, hitem és tapasztalatom szerint az oktatói és nevelői munka egy új feltámadást váró országban egyike a legfontosabb és legfelelősségteljesebb feladatoknak. Felelősségteljes feladat az ifjúságot megszeretetre, hazaszeretetre nevelni.

Olyan embereket nevelni, akik a társadalom, az egyén és a nemzet-közösség bajai iránt fogékony lelket tudnak tanusítani, becsületetes férfiakat, családanyai szerepre hivatott leányokat nevelni ma, a sok esetben enerváltságot feltűntető korszellemben szerény véleményem szerint igenis nemzetmentő, fontos feladat.

Ha pedig az ismeretek közlését, a gyenge gyermekkéz által lerajzolt „i” betűt vesszük alapul, akkor megállapíthatjuk, hogy az oktató, nevelő

munka mellett az ismeretközlés hatalmas skáláján kell végigfutnia és ezt végigfutni valóságos művészet. Mindenkép kívánatos volna, ha a magyar társadalom és a magyar kormány nagyobb megértést tudna tanúsítani azok munkájával szemben, akik ezt a felelősségteljes nemzeti munkát elvégzik.

Ehhez feltétlenül szükségesnek tartom, hogy az oktató személyzet általában kedvezőbb anyagi körülmények közé jusson, illetőleg ha már neki újat adni nem tudunk, legalább szerzett jogait tudnák valamiképp visszállítani. 1914 óta ismétetlen láthattuk és hallhattuk azt, hogy valahányszor sérelmeiket itt vagy ott előadták, a mindenkori kormány a tanítótság és a tanárság hazaszeretetére és áldozatkészségére való hivatkozással elismerte nagyságukat, a nemzet érdekében tett szolgálataikat, azonban anyagi helyzetükön segíteni nem tudott. Szinte érthetetlen módon a tanítótság és a tanárság sohasem tudta elérni a velük egyforma minősítésű állami alkalmazottakkal való egyenlő elbánás fokát, sőt ez a fok még sokkal rosszabbra vált, mert az 1925. évi 7000. számú rendelet szerzett jogaitól megfosztotta őket. Ez a megfosztás természetesen nemcsak anyagi helyzetükre vonatkozott, hanem lelkieken a mellőzés érzetét keltette bennük.

Az állami tanítótságánál és tanárságánál cseppet sincs jobb sorsa a felekezeti tanítósnak és tanárnak sem. Egy faluban, vagy egész kicsi városban a kultúra mécseseként égni, a népesség lelkületére lelkesítő, buzdító, irányító hatást gyakorolni ugyanakkor, mikor a megélhetés olajcseppjeit csak gyenge mértékben juttatjuk nekik, nagyon nehéz és súlyos feladat és nem csodálom, ha az emberek ebben elparlagiasodnak, elfásulnak és teljesen kedvüket veszítik.

Igaz, hogy a magyar tanárságnak a kultúra nagy reprezentánsai mellett mindig akadtak a parlamentben lelkes védői, akik érdekükben sikraszállni mertek, mégis, sajnálattal kell megállapítanom, hogy bármilyen megértő lett legyen a mindenkori kultusztusztuszminiszter, a tanítótság és tanárság kérelmei elől a mindenkori pénzügyi kormányzat igenis elzárkózott.

A miniszter úr öccsellenciája beszédében megemlítette, hogy szinte csodálatos, hogy az összeomlás után végrehajtott státuszrendezések majdnem kivétel nélkül minden státuszhoz hoztak valami előnyt, egyedül a tanítótság és a tanárság az, amely erre a vásárra ráfizetett, mert az 1912. évi LXV. t.-c.-ben megállapított 30 éves szolgálati időt 35 évre emelték fel, a 7000. számú rendelet pedig megfosztja őket az ötödéves korpóllék lehetőségétől is.

Teljesen meddő és hiábavaló az a várakozásuk, hogy valaha is bejuthassanak az V. fizetési osztályba, mert az 1000 középiskolai tanár közül csak egy van ebben a fizetési osztályban, ami oly minimális szám, hogy az utódok ezt már el sem érhetik. A mostoha előléptetési viszonyok között ez teljesen ki van zárva és a betegséget, halálozást és a pusztulást véve alapul, a legjobb esetben a VI. fizetési osztály ajtajáig fognak eljutni, ha ugyan eljutnak, ha időközben ki nem dőlnek, el nem pusztulnak.

Az ifjú 18 éves korában szerzi meg az érettségi bizonyítványt. 18 éves korában kezdi meg főiskolai tanulmányait és ha tanulmányaiban meg nem akad, 23 éves, mire tanári oklevelet szerez. Egy év a katonáskodás ideje, egy évet bizvást számíthatunk arra, míg állást kap, s — amint a kultusztusztuszminiszter úr kifejtette — öt-hat, bizony sok esetben hét esztendő a helyettesítéskorodás, úgyhogy 30—32 éves, mire végre kinevezik a IX. fizetési osztály 3. fokozá-

tába. Az előmenetel úgy alakul, hogy átlag 10 évenként jut fel egyik fizetési osztályból a másikba, tehát a legjobb eset az, ha eléri a VI. fizetési osztály elejét.

A kultuszminiszter úr ismételtén törekedett a tanárság helyzetének megjavítására, azonban a pénzügyminisztérium illetékes ügyosztályán minden ilyen irányú törekvés hajótörést szenvedett.

Nagyon kérem a kultuszminiszter urat, mint a magyar kultúra legfőbb őrét, hogy a magyar kultúra alapjait lerakó tanítóság és tanárság érdekében vesse latba minden erejét, mert úgy érzem, hogy életrealitásában gyengül a kultúra palotája akkor, ha az alapvetők keserőséggel és némára fojtott ajakkal kénytelenek munkájukat végezni. Méltóztassanak elhinni, hogy a magyar oktatószemélyzet lelkében felgyülemlett ezt a keserőséget eloszlatni a magyar kultúrának legsürgősebben megoldásra váró feladata. Itt nem osztályérdekről van szó, itt arról van szó, hogy osztálykülönbség nélkül a mindnyájunk gyermekeit oktató és nevelő tanítóság és tanárság jusson végre hozzá állásának, hivatásának megfelelő méltányos elbánáshoz.

Nagyon röviden egy esetet kell elmondanom, mint olyant, amely jellemzi, hogy milyen a tanár előmenetele. Egy budapesti középiskolában érettségi vizsgálatra jelentkezett egy meglelt úr, aki az egyik minisztérium segédhivatali igazgatója.

Jelentkezett azzal, hogy érettségit akar tenni. A bentlevő tanárok között volt egy régi osztálytársa, kivel együtt járt valamikor gimnáziumba s aki most mint tanár került szembe régi osztálytársával. A vizsgára jelentkezett régi osztálytárs t. i. annakidején az érettségén megbukott, a másiktól pedig tanár lett, a Magyar Tudományos Akadémia és több külföldi tudományos intézet tagja, ki mint tanár kiválóan és becsülettel teljesíti kötelességét. Előállott az a helyzet, hogy a régi két osztálytárs — az egyik, mint maturandus, a másik, mint professzor — állottak egymással szemben. Megkérdezték a maturandust, hogy miért akar érettségit tenni? Azt mondotta, hogy ha az érettségit leteszi, akkor ki fogják nevezni a VI. fizetési osztályba. Ez meg is történt. A maturandus letette az érettségit és kinevezték a VI. fizetési osztályba, az ő régi osztálytársa pedig azért, mert annakidején nem bukott meg az érettségén és mert tanárnak ment, mert a magyar tudományokban excellált és kiváló nevet szerzett magának, ma is a VIII. fizetési osztályban van és mindenki elvárja tőle, hogy szeretettel és lángoló hazafiassággal teljesítse kötelességét.

Több ilyen esetet tudnék felsorolni, de nem akarom a t. Ház türelmét túlságosan igénybe venni. Nagyon kérem a kultuszminiszter urat, hogy a most tárgyalás alatt levő költségvetés, akár külön pénzügyi hozzájárulás keretében méltóztassék valamiképp lehetővé tenni, hogy a magyar oktatószemélyzet helyzetén változtatás, javulás történjék.

Meg vagyok róla győződve, hogy az ötödéves korpótlék visszaállítása, a helyettes tanárok szolgálati idejének az 1883-as törvény értelmében való rendezése, vagyis a mostani szolgálatidő leszállítása és a tanárok számára biztosított automatikus előléptetés esetén a magyar tanárság garanciát látna arra, hogy a törvényhozás dignitása is értékelni tudja a magyar tanárság munkáját.

Úgy érzem, hogy kulturpolitikánk nagyvonalúságához sokkal jobban

illenék a munkáját értékelve látó oktatószemélyzet, mint olyan tanítóság és tanárság, amelytől az ország csak áldozatokat kér.

Madai Gyula: Amint a kultuszminiszter úr előbbi nagyvonalú expozé-jából megtudtuk, a differenciált középiskolák tanterve elkészült, az ki is van adva. Tudomásom szerint azonban még a tantervet kiegészítő utasítás nincs kész, ez az utasítás tulajdonképpen előkészület alatt áll. Éppen azért ezt az alkalmat megragadom arra, hogy a középiskola tantervére vonatkozólag egy-két szempontot hangsúlyozzak itt abban a reményben, hogy talán a készülő utasításba az én szavaim is bele fognak csengeni és az utasítás szellemének kidomborításába valamelyes irányban talán bele tudnék még folyni.

A középiskola három irányban differenciálódott: a klasszikus műveltség, a modern nyelvismeret és a természettudományi gyakorlatiasság irányában. Ez a három típus voltaképpen így nyersen, egymasmellé állítva három különböző világot képvisel, már pedig a mai nevelési ideálunk valami egységes nemzeti lélek, ami áthassa, összekösse egyértelműen az egész magyar értelmiséget, amely a nemzet vezetésére, inspirálására hivatva van. A középiskola három típusának tehát egységes szellemet kell belehelnie a magyar ifjúságba, a leendő magyar értelmiségbe.

Mivel tudjuk mégis biztosítani, ennek a három különböző természetű iskolának a pszichikai egységét? Erre voltaképpen a nemzeti tantárgyak vannak hivatva. A nemzeti tantárgyak azok, amelyek ezt a három különböző iskola-fajt legalább lelki, legalább szellemi értelemben igenis egységbe foglalják, de ennek a hivatásuknak ezek a nemzeti tantárgyak csak úgy tudnak megfelelni, ha olyan anyaggal, olyan tartalommal töltjük ki a nemzeti tantárgyak kereteit, amely valóban alkalmas a három különböző iskolatípus növendékeinek erre a lelki uniformizálására, erre a lelki amalgamizálására.

Mik ezek a nemzeti tantárgyak? A magyar irodalomtörténet, a magyar politikai történet és a földrajz. Ezek azok a tantárgyak, amelyeken keresztül a magyar értelmiségben a magyar nemzeti lelket ki tudjuk formálni. A múltban ezeknek a tantárgyaknak tanítását és anyagát is mindenestre bizonyos hazafias intenció, bizonyos hazafias szellem lengte át, a hazafias tanításnak és nevelésnek valami szelid, enyhe zománca fogta át. Meggyőződésem szerint azonban, ha most már a differenciált középiskolánál is ezt az összefoglaló hatást akarjuk elérni, akkor ezt a hazafiás nevelést is más hangsúllyal kell ellátni, mint ahogy eddig tettük. Megvallom, a hazafiságnak azt a bátoratlan formáját, amely túlhajtott szerénységével bámulja és bálványozza a külföldet, ellenben hajlamossá tesz bennünket a magunk nemzeti érdekeinek lekicsinylésére, mondom, a hazafias nevelésnek ezt a formáját megváltoztatandónak tartom és helyettesítendőnek azzal a nevelési metodikával, amely a magyar ifjúságba a nemzeti önrzet, a nemzeti becsvágy, a nemzeti önbecsérzet szellemét sugallja bele.

A magyar irodalom tanításánál hogyan érjük el ezt a célt? Mindenestre nem száraz történetyszerűséggel, az adatoknak száraz egymasmellé sorakoztatásával, hanem úgy, hogy az ifjúból az irodalmi remekek közvetlen ismerete alapján valami gyönyörködtető, emelő, nemesítő lelki hatást igyekezzünk kiváltani. Nekünk, magyaroknak szinte utolérhetetlen és felülmulhatatlan világirodalmi értékeink vannak. Madách, Jókai Mór, Petőfi Sándor, azonkívül Arany János műveiben. Ne resteljük mi ezeket koronként a világ-

irodalom egyéb nagy alakjaival egyenrangú értéként a magyar ifjúság elé állítani. Ott van a legnagyobb magyar lírikus, Petőfi. Az egész világ leborult ezelőtt két esztendővel Petőfi Sándor nagysága előtt és mi magyarok a magyar iskola, a magyar nevelés szempontjából ezt a hatalmas — mondom — az egész világ által csodált nagy szellemi tőkét és irodalmi kincset még sem kamatoztatjuk eléggé. Pedig Arany epikáját Toldi révén bevisszük a magyar ifjúság vérébe, ellenben nem fordítunk ugyanekkora gondot Petőfi utólréhetetlen lírájának ismeretére és közkinccsé tételére. Mellőzzük Petőfit a maga százszólamú költészetével, amelyben helyet találnak az egyetemes emberi érzésnek hangjai, a gyakorlati élet filozófiájának hangjai, a természetimádásnak, a család szeretetének, egy emelkedett erköcsi világnézetnek hangjai. Mi alkalmasabb a magyar érzelmi nevelésnek lefolytatására, mint épen Petőfi, a magyar érzelmi világnak, a magyar lelkivilágnak Bibliája és Koránja? Legyen tehát bálorságunk legalább a középiskola útján ezt a hatalmas, nagy világirodalom történeti kincset a magyar érzelmi nevelés központjává tenni.

Ami a történettáitást illeti, itt is a nemzeti történelemmel elég mostohán bánt el tantervünk, amennyiben mindössze két évfolyamra szorította ezt a gyönyörűséges anyagot; egyik a III. osztály, a másik pedig a VIII. osztály. Ez bizony nagyon kevés, különösen mikor látjuk, hogy körülöttünk az utód-államok, de általában a világ vezető nemzetei is milyen nagy súlyt helyeznek a nemzeti történelemnek, a nemzeti földrajznak, az ú. n. honismeretnek oktatására. Éppen azért a történettáitátsnál is szeretném hangsúlyozni, hogy mégis csak a nemzeti történelmet tegyük a történettáitás tengelyévé. Nem mondom, hogy a világtörténelmi háttérrel, a világtörténelmi vonatkozásokat mellőzzük, sőt inkább ezekkel támasszuk alá a nemzeti történelmet, de történettáitásunknak is végső célja voltaképpen ne az adatok bemagoltatása, hanem egy felvilágosult, emelkedett magyar történelmi öntudatnak kialakítása legyen.

A földrajz tanítása, megvallom, a tanterv alapján szintén kissé szétfolyó, kissé, hogy úgy mondjam, internacionális. A világ minden tájának, az exotikus népeknek sajtáságaival megismertetjük gyermekeinket, ezzel szemben nem ismertetjük meg elég intenzíven a magyar földet, a magyar népet, a magyar néplelek színgazdag megnyilvánulásait, a magyar etnoszt, a magyar iparművészetet, a magyar viseletet, a magyar dalt és a magyar tájnyelv gazdagságát.

A mai tanítás mellett bizony ez a föld meglehetősen terra incognita marad, már pedig meggyőződéseim szerint a földrajzoktatásnak is csak egy célja lehet: az, hogy az ifjúságot megtanítsuk a magyar földnek, a magyar föld természeti kincseinek és népe értékeinek ismeretére, annak megbecsülésére mindenképp és ennek a földnek megszeretésére. Én tehát a tanterv utasítását, mondom, olyanirányú intenciókkal szeretném ellátni, hogy az oktatók ezeket a nemzeti tantárgyakat, amelyek, mondom, a lelket lehelik az egész középiskolai oktatásba, ilyen értelemben tegyék a magyar ifjúság lelki kincsévé.

A másik, amit a középiskoláról elmondani kívánok, tulajdonképpen reflexió Bleyer igen t. képviselőtársamnak a múlt heti ülésen történt felszólalására, aki a középiskola baját két rákfenében határozta meg: egyik a túlszűfolttság, a másik pedig a tanári személyzet rendkívül mostoha anyagi

ellátása. A túlszűfolttság valóban fennáll. A középiskolai oktatás olykor ki nem elégítő színvonalának éppen az a magyarázata, hogy a tanár sokszor 60—70 tagú osztály rettenetes uszályával küzd, amelynek talán 30 vagy 40 %-a egyenesen nem is a középiskolába való. A multban az ország nem volt középfokú iskolákkal beszőrva s most a kultuszminiszter úr lehetővé teszi, hogy mindenféle szakiskolákkal és a polgári iskolák százaival behálózzuk az országot. Így most már nem lesznek arra kényszerítve a szülők, hogy gyermekeiket okvetlenül gimnáziumba, reáliskolába vagy reálgimnáziumba adják, amelyek mégis arra vannak hivatva, hogy az ifjúságot az egyetemekre készítsék elő és a nemzet vezetésére hivatott legmagasabb réteget produkálják. Mondom, a szülők most már nem lesznek erre kényszerítve, úgy hogy a középiskolák sokkal szigorúbb és egészségesebb szelekciót gyakorolhatnak a tanulóifjúság körében és ha ezt megteszik, el fogjuk érni azt az állapotot, amelyre különben a középiskolai törvény egyik paragrafusa imperative utal, hogy a középiskola, osztálylétszáma 40-nél több ne legyen. (Helyeslés.)

Végül szólni kívánok arról a kérdésről, amelyet Fritz Artur igen t. képviselőtársam érintett igen megértőleg és a dolognak igen alapos ismerete alapján. Itt szóvátett, úgy hogy voltaképen ismétlésekbe bocsátkoznám, ha a középiskolai tanári státusnak — amelyről magam is elég sokszor beszéltem e falak között — részletes ismertetésébe kezdenék. Csak annyit kívánok mégis megjegyezni, hogy végtelenül örülök a kultuszminiszter úr kategorikus megállapításának, hogy Magyarországon a középiskolai nevelés válságba jutott és pedig válságba jutott a tanári krízis miatt, örülök t. i. annak, hogy az a szomorú tény, amit mi hangoztattunk, hivatalos helyen is megállapítást nyert. A tanári munka szubtilis, nemes munka, voltaképen finom művészet, amely a lelket alakítja s amelynek eredményei szinte láthatatlanok és ellenőrizhetetlenek, ha ezt a szubtilis munkát egy meghasonlott tanári társadalomra bizzuk, akkor gyermekeink lelkifejlődésében 10—15 év múlva ennek nagyon keserves következményei fognak mutatkozni. (Úgy van! Úgy van!)

Miben áll a tanárság anyagi ledegradálása és annak a magas színvonalú tanári léleknek a megrendülése, amelynek mostanában tanui vagyunk? A jogfosztások egész sorozatában. (Úgy van! Úgy van!) Ott van az ötödéves tanári korpótlék, amelyet még Mária Terézia adott meg nekik s bizony most attól is megfosztottak. Már pedig a nyersvalóság az, hogy a multban a VII. fizetési osztályba eljutott tanárnál az ötödéves korpótlékek egy rangosztályt tettek ki, tehát minden középiskolai tanár biztos volt abban, hogy a VI. fizetési rangosztálynak megfelelő fizetéssel vonul nyugdíjba. A szanálás módja semmi más, mint lehetővé tenni, hogy minden középiskolai tanár legalább a VI. fizetési rangosztályban végezze a pályafutását. Ez azonban rangosztályos fizetési rendszer mellett kivihetetlen, éppen azért kérem az igen t. kultuszminiszter urat, méltóztassék próbát tenni a széniumos rendszerrel, az automatikus rendszernek a bevezetésével, amely már megvan az oktatóstátusban, megvan az egyetemi tanári karban, megvan a tanítói kategóriában s csak egyedül a középfokú iskolánál nincs meg, pedig csak ezzel tudjuk a tanári karnak megadni azt a nyugalmat és biztonságot az előrehaladás tekintetében, amely az eredményes tanításnak egyedüli feltétele. (Helyeslés.)

Nagyon jól ismerem a kultuszminiszter úr intencióit, ismerem ügyszere-tétét, amellyel ezt az ügyet felkarolta. De ismerem azt a heroikus küzdelmet

is, amelyet a pénzügyi hatalmasságokkal folytat, úgyhogy kérésemet nem is hozzá, hanem rajta keresztül a pénzügyi hatalmasságokhoz intézem, hogy merüljenek el a kérdés lelkébe s hogy foglalkozzanak végre ezzel a kérdéssel megértéssel és szeretettel. A középiskola végre is regina scholarum, sok századon keresztül az iskolák királynője volt, akinek fején ott van az erkölcsi korona, a hazafiságnak, a kötelességteljesítésnek ragyogó koronája töretlen fényében. De ennek a királynőnek az arca mégis sápadt. Én azt kérem a kormányzattól, hogy ezt a sápadt arcot megértő szeretettel ismét tegyék üdvé s varázsolják reá az élet piros színét. (Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)

Megjegyzések az új természetrajzi könyveink képeihez.

Az új tantervet, az új középiskolai típust természetesen új tankönyvek megjelenése követte. A szerzők nem kíméltek fáradságot, a kiadók költséget, hogy minél jobb, minél tetszetősebb és a kor igényeinek megfelelő tankönyvet adjanak a növendékek kezébe. Szinte gyönyörűség nézni a félkeményfedelű, tartós kötésű, tiszta nyomású, értelmes és világos tollrajzokkal illusztrált könyveket.

Azonban engedjék meg a tisztelt szerző urak, hogy ezekhez a rajzokhoz, mely minden igényt kielégítenek s a legtöbbje a művészi tökélyt is megüti, s amellet a természethűség és a biológiai követelményeknek is legteljesebb mértékben megfelelnek, néhány megjegyzést tegyek.

Ha összehasonlítjuk a 15—20 év előtt megjelent természetrajzi könyveket a maiakkal, úgy határozottan észrevehetjük, hogy képek tekintetében egészen új, a régiektől elütő stílusnak hódolnak a szerzők. A régi, finoman kidolgozott, minden részletében árnyékolt képek helyett, vázlatos, körvonalszerű rajzokkal találkozunk, úgyszólván elejétől végéig az új természetrajzi tankönyvekben.

Ha az utolsó ötven év állattani, növénytani és ásványtani tankönyveit végiglapozzuk, úgy illusztráció tekintetében lehetetlen észre nem vennünk a fejlődést. A fejlődés iránya a képek tökéletesedése, finom kidolgozása, természethűsége felé halad. Az állatok habitusra rajzai eleinte merevek, mint a rosszul kitömött állatok, a növények, mint a herbáriumok préselt példányai. Megelégedtek azzal, hogy a környezetből kiragadott állatot vagy növényt úgy, amint a régi múzeumi példányokon látható, jól-rosszul kikészítve, mintegy a levegőben lógva ábrázolják.

Későbbben az ábrázolatok engednek merevségökből s mind jobban oda törekednek, hogy jellegzetes mozgásokat örökítsenek meg, az állatokat és növényeket környezetükben mutassák be, egyszerűval biológiai szempontból is igyekeztek tanulságossá tenni a képeket, melyek

kidolgozottsága is, a gondos és minuciózus munka jellegét viselte magán. A képek mind szebbek és izlésesebbek lesznek s hovatovább a bonctani vázlatrajzoktól eltékvintve, biológiai képek lesznek általánossá.

A szerzők azonban nem álltak meg itt, hanem kiadták a jelszót: Színes képeket! Csakhamar megjelennek a tankönyvekhez csatolt színes táblák. Eleinte primitívebb kivitelű habitus képekkel, majd szebbnél-szebb háromszínyomású természetű reprodukciókkal. S végül elérkeztünk már odáig, hogy a nehézkes, külön csatolt, színes táblákat, szövegközi színes biológiai képek váltották fel. Itt értünk el a természetrajzi tankönyvek illusztrációinak kulminációjához, s már most azt vártuk, hogy az illusztrációnak e rég óhajtott módja fog elterjedni és a kiadók versenyezni fognak a szép, színes, természetű, biológiai szövegközi képek hazájában.

E helyett azonban mit látunk? Az új tankönyveknek úgyszólván majdnem összes rajzai vázlatos tollrajzok. Akárhány egyszerű körvonalarajz, néhány jellegzetes belső vonallal. A finomabb kidolgozást teljesen mellőzik. Az árnyékolás, ha van, legtöbbször durványos, amolyan divatos stílusban tartott.

Ne vegyék tőlem rossz néven e jellemzést a k. kollégák. Nem állítom, hogy a rajzok rosszak, csunyák, izléstelenek. Sőt, bevezetőmben jeleztem, hogy a legtöbb megüti a művészi mértéket, határozottan szépek, világosak és érthetők. Ez is egyik módja a reprodukciónak és helyén van ott, ahol a sematikus ábrázolási móddal le akarjuk egyszerűsíteni valamely komplikált szervezet vagy meggyéb alkotását a könnyebb megértés szempontjából. Ilyen esetekben a vázlatos, sematikus rajzok igen tanulságosak és a megértést rendkívüli módon megkönnyítik. De amikor az állat vagy a növény életmódjából akarunk valamit bemutatni, amikor egy darab természetet akarunk nyújtani színpompájával, illatával, hangulatával, s amikor egyszer már sikerült elérkeznünk odáig, hogy színes szövegközi képekkel gyönyörködtetve tanítottuk növendékeinket tankönyveinkben, akkor a vázlatos tollrajzok, a régi nívóhoz arányítva, visszaesést jelentenek.

Akármilyen művészi is a vázlatos tollrajz, akármilyen hű és biológiailag jellegzetes is, a kidolgozott vagy színes kép mellett mégis csak vázlat marad. Senkisé vonhatja kétségbe azt, hogy ugyanazon tárgy vázlatos képe lehet szép és művészi, de szebb kidolgozottan, s a legszebb színes kivitelben. Mindnyájan tisztában vagyunk a természetrajzi tankönyvek illusztrációinak jelentőségével, s már az a tény, hogy a szerzők fokozatosan igyekeztek e téren a tökéletes felé törekedni is, azt bizonyítja, hogy mily súlyt helyeztek rája. Tehát nem is szabad lemondanunk a képek tökéletességig való fejlesztéséről.

A vázlatos és sematikus rajzokat vissza kell szorítanunk az

iskola táblájára, ahova azt a tanár gyorsan lerajzolhatja, s a növendék utána a füzetébe. Vagy redukáljuk oda, hogy csak bonctani vagy szerkezeti részleteket sematizáljunk velük, s a sok fölösleges részlet elhagyásával áttekinthetővé tegyük az egyébként koplikált tárgyat. A tankönyvekbe azonban túlnyomórészt szépen kidolgozott, lehetőleg művésziestől festett képek valók.

Persze halljuk az ellenvetést is, hogy az illusztráció ezen módja nagyon megrágítaná a tankönyveket, már csak azért is, mert finom papirosra kellene nyomni őket. Ez igaz is. Tehát a színes képről egyenlőre lemondunk, de nem véglegesen, mert ideálunknak is kell maradnia. A természet könyveinek színt, hangulatot, a természet lelkét kell magukból kisugározniok. De nem kell lemondanunk a kidolgozott finom fekete képekről. Ma, amikor a fényképezés szinte a művészi tökélyig emelkedett, s amikor a fényképeket gyönyörű, mélynyomású képekben tudják reprodukálni, nem szükséges vázlatos tollrajzokkal megtölteni tankönyveinket.

Elismerem, hogy a fénykép nem mindig felel meg a természetrajzi, főleg biológiai követelményeknek, hogy a jó és tanulságos felvételek ritkák, de éppen ez mutat rá az e téren elvégezendő feladatokra, megoldandó problémákra. A fejlődés irányát mutató ujj ebbe az irányba tereli figyelmünket, az illusztrációkat ebben az irányban kell fejlesztenünk, tökéletesítenünk, hogy majdan a színes fotografálással, színes fényképek közlésével tegyük tanulságosabbá természetrajzi tankönyveinket.

Megtudom érteni tankönyvíróinkat. Ők újat akartak nyújtani a régi elcsépelt képek helyett. Hiszen ugyanazon kiadó 20–30 év óta ugyanazon klisékkel dolgozott túlnyomórészt, melyek közé egynehány új képet is vegyített. A klisék elkoptak, elromlottak és a képek elmosódottan kerültek a könyvekbe. Szerzőink tehát új és eredeti rajzokra törekedtek. E tekintetben valóban túl tettek magukon. Végső végig új felfogású, új helyzetű állati és növényi rajzok hullámzanak szemeink előtt. És, hogy a papiros minősége miatt a vázlatos tollrajzokra kényszerültek ez is megérthető. De ne csináljon az iskolát. Ne gondoljuk, hogy ez a tökéletes a legszebb és legtanulságosabb. Legyen konjunktúrális átmenet, amin át kell esnünk a gyermekek illetve a szülők anyagi megterhelésének könnyítése érdekében. De, ha túl leszünk rajta, vegyük fel az elszakadt fonalat és fejlesszük tökélyre a könyvek illusztrációit, hiszen úgyis oly nehéz a természet nyelvén beszélni.

Fehér Jenő.

Tanuljuk-e a görögöt?

A „Tanáregyesületi Közlöny” 1927. évi 7–8. számában a 284. lapon a „Debreceni Tanári Kör” két gyűlésén felolvasott „Tanuljuk-e a görögöt?” című tanulmány kivonatos ismertetését közli. E cikk, különösbbe pedig I-es bekezdése, természettudományi alapokon, természettudományi eredmények segítségével akarja a klasszikus középiskolát védelmezni, éppen a természettudományi neveléssel szemben. Szerintünk e probléma érdemleges tárgyalására az idézett cikk nem látszik alkalmas keretnek, annyival is inkább, mert, szerintünk, e probléma már nem is probléma többé. De mert a cikk a benne előforduló természettudományi fogalmakat és törvényeket általánosságban helytelenül értelmezi és alkalmazza, reflektálnunk kell rá, szigorúan csak a cikk állításainak kritikája útján — „éppen a természet nevében”.

Mindenekelőtt is egészében helytelen az az állítás, hogy „... Ostwald támadja az iskolát, különösen a klasszikus iskolát...”. Az állításnak csakis a második része igaz, az tudniillik, hogy O. csakis a *klasszikus iskolát* támadja. O. idevonatkozó s a cikk által említett munkájának (W. Ostwald-Fogarasi B.: Nagy emberek. II. kiadás) 32–35-ik oldalain, érintvén a nevelés és iskola kérdéseit, sohasem a iskola, hanem *mindig csak* a *szerinte rossz iskola* ellen beszél. Hogy pedig miért tartja a korunkbeli iskolafajokat általában rosszaknak, azt nagyon világosan és félreérthetetlenül kifejezi az idézett helyeken; sőt *megjavításuknak módját* is pontosan megjelöli (i. m. 35. lap, I. bekezdés). Ebből azonban kétségtelen, hogy O. nem az iskola, hanem csak a korunkbeli, nyelvtanulmányi súlyponttal bíró iskolaszervezet ellen emeli föl szavát. És ez nyilván óriási különbség.

S hogyha „általában a világ nagy szellemei — csekély kivétellel — klasszikus képzésben részesültek” is, ez a tény még egyáltalán nem dönti meg O. állításait és velük szembe egyáltalán nem állítható. Nyilvánvaló, hogy nem lévén másfajta iskola, az ifjúság magasabb képzésre törekvő része a klasszikus iskolában tanult és tanul ma is. De az még nyilvánvalóbb, hogy az emberiség elenyészően csekély százalékát tevő „nagy szellemek” *nem a klasszikus iskola és csakis a klasszikus iskola* révén lettek azokká, akikké lettek. Éppen az a lényegtelennek látszó „csekély kivétel” a legfényesebb, megdönthetetlen bizonyíték arra, hogy klasszikus képzés nélkül (sőt minden iskolai képzés nélkül) is lehet valakiből nagy ember, ha erre egyéb tényezők predisztinálják. A nagy szellemet tehát *sem a klasszikus, sem a természettudományi oktatás* nem adhatja meg. Ezért aztán éppen nem természettudományos, hanem nagyon is fölületes gondolkodás lenne, ha a nagy szellemeknek a társadalomban való megjelenését eminenter a klasszikus oktatás eredményeként tudnánk be, annyival is inkább, mert semmiféle biztos alap nincs ezideig arra, hogy a természettudományi súlypontú oktatás nem segítené-e *jobban* a lángelme kibontakozását, mint a jelenkori klasszikus iskola. S ha a természettudósok mindannyian „klasszikus hajlamot, tanulmányt és pályát mutat”-nának is, ez még mindig csak a természettudósok sokoldalúságát, értelmi kapacitását, a másféle kultúrát is megbecsülni tudó kulturális szolidaritását jelentené, de O. állításaira befolyással nyilván semmikép sem lehetne.

Nem állhat azonban a cikk rákövetkező mondata sem (amit különben

komoly fiziológus nem is mondott), hogy „a kezdetben üres gyermekagyat az iskola látja el megfelelő képekkel”. Nem világos ugyan, hogy mi értendő a „megfelelő képek” kitételen, de ha ezen az egyéni lélek érzet- és képzet-tartalmát értjük, akkor egészen nyilvánvaló, hogy ennek kialakításához *nemcsak* az iskola, de *mindenféle* más észrevétel és lelki folyamat is nagy mértékben hozzájárul. Vagyis a lelket megfelelő képekkel nemcsak az iskolai nevelés, hanem ez ettől független nevelődés is ellátja. Ha ez nem így lenne, akkor nyilván minden iskolákat végzett egyén csupa nagyszerű egyéniség lenne, hiszen a kedves klasszikus kollégák által oly kitűnőnek vallott klasszikus iskola bizonyára csak szép és helyes képekkel látja el az ifjúságot. Mennyire bizonyos azonban, hogy ez nincsen így; el kell tehát másféle tényezők hatását is ismernünk. A probléma azonban nem is a fiziológiára, de a lélektanra tartozik és így fiziológiai érvekkel nem is dönthető el; Ostwald pedig minderről tudtunkkal nem is beszél, vele tehát mindez nem is lehet ellentétben.

A cikknek talán legnagyobb tévedését a rákövetkező mondat tartalmazza. Mert „ha pedig az iskola tanítóeszközeit és kellékeit: a figyelmet, megfigyelést, emlékeztetést és fejlesztést, fantáziát vizsgáljuk és fejtegetjük összes vonatkozásaikban, azt látjuk, hogy a görög nyelv mindegyik szempontjából” — sokkal, de sokkal *kevésbé fontos* tényező, mint a természettudomány. Pedagógiai közhely, hogy *akármelyik* természettudományi tárgy a legkoncentráltabb figyelmet, legélesebb megfigyelést, igen hű és tartós tárgy- és szóemlékeztetést, szelektáló felejtést és szintetikus fantáziát kíván meg az ifjú egyéntől. A szemléltetés éppen és legelsősorban, sőt csaknem kizárólagosan a természettudománynak egyik legfőbb és valóban nagyértékű segéd-eszköze, melyet éppen a felsorolt lelki tényezők felébresztése és kifejlesztése érdekében alkalmazunk. Mindezt a nem-szemléletes alapjellegű görög nyelv természetszerűen *nem* nyújthatja. Lehetetlen tehát az, e szempontokból a természettudományhoz viszonyítva, olyannyira inferioris értékű görögöt éppen a természettudományokkal szemben úgy jellemezni, *mintha* a görög nyelv e lelki tényezők szempontjából valóban nagyfontosságú és pótolhatatlan volna, annyira, hogy ez a görög tanítását is indokolná.

Az pedig, hogy „kár a görögöt tanulnunk, mert úgyis elfelejtjük”, egyáltalában nem „fiziológiaellenes hamis vád”. Mindenekelőtt is nem bebizonyított természettudományi tény az, hogy „minden megtanult dologról kitűnő lehetetlen emlékezeti kép keletkezik az agy idegsejtjeiben”. Az emlékezet bonyolult lélektani jelenségeinek fiziológiai magyarázása végett sokféle hipotézis vetődött már fel, de ezek közül egyetlenegy sem sikerült ezideig valóban szigorúan sem természettudományi, sem lélektani alapokon igazolni. Erre nézve legyen szabad két kitűnő magyar tudós, Kornis Gyula és Ranschburg Pál vitájára hivatkoznom, amely is Kornis: A lelki élet II. k. 184—187., továbbá 391—396., illetőleg Ranschburg: Az emberi elme I. k. 162—167-ik lapjain olvasható. A „*kitűnő lehetetlen*” szó alapján azt gondolom, hogy ez az állítás talán Ribot-Dáni: Az emlékezet betegségei 1901 című munka 13-ik lapján közölt Delboeuf idézetből való. Pedig úgy a fiziológia, mint a pszichológia és az ezek eredményeit alkalmazó modern pedagógia is e kérdésben csak magánít kétségbevonhatatlan tapasztalati tény gyanánt, hogy a megtanult dolgok *egy része* több-kevesebb ideig és hűséggel valahogyan

megmarad ugyan bennünk, de másik, általában *nagyobbik része*, idők múlásával szükségszerűen és jótékonyan önként elfelejtődik (I. Kornis: i. m. II. k. 390—391. lap). *Nem minden emlékezeti kép kitörülhetetlen tehát, sőt, éppen Ribot mondja, hogy a feledés az emlékezet feltétele.* Az is tagadhatatlan, hogy egyébként egyforma körülmények között azt feledjük el legkönnyebben és leghamarább, amit legkevésbé asszociáltunk és legkevésbébszer reprodukálunk. Mindezek közkeletű tények, melyeket csak azért kellett ideírunk, mert általunk megérthetővé válik a görög elfelejtethetőségét állító mondás. Az iskola t. i. nyilván minden tantárgyat egyformán azzal a szándékkal tanít, hogy az általuk nyert ismeret az egyénnek minél tovább szellemi tulajdona maradjon. De az iskolázás utáni életkörülmények, a mai modern társadalomban az esetek túlnyomóan nagy többségében, normális és kényszerítő módon úgy alakulnak, hogy csak igen-igen kevés, gyakorlatilag véve éppen semmi alkalmat sem nyújtanak a görög nyelv óráin megszerezhető ismeretanyag (még ha az nem is „*sivár grammatizálás*“, mint a kultuszminiszter nemrégiben [ett nyilatkozatában mondotta) kellő felfrissítésére; csak természetes tehát, hogy elfeledjük a görögöt, hiszen nem élünk, nem élhetünk még ma is a 2000 év előtti görög életformák szerint, görög miliőben, a görög kultúrában. (Azt hiszem, ha a kedves klasszikus kartársaimat hirtelen vissza lehetne odahelyezni, ők maguk is hamarosan visszakíváncsoznának — ide hozzánk, a modern természettudomány által átitalt és jórészt megteremtett kultúrába.) A modern emberi élettevékenység és összkultúra, nemkülönben ezek továbbfejleszthetése mindenesetre sokkal több és intenzívebben ható alkalmat nyújt és kíván a természettudományi ismeretek felújítására, mert ezeket a mindennapi élet problémái és vívmányai, nemkülönben a társadalom gazdasági alapberendezései szakadatlanul ébrentartják és fölidézik. Mindezek eredménye, hogy a szükségszerű és így kikerülhetetlen feledés a görögöt valóban sokkal hamarabb és nagyobb mértékben törli ki az emlékezetből, mint a természettudományi ismereteket. Így értendő tehát, összehasonlítás eredménye gyanánt, az inkriminált mondás. Pedig mi *nem is mondjuk* azt, amit nekünk tulajdonítanak, hogy t. i. bármit, legyen az bármiféle ismeret, *kár volna* tanulni és tanítani. Mi azt valljuk, hogy minden ismeret nagy és pótolhatatlan érték az emberiség számára, bármily tárgykörre vonatkozzon is, bármilyen igazságértékű s bármilyen intenzitású legyen is. De *mindent* a mai kor differenciált és egyre jobban differenciálódó embere már nyilván nem tudhat. Problématiskus, hogy a halaszthatatlanul véghezviendő szelekcióval, mely ismeretkörök volnának elsősorban elejtendők. De ha egyrészt az emlékezet és felejtés, másrészt a kultúra tovaterjedésének főiránya szempontjából ítélkezünk, nyilván az emlékezetből gyorsan és jobban kieső, a kultúrfejlődés főirányába nem eső ismereteket kell elmellőznünk, hogy az emlékezetben tovább és jobban bennmaradó, a jelen és jövő kultúrfejlődését jobban előmozdító ismereteket kellő mértékben rögzíthessük. Csak az lehet a természetes fejlődés, amely a meghaladottat és nem fejlesztetőt *konzerválva*, a jót a jobbal igyekszik felcserélni. Mindebből már most világos, hogy az emlékezet lélektana, egybevetve a társadalmi tényezők behatásával, a görög stúdium helyett éppen a természettudományokat támogatja.

Ami végül az öröklés törvényeinek a kérdésbe való belevetését illeti, arra nézve különbséget kell tennünk fiziológiai és pszichológiai öröklés

között. Az első nyilván pusztán *testi sajátságokra* vonatkozik, miért is problémánkat érdemlegesen nem érintheti. A lélektani öröklés ügye pedig ezidő szerint még *nem természettudományi*, hanem lélektani probléma, amibe viszont a természettudomány nem szól súlyos és messzehangzó szavával belé. Legfeljebb a realista hajlandóságú pszichológusok kísérlik meg *hipotézisekkel megközelíteni* e kétségtelenül egyik legbonyolultabb kérdés lehető megmagyarázását, anélkül azonban, hogy az itt sejtett törvényszerűségeket valóban természettudományos módon kétségtelenül megállapítani ezideig sikerült volna. Erre a *még be nem fejezett* és előreláthatóan még jó sokáig le nem zárható kutatásra, ami még hozzá nem is a természettudomány tárgykörébe vág, mint kész és *kétségtelenül* megállapított *természettudományi igazságra* hivatkozni nyilván nem természettudományos, hanem igen elhamarkodott, ellogadhatalan, sőt csaknem komolytalan eljárás volna — „éppen a természet nevében“.

A cikk II. jelzésű részére, miután ott nem félreérthetően alkalmazott természettudományi érvekkel kíván a görög érdekében bizonyítani, ezúttal helyszűke miatt sem reflektálhatunk. Állításait azonban *itt sem* fogadhatjuk helytállók gyanánt el, egy-kettő kivételével. De ha a klasszikus kartások tudományuk védelmét a mi tudományunk *eredményeire* alapítják: ezzel végeredményben csak a mi tudományunk elsőbbségét bizonyítják. S ha Dickens, a regényíró, *gúnyolja* a természettudományi nevelést: ez az ő egyébként kiváló szellemének nagy tévedése, melyet valóban *nem követhetünk*, nemcsak mindenben, de *semmiben sem*. Sokkal inkább követhetjük tehát Ostwaldot, a természettudóst, aki nem gúnyolódik, de értelmének egész élességével küzd, a becsület komoly fegyvereit forgalva, az emberiség haladását szerinte legjobb, leggyorsabb ütemben előrevivő nevel és mellett, mindnyájunk közös eszménye: az *igazság* mielőbbi, minél jobban való elérése érdekében.

Porcsalmy Zoltán.

A leányközépiskolák fajának megállapítása.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1927. évi 37.313. V. sz. rendelete (H. K. 11. sz.) az 1926. évi XXIV. t.-cikk alapján a leányközépiskolák fajtát a következőkben állapította meg:

Leánygimnáziumok lesznek:

- a szegedi áll.,
- a budapesti IV. ker. községi,
- a budapesti Veres Pálné,
- a budapesti VIII. ker. kath.,
- a debreceni ref.,
- a pécsi kath.

Leányliceumok lesznek;

- a budapesti VI. ker. áll. (francia),
- az újpesti áll. (francia),
- a győri áll. (francia),
- a soproni áll. (francia),
- a szombathelyi áll. (francia),

- a békéscsabai áll. (angol),
- a budapesti „Erzsébet” nőiskolai gyak. iskola (francia),
- a budapesti I. ker. közs. (francia),
- a budapesti V. ker. közs. (angol),
- a budapesti VIII. ker. közs. (francia),
- a székesfehérvári közs. (francia),
- a kaposvári társulati (francia),
- a budapesti izr. alapítványi (francia),
- a budapesti Szekeres Margit-féle felső leányisk. (francia),
- a budapesti dr. Lázár Piroska-féle felső leányisk. (francia),
- a budapesti dr. Málnai Mihály-féle felső leányisk. (francia),
- a budapesti I. ker. kath. (francia),
- a budapesti I. ker. Baar Madas ref. lg. (francia),
- a budapesti IV. ker. kath. (francia),
- a debreceni kath. (francia),
- az egri kath. (francia),
- a kecskeméti kath. (francia),
- a kőszegi ev. (francia),
- a miskolci ref. (francia),
- a nyiregyházi ev. (francia),
- a soproni kath. (francia).

Leánykollégiumok lesznek:

- a mezőtúri áll. (olasz),
- a miskolci izr. alapítványi (olasz),
- a budapesti Verő Adél-féle felső leányisk. (francia).

Újabb rendeletek, melyek a H. K.-ben nem jelentek meg.

1. Tekintettel arra, hogy a középiskolai Rendtartás 6. §-ának utolsó bekezdésében előírt és a tanulók felvételekor kiállítandó „jegyzékek” kezelése a gyakorlatban többféle nehézséget okoz, a hivatkozott szakasz utolsó bekezdését a nm. vkm. akként módosította, hogy az osztályfőnökök az 1927/28. iskolai évtől kezdve a tanulók beírásakor felvételi jegyzék helyett a jövőben törzslapokat állítsanak ki. A szükséges törzslap-nyomtatványok az Egyetemi Nyomdánál szerezhetők be. Vkm. 1484/927.

2. A nem állami középiskolai tanárok státusában megüresedő állásokra való előléptetéseknek kellő időben való foganatosíthatása végett a községi és társulati középiskolák igazgatói tartoznak a fizetéskiegészítő államszegélyben részesülő tanszékek megüresedését a nm. vkm. V. ügyosztályának haladéktalanul jelenteni. Nm. vkm. 96343/926.

3. Az olyan tanuló, aki két évig görögptótló irodalmat tanult és oly reálgimnáziumba lép át, amelyben a modern nyelv tanítása már a VII. osztályában is folyik, ebben az osztályban is tanulhat görögptótlót és a tanév végén díjtalan magánvizsgálatot tehet belőle. Vkm. 12154/927. V. ö. Vkm. 50446/926. H. K. 1926. évf. 313—314. old.

4. Tekintettel arra, hogy a javítóvizsgálatra utasított rendes tanuló ezen vizsgálatának sikere esetén sem veszít tanulmányi idejéből, jogos és méltányos, hogy a javítóvizsgálatra utasított *magántanuló* is sikeres javítóvizsgálat után hasonló elbánásban részesüljön. Ennélfogva a Rendtartás 143. és 154. §-ában megállapított vizsgálati határidők a javítóvizsgálatra utasított magántanulók esetében nem a javító-, hanem az osztályvizsgálat keltétől számítandók. Arra azonban mindenesetre ügyelni kell, hogy a nem túlkoros magántanuló a vele egykorú rendes osztálytársainál a tanulmányi időre nézve kedvezőbb elbánásban ne részesüljön. Vkm. 12157/927.

5. A beérkezett jelentések szerint a középiskolák III—VI. osztályaiból a m. kir. reáliskolai nevelőintézetek IV—VII. évfolyamaiba átlépni kívánó gimnáziumi és reálgimnáziumi tanulók a reáliskolai nevelőintézetekben tartandó francianyelvi felvételi vizsgálaton csekély, a vizsgálat követelményeinek meg nem felelő előképzettséget tanúsítanak. Minthogy ennek oka nagyrészt az, hogy az átlépni kívánó tanulók a francia nyelvet csak a Pályázati Hirdetmény május havában való megjelenése után kezdik rendszerint tanulni, a reáliskolai nevelőintézet IV—VII. évfolyamaiba átlépni szándékozó III—IV. osztályu tanulókat alkalmas módon figyelmeztetni kell esetleg már a tanév elején arra, hogy a francia nyelvet a saját érdekükben rendszeresen tanulják. Vkm. 12293/927.

6. A Kath. Tanáregyesület kérelmére a nm. vkm. megengedte, hogy azokban a kath. jellegű középiskolákban, amelyeknek tanulói a kath. tanárok nevelőháza céljaira eddig évenként 20.000—20.000 koronát fizettek, ez intézmény javára évenként gyűjtés rendeztessék. Vkm. 92716/926.

6. A középiskolai Rendtartás 40. és 41. §-ának helyes magyarázata a következő: 1. A tanár az osztálynaplóba csupán a *tananyagról*, a *hiányzókról* és az órája alatt történt *hivatalos látogatásokról* tartozik bejegyzést tenni. 2. Más bejegyzéseket nem tehet s így tanulót sem írhat be, illetőleg róhat meg az osztálynaplóban, ami az osztályfőnök tisztéhez tartozik. A beírás különben sem alkalmas módja a tanári tekintély megővésének. 3. Ha valamely tanárnak akár a tanulókkal szemben akár a tanterem fűtése, szellőztetése vagy bármely más vonatkozásban komoly panasza van, közölje az osztályfőnökkel vagy az igazgatóval, akik a panaszt orvosolni, illetőleg benne szabályszerűen eljárni hivatva vannak. Természetes, hogy a tanárnak ezentúl is megmarad az a joga és kötelezettsége, hogy a tanulót szóval megintse és figyelmeztesse és csak ha ennek nincs fogamatja, vagy ha a tanuló súlyosabb fegyelmi vétséget követett el, akkor forduljon az osztályfőnökhöz, illetőleg az igazgatóhoz. Vkm. 12155/927.

8. A Rendtartás 47. §-ának második bekezdése értelmében csak az a tanuló kaphat példás magaviseleti érdemjegyet, akinek szorgalma és viselete egyaránt teljesen kifogástalan. Ebből következik, hogy az olyan tanuló, aki *szorgalom hiánya miatt* bukott meg, nem kaphat „példás” magaviseleti jegyet. Előfordulhat azonban olyan eset is, hogy a tanuló nem szorgalom, hanem tehetség hiányában bukott meg. Ilyenkor nem volna méltányos már elvileg is elzárkózni attól, hogy a tanuló példás-t kaphasson a magaviseletéből. Ez azonban mindenesetre a kivételekhez fog tartozni és csak akkor

volna indokolt, ha a tanári kar minden kétséget kizáró módon meg tudja állapítani, hogy a tanuló kifogástalan szorgalmat és kötelességtudást tanúsított ugyan, de oly gyenge tehetségű, hogy a követelményeknek még így sem tudott megfelelni. Vkm. 14649/927.

9. Tekintettel arra, hogy a középiskola I—IV. oszt. tanulói között vannak olyanok, akiknek kedvezőbb testi fejlődésük érdekében a tantervben előírt rendszer tornaórákon kívül is szükségük van rendszeres testgyakorlásra, a nm. vkm. megengedi, hogy az ilyen tanulók, amennyiben az iskolaorvos vagy ilyennek hiányában a hatósági orvos ennek szükségét igazolja és a szülők az igazgató előtt erre nézve személyesen kifejezik óhajtasukat, az intézet testnevelési tanára által vezetett külön tornaórákon résztvehessenek. Vkm. 95410/926.

10. A székesfőváros tanácsa méltányolva azt a nehézséget, amellyel a vidékről és külföldről Budapestre érkező tanulmányúton levő tanulóknak s azok vezetőinek e tekintetben meg kell küzdeniök, szükségesnek látta, hogy megkönnyítse ezeknek a tanulóknak szállás-kérdését, élelmezését és kalauzolását. Ehhez képest a közoktatási ügyosztály javaslatára a tanács a székesfőváros 5 iskolájában ismét felállította a diákszállót. A diákszállók erre alkalmas fővárosi iskolaépületekben nyertek elhelyezést. Ezek a szállók katonaágyakkal, szalmazsákokkal, fejpárnákkal, ágyanként két lepedővel és takarókkal vannak felszerelve. Ezenkívül mosdók, konyhák és ebédlők állnak rendelkezésre. A mai rossz gazdasági viszonyok miatt, másrészt célszerűségi okokból a reggelit és vacsorát a tanulók a diákszállóban fogyasztják el. A diákszállók egyszerűek, tiszták és egészségügyi követelményeknek megfelelő helyiségek. A diákszállók igénybevételére elegendő, ha az illető tanintézet kérésével Budapest székesfőváros tanácsa VII. (közoktatási) ügyosztályához fordul engedélyért. Egyéb felvilágosításokért (program, vasuti kedvezmény, ellátás, kalauzolás, színház- és egyéb belépőjegyek) *Petik Kálmán* igazgatóhoz (Budapest IV, Cukor-utca 6) kell fordulni. A székesfőváros tanácsa a tanulmányút keretében csoportosan és tanáraik felügyelete alatt ideérkező tanulóknak olcsó élelmezést, elszállásolást, olcsó vagy ingyenes belépőjegyeket, az itt tartózkodás idejére teljesen kidolgozott programot, napi 2 villamosjegyet és az érkezéstől az elutazásig szakszerű kalauzolást biztosít. Egyedül utazó diákok nem helyezhetők el. A hazai tanulók vasuti kedvezmény-ügyét is elintézi. Reggelire a tanulók 3 dl. tejet 2 süteménnyel, délből a Városi Étkezőben leves, hús főzelékkel, tészta és kenyérből álló ebédet, vacsorára hideg húst és kenyeret kapnak. A napi élelmezés, elszállásolás és 2 villamosjegy 3 pengőbe kerül. Ezenkívül két lepedő mosatási díja 1 P, mely összeg az itt tartózkodás idejére csak egyszer fizetendő. Vkm. 30191/927.

11. A) Az érettségi bizonyítványban a tanuló neve után az eddigi gyakorlat szerint feltüntetendő, mely intézetben, illetve mely intézetekben végezte az I—VIII. osztályt. Ebben a felsorolásban az intézetek az illető osztályoknak megfelelően azon a néven nevezendők meg, amintőt (főgimn., főreál, 1924/25 óta gimn., reálgimn.) az intézet az illető osztály látogatása idején képviselt. B) Az érettségi bizonyítvány záradékában „Erről neki a (kaposvári m. kir. állami Somssich Pál reálgimnázium) pecsétjével stb. ellátott jelen bizonyítványt kiadjuk (csak az intézet új elnevezése használható, tekintet

nélkül arra, hogy az intézetben átmenetileg még görög és görögpótló tárgyak szerepelnek). C) Az 1924. évi XI. t.-c. életbeléptetése előtt kiállított és elveszett érettségi bizonyítványok másodlatának kiállításakor a régi görög, illetve görögpótló nyomtatványminta szövege használandó a régi záradékkal, mert az új középiskolai törvény 16. §-a alapján a 45440/1924. sz. rendeletben megállapított jogosítási záradék az 1924. évi XI. t.-c. életbeléptetése előtt kiállított érettségi bizonyítványokra nem vonatkozik. Vkm. 32495/927.

12. Az érettségi vizsgálatokra való kiküldetésekkor felszámítható s a Közlöny legutóbbi számában közölt díjak hatályukat veszítették.

Dr. Jámber György.

Pillanatképek az amerikai iskolából.

1. Iskolai takarékpénztárak.

Az amerikai iskolák úgy tanítják takarékosagra a gyermekeket, hogy velük bankot alakítottak és ebben gyümölcsöztetik azoknak megtakarított filléreit. Az Egyesült Államok összes iskolái pedig egy közös bankot létesítettek, melyben a centek dollárrá, a dollárok milliökká növekedtek. Az iskolai takarékpénztárak legújabb kimutatása szerint a múlt (1925—26) iskolaévben több mint 20 millió dollár volt a megtakarított összeg. Ezt 11,371 iskolának több, mint 4 millió növendéke takarította meg. A legkevesebbet Idaho államban gyűjtötték, ahol 2 iskolában volt ifjúsági takarékpénztár és ezekben 192 növendék 56332 dollárt takarított meg. A legtöbbet New York államban gyűjtötték: több mint ezer iskolában 500,000 növendék közel 2 millió dollárt. A takarékosági mozgalomban nemcsak a tényleges, hanem a volt növendékek is résztvehetnek, valamint a tanítók is.

2. A *numerus clausus* Amerikában.

„The American Association of University Professors“ okt. 29-én közgyűlést tartott, melyen az egyetemre jelentkezők megroslálásának kérdését tárgyalták. Az egyetemek nivója annyira leszállt, hogy sürgős segítségre van szükség.

A helyzet megértéséhez tudnunk kell a következőket: A mindenkire kötelező elemi iskola 8 évfolyamos, mely után következik a 4 évfolyami középiskola (high school). Az egyetem éppen olyan üzleti vállalkozás, mint akár egy áruház: a bevételnek többnek kell lenni a kiadásnál. És még egyet! Az egyetem-vállalat rendszeren nem állami, hanem magánvállalkozás, vagy magánalapítás. Az egyetemen éppen úgy árucikk a tudomány, mint a patikában az orvosság. Az egyetemi tanár hirdetett előadásait pontokkal értékeli (pl. angol irod. tört. 3 pont). Minden pont ára 10 dollár. Aki tehát heti 16 órát hallgat 16 ponttal, az 160 dollár tandíjat fizet (a beiratási és egyéb díjakon felül!). Az egyetemek között verseny van arra nézve, hogy hallgatókat szerezzenek, mert hiszen ez bevétel-többletet jelent. Ma pedig arról tanácskoznak az illetékesek, hogy a hallgatók számát leszorítsák az oda nem valók kizárásával. Nagy szó ez a business hazájában!

Az amerikai iskola a demokrácia szolgálatában áll. Itt senki sem tagadja, hogy az iskola a politika eszköze. A politikai demokrácia mindenkit

egyenlőnek hirdet és az érvényesülést mindenki előtt szabadbá nyilvánítja. Eszerint a demokrácia eszménye szerint az iskola, és pedig minden fokú iskola célja, hogy a kultura áldásaiban mindenkit részesítsen. Éppen ezért mindenkit belekényszerít az iskolába és nem tesz különbséget a gazdag és a szegény ember gyermeke között. Ez az elmélet. A gyakorlatban pedig ez következett be: a jobb módú, szellemileg fejlettebb gyermek több tudással jön az iskolába, mint a szegény ember gyermeke. A tanítónak együtt és egyenlően kell kezelnie mind a kettőt, vagyis a nivó leszáll. Az ideál az átlag, a standard lesz. A nagy tömegnek mindig nagy a tehetetlensége, de baj, ha ez a többit is magával húzza. Az amerikai iskolában pedig ez következett be. A középiskola nivója is emiatt süllyedt le. Ha az ilyen tanulóelem kerül az egyetemre, természetes, hogy ezt az egyetem is megérzi.

Hogy az ide nem való elemek kizorításával lehet csak emelni az egyetem nivóját, ez az álláspontja az egyetemi tanároknak. A baj olyan nagy és égető, hogy most már orvosságról kell gondoskodni. Az egyetemi tanároktól ajánlott mód: a numerus clausus és ennek keretében csakis az odavalók kiválogatása. Ez persze éles ellentétben áll a demokrácia alapeszméjével s így igen nagy akadályra kellett számítaniok. Az igazi orvosság az volna, ha az alsóbb fokú iskolákat reformálnák meg. Ez ma még nem lehetséges, mert az alsóbbfokú iskolák ügyében 100 millió ember van érdekelve, akik csak a politikát látják a dologban. Kezdik tehát az egyetemeken, amely kevesebb és a tanultabb embereket érdekli. Ezek is észrevették, hogy a kérdés tulajdonképpen az arisztokrácia és a demokrácia küzdelme, de belátják, hogy a mai helyzet tarthatatlan. És ha az orvosságot „arisztokráciá“-nak* hívják, nem baj, be kell venni. Még a „Times“ is elismeri az egyetemi tanárok állásfoglalásának helyességét az „Aristocracy and democracy“ című cikkében. „Itt kezdődik a küzdelem az arisztokratikus és a demokratikus iskola között“ — írja a bevezető sorokban. Igazat ad az egyetemi tanárok megállapításának: „ha mindenki mehet az egyetemre, akkor egyenlő és egységes lesz ugyan a társadalom, de csak közepes és tudatlan“. Éppen ezért az egyetemi tanárok ezt követelik: „Állapítsák meg az egyetemre bocsátandók legmagasabb számát. Ezt hozzák köztudomásra. A kiválasztó bizottság élére teljes hatalmú elnökök tegyenek“. A demokrácia leghatalmasabb szócsöve, a Times, ezzel zárja cikkét: „Ezek megtartásával az egyetemi tanárok az arisztokratikus kiválasztással a legdemokratikusabb intézményt fogják megteremteni“.

Ehhez kommentár nem kell.

New York, 1926 nov. 23.

Gáspár Pál.

* Arisztokrácián itt a szellemi arisztokráciát értik.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága 1927. évi június hó 1-én Madai Gyula elnöklete alatt ülést tartott. Az ülés megnyitása után kifejezést adott annak az örömnnek, mely a tanárságot két igazgatósági tag kitüntetésével érte: Baros Gyula dr. tanárt az akadémia tagjai sorába választotta; Friml Aladár dr. c. főigazgatót pedig nyugalomba vonulása alkalmával a kormányzó úr Őfőméltósága elismerésével tüntette ki. Közli, hogy a III. Egyetemes Tanügyi Kongresszust egy évre elhalasztották (l. Közlöny 340. l.). Ezúttal is felhívja a középiskolai tanárság figyelmét a pedagógusok e jelentős megmozdulására s kéri, hogy a tanárság is igyekezzék multjához és jelenéhez méltó helyet biztosítani és elfoglalni a kongresszuson. Ezek után részletesen ismerteti a legutóbbi igazgatósági ülés óta történeteket: a harc a helyzet megjavításáért szakadatlanul folyik, sőt úgy érzi, döntő stádiumba jutott (l. Közlöny 299. l.). A költségvetési vitában is (l. Közlöny 307. l.) az érdeklődés középpontjába került a középiskolai tanárság ügye s itt hangzott el a miniszter úr nagy-jelentőségű nyilatkozata is, hogy a „középiskolákért nem vállalhatja a felelősséget“. Ehhez fűzve jelenti, hogy Nagy Sándor a hódmezővásárhelyi ref. gimn. igazgatója a *Nehéz idők* c. cikkének hatása alatt a tanári kar nevében Bethlen István gróf miniszterelnöknek üdvözlő sürgönyt küldött, amelyre a miniszterelnök úr meleghangú választ adott.

Az elnöki előterjesztéssel kapcsolatban Acsay István azt a kívánalmat fejezi ki, hogy a széniumos rendszerre való áttérés esetén az igazgatók ne olvasztassanak be a tanárok közé igazgatói pótlékkal, mert ez a tanárság értékelésében nagy visszaesést jelentene, hanem a főigazgatókkal együtt államfői kinevezéssel külön státusba soroztassanak. Irsik József felhívja az Egyesület figyelmét a Kansz szolgálati pragmatikájára és kíváncsnak tartaná, ha azzal az Egyesület is behatóan foglalkoznék.

Édes Jenő főtitkár ismerteti a legutóbbi igazgatósági ülés óta érkezett iratokat. A mult igazgatósági ülés határozata értelmében átirát az Evangélikus Tanáregyesületnek, de még válasz nem érkezett. Az egyesület kérésére a nm. vallás- és közoktatásügyi minisztérium a Közlöny céljaira 1600 P-t utalt ki. Az Egyetemi Nyomda az Egyesületnek 4000 P-t adományozott; az elnökség ebből 2400 P-t a Közlöny költségeire, 1600 P-t pedig a Tanárok Segítő Egyesületének szándékozik juttatni. Az összegeket az Egyesület köszönetének kifejezésével fel is vette. Jelentést tesz a szabolcsi kör nagykallói és a győri kör kőszegi üléséről s bemutatja a Polgári iskolai Tanáregyesület-

nek közgyűlési meghívóját. Az igazgatóság képviselőjével *Németh Józsefet* bízta meg. Jelenti továbbá, hogy a nagyszünidő meghosszabbítását ellenző kérést terjesztett fel. Végül a Tanárok Házára vonatkozólag közli, hogy az átirási illetéket (4384 P 35 f.-t) a fővárosnak kifizette. Kérést intézett a nm. Minisztériumhoz a Tanárok Házára szedhető jutalék felemeléseért, tekintettel arra, hogy a törvény értelmében többé gyűjteni nem lehet. Több intézet, mely a Tanárok Háza javára gyűjteni nem tartozott, gyűjtött. Ezek közül a szegedi piarista gimnázium a beküldött 35 P-t, a dombóvári kir. kath. 80 P-t és a jászapáti kir. kath. reálgimn. 27 P 92 f.-t a Tanárok Házának adományozta; a gyulai kath. reálgimn. gyűjtését a Kath. Tanáregyesület javára átutalni kérte. A miskolci kir. kath. gimn. a beküldött 3077 P hova fordításáról még nem válaszolt. Ezzel kapcsolatban *Acsay István*, mint a Kath. Tanáregyesület elnöke, bemutatja a miskolciak levelét, melyben az összeget, vagy legalább is a felét a Kath. Tanárok Házának alapjához átutalni kéri. Az igazgatóság e kérésnek megfelelően, az egész összeg átutalását határozza el. A Tanárok Házának vagyoni állapota ezek szerint: készpénzben van 6774 P 62 f.; adósság a Moltárnál 153.500 P. — *Németh József* pénztáros jelentése után az igazgatóság elkészíti a tisztikar tiszteletdíjára vonatkozólag a közgyűlés elé terjesztendő javaslatát. — *Finály Gábor* a segélyző-alap elnöke jelenti, hogy a fizetések $\frac{1}{1000}$ -t kérő leveleire csak kilenc intézet válaszolt kedvezően. A Kölcsey-mérfőzést illetőleg jelenti, hogy mérfőzést három intézet tartott s felhatalmazást kér a jövő évi mérfőzés előkészítésére is ugyanazon bizottság keretében. — Végül az igazgatóság elfogadta *Marczinkó Ferencnek* azt az indítványát, hogy az Egyesület ősszel tegye meg a lépéseket a Budapesti Tanári Kör megalakítására.

Dr. Nagy Pál titkár.

Debreceni Kör.

A Debreceni Tanári Kör *dr. Bessenyei Lajos* elnökle alatt 1927. április 4-én gyűlést tartott, amelyen *dr. Szeremley Béla* ref. gimnáziumi tanár olvasott fel „A nagyszünidő kérdése” címen. Összehasonlítván a magyar középiskola szünidőit más országok középiskoláinak szünidőivel, a kérdést két szempontból vette vizsgálat tárgyává: terjedelemben és elhelyezés szempontjából. Terjedelem tekintetében megállapította, hogy a nagyszünidő tartama körülbelül egyenlő majdnem minden európai országban, legfeljebb 1—2 hét a differencia. Ezen okból kifolyólag nincs szükség a meghosszabbításra. Sokkal helyesebb volna, ha a tanulási idő alatt gyakrabban adnánk rövidebb szüneteket a test és lélek pihentetése végett, mint igen hosszú nyári szünidőt, mert ez már a feledés veszedelmét hordozza magában.

A nagyszünidő elhelyezésének függenie kell az ország éghajlati viszonyaitól, továbbá a lakosság főfoglalkozásától. Hazánkban a legnagyobb meleg jún. (19°6'), júl. (21°6'), aug. (20°5') hónapokban van, míg szeptemberben már csak 16°6' az általános hőmérséklet. Ennél fogva éghajlatunk alatt a nagyvakáció ideje legjobb a fennálló gyakorlat szerint. Júliusban és augusztusban van a legnagyobb mezei munkák ideje. A jelenlegi szokást hosszú tapasztalat érlelte meg, nincs ok, hogy a külföldre igazodás végett megváltoztassuk. Ha javítás szükség forog fenn a nagyszünidő kiszabása körül, ez az évvégi elbocsátásnál van az állami iskolákban, ahol, bár jún. 20. körül végződik az iskolai munka, a bizonyítvány kiadása csak a hagyományos Péter és Pál napján következik el. Nagyon helytelen ez a szokás, mert a vidéki tanulóiifjúság vizsga után mintegy tíz napig kénytelen vesztegelni a városban s ezen idő alatt sok veszélynek van kitéve erkölcsi szempontból. A ref. iskolák vizsgálati rendje lehetővé teszi, hogy a vizsgák után másnap a tanulók bizonyítványt kaphassanak s a vidékiek haza mehessenek. Dr. Horvay Róbert, dr. Szabó Márton, Majoros Béla és Jakucs István hozzászólásai után a Kör a következő határozati javaslatban állapodik meg:

1. A Debreceni Tanári Kör az iskolai szünidők jelenlegi mennyiségét és időpontját célszerűnek és továbbra változatlanul fenntartandónak véli, mert a klimatikus és közgazdasági viszonyok is ezt javasolják. 2. Kíváncosnak tartja továbbá, hogy az állam a maga rendtartásában keressen megoldást arra, hogy a növendékek a vizsga utáni napon megkapják bizonyítványukat és végleg elbocsáttassanak.

Ezután dr. Kiss Miklós pénztáros tette meg jelentését a pénztár állapotáról.

Dr. Kun Sándor
titkár.

A főtítkár levelesládájából.

1. **Elszámolás a Tanárok Nevelő Háza gyűjtéséről:** Az állami és községi középiskolák a 84,313/1926. sz. min. engedély alapján fogantatosított gyűjtésből a következő összegeket küldötték be a postatakarékpénztárnál fennálló 24.583. számú csekkszámunkra:

1. Balassagyarmati áll. rg. 54°66'; 2. Békéscsabai áll. leányg. 600; 3. Budapesti I. ker. Verbőczy rg. 1653°48'; 4. II. ker. Mátyás király rg. 745°03'; 5. III. ker. Árpád rg. 656°23'; 6. V. ker. Berzsényi g. 1226°32'; 7. VI. ker. Kölcsey rg. 1227°76'; 8. VII. ker. Madách g. 1929°57'; 9. VII. ker. Szent István rg. 1743°26'; 10. VIII. ker. állami gyakorló gimn. 510°16'; 11. VIII. ker. Zrínyi Miklós rg. 995°58'; 12. IX.

ker. Fáy András rg. 665'33; 13. X. ker. Széchenyi rg. 898'40; 14. X. ker. Szent László rg. 1258'18; 15. II. ker. Toldy réal. 1104'70; 16. V. ker. Bolyai réal. 1112'88; 17. VI. ker. Kemény Zs. réal. 892'54; 18. I. ker. községi Szilágyi E. leányg. 856'24; 19. Budapesti VI. Mária Terézia leányg. 2259'32; 20. Erzsébet nőiskola 23'70; 21. Ceglédi áll. rg. 1609'16; 22. Csongrádi áll. rg. 124'81; 23. Debreceni áll. rg. 603'60; 24. E. ki áll. réal. 575'24; 25. Esztergomi községi réal. 320'00; 26. Gyöngyösi áll. rg. 390'66; 27. Győri áll. réal. 671'18; 28. Győri áll. leányg. 461'37; 29. Jászberényi áll. réalg. 646'92; 30. Kaposvári társ. leányg. 300'80; 31. Kispesti áll. rg. 808'20; 32. Kisvárdai áll. rg. 939'20; 33. Makói áll. rg. 255'56; 34. Mezőtúri áll. leányg. 139'84; 35. Miskolci áll. réal. 712'66; 36. Nagykállói áll. rg. 476'23; 37. Pécsi áll. réal. 1148'64; 38. Soproni áll. réal. 260'00; 39. Soproni áll. leányg. 332'82; 40. Sümegi áll. réal. 274'95; 41. Szegedi áll. rg. 492'34; 42. Szegedi áll. réal. 240'00; 43. Szekszárdi áll. rg. 362'59; 44. Szentesi áll. rg. 640'07; 45. Szentgotthárdi áll. rg. 216'00; 46. Székesfehérvári áll. réal. 525'33; 47. Székesfehérvári közs. leányg. 24'00; 48. Szolnoki áll. rg. 267'04; 49. Szombathelyi áll. réal. 508'00; 50. Szombathelyi áll. leányg. 408'78; 51. Újpesti áll. Könyves Kálmán rg. 934'26; 52. Újpesti áll. leányg. 759'20; 53. Zalaegerszegi áll. rg. 143'14; 54. Sár-bogárdi közs. rg. 12'90; 55. Pesterzsébeti áll. réalg. 477'67; 56. Kiskúnfélegyháza közs. kath. rg. 428'39; 57. Szegedi áll. leányg. 1000'65; összesen 38905'44 pengő.

A fenti összesen kívül adományként az alábbi összegek folytak be hozzánk:

1. A szegedi piarista gimnáziumtól 35'00; 2. a gyulai róm. kath. reálgimnáziumtól 40'60; 3. a dombóvári kir. kath. reálgimnáziumtól 80'00; 4. a miskolci ref. leánygimnáziumtól 394'00; 5. a jászapáti kir. kath. reálgimnáziumtól 27'92; 6. a miskolci kir. kath. gimnáziumtól 3077'36; 7. a miskolci izr. leánygimnáziumtól 91'78; 8. egy külön gyűjtőíven (Gyűrűs Károlynétől): 4'80. Összesen 3751'46.

A két összeg együtt 42.656 P 90 fill., azaz negyvenkettőezerhat-százötvenhat pengő és 90 fillér, melyet a Magyar Országos Központi Takarékpénztárnál fennálló adósságunk törlesztésére és a Csepreghy-utca 4. sz. alatt vásárolt ház átiratási költségeinek fedezésére fordítottunk. Erre nézve könyvelésünk részletes és pontos adatokkal szolgál.

A hivatkozott rendelet értelmében az állami és községi középiskolák igazgatóinak számozott és az Országos Középiskolai Tanár-egyesület pecsétjével ellátott gyűjtőíveket küldtünk. A legtöbb intézet igazgatósága osztályonként kiosztotta az íveket, a gyűjtésről részletes jelentést, összefoglaló kimutatást készített és a gyűjtött pénzt pontosan beküldte. A visszaérkezett gyűjtőíveket egyesületünk főtitkára összegezte. Az összegezésből kitűnt, hogy a beküldött összeg valamivel nagyobb a gyűjtőíveken feltüntetett adományok összegénél, aminek

az az oka, hogy több tanuló elvesztette a neki adott ívet, de azért adományát eljuttatta az intézet igazgatóságához.

Az elveszett ívek száma 309, ami a szétküldött 28.399 ívnek egy ezrelékénél csak valamivel több. Ez a körülmény azt mutatja, hogy az igazgatóságok kellő szigorral ellenőrizték az ívek beszolgáltatását. Természetesnek találjuk, hogy néhány ív a tanulók kezén elkallódott, s hogy a ragályos betegségben szenvedő tanulóktól az íveket nem szedték be.

A székesfőváros által fenntartott középiskolák a székesfővárosi tanács határozata értelmében nem gyűjthettek s a gyűjtést csak az I. ker. városi leánygimnázium foganatosította.

Nem gyűjtöttek, de adományt küldtek: az állami reáliskola, Sopron; állami reáliskola, Szeged; községi leánygimnázium, Székesfehérvár.

A mai napig a gyűjtésről jelentést nem küldtek: a Málnai Mihály-féle leányközépiskola, Budapest; Zsidó reálgimn., Debrecen; állami reálgimn., Kaposvár; állami reáliskola Kecskemét; állami reálgimn. Nyirbátor. Mihelyt ezen iskolák igazgatóságaitól a gyűjtőíveket visszakapjuk, külön pótjelentésben fogunk gyűjtésünkről elszámolni.

Éppen e sorok írásakor kapjuk a budapesti IV. ker. Veres Pálné leánygimnázium gyűjtéséből befolyt összeget, amely 527 pengőt tesz ki. Evvel együtt a gyűjtés végeredménye = 43.183 pengő 90 fillér.

2. Köszönet a gyűjtés irányításáért. A Tanárok Nevelő Házára rendezett gyűjtés ügyét a tankerületi kir. főigazgató urak igen meleg szeretettel és nagy megértéssel karolták fel. Szíves buzdító felhívásuknak tulajdonítható, hogy a gyűjtés szép eredménnyel végződött. Ezért az elnökség őszinte köszönetét e helyen is tolmácsoljuk.

Hasonló elismerés és köszönet illeti meg az egyes intézetek igazgatóit is, akik buzgó tevékenységükkel nagyban hozzájárultak a gyűjtés sikeréhez. A beérkezett jelentésekből igen sok érdekes adatot lehetne felhozni arra, hogy az önmagunkért való cselekvésben kik működtek közre áldozatos tevékenységgel és igen sok köszönőlevelet kellene írunk tanártársainknak is, akik még a saját filléreiket is odaadták a nemes célra. Akiket illet, tekintsék e sorainkat köszönetnek!

3. Az egyetemi nyomda adománya. Dr. Czakó Elemér államtitkár úr, az egyetemi nyomda főigazgatója, 1927 ápr. 26-án kelt levelében arról értesítette az elnökséget, hogy az egyetemi nyomda végrehajtóbizottsága a tanárok kulturális és karitatív céljaira kijelölt 50 millió (azaz ötven millió) korona adományát egy összegben eljuttatja az O. K. T. E. elnökségéhez, szabad kezét adván annak felhasználását illetőleg. Mikor a nagylelkű adományért hálás köszönetet mondunk, jelezzük, hogy a kulturális célnak megfelelően 30 milliót a

Közlöny céljaira, 20 milliót pedig karitatív alapunknak támogatására használunk fel.

4. A Közlöny segélyezése. A nagym. vkm. méltányolva azt a törekvésünket, hogy a Közlöny hasábjain paedagógiai és didaktikai cikkekben állandóan tájékoztathassuk a középiskolai tanárságot 29.861/1927. számú rendeletével 1600 pengő rendkívüli segélyt utalt ki folyóiratunk részére. Szíves köszönetet mondunk érte.

5. A hódmezővásárhelyi ref. gimnázium üdvözlő sürgőnye Bethlen István gróf miniszterelnökhöz. A Közlöny f. évi március—április havi számában elnökünk „Nehéz Idők” című vezércikkéből mindenki értesült róla, hogy a miniszterelnök úr Öngyméltósága különös érdeklődést tanúsít a középiskolai tanárság ügye iránt és hogy az iskola erkölcsét fölébe helyezi a szükséges pénzáldozatnak. Ez a híradás arra indította a hódmezővásárhelyi ref. gimnázium igazgatóját és tanári testületét, hogy a miniszterelnök urat a következő sürgönnyel üdvözljék:

„Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny április havi számából olvastuk, hogy Nagyméltóságod államférfiúi bölcsesége s a magyar nemzeti művelődés jövőjét építgető magyar lelke felismerte azt a veszedelmet, melyet a tanárok magántanítói munkavállalásának tekintélyromboló gyakorlata jelent. Mély tisztelettel és szívünk igaz hálájával köszönjük Nagyméltóságodnak, hogy a magyar nemzeti közművelődés érdekében az iskola erkölcsének megóvása mellett felemelte hathatós szavát s a magyar tanárság ügyét, mint nemcsak a magyar Ma, hanem méginkább a magyar Holnap egyik legfontosabb kérdését ajánljuk továbbra is megértő szeretetébe”.

E táviratra egy hét múlva a következő válasz érkezett: „Nagy Sándor főgimn. igazgató, Hódmezővásárhely. A hódmezővásárhelyi református gimnázium tanárai nevében hozzám intézett jóleső táviratért fogadja és tolmácsolja kérem köszönetem nyilvánítását. Gróf Bethlen István m. kir. miniszterelnök”.

Örömmel közöljük ez eseményt kartársainkkal.

Édes Jenő főtitkár.

Nyugtázás.

A Tanárok Nevelő Háza 24.583 számú csekkszámáján április 4-ike óta a következő összegek folytak be:

Soproni áll. leánygimn. 14; Jászberényi áll. reálgimn. 1'60; Ujpesti Könyves Kálmán reálgimn. 91'20+12'80; Budapesti VIII. ker. Zrinyi reálgimn. 30'40; Ujpesti áll. leányközépiskola 22'40; Gyöngyösi áll. reálgimn. 9'60; Orsz. Nőképző Veres Pálné leánygimn. 322'70+ +204'30; Zalaegerszegi áll. reálgimn. 9'60; Ceglédi áll. reálgimn. 11'20; Miskolci áll. reálisk. 8'00; Pécsi áll. gyakorló reálisk. 19'20.

Budapest, 1927 június 8.

Édes Jenő házgondnok.

Kérelem.

A legmélyebb tisztelettel kérjük fel az állami és a községi középiskolák igazgatóit, hogy szíveskedjenek a Tanárok Nevelő Házára tanulónként beszédelt és esetleg még be nem szolgáltatott 20.000 koronás járulékokat június hó folyamán beküldeni, hogy az 1926/1927. tanévi számadásainkat lezárhassuk.

Tévedések elkerülése végett kérjük a 24.583. számú csekklap felhasználását. Pár napon belül minden egyes intézetnek 6 darab csekklapot küldünk.

Igen fontos a Tanárok Nevelő Házára nézve, hogy a minisztérium által megállapítandó 1927/1928. tanévi járulékok a beíratások befejeztével egyidejűleg befizetessenek, mert minél előbb tudjuk törleszteni a házra felvett adósságunkat, annál kisebb kamatot kell fizetnünk.

Teljes tisztelettel:

Az elnökség.

HÍREK.

Kormányzói elismerés. *Dr. Friml Aladár* c. tanker. kir. főigazgató nyugalomba vonulása alkalmából a magyar tanügy érdekében kifejtett sokévi buzgó és értékes szolgálataiért kormányzói elismerésben részesült. — E legfelsőbb helyről nyert kitüntetés osztatlan örömet kelt mindenfelé; ez a kitüntetés *Friml Aladár* kiváló egyéniségén keresztül szól az egész tanárságnak s Egyesületünknek is, melyet mint igazgatósági tag minden időben meleg szeretettel segített feladatának teljesítésében.

Kinevezés „a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Demény Károly* államtitkár, az Országos Testnevelési Tanács alelnökét az Országos Közoktatási Tanács tagjává e Tanács 1926. évi szeptember hó 1-től 1931. évi augusztus hó 31-ig terjedő öt évi időszakának hátralevő tartamára kinevezte“.

Igazgatói kinevezés „a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Boleszny Antal* kiskunfélegyházi városi róm. kath. reálgimnáziumi rendes tanárt a kiskunfélegyházi városi kath. „Szent László“ reálgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes igazgatóvá kinevezte“.

Új akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia idei választása alkalmából két középiskolai tanárt emelt tagjai sorába. Az egyik *Baros Gyula dr.* Egyesületünk igazgatósági tagja, a budapesti Veres Pálné leánygimnázium tanára, mint jeles irodalomtörténész sok értékes értekezésének a jutalmazására nyerte el ezt a legszebb kitün-

tetést; a másik tanár a kolozsvári ref. kollégium neves tanára Csüri Bálint, akit jeles nyelvészeti dolgozatai után választottak be. Őszinte örömünk kifejezése mellett kívánjuk, hogy e nagy megtiszteltetés legyen tudós munkásságuknak újabb kiindulópontja: hasznára a magyar tudománynak és dicsőségére a magyar tanárságnak.

Nyilvánossági jog. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a gödöllői prémontrei rendi reálgimnázium I—IV. osztályainak, a budapesti szentbenedekrendi kath. Szent Benedek-reálgimnázium I—IV. osztályainak, a budapesti I. ker. Szent Margit, leánygimnázium I—VII. osztályainak s a szeghalomi Péter András ref. reálgimnázium I. osztályának a nyilvánossági jogot és a székesfehérvári községi leánygimnázium I—VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálat tartásának jogát a folyó 1926/27. tanévre megadta.

† **Toborffy Zoltán dr.** egyetemi m. tanár, a budapesti VIII. ker. Vörösmarty Mihály reáliskola tanára életének 45-ik évében elhunyt. Benne a középiskola egyik legjelesebb tagját s a magyar tudományos egyik kiváló munkását veszítette el. Kitűnő tankönyvein és szakszerű értekezésein kívül a baráti szeretet és a tanítványi hála őrzik emlékét.

† **Hegedüs István** a budapesti VIII. kerületi állami Zrinyi Miklós reálgimnázium nyugalmazott tanára életének 71. évében, március 15-ikén elhunyt. A megboldogult majdnem negyven évet töltött a tanári pályán. Igazi képviselője volt a derült, szerető szívű, lelkes tanárnak. Tanártársai egyenességéért, finom tapintatáért szerették, kötelességtudásáért és műveltségéért tisztelték. Tanítványai benne nagytudású, nemes mesterüket siratják, aki minden emberi gyengeségtől menten szolgálta az ifjúság nevelésén keresztül a magyarság ügyét.

† **Séllei Péter**, a békési ref. reálgimn. ny. tanára, életének 73. évében, 31 évre terjedő tényleges tanári szolgálat után, nyugalomba vonulásának 19. évében 1927 május hó 13-án elhunyt. Volt növedékeinek hatalmas serege áldja a mindenkor javukért fáradozó tanárnak emlékét.

A Tanügyi Kongresszust jövőre halasztották. A III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus Előkészítő Bizottsága körlevélben tudatja, hogy a kongresszust f. évi július hó elejéről jövő évi husvét vagy pünkösd tájára halasztották. Az elhalasztás okait a körlevél az alábbiakban adja:

„A III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus előkészítése már másfél év óta folyik. Különösen az utóbbi hónapokban kifejtett lelkes munkakészség arra enged következtetni, hogy ez a kongresszus még

a hátralevő rövid idő alatt is a magyar oktatóvilágnak érdemleges megnyilatkozásává válik. Az Előkészítő Bizottság Elnöksége mégis úgy határozott, hogy a III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus megtartását elhalasztja a jövő iskolai évre, mert azt akarja, hogy a nagygyűlésen és a szakosztályokban szóba kerülő kérdések tárgyalása még alaposabban és részletesebben elkészíttessék.

Kétségtelen, hogy a hátralevő két hónap alatt mindenre kiterjedő gondosságunkat már nem vihetjük olyan mértékben bele a nekilendült egyetemes készülődésbe, ahogyan szeretnők. Az iskolaévet záró gondok, meg egyéb körülmények is most már lázas sietséggé fokoznák a kongresszus megnyitását. Ez pedig nem volna kívánatos, mert nem a mindenáron való kongresszustartás a célunk, hanem az, hogy minél egységesebb, a viszonyoknak minél megfelelőbb s minél alaposabban megokolt határozatai legyenek a nagygyűlésnek.

Az előkészületek hosszabb ideje sohasem volt az ügy rovására. Világosan bizonyítja ezt az 1896-ban megtartott II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus előkészítése is, mely három évig tartott. Ezzel a halasztással annak az utóbbi időben több oldalról fölhangzott kívánságnak is törekszünk megfelelni, hogy a kongresszus lehetőleg husvét, vagy pünkösd táján, még az iskolai év folyamán tartassék meg.

A halasztás következtében természetesen érvényben marad minden eddig történt előkészület és intézkedés. A megkezdett munka egy pillanatra sem szünetel: mindenki a helyén van és a helyén marad, a kongresszus sikeréhez fűződő felelős kötelességérzéssel.

Alkalmunk lesz ezzel az elhalasztással a kongresszusi kiállítás rendezésének gondolatát jóval hatékonyabban valóra váltani. A szakosztályok foglalkoztatására, az egyes szakosztályok közös vagy rokonkérdéseinek elbírálására, a propaganda és a rendezés teendőinek minél gondosabb keresztülvitelére is most már bővebb idő áll rendelkezésre.

Kérjük tehát a kedves Kartársakat, hogy szíves közremunkálásukkal a másfél év óta folyó előkészületben továbbra is résztvenni és a kongresszusban kifejezésre jutó együttérzés érdekében minden lehető elkövetni méltóztassanak.

Ít jegyezzük meg, hogy a kongresszus középiskolai szakosztálya is megalakult Madai Gyula elnökle mellett és május 4-én vette tárgyalás alá a szakosztály tételeit.

A kongresszus iránt az oktatóvilágban nagy az érdeklődés, már több mint ezerhatszáz tag jelentkezett. Kívánatos, hogy a középiskolai tanárság is fajsúlyához és jelentőségéhez méltóan kapcsolódjék be ebbe a nagyjelentőségű pedagógiai mozgalomba s ezért kérjük Kartársainkat, hogy az idevágó híradásokat különös figyelembe részesíteni szíveskedjenek.

Az első leánykollégium Budapesten. A pesti ev. egyház a kultuszmin. 37.313/1927. V. ü. o. sz. beleegyezésével Deák-téri polg. leányiskolájából és Veres Pálné-lyceumából kötelező angol nyelvtanítással a jövő iskolai évben *leánykollégiumot* szervez. Az új iskola I. és V. osztálya nyílik meg egyidejűleg, melyekhez internátus is csatlakozik. Természetesen megmaradnak a jónévű polgáriiskola II—IV. és a továbbképző lyceum többi osztályai, melyek fokozatosan alakulnak át. Így az az irány, melyet a Raffay Sándor ev. püspök által 1920-ban létesített iskola képviselt, immár az új törvény által megszabott törvényes keretek közt érvényesül, s az eddigi ideális célok mellett főiskolákra, életpályákra képesítő érettségi bizonyítvánnyal szolgálja a gyakorlati élet követelményeit. Felvilágosítással szolgál az iskola igazgatója, dr. Böhm Dezső.

Nyári francia nyelvkurzusok. A besançon-i francia egyetem nyári nyelvtanfolyamai (cours de vacances) 1927 július 1-én kezdődnek és folytatódólagosan október végéig tartanak. E kurzusokon előképzettségre és korra való tekintet nélkül bárki résztvehet, ezekre a fentjelzett időközben tetszésszerűen időtartamra bármikor lehet beiratkozni. Tandíj egy hónapra 120 francia frank, hat hétre 160 francia frank, két hónapra 210 francia frank.

Olcsó lakásról és ellátásról a tanfolyam vezetősége gondoskodik (egy napi ellátás lakással kb. 4—5 pengő). Ebben az ügyben M. Eugène Cornuhoz (commissaire aux logements, 6 Grande-Rue, Besançon [Doubs] France), kell fordulni.

A város a svájci határ mentén, festői szépségű völgyben, a Doubs folyó alkotta szigeten épült, kb. 65.000 lakosa van. A városban és környékén a legtisztább francia nyelvet beszélik, az egyetemi kurzusok változatos programjai pedig a legegyszerűbb nyelvgyakorlatoktól a legelvontabb irodalmi, nyelvészeti, földrajzi, történelmi és egyéb előadásokig, minden igényt kielégítenek. Vasárnap és ünnepnap egész napi, minden csütörtökön d. u. félnapos kirándulások a Jura hegységébe és a messzebbfekvő vidékekre is. A tanfolyamok titkárságának címe: Cours de vacances, Besançon (Doubs) 30 rue Mégevend (France).

Szóbeli felvilágosítással és programmal szíveségből szolgál: hétfőn d. e. 11—1-ig és pénteken 10—12-ig Pálmay Béla székesfővárosi tanár, X., Százados-út 6 (polgári fiúiskola); csütörtökön 9—10-ig és szombaton 10—11-ig dr. Turkovich Ferenc szfv. tanár, VIII., Vas-u. 9—11 (felsőkereskedelmi iskola).

Nyári tanfolyamok Berlinben. A berlini Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht külföldi osztálya a nyári hónapokban pedagógiai tanfolyamokat tart külföldiek számára. Egy-egy tanfolyam két hétig tart. Részvételi díj 40 márka. A tanfolyamra csak korlátolt számban (20—30) veszünk fel. Jelentkezni a fenti intézetnél kell (Berlin W 35, Potsdamerstrasse 120). A tanfolyam vezetősége kívánatra olcsó és megfelelő lakásról és ételmezésről is gondoskodik.

A következő tanfolyamok rendezése van tervbe véve: a) testnevelési, jún. 23-tól július 6-ig; b) a művészi előadásra nevelés tanfolyam, június 23-tól július 6-ig; c) közügyességi, júl. 13-tól július 27-ig; d) rajz, augusztus 10-től augusztus 24-ig; e) methodikai, augusztus 10-től augusztus 24-ig.

A tanfolyamok az elméleti továbbképzés mellett elsősorban gyakorlati célt tartanak szem előtt. A programmba fel van véve az iskolák látogatása és az ott folyó munkának a bemutatása. A hallgatók érdeklődési körök szerint kisebb csoportokra oszlanak és a vezetőség igyekszik az idevonatkozó kívánságokat a lehetőség szerint kielégíteni. Különösen a methodikai és a művészi előadásra nevelő tanfolyamok ígérkeznek érdekesnek és tanulságosnak

J. Gy.

KÖNYVSZEMLE.

Euripides elveszett drámáinak töredékei. A maga recenseálta görög szöveg szerint fordította s magyarázatokkal ellátta Csengery János. Görög és latin remekírók, kiadja a Magyar Tudományos Akadémiának Klasszikafilológiai Bizottsága. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1926, 8° 356 l.

Csengery János ennek a kötetnek megjelenésével váltotta be a legteljesebb mértékben azt az ígéretet, amelyet ezelőtt 23 évvel a Kisfaludy-Társaságban tartott székfoglalója alkalmából tett, hogy t. i. a Társaság kitüntető bizalmát, mellyel magyar nyelvű Aischylosát jutalmazta, Euripides átültetésével fogja meghálálni. Akkor mindjárt be is mutatta Hippolytos fordítását, amely az Akadémia bilinguis kiadásában Latkóczy Mihály Heraklesével együtt 1909-ben került ki a sajtó alól. Két évre rá ugyancsak görög szöveggel látott napvilágot a Phoinikai nők és Medeia, egy harmadik kötetben pedig görög szöveg nélkül Alkestis, Jon, a két Iphigenia és a Bacchans-nők, az 1915-ben megjelent négy kötetben Kyklops, Hereklidák, Hekabe, Andromache, Ótalomkeresők és a Trójai nők s végül 1919-ben Elektra, Helena, Orestes, Rhesos és Herakles, ez utóbbi most már Csengerynek a Latkóczyénál hűségesebb és Euripides gondolatait igazabban visszautkröztelő fordításában. Bár ez az öt kötet a művelt magyar nagyközönség számára az Euripides neve alatt fennmaradt valamennyi teljes tragédiát, illetve satyrosjátékot hozzáférhetővé tette, Csengery nagyszerű teljesítményével megelégedve mégsem volt, hanem a legtragikusabb költőnek minden ránk maradt gondolatát is tolmácsolni kívánta. Így született meg a magyarnyelvű Euripides hatodik kötet, amelyben Csengery Euripides elveszett 56 drámájának töredékeit foglalta össze.

Ebben most már megtaláljuk a Mauck kiadásából (Euripides perditurum tragoediarum fragmenta,³ Lipsiae, Teubner, 1908.) régebben ismert töredékeket csak úgy, mint az Oxyhynchus Papyri VI. kötetében (London, 1908.) közölt Hypsipylét, — (ennek a legszámottevőbb töredéknek fordítását, valamint az akkor már készen álló kötetnek

bevezetését 1916-ban bemutatta az Egyet. Phil. Közl. XL. évf. 49. 510 ll.) — azután az ugyancsak újabban felfedezett Antiope (Flindes Petrie Papyri I), Krétaiak (Berliner Klassikertexte V. 2. 73), Leláncos Melanippe (n. o. V. 2. 85), Phaëthon (Codex Claromontanus I. 1— és Arnim, Suppl. Eurip., Kleine Texte, Bonn, 1913, p. 68), Peirithoos (Rhein. Mus. 63, 145.), Bölcs Melanippe (U. o. 63, 146) és Stheneboia (U. o. 63, 147) c. tragédiák nagyobb összefüggő részleteit.

A görög szellem barátai bizonyára élvezettel fogják olvasni ennek a kortársait messze túlhaladó s éppen ezért általuk meg nem értett, sőt képtelenebbnél-képtelenebb vádakkal illetett és sárral megdobált (Aristophanes: Békák, Nők ünnepe) szellemnek bámulatos termékeit. Hiszen az ő gondolatai, „melyek részben már az ókorban szállóigék lettek, melyek a keresztény egyházatyák kezébe is fegyvert adtak a polytheismus ellen, művelődéstörténeti hivatást teljesítettek a múltban s így, míg egyrészt kultúránk dokumentumai, másrészt ma is aktuálisoknak, szinte moderneknek látszanak. A rég letűnt világ szellemi omladékai közt, a gondolatok euripidesi harcterén hány modern gondolatunkat megtaláljuk”. (6 ll.) Az ifjaknak mily szép és Kölcsey Parainesisét eszünkbe juttató tanáccsal szolgál, pl. a 219. fr.-ben:

Három erényt kell gyakorolnod gyermekem:
Tiszteld az Istent, kik neveltek: szüleid
S Hellas közös törvényeit. Ha ezt teszed,
A jó hír legszebb koszorúja lesz tiéd.

Mennyire megszívlelendők a 16. fr.-e sorai:

A fényezésben ne legyen gyakorlatuk,
De a hönért mindig nagyokra törjenek!

Ime istenfélelmének tanubizonysága (149 fr.):

Nincsen halandó, aki boldogulni tud,
Ha legtöbb dolgában nincs véle istene.

A családi életre vonatkozólag többek között így szól (164 fr.):

Főkincse együttérző nő a férfinak.
S gazdag az asszony, ha szerető férje van.

E töredékekben a legszebb és legnemesebb eszméknek gazdag kincseshányája tárul elénk. Ha néha mégis az önző és haszonleső, kegyetlen vagy éppen istentelen ember gondolatai is felbukkannak, ne csodálkozzunk, hiszen a gonosz embereket is híven kellett a költőnek jellemeznie. Ezért Euripides felett pálcát törnünk nem szabad, annál kevésbbé, mert bizonyosak lehetünk abban, hogy saját lelki

világának szócsövétül nem ezeket a szereplőket választotta. Meg azután ha történetesen a Velencei kalmár töredékesen maradt volna ránk, bizonyára senkinek sem jutna eszébe Shylock szavaiból Shakespeare elvetemültségére következtetni!

A fordításhoz fűzött több mint száz oldalt kitevő magyarázó jegyzetekben Csengery tájékoztatót ad az egyes drámák valószínű tartalmáról és a szereplő személyekről mindenütt pontosan megjelölve, hogy ki tartotta fenn számunkra az illető töredéket. Végtelenül sajnáljuk azonban, hogy az Akadémia klassz. fil. bizottsága nem tudta lehetővé tenni a görög szöveg csatolását. Nemcsak azért fájlaljuk a bilinguisnek tervezett kötetből a görög rész elmaradását, mert Csengeryt mint szövegkritikust ismertük volna meg, hiszen a Mauck kiadásával való összevetésből így is megállapítható, hogy Csengery e téren is a legnagyobb óvatossággal és az őt jellemző körültekintéssel járt el, hanem sajnáljuk főként elvi szempontból. Igen kíváncsnak tartanók u. i., hogy a görög nyelv és irodalom iránt érdeklődő művelt nagyközönség filológiai tudásának ébrentartására ilyen bilinguis kiadások minél nagyobb számban kerüljenek forgalomba. A németeknél éppen az elmúlt évben hangsúlyozta ennek fontosságát R. Herzog Herondas-kiadásának előszavában. Itt Magyarországon pedig kitől várjuk ezt, ha nem az Akadémiától? Reméljük, hogy a gazdasági helyzet további javulásával ismét sor kerül ezekre is.

Hátra lenne még, hogy magát a fordítást érdemileg méltassuk, ez azonban a görög-római irodalom barátai előtt csaknem fölösleges, hiszen mindnyájan ismerjük e tekintetben Csengerynek a virtuózítását és tudjuk, hogy isten-adta költői tehetségét bámulatos akaraterejével és sok, alapos tanulmánnyal párosítva teljesen a magyar nemzet szolgálatába állította, amidőn csak Arany Jánostól felülmúlt tősgyökeres magyarsággal és mégis mindig filológiai pontossággal tolmácsolta nekünk a klasszikus görög-római szellem legremekebb termékeit. Ez alkalommal is bravuros munkát végzett. Az összefüggésükből kiszakított s éppen azért a fordító elé sok nehézséget táró gondolatok tolmácsolását játszi könnyedséggel végezte. Ezt a maga egészében külföldön is páratlanul álló teljesítményt így csakis ő oldotta meg, kinek életében — saját bevallása szerint — Euripides tizenkét esztendőn át hűséges kísérőtársa volt. Csak az elismerés és a hála zászlaját hajthatjuk meg Csengery előtt azzal az óhajjal, vajha a jó Isten még sokáig éltetné, hadd szólaltasson még meg ékes magyar nyelven néhány görög poetát és minél teljesebb mértékben valósítsa meg Wilamowitznak kívánságát: „Ich wünsche und hoffe, dass Sie Ihrer Nation die gesunde Kraft der alten Poesie zuführen mögen. ...“ Hiszen erre nálunk éppen ma, a görög tanulmányok sajnálatos háttérbe szorulásának idején kétszeres szükség lenne.

(Győr).

Módi Mihály.

Dr. Strömpl Gábor: Térképolvasás. A Turistaság és Alpinizmus szakkönyvei 6. Budapest 1927. A Turistaság és Alpinizmus kiadása.

Az utóbbi években hatalmas érdeklődést látunk a térképek terén. A háború és a turistáskodás terelték a figyelmet a térképek felé. Az első csak a kíváncsiságot keltette fel, a második mindinkább és minden társadalmi rétegre való áttérjedése a térkép iránti megértést, igényt és egyszersmind szükségletet teremtette meg. Az egyszerre jelentkező nagy kereslet azonban sajnálattal vette észre, hogy nem elégséges térképet venni, nem vezet célra a „jelek” megtanulása se, mert a térkép *megértése, olvasása* hosszas elmélyedő elméleti és gyakorlati tájékozódást kíván. Ebből a szükségletből fakadt az utolsó öt esztendőben három ilyenmű könyvnek megjelenése is.

A legrégebb *Hajts L.*, a második *Kogutowicz Lajos*, a harmadik *Strömpl Gábor* térképolvasást tárgyaló műve. Az első igen szűkre van szabva, a második *elemi* ismereteket és inkább a térkép jeleinek magyarázatát adja. Strömpl Gábor könyve mindegyiknél bővebb és mindegyiknél többet is ad; *rendszeres és módszeres* anyagbeosztással a térképolvasás, egész iskoláját adja. Ezt eddig egyetlen ilyenmű könyvben se találjuk meg, tehát szószerint áll, hogy „hézagpotló” könyv.

A 248 oldalra terjedő mű négy részre oszlik. Az I. a térkép tartalma. Mint a cím is mondja, ez a rész *felöleli* mindazt, amit a térképen találunk. A sík- és hegyrajz, a domborzat alakzatai, a névrajz. Szóval mindaz, ami a helyes térképolvasás szempontjából szükséges. Mindent rajz és rövid, helyes, csak a lényegét hangsúlyozó szöveg kísér. Ezt az I. részt követi a tanult dolgok felhasználása, vagyis a *térképolvasás*. Előbb csak az elméleti úton való gyakorlás (szobai térképolvasás) (II. r.), majd a szabadban történő térképolvasás minden csinját-bínját mondja el, *tanítja* meg (III. rész). Semmi sem kerüli el figyelmét. Végül a IV. rész a térképen való *tervezéseket*, utitervek készítését, a *vezetést*, a térképen való *méréseket*, térképrajzolást, térképek másolását, *nagyítását, helyesbítését*, a térképolvasás tanítását stb. tárgyalja.

Strömpl G. könyve a középiskola számára igen nagy hasznot jelent, mert az adott és bátran mondhatjuk *bőséges* anyagot a gyakorlati *pedagógus igényeit* teljesen kielégítő *módszeres felépítésben* közli. Ez azt jelenti, hogy a középiskolai földrajztanítás a kirándulásokon, az iskola padjaiban lépésről-lépésre bővíthető ki Strömpl könyve alapján. Az eddigi szétszórt, esetleges időben és anyagban nem egységes térképismereti anyagot szilárd keretek közt tarthatjuk. És ami a fő, *mindenfajta* iskolában és az *egész országban*. Ebben látom én a középiskolák szempontjából a könyv legfőbb értékét.

A könyvben a világos és könnyed nyelvezet ellenére is van néhány stiláris kifogásolni való; még talán a papír is lehetett volna

egy fokkal jobb, általában azonban a kiállítás szempontjából se mondhatunk semmi elmarasztaló ítéletet.

A könyv beszerzése úgy az ifjúsági, mint a tanári könyvtáraknak és egyes tanulóknak is nagyon ajánlatos. A könyv ára valóban nem drága.

Geszti Lajos.

Váry Rezső: Urak és gazdagok. Regény. Kiadta Lampel R. Budapest, 1927. 487. oldal.

Azok a kevesek, kik tiszta szándékkal, önzetlenül, de harcos készséggel vallják magukat egy világnézet törhetetlen hívének, minden megnyilatkozásukban és minden rendelkezésükre álló eszközzel, ennek a világnézetnek elterjedésén, nemzedékek lelkébe férköztetésén dolgoznak. Ha ez a megnyilatkozás belletrista-formát ölt magára, ha regényben, drámában vagy versben szólal meg, természetesen bizonyos irányzatossággal illeszti bele ennek a világnézetnek harcos hirdetője az ő ideológiájának értékét és szépségét a belletrista keretbe, és viszont, bizonyos irányzatossággal rajzolja rátnak, kárhözatosnak és veszedelmesnek azt a meggyőződést és azt a törekvést, mely az ő ideológiájának ellensége és annak érvényesülése elé gátakat emel. Ha tehát egy irodalmi alkotásban tisztán és plasztikusan látjuk kidomborítva azt a hitvallást, azt a vezérmotívumot, azt az erkölcsi vagy szociális dogmát, mely írójának egész lényét betölti, ha látjuk azt a tüzes, lobogó lelkesedést és fanatikus hitet, mely az írás mögött meglátszó lelkét hevíti, akkor természetesnek találjuk, hogy a szentnek, nemesnek és erkölcsösnek tartott dogma szolgálatában apró kortesfogásokra, tömegeket szuggerálni törekvő szólamokra ragadtatja magát. Minden társadalmi vagy erkölcsi dokumentumokat tartalmazó írásműnek, még ha el is akarja hitetni, hogy csakis művészi célokat szolgál, megvan a maga tendenciája, „állásfoglalása“, melynek érdekében ki-kilép a hűvös tárgyilagosság tónusából; magasztaló vagy támadó, rajongó vagy gúnyolódó, hívő vagy szkeptikus akcentusokat indít meg, hogy a végső kicsengésben azzal a regénnyel, verssel, drámával belletrista keretek között is szolgálja azt az eszmét, melyet ő erkölcsösnek, tisztának, népetboldogítónak, hazáját és nemzetét szebb és gazdagabb utakra vezetőnek tart.

Váry Rezső, az *Urak és gazdagok* című nagy regény szerzője, azok közül a komoly moralitású írók közül való, kik úgy érzik, hogy a magyarság látóhatárát sötét gyászleppellel takaró végzettet szemben az irodalom nem engedheti meg magának azt, hogy játsszi, kedves, gondűző mulattatás szerepére szorítkozzék; hogy kellemes, gördülékeny mesélő technikával emeljen ki látott vagy elképzelt szerelmi bonyodalmakat, egy kis érzelmességgel, egy kis erotikával fűszerezve. Váry Rezső azt érzi, hogy a magyar tragédia egy táborba hív harcos

riadóval minden építésre képes fizikai és szellemi erőt; tehát nem engedhetjük meg a l'art pour l'art alkotás fényűzését, de nem sekélyesedhetünk az irodalomtól csupán pár órányi mulattatást követelő tömegizlés színvonalára sem; hanem igenis, a kor dokumentumait, tanulságait és bűneit kell a regény belletrista kereteibe illeszteni, hogy a ma és holnap nemzedéke lásson és okuljon abból, amit a válságos esztendők társadalmi erkölcsé épített vagy rombolt.

Váry Rezső, ki már egész sorozatával a finoman és élesen megfigyelt belletrista írásoknak gazdagította irodalmunkat, új regényében ezt a két társadalmi kategóriát, illetve típust állítja szembe, mely a magyarság utolsó tizenöt esztendejének nagy válságában sorsdöntő szerepet vállalt, illetve vállalhatott volna. Az egyik a születés arisztokráciája, melyet színes ragyogással vont be az öröklött név és vagyon, de amelyet megőrizni nem tudván, a keserves megalázások Golgotáját hordozva fordult ahhoz a pénzzel bélélt parvenü-kategóriához, mely a konjunktúrák erőszakos és erkölcstelen kihasználásával a legszebb és legszentebb tradíciók finom emlékeit is megmarcolta mohó, mindent bemocskoló kapzsisággal. Ezek az élet-kalmárok, kik mindent megvásárolnak, kik minden értéket összezsúfolnak a maguk kincseskamrájába, valójában csak holt anyagot halmoznak fel, mert nem érzik a szépség varázsát és költészetét, ezt az isteni mámort, mit az intellektus, erkölcs és jóságsugározta élmények adnak az életnek.

Svábhegyi Fülöpben tömöríti össze Váry Rezső regénye azt az örök ragadozó típust, mely a *Velencei kalmár*-ban mint Shylock, a *Vasgyáros*-ban mint Maulinet, a parvenü, Ambrus Zoltán satirikus sorozatában mint Berzsényi Jaques báró nyilatkozik meg — tragikomikus, groteszk, de néhol démoni megvilágításban. Svábhegyi a gazdag, a kíméletlen, mohó, kulturátlan, azonban az 1914 nyarán megharsant riadó pillanatától kezdve a magyar sorsba belevágó bűnök megtestesítője, a hadseregszállító, ki kapzsisága lelkiismeretlen, mindent felfaló önzésének elvakultságában meggyöngíti a fronton küzdő seregek ellentálló erejét. A papirosbakancsok, a megrabolt tábori gyógyszerárak rémes bűnei fűződnek nevéhez, és mégis hatalom lesz a pénz korrumpáló erejével, lelkeket rabol, ront meg és emellett gazdag, előkelő családok sebesült tisztsarjadékai számára pazarul berendezett hadikórházat állít föl, mely csábítóan szép, de ledér ápolónők révén valóságos szerelmi tanyája lesz a gyógyuló tiszteteknek. Megvásárol mindent és hozzáférkőzik az „Ür”-hoz is. A Zarándy-család, az anyagi zavarokkal küzködő nagy nemzetség a másik típus, mely már-már behődöl, megalázkodik a pénz romboló hatalma előtt. A nemzetség büszke, szoborszerűen daliás és nagytehetségű sarja eljegyzí Svábhegyi bankár ördögien szép és bűnös leányát, hogy megmentse a családot az összeomlástól; de a kitört háború, mint nagy tisztítófűz, megakadályozza ezt a szörnyű profanációt. Az „Ür”, a léleknek, a születésnek és jellemnek arisztokráciája, megtisztulva és megedzve kerül ki a válságból. A nagy nemzetség sarjadéka leborul a magyar föld előtt és fölparcellázva birtokát parasztjai között,

megtalálja a kibontakozást. Gyászokon, csalódásokon keresztül megmarad egy hatalmas szocietásban, míg a pénz, melyet nem támaszt alá erkölcs, jóság, hazaszeretet és önfeláldozás, — Svábhegyi Fülöp megtiport, megalázott és meggyalázott torz figurájában reményvesztetten, egyedül marad bűnöktől, megvetéstől terhelten a hideg, lélektelen kincsgarmada között. Svábhegyi Fülöp sorsa betelt. Fia, kiben föltámadt a lelkiismeret, vértanúhalált hal a fronton, leánya elhagyja kalandos véréből hajtva, az erkölcsi összeomlás percében, míg a Zarándy-nemzetség, az „Úr”, a becsületnek munkával, kötelességekkel szántott és nem aranytól, pénztől csillogó mesgyéjén, vállalja az építő és alkotó harcos feladatot a magyar feltámadás nagy művében...

Halvány vázlata ez *Váry Rezső* tartalmas, élénk meseszövése, színesen megírt fejezetektől, életteljes leírásoktól telített regényének, mely igazi költészet magaslatait érinti ott, hol a magyar parasztnak hűségét, erejét, megbízhatóságát, földjéhez való szinte eposzi magasztosságú ragaszkodását rajzolja meg. Egész sereg jellegzetesen ábrázolt epizód-figura élénkíti a mindvégig lebilincselően érdekes cselekményt, mint megannyi típus az „Urak és gazdagok” társadalmából.

Mint már említettük, túlzások és a tárgyilagosság ellen való apró vétkézések, a rossznak néha túlzóan aláhúzott kipellengérezése itt-ott zavarólag hatnak, sőt lesznek az olvasók között olyanok is, kik a Svábhegyi Fülöp alakjához fűzött megjegyzésekben bizonyos általánosító tendenciát fognak fölismerni. Mi azonban egy erős nemzeti világnézetnek, izzó hazafiságtól fűtött társadalmi szemléletnek érdekes és értékes művészi dokumentumát üdvözljük *Váry Rezső* könyvében.

Dr. Halmi Bódog.

Tiboldi József művei: Népdalok. Most jelent meg Tiboldi József népdalsorozatának a IV—V. és VI. füzete. Minden füzetben van egy hallgató, egy lassú csárdás és egy friss csárdás. A sikerült dalok, különösen a csárdások, igen alkalmasak részben az idegen zenei áradat, részben pedig annak a melancholiának az ellensúlyozására, mely ma a magyar lélekre borul. A füzetek Budapesten a Rózsavölgyi cég kiadásában jelentek meg. Egy füzet ára 1'60 P. A magyar zene és a magyar tánc kedvelőinek e népszerűsége hivatott dalokat melegen ajánljuk.

R. Francé: Összehasonlító biológia. Budapest. Athenaeum 1926. **Elet a termőföldben. Kerti séták.** Ugyanott. 1926.

Nem új a tudományok történetében az az ismeretelméleti és módszertani törekvés, hogy a jelenségeket és okozatokat mennél közelebbi és mennél egységesebb okokra vezessék vissza. Ez az igyekezet vezeti *Francét*, a magyar föld idegenbe származott biológusát immár harminc esztendő óta tudományos bűvárkodásában, méginkább filozófiai gondolatokba vezető, úgy szakszerű, mint népszerűsítő írásaiban.

Biológiai világnézetének az egységes elvből származó parallelizmusát adja a magyarra fordított *Összehasonlító biológia*-ban. Bevezető részében körvonalazza célját: minden életnek a plazma a hordozója s ennek különböző irányú, de mindig egymással analóg megnyilvánulásai az ember, állat s a növény szervezetében, sőt — szellemi életben is — lényegileg azonosak. A plazmakutatás alapos, szélesre fogott ismertetése után, könyvének második, rendszeres részében az állat és növény szerveit és szöveteit veszi sorra s az életműködések egymás mellé állítva, iparkodik megjelölt tételét bizonyítani.

Kétségtelen, hogy alapvető gondolata megkapó és tetszetős. Bizonyítékait hatalmas adattömeggel támasztja alá s bőven szolgáltat oly példákat, melyeket hasonló szempontból még senki sem világított meg. De bizonyos az is, hogy a párhuzamosság kimutatása néha erőszakkolt. Természetesen egységesítő természetfilozófiája új irányokat jelöl ki a biológiában, új kutatási területekre irányítja a figyelmet s a hagyományos élettudományok több fejezetének hadat üzen. Hangsúlyozza azt is, hogy ily összehasonlító módszer mellett a biológia tanítása sokkal egyszerűbb és könnyebb lesz. Ehhez a véleményhez azonban még szó férhet.

Munkája végül biológiai filozófia lesz, melyet ő „objektív filozófiá”-nak nevez. Nagy tudása mellett eleven fantázia árad írásából, nyelve költői, rajzai szemléletesek, de fényképfelvételei nem mind célszerűek.

Másik kötete: *Élet a termőföldben* — Kerti séták címen két ismeretterjesztő, a gyakorlati biológust, mezőgazdát, kertészt és növénykedvelőt érdeklő értekezést tartalmaz. Az előbbi a talaj szerves világát, csodálatos apró lényeit: az edafont tárja elénk, a másik pedig a növények életének jelenségeivel foglalkozik, ezeket filozófiájának szemszögéből vizsgálva. Az elsőben sok olyan adattal és megfigyeléssel találkozunk, melyeknek felkutatása Francé bűvárkodásának eredménye. Stílusa itt is művészi s a laikust is lebilincselő.

Dr. Bárány László.

1927 április 7—1927 május 31-ig beérkezett küldemények:

Orsz. K. Tanáregyesület (5015. számla).

Felvételi díjak: Barthos K., Grünfeld F., Kiss I., Kiss L., Kovács B. I., Mathia K., Mathé E.

1924—5-re á 2-40: Erdélyi L., Fürst A., Guelmino I., Megyeri I., Oláh M., Pongrácz A., Szuchy E., Zombory I.

1925—6. II. felére á 2-40: Barthos K., Berkes O., Böhm Gy., Buday P., Csűrös I., Csiky V., Farkas S., Fuxhoffer D., Gyomlay Gy., Halász L., Hudyma O., Istvánfi I., K. Kiss I., Korcsmáros N., Martényi E., Mayer S., Máthé E., Müller K., Német G., Nyusztay A., Pethő S., Pokorny E., Radányi K., Ravasz Á., Reichl S., Samu János, Sári Ö., Schimmer L.,

Schwartz A., Szalay K., Szekeres A., Szerecz I., Tibolt A., Thym A., Weinmann S.

1925—6-ra à 4:80: Anyos M., Barbier P., Bors K. V., Bódis F., Bruck F., Császik I., Erdélyi L., Fejes Z., Fodor F., Fürst A., Galamb S., Guelmino I., Györgyi Gy., Honti I., Korpás F., Kovalovszky S., Krécsy B., Liebermann S. (4), Mathia K., Megyeri S., Oláh M., Pongrácz A., Pongrácz K., Szabó József, Szuchy E., Temesi Gy., Zombory I.

1926—7. I. felére à 2:40: Béres B., Farkas I., Farkas S., Fischer I., Herczeg A., Jurkovich V., Kovács G., Lengyel G., Vincze I.

1926—7. II. felére à 2:40: Bartha K., Bartha S., Benigny A., Bujárné P. E., Csehák L., Cserepes Gy., Cserny E., Dengyel L., Dietz L., Dittrich V., Egner S., Fáy B., Folkner F., Gammer B., Gludovác S., Gyurmán E., Hegedűs S., Hollós S., Hollósy K., Horváthné K. E., Kanszky Z., Kaszás I., Kiss L., Klész I., Klimkó S., Korányi A., Kovács Jenő, Kováts József, Králik G., Krémusz R., Leitner I. V., Lengyel A., Magyar L., Masznyik Z., Mayer M., Mácsay L., Málly F., Mészáros M., Mihovics S., Mike E., Nagy János, Németh S., Néveri S., Oravecz L., Perhács S. E., Pethő G., Péter K., Pintér L., Prager S., Rosta F., Ruhmann I., Sabján I., Scharbert A., Schill F., Schillné Cz. S., Schmollinger A., Sidlovits K., Spanner G., Szabó Kálmán, Szabó József (Sopron), Szathmáry L., Szilvási I., Teltsch K., Valent S., Varga I., Varga L., Vass A., Vidos M., Zwickl V.

à 3:20: Adám I., Bogdány F., Klárik L., Kovács G., Kökény F., Piroška D.

1926—7-re à 4:80: Ackermann K., Acsay I., Alszegehy Zs., Ágh G., Anyos M., Árvay E., Árvay I., Babnigg B. V., Bakonyi I., Ballagi M., dr. Balázs I., Balázs S., Balogh I., Banner B., Bannerné I. G., Barbier P., Barkász L., Barsi I., Barthos K., Bauer E., Bauer O., Bednarik A., Bellák V., Benkő S., Berentés L., Berkes O., Bertalan R., Békei Irén, Békei Jolán, Bielek D., Bihari F., Bíró B., Bódis F., Bodnár L. (V. K.), Bodor A., Bokor L., Boleszny A., Bónis P. né, Bors K. V., Bosányi F., Böhm Gy., Bölcskey L., Breznayák I., Bubits L. né, Bucsy I., Budaker K., Buday P., Buday K., Császik I., Csizik Gy., Csokán L., Csurgay I., Csűrös István, Czakó F., Cziky V., Czinéry B., Cziriák B., Danczer B., Dávid I., Dávid L., Demes P., Derzsi K. I., Deseő Z., Déresy I., Dombly L., Domokos Gy., Dubovitz I., Duray K., Durkó A., Edelstein B., Erdélyi L., Ernői Ö., Édes I., Éri E., Faragó L., Farkas P., Fáy A., Feiler A., Fejes Z., Fodor F., Folkmann E., Frank F., Fröhlich K., Fuxhoffer D., Fűrész R., Fürst A., Fűzster I., Gajda B., Gajdáné W. F., Galamb S., Gáspár Gy., Gáspár P., Geiszt I., Glatz K. né, Gombos A., Gotléb B., Gvorik S., Greszler Gy., Gröger R., Grünfeld F., Guelmino S., Gyökössy L., Gyönyör B., Györgyi Gy., Győri I., Halász L. S., Haraszi S., Harkay I., Harsányi S., Hartmann K., Haszler K., Hauser I., Hebelt S., Hegedűs I., Hensch A., Herkely I., Hirschberg I., Hollósy B., Hornné Sch. I., Horváth E., Horváth I. (Szege), Hudyma Z., Hunyadi I., Igmándy I., Istvánfi I., Iványi A., Jachini A., Jaeger I., Jámor M., Jókay L., Jólész B., Juhász E., Jurás L., Kameniczky A., Karádi Gy., Kaufmann Gy., Kálmán G., Kármán F., Kerber I., Kerégyártó A., Keszey I., Király L., Király S., Kirner D., Kiss A., dr. Kiss Jenő, Kiss Jenő, K. Kiss József, Klekner I., Kletz G., Klima L., Koczab Fr., Komán A., Kopányi M., Kopp T., Korber E., Koresmáros N., Korpás F., Kósch I., Kovács B. I., Kováts Gy., Kovács M., König I., Körber T., Krécsy B., Krisztiani S., Kronberger B., Kronberger E., Kuthy E., Kutlik E., Kutschinszky B., Laber B. né, Lang I., Lasz S., Láng E., Láng Gy., Lázár O., Lechner T., Lengyel E., Lepsényi I., Lezsánszky F., Lindenmayer A., Lóránd L., Lovass A., Lukács B., Maday Gy., Madáchy I., Magi F., Magi L., Magyar S., Mahr K., Malatinszky Gy., Martényi E., Martos I., Mayer I., Márczyné Sz. I. V., Máriaföldy M., Márk I., Máté L., Máthé E., Megyeri I., Mermelstein M.,

Mihalik I., Mika A., Mika K., Mixich L., Molecz B. F., Molnár I., Molnár S., Müller K. Zs., Nagy Á., dr. Nagy István, Nagy János, dr. Nagy József, Nagy Lajos, Nessler A., Neumann I., Német G., Nikodémusz I., Novák K., Nyusztay A., Obendorf G., Obendorf K., Oláh S., Ollé I., Ónodi P., Országh I., Osváth Gy., Osztie I., Ováry Z., Padrahné L. I., Papp F., Pazár B., Pályi S., Párkányi N., Perényi G., Peckl M., Pettek A., Pethő I., Péchy A., Pék B., Péter P., Pfiszter I., Pintér D., Plentiner L., Podhorszky Gy., Póka Gy., Pokorny E., Pólay V., Pollner A., Pongrácz A., Pongrácz K., Ponyiczky Z., Pózna L., Raskó K., Ravasz Á., Regényi S., Revuczy V., Rédei K., Rózsa K., Samu János, Saskó S., Scheiring K., Schidella I., Schimmer L., Schindlberger I., Schlammandinger K., Schmidt P., Schnirtzné Sch. M., Schusztar R., Schwartz A., Schwerer I., Sipőtz P., Skrovina S., Soltész Gy., Sólya I., Somló K., Somogyi I., Somogyi K., Somogyiné E. A., Soós B., Söjtöri K., Staud I., Steller I., Stoiber O., Szabó D., Szabó G., Szabó Jenő, Szabó József, Szabó M., Szalay Gy., Szalay K., Szalóki R., Szarka G., Szász I., Szekeres A., Szentgyörgyi E., Szentgyörgyi E. né, Szentgyörgy F., Szerecz I., Szerető G., Székely I., Sziájtó M., Szikra Gy., Szilágyi S., Szirmák F., Szokol K., Szöcs L., Szödényi A., Szuchy E., Tarján Ö., Tárcazy E., Temesi Gy., Téglássy T., Thym A., Tibolt A., Timár S., Tokay L., Tolnay A., Tóth Ilona, Tóth Irén V., Tóth K., Tóth L., Trombitás Gy., Ujváry Gy., Vad P., Vajdaffy G., Vajcsik V., Valentin I., Varannai I., Varga I., Vargha Z., Vaszalits P., Váczy I., Várady Z., Veress P., Veszprémy I., Vuksics L., Vujsz I., Wagner G., Wagner I., Weinmann S., Weszely V., Wiedermann Gy., Winter I., Wolenszky Gy., Wünschendorfer A., Zajzon S., Záborszky O., Zibolen E., Zimányi D., Zolnay D., Zombory I., Zsigmond G.

1927—8-ra: Kun Sándor (5:20), Lechner T. (1:70), Méhes Gy. (6:40).

Előfizettek 1924—5-re à 4:80: Bpesti II. k. egy. kath. rg., V. Bólyai reál, Izr. rg., IX. ref. gimn., Szarvasi ág. ev. rg., Szombathelyi áll. lg.

1925—6-ra à 9:60: Bpesti II., egy. kath. rg., II. érs. kath. rg., V. Bólyai reál, Izr. rg., IX. ref. g., Kaposvári S. rg. (4:80), Szarvasi ág. ev. rg., Szombathelyi áll. lg.

1926—7-re à 9:60: Bpesti II. egy. kath. rg., III. Árpád rg., V. Bólyai reál, VI. Buljovszky u.-i reál, Izr. rg., IX. ref. g., Kaposvári S. rg. (4:80), Kisújszállási ref. rg., Szarvasi ág. ev. rg., Szegedi K. rg., Szombathelyi áll. lg.

Adomány: Maday Gy. 3:60, Vietórisz I. 2:40.

Béérkezett még: Blockner hird. iroda 48, Kiss M. Debrecen 15:36.

Dr. Németh József,
pénztáros.

A szerkesztésért felelős: Dr. KOVÁCS DEZSŐ, a kiadásért: NÉMETH JÓZSEF.

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest, Múzeum-körút 6. — Főigazgató: Dr. Czákó Elemér

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

